AN ENCYCLOPAEDIC

DICTIONARY OF SANSKRIT

ON HISTORICAL PRINCIPLES

Volume Five

PART TWO

General Editor

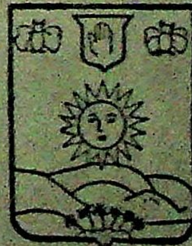
Dr. S. D. JOSHI

Retired Professor and Head of the Department of Sanskrit

and

Director, Centre of Advanced Study in Sanskrit

University of Poona

ECCAN COLLEGE POSTGRADUATE AND RESEARCH

POONA 6, INDIA

1994-1995

AN ENCYCLOPAEDIC
DICTIONARY OF SANSKRIT
ON HISTORICAL PRINCIPLES

VOLUME FIVE

PART TWO

Prepared by the staff of (i) the Sanskrit Dictionary Project, (ii) the Department of Linguistics and (iii) the Sanskrit Dictionary Unit, Deccan College, Poona, and published by the Deccan College Postgraduate and Research Institute, Poona, India, with the financial support and patronage of the Ministry of Human Resource Development, Government of India (through Rashtriya Sanskrit Sansthan) and Government of Maharashtra.

PROJECT COMMITTEE

Chairman	:	Dr. S. C. GUPTE, Vice-Chancellor, University of Poona
Co-opted member	:	Dr. A. M. GHATAGE
Nominees of the Council of Management	:	Dr. S. V. SOHONI Dr. S. D. LADDU
Representative of Government of India & Rashtriya Sanskrit Sansthan	:	Member sent by Director, Rashtriya Sanskrit Sansthan
Nominees of Rashtriya Sanskrit Sansthan	:	Prof. SATYA VRAT SHASTRI (Late) Dr. E. R. SREEKRISHNA SHARMA
Representative of the Director of Higher Education, Government of Maharashtra	:	Shri K. P. SONAVNE
Director, Deccan College, Poona	:	Dr. V. N. MISRA
Genl. Editor, Sanskrit Dictionary Project	:	Dr. S. D. JOSHI
Joint General Editor	:	Dr. (Mrs.) VASUDHA S. GANDHE (up to 31-1-95)

EDITORIAL STAFF

General Editor

Dr. S. D. JOSHI

Joint General Editor

Dr. (Mrs.) VASUDHA S. GANDHE (up to 31-1-95)

Editors

Dr. JAYASHREE GUNE (up to 8-7-94)

Dr. H. G. RANADE

Assistant Editors

Dr. V. P. BHATTA
Dr. (Mrs.) L. S. DEODHAR
Dr. (Mrs.) V. M. KSHIRASAGAR
Dr. H. C. PATYAL
Dr. (Mrs.) P. M. PINGLE
Dr. (Mrs.) J. D. SATHE
Dr. Y. WADHWANI - SHAH

Sub-Editors

Dr. (Mrs.) R. S. DATE
Dr. (Mrs.) A. R. GURJAR
Dr. (Mrs.) M. A. KINJAWADEKAR
Dr. (Mrs.). M. B. KOLHATKAR
Shri D. B. POLKAM
Dr. P. C. SAHOO (from 13-4-93)
Shri K. VENUGOPALAN

Printed at the Bhandarkar Institute Press, Poona 411004, India.

AN ENCYCLOPAEDIC

DICTIONARY OF SANSKRIT

ON HISTORICAL PRINCIPLES

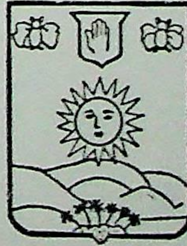
Volume Five

PART TWO

General Editor

Dr. S. D. JOSHI

Retired Professor and Head of the Department of Sanskrit
and
Director, Centre of Advanced Study in Sanskrit
University of Poona

DECCAN COLLEGE POSTGRADUATE AND RESEARCH INSTITUTE,

POONA 6, INDIA

1994–1995

अनिष्टोपपत्ति (aniṣṭopapatti) *f.* undesired happening (एतज्ज्ञानमिति प्रोक्तम्) असक्तिरनभिष्वङ्गः पुत्रदारगृहादिषु। नित्यं च समचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु MahāBhā. vi. 35.9 (BhagGī. 13.9); AgniP. 380.25; इष्टोपपत्तिषु न हृष्यति, न कुप्यति च अनिष्टोपपत्तिषु GītāBh.(Śaṅ.) 377.17 (*on* 13.9)

अनिष्टोपपात (aniṣṭopapāta) *m.* occurrence of calamities आकस्मिक इष्टानिष्टोपपातविवर्तः संभ्रमो वा आवेगः RasTa. 89.1.

अनिष्टोपरमार्थ (aniṣṭoparamārtha) *adj.* having the purpose of the cessation of what is undesired अनिष्टोपरमार्थो मोक्षोपदेशः NyāyBh. 35.11 (*on* i. 1.22)

अनिष्टोपरमार्थत्व (aniṣṭoparamārtha-tva) *n.* the state of being that which has the purpose of cessation of what is undesired इष्टाधिगमार्था प्रवृत्तिरिति चेन्न, अनिष्टोपरमार्थत्वात् NyāyBh. 35.9 (*on* i. 1.22)

अनिष्टोपलक्षण (aniṣṭopalakṣaṇa) *adj.* indicative of evil ईश्वरप्रेरितो गच्छेत् स्वर्गं वा श्वभ्रमेव वा।… स्वर्गपक्षे च इष्टानिष्टोपलक्षणे NyāyKuA. ii. 54.11.

अनिष्टोपलब्धि (aniṣṭopalabdhi) *f.* perception of something as undesired विषयानभिप्रेतविषयसांनिध्ये सत्यनिष्टोपलब्धीन्द्रियार्थसंनिकर्षादधर्माद्यपेक्षादात्ममनसोः संयोगाद्यदमर्षोपघातदैन्यनिमित्तमुत्पद्यते तद् दुःखम् PadārthaSaṁ. 260.20.

अनिष्टोपलम्भमात्र (aniṣṭopalambha-mātra) *n.* mere finding of an evil result (विषमम्) अनिष्टोपलम्भमात्रेऽपीदं भवति AlaṅkāMañ. 134.7.

अनिष्टोपाय (aniṣṭopāya) *m.* means of an undesirable result इष्टमभिप्रेप्सुस्तत्साधनविभ्रमेणानिष्टोपायं व्यापारयन्ननिष्टं प्राप्नुयात् Bhām. 493.17 (*on* ii. 3.37)

अनिष्टोपायता (aniṣṭopāya-tā) *f.* the state of being the means of an undesired result निषेधेषु नञ्समभिव्याहृतविधिप्रत्ययेन प्रकृत्यर्थभूतहननादिगतमुद्दिष्टोपायतामनपबाध्य तद्गतगुरुतराद्दुष्टानिष्टोपायता ज्ञाप्यते VedāntKa. 90.5 (*on* i. 1.4)

अनिष्टोपायत्व (aniṣṭopāya-tva) *n.* the state of being the means of an undesired result अतो निवृत्त्युपपत्तिरिति वक्तुं लोके विधिनिषेधयोरिष्टानिष्टोपायत्वबोधकत्वं व्युत्पत्तिबलेन दर्शयति VedāntKa. 90.6 (*on* i. 1.4)

अनिष्टोपेक्षण (aniṣṭopekṣaṇa) *n.* disregard of calamity यस्येच्छेदुत्तमां मैत्रीं कुर्यात्तत्रार्थाभिलाषकम्।… असहाय्यं च तत्कार्ये ह्यनिष्टोपेक्षणं न च ŚukraNī. 3.202; 4(7).385.

अनिष्ट्य (á-niṣṭya) *adj.* [P. iv. 2.104; viii. 3.101; MahāBh. ii. 293.2 (*on* iv. 2.104)] who does not stand away, not a stranger यो नो अग्ने निष्ट्यो योऽनिष्ट्योऽभिदासतीदमहं तं त्वयाभिनिदधामि KāṭhS. 7.13 (i. 75.13); KapiKaS. 6.2 (61.2); ĀpaŚS. v. 12.2; v. 15.6; vi. 2.1; HirŚS. iii. 4.1 (311.17); iii. 4.22 (314.27); iii. 4.38 (317.18)

[1]**अनिष्ट्वा** (án-iṣṭvā) *ger.* [MahāBh. i. 331.3 (*on* i. 4.32)] I not having performed a sacrifice अदन्त्यस्यान्नं यदनिष्ट्वाग्रायणेन नवस्याश्नीयात् KāṭhS. 12.7 (i. 169.20); AitBr. 32.9 (821); ŚāṅkhāŚS. ii. 3.26; MānGS. ii. 3.9; BhāṭṭCan. 72.19 (*on* xv. 1.10); स यदनिष्ट्वा प्रयायादकामप्रीता एनं कामा नानु प्रेयाुः KāṭhS. 35.17 (iii. 62.12); KapiKaS. 48.15 (305.21); TaiBr. III. vii. 1.1; एष वा उ कामाय कामायाह्रियते यो ह वा एतेनानिष्ट्वाथान्येन यजते KauṣīBr. 16.9 (73.10); ŚābaBh. 876.7 (*on* iii. 3.32); ŚāstrDī. 256.8 (*on* iii. 3.12); BhāṭṭDī. i.274.19 (*on* iii. 3.11); नैतयानिष्ट्वाग्निचिन्मैथुनं चरेत KauṣīBr. 19.7 (87.3); ŚatBr. IX. v. 1.54; चैत्र्यां तूपक्रम्य द्वाविष्ट्वा मासमनिष्ट्वा त्रीन् परानिष्ट्वा विरमति ĀpaŚS. viii. 22.11; न प्राजापत्येनानिष्ट्वेष्टकाः कुर्वीत MānŚS. 146.17; उदवसानीययेष्ट्वानिष्ट्वा पौर्णमासेन व्युष्टिद्विरात्राय दीक्षेत LāṭyāŚS. ix. 3.5; उपहव्याग्निष्टुन्मीमांसितसत्त्रं पुनः स्तोमाश्चानिष्ट्वा स्युः DrābyŚS. xxiii. 1.9; xxiii. 1.3; अगदः सोमेन पशुनेष्टयेष्ट्वा … अनिष्ट्वा वा (ग्रामं प्रविशेत्) ĀśvaGS. iv. 1.5; अनिष्ट्वा च महायज्ञैः … प्रव्रजिष्यसि चेदथ।… गन्तासि विलयन् MahāBhā. xii. 12.31; अनधीत्य द्विजो वेदाननुत्पाद्य तथा सुतान्। अनिष्ट्वा चैव यज्ञैश्च मोक्षमिच्छन् व्रजत्यधः ManuSm. 6.37; KūrmaP. 35.12 (1.3); AgniP. 382.5; SkandP. iv. 41.15; न चानिष्ट्वा अग्नीषोमीयेन सोमेन यजन्ते ŚābaBh. 111.3 (*on* i. 2.4); अजित्वा सार्वभौमुर्वीमनिष्ट्वा विविधैर्मखैः। अदत्त्वा चार्थमर्थिभ्यो भवेयं पार्थिवः कथम् Kāvyāda. 2.284; SaraKaṇṭhā. 596.1; ŚṛṅgāPra. 275.4; किं तर्हि अकृताग्रयणस्य नवान्नाशनं प्रतिषिद्धम्। येनाह 'नानिष्ट्वा नवान्नमद्यादिति' ManuBh. i. 340.4 (*on* 4.26); किं फालकृष्टानामेव अनिष्ट्वा नवाशनप्रतिषेधः SaṅkarKāBh. 124.13 (*on* iii. 1.16); BhāṭṭCan. 73.7 (*on* xv. 1.11); II not having offered भिक्षां बलिमदत्त्वा च स्वयमन्नानि भुञ्जते। अनिष्ट्वा संविभज्याथ पितृदेवातिथीन् गुरून् MahāBhā. xii. 221.56; अनिष्ट्वा च पितॄन् पूर्वं यः क्रियां प्रकरोति चेत्। रक्षांसि च पिशाचाश्च फलं भोक्ष्यन्ति तस्य तत् MahāBhā. xiii. App. I. 15 (3580); HariVaṁ. 12.35; VāyuP. ii. 10.28; अनिष्ट्वा तु पितॄन् श्राद्धे न कुर्यात् कर्म वैदिकम् GobhiSm. 1.16.

[2]**अनिष्ट्वा** (an-iṣṭvā) *ger.* not having desired, without seeking पश्चात् स्वस्य धिष्ण्यस्योपविश्योपहवमिष्ट्वा … जपेत्। अनिष्ट्वा दीक्षितः ĀśvaŚS. I. v. 13.7 (comm. दीक्षितस्योपहवयाचनप्रतिषेधाददीक्षितस्योपहवयाचनं यजमानात्)

अनिष्ठा (a-niṣṭhā) *f.* 1 (first member of the Cpd.) not having *niṣṭhā* or the past passive participle suffix *-ta* कर्मधारयेऽनिष्ठा P. vi. 2.46 (KāśiVṛ. अनिष्ठेति किम्। कृताकृतम्); [Loc.] not in the domain of past participle or *niṣṭhā* suffixes (i. e. *-ta* and *-tavat*) वेः स्कन्देरनिष्ठायाम् P. viii. 3.73 (KāśiVṛ. वेरुपसर्गादुत्तरस्य स्कन्देः सकारस्य मूर्धन्यो वा भवति अनिष्ठायाम्। विष्कन्ता। विस्कन्ता।… अनिष्ठायामिति किम्। विस्कन्नः); 2 no end (i. e. infinite regress) असन्नुत्पद्यते यद्वत् प्रत्येकमपि तथाथ सन्। उत्पन्न उत्पद्यत इत्यनिष्ठा AbhidhKoBh. 138.18 (*on* 3.28) [unsteadfastness, unsteadiness, MW., APTE]

अनिष्ठान्त (a-niṣṭhānta) *adj.* not ending in the past passive participle suffix *-kta* कर्मधारये समासे क्तान्त उत्तरपदेऽनिष्ठान्ते पूर्वपदं प्रकृतिस्वरं भवति। अकृताः।… अनिष्ठेति किम्। कृताकृतम् KāśiVṛ. *on* vi. 2.46; Prasā. ii. 766.16. SiddhāKau. 639A.9 (*on* vi. 2.46)

अनिष्ठापद (aniṣṭhā-pada) *n.* inexhaustible vow, unlimited term [DBHS]

अनिष्ठाप्रसङ्ग (aniṣṭhā-prasaṅga) *m.* undesired contingency of endlessness or infinite regress उत्पन्नस्य पुनरुत्पत्तौ कल्प्यमानायामनवस्थाप्रसङ्गः। द्वितीये तृतीये क्षणे पुनः पुनरु(?रु)त्पद्यत इत्यनिष्ठाप्रसङ्गः Sphuṭā. iii. 50.13 (*on* 3.28)

अनिष्ठासक्ति (aniṣṭhā-sakti) *f.* undesired contingency of infinite regress अस्तीति प्रत्ययः …। अन्यधर्मनिमित्तश्चेत्तत्राप्यस्त्यस्तितामतिः। तदन्यधर्महेतुत्वेऽनिष्ठासक्तिरधर्मिता TattvSaṁ. 745.

अनिष्ठित (a-niṣṭhita) *adj.* I not fixed, not firm यथानृतं भवेत्सत्यं सत्यं वाप्यनृतं भवेत्। तादृशे मुह्यते बालो यत्र सत्यमनिष्ठितम् MahāBhā. xii. 110.6; अनिष्ठितं न कर्मापि फलायालं भवेत्क्वचित्। न चैकत्रैकदा स्थानं विरोधाज्जन्मनाशयोः BṛĀraUBhVā. iii. 2.152; जगद् ब्रह्मतया सत्यमनिर्मितमभावितम्। अनिष्ठितं चान्यथा तु नाहं नावगतं च तत् YogVā. vi(2). 39.10; ब्रह्माकाशस्ततः सर्गाः पुनरन्ये त्वनिष्ठिताः। इत्यसौ विहरन्दीर्घकालमथापि संस्थितः YogVā. vi(2). 128.41; II not finished, incomplete (काष्ठप्रभृतीनाम्) सर्वे चैषामुपकरणमनिष्ठिताश्च प्रयोगास्तत्रैवावतिष्ठेरन् ArthŚā. i. 214.8 (2.13); अथानिष्ठित एवास्मिन्नालापे पूरिताम्बरः। तूर्यगर्जितसंमिश्रस्तारः कलकलोऽभवत् BṛKathāŚloSaṁ. 4.40; अथ निष्पन्नगृहं प्रविश्य तं त्वरितं न प्रविशेदनिष्ठितम् MayaMa. 28.1.

अनिष्ठितक्रियारम्भ (aniṣṭhitakriyārambha) *m.* resolve for an action which has not originated अभिसंधिरविच्यस्मिन्नित्यमूत्सुरविद्विषान्। अनिष्ठितक्रियारम्भोऽविच्यत्सश्चिति भण्यते BṛĀraUBhVā. i. 3.173.

अनिष्ठितचीवर (aniṣṭhita-cīvara) *adj.* who has not his (three monkish) robes all fixed यद्यपि तद्भिक्षुरास्तीर्णकठिनादावासादकृतचीवरोऽनिष्ठितचीवरः समादाय पात्रचीवरं बहिःसीमां प्रक्रामत्यपुनरागमनाय GiMs. iii(2). 162.2.

अनिष्ठितत्व (aniṣṭhita-tva) *n.* the state of not being completed (i. e. action in process) अर्थभेदोऽपि 'गत्यर्थाकर्मक' इति कर्तरि क्तो धात्वर्थस्य सर्वात्मनानिष्ठितत्वेऽपि भवति — आरूढो वृक्षं देवदत्त इति वृक्षस्य एवोच्यते PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. ii. 1.24.

अनिष्ठितवस्तु (aniṣṭhita-vastu) *adj.* the subject-matter of which is unfounded or baseless यदनिष्ठितवस्तु … तद्वदेद् श्रीवर्षि वचः क्षमासु Kapphiṇā. 13.17.

अनिष्ठितविवाद (aniṣṭhita-vivāda) *m.* dispute which is not settled अनिष्ठितविवादे तु नखरोमावतारणम्। कारयेद्यः स पुरुषो मध्यमं दण्डमर्हति ViṣṇuDhaP. ii. 72.193.

अनिष्ठितव्यूह (aniṣṭhita-vyūha) *adj.* not having a fixed array यत्नतोऽग्रेगजाश्वोऽमनिष्ठितव्यूहमरातिसैन्यम्।… तत्प्रभागः कुमारोऽभिहन्यात् YogYā. 17.4.

अनिष्ठितशक्ति (aniṣṭhita-śakti) *adj.* having indeterminable power राज्यमुत्सृज्य निष्ठ्यूतमिवानिष्ठितशक्तयः। व्रतमाददिरे सर्वे रत्नत्रयपवित्रितम् TriṣaŚaPuC. ii. 1.165.

अनिष्ठिताश (aniṣṭhitāśa) *adj.* having the hopes (still) not fulfilled परीत्य सर्वं त्वथ मैथिलीं प्रति। अनिष्ठिताशः स चकार मार्गणे पुनः प्रियायाः परमं परिश्रमम् Rāmā. iii. 58.35.

अनिष्ठीवक (a-niṣṭhīvaka) *adj.* who is (under a vow of) not

spitting अकण्डूयकानिष्ठीवकौ व्यक्तौ AupaSūT. 76.2.

अनिष्ठीवत् (a-niṣṭhīvat) *adj.* not spitting अपामार्गं दन्तपवनं घृतमधुलिप्तं भद्रो नो अग्निराहुत इत्येतेनानिष्ठीवन् संवत्सरं भक्षयन् सुभगो भवति SāmaViBr. ii. 6.4; नैयग्रोधं दन्तपवनं घृतमधुलिप्तं गव्यो षु ण इत्येताभ्यामनिष्ठीवन्त्संवत्सरं भक्षयन्त्सहस्रं लभते SāmaViBr. iii. 1.13; भुञ्जानैश्च ब्राह्मणैः ··· अनिष्ठीवद्भिः ··· भोक्तव्यम् CaturCin. iii(1). 1390.1.

अनिष्ठीवन (a-niṣṭhīvana) *n.* not spitting शुक्लवाससा प्रयोगः स्नानमवलेखनमनिष्ठीवनम् SāmaViBr. iii. 1. 2.

अनिष्ठुर (a-niṣṭhura) *adj.* [*f.* -ā] I not harsh शौर्यं कारुण्यं वागनिष्ठुरा।··· सप्तैताः समिधः श्रियः MahāBhā. v. 38.35; ŚṛṅgāPra. 230.25; प्रत्युवाच समाहितः। मधुरैः प्रश्रितैर्वाक्यैर्हेतुमद्भिरनिष्ठुरैः MahāBhā. xii. 112.11; xii. 149.58; सुविभक्तपदालापमनिष्ठुरमकाहलम्। यदीदृशं भवेन्नाट्यं ज्ञेयमाभ्यन्तरं तु तत् NāṭyaŚā. 22.76; आत्मशक्त्या प्रदानं च सत्यं वाक्यमनिष्ठुरम् ···। एतद्गुणान्वितो यो यो यमो यमनियामकः JayāS. 4.48; तत्र नायकस्यावश्यमनिष्ठुराण्येवोद्यानविषयाणीव वचांसि भवन्ति AbhinBhā. iii. 71.18 (*on* 19.130); दानं क्षमा धृतिः प्रज्ञा संतोषो वागनिष्ठुरा।··· ज्ञानं चेति सुखावहाः SūktiRa. 163.21; Subhāṣi. 2811; II not cruel, not hard-hearted (राजा) दाता नापात्रवर्षी स्यात् प्रगल्भः स्यादनिष्ठुरः MahāBhā. xii. 71.4; Tantrākhyā. 80.20; Hitopa. 3.100; Subhāṣi. 2715; कुलीनान्शीलसंपन्नानिङ्गितज्ञाननिष्ठुरान्।···राजा कुर्वीत मन्त्रिणः MahāBhā. xii. 84.21; न चास्यां (स्त्रीणाम्) वशगः स्वतन्त्रवृत्तिरनिष्ठुरः -- इति नायकगुणाः KāmSū. 309.4 (6.1); परोपकारनिरता यत्र पश्यन्त्यनिष्ठुराः। तत्पश्येयं परं धाम किमस्मादधिकं परम् BṛNāraP. 4. 97; 11.147; तस्या दुहिता ··· स्मितभाषिण्यनिष्ठुरा VetāPañ.(Śi.) 24.21; प्रारब्धसंपादयिता दृढकारी मृदुरनिष्ठुरः ··· स्वर्गं प्राप्नोति ManvaMu. 190.8 (*on* 4.246); अपरतन्त्रोऽनिष्ठुरश्चैव ···। नायकगुणा इहोक्ता इत्यायाः कामशास्त्रेषु KandaCū. vi. 1. 23.

अनिष्ठुरता (aniṣṭhura-tā) *f.* the state of not being harsh अक्रूरतानिष्ठुरता क्षमा चैवानपायिनी।··· एतद्गुणान्वितो यो यो यमो यमनियामकः JayāS. 4. 45.

अनिष्ठुरत्व (aniṣṭhura-tva) *n.* I the state of not being cruel, gentleness आलोल्यमारोग्यमनिष्ठुरत्वम् ··· योगप्रवृत्तेः प्रथमं हि चिह्नम् MārkP. 39.63; SkandP. i(2). 55.138; ŚārṅgaPa. 4505; अनिष्ठुरत्वमविलुब्धकत्वं प्रत(ता)रणेन तीर्थवासिनो(? नां)प्रकृतिः NītiVā. 27.4; II the state of not being harsh (sound) यथा 'उत्फुल्लगण्डयुगवृद्धतमन्दहासम्' इत्यत्र संयुक्ताक्षरसद्भावेऽप्यनिष्ठुरत्वात् सौकुमार्यम् RasāSu. 66.20 (1.235)

अनिष्ठुरपदलास्य (aniṣṭhurapada-lāsya) *n.* dancing with soft footsteps यत्पुरुषेण स्त्रीवेषमादाय समवृत्तिभूषितमनिष्ठुरपदलास्यमारभ्यते तन्मूढकम्। यथा चौर्यविवाहे NāṭaLaRaK. 2865.

अनिष्ठुरभाषिणी (aniṣṭhurabhāṣ-iṇī) *adj.* (*f.*) who does not speak harshly अस्ति ··· कलहेऽप्यनिष्ठुरभाषिणीभिः ··· विलासिनीभिर्विनिर्जितत्रिभुवनजिगीषुकुसुमसायकसाहायका ··· अयोध्येति ··· नगरी TilaMañ. 9.15.

अनिष्ठुरम् (a-niṣṭhuram) *adv.* not harshly, in a soft manner ततोऽन्नं मृष्टमत्यर्थमभीष्टमतिसंस्कृतम्। दत्त्वा जुषध्वमिच्छातो वाच्यमेतदनिष्ठुरम् ViṣṇuP. iii. 15.29; VarāP. 14.23; यथासुखं जुषध्वं भो इति वाच्यमनिष्ठुरम्। भुञ्जीरंश्च ततस्तेऽपि तच्चित्ता मौनिनः सुखम् MārkP. 31.49; सनैवेद्यं च रजतं दातव्यं दानमग्रजे। प्रीयतां भगवान्त्स्थाणुरिति वाच्यमनिष्ठुरम् VāmaP. 16.38; (सा) चित्राङ्गदां समभ्येत्य पर्यपृच्छदनिष्ठुरम् VāmaP. 65.32; एहि धर्मासनमिति वक्तव्यं स्यादनिष्ठुरम् PadmP. iv. 111.27.

अनिष्ठुरवर्णत्व (aniṣṭhuravarṇa-tva) *n.* the state of having soft syllables अथ सुकुमारत्वम् — यदनिष्ठुरवर्णत्वं सौकुमार्यं तदुच्यते RasāSu. 66.18 (1.235)

अनिष्ठुरश्लक्ष्णपद (aniṣṭhuraślakṣṇa-pada) *adj.* having words which are not harsh but gentle अनिष्ठुरश्लक्ष्णपदं समवृत्तैरलंकृतम्। नाट्यं पुरुषभावाढ्यं त्रिमूढकमिति स्मृतम् NāṭyaŚā. 19.130; BhāvPra. (Śā.) 246. 3(8); RasāSu. 288.9 (3. 243)

अनिष्ठुराकृति (aniṣṭhurākṛti) *adj.* having a pleasant appearance केतोरिवाभ्रहेतोः प्रदीप्तं वदनं विना। अनिष्ठुराकृतेर्दृष्टं तस्यान्यत्र न सौष्ठवम् RājTa. (Ka.) 8. 1979.

अनिष्ठुराक्षरत्व (aniṣṭhurākṣara-tva) *n.* the state of having soft syllables अनिष्ठुराक्षरत्वं यत् सौकुमार्यमिदं यथा Vāgbhaṭā. 3. 15.

अनिष्ठुराक्षरप्राय (aniṣṭhurākṣara-prāya) *adj.* consisting mostly of soft syllables अनिष्ठुराक्षरप्रायं सुकुमारमिहेष्यते Kāvyāda. 1. 69; SaraKaṇṭhā. 55. 3; *m.* abundance of sounds which are not harsh सुकुमारता अनिष्ठुराक्षरप्रायत्(? प्रायः) NāṭaLaRaK. 1494.

अनिष्ठुराक्षरप्रायशब्दता (aniṣṭhurākṣaraprāyaśabda-tā) *f.* the state of being that which consists of words which have mostly soft syllables अनिष्ठुराक्षरप्रायशब्दता सुकुमारता AgniP. 345.9.

अनिष्ठुरालापिनी (aniṣṭhurālāp-inī) *adj.* (*f.*) who does not speak harshly, speaking gently अनिष्ठुरालापिनि नैष्ठिकोऽयं समाश्रयत्याश्रममायमेव Surath. 13. 42.

अनिष्ठुरोक्तिप्रसर (aniṣṭhurokti-prasara) *adj.* having flow of speech which is not harsh कृतोपवेशः स चकार गोष्ठीमनिष्ठुरोक्तिप्रसरैः कवीन्द्रैः KīrtiKau. 6.49.

अनिष्ण (a-niṣṇa) *adj.* [P. viii. 3. 89; Debrū. 78; 928] not skilled, not adept नात्र जीवेन्मृषावादी क्रूरो वा यदि वा शठः। नृशंसः कामवृत्तो वा मुनिरेव तथाविधः (v.l. अनिष्णो यस्तथाविधः) Rāmā. iii 10.88.

अनिष्पत्ति (a-niṣpatti) *f.* I non-accomplishment, non-completion, non-fulfilment ऐकार्थ्ये नास्ति वैरूप्यमिति चेत्। स्यादर्थान्तरेष्वनिष्पत्तेर्यथा पाके MīmāSū. vii. 2.20; यदा कार्यसमारम्भे कस्मिंश्चित् तव सुव्रत। अनिष्पत्तौ च कार्यस्य क्रोधस्त्वां समुपेष्यति VāyuP. i. 25.15; त्वं ब्रवीतीह वाक्यार्थो ह्ययमत्र विवक्षितः। अध्येतव्यार्थनिष्पत्तिस्त्वनिष्पत्त्या मया कृता BṛĀraUBhVā. i. 5.292; यद्यपि न देवता तत्फलं ददाति तथापि यागस्य देवतया विनानिष्पत्तेर्देवताः संवर्धयन्तीत्युच्यते ManuBh. ii. 447.2 (*on* 11.241); शिवलिङ्गसहस्रस्य प्रतिष्ठाकर्मणि प्रभोः। प्रतिज्ञा प्रलयं तस्य नाभूद् विघ्निता कचित्। प्रमादात् तदनिष्पत्तौ शिलामुक्तीर्य कल्पिता RājTa.(Ka.) 2.129; चतुर्भिर्मुष्टिभिः सप्तदशशरावपूरणसमर्थस्य चरोरनिष्पत्तेः पक्षो न युक्तः NyāyMāVi. 509.22 (*on* x. 2.28); II not coming into being, non-happening, non-origination, non-effecting आत्मनित्यत्वे प्रेत्यभावसिद्धिः। व्यक्ताद् व्यक्तानां प्रत्यक्षप्रामाण्यात्। न, घटाद् घटानिष्पत्तेः NyāySū. iv. 1.12 (Bh. न खलु व्यक्ताद् घटाद् व्यक्तो घट उत्पद्यमानो दृश्यते); कालान्तरेणानिष्पत्तिर्हेतुविनाशात् NyāySū. iv. 1.46; अवधीनामनिष्पत्तेर्नियतास्ते न शक्यः TattvSaṁ. 29; नैवं तेषामनिष्पत्त्या मा भूच्छब्दस्तथापरम् TattvSaṁ. 30; यद्यपि केचित् क्रियादिविधयः शक्यन्ते कर्तुम्। एते त्वशक्याः स्वभावसिद्धेः प्रयत्नेनापि चानिष्पत्तेः TantrVā. 42.6 (*on* i. 2.23); अभोक्ष्यतेति। मांसस्यात्रानिष्पत्तिः Pradī. iii. 245B.8 (*on* iii. 3.139) (Uddyota कुतश्चिन्निमित्तात् क्रियाया अनिष्पत्तिः क्रियातिपत्तिः); भविष्यत्यर्थे धातोर्लङ् स्यात् कुतश्चित् क्रियाया अनिष्पत्तौ गम्यमानायाम् PrakriKau. ii. 44.5; Prasā. ii. 44.17; SiddhāKau. 345A.1 (*on* iii. 3.139); VaiyāBhū. 97.21 (*on* 23); भूतेऽर्थे लङ् स्यात् क्रियाया अनिष्पत्तौ PrakriKau. ii. 453.3; Prasā. ii. 453.8; न तावदाद्यः।··· तस्यैव वानिष्पत्तौ भवतस्तन्निरासप्रयासानुपपत्तेः KhaṇḍanKhā. 15.4; NyāySu.(Ja.) 31B.10 (*on* i. 1.1); एवं हि कल्पयन्ति अग्नेरूर्ध्वज्वलनं वायोस्तिर्यग्गमनमणुमनसोश्चाद्यं कर्मेत्यदृष्टकारितानि इति। न हि तत्रादृष्टमन्तरेण क्रियाया अनिष्पत्तिः NyāyKu. 93.9; 156.1; बहूनां ताद्गर्थ्यानामनिष्पत्तिरदृश्यता BhāvPra.(Śā.) 209. 3(7); तयोः (दर्शपूर्णमासयोः) ··· यागस्वरूपजन्यानि त्रीण्युत्पत्त्यपूर्वाणि कल्पनीयानि। तेषां चाङ्गोपकारमन्तरेणानिष्पत्तेः -- अङ्गापूर्वाणि कल्पनीयानि NyāyMāVi. 65.26 (*on* ii. 1.2); न चैवं कथान्तरप्रसक्त्यादिदोषः। प्रमाणादिसत्तानभ्युपगमे कथाया एवानिष्पत्तेः NyāySu.(Ja.) 33B.1 (*on* i. 1.1; एवं सति ··· उत्तरकैकर्थ्यप्रवृत्तेरनिष्पत्तिः स्यात् PāñcRāRa. 90.15; प्रयोगाईस्याङ्गस्य पुनरङ्गकार्यप्रवृत्तावविधिरविधानं भवति।··· पुनरङ्गकार्यवृत्तेरविधिरविधानमनिष्पत्तिः PariVṛ.(Śi.) 152.5; न केनाप्युपमीयत इत्युपमापरपर्यायोऽयमित्यनिष्पत्तावप्युपमात्वस्वीकारे तत्रोपमाशब्दस्य पारिभाषिकत्वापत्तेः CitraMī. 16.9; यद्यपि प्रयोगमन्तरेणोपासनस्यानिष्पत्तेः प्रयोगविधिरर्थाल्लभ्यते ŚivārkaMaDī. i. 314.10 (*on* i. 2.1); सर्वतीर्थपदस्य प्रयागपरत्वेन वृत्त्यर्थं बहुत्वाभावाद् बहुवचनस्यैवालाघुत्वयानिष्पत्तौ तद्विवक्षाविवक्षादिविचारप्रसङ्गात् VīraMi. (Tīrtha.) 53.11; वायुवेतसादीनां क्षेपिष्ठत्वाज्जन्यत्वस्य स्वभावादेव सिद्धेरश्वादौ च तस्य प्रयत्नेनाप्यनिष्पत्तेरनर्थको विधिः MīmāKau. iii(1). 46.22 (*on* i. 2.23); iii(2). 206.15 (*on* ii. 2.16); उपमानमुपमेयं साधारणो धर्म इति ह्युपमाशरीरघटकम्, न तु ततः पृथग्भूतम्, तैर्विना तस्या अनिष्पत्तेः RasGaṅ. 159.6; 239.4; 438.10; 638.10; ग्रहणकशास्त्रस्य सावर्ण्यविधिनिषेधाभ्यां प्रागनिष्पत्तेः SiddhāKau. 22A.1 (*on* vi. 1.101); LaŚabdeŚe. i. 5.4; अन्यं विनार्जनस्यानिष्पत्तेः BālamBha. ii. 126.25 (*on* 2.113)

अनिष्पत्तिप्रसङ्ग (aniṣpatti-prasaṅga) *m.* undesired contingency of non-origination गुणविशिष्टद्रव्यवाचिनां नीलादिशब्दानां भावे गुणवाचिनां नीलिमादिशब्दानामनिष्पत्तिप्रसङ्गात् ŚivārkaMaDī. i. 306.9 (*on* i. 2.1)

अनिष्पत्तिवचन (aniṣpatti-vacana) *n.* statement of non-accomplishment अवर्ण्ये वर्ण्योपममित्यनिष्पत्तिवचनं पूर्वेभ्य उत्कर्षशालि चतुर्थं प्रतीपम् Kuval. 15(1)

अनिष्पत्तिवचस् (aniṣpatti-vacas) *n.* statement of non-accomplishment प्रतीपम् ···। वर्ण्येनान्यस्योपमाया अनिष्पत्तिवचश्च तत् Kuval. 15.

अनिष्पत्रम् (a-niṣpatram) *adv.* in such a manner that the fea-

thers (of the arrow) do not come out (on the other side) (i. e. not with excessive force) वशाचर्म कटे विशाल्यां वास्तीर्गमुच्छ्रितं वा विध्यन्त्य-निष्पत्रम् KātyŚS. xiii. 3. 13 (comm. अनिष्पत्त्रमिलनिःसृतपत्त्रम् ··· यथा शरपत्त्राणि पिच्छानि चर्मणो निःसृत्य न यान्ति तथा वेधः कार्यः)

अनिष्पद (a-niṣpada) *adj.* not deposed (i. e. well-established) प्रागनिष्पदमप्येनं नरकेषु स्वकर्मभिः । स्वःस्थमेव हरिश्चक्रे HariC.(Pa.) 132 (comm. निर्गतं पदं यस्य सः न भवतीति अनिष्पदः तं दृढप्रतिष्ठितम्)

अनिष्पन्द (a-niṣpanda) *adj.* 1 not wavering or flickering, steady यत् सर्वं सर्वगं वस्तु यत् तत्त्वं तदसौ स्थितः । यदनुक्तमनिष्पन्दं दीपकं तेजसामपि AnnaU. 3.22; II not winking जायन्ते तत्र मानवाः । अनिष्पन्दाः सुगन्धाश्च ···। देवलोकच्युताः सर्वे MahāBhā. vi. 9.13; MatsyaP. 114. 71; LiṅgaP. i. 52.40.

अनिष्पन्न (a-niṣpanna) *adj.* [*f.* -ā] 1 which has not come into being, which has not come into existence, which has not happened, not effected, which has not arisen अनिष्पन्ने निष्पन्नशब्दः शिष्योऽनिष्पन्नत्वात् Vār. 2 *on* P. iii. 3.133; तन्निष्पत्तावनिष्पन्नस्य तत्स्वभावत्वाभावात् NyāyBi. 3.19; NyāyBiṬ. 163.9 (*on* 3. 19); न हि तस्मिन् निष्पन्नेऽनिष्पन्नो भिन्नहेतुको वा तत्स्वभावो युक्तः PramāVāSvopVṛ. 13. 15; HetuBiṬ. 47. 5; सिद्धं निष्पन्नमित्यर्थः । न सिद्धमसिद्धमनिष्पन्नमित्युच्यते Nyās. ii. 950. 10 (*on* viii. 2. 1); न चाप्ययुतसिद्धानां संबन्धित्वेन कल्पना । नानिष्पन्नस्य संबन्धो निष्पत्तौ युतसिद्धता ŚlokaVār. 4.146 (180.2); यद्यपि च यागः स्वयमेव तावदनिष्पन्नस्तथापि स्वसाधननिष्पादितः सन् साधयिष्यति । सर्वमेव च कदाचिन्निष्पन्नं कदाचिदनिष्पन्नम् TantrVā. 354.9 (*on* ii. 1.1); 582.2 (*on* ii. 3. 1); फलं ददाति को वात्र चानिष्पन्ने च कर्मणि Brahm-VaiP. iv. 64. 13; नानिष्पन्ने प्रदीपे तत्तेजो विसरति Kāśi. ii. 157.21 (*on* 5(3). 157); अर्जनं द्विविधम् — निष्पन्नानां हस्त्यादीनां स्वीकरणम् । अनिष्पन्नानां च धान्यादीनां निष्पादनम् JayaMa. 13. 7 (*on* 1.2); अनिष्पन्नेषु गात्रेषु गोलं दृष्ट्वा पितामहः (उवाच) । मार्तस्त्वं भव चाण्डस्तु मार्तण्डस्तेन स स्मृतः BhaviP. 134B. 2 (i. 79. 21); भावनायाः केवलायाः अननुष्ठेयत्वात् प्रतीतापि संगतिर्नैव निष्पद्यते । अनिष्पन्नायामपि च तस्याम् ··· पुरुषो निरूपयति NyāyRaMā. 158.15; 194. 2; ŚāstrDī. 205. 8 (*on* iii. 1.12); न तावदनिष्पन्नस्य सामान्येन संबन्धः संभवति NyāyRa. 180.8 (*on* 4.146); 926.11 (*on* 7. 288); यदा चैवं विधिरेवानिष्पन्नस्तदा न दध्यादिवाक्यैरपि गुणविधानं शक्यम् ŚāstrDī. 134.11 (*on* ii. 2.5); 848.1 (*on* xii. 1.2); धात्वर्थो विषयस्तस्य चानिष्पन्नस्य निष्पत्तिरन्यथाभावः NyāyMa. 252. 4; निष्पन्नस्यार्थस्य भूतत्वादनिष्पन्नस्य भावित्वान्निष्पन्नानिष्पन्नव्यतिरेकेण रूपान्तरस्याभावः PradI. iii. 196B.23 (*on* iii. 2.123); किं विद्यायामनिष्पन्नायां विलम्बाविलम्बविचारः उत निष्पन्नायाम् ŚrutaPra. ii. 568. 27 (*on* iii. 4.51); सा दत्तारुणदेवस्य किं त्वनिष्पन्न एव सः । विवाहेऽगाद् वणिज्यायै PārśvC. 2. 454; न हि निष्पन्नमनिष्पन्नं शक्यं कर्तुम् CaturCin. iii(1). 1054.12; नियोगप्रयोजनमनिर्वृत्तमनिष्पन्नम् ManvaVi. 1146.10 (*on* 9.61); सर्वत्र ह्यप्राप्तस्य ··· प्राप्तिर्भवति ··· नाप्यनिष्पन्नस्य नरविषाणादेः Viva-PraSaṁ. 124.5; अन्ये पुनराचार्याः ··· अनिष्पन्नं नियोगप्रयोजनं मन्यमानाः स्त्रीषु पुत्रोत्पादनं द्वितीयं धर्मतो मन्यन्ते ManvaMu. 374.22 (*on* 9. 61); अनिष्पन्नस्याविद्यमानत्वेन संबन्धाभावात् YuktiSneha. 39. 14 (*on* i. 1.4); यत्र प्रत्यक्षाणि साधनानि तत्रानिष्पन्नेऽपि धात्वर्थे प्रत्यक्षाभिमानो लोकस्य स्यात् Prasā. ii. 34. 10; ii. 600. 18; अनिष्पन्नस्योपकारकत्वाभावात् MayūMāli. 199.14 (*on* iii. 1. 10); 301. 6 (*on* iii. 6.4); असिद्धमिति । सिद्धं निष्पन्नम्, प्रवृत्तम् ।··· तद्भिन्नमसिद्धम् अनिष्पन्नमप्रवृत्तम् LaŚabdeŚe. i. 33. 3; 2 not established प्रभूताभियोगादल्पनिष्पत्तौ निष्पन्नस्यांशं लभेत ···। अनिष्पन्ने शारीरं हैरण्यं वा दण्डं लभेत ArthŚā. i. 158.2 (2.8); अपोहश्चाप्यनिष्पन्नः साहचर्यं क्व दृश्यताम् । तस्मिन्नदृश्यमाने च न तयोः स्यात्प्रमाणता ŚlokaVār. 5(13). 74 (585.3); TattvSaṁ. 935; प्रतिपाद्यश्चार्थोऽपोहस्त्वयेष्यते, स चाभावरूपत्वादनिष्पन्नो निःस्वभावतः TattvSaṁPañ. 298. 8 (*on* 935); अनिष्पन्नाभिधाने । अनिष्पन्नमपर्यवसितमभिधानं ययोस्ते तथा VedāntKa. 139.19 (*on* i. 2. 13); अनिरुक्ते इयत्तात्वेनानिष्पन्ने वेदान्तैकवेद्यगुणस्वरूपे VedāntKau. 34. 11 (*on* i. 1. 20); अनिष्पन्नेनापाततः प्रतीयमानेन सादृश्येन चमत्कारानुपपत्तेः AlaṅkāKau.(Vi.) 25.3; RasGaṅ. 211. 7; 3 not available अनिष्पन्ने यथा चेटे स्वात्मनि प्रतिपद्यते । वणिग्यथा पुनः पण्ये कामेषु प्रतिपद्यते MaYānaSū. 89. 11 (13.25); अश्वर्थी वाधरारण्यां सातत्ये प्रतिपद्यते । वैभासिको वानिष्पन्ने अधिचित्ते प्रपद्यते MaYānaSū. 89.16 (13.27); 4 not obtainable अस्ति तावन्महावृक्षः फलं तस्य च वर्तते । अनिष्पन्नं तच्च फलं तद्विच्छेदोऽतिदुःसहः BṛDharmaP. i. 42. 46; 5 (Jain.) who has not achieved enlightenment or emancipation आतापना च त्रिविधा भवति — निष्पन्नस्योत्कृष्टानिष्पन्नस्य मध्यमा ऊर्ध्वस्थितस्य जघन्या AupaSūṬ. 75.13.

अनिष्पन्नक्रिय (aniṣpanna-kriya) *adj.* (awareness of) not having fulfilled one's duties यथार्हमस्य लोकस्य मया सर्वं विचेष्टितम् । अनिष्पन्नक्रियं चेतस्तथापि मम किं यथा ViṣṇuP. vi. 6.38.

अनिष्पन्नज्ञान (aniṣpanna-jñāna) *adj.* in whom the knowledge has not arisen, who has not acquired knowledge ज्ञानयोगकर्मयोगौ फलभेदात्पृथग्भूतौ ये प्रवदन्ति ते बाला अनिष्पन्नज्ञाना न पण्डिता न तु कृत्स्नविदः GītāBh.(Rā.) 290.1 (*on* 5. 4)

अनिष्पन्नता (aniṣpanna-tā) *f.* the state of being what has not come into being परं च शास्त्रं यच्च निष्पन्नं तच्च शक्यं वचनशतेनाप्यनिष्पन्नसत्ताया(? प्यनिष्पन्नता)मापादयितुम् । ··· असिद्धवचनेनैव न दुःखस्यानिष्पन्नतापादनात् Nyās. ii 950.13 (*on* viii. 2.1)

अनिष्पन्नत्व (aniṣpanna-tva) *n.* I the state of being that which has not come into being, the state of not being effected अनिष्पन्ने निष्पन्नशब्दः शिष्योऽनिष्पन्नत्वात् Vār. 2 *on* P. iii. 3.133; शिष्यः शासितव्यः । किं कारणम्, अनिष्पन्नत्वात् MahāBh ii. 159.22 (*on* iii. 3.133); तदीयं भावं प्रतिगृह्य पुनः संवाहनायोपगच्छति कार्यस्यानिष्पन्नत्वात् JayaMa. 275.9 (*on* 5. 3); जातिप्रतीतिश्च ततः पूर्वमनिष्पन्नत्वेन तत्कारणत्वायोगात् NyāyRaMā. 99.17; संवित्तिः ··· भासयति न तु स्वस्य वेत्तुर्वा संवेद्यसंबन्धं तस्य तदानिष्पन्नत्वेनासत्त्वात् NyāyRa. 319. 21 (*on* 5(3).182); अर्थोऽपि ··· संविदा प्रकाशत इति चेत् । न तदुत्पत्त्यवस्थायां संबन्धस्यानिष्पन्नत्वात् ŚāstrDī. 56. 21 (*on* i. 1.5); 204.1 (*on* iii. 1.12); न हि तदनुष्ठानं निष्प्रयोजनं, तत्कार्यस्येदानीमनिष्पन्नत्वात् ŚāstrDī. 848.1 (*on* xii. 1. 2); II the state of not being established कर्तुरनिष्पन्नत्वात् ··· अस्त्यादिषु प्रयोजकव्यापारो नातीव लक्ष्यते TantrVā. 349. 3 (*on* ii. 1.1); न चापोहेनान्वयग्रहणं संभवति, तस्य प्रागन्वयग्रहणादनिष्पन्नत्वात् NyāyRa. 584.21 (*on* 5(13). 71)

अनिष्पन्ननियन्त्रण (aniṣpanna-niyantraṇa) *adj.* over whom control is not accomplished (i.e. who is not brought under control) कातराज्ञाम भूपालादनिष्पन्ननियन्त्रणः । यवनो मीरकंसारो व्यधान्मण्डलविप्लवम् RājTa.(Jo.) 936.

अनिष्पन्नपौरुष (aniṣpanna-pauruṣa) *adj.* who has not exhibited manliness तं या निनिन्दानिष्पन्नपौरुषं तत्स्वसुस्तदा । तस्या वह्निप्रवेशेन सिद्धं मानवर्तव्रतम् RājTa.(Ka.) 8.448.

अनिष्पन्नयोग (aniṣpanna-yoga) *adj.* who has not acquired the Yogic process अन्ये चानिष्पन्नयोगाः सांख्येन योगेन ज्ञानयोगेन योगयोग्यं मनः कृत्वात्मानं पश्यन्ति GītāBh.(Rā.) 584. 26 (*on* 13. 24)

अनिष्पन्नरूप (aniṣpanna-rūpa) *adj.* which has not acquired any form आत्मापरोक्षज्ञानादप्यनिष्पन्नरूपात् तदुपायभूतात्मध्यानमेवात्महितत्वे विशिष्यते । ध्यानादप्यनिष्पन्नरूपात् तदुपायभूतं फलत्यागेनानुष्ठितं कर्मैव विशिष्यते GītāBh.(Rā.) 565. 1 (*on* 12.12)

अनिष्पन्नरूपत्व (aniṣpannarūpa-tva) *n.* the state of being that whose form is not established क्रियायाः साध्यैकस्वभावत्वादनिष्पन्नरूपत्वात् PradI. iii. 28B. 36 (*on* iii. 1.7); अनिष्पन्नरूपत्वं तदभावेऽपि विद्यते । तस्मात् क्रियात्मकं कार्यम् NyāySu.(So.) 28.33 (*on* i. 2.7); 35.9 (*on* i. 2. 7); येषां तूत्पत्तौ उच्चारणकाले स्वेऽर्थे प्रयोगो न विद्यते ··· तान्याख्यातानि । तस्मात् तदर्थेभ्यो-(? भ्योऽ)निष्पन्नरूपत्वेन प्रतीयमानेभ्यः साधनाकाङ्क्षा झटिति प्रतीयेत MīmāKau. iii(2). 9.11 (*on* ii. 1.4)

अनिष्पन्नवस्तुस्वभावा (aniṣpannavastu-svabhāvā) *adj.* (*f.*) of the nature of an object which is not yet effected साध्यमानस्वरूपा हि क्रिया निरवयवा कथित्पूर्वापरीभूतावयवानिष्पन्नवस्तुस्वभावा Nyās. i. 211. 7 (*on* i. 2. 1)

अनिष्पन्नशालि (aniṣpanna-śāli) *f.* paddy which is not fully developed श्लेष्मव्याधयो विशेषेणैते हि परं वमनेन नाशमुपयान्ति । सलिलापगमेनानिष्पन्नशाल्यादिवत् AṣṭāSaṁ. i. 137. 7 (1. 27)

अनिष्पन्नसंस्कार (aniṣpanna-saṁskāra) *m.* processing which is not yet accomplished यत्रापि पादौ कुर्विन्नत्यादिषु निष्पन्नानां कर्मत्वप्रयोगो दृश्यते तत्राप्यनिष्पन्नसंस्कारादिविवक्षया पादादिशब्दप्रयोगादव्यभिचारः TantrVā. 343.15 (*on* ii. 1.1)

अनिष्पन्नसत्ता (aniṣpanna-sattā) *f.* [w. r. for अनिष्पन्नता], Nyās. ii. 950. 11 (*on* viii. 2. 1)

अनिष्पन्नसत्ताक (aniṣpannasattā-ka) *adj.* existence of which is not yet effected ननु च द्विर्वचनात्प्राक् पादपूरणमसदेव । तत्कुतस्तस्य भावो द्विर्वचनस्य लक्षणं स्यात् । न हि तद् सत्त्वम् । असारमेतद् । तदुत्पत्तिश्चित्र भावः । सा चानिष्पन्नसत्ताकस्यैव भवति Nyās. ii. 898. 9 (*on* viii. 1. 6)

अनिष्पन्नसमाधि (aniṣpanna-samādhi) *adj.* who has not accomplished meditation 'विनिष्पन्नसमाधेस्तु मुक्तिस्तत्रैव जन्मनि ' इत्यादिस्मृतिस्त्वनिष्पन्नसमाधेः शरीरान्तरयोगनियमपरतया प्रायिकविषया NyāyPari. 111.14.

अनिष्पन्नसर्वाङ्ग (anispanna-sarvāṅga) *adj.* whose all limbs are not yet formed अर्धनिष्पन्नदेहेन शिशुना शापिता प्रसूः…तदनिष्पन्नसर्वाङ्गः शपामि त्वां विहंगमे SkandP. iv. 51.13.

अनिष्पन्नस्वत्वक (anispannasvatva-ka) *adj.* ownership of which is not yet established पराशरवचनं त्वनिष्पन्नस्वत्वकद्रविणपरमित्याह: BālamBha. i. 382.11 (*on* 1.121)

अनिष्पन्नस्वभाव (anispanna-svabhāva) *adj.* of unaccomplished nature नानिष्पन्नस्वभावोऽपि भावः कर्तव्यता यतः। लडादिश्रवणात्तस्या अप्रतीतिलिङ्गादिवत् BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 506.

अनिष्पन्नस्वभावत्व (anispannasvabhāva-tva) *n.* the state of having an unaccomplished nature अथानुष्ठेयपदार्थानामनिष्पन्नस्वभावत्वात् देशकालवस्तुकृतः क्रमो न संभवेत् VivaPraSaṃ. 154.19.

अनिष्पन्नाक्षरम् (a-nispannākṣaram) *adv.* with speech-sounds not (yet) clearly formed दमयन्ती … जननीमजीजनज्जातविस्मयां स्मितमुग्धदर्शितदन्तकान्तिकुन्दपुष्पमनिष्पन्नाक्षरमल्पाल्पं जल्पन्ती NalaCam. 3.26(9)

अनिष्पन्नातापना (anispannātāpanā) *f.* (mediocre type of) bodily mortification of one who is *anispanna* (i.e. who has not achieved enlightenment or emancipation) शीतादिभिर्देहं संतापयतीत्यातापकः, आतापना च त्रिविधा भवति — निष्पन्नस्योत्कृष्टानिष्पन्नस्य मध्यमा ऊर्ध्वस्थितस्य जघन्या -- अनिष्पन्न(? न्ना)तापनापि त्रिविधा AupaSūT. 75.14.

अनिष्पन्नात्मतत्त्व (anispannātmatattva) *adj.* whose essential nature is not established अनिष्पन्नात्मतत्त्वस्तु नैव व्याप्रियते क्वचित्। सर्वशक्तिवियुक्तत्वादाकाशकमलादिवत् TattvSaṃ. 109.

अनिष्पन्नाभिधान (anispannābhidhāna) *adj.* reference of which is not clearly established य एष इति अनिष्पन्नाभिधाने द्वे सर्वनामपदे सती। प्राप्य संनिहितस्यार्थं भवेतामभिधातृणी Bhām. 173.15 (*on* i. 2.13)

अनिष्पन्नावस्थ (anispannāvastha) *adj.* of unaccomplished state or condition दर्शपूर्णमासयोरुपकारमपेक्षमाणयोः प्रयाजादिषु चोपकार्यमपेक्षमाणेष्वनिष्पन्नावस्थ एवोपकारे प्रकरणात्तावत्तादर्थ्यं तावत् प्रतीयते TantrVā. 669.11 (*on* iii. 1.2); NyāyRaMā. 133.16.

अनिष्पाद (a-nispāda) *m.* I non-coming into existence again पुरुषो ह वा एष विराज्यध्यूढोऽनिष्पादाय JaimiBr. 2.342; II non-origination स्वरसंधिस्तु न प्रवर्तते, वर्णोपदेशकालेऽजादिसंज्ञानामनिष्पादात् PradI. i. 85B.17 (*on* ŚivSū.(Gr.) 1); III non-completion अत्र हि सूत्रे प्रत्याहारसंनिविष्टा एव गृह्यन्ते, स्वात्मनि क्रियाविरोधात्, अनिष्पादात् ग्रहणकशास्त्रान्तराभावाच्च PradI. i. 553B.16 (*on* i. 1.69)

अनिष्पादन (a-nispādana) *n.* non-production कर्तुर्हि करणं निष्पादयतः कारकान्तरे चरितार्थत्वं स्वरूपतोऽनिष्पादनेऽपि व्यापारवत्तया निष्पादनात् Khaṇḍan-Khā. 452.2.

अनिष्पादयत् (a-nispādayat) *adj.* not accomplishing, not achieving नाहं राज्यं करिष्यामि … यदर्थं गृह्यते शुल्कं तदनिष्पादयन् वृथा MārkP. 18.3; अनिष्पादयन्नपि फलं तत्साधनयोग्यः पदार्थो लोके हेतुरित्युच्यते Nyās. i. 413.3 (*on* ii. 3.23); Prasā. i. 411.10.

अनिष्पादित (a-nispādita) *adj.* not established न ह्यनिष्पादितस्य करणत्वमुपपद्यते ŚāstrDI. 102.13 (*on* ii. 1.1)

अनिष्पादितकार्यार्थ (anispādita-kāryārtha) *adj.* who has not accomplished the thing to be done क्रुध्यतीश्वरः। अनिष्पादितकार्यार्थे मयि सामान्यभृत्यवत् SkandP. iv. 46.25; अनिष्पादितकार्यार्था ये मुखं प्रेक्षयन्त्यहो। अपत्रपाः पुरो भर्तुस्तैर्भूर्भारवती SkandP. iv. 53.109.

अनिष्पादितसंपूर्णफल (anispādita-sampūrṇaphala) *adj.* which has not achieved the result completely अपक्वः अनिष्पादितसंपूर्णफलः सन् पक्वसंकाशो निष्पादितस्वप्रयोजनतया शीर्णो न भवेत् VīraMi. (Rājanīti.) 478.18.

अनिष्पाद्य (a-nispādya) *ger.* I not having carried out गुरुशुश्रूषणं धर्म एको हि ब्रह्मचारिणाम्। अनिष्पाद्य तु तद्वाक्यं कथं मे निष्कृतिर्भवेत् SkandP. iv. 86.21; II not having accomplished or completed कार्यशेषमनिष्पाद्य सज्जं मानिनि कंचन। अभोगे कृतसंकल्पं सुखानां त्वमवेहि माम् RājTa.(Ka.) 4.439.

अनिष्पाद्यमानत्व (anispādyamāna-tva) *n.* the state of being that which is not being carried out सैष्यक्षरैर्गुणाभिधानरूपस्तोत्रजननात् कथं स्तोत्रकरणत्वं साम्न इति वाच्यम्।… अन्यथा शस्त्रादावपि गुणाभिधानस्य सत्त्वेन स्तोत्रपदप्रयोगापत्तेः। तादृशस्य च गीतिरूपसामाभावेऽनिष्पाद्यमानत्वेन करणत्वोपपत्तेः MīmāKau. iii(1).73.8 (*on* i. 2.42)

अनिष्पीडितमौलि (anispīḍita-mauli) *adj.* who has not pressed his head (with something for drying hair) (हर्षः) अपस्नातश्चानिष्पीडितमौलिरेव परिधायोद्गमनीयदुगू(? कू)लवाससी … आजगाम HarṣaC. 238.1.

अनिष्पीडितार्थत्व (anispīḍitārtha-tva) *n.* the state of being one from whom money is not (yet) squeezed out (अपूर्वसंसृष्टः) तया वा अनिष्पीडितार्थत्वादल्पार्थमर्थद इति JayaMa. 339.22 (*on* 6.4)

अनिष्फल (a-nisphala) *adj.* not futile, effective जामाता रावणस्यासावनेकाहवशोभितः। शूलं चमरनाथेन यस्य दत्तमनिष्फलम् PadmP.(Ra.) 89.5.

अनिष्यन्द (a-nisyanda) *adj.* [*f.*-ā] not exuding (anything), not sweating अनिष्पन्दाः (v.l. अनिष्यन्दाः) सुगन्धाश्च निराहारा जितेन्द्रियाः। देवलोकच्युताः सर्वे MahāBhā. vi. 9.13 (BhārBhāDī. अनिष्यन्दा अस्वेदाः देवतुल्या इत्यर्थः); जायन्ते तत्र मानवाः। जम्बूरसफलाहारा ह्यनिष्यन्दाः सुगन्धिनः …। देवलोकाच्च्युताः VāyuP. i. 46.13; BrahmāṇḍP. i. 17.12; अतीन्द्रिया निरातङ्का अनिष्यन्दाः सुगन्धिनः। के ते नराः कथं जाताः SkandP. ii(9).4.17; देवतानामृषीणां च पत्न्यस्ता मातरश्च वै। सुगन्धाश्चाप्यनिष्यन्दाः सर्वा ह्यप्सरसः शुभाः ViṣṇuDhaP. i. 128.39; श्वेतद्वीपमवाप्नोति यत्र चन्द्रप्रभा नराः … नित्यतृप्ताः सुगन्धिनः। अनिष्यन्दाः ViṣṇuDhaP. i. 159.20; इन्द्रियच्छिद्रविधुरा योतमानाश्च सर्वतः। अनिष्यन्दा अनाहाराः षाड्गुण्यतनवोऽमलाः LakṣmīT. 17.16.

अनिष्यमाण (an-isyamāṇa) *adj.* [*f.*-ā] I not being desired अहो कुलाङ्गनायास्ते प्रगल्भत्वमिदं परम्। यत्पुरोऽनिष्टव(v.l. निष्य JPMJGM. Ed.)-माणापि तिष्ठसि त्रपयोज्झिते PadmP.(Ra.) 16.88; तत्साधनमनिष्यमाणमपि तदानीमिष्टमेव, अन्यथा तत्र प्रयत्नानुत्पत्तेरिच्छापूर्वकत्वात्तस्य TātpaT.(Vā.) 273.2 (*on* i. 1.33); ततश्चाप्लाप्त्यवत्संबन्धाभावाद् गोत्रयुवाश्रयकार्याभावादनिष्यमाणोऽपि तद्राजो व्यङ् प्राप्नोतीत्यर्थः PradI. iv. 157B.29 (*on* iv. 1.168); इष्टं इष्यमाणं स्रक्चन्दनवनितादि, अनिष्टमनिष्यमाणमहिकण्टकादि Upask. 416.10 (*on* x. 1.1); मत्पित्रा मत्प्रयत्नविषयतया अनिष्यमाणं मधुविषसंपृक्तान्नभोजनं मम बलवदनिष्टसाधनम् TattvCin. iv (2). 290.6; 2 not acceptable अनिष्यमाणे सामान्ये वृत्तिः शब्दानुमानयोः। नैव स्यान्न हि संबन्धो भेदैरानन्त्यतो भवेत् ŚlokaVār. 5(12).39 (555.5); अनिष्यमाणे च संस्कारे पूर्वयोरन्त्यं प्रत्यनुग्राहकत्वं न स्यादित्याह — संस्कारेऽनिष्यमाण इति TātpaT.(U.) 465.19 (*on* 5(11).101); अनिष्यमाणे चाभावे भावानां प्रतियोगिनि। नित्यतैषां प्रसज्येत न ह्येते क्षणिकास्तव NyāyMañ. i. 58.15; अनिष्यमाणे सामान्ये ननु शब्दानुमानयोः। कथं प्रवृत्तिः संबन्धग्रहणाधीनजन्मनोः NyāyMañ. i. 276.12.

अनिष्यमाणत्व (anisyamāṇa-tva) *n.* the state of being that which is not being desired न चैवं मा मान इत्यस्यापि ग्रहणमिति वाच्यम्। गामादाग्रहणपरिभाषया लुग्विकरणपरिभाषाबाधस्यानिष्यमाणत्वात् PariVṛ.(Sī.) 84.10; ततः कलञ्जभक्षणं मम बलवदनिष्टसाधनं मदिष्टसाधनत्वे सत्यप्याग्नेन मत्प्रयत्नविषयतया अनिष्यमाणत्वात् TattvCin. iv(2). 290.5; अव्यवहितत्वलक्षणसंबन्धस्तत्र न संभवतीति चेन्न, संबन्धमात्रस्याव्यवहितत्वलक्षणाभावात्। गोमानित्यादौ तद्दर्शनाभावात्। तल्लक्षणस्यात्रानिष्यमाणत्वात् ŚatDū. 104.10.

अनिष्यमाणषत्व (anisyamāṇa-ṣatva) *adj.* in which the substitution of *ṣ* (for *s*) is not being desired गोस्थानभूमिस्थानादयोऽनिष्यमाणषत्वाः सर्वे स्थनादयः PradI. vii. 266.20 (*on* viii. 3.97)

अनिष्यमाणसमावेशा (anisyamāṇa-samāveśā) *adj.* (*f.*) co-application of which is not being desired अस्मिन्प्रकरणे पठितानां संज्ञानां यासां समावेशो नेष्यते ताः प्रयोजनम्। प्रकरणान्तरविहिता अप्यनिष्यमाणसमावेशा उपसंख्यातव्यत्वेन प्रयोजनानि भवन्तीति प्रश्नपूर्वकं दर्शयितुमाह PradI. ii. 200B.33 (*on* i. 4.1)

अनिःषुप्तस्मर (anissupta-smara) *adj.* wherein the god of love is not asleep अनिःषुप्तस्मरं तत्क्षणात् … सुस्वप्नो नु मुदं दिदेश शिबिरम् DvyāśraKā. 3.159.

अनिःषेध (a-nissedha) *adj.* having no obstructions or hindrances (while going), going evenly स्पपुटेष्वप्यनिःषेधैः … हयैः। रथाः -- निःषेधय इवाबभुः DvyāśraKā. 3.114 (comm. अनिःषेधैरस्खलितगतिभिः)

अनिसन्त (an-isanta) *adj.* not ending in the syllable -*is* स्वरितो वा … नब्विषयस्यानिसन्तस्य PhiṭSū. 26.

अनिसर्गज (a-nisargaja) *adj.* not natural (*lit.* not arising from nature) तदपेक्षस्तु तत्पूर्वकोऽनिसर्गजः कस्यचिदेवागन्तुरेवैतावगमः BrahmSi. 40.6.

अनिसर्गतस् (a-nisargatas) *adv.* not naturally कविवचनवैशारद्यतो वस्तुनः स्फुटत्वमनिसर्गतः Kāvyānu.(He.) 239.7.

अनिसार्य (a-nisārya) *ger.* not having removed वारैकं संमिश्रितमनिसार्यैतत् समस्तदेशेषु। द्विश्लिष्टयुतिरिति घट्टनमुदितं चटकस्य लीला KandaCū. ii. 8.31.

अनिसूदन (a-nisūdana) *adj.* who does not destroy देवमप्सुषदं वह्निं प्रपद्ये त्वनिसूदनम् ŚaṅkhaLiDS. 103.

अनिसृष्ट (a-nisṛṣṭa) *adj.* I not permitted, not allowed त्वया विनि-

कृता माता पिता च द्विजसत्तम। अनिसृष्टोऽसि निष्क्रान्तो गृहात् ताभ्याम् MahāBhā. iii. 205. 7; न चानिसृष्टो गुरुणा स्वान् गुरूनभिवादयेत् ManuSm. 2.205 (ManuBh. अननुज्ञातः); अनिसृष्टोऽननुज्ञापितः Aparā. 54.22 (on 1.26); अनिसृष्टोऽनियुक्तः VīraMi. (Saṁskāra.) 463.2; II not given, not handed over, not transferred अनिसृष्टानि गुरुणा फलानि …। भक्षितानि मया राजन् MahāBhā. xii. 24.15 (BhārBhāDī. अदत्तानि); बलादकामं यत्राविमनिसृष्टं प्रवेशयत्। प्राप्नुयात्साहसम् KātySm. 527; अनिसृष्टमनादितम् SmṛtiCan. iv. 326.19.

अनिसृष्टतारिन् (anisṛṣṭatār-in) *adj.* who crosses (the river) without permission काले तीर्थे चानिसृष्टतारिणः पादोनसप्तविंशतिपणस्तरात्ययः ArthŚā. i. 309.1 (2.28)

अनिसृष्टम् (anisṛṣṭam) *adv.* without permission शपथवाक्यानुयोगमनिसृष्टं कुर्वतः … पूर्वः साहसदण्डः ArthŚā. ii. 114.5 (3.20); अनिसृष्टं (धान्यादि) विक्रीणानस्य पूर्वः साहसदण्डः ArthŚā. ii. 194.3(5.2)

अनिसृष्टोपजीविन् (anisṛṣṭopajīvin) *adj.* subsisting on what is not permitted स्तेनमनिसृष्टोपजीविनं च बद्धा कर्म कारयेत् ArthŚā. i. 204.5 (2.12); विलवणमुत्तमं दण्डं दद्यात्, अनिसृष्टोपजीवी च अन्यत्र वानप्रस्थेभ्यः ArthŚā. i. 208.2 (2.12)

अनिसृष्टोपभोक्तृ (anisṛṣṭopabhoktṛ) *adj.* one who enjoys (something) without permission अनिसृष्टोपभोक्ता मूल्यशुद्धमाजीवं दण्डं च दद्यात् ArthŚā. ii. 75.1 (3.12)

अनिसोढव्य (a-nisoḍhavya) *adj.* which cannot be borne कृशा विषेहिरे भारं प्रहारं परिषेहिरे। निषेहुश्चानिसोढव्यम् DvyāśraKā. 3.144.

अनिस्तब्ध (a-nistabdha) *adj.* unobstructed, unchecked अप्रतिस्तब्धविक्रान्तमनिस्तब्धो महाहवे। विसोढवन्तमस्त्राणि व्यतस्तम्भद् घनध्वनिः Bhaṭṭi. 9.89.

अनिस्तार (a-nistāra) *m.* not escaping from, not getting rid of एभिरपि बाधकैः कथायामारब्धायामेवाभिमतस्य प्रसाधनीयत्वे पूर्वोक्तबाधाया अनिस्तारात् KhaṇḍanKhā. 40.15; अन्योऽन्याश्रयादनिस्तारादस्य कस्यचिदधिकरणत्वेन … प्रतीत्यपेक्षाप्यत एवापास्ता VedāntKa. 241.7 (on ii. 1.16); अन्यथा शशविषाणग्रहणमपि स्वप्रकाशसिद्धमिति धृष्टोक्तेरनिस्तारात् ŚatDū. 86.8; 115.13; इति श्रुतौ भगवदधीनत्वश्रवणात्स्वकृतापेक्षया फलदानेन वैषम्यादेरनिस्तारात् TattvPrakā. 92A.13 (on ii. 1.36); न चैवं संसर्गतामतेऽप्यनिस्तारः VyutpaVā. 33.8; पुरुषबुद्धिमूलतर्कावलम्बनस्य भवतः … तर्काप्रतिष्ठानदोषादनिस्तारः स्यात् GoviBh. 94.10 (on ii. 1.11)

अनिस्तार्य (a-nistārya) *adj.* I unavoidable सुरास्तस्य ह्यनिस्तार्यमरमृत्युं हरन्ति च SamarāSū. 75.24; II difficult to be crossed अनिस्तार्येण मनसाप्यनाव्येनातिरंहसा। स्रोतसेवान्धकारस्य स निन्ये नीपकाननम् ŚivLī. 4.61.

अनिस्तिष्ठत् (a-nistiṣṭhat) *adj.* not standing firmly, not steadfast यदा वै निस्तिष्ठत्यथ श्रद्दधाति। नानिस्तिष्ठञ्छ्रद्दधाति ChāndoU. vii. 20.1.

अनिस्तीर्ण (a-nistīrṇa) *adj.* not carried out कृथारोपप्रतिज्ञो हि नाहं जीवितुमुत्सहे। अनिस्तीर्णो हि मां रोषो दहेदग्निरिवारणिम् MahāBhā. i. 171.2.

अनिस्तीर्णतदीयाभियोग (anistīrṇa-tadīyābhiyoga) *adj.* in whose case the law-suit against him is not disposed off अन्येनाभियुक्तं चानिस्तीर्णतदीयाभियोगमर्थी नाभियुञ्जीत VīraMi.(Vyavahāra.) 96.21.

अनिस्तीर्णदुष्कर्मसंकट (anistīrṇa-duṣkarmasaṅkaṭa) *adj.* who has not got over the difficulties caused by evil acts अनिस्तीर्णदुष्कर्मसंकटैः श्रोर्न लभ्यते BṛKathāMañ. 15.184.

अनिस्तीर्णप्रतिज्ञ (anistīrṇa-pratijña) *adj.* who has not fulfilled the vow अनिस्तीर्णप्रतिज्ञानाम् … श्यामं श्मश्रु प्रयोजयेत् NāṭyaŚā. 21.119; अनिस्तीर्णप्रतिज्ञोऽग्निं प्रवेक्ष्ये BhāgP. x. 89.30; अनिस्तीर्णप्रतिज्ञानां लम्बकेशं भवेच्छिरः ViṣṇuDhaP. iii. 27.41.

अनिस्तीर्णाभियोग (anistīrṇābhiyoga) *adj.* law-suit against whom is not disposed off अन्येनाभियुक्तमनिस्तीर्णाभियोगमन्योऽर्थी नाभियोजयेत् Mitā. 137.20 (on 2.9)

अनिस्तीर्य (a-nistīrya) *ger.* I not having carried out क्षत्रधर्माच्च्युतो राज्ञि भवेयं शाश्वतीः समाः। प्रतिज्ञां तामनिस्तीर्य MahāBhā. xi. 14.18; II not having got over अभियोगमनिस्तीर्य नैनं प्रत्यभियोजयेत् YājñaSm. 2.9; AgniP. 252.38; यदा तु ममानेनापराद्धमित्येवमुक्तः स्वमभियोगमनिस्तीर्यैव तमेव प्रत्यभियुङ्क्ते तदायं क्रमो नोपपद्यते BālaKrī. i. 205.25 (on 2.9); कलहादावभियुक्तोऽभियोगमनिस्तीर्यापि प्रत्यभियोगं कुर्यात् Aparā. 617.18 (on 2.10); अनिस्तीर्य अपरिहृत्य SmṛtiCan. iii. 105.9; VīraMi.(Vyavahāra.) 96.16. अभियोगमर्थिकृतमाक्षेपमनिस्तीर्य … एनमर्थिनं प्रतिवादी न प्रत्यभियोजयेत् VīraMi. 415.9; (on 2.9)

अनिस्तोर्य (a-nistīrya) *adj.* [irr.] I unavoidable, from which one cannot escape ज्ञात्वा मृत्युमनिस्तीर्यं हरिं शरणमाव्रजेत् PadmP. iv. 19.10; II difficult to be crossed ज्ञात्वा लङ्कागतां सीतां गतस्तत्र कपीश्वरः। दुस्तरमुल्लङ्घ्य सिन्धुं तमनिस्तीर्यं परैः ŚivaP. iii. 20.18 (319B.4)

अनिस्त्रिंश (a-nistriṁśa) *adj.* I [Vār. 1 and KāśīVṛ. on P. v. 4.73; AltGr. III. 398] not possessed of a sword वात्स्यायना नाम गृहमुनयः। … अनिस्त्रिंशा विद्याधराः…असाधारणा द्विजातयः HarṣaC. 63.6; II not cruel, kind, HarṣaC. 63.6; Yādavā. 22.47; *m.* not a sword सात्यकिः …। नन्दकोऽयमनिस्त्रिंशस्संमतो मम शत्रुजित् Yādavā. 22.47.

अनिस्त्रिंशचेतस् (anistriṁśa-cetas) *adj.* whose mind is not cruel, kind-hearted आसेचनकमेतस्य मेचकाञ्चद्युतो वपुः। क्लेशगर्भमनिस्त्रिंशचेताः कः कर्तुमर्हति RājTa.(Ka.) 8.2302.

अनिस्त्रिंशाशय (anistriṁśāśaya) *adj.* having a merciful disposition ईशो नृपाणां निःशेषक्ष्माकेदारकुटुम्बिनाम्। स समास्त्रिंशतं भूभृदनिस्त्रिंशाशयोऽभवत् RājTa.(Ka.) 3.101.

अनिस्पन्द (a-nispanda) *adj.* not moving, inert तत्र मानवाः। अनिष्पन्दाः (v.l. अनिस्पन्दाः) सुगन्धाश्च निराहारा जितेन्द्रियाः। देवलोकच्युताः सर्वे MahāBhā. vi. 9.13; तदुदासीत् तत् असच्छब्दवाच्यं प्रागुत्पत्तेः स्तिमितम् अनिस्पन्दम् ChāndoUBh. 197.10 (on iii. 19.1)

अनिस्यन्दिन् (a-nisyandin) *adj.* not allowing anything to flow [pw.]

अनिस्रव (a-nisrava) *m.* absence of flowing away (of scum from rice when it is cooked) अस्विन्नत्वमवोढत्वसाकल्यमनिस्रवः। … ओदनस्य विपर्ययाः KāśyaS. 253B.33.

अनिस्राव्य (a-nisrāvya) *adj.* which cannot be drained off नराधिपः। … शत्रोः। … जलं निस्रावयेत्सर्वमनिस्राव्यं च दूषयेत् MahāBhā. xii. 69.37; SūktiRa. 143.4.

अनिःसरण (a-nissaraṇa) *adj.* not being (a means of) salvation [DBHS.]

अनिःसरणता (anissaraṇa-tā) *f.* the state or fact of not being or having (a means of) salvation ध्यानगोचराणां च समापत्त्यारम्बणानां लौकिकसमाधीनामनिःसरणता दर्शिता भवेत् LaliVi. 17.6(9) [DBHS.]

अनिःसरणधर्मत्व (anissaraṇadharma-tva) *n.* the state of being that (sound) which does not have the property of expansion (i. e. inaudible sound) मन्द्रे विप्रकृष्टे तु पाठ्यमुच्चरितस्वरम्। अनिःसरणधर्मत्वाद्विस्वरत्वं भृशं व्रजेत् NāṭyaŚā. 2.22.

अनिःसरणीयता (anissaraṇīya-tā) *f.* the state of being that which is not fit to be given out or expressed (व्यनक्ति) कंचन तत्संबन्धिन्या वार्ताया अंशं श्वासतानवादिकं कथयित्वा क्रियमाणो निषेधो वक्ष्यमाणमरणवार्ताविषयः सन् तस्या मुखादनिःसरणीयताम् RasGaṅ. 567.7.

अनिःसरन्ती (a-nissarantī) *adj.* (*f.*) not going out अनिःसरन्तीमपि गेहगर्भात्कीर्तिं परेषामसतीं वदन्ति Subhāṣi. 2545.

अनिःसार्य (a-nissārya) *ger.* not having removed विरेचनेन प्रबलदोषमनिःसार्य सेवितमप्यौषधं नारोग्यकरम् JīvanVi. 78.6.

अनिःसृत (a-nissṛta) *adj.* I not freed (religiously from the bonds of existence) सर्वे अशरणा स्कन्धा अधितसा महद्भया। अनिःसृता असारा च MaVastuAva iii. 345.6; II which has not come out (from the bowels) यस्य नोपद्रवं कुर्यात् स्नेहबस्तिरनिःसृतः। … उपेक्ष्यः स विजानता SiddhYo. 75.34; ŚārṅgaS. iii. 5.45; III not protruding पादस्तम्भनस्तम्भदेशात् बहिरनिस्सृतो यथा भवति तथा … अक्षः कार्यः SmṛtiCan. iii. 246.4.

अनिःसृतगर्भा (anissṛta-garbhā) *adj.* (*f.*) whose embryo has not come out गर्भस्रावे धातुदोषैश्चरेच्चान्द्रायणत्रयम्। … यदा त्वनिःसृतगर्भैव दशमासं स्थित्वा प्रजायते तदा प्रायश्चित्ताभावः Mitā. 465.3 (on 3.265)

अनिःस्राविन् (a-nissrāvin) *adj.* not allowing (talks) to pass or go out तदुद्देशः संवृतः कथानामनिःस्रावी पक्षिभिरप्यनालोक्यः स्यात् ArthŚā. i. 71.4 (1.15)

अनिःस्राविशत्रु (anissrāvi-śatru) *adj.* not allowing the enemy to slip out स्थलदुर्गीयाद्भूमिलाभः श्रेयान्। स्थलीयं हि सुरोधावमर्दावस्कन्दमनिःस्राविशत्रु च ArthŚā. ii. 304.9 (7.10)

अनिःस्वन (a-nissvana) *adj.* noiseless, quiet स चाश्रमस्तैर्मुनिभिः सर्वैर्गतैरनिःस्वनः शून्यतया हतप्रभः। बभूव Rāmā. ii. 2365*(2)

अनिह (an-iha) *adj.* for whom there is no 'here', not caring for this world स्वाध्याय उत्सृजमानो वाचं ग्रामे प्राणवृत्तिं प्रतिलभ्यानिहोऽनमुत्रश्चरेत् ĀpaDS. ii(9). 21.10.

अनिहत (a-nihata) *adj.* I not hit न तस्योरसि नो मूर्ध्नि न काये न भुजद्वये। अन्तरं पाण्डवश्रेष्ठ पश्यामि निहतं (v.l. पश्याम्यनिहतं) शरैः MahāBhā.

iii. 22.7; **II** not killed, not slain सुग्रीवप्रियकामेन यदहं निहतस्त्वया। कण्ठे बद्धा प्रदद्यां तेऽनिहतं रावणं रणे Rāmā. iv. 17.41; न खल्वनिहते तस्मिन्दुर्योधनहतके संहर्तव्याः केशाः VeṇīSaṁ. 6.562; यदि ताटकादिभिरनिहतौ रामकौशिकौ भवेताम् JānaPa. 4.21(3); **III** not put down, unconquerred °(संकर्षण)-वासुदेवाभ्यां अनिहता(भ्यां) सर्वेश्वराभ्यां पूजाशीलाप्राकारो नारायणवाटिका EI. xxii. 203. C2; *m.* name of a Buddha तत्र अनिहतो नाम संबुद्धो देवनन्दितः MaVastuAva. i. 123.17 [DBHS.]

अनिहततेजस् (anihata-tejas) *m.* name of a Bodhisattva सर्वत्र बोधिसत्त्वजननी भविष्यामि। यथा च ··· अनुपगमनाम्नो निहततेजसः (? नाम्नोऽनिहततेजसः) GaṇḍVyū. 348.3 [DBHS.]

अनिहतमल्ल (anihata-malla) *m.* name of a Bodhisattva सर्वत्र बोधिसत्त्वजननी भविष्यामि। यथा च ··· शुभरत्नस्य अनिहतमल्लस्य GaṇḍVyū. 347.13 [DBHS.]

अनिहतवर्ण (anihata-varṇa) *m.* name of a former Buddha नवमायां भूमौ ·· अनिहतवर्णः MaVastuAva. i 141.5 [DBHS.]

अनिहत्य (á-nihatya) *ger.* **1** not having smitten शुद्धहस्तौ ब्राह्मणस्यानिहत्यैतं स्वर्गं सुकृतावपीतम् AV. xii. 3.44; Suparṇādhyāya 27.4; **II** not having killed नानिहत्य बलादेनं विजयस्ते भविष्यति MahāBhā. vi. 113.32; अनिहत्य रणे पार्थं नाहमेष्यामि भारत MahāBhā. viii. 22.32; अनिहत्य तं सपत्नं कथमिव जीमूतवाहनस्याहम्। कथयिष्यामि हतं तव राज्यं रिपुणेति निर्लज्जः Nāgā. 3.14; तं दाक्षिणात्यं समरे निहत्य। भोक्ष्ये ततोऽहं पृथिवीं च कृत्स्नां वह्निं प्रवेक्ष्याम्यनिहत्य तं वा MārkP. 136.9; अनिहत्य रिपून् ·· निवसेन्नृपोऽत्र यः NemiC. 11.30; मिथ्या प्रणिहितो मन्त्रः प्रयोक्तारम् ··· नानिहत्योपशाम्यति Tantrākhyā. 95.13; PañcT. 3.30 (284.4)

अनिहत्य (a-nihatya) *adj.* not to be killed पञ्चदशो निहत्यस्य (? पञ्चदशोऽनिहत्यस्य) निरुक्तः ĀpaŚS. xxii. 6.16; HirŚS. xvii. 2.61 (417.7)

अनिहानार्थ (anihānārtha) *m.* name of a Bodhisattva सर्वत्र बोधिसत्त्वजननी भविष्यामि। यथा च ··· अनिहानार्थस्य GaṇḍVyū. 347.31, [*but* DBHS. अनिहीनार्थ]

अनिहित (a-nihita) *adj.* **1** not laid down अन्यस्मै प्रदायानिहिते (सोमे) ··· आस्ते KātyŚS. xi. 1.15; ix. 13.36; **2** not separated (नावग्रहः) तद्धिते चैकाक्षरवृद्धावनिहिते VājaPrāti. 5.29 (Uvaṭa अव्यवहितम् ···। यदि पूर्वपदवृद्ध्या उत्तरपदमव्यवहितं भवतीत्यर्थः। यथा — 'त्रैष्टुभेन छन्दसा')

अनिहितमति (anihita-mati) *m.* name of a Bodhisattva सर्वत्र बोधिसत्त्वजननी भविष्यामि। यथा च···अनिहितमतेः GaṇḍVyū. 347.29 [DBHS.]

अनिहृताग्र (anihṛtāgra) *adj.* having a remainder which cannot be divided वारघ्नमनिहृताग्रं पोद्धृच्छति तावदेव नक्षत्रम् Sārā. 51.18.

अनिह्नव (a-nihnava) *m.* non-concealment, non-denial अहो कालविनयोपधानबहुमानानिह्नवार्थव्यञ्जनतदुभयसंपन्नलक्षणज्ञानाचार, न शुद्धस्यात्मनस्त्वमसीति निश्चयेन जानामि तथापि त्वां तावदासीदामि यावत् ·· आत्मानमुपलभते TattvPradī.(A.) 273.6 (*on* 3.2); पात्रस्यानुपघातेनानिह(? ह्न)वेन गुरोरपि। जिगाय ज्ञानावरणदर्शनावरणे नृपः MalliC. 3.189; त्वयोक्तायामपह्नुतावतिप्रसङ्गः। अत्र सुधांशौ सुधांशुत्वनिह्नवेऽप्यारोपविषयस्यानिह्नवात् RasGaṅ. 303.5; तदप्यसत्। निह्नवोपादानवैयर्थ्यात्। अनिह्नवेऽपि तस्य युक्तियुक्तत्वात् VīraMi.(Vyavahāra.) 99.18; [Inst.] openly अनिह्नवेन चायतकलहादिनिमित्तकं ताडनादि क्रियते तद्दण्डपारुष्यम् ManvaVi. 1070.16 (*on* 8.833)

अनिह्नवम् (anihnavam) *adv.* without concealing, openly स तु जरादवधीर्य ·· युधि राममुपासरत्। इदमुवाच च राघव राघव प्रथय तद्भुजवीर्यमनिह्नवम् Ragh. 19.8.

अनिह्नुत (a-nihnuta) *adj.* **AI** not concealed, loud उदस्थादथ तत्सैन्यभेरीध्वनिरनिह्नुतः।··· यः शैलैरनुमोदितः Surath. 10.30; **AII** not hidden, manifest, open अनिह्नुतस्तामवधार्य चिह्नैस्तद्वाचि बाला शिथिलाद्भुताभूत् NaiṣC. 14.69; प्रत्यक्षमनिह्नुतम् ManvaVi. 1229.7 (*on* 9.222); **B** not suppressed बिम्बाविशिष्टे निर्दिष्टे विषये यद्यनिह्नुते। उपरञ्जकतामेति विषयी रूपकं तदा CitraMi. 48.11; RasGaṅ. 298.18; अनिह्नुते निषेधास्पृष्ट इति विशेषणादपह्नुतौ नातिव्याप्तिः CitraMī. 49.6; RasGaṅ. 299.7.

अनिह्नुतत्व (anihnuta-tva) *n.* the state of not being denied or suppressed रूपकलक्षणस्यातिव्याप्तिर्वञ्चलेपायिता स्यात्, विषयिणो निह्नवेऽपि विषयस्यानिह्नुतत्वात् RasGaṅ. 370.4.

अनिह्नुतीकृत (anihnutī-kṛta) *adj.* not made concealed, revealed अये मयात्मा किमनिह्नुतीकृतः किमत्र मन्ता स तु मां शतक्रतुः NaiṣC. 9.122 (comm. प्रकटीकृतः)

अनिह्नुत्य (a-nihnutya) *ger.* not having denied अतः संबन्धविज्ञानलिङ्गग्रहणपूर्वकम् अनुमानमनिह्नुत्य कथं सम्प्लवनिह्नवः NyāyMañ. i. 32.16.

अनिह्नुवान (a-nihnuvāna) *adj.* **I** not denying प्राच्या हि विपर्यस्ता एव सर्वथा। मध्यमास्तु तद्रूपं जानाना अपि संदेहेनापह्नुवते। अन्त्यास्त्वनपह्नुवाना (v. l. अन्त्यास्त्वनिह्नुवाना) अपि लक्षयितुं न जानते Loc. 10.21 (*on* 1.1); अनिह्नुवाना — अनपलपन्तः JñātāDhaṬ. 34B.2; **II** not concealing, manifesting मिषेण पुच्छस्य च केसरस्य च। स्फुटं चलच्चामरयुग्मचिह्नैरनिह्नुवानं निजवाजिराजताम्।··· आरुरोह NaiṣC. 1.62.

¹अनी (anī) (Gr.) the linguistic element *anī* रुपूर्वो मय(v. l. °या WHITNEY's Ed.) न्यनी। मयानि, अनी, इत्येतयोर्ग्रहणयो रुपूर्वः नकारः णकारमापद्यते। यथा — दारुमयाणि पात्राणि। त्वे वसूनि पूर्वणीक। रुपूर्व इति किम्। अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशम् TaiPrāti. 7.12.

²अनी (a-nī) *f.* **1** two leaves (panels) of a door (*lit.* which does not allow one to carry away ?) अथ त्रय्यौ कवाटोऽपि कुवाटोऽप्यररं न पुम्। पार्श्वद्वयस्थं तद्युग्ममनीरिति निगद्यते Vaija. 162.47; **2** (Gr.) other than the verbal base *nī*- गतिबोधाहारार्थशब्दकर्मनित्याकर्मणामनीखाद्यदिह्वाशब्दायक्रन्दाम् SiddhaHe. ii. 2.5.

अनीक (án-īka) *m.*, *n.* [AltGr. I. 103; II. i. 261; II. i. 297; DEBRU. 141, 520; MAYR.; Uṇā. 4.17; GaṇPā. 12.132; Liṅgānu. (Pā.) 105.15; Liṅgānu.(Śā.) 122.9; Liṅgānu.(He.) 110.14; Liṅgānu.(Para.) (130) 3689; अन्यते अनीकं बलम् Prasā. ii. 617.20] **AI** face, appearance, distinctive mark, foremost point, front चित्रं देवानामुदगादनीकम् RV. i. 115.1; AV. xx. 107.14; TaiS. I. iv. 43.1; II. iii. 8.2; II. iv. 14.4; MaiS. i. 3.37 (i. 43.8); iv. 14.4 (iv. 220.13); KāṭhS. 4.9 (i. 34.15); 22.5 (ii. 60.3); 22.6 (ii. 61.16); 22.8 (ii. 64.21); KapiKaS. 3.7 (31.12); 34.1 (175.6); VājaS. 7.42; 13.46; VājaS.(K.) 8.24; 9.7; 14.48; TaiBr. II. viii. 7.3; ŚatBr. IV. iii. 4.10; VII. v. 2.27; AitĀ. III. ii. 3.11; ŚāṅkhāĀ. 3.4 (33.9); TaiĀ. i. 7.6 (48.3); ii. 13.1 (251.4); ĀśvaŚS. I. ii. 20.4; I. iii. 8.1; II. iii. 8.3; BaudhŚS. i. 240.14; ii. 31.5; ii. 140.6; ĀpaŚS. xix. 23.4; VaitāSū. 33.6; BaudhGS. iv. 3.5; ĀgniveGS. iii. 5.6 (146.1); JaimiGS. 1.4 (4.20); Nir. 12.16 (211.7); असूत पृश्निर्महते रणाय त्वेषमयासां मरुतामनीकम् RV. i. 168.9; सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे (भव) RV. ii. 9.6; TaiS. IV. iii. 13.2; IV. vi. 1.5; KāṭhS. 21.13 (ii. 54.4); BaudhŚS. ii. 53.6; HirŚS. xii. 4.10 (96.22); तदस्यानीकमुत चारु नामापीच्यं वर्धते नप्तुरपाम् RV. ii. 35.11; ŚāṅkhāŚS. xiii. 29.13; भूरीणि हि त्वे दधिरे अनीकाग्ने RV. iii. 19.4; दिदृक्षन्त उषसो यामन्नक्तोर्विवस्वत्या महि चित्रमनीकम् RV. iii. 30.13; इदमु त्यन्महि महामनीकं यदुस्रिया सचत पूर्व्यं गौः RV. iv. 5.9; iv. 5.15; एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ् स्वर्ण ज्योतिः RV. iv. 10.3; iv. 11.1; SV. II. ix(1). 5.3; TaiS. IV. iv. 4.8; KāṭhS. 20.14 (ii. 34.23); VājaS. 15.46; द्रुहं जिघांसन्ध्वरसमनिन्द्रां तेतिक्ते तिग्मा तुजसे अनीका RV. iv. 23.7; AV. iv. 27.7; अपामनीके समिथे य आभृतस्तमश्याम मधुमन्तं त ऊर्मिम् RV. iv. 58.11; AV.(P.) viii. 13.11; KāṭhS. 40.7 (iii. 141.16); VājaS.(K.) 19.12; ĀpaŚS. xvii. 18.1; अनीकमस्य न मिनज्जनासः पुरः पश्यन्ति निहितमरतौ RV. v. 2.1; JaimiBr. 3.96; तामस्य रीतिं परशोरिव प्रत्यनीकमख्यन् RV. v. 48.4; v. 76.1; SV. II. viii(3). 15.1; AitBr. 4.4(89); KauṣīBr. 8.6 (37.25); अयं विदच्चित्रदृशीकमर्णः शुक्रसद्मनामुषसामनीके RV. vi. 47.5; vi. 51.1; vii. 1.8; vii. 1.9; vii. 4.3; vii. 8.5; vii. 88.2; स्थिरा धन्वान्यायुधा रथेषु वोऽनीकेष्वधि श्रियः RV. viii. 20.12; viii. 74.4; viii. 96.9; उप त्वा जामयो गिरो देदिशतीर्हविष्कृतः। वायोरनीके अस्थिरन् RV. viii. 102.13; SV. I. i(1). 2.3; KāṭhS. 40.14 (iii. 149.21); तक्षद्यदी मनसो वेनतो वाग्ज्येष्ठस्य वा धर्मणि क्षोरनीके RV. ix. 97.22; SV. I. vi(1). 5.5; विश्वेषां ह्यध्वराणामनीकं चित्रं केतुं जनिता त्वा जजान RV. x. 2.6; ĀpaŚS. xxiv. 13.3; प्रैषामनीकं शवसा दविद्युतत् RV. x. 43.4; x. 7.3; AV. xx. 17.4; ममानीकं सूर्यस्येव दुष्टरम् RV. x. 48.3; x. 69.3; RV.(Khila.) v. 5.8; ŚāṅkhāŚS. viii. 22.1; चित्रं देवानां केतुरनीकम् ··· सूर्यः AV. xiii. 2.34; xx. 107.13; vii. 36.1; VaitāSū. 39.16; अभि वर्धस्व प्रजया वावृधानो अभ्यनीकैः पशुभिर् भवासि AV.(P.) iv. 27.6; रौद्रेणानीकेन पाहि माग्ने TaiS. I. iii. 3.1; MaiS. i. 2.12 (i. 22.1); KāṭhS. 2.13 (i. 17.18); KapiKaS. 2.7 (19.1); VājaS. 5.34; PañcBr. i. 4.15; ŚāṅkhāŚS. vi. 12.3; vi. 13.1; BaudhŚS. i. 193.5; iii. 250.3; ĀpaŚS. viii. 8.3; xi. 15.2; HirŚS. vii. 7.33 (727.6); ix. 5.26 (943.7); VaikhāŚS. 14.12; 16.25; MānŚS. 46.3; 69.3; JaimiŚS. 13; VaitāSū. 18.8; अग्नेरनीकमुप आविवेश TaiS. I. iv. 45.1; MaiS. i. 3.39 (i. 45.8); KāṭhS. 4.13 (i. 37.18); 29.3 (ii. 171.4); KapiKaS. 3.11 (34.14); 45.4 (271.1); VājaS. 8.24; ŚatBr. IV. iv. 5.12; ŚatBr.(K.) V. v. 3.6; BaudhŚS. i.

260.9; ĀpaŚS. viii. 8.3; MānŚS. 46.3; KātyŚS. x. 8.24; HirŚS. ix. 5.26 (943.7); VaikhāŚS. 16.25; भद्रं ते अग्ने सहस्विन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य TaiS. IV. iii. 13.1; VI. ii. 3.1; MaiS. ii. 1.10 (ii. 12.6); समिद्धा इन्द्र उषसामनीके पुरोरुचा पूर्वकृद् वावृधानः MaiS. iii. 11.1 (iii. 139.12); KāṭhS. 38.6 (iii. 107.11); VājaS. 20.36; VājaS.(K.) 22.21; TaiBr. II. vi. 8.1; इषुं वा एतां देवाः समस्कुर्वत यदुपसदस्तस्या अग्निरनीकमासीद् AitBr. 4.8 (105); 13.2 (357); अनीकं प्रथमेषुर्धनुर्ज्या ṢaḍviBr. iii. 2.3 (comm. उभयत्र पर्याये प्रथमा ऋग् अनीकम् इषुधारास्थानीयम्); यथा वाऽइषोरनीकम् । एवं यज्ञानामग्निहोत्रं येन वाऽइषोरनीकमेति सर्वा वै तेनेषुरेति ŚatBr. II. iii. 3.10; अथ यदेता देवता यजति वज्रमेवैतत्संस्करोति अग्निमनीकं सोमं शल्यं विष्णुं कुल्मलम् ŚatBr. III. iv. 4.14; मुखं हि प्राणानामनीकम् ŚatBr. XI. v. 2.4; शतरुद्रीयस्य होम इति । ··· पूर्वस्मिन्नेवानीके जुहुयादिति गौतमः BaudhŚS. iii. 130.7; BaudhŚuS. 3.57; 4.167; 6.230; पूर्वस्मिन्ननीके प्रक्रमप्रमाणानि चत्वारि चतुरस्राणि कृत्वा तेषां ये अन्त्ये ते अक्ष्णयापच्छिन्द्यात् BaudhŚuS. 9.275; (उपतिष्ठते) सम्राडसि कृशानुरित्याहवनीयम् ·· सदस्योऽसि मलिम्लुच इति सदस्यायतनं रौद्रमनीकं सर्वत्रानुषजति HirŚS. x. 3.41 (1071.10); हन्ता वृत्रस्य हरिताम् अनीकम् ·· इति शस्त्रवद् अर्धर्चश आहावप्रतिगरवर्जम् VaitāSū. 14.1; रौद्रेणानीकेन कव्यताये । कवितायै MahāBh. ii. 434.12 (on v. 4.30); **AII** vanguard इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकम् ṚV. vi. 47.28; TaiS. IV. vi. 6.6; MaiS. iii. 16.3 (iii. 186.11); KāṭhS. v. 6.1 (iii. 174.3); VājaS. 29.54; इन्द्रस्यौजो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः AV. vi. 125.3; GopBr. i. 2.21 (58.3); VaitāSū. 6.8; अग्निना वा अनीकेनेन्द्रो वृत्रमहन् MaiS. i. 10.5 (i. 145.20); i. 10.14 (i. 154.2); iii. 9.5 (iii. 121.13); KāṭhS. 35.20 (iii. 63.1); 36.8 (iii. 75.16); KapiKaS. 48.18 (309.6); JaimiBr. 2.232; अग्निं ह वै देवा अनीकं कृत्वोपप्रेयुः ŚatBr. II. v. 3.2; VI. vi. 2.11; अग्निर्वै देवतानामनीकम् ŚatBr. V. iii. 1.1; (देवाः) ते होचुः । केन राज्ञा केनानीकेन योत्स्याम इति स हाग्निरुवाच मया राज्ञा मयानीकेनेति तेऽग्निना राज्ञाग्निनानीकेन चतुरो मासः प्राजयंस्तान्ब्रह्मणा च त्रय्या च विद्यया पर्यगृह्णन् ··· ते ··· वरुणेनानीकेन ·· पर्यगृह्णन् ··· इन्द्रेणानीकेन ··· पर्यगृह्णन् ŚatBr. II. vi. 4.2-7; ŚatBr.(K.) I. vi. 4.3; JaimiBr. 3.275; ज्योतिष्टोमे तिसृणामप्युपसदामादाव(? वा)ग्नेयी विहिताग्निमनीकमिति TantrVā. 434.20 (on ii. 1.48); **AIII** prominent one (ऐकादशिनवद् त्र्यनीकापरिवृत्तिः स्यात्) प्रायणीयोदयनीययोरन्तरं नवभिरनीकैः पूरितमिति गवामयनेऽपि नवभिरनीकैः पूरयितव्यं स्यात् ŚābaBh. 1978.16 (on x. 5.83); त्रीण्यनीकान्यग्राण्यैन्द्रवायवशुक्राग्रयणरूपाणि यस्यां क्रियायां सा त्र्यनीका NyāyMāVi. 567.19 (on x. 5.25); VidhiRa. 2 (12.3); पूर्वस्मिन् पक्षस्यानुष्ठिताश्च छन्दोऽनीकपृष्ठसामस्तोमगणा उत्तरे पक्षसि प्रातिलोम्येनानुष्ठेयाः VidhiRa. 13 (91.12); **B** splendour, brilliance माता देवानामदितेरनीकं यज्ञस्य केतुर्बृहती वि भाहि ṚV. i. 113.19; रक्षा च नो दम्येभिरनीकैः ṚV. iii. 1.15; iii. 54.1; AitBr. 5.2(117); अनीकैर्द्वेषो अर्दयाग्ने विश्वाभिरूतिभिः । रयिं नो धेहि वज्रियन् MaiS. iv. 10.5 (iv. 154.2); iv. 11.4 (iv. 172.9); ŚāṅkhāŚS. iii. 15.4; सहस्रगोरिवानीकं दुःसहं भवतः परैः KāvyālaṅSū. ii. 1.13; SaraKaṇṭhā. 10.21; **CI** army अग्निरेवास्मा अनीकानि जयति MaiS. ii. 1.10 (ii. 12.7); त्र्यनीक इति सवनान्येवानीकानि तानसंभाव्यं पराभावयत्ततो वै देवा अभवन्परासुराः AitBr. 14.1 (395); सोऽग्निः ··· चतुर्धानीकान्यजनयत TaiBr. I. vi. 6.1; प्र वङ्गां अभिदं पर्वतानां यत् सीमिन्द्रो अकरोदनीकैः BāṣkaU. 10; अथाक्ष्यनवम्यां रात्रौ हस्त्यश्वादीनाम् अनीकानां रथस्य परहोमश्च AVPari. 18B(7).1; अग्रतो ह्यस्य पाञ्चालास्तत्रानीके महात्मनः । अनिर्गते सारबले मागधेभ्यो गिरिव्रजात् MahāBhā. ii.156*(1); अनीकानां विभागेन पन्थानः षट्कृताभवन् MahāBhā. iii. 17.4; गृह्णात्वबलमनुत्तमम् । अनेन त्वमनीकानि धार्तराष्ट्रस्य धक्ष्यसि MahāBhā. iii. 186*(2); iii. 254.21; तस्मात्क्षिप्रं विनिर्यामः ···। विभज्य चाप्यनीकानि MahāBhā. iv. 29.15; तदनीकं विराटस्य शुशुभे MahāBhā. iv. 30.29; iv. 33.14; उपाख्यानमिदं शक्रविजयं वेदसंमितम् । राज्ञा व्यूढेष्वनीकेषु श्रोतव्यं जयमिच्छता MahāBhā. v. 18.16; v. 56.25; v. 152.1; ववर्ष चात्र पर्जन्यः ···। व्युह्न्सर्वाण्यनीकानि MahāBhā. vi. 1.21; हतशेषेष्वनीकेषु किमकुर्वत मामकाः MahāBhā. viii. 1.42; कर्णे तु निहते ···। किं वो मुखमनीकानामासीत्संजय MahāBhā. viii. 5.100; अनीकयोः संहतयोर्यदीयाद् ब्राह्मणोऽन्तरा । शान्तिमिच्छन्नुभयतो न योद्धव्यं तदा भवेत् MahāBhā. xii. 97.8; xii. 101.27; ततो गम्भीरनिर्ह्रादं घोरवर्मायुधध्वजम् । अनीकं यातुधानानां समन्तात्प्रत्यदृश्यत Rāmā. iii. 23.19; अनीकैर्बहुसाहस्रैर्वानराणां समन्वितः । पिता हनुमतः श्रीमान्केसरी प्रत्यदृश्यत Rāmā. iv. 38.17; कुम्भकर्णः ··· हरीणां तदनीकमुग्रं दुद्राव शूलं निशितं प्रगृह्य Rāmā. vi. 55.10; स भर्तुर्वचनं श्रुत्वा निष्पपाताङ्गदस्तदा । अनीकान्मेघसंकाशान्मेघानीकादिवांशुमान् Rāmā. vi. 57.77; प्रमाथगणभूयिष्ठं -व्यादिष्टं तस्य निग्रहे । अनीकं सुमहद्रात्रौ नानाप्रहरणोद्यतम् HariVaṁ. 108.35; 110.55; व्यूढान्यनीकानि विगाह्य बाणैर्मया सहायेन परान् जिगीष BuddhaC. 10.27; तस्यानीकैर्विसर्पद्भिरपरान्तजयोद्यतैः । रामास्त्रोत्सारितोऽप्यासीत्सह्यलग्न इवार्णवः RaghuVa. 4.53; कोदण्डपाणि निनदत् प्रतिरोधकानामापातदुष्प्रसहमाविरभूदनीकम् Mālavikā. 5.10; (साधकः) निःसहायः सपत्नानामनीकानि बहून्यपि । हिनस्ति AhirbuS. 32.73; महारथानां प्रतिदन्त्यनीकमधिस्यदस्यन्दनमुत्थितानाम् । आमूललूनैरतिमन्युनेव मातङ्गहस्तैर्व्रियते न पन्थाः Kirātā. 16.14; मनोभव तवानीकं नोदयाय न मानिनी Kāvyāda. 3.81; (कलिङ्गराजः) जयसिंहेन सलिलतरणसाधनानीतेनानीकेन ··· द्रागागत्यागृह्यत सकलत्रः DaśKuC. 123.7; स्मरस्य प्रभावनीके तनवै जयन्तीः । श्वयस्य तेने कदलीमिषुश्रीः ŚiśuVa. 6.69; विदितं दिवि केऽनीके तं यातं निजिताजिनि । विगदं गवि रोद्धारो योद्धा यो नतिमेति न ŚiśuVa. 19.90; SaraKaṇṭhā. 279.2; सन्नद्धोऽश्वं हस्तिनं रथं वाह्यः सन्नद्धमनीकं गच्छेत् ArthŚā. i. 107.9 (1.21); अवसृतं पाण्डवानामनीकम् ·· द्रोणमनुजेवान NītiSā. 19.71; ताडका नाम राक्षसी तस्मादनीकादागत्य ··· अस्मदीयां भूमिमधिवसति AnargháRā. 2.8(3); प्रत्यनीकेषु अनीकमनीकं प्रति प्रत्यनीकेषु प्रतिपक्षभूतेषु अनीकेषु GītāBh.(Śaṅ.) 320.4 (on 11.32); संसेव्यमान । स्वभक्ताग्रगण्यैः कपीशैर्महीशैरनीकैश्च ··· राम प्रसीद ŚrīRāmaBhuSt. 10; ते चोपसस्रुः शतकैरनीकस्य मुखानि ये RāmC. 11.45; पक्षपातमसहाय राघवे रावणे च परिमुच्य मत्सरम् । प्राश्निकत्वमगमन् सुरास्तयोस्तुल्यभङ्गजययोरनीकयोः RāmC. 29.57; (बलिः) सत्वरमशेषाशावशनिवेशानीकस्त्रितसकलमहीतलो दिग्विजययात्रामेमुच्चचाल YaśasCam. ii. 319.15; (सेनापतिः) दुष्टसामन्तानामनीकेषपूर्वमाणकटकविनिवेशः काश्चिद्देशमविशत् TilaMañ. 82.11; कालमागधशाल्वादीननीकैः रुन्धतः पुरम् । अजीधनत् ··· तेजः BhāgP. iii. 3.10; सूचीमुखमनीकं स्यादल्पानां बहुभिः सह ViṣṇuDhaP. ii. 177.17; AgniP. 235.28; YuktiKa. 9.9; न्यसादनीकं करिणां च सान्द्रसिन्दूरपूरारुणगण्डभित्ति NavaSāC. 17.4; बालो रामस्त्वनीकेषु न जानाति बलाबलम् । अन्तःपुरादृते दृष्टा नानेनान्या रणावनिः YogVā. i. 8.6; अनीकान्यत्र तस्यासन्संग्रामाय प्रतस्थुषः PadmP. iv. 40.43; इषुर्विष्णुर्महातेजाः ··· कालाग्निस्तच्छरस्यैव साक्षात्तीक्ष्णः ··· अनीकं विषसंभूतम् LiṅgaP. i. 72.25; ŚivaP. ii(5). 8.28 (230A.4); हरियूथपाः । प्रेक्षमाणा रावणस्य तान्यनीकानि भागशः । राघवप्रियकामार्थं लङ्कामारुरुहुस्तदा AdhyāRā. vi. 5.50; शूर्पणखा ··· रावणोपकण्ठे ··· अनीकस्य चतुर्दशसहस्रसंख्याकस्य पञ्चताकरणकारणभूतामात्मावज्ञां च विज्ञापयामास RāmāCam. 3.22(3); अथ व्यूढेष्वनीकेषु प्रवृत्ते समरोत्सवे । आययुस्त्रिदशाः सर्वे व्योम्ना शक्रपुरोगमाः BṛKathāMañ. vi. 1.162; यथा अनीके अभियोज्ये तत्प्रतिनिधिभूतमपरं मूढतया केनचिदभियुज्यते तथेह प्रतियोगिनि विजेये तदीयोऽन्यः विजीयते KāvyPra. 725.4; Kāvyānu.(He.) 354.14; बन्धकर्म वितितंसदनीके क्रन्त्व कृदमुजविक्रमकान्तैः DvyāśraKā. 8.100; 16.32; 19.100; अनीकस्य सैन्यस्य प्रतिनिधिः प्रत्यनीकमुच्यते AlaṅkāSa. 164.8; Ekāva. 8.61 (316.1); RasGaṅ. 665.12; योद्धुं सार्धमधिज्यकार्मुकगणग्रामाण्यनीकैर्हठात्साश्विगिन्तुमुदञ्चितोऽमरसार्वाकिसदां वैरिणः । संमाव्यापुनरागमन् ···स्वाः पुर्यः परिरेभिरे मणिदर्पणद्युतिप्रभावाहुभिः ŚrīKaC. 22.55; 23.6; अनीकस्याङ्गमुत्कृष्टमुत्तमाङ्गं तनोरिव । राज्यस्थित्यै राजहस्ती TriṣaŚaPuC. i. 2.928; ii. 4.204; विभीषणः ··· व्यथयांबभूव नैकान्यनीकानि निशाचराणाम् RāghPāṇ.(Ka.) 8.20; 13.62; पदातींश्च महीपालः पुरोऽनीकस्य योजयेत् Hitopa. 3.78; पार्थोऽपि नातिसंरम्भादनीकं समनीनहत् PāṇḍaC. 5.180; 6.44; SaduktiKa. 186.21; समन्ततः संयमनीमनीकैस्त्वा यदीयैर्विहिताधरोधाम् Sarath. 2.62; द्वयोरपि ततोऽनीकं संवर्मितमभूत् तदा MalliC. 6.81; उभयोरपि संजातं समनीकमनीकयोः SamarāSam. 7.463; तुङ्गनामा ··· मुकुटकोटिकोटीरः ··· पुत्रेण समं म्लेच्छपतेरनीकं प्रविश्य तस्थौ PrabaCin. 117.2; एको हि वारणपतिर्द्विपतामनीकं व्यक्तं निहन्ति मदसत्त्वगुणोपपन्नः SūktiRa. 96.7; YudhiVi. 7.1; सुतं सहस्रेदसहत्या सहितमपि यशिद्युजनुषां सपादस्यानीकं समिति भुजशौर्येण महता EI. xvi. 248.22; iv. 273.25; xi. 300.25; xii. 172.26; जडे मत्स्यान्दवानोऽपि स्वांश्च मत्स्यान् विलोकितुम् । आगतोऽश्विरिवानीकः कुल्यां ददृशे ततः BhārCam. 7.19; ParamāKā. 38.26; Rāgh. 15.10; AmaK. 1624; 1676; AnekāSa. 643; AbhidhāRaMā. 2.302; AgniP. 365.12; Vaija. 258.15; AnekāSam. 3.2; AbhidhāCin. 746; NāmaMā. 86; DharK. 31; TrikāŚe. iii. 3.3; ŚabdaBhePra.(Ma.) 4.30; AnekāK. 55; NānārthSam. 6.53; 7.62; NānārthāSam. ii. 51.49; ParyāŚaRa. 1043; MedīK. 4.41; NānārthaMa. 153; ŚabdaRa.(Va.) 1658; 2716; 2757; 4088; ParaNā. 2369; ViśvaLoK. 6.30; KalpaK. 116.249; ŚabdaRaSaK. 7.1; **CII** sevenfold army पदात्यादीन्यनीकानि दण्डकल्पानि सप्त वै MahāP. 22.28; अनीकानि च — हस्त्यश्वरथपदातिवृषभनर्तकगायकजनरूपाणि सैन्यानि AupaSūṭ. 100.2; **CIII** row, line, herd, host स्वर्धेन् ·· उस्रियाणामनीकम् ṚV. i. 121.4; गवामस्यानामनीकम् ṚV. i. 124.11; ततः समार्यश्लिष्टो महामुनिस्तामनीकं प्रतिगृह्य मोदितः Rāmā. ii. 29.27; vi. 57.77; त्रीणि त्रिकाण्यनीकं रथानामुरस्यं स्यात्केद ArthŚā.

iii. 128. 5 (10.5); गन्धर्वैर्नाटवानीकाभ्यां कौतुकाक्षिप्तमानसः। अभिवयम्भूरमणं तेनाचालीत् पुरन्दरः MalliC. 4. 117; Civ battle, war, fight अथैतदेवं न करोषि राजन्ध्रुवं कुरूणां भविता विनाशः। न हि क्रुद्धो भीमसेनोऽर्जुनो वा शेषं कुर्याच्छात्रवाणामनीके MahāBhā. iii. 5. 9; गदापाणिर्भीमसेनस्तरस्वी प्रवेपयञ्शत्रुसंघाननीके। नागः प्रभिन्न इव नड्वलासु चङ्क्रम्यते कथिदेनं स्मरन्ति MahāBhā. v. 23.22; अन्धैरपि च निवारिताक्रमासीदन्योऽन्यं नृपशकसैन्दवोरनीकम् Acyutarā. 11. 36; [AnekāSa. 643; AbhidhāRaMā. 2. 298; Vaija. 258. 15; TrikāŚe. iii. 3. 3; AnekāSaṁ. 3. 2; AbhidhāCin. 746; 797; ŚabdaBhePra.(Ma.) (comm. *on* 4. 30); AnekāK. 55; NānārthSaṁ. 6.53; NānārthāSaṁ. ii. 51. 49; MediK. 4.41; NānārthaMa. 153; ParaNā. 2429; VisvaLoK. 6.30; KośaKaTa. 2. 3587; KalpaK. 128. 357; ŚabdaRaSaK. 7.1]; Dl name of a son of the first Sāvarṇi Manu पृथुश्रवास्तथानीको भूरिद्युम्नो बृहद्यशः। प्रथमस्य तु सावर्णेर्नव पुत्राः प्रकीर्तिताः BrahmāṇḍP. iii. 1. 65; Dll name of a snake residing in Kashmir प्राधान्येन तु ये नागाः कश्मीरायां कृतालयाः ··· पार्नीयश्चाप्यनीकश्च कनकाक्षः कलिङ्गकः NīlaP. 886; Dlll number eight अष्टौ तनुगेजः कर्म ··· नागानीकं करी यथा GaṇiSāSaṁ. 0.60; [Lexicons give following as the meanings of *anīka* — *priya*, ViśvaPra. 11. 112; *bāhāvayavabheda*, NānārthāSaṁ. ii. 51. 49; *nṛṣaṇḍa*, NānārthāSaṁ. ii. 51.49; *navaka*, NānārthaMa. 153; *sandeha*, NānārthaMa. 153; *durjana*, NānārthaMa. 153]

अनीककर्णाग्रधर (anīkakarṇāgradhar-a) *adj.* who holds (i. e. commands) the helm or most important position in the army अनीककर्णाग्रधरोऽस्मि तस्य वै MahāBhā. iv. App. I. 13(12); iv. App. I. 8(35); अनीककर्णाग्रधरो ध्वजी रथी भवाय मे वारणवाहिनीपतिः MahāBhā. iv. 191*(5)

अनीककानन (anīka-kānana) *n.* forest in the form of an army अनीककानन(?नं) दग्धं यादवैस्तद्वैरिव PāṇḍaC. 14. 105.

अनीककोलाहलकेलि (anīka-kolāhalakeli) *m., f.* noisy sport of the army अनीककोलाहलकेलिविस्तरप्रतिश्रुता काहलतां जगाहिरे (दिशः) ŚrīKaC. 21.11.

अनीकक्षिति (anīka-kṣiti) *f.* battlefield तामासाद्य ··· अनीकक्षितिम्। जातं गृध्रगणोज्झितं द्रुमकुलम् UdaySuKa. 6. 27.

अनीकगर्भ (anīka-garbha) *m.* centre of the army शौर्यशिल्पाभिजनानुरागयुक्तमर्थमानाभ्यामविसंवादितमनीकगर्भे कुर्वीत ArthŚā. iii. 116.8 (10.3)

अनीकचक्र (anīka-cakra) *n.* army-circle तद्वीक्ष्य लङ्काधिपतिः समन्तादनन्तमात्मीयमनीकचक्रम्। जहौ शुचम् RāmC. (App. 1) 38. 84.

अनीकचर (anīkacar-a) *adj.* [P. iii. 2.16] moving in the army युधि दुर्धर्षमविक्षोभ्यमनीकच(v. 1. च)रमच्युतम्। द्रोणं मोहात्युधा पार्थ यज्जिगीषसि तन्नृपा MahāBhā. v. 158.14; v. App I. 11(8)

अनीकज (anīkaj-a) *adj.* produced or raised by the army महीयसां महति दिगन्तदन्तिनामनीकजे रजसि मुखानुषङ्गिणि। विसारितामजिहत ··· जलदमदाम्बुराजयः ŚiśuVa. 17. 57.

अनीकजन (anīka-jana) *m.* warrior सहदेवोऽप्यमर्षणः।··· वाक्यमुवाच ह। शौटीरशूरसदृशमनीकजनसंसदि MahāBhā. v. App. I. 12(51)

अनीकजाल (anīka-jāla) *n.* multitude of troops स नासरकेसरी ··· चेञ्जीनगर्या गव्यूतिद्वयमात्रे क्वचन प्रदेशे निवेशयामास निखिलमनीकजालम् ĀnandRa. 7.35(? 36) (22)

अनीकजित् (anīka-jit) *adj.* who conquers armies स हि तेषां महेष्वासो गतिरासीदनीकजित् MahāBhā. iii. 79.2; (कृष्णः) न जायते जनित्र्यां यदजस्तस्मादनीकजित् MahāBhā. v. 68. 8; किरीटमाली ··· अनीकजित्।··· कुरुप्रवीरानिषुभिर्न्यपातयत् MahāBhā. vii. 120. 87.

अनीकट (anīkaṭa) *m.* (pl.) name of a region दाक्षिणात्यास्त्वमी देशा अपरान्तान् निबोध मे। सूर्पारकाः कालिबला दुर्गाश्चानीकटैः सह MārkP. 57. 49.

अनीकत्व (anīka-tvá) *n.* the state of being what is in front अग्निना वा अनीकेनेन्द्रो वृत्रमहंस्तदनीकत्वायैवैषोऽथो अग्निर्वै देवानां सेनानीः MaiS. i. 10.14 (i. 154. 2); KāṭhS. 36.8 (iii. 75. 17)

अनीकदुर्बललोक (anīka-durbalaloka) *m.* weak man in the army संवाह्य छत्रमन्नदानेनाखण्डदण्ड्यात्राकर्शितशम्बलमनीकदुर्बललोकम् TilaMañ. 290. 23.

अनीकद्वितय (anīka-dvitaya) *n.* pair of armies अनीकद्वितयस्यापि विराजन्ते स्म केतवः PāṇḍaC. 12. 497.

अनीकधर (anīkadhar-a) *adj.* who leads the army युधि दुर्धर्षमविक्षोभ्यमनीकधरमच्युतम्। द्रोणं मोहात्युधा पार्थ यज्जिगीषसि तन्नृपा MahāBhā. v. 158. 15.

अनीकधरणी (anīka-dharaṇī) *f.* battlefield तावदम्बरपथादभिगन्तुस्तामनीकधरणीं शमनस्य। कासरादहरधीशतुरङ्गः कांदिशीक इव दूरमयासीत् BhārCam. 6. 92.

अनीकनाथप्रमुख (anīkanātha-pramukha) *adj.* chief of army-officers अनीकनाथप्रमुखानकार्षीदग्रेसरान्व्याधतनूननन्तः Yādavā. 5. 19.

अनीकनायकवृन्द (anīkanāyaka-vṛnda) *n.* multitude of army-chiefs आकर्णितकुमारहरणवृत्तान्तभयसंभ्रान्तानि ··· वेगादधावन्त सर्वतः पर्वतोपकण्ठावासितान्यनीकनायकवृन्दानि TilaMañ. 187. 12.

अनीकनेतृ (anīka-netṛ) *m.* leader of an army (देवकी) आलक्ष्यसंतोषमलक्ष्यमन्यैरनीकनेतारमवैक्षताराद् Yādavā. 2.23 (comm. सेनान्यं विष्वक्सेनम्)

अनीकप (anīkap-a) *m.* general of an army स्वाम्यादेशाद्यामात्यसामन्तानीकपादिभिः। प्रभोरिव सुरैश्चकेऽभिषेको भरतस्य तु TriṣaŚaPuC. i. 3. 12.

अनीकपति (anīka-pati) *m.* chief of an army कुकलासो नामानीकपतिरात्मविपक्षं विरूपाक्षं जघान NītiVā. 30. 50; अतिजवेन निजमण्डलेभ्यः प्रधावितैरनीकपतिभिः सामन्तैश्च भयसंभ्रान्तैरनवरतमनुसृतगतिर्गत्वा ··· पुनस्तामेव प्राक्तनीं प्रकृतिमानयम् TilaMañ. 133. 6; लोकपाला अमी च त्वत्पुररक्षाधिकारिणः। अनीकपतयश्चैते त्वदनीकधुरंधराः TriṣaŚaPuC. i. 1. 481; i. 2. 323.

अनीकपतिनाकिन् (anīkapati-nākin) *m.* god who is the army-chief दिशि प्रतीच्यां सप्तानामनीकपतिनाकिनाम्। सप्तासनान्येकबिम्बपतितानीव रेजिरे TriṣaŚaPuC. i. 2. 376.

अनीकपदावसान (anīkapadāvasāna) *adj.* ending in the word *anīka* व्यश्नुयतानीकपदावसानं देवादि नाम त्रिदिवेऽपि यस्य RaghuVa. 18.10.

अनीकप्रतिनिधि (anīka-pratinidhi) *m.* representative of an army न्यक्कृतिपरमपि विपक्षं साक्षान्निरसितुमशक्तेन केनापि यत् तमेव प्रतिपक्षमुत्कर्षयितुं तदाश्रितस्य तिरस्करणम्, तत् अनीकप्रतिनिधितुल्यत्वात् प्रत्यनीकमभिधीयते KāvyPra. 725.4; Kāvyānu.(He.) 354.13.

अनीकप्रमुख (anīka-pramukha) *n.* [Loc.] in the forefront of an army अनीकप्रमुखे तिष्ठन्वराहेण महायशाः। शुशुभे ··· जयद्रथः MahāBhā. vi. 17.29; तस्मिन्ननीकप्रमुखे विपक्ता दोधूयमानाश्च महापताकाः।··· विरेजुः MahāBhā. vi. 56. 4.

अनीकप्रवर (anīka-pravara) *n.* excellent army द्रोणस्य दृढमव्यग्रमनीकप्रवरं युधि। पितृणां जयमाकाङ्क्षन्नवगाहे भिनद्मि च MahāBhā. vii. 34.18.

अनीकप्रोत्खात (anīka-protkhāta) *adj.* dug up by troops युगपद्बाणवर्षेण परसैन्यं तिरोदधे। अन्तरिक्षमिवानीकप्रोत्खातावनिपांशुभिः TriṣaŚaPuC. iv. 2. 172.

अनीकभर (anīka-bhara) *m.* multitude of troops अवनिरेति समातिमसंशयम्। प्रसरति प्रतिरुध्य ककुप्पतीनधिक्षमीकमनीकभरे तव RāmC. 7. 15.

अनीकभिद् (anīka-bhid) *adj.* which destroys the army समीक्ष्य गाण्डीवमुवाच वाक्यम्।··· प्रदारुणं शत्रुवरूथिनीनामनीकभित्स्यति वज्रकल्पम् MahāBhā. iv. App. I. 53(27)

अनीकभेद (anīka-bheda) *m.* splitting of the army प्राकारद्वाराट्टालकदानमनीकभेदं घातं वा कुर्युः ArthŚā. iii. 198.2 (13. 3)

अनीकमदखेलन (anīkamada-khelana) *n.* sport due to the frenzy of (craving for) the battle ज्वलदनलं त्रिशूलमुपरि भ्रमयन्नमयन्नयम् (रावणानुजः) अवनीमनीकमदखेलनदुर्ललितः। सपदि बभञ्ज नीलमृषभम् RāmāCam. 6.56 (comm. अनीकमदेन युद्धाभिनिवेशदर्पेण यत् खेलनं लीला)

अनीकमध्य (anīka-madhya) *m., n.* [Loc.] in the midst of the army अनीकमध्ये तिष्ठन्तं राजपुत्रं दुरासदम्। अब्रवीद् भरतश्रेष्ठं गुडाकेशं जनार्दनः MahāBhā. vi. 22.14; अनीकमध्ये राजेन्द्र रेजतुः कर्णपाण्डवौ MahāBhā. viii. 7.40; न्यवीविशद् दृष्टविशिष्टसारं वीरं विरूपाक्षमनीकमध्ये RāmC. 27. 52.

अनीकयूथप (anīka-yūthapa) *m.* leader of the large number of the armies तानापतत आलोक्य यादवानीकयूथपाः। तस्थुस्तत्संमुखा राजन् BhāgP. x. 54. 2.

अनीकरजस् (anīka-rajas) *n.* dust raised by the army न कलङ्की विधुः किं तु स्वगविलैनमञसा। अनीकरजसा यः स्वमऽपत्नं यशो व्यधात् VasaViKā. 4.45.

अनीकरव (anīka-rava) *m.* noise of the army सुहृदो वयं न भवतामरयः। अवधौ भवाम शृणुत प्रचयं विनिवार्यतामयमनीकरवः RāmC. 26.27.

अनीकरसलालस (anīkarasa-lālasa) *adj.* eager for the pleasure of fighting किरातपतयः ···। उद्दिश्य भरतानीकमनीकरसलालसाः। अभ्यधावन्नकालमेकात्मान इवाथ ते TriṣaŚaPuC. i.4. 369.

अनीकरुधिरधारा (anīkarudhira-dhārā) *f.* stream(s) of blood

(shed) in the battle अमी ··· संतानपातिनीभिरनीकरुधिरधाराभिरतिप्रवृद्धवीरपाणगोष्ठीमहोत्सवाः समन्तादभिद्रवन्ति यातुधानाः प्लवंगमयूथपतीन् AnarghaRā. 6.38(3)

अनीकवत् (ánika-va(n)t) *m.* 1 epithet of Agni (*lit.* constituting the face or occupying the front or foremost rank) अनीकवन्तमूतयेऽग्निं गीर्भिर्हवामहे ṚV.(Khila.) iv. 14.1; ĀśvaŚS. I. ii. 18.3; अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति साकं सूर्येणोद्यता TaiS. I. viii. 4.1; BaudhŚS. i. 141.15; BhāiŚS. viii. 12.2; ĀpaŚS. viii. 9.2; MānŚS. 46.15; HirŚS. v. 3.2 (469.5); VaikhāŚS. 9.1; इन्द्रो वृत्रमहन् ··· स एतामग्नयेऽनीकवते आहुतिमपश्यत् तामजुहोत् तस्याग्निरनीकवान् स्वेन भागधेयेन प्रीतः TaiS. V. iv. 5.4; अग्नयेऽनीकवते प्रातरष्टाकपालो मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यो मध्यंदिने चरुः MaiS. i. 10.1 (i. 140.13); KāṭhS. 9.5 (i. 107.18); KapiKaS. 8.8 (86.1); VārāŚS. I. vii. 3.3; अग्नयेऽनीकवतेऽष्टाकपालं निर्वपेत्संग्रामे MaiS. ii. 1.10 (ii. 12.6); ŚatBr. V. iii. 1.1; अग्नयेऽनीकवते प्रथमजानालभते MaiS. iii. 13.14 (iii. 171.6); VājaS. 24.16; ŚāṅkhāŚS. xiv. 8.3; ĀpaŚS. xx. 14.10; HirŚS. xiv. 3.18 (232.4); अग्नयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरनड्वान् VājaS. 29.59; BaudhŚS. ii. 226.19; ii. 230.3; अथ यदग्निमनीकवन्तं प्रथमं देवतानां यजति ··· मुखत एव तद् देवान् प्रीणाति KauṣīBr. 20.5 (5.5); GopBr. ii. 1.23 (159.16); स पूर्वेद्युः। अग्नयेऽनीकवतेऽष्टाकपालं पुरोडाशं निर्वपति ŚatBr. II. v. 3.2; पूर्वेद्युस्तिस्र इष्टयोऽनुसवनम् । प्रथमायामग्निरनीकवान् ĀśvaŚS. I. ii. 18.3; अग्नयेऽनीकवते पूर्वस्यां पौर्णमास्यामिष्टिः पूर्वाह्णे ŚāṅkhāŚS. iii. 15.3; आज्यम् ··· स्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीयेऽनीकवन्तं जुहोति BaudhŚS. ii. 53.6; अग्नये अनीकवत एकामाहुतिं हुत्वा ··· वैश्वकर्मणानि जुहोति ĀpaŚS. xvii. 13.6; xx. 15.5; साकमेधेष्वनीकवत्सांतपनौ MānŚS. 202.14; पूर्वेद्युः पूर्वाह्णेऽग्नयेऽनीकवते पुरोडाशः KātyŚS. v. 6.2; xv. 3.3; HirŚS. xii. 4.10 (96.22); VaikhāŚS. 19.6; एकस्याह्नः प्रातरनीकवन्तमुपक्रंस्यते ŚābaBh. 1301.10 (*on* v. 1.21); [Vaija. 11.25; ŚabdaRa.(Vā.) 205]; 2 name of a son of Agni अर्को योऽग्निस्तस्य सुतास्त्विमे । अनीकवान् वासुजवांश्च VāyuP. i. 29.40; BrahmāṇḍP. i. 12.43; *adj.* [*f.* -ī] i having the face देवासुराः संयत्ता आसन्। सोऽग्निरब्रवीत्। ममेयमनीकवती तनूः। तां प्रीणीत।··· ते देवा अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपन्। सोऽग्निरनीकवान् स्वेन भागधेयेन प्रीतः। चतुर्धानीकान्यजनयत। ततो देवा अभवन्। परासुराः TaiBr. I. vi. 6.1; अग्निमेवानीकवन्तꣳ स्वेन भागधेयेन प्रीणाति।··· असौ वा आदित्योऽग्निरनीकवान्। तस्य रश्मयोऽनीकानि TaiBr. I. vi. 6.2; ii containing the word *anīka* साकमेधानां लोके त्रिरात्रः। अनीकवती प्रतिपदाग्नेयः पशुः PañcBr. xvii. 13.13; अनीकवती प्रथमस्याह्नः प्रतिपद् भवति JaimiBr. 2.234.

अनीकवत (anika-vata) *m.* [vocalic extension, cf. *-mata-*, DEBRU. 753] i epithet of Agni (*lit.* constituting the face or occupying the first or foremost rank) तद् बर्हिर्यदनीकवतस्य MānŚS. 46.17; साकमेधेषु ··· पदनीकवतस्य MānŚS. 117.17; ii sacrifice offered to Anīkavat Agni अनीकवतसांतपनक्रीडिनेषु पञ्चदश सामिधेन्यः MānŚS. 115.10; अनीकवतेन प्रचर्य गृहमेधीयाय वत्सानपाकरोति BhārPariśeṣaSū. 13.

अनीकवती (anika-vatī) *f.* [P. vi. 1.220] name of an *iṣṭi* in which an offering is made to Anīkavat Agni मुखमेवास्यानीकवतीष्टिः। मुखं हि प्राणानामनीकम् ŚatBr. XI. v. 2.4; अङ्गानुष्ठानं तु पूर्वाङ्गानामनीकवत्या सह, उत्तराङ्गानां सांतपनीया BhāṭṭDī. ii. 168.10 (*on* v. 1.11); तथात्वे सांतपनीयाया अनीकवत्युत्तरकालत्वस्यैकप्रयोगविध्यवगतस्य प्रणयनस्य च बाधेन वरमेकस्यैव मध्यंदिनकालस्य बाधः BhāṭṭDī. ii. 176.1 (*on* v. 1.17)

अनीकवत्यादि (anikavaty-ādi) *adj.* *anīkavatī* and other *iṣṭis* उत्पत्तिवाक्ये प्रत्येकश्रुत्यनुरोधेन प्रत्येकमेव ··· अग्नयेऽनीकवते प्रातः पुरोडाशमष्टाकपालमित्यादावनीकवत्यादिप्रयोगवत् प्रयोगं कल्पयति MīmāKau. iii(2). 169.14 (*on* ii. 2.3); अनीकवत्यादेस्सत्यपि प्रधानान्तरसाहित्येन फले विनियोगे तत्र कालायप्राप्तिस्तु भवतोऽपीष्टैव BhāṭṭDī. iv. 149.13 (*on* xi. 2.1)

अनीकवत्युत्कर्ष (anikavaty-utkarṣa) *m.* postponement of the *anīkavatī iṣṭi* न चैवमनीकवत्युत्कर्षेऽपि मध्यंदिने सांतपनीयापत्तिः BhāṭṭDī. ii. 175.21 (*on* v. 1.17)

अनीकवन (anika-vana) *n.* forest in the form of an army (i.e. forestlike army) तदनीकवनं महत्। अदहद् भीमसेनस्तु हेल्या बाणवह्निना MahāBhā. ix. 155*(1)

अनीकवर (anika-vara) *adj.* excellent in fight अजित्वा संयुगे पार्थ राज्यं कथमिहेच्छसि।··· युधि धुर्यमविक्षोभ्यमनीकधर (v.l. वर) मच्युतम्। द्रोणम् MahāBhā. v. 158.14.

अनीकविदारण (anika-vidāraṇa) *m.* name of one of the brothers of Jayadratha (*lit.* shatterer of armies) जयद्रथो नाम ··· सौवीरराजः ···। तस्यापरे भ्रातरः ··· बलाहकानीकविदारणाद्याः MahāBhā. iii. 249.12.

अनीकविधान (anika-vidhāna) *n.* arrangement of the army बलानीकविधानेन स्थापयेद् व्यूहसंपदः NītiSā. 20.29.

अनीकविनिर्गम (anika-vinirgama) *m.* coming out of the military array द्रोणेन चक्रव्यूहो विनिर्मितः। न च वत्सस्य भेत्तास्ति ऋते सौभद्रमाहवे। न चोपदिष्टस्तस्यासीन्मयानीकविनिर्गमः MahāBhā. vii. 50.21.

अनीकविमर्दजात (anikavimarda-jāta) *adj.* arisen from the tumult of the armies यत्राभियोगेषु रजांस्यनीकविमर्दजातानि दिशः प्रसस्रुः HarVi. 9.6.

अनीकविशातन (anika-viśātana) *n.* breaking up of the military array उपदिष्टो हि मे पित्रा योगोऽनीकस्य भेदने (v.l. नीकविशातने) MahāBhā. vii. 34.19.

अनीकवृत्ति (anika-vṛtti) *f.* operation of (military) divisions दण्डभोगमण्डलासंहताः प्रकृतिव्यूहाः। तत्र ···। स्थितानां पृथगनीकवृत्तिरसंहतः ArthŚā. iii. 137.7 (10.6)

अनीकवेला (anika-velā) *f.* time of battle पुरुषाणां समानानां दृश्यते महदन्तरम्। संग्रामेऽनीकवेलायामुत्कुष्टेऽभिपतत्सु च MahāBhā. xii. 98.18.

अनीकशतायुत (anika-śatāyuta) *n.* hundred myriads of army (-troops) भूमिर्दृप्तनृपव्याजदैत्यानीकशतायुतैः। आक्रान्ता भूरिभारेण ब्रह्माणं शरणं ययौ BhāgP. x. 1.17.

अनीकशस् (anika-śás) *adv.* in troops येरिन्द्रः प्रक्रीडते पद्घोषैश्छायया सह। तैरमित्रास्त्रसन्तु नोऽमी ये यन्त्यनीकशः AV. v. 21.8; सेनाः पराजिता यतीरमित्राणामनीकशः AV. v. 21.9; असौ ये युधमायन्ति केतून् कृत्वानीकशः AV. vi. 103.3; AV.(P.) xix. 18.10.

अनीकशालि (anika-śāli) *m.* paddy in the form of soldiers कृषीवलः स्थावरजंगमानां क्षेत्रे कुरूणां समकालपाकान्। अनीकशालीन् भुजशालिवर्गैः फलोपपन्नान् प्रभुरित्यलावीत् Yādavā. 23.48.

अनीकसंयुत (anika-saṁyuta) *adj.* accompanied by the army निशामुखे दिनेऽतीते तत्र तस्थौ वने नृपः। जमदग्न्याश्रमाभ्याशे चोपोष्यानीकसंयुतः BrahmVaiP. iii. 24.7.

अनीकसंस्पृष्ट (anika-saṁspṛṣṭa) *adj.* touching at the tip (परिधीन्) अनीकसंस्पृष्टानेवैनान् परिदध्यात् BaudhŚS. iii. 25.12

अनीकसंहिता (anika-saṁhitā) *adj.* (*f.*) placed so as to face (each other) पुच्छाप्यये चतुर्थ्यौ (इष्टके) विदधाति। तयोश्च पश्चात् पञ्चम्यावनीकसꣳहिते HirŚS. xxv. 5.37 (951.21); ĀpaŚuS. v. 16.29 (comm. अनीकं मुखम्। तेन संहिते। मेषयुद्धवत्)

अनीकसंघाट (anika-saṅghāṭa) *adj.* [Vār. 3 *on* P. iii. 2.49; AltGr. I. 2.168; DEBRU. 268] gathering the troops ततः प्रतीकसंघाटो (v.l. ततस्त्वनीकसंघाटः) वीरः केकयवंशजः।··· रामाश्रमं ययौ JānaHa. 10.57.

अनीकसचिवोपेत (anikasacivopeta) *adj.* accompanied by army and ministers प्रासहर्षो नृपः प्रातः ···। अनीकसचिवोपेतः काशीपुरमुपागमत् BrahmāṇḍP. iii. 40.114.

अनीकसदृशता (anikasadṛśa-tā) *f.* the state of being similar to an army, similarity with an army अनीकेन सदृशं प्रत्यनीकम्।··· लोके प्रतिपक्षस्य तिरस्कारायानीकं प्रयुज्यते। तदशक्तौ प्रतिपक्षसंबन्धिनः कस्यचित् तिरस्कारः क्रियते। स चानीकसदृशतया प्रयुज्यमानत्वात् प्रत्यनीकमुच्यते RasGaṅ. 665.15.

अनीकसंदर्शन (anika-sandarśana) *n.* sight of an army यथा त्रिदण्डिशैवे श्रमणब्राह्मणाः श्रद्धादेयं परिभुज्य ··· विहरन्ति तद् यथा – अनीकसंदर्शने महासमाजं वा प्रत्यनुभवन्त्येके Sphuṭā. iv. 95.3 (*on* 4.86)

अनीकसंधि (anika-sandhi) *m.* intervening space between the divisions of an army पञ्चारत्नि धनुः ···। पञ्चधनुरनीकसंधिः पक्षकक्षोरस्यानाम् ArthŚā. iii. 128.2 (10.5)

अनीकसाह (anika-sāha) *adj.* [P. iii. 1.140] vanquishing an army ते सर्वतः संरविवार्य संख्ये शैनेयमाजघ्नुरनीकसाहाः MahāBhā. vii. 115.23; विश्वकर्मन् नमस्तेऽस्तु ···। त्वम् ···। अनीकसाहः MahāBhā. xii. 43.8.

अनीकसीमा (anika-sīmā) *f.* boundary of an army यात्रासु यद्रारवलक्ष्यमाणैर्हेमध्वजालीचपलातिमाला। संकोच्य भोगान् सहसारिनागा अनीकसीमासु वसन्ति भीताः RaghunĀ. 3.31.

अनीकस्थ (anikasth-a) *adj.* present in the battlefield युवर्णवर्णं धर्मज्ञमनीकस्थं युधिष्ठिरम्। राजश्रेष्ठं हयश्रेष्ठाः सर्वतः पृष्ठतोऽन्वयुः MahāBhā. vii. 22.61; (अस्मानभ्यागमन् पार्थाः) अनीकस्थाः ···। पततः MahāBhā. viii. 8.17; ततः प्रतिभटाटोपश्रवणात्सन्तरोत्थिताः। ववृधुर्विग्रहाकूतमनीकस्था वलीमुखाः RāmC. 11.25; रामोऽर्जुनमनीकस्थं जघान BrahmP. 213.114; NānārthaSaṁ. iii. 29.43; *m.* 1 royal guard (*lit.* who stands in front) राक्षसः। अभिचक्राम भर्तारमनीकस्थः कृताञ्जलिः Rāmā. vi. 23.33; AmaK. 1480;

AnekāSa. 342; AbhidhāRaMā. 2.278; Vaija. 266.14; AnekāSaṁ. 4.132; ViśvaPra. 77.26; DharK. 1146; AnekāK. 383; NānārthSaṁ. 4.37; NānārthāSaṁ. iii. 29.43; ParyāŚaRa. 860; MediK. 78.36; NānārthaRaMā. 2256; ŚabdaRa.(Vā.) 2625; ViśvaLoK. 166.27; KośaKaTa. 2.5831; KalpaK. 90.12; ŚabdaRaSaK. 76; **2** trainer of elephants (राजा) ब्रह्मदेयानि ··· प्रयच्छेत्।··· गोपस्थानिकानीकस्थ° ··· °जङ्घाकरिकेभ्यश्च विक्रियाधानवर्जम् ArthŚā. i. 110. 5 (2.1); अनीकस्थप्रमाणैः प्रशस्तव्यञ्जनाचारान् हस्तिनो गृह्णीयुः ArthŚā. i. 118.2 (2.2); i. 329.4(2.31); i. 335.4 (2.32); ii. 203.6 (5.3); अहम् ··· संभिन्नमदमर्यादायां च विजयशेखर इत्यनीकस्थेन विनिवेदितद्विरदमदावस्थः YaśasCam. i 495.4 (*but* comm. अनीकस्थेन सेनापतिना); अनसूयकान्। अनीकस्थान् महाभागान् वैद्यांश्चापि नियोजयेत् (हस्तिशालायाम्) Hastyāyur. 163.21 (2.6); AnekāSa. 342; Vaija. 266.14; AnekāSaṁ. 4.133; ViśvaPra. 77.26; DharK. 1146; AnekāK. 383; NānārthSaṁ. 4.37; NānārthāSaṁ. iii. 29.43; MediK. 78.26; NānārthaRaMā. 2256; ViśvaLoK. 166.27; KośaKaTa. 2.5831; ŚabdaRaSaK. 171.6; रक्षिवर्गस्त्वनीकस्थो रा(? ग)जशिक्षाविचक्षणः KośaKaTa. 2.5831; **3** battlefield, AnekāSaṁ. 4.132; ViśvaPra. 77.26; ViśvaLoK. 166.27; **4** military drum, AnekāSaṁ. 4.132; KośaKaTa. 2.5831; ViśvaPra. 77.28; MediK. 78.26; ŚabdaRaSaK. 171.6; ViśvaLoK. 166.27; **5** mark, sign, AnekāSaṁ. 4.132; ViśvaPra. 77.26; MediK. 78.26; ViśvaLoK. 166.27; KośaKaTa. 2.5831; ŚabdaRaSaK. 171.7.

अनीकस्थप्रमाण (anikastha-pramāṇa) *n.* judgement of an elephant-trainer अनीकस्थप्रमाणैः प्रशस्तव्यञ्जनाचारान् हस्तिनो गृह्णीयुः ArthŚā. i. 118.2 (2.2); *adj.* which is according to the authority or judgement of an elephant-trainer तेषां (हस्तिनाम्) बन्धनोपकरणमनीकस्थप्रमाणम् ArthŚā. i. 334.6 (2.32)

अनीकस्थान (anika-sthāna) *n.* stationing of an army अनीकस्थानयुद्धप्रतिग्रहापसारभूमीरात्मनः परस्य चावेक्षेत ArthŚā. i. 78.7 (1.16)

अनीकस्थित (anika-sthita) *adj.* who is in the front (of the army) (नरानग्रानीकेषु योजयेत्) शूरसेनजा माथुराः।··· येऽनीकस्थिताः परेषां भयहेतवो भवन्ति ManuBh. ii. 58.4 (*on* 7.193)

अनीकहन् (anika-han) *adj.* slayer of the (hostile) army परिरक्ष्य स सेनां ते दशरात्रमनीकहा। जगामास्तम् MahāBhā. vi. 14.11.

अनीकाग्र (anikāgra) *n.* forefront of the army कृपस्यैतद्रथानीकं (v.l. अनीकाग्रम्) प्रापयस्वैतदेव माम् MahāBhā. iv. 50.5; अग्रानीकेषु (v.l. अनीकाग्रेषु) तिष्ठन्ति बलिनो भीमविक्रमाः Rāmā. vi. 380*; ततो मुख्यतमाः सर्वे यादवा रणशोभिनः। अनीकाग्राणि कर्षन्तो वासुदेवपुरोगमाः।··· अनूपं सिन्धुराजस्य प्रपेदुः HariVaṁ. 84.20.

अनीकाग्र्य (anikāgrya) *n.* front of the army कृपस्यैतद्रथानीकं (v.l. कृपस्यैतदनीकाग्र्यं) प्रापयस्वैतदेव माम् MahāBhā. iv. 50.5.

अनीकाधिकृत (anikādhikṛta) *m.* army-officer, army-chief सेनापतिः ··· अनीकाधिकृतेऽपि च ViśvaPra. 73.209; ViśvaLoK. 160.244; सेनापतिः ··· अनीकाधिकृते पुमान् ŚabdaRaSaK. 165.10.

अनीकाधिपति (anikādhipati) *m.* army-commander नव्यसाम्राज्यसौधस्य स्तम्भानिव बलीयसः। अनीकाधिपतींस्तत्र स्थापयामास नाभिभूः TriṣaŚaPuC. i. 2.932; (दिक्कुमारिकाः) प्रत्येकं च महानीकैः सप्तभिः परिवारिताः। अनीकाधिपतिभिः (प्रति पूर्वोत्तरदिशं सोत्कण्ठमुपचक्रमुः) TriṣaŚaPuC. ii. 2.165; शक्रसिंहासनस्योच्चैस्तस्य पश्चिमतोऽभवन्। सप्तानामप्यनीकाधिपतीनामासनानि TriṣaŚaPuC. ii. 2.305; तदग्रे चाभवन् पञ्चानीकाधिपतयो हरेः TriṣaŚaPuC. ii. 2.319; अनीकाधिपतयो गजादिसैन्यप्रधानाः SthānṬ. 117A.11; अनीकाधिपतयः — सैन्यमध्ये प्रधानाः SthānṬ. 303A.14; सेनापतिः ··· अनीकाधिपतौ पुमान् MediK. 75.28.

अनीकान्तरवाक्य (anikāntara-vākya) *n.* statement regarding prominence of another group अधिकारार्थकाथशब्दबलेनोत्तरस्मिन् पूर्वस्यानन्वयप्रतीतेः। अन्यथा 'इदं त्वाग्रयणाग्रं' इत्युक्त्यापत्तौ वाथशब्दानाऽस्याद्वाक्यत्रयमेवेदमनीकान्तरवाक्य इव BhāṭṭDI. iv. 34.3 (*on* x. 5.23)

अनीकान्तरिक्ष (anikāntarikṣa) *n.* aerial region in the form of an army कोऽयमनीकान्तरिक्षमध्यमध्यासीनो दिनाधिनाथवत् ··· मनोवेगैर्वाजिभिरुह्यमानरथो महारथपक्षिपावन इव विभाव्यते PārthPa. 25(1)

अनीकाबन्ध (anikābandha) *m.* arrangement of the troops स जानात्यनीकाबन्धं धाराबन्धं मलिम्लुचः RauhiC. 16.

अनीकार (an-ikāra) *adj.* other than ई (i.e. other than the feminine suffixes ṅīp, ṅīṣ, ṅīn) येऽनीकाराः स्त्रीप्रत्ययास्तदर्थमेतत् स्यात् MahāBh. ii. 218.9 (*on* iv. 1.48)

अनीकारान्त (an-ikārānta) *adj.* not ending in ई 'अन्तरङ्गानपि विधीन् बहिरङ्गो लुग्बाधते' इति अन्तरङ्गमपि शीभावं बाधित्वा 'सुपो धातुः' इति लुकि कृतेऽनीकारान्तं द्विवचनं भवति PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1.11.

अनीकाशभय (anikāśa-bhaya) *n.* unparalleled fear एषोऽनिकाशो नरकोऽथ वान्धतमस्यनीकाशभयं पराघत् DvyāśraKā. 6.69.

अनीकाशम् (anikāśam) *adv.* [w. r. for अनीकाषम्] VārāŚS. I. iii. 3.28.

अनीकाषम् (anikāṣam) *adv.* without scratching or rubbing (पुरोडाशम्) स्वक्तमनीकाश(? ष)मनक्ति VārāŚS. I. iii. 3.28.

अनीकास्कन्द (anikāskanda) *m.* attack of the army अनन्तरमनीकास्कन्दकन्दलितामर्षम् ··· हनूमन्तम् ··· अपसारयन् ··· सौमित्रिमपि शक्त्या महत्या ··· विव्याध क्रव्यादाधिपतिः RāmāCam. 6.49(1)

अनीकिन् (anik-in) *m.* army-chief, leader of the army इन्द्राश्च सामानिकलोकपालास्तथा त्रयस्त्रिंशदनीकिनश्च VarāṅgaC. 9.50; 15.97.

अनीकिनी (anik-inī) *f.* **1A** army बलं त्रिगुणतो हीनं योध्यं प्राह बृहस्पतिः। परेभ्यस्त्रिगुणा चेयं मम राजन्ननीकिनी MahāBhā. v. 54.63; हन्यामहं महाबाहो पाण्डवानामनीकिनीम् MahāBhā. v. 194.11; कथं शांतनवं दृष्ट्वा पाण्डवानामनीकिनी MahāBhā. vi. 15.16; (भीष्मः) एवं भित्त्वा महेष्वासः पाण्डवानामनीकिनीम्।··· ययौ स्वशिबिरं नृप MahāBhā. vi. 75.58; अर्जुनो वासुदेवश्च कौरवाणामनीकिनीम्। हत्वा विद्राव्य च शरैः शिबिरायैव जग्मतुः MahāBhā. vi. 321*(1); अर्जुनः ···। अभ्यवर्षच्छरौघेण कौरवाणामनीकिनीम् MahāBhā. vii. 29.28; स्वबाहुबलमास्थाय रक्षितव्या ह्यनीकिनी MahāBhā. vii. 98.9; रजनीचरः। रथेन ··· व्यचरत्तामनीकिनीम् Rāmā. vi. 1498*(12); प्राप्य शिबिरमविशङ्कितमनाः समनीनहद् द्रुतमनीकिनीमसौ ŚiśuVa. 15.71; समं समन्ततो राज्ञामापतन्तीरनीकिनीः। कार्ष्णिः प्रत्यग्रहीदेकः ŚiśuVa. 19.10; सानीकिनी विशश्राम चकार च यथोचितम् PadmP.(Ra.) 8.27; ततस्तेन दशास्यस्य विततं सकलं बलम्। स्वदेहमपि नापश्यत् कुतः शत्रोरनीकिनीम् PadmP.(Ra.) 12.329; अनीकिनी वनौकसां माति न मेदिनीतले RāmC. 5.73; देवाः ··· छादयामासुर्दानवानामनीकिनीम्। ततस्तु दानवाः सर्वे देवतानामनीकिनीम्। प्रहारैः पीडयामासुः SkandP. vi. 149.54; प्रसेनजिदनीकिन्याः सेनान्या समुदासिता Kapphiṇā. 18.64; RāmāMañ. 338.2; संपरायेषु शूराणां शोभामात्रमनीकिनी PārthPa. 31; ते उभे अप्यनीकिन्यौ स्वं स्वं शिबिरमीयतुः PāṇḍaC. 13.375; रामः ··· विक्रमनिधिः ··· यद्दृष्टिपातैरियं लङ्काभर्तुरनीकिनी ··· आबध्यते SaduktiKa. 35.23; HammīMaMa. 2.17; (कुमारपालः) अनीकिनीं निजां दानमानाद्यैः समपूजयत् PrabhāC. 201.7; अनन्तरं सममनीकिनीभिरापतन्तीभी राजकानि विलोक्य सगर्वमेवमुक्तं सेनापतिभिः PratāYaBhū. 186.4; अनीकिनीमाश्रितदीर्घनिद्रां बाणः···। अजातखेदो बुबुधे न नूनम् Yādavā. 20.75; 22.68; सः ···। विरिञ्चिनगराभ्यर्णे न्यवेशयदनीकिनीम् MadhuVi. 4.50; विशीर्णे रिपुभिश्चक्रितुते ···। अनीकिनी पदं लेभे मुक्ताहारा न कुत्रचित् RājTa.(Prā.) 195; Raghunā. 9.14; ŚivLī. 9.52; 10.15; वसुधारमणस्य सेना।··· अनीकिन्यश्चीयपांसुभिरगादनवेक्ष्यमाणा Acyutarā. 10.26; अस्त्यन्तिके हि महती ताम्रास्यानामनीकिनी ParamāKā. 83.42; Rāgh. 16.59; ततस्तेन मकराङ्केन ··· प्रहृष्टेन पाण्डरमातपत्रं चामरवालव्यजने चतुरङ्गिणीमनीकिनीमपि वितीर्य ĀnandRa. 2.18(5); हीरनृपालः ··· चतुरङ्गिण्या प्रहर्षिण्या अनीकिन्या च परिवृतः ĀnandRa. 6.51(11); 7.13(? 14); AmaK. 1623; AbhidhāRaMā. 2.302; NāmaMāli. 445; Vaija. 108.55; AbhidhāCin. 745; NānārthāSaṁ. iii. 2.9; ParyāŚaRa. 1043; MediK. 100.62; ŚabdaRa.(Vā.) 2715; KośaKaTa. 1.6237; ŚabdaRaSaK. 202.3; **1Bi** (pl.) division of an army अनीकिनीनां प्रमुखे महात्मा। ययौ सपत्नान् प्रति जातकोपः MahāBhā. vi. 56.1; अनीकिनीनां समरेऽग्रयायी तस्यापि देवप्रतिमः सुतोऽभूत् RaghuVa. 18.10; उपेयुषो वर्त्म निरन्तराभिरसौ निरुच्छ्वासमनीकिनीभिः। रथस्य ··· विदामास शनैर्न यातम् ŚiśuVa. 3.32; जानासि विन्यासमनीकिनीनाम् RāmC. 23.47; 27.58; [उत्क]टगजतुरगानीकिनी EI. iv. 316.10; मुरारेः पुनरादेशात्सज्जीकर्तुमनीकिनीः सैनिकैः···उपचक्रमे PāṇḍaC. 11.381; **1Bii** division of an army consisting of one-tenth of an *akṣauhiṇī* एको रथो गजश्चैको नराः पञ्च पदातयः। त्रयश्च तुरगास्तज्ज्ञैः पत्तिरित्यभिधीयते। पत्तिं तु त्रिगुणामेतामाहुः सेनामुखं बुधाः। त्रीणि सेनामुखान्येको गुल्म इत्यभिधीयते त्रयो गुल्मा गणो नाम वाहिनी तु गणास्त्रयः। स्मृतास्तिस्रस्तु वाहिन्यः पृतनेति विचक्षणैः। चमूस्तु पृतनास्तिस्रस्तिस्रश्चम्वस्त्वनीकिनी। अनीकिनीं दशगुणां प्राहुरक्षौहिणीं बुधाः MahāBhā. i. 2.18; पत्तिः प्रथमभेदोऽत्र तथा सेनानीसंज्ञस्तत्र भेदः PadmP.(Ra.) 56.5; वाहिन्याः पृतनायाश्च चम्वाश्चाप्यनीकिन्याश्च कार्याः ··· पतयः NītiPra. 6.76; 6.91; 7.3; सेनामुखं ततो गुल्म(? ल्मं) वाहिनी पृतना चमूः। अष्टमोऽनीक(? कि)धिपाः पृथक्। AmaK. 1630; AgniP. 365.14; KośaKaTa. 1.6246; BṛDharmaP.

iii. 3.45; Vaija. 108.58; NānārthāSaṁ. iii. 2.9; 1BHI division of the army (defined as sevenfold by JainL. as consisting of horses, elephants, chariots, foot-soldiers, oxen, Gandharvas and dancing damsels) अन्वेषयतु परिगतः सप्तभिरनीकिनीभिः ·· प्रभुरसौ ज्ञायतामुदयसुन्दरी क्व वर्तत इति UdaySuKa. 109.9; 2 name of a variety of song in *catuṣpadā* style आदिमध्यान्तकलितैरनुस्वारकृताक्षरैः । संनिपातैश्चानियतैः शेषैः पादैरनीकिनी । मध्याद्यन्तैः संनिपातैरनुस्वारकृताक्षरैः । शेषैरनियता पादैर्विज्ञेया सा त्वनीकिनी [BharataK.]

अनीकिनीचर (anikinicar–a) *adj.* [P. iii. 2.16] moving in the army सुबाहुतदनीकिनीचरनिशाचरच्छेदिना रघुप्रवरपत्रिणा रणतले तथा क्रीडितम् JānaPa. 4.38.

अनीकिनीतिलकबर्ह (anikini-tilakabarha) *m., n.* prominent ornament of the army देव सूरिपरिषद्वेवस्यानीकिनीतिलकबर्हम् ··· सिन्धुरमेकमुदयगिरिनामकं परीक्ष्य मन्नुखेनैवं विज्ञापयति YaśasCam. i. 291.4.

अनीकिनीनाथ (anikini-nātha) *m.* army-chief अनीकोन्मथनसंरम्भम् (v.1 अनीकिनीनाथनिधनसंरब्धतरम्) ··· संक्रन्दनजितम् ··· सौमित्रिः···अस्तम्भयत् RāmāCam. 6.72(1); 6.47(1)

अनीकिनीनिवेश (anikini-niveśa) *m.* army-camp तदिदानीमनीकिनीनिवेशगतै रामभद्रपरिजनैरप्यनुप्रवेष्टव्योऽयमरण्यभागः JānaPa. 3.15(1)

अनीकिनीपति (anikini-pati) *m.* army-chief प्रेषितो दण्डः प्रहस्तो(ऽ)ना(?नी)किनीपतिः PadmP.(Ra.) 12.88; अयमारूढशिबारथः क्रथः । विहसन् विघसोऽयमग्रतो घसनामायमनीकिनीपतिः RāmC. 33.49; सैन्ये सूर्यप्रभस्यापि प्रभासोऽनीकिनीपतिः । अर्धचन्द्रं व्यधाद् व्यूहम् KathāSaSāg. viii. 4.42.

अनीकिनीवीरुध् (anikini-vīrudh) *f.* creeper in the form of an army अनीकिनीवीरुधि गुच्छविभ्रमो भवस्य वक्त्रे धवलोष्णवारणैः ŚrīKaC. 21.31.

अनीकिनीवृत (anikini-vṛta) *adj.* surrounded by an army प्रभुः··· । दलेलप्रभृतीनां च दमनेऽनीकिनीवृतम् । मयूरं नाम सचिवम् ··· । नियोज्य ··· । वाजिनं विजयं नाम समारूढः ParamāKā. 68.6.

अनीकिनीश (anikinīśa) *m.* army-chief संवृत्य चाकारमुपेतमग्रे जगाद धूम्राक्षमनीकिनीशम् RāmC. 32.19; पपात परयत्ननिमित्तजातं स पश्चिमं द्वारमनीकिनीशः RāmC. 32.22.

अनीकिनीसमग्र (anikinī–samagra) *adj.* provided with a complete army सोऽस्माकं कमलोद्भवः कुलादिः ।··· अनीकिनीसमग्रान् संग्रामेष्ववधीद् वृथा विपक्षान् RāmC. 14.38.

अनीकिनीसमुद्र (anikinī–samudra) *m.* ocean in the form of an army तस्य ··· । उद्दामद्विरदतुरङ्गमोत्तरङ्गैर्व्याप्ताभूद् धरणिरनीकिनीसमुद्रैः Rāgh. 18.7.

अनीकी (anikī) *f.* name of a variety of Lāsyāṅga of Deśīnṛtta गीतवाद्ये यदा तालल्ये च स्खलनं विना । नर्तकी तनुते नृत्तं तदानीकीति कीर्तिता (?तम्) NṛttaRa. 6.150; 6.120.

अनीकेश (anikeśa) *m.* commander, general अनीकेशैश्च सप्तभिः । आरणाच्युतकल्पेन्द्रः सर्वतः परिवारितः । भगवन्तं स्नपयितुम् ··· उपास्थित TriṣaŚaPuC. i. 2.495.

अनीकेहा (anikehā) *f.* desire for battle विजयानन्दरङ्गः ··· सरजाभिधानम् ··· चमूपतिपदाभिषिक्तमनीकेहानुपक्तम् ··· प्रस्थापयामास AnandRa. 6.34(10)

अनीकोद्वहन (anikodvahana) *n.* bearing or holding of an army गन्धगजेन्द्राः श्लिष्यन्तोऽधः क्ष्माधरराजस्य विरेजुः । स्थेयस्थानं बन्धुमनीकोद्वहनार्थं पृथ्वीपृष्ठे प्रष्ठविरूढा इव पादाः Kapphiṇā. 7.4.

अनीकोन्मथन (anikonmathana) *n.* crushing (i. e. destruction) of an army अनीकोन्मथनसंरम्भम् ··· संक्रन्दनजितम् ··· सौमित्रिः ··· अस्तम्भयत् RāmāCam. 6.72(1)

अनीकोन्मुख (anikonmukha) *adj.* ready for battle चलितम् ··· राघवानीकमनीकोन्मुखं चारमुखादवधार्य ··· रावणः ··· समाजमाजगाम RāmāCam. 6.11(2)

अनीक्षक (an-īkṣaka) *adj.* not seeing, blind कथय ·· वदनमिदं तव चारुनेत्रम् । गगनमिव विपन्नचन्द्रतारव्यपगतशोभमनीक्षकं कृतं ते Divyāva. 269.7.

अनीक्षण (an-īkṣaṇa) *adj.* not seeing (closing the eyes) अस्या दक्षिणहस्तेन भगं चैव प्रदर्शयेत् । शिवेन त्वाभिमृशामीति शिश्नं योनौ प्रवेशयेत् । एकया ऋषभेणेति ऋचा सम्यगनीक्षणः ĀgniveGS. ii. 7.6 (113.13); *n.* 1 non-experience, non-perception प्रकृतेन च संबन्धः शेषाप्रामाण्यदर्शनात् । तदप्रामाण्यसिद्धिश्च संबन्धादेरनीक्षणात् ŚlokaVār. 4.22 (139.3); क्वचिद् विनापि सादृश्यात् साहचर्यादिहेतुका । नन्वुक्तशब्दवृत्तिः स्याद्यथा वक्ष्यत्यनीक्षणे ŚlokaVār. 5(13).31 (575.2); तानाश्रित्यैषु विज्ञानं तेनाकारेण वर्तते । समवायात्र भेदस्य सर्वेषामप्यनीक्षणात् TattvSaṁ. 834; ईक्षणाभावोऽनीक्षणम् ṬupṬ. 4.23 (*on* iv. 1.3); TantrRa. 34.20; आदित्यस्यानीक्षणं कर्तव्यमिति मनसा संकल्पयति । अतोऽनीक्षणस्य मानसो व्यापारोऽविनाभूतः ṬupṬ. 5.3 (*on* iv. 1.3); PañcPā. 97.12 (*on* i. 1.4); TantrRa. 31.2; PrakaVi. 78.11; VedāntKa. 88.25 (*on* i. 1.4); NyāyMāVi. 220.19 (*on* iv. 1.3); न हि घटो विदधाति घटं कश्चिन्न च पटः पटमित्यमनीक्षणात् SaṁkṣeŚā. 3.223 (ii. 279.24); वस्तुनोऽवगतिर्नापि स्याद् भवति कुत्रचित् । अभावेऽप्युपपन्नत्वात् सुप्ते चाप्यनीक्षणात् BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 386; 638; 857; द्रव्यान्तराच्छादनाद्वा सहजस्याप्यनीक्षणम् । तद्द्रव्यसंक्षये यस्मात् पूर्ववत् सहजेक्षणम् BṛĀraUBhVā. iv. 3.709; अन्तःपुररक्षणतोऽनीक्षणमेवान्यपुंसि तत्स्थानाम् KandaCū. v. 6.2; 2 non-attention न चैकात्म्यास्युपायस्य मिथ्यात्वमिह शङ्क्यते । उपेयासौ कृतार्थत्वादुपायं प्रत्यनीक्षणात् BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 894.

अनीक्षणप्रत्यासन्न (anīkṣaṇa-pratyāsanna) *adj.* connected with non-seeing प्रजापतिव्रते नेक्षेतोद्यन्तमादित्यमित्यनीक्षणप्रत्यासन्नः संकल्पो गृह्यते TattvVai. 94.17 (*on* 2.23)

अनीक्षणयुक्तितस् (anīkṣaṇayukti-tas) *adv.* through the argument of (the vow of) non-seeing प्रजापतिव्रतस्थस्यास्यानीक्षणयुक्तितः । पर्युदासेन सत्यस्य विधिरित्यवगम्यते TantrVā. 938.12 (*on* iii. 4.13)

अनीक्षणरूप (anīkṣaṇa-rūpa) *adj.* having the form of non-seeing अनीक्षणरूपो नियमोऽयम् TantrRa. 32.15; 'तस्य व्रतम्' इत्युपक्रम्य 'नेक्षेतोद्यन्तमादित्यम्' इत्याम्नातत्वादनीक्षणरूपं किंचिदनुष्ठेयम् NyāyMāVi. 221.2 (*on* iv. 1.3)

अनीक्षणविधि (anīkṣaṇa-vidhi) *m.* injunction of non-seeing न ह्ययमीक्षणप्रतिषेधः किं त्वनीक्षणविधिः व्रतप्रक्रमात् NyāyRa. 575.14 (*on* 5(13).31); TantrRa. 36.1; स्यादेवं यद्ययमीक्षणप्रतिषेधः स्यात् । अनीक्षणविधिस्त्वयम् Śarka. 35.18; YuktiSneha. 105.8 (*on* i. 1.5)

अनीक्षणविषयता (anīkṣaṇaviṣaya-tā) *f.* the state of not being an object of perception न च क्षितिधराधिकरणपरोऽक्षाशुशुक्षणिवदनीक्षणविषयता भवति भावस्य NyāyMañ. i. 48.17.

अनीक्षणसंकल्प (anīkṣaṇa-saṅkalpa) *m.* determination or resolve of non-seeing 'एतावता हैनसा मुक्तो भवति' इत्यनेन वाक्येनेक्षितुः पुरुषस्य प्रत्यवायसंबन्धमुपन्यस्य तत्प्रत्यवायनिवारणफलकस्यानीक्षणसंकल्पस्य विधानेन पुरुषार्थत्वावगमात् NyāyMāVi. 221.11 (*on* iv. 1.3); न चात्र धात्वर्थविरोधिनः पदार्थान्तरस्यापि संभवात्कथमनीक्षणसंकल्पस्यैव भावनान्वय इति वाच्यम् ArthSaṁ. 112.6; नेक्षेतेत्यादौ धात्वर्थयोगेऽपीक्षणपर्युदासमनीक्षणसंकल्पाख्यवस्त्वन्तरमेवोच्यते YuktiSneha. 159.16 (*on* i. 1.7); स चेक्षणविरोधी लक्ष्यमाणः पदार्थो नेक्षे इत्यनीक्षणसंकल्पः MīmāNyāPra. 263.17; पापक्षयोद्देशेनानीक्षणसंकल्पमात्रविधानात् MīmāNyāPra. 266.17; एतावतानीक्षणसंकल्पमात्रेणायुक्त एवैनसा भवति ··· ईक्षणस्य पापहेतुत्वे सत्यर्थादनीक्षणसंकल्पस्य पापक्षयफलत्वं बोध्यम् MayūMāli. 351.29 (*on* iv. 1.3); पर्युदासे चाभावस्याननुष्ठेयत्वात्तद्वाचिव्रतशब्दोपक्रमात् ··· अनीक्षणसंकल्पे लक्षणा BālamBha. i. 389.2 (*on* 1.129)

अनीक्षणसंकल्पलक्षणा (anīkṣaṇasaṅkalpa-lakṣaṇā) *f.* indication of the resolve of non-seeing नेक्षेतोद्यन्तमित्यादौ तु तस्य व्रतमित्यधिकारात् ··· पर्युदासवृत्त्यानीक्षणसंकल्पलक्षणा युक्ता Bhām. 110.16 (*on* i. 1.4); VedāntKa. 89.6 (*on* i. 1.4)

अनीक्षणसंकल्पवत् (anīkṣaṇasaṅkalpa-vat) *adv.* like the resolve of non-seeing अथ नोद्यन्तमादित्यमीक्षेतेति धात्वर्थेन नञः संबन्धादनीक्षणसंकल्पवद्यागसंकल्पो विधीयते CaturCin. iii(2). 334.20.

अनीक्षणीय (an-īkṣaṇīya) *adj.* not to be seen स्नातकस्य व्रतानि च । अनाक्रम्याणविष्ठेयानीक्षणीयानि च क्रमात् । उक्तानि VīraMi.(Saṁskāra.) 123.12.

अनीक्षमाण (an-īkṣamāṇa) *adj.* [*f.* -ā] A not seeing, not looking at उपस्थितांश्चानुपस्थितांश्चाप्यपश्यन्तोऽप्यनीक्षमाणाः ĀśvaŚS. I. v. 3.20; आदित्यमतोऽप्रदक्षिणमनीक्षमाणा ग्रामधर्मेणाधोमुखा निवर्तेरन् VaikhaGS. 5.6; (चाण्डालाश्च ··· नेक्षेरन्नश्नतो द्विजान्) तत्प्रदेशसंनिधिमेव शिष्टा नानुमन्यन्ते ।··· न चानीक्षमाणस्य घ्राणं संभवति ManuBh. i. 308.17 (*on* 3.239); कथं पुनस्तेषु कटाक्षेणाप्यन्योऽन्यमनीक्षमाणेष्वयं संबन्धावगमः PañcPā. 25.11 (*on* i. 1.0); सर्वज्ञनिर्दिष्टमपवर्गमुद्दिश्यचेतास्तप(?त)दाम्भिकजनमनीक्षमाणो गोत्रजं क्षत्रियकुमारम् ··· शाक्यबुद्धिनामा प्रधानबुद्धिसचिवः ··· अनङ्गरतिमेनं गदितवान् TilaMañ. 401.17; गमनं पृष्ठतोऽनीक्षमाणेन कर्तव्यम् (प्रायश्चित्ते) Mitā. 441.21 (*on* 3.259); तेषामनीक्षमाणस्य मृगाक्षी तां शतक्रतोः । निन्दास्पदं तदा नेत्रसहस्त्र(?द्य)मभून्मुद् PāṇḍaC. 4.180; अविप्रकर्षेऽपि तिरस्करिण्या कृतावृति कृष्णमनीक्षमाणाः । नीरैरदूयन्त भृशं तरुण्यः क्षणैः स्वनिःश्वाससमीरदीर्घैः Yādavā. 8.72; B not realising, not finding अद्वैतमात्मरसमाहुरनन्यमानं द्वैतं प्रमाणमिह च प्रतिपादयन्ति । वाक्ये निजे पदविरोधमनीक्षमाणाः ··· धीराः SaṁkṣeŚā. 1.116 (i. 100.4); देवाः ··· अनीक्षमाणास्ते शर्म संभूयोचुः परस्परम् BṛĀraUBhVā. i. 3.31; (सा चेयं देवी) न ज्ञायते किमात्मनो(?ऽनु)रूपं वरमनीक्षमाणा ··· नाभिलषति पाणिग्रहण-

मङ्गलम् TilaMañ. 169.12; (रामचन्द्रः) तीर्त्वा समुद्रं जनकात्मजायाः संदर्शनोपायमनीक्षमाणः ।··· ज्योतिस्तदैक्षत ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 14.118.

अनीक्षानियम (anīkṣā-niyama) *m.* resolve or determination of not seeing or looking at पुंसि स्वभर्तृव्यतिरिक्तभूते भूत्वाप्यनीक्षानियमव्रतिन्यः। छायासु रूपं भुवि वीक्ष्य तस्य फलं दृशोरानशिरे महिष्यः NaiṣC. 6.43.

अनीक्षित (an-īkṣita) *adj.* not seen (चक्रसेनः) अनीक्षितार्थ्यैनर्थिजनमुखच्छायैरनालोचितात्मपानल्पवित्तव्ययैः ··· कृतार्थीकृत्य वस्तुविसर्गैः कृत्स्नमपि दक्षिणोत्तरश्रेणियाचकगणम् ··· प्राप नगरम् TilaMañ. 425.17; गणगन्धर्वसिद्धादिदेवैः पूर्वमनीक्षितः । राजदेशात् प्रवेशस्य सोऽवर्धत महोत्सवः PrabhāC. 180.18; अच्छिन्नमेखलम् ··· अनीक्षितवक्त्रकान्ति । कान्ताविमिश्रवपुषः कृतविप्रलम्भसंभोगसख्यमिव पातु वपुः पुरारेः SūktiRa. 3.4; NānārthaSam. ii. 48.21.

अनीक्षितचरी (anīkṣita-carī) *adj.* (*f.*) not experienced before तामनीक्षितचरीमधीरतामात्मनोऽथ विनियम्य लक्ष्मणः । सान्त्वनार्थमिति वाचमब्रवीत् ··· अग्रजम् RāmC. 2.1.

अनीक्षितपरच्छत्त्र (anīkṣita-paracchattra) *adj.* who has not experienced the parasol (i.e. rule) of others इक्ष्वाकुवंशसंभूताः ···। अनीक्षितपरच्छत्त्रा महारत्नसमृद्धयः ।··· व्यतीता बहवो भूमौ कृतकृत्या नरोत्तमाः PadmP.(Ra.) 28.156.

अनीक्षितवत् (an-īkṣitava(n)t) *adj.* who has not seen कोऽसौ मामवदत् पुमानिति जलापूर्णे जगन्मण्डले दिक्षूद्वीक्ष्य किमप्यनीक्षितवता···तेन त्वमाराधितः Nāräy. ii. 7.3.

अनीक्षितुमनस् (an-īkṣitumanas) *adj.* not having a mind to see (अर्जुनः) तथाभूतः स भाति स्म हन्तुं देवानिवोद्यतः । दीनं च तन्मुखाम्भोजमनीक्षितुमना इव PāṇḍaC. 4.298.

अनीक्षितृत्व (anīkṣitṛ-tva) *n.* the state of not being a perceiver तस्मात्प्रधानस्य साम्यावस्थायामनीक्षितृत्वात् Bhām. 126.16 (*on* i. 1.5)

अनीक्ष्य (an-īkṣya) *adj.* which cannot be perceived बुद्धौ तिष्ठन्नान्तरोऽस्था धियानीक्ष्यश्च धीवपुः । धियमन्तर्यमयतीत्येवं वेदेन घोषितम् PañcDa. 6.164.

अनीक्ष्यसंधि (anīkṣya-sandhi) *adj.* whose joints cannot be seen तथा समुद्रकोऽनीक्ष्यसंधिः सूरैः प्रदर्शितः । उण्णोदकात् समुद्घाट्य तच्चित्रं प्रकटीकृतम् PrabhāC. 29.28.

अनीच (a-nīca) *adj.* [*f.* -ā] AI (person) not low (morally or socially) अनीचैर्नाप्यविषयैर्नाधर्मिष्ठैर्विशेषतः MahāBhā. iii. 5*; पूर्वं संभावितोऽनीचः कालयापनमाश्रितः । मिथ्याभिशस्तः श्रीकाम आहूयाप्रतिमानितः (क्रुद्धः) NītiSā. 18.33; विषमाः कठिनात्मानोऽनीचा नीचजनाश्रयाः । हिंस्रैरनुगता नित्यं राजानः पर्वता इव Pañca. 9.26; AII (character in drama) not low (i.e. high (*uttama*) or middle (*madhyama*)) पाठ्यं तु संस्कृतं नृणामनीचानां कृतात्मनाम् DaśRū. 2.64; BhāvPra.(Śā.) 270.2(9); SāhiDa. 333.3; चेटीनामप्यनीचानामपि स्यात्सौरसेनिका SāhiDa. 333.15; BI raised अनीचे सक्थिनी तिर्यग्वसज्य प्रतीच्छेदिति विजृम्भितकम् KāmSū. 137.8 (2.6); BII not low, high इति वचनमनीचोदञ्चिरोमाञ्चसूचीसचिवपुरुमा तद् व्याहृतं वल्लभेन । श्रुतिपथमुपनीय ··· तां (दोलां) शनैरभ्यरुक्षत् ŚrīKaC. 7.61; विराटद्रुपदभूपौ द्रुतमनीचैर्नाराचैराचार्य शलकैः शल्यमृगमिव निबद्धतनुमातेनतुः BhārCam. 10.93 (6); BIII not inferior, noble याश्रिता पावनतया यातनाच्छिदनीचया । याचनीया धिया माया यामायास्तुता श्रिया DeviŚ. 4; SaraKaṇṭhā. 124.20; 272.25; शुद्धे ज्ञाने ··· सत्यपि त्वय्यनीचा भक्तिर्नो चेदनवधि सुखावञ्चिका कुञ्चिकेयम् EkŚt. 13; क्ष्माभुजः सूच्यन्ते ··· लक्षणैः ।··· आकारैरमनुष्यमात्रसुलभैर्वृत्तैरनीचैरपि PratāYaBhū. 176.6.

अनीचक (anīcaka) *m.* name of a *varṣa* (i.e. continent) श्यामपर्वतवर्षं तदनीचकमिति स्मृतम् MatsyaP. 122.23.

अनीचकर्मार्थम् (anīcakarmārtham) *adv.* for the sake of noble deeds अतोऽप्यनीचकर्मार्थं योज्यास्तित्यादयो बुधैः AgniP. 95.16.

अनीचकाश (anīca-kāśa) *adj.* in which the *kāśa*-plants grow up (i.e. autumnal) अभीष्टमासाद्य चिराय काले समुद्धृताशं कमनी चकाशे । योषिन्मनोजन्मसुखोदयेषु समुद्धृताशङ्कमनीचकाशे ŚiśuVa. 6.74.

अनीचकैस् (a-nīcakais) *adv.* 1 not mildly, intensely तनुरनुशये ···। क्वचिद विचरत्वाटुश्चित्ते चरिष्णुरनीचकैरिति रतिरसावेशो यूनां ययौ शतशाखताम् Kapphiṇā. 14.27; 2 not softly, loudly रौद्रं शब्दमनीचकैः प्रकटयन्भूपोऽवनीपावृतः ।··· धत्तेऽनेकपराजिदर्दलने शार्दूलविक्रीडितम् ŚrīVīraSta. 23.

अनीचदर्शिन् (a-nīcadarśin) *m.* name of a Buddha (*lit.* not gazing downwards) लोकनाथस्तु लोकेशः ···। अनीचदर्शी ··· अवलोकितः TrikāŚe. i. 1.16.

अनीचवर्तिन् (anīcavart-in) *adj.* 1 behaving nobly (पदगतिः) अनीचवर्तिनस्तस्य ग्रहस्येव फलप्रदा । सुरदिनराशिगसत्वात् बभूवाश्चर्यभूर्नृणाम् RājTa.(Śrī.) 1(7).8; II not situated in a depression sign, RājTa.(Śrī.) 1(7).8.

अनीचानुवर्तिन् (a-nīcānuvartin) *adj.* not following a low or vile person (दमयन्त्युवाच) प्रभुः क्षमावानवीरश्च ···। रहोऽनीचानुवर्ती च छीवक्ष्मम नैषधः MahāBhā. iii. 71.14 [*m.* a faithful lover or husband, MW., APTE]

अनीची (a-nīcī) *adj.* [P. vi. 3.138; vi. 4.138] not going downwards एकदा तु ते सर्वे सुपर्वसरितः सलिलेषु विहृत्य समुत्तीर्णा वीचीभिरनीचीभिरुल्लसितफेनकूटेष्विव पटगृहवाटेषु ··· सुखमासामासुः BhārCam. 2.0(1); कटाक्षवीचीभिः । शीतलयानीचीभिः कृपया मां देवि GītiŚ. 39; *cf.* अन्यञ्च्.

अनीचैस् (a-nīcais) *adv.* 1 not in a low voice, loudly अथ जगदुरनीचैराशिषस्तस्य विप्राः Bhaṭṭi. 1.27; 3.2; वियन्नभः क्ष्मा विवती ···। अमी इतीवोद्धतसंकथा मिथो वदन्त्यनीचैरुदयाचलौकसः RāmC. 5.74; 2 not slowly, quickly (समव्ययसनवर्गः) चलयति हि विभूतिं भूयसीमप्यनीचैरपि विबुधमतीनां सम्प्रकोऽयं दुरन्तः NītiSā. 15.68 (comm. अनीचैद्रुतमित्यर्थः); नभसि तुरगसैन्यम् ··· अनीचैरुत्तीरादधावत् । हरिणकुलमिवासीत् HarVi. 41.53; पर्याणाग्रोल्कीर्णनियन्त्रारमनीचैरारोहन्तं सोत्सुकमश्वं प्रसुकायाम् । तस्यौ सादी Kapphiṇā. 7.10; 13.21; पताका । कामोर्वीकमितुरनीकिनीमनीचैरायान्तीं कथयति जेष्यतो जगन्ति HammīMaMa. 2.17.

अनीजान (án-ījāna) *adj.* who has not performed a sacrifice अप वै तृतीयसवने यज्ञः क्रामतीजानादनीजानम् TaiS. VI. vi. 7.3; 'त्वमग्ने ···' 'सोम ···' इत्याज्यभागयोः पुरोनुवाक्ये अनुब्रूयाद्यः पूर्वमनीजानः स्यात्तस्मै AitBr. 1.4(22); यं कामयेत यथैवानीजानोऽभूत्तथैवेजानः स्यादिति AitBr. 11.7(304); GopBr. ii. 3.3(191.5); अथ किमित्ते विष्णो परिचक्ष्यं भूदितीन्वीजानस्याथानीजानस्य । व्याप्यर्थैव पूर्वया यजते BaudhŚS. ii. 330.15; तं ततो नानीजानमपरा फाल्गुनी पर्यवेयात् ĀpaŚS. viii. 21.4; नैनमनीजानं संवत्सरोऽतीयात् MānŚS. 57.8; दर्शपूर्णमासानीजानो दक्षिणाग्निपक्वं चातुष्प्राश्यं ब्राह्मणान् भोजयेत् KātyŚS. iv. 6.10.

अनीजित (an-ījita) *adj.* not despised, not looked down upon (वृन्दावनम्) अभ्रेजि विभ्राम्भिरनीजितैश्च यत्कदाप्यशोबद्भिरशेषजन्तुभिः DhātuKā. 1.25.

अनीड (á-nīḍa) *adj.* [RPrāti. 1.21] I nestless शाक्मना शाको अरुणः सुपर्ण आ यो महः शूरः सनादनीळः RV. x. 55.6; शाक्मना शाको अरुणः सुपर्ण आ यो महः शूरः सनादनीडः SV. II. ix(1). 7.2; II non-constructor of a nest, who has no body (i.e. incorporeal) भावग्राह्यमनीडाख्यं भावाभावकरं शिवम् । कलासर्गकरं देवं ये विदुस्ते जहुस्तनुम् ŚvetāU. 5.14 (Śaṅ. अनीडाख्यं नीडं शरीरमशरीराख्यम्); अनीलः अनीडः नीडस्याकर्ता AdvaiSi. 423.23; [*m.* name of Agni or fire, MW.; epithet of Agni, APTE]

अनीत् (an-īt) (Gr.) not (ending in the feminine suffix) ई अनीच या नदीदन्त च यदेकाच् MahāBh. iii. 159.4 (*on* vi. 3.43)

अनीत (á-nīta) *adj.* [*f.* -ā] I not brought (forward) स यद्यनीतासु दक्षिणासु कलशो दीर्येत ŚatBr. IV. v. 10.7; अनीतासु चेद्दक्षिणासूद्गात्रपक्षेदोऽवक्षिणः संस्थाप्य पुनराहारः KātyŚS. xxv. 11.7; xxv. 12.26; II not brought (within the reach or range) प्राप्ता कथमपि दैवात्कण्ठमनीतैव सा ···। रत्नावलीव कान्ता मम हस्ताद् भ्रंशिता भवता Ratnā. 2.18; शरगोचरतामनीतयोनियतं शिक्षितमस्त्रविद्यया पुरतो गुरु[रामयोः] PṛthvīVi. 12.10; (महेश्वरः) अनवच्छिन्नः — विषयेण परिच्छिन्नतामनीतः Bhāsk. i. 29.17 (*on* i. 1.1); अननुभूतस्य — कदाप्यनुभवविषयतामनीतस्य Bhāsk. i. 341.21 (*on* i. 6.11)

¹अनीति (a-nīti) *f.* 1 bad policy, wrong act एष मन्थरकः समायाति । तदनीतिरनुष्ठितानेन । वयमपि नूनं व्यापादनीयतां यास्यामोऽस्य कारणात् PañcT.(Kos.) 2.183(5) (143 25); अनुकूलविधिविहितसाहायकस्य साहसिकस्य सर्वदा शस्यसंपदि वा नीतिरनीतिरपि फलति TilaMañ. 155.14; अनीतिमिव राज्यार्थी प्रभूणां संगमेच्छया । विससर्ज नरेन्द्रोऽपि तामन्तःपुरयोषितान् KumāDeC.(So.) 19.18; अनीतिरिव सच्छिद्रं राज्ञो नित्यं भयावहम् ŚukraNī. 1.15; 2.226; 2 evil conduct, immorality अनीत्या वैरिविहितैरभिचारादिभिस्तु वा । ये रोगाः पीडयन्त्येनं ते विनश्यन्त्यशेषतः TantrRā. 10.97; जहेऽन्यदारान् स्वपुरीं दशास्यो गां कार्तवीर्यो यतिनं मुमोष । भूपानकर्षद्गिर्नी च कंसोऽप्यहीकिमेतानसकावनीतीः DvyāśraKā. 2.82; सामन्तलोकानपि दण्डयित्वा ··· राजा । तेषामनीतिं भजतां च भूम्या स्वभूमिदेशस्य समर्थकोऽभूत् VīraBhā. 5.144; 2.69; तदनीत्या न वर्तेयुस्तेन साकं धनाशया । वर्तन्ति यदनीत्या ते तेन साकं पतन्त्यराद् ŚukraNī. 5.23; 3 name of a town (*lit.* having people of bad conduct) द्वीपोऽयं चित्रकूटाख्यः पुरं चानीतिसंज्ञकम् RatnaCūKa. 142; [Kośas give *anīti* as the meaning of *anaya* : NānārthaSam. ii. 11.5; ViśvaLoK. 264.70]

²अनीति (an-īti) *f.* [Abl.] because of absence of a natural calamity (रामस्य) यस्य रराजानीते रत्नानि जनः कुले धराजानीते Nalo. 1.5 (comm. अनीतेः ईतिरहिततया हेतौ पञ्चमी)

¹अनीति (a-nīti) *adj.* not having good policy, having bad policy रिपुरुन्नतधीरचेतसः सततव्याधिरनीतिरस्तु ते ŚiśuVa. 16.11 (comm. अनीतिर्नीतिरहितः); यश्च नीतिमत्पुरुषाधिष्ठितोऽप्यनीतिः ··· देशः NalaCam. 1.27(13); यस्य नीतिमतोऽप्यासन् प्रजाः शश्वदनीतयः KathāSaSāg. xii. 6.87; फलहीनमभूत्तस्य शरजालं नृपस्य तद्। अनीतेश्चरितम् ··· यथा GaṇeP. i. 79.31; सन्तः कण्टकिताः कथं यदि कृता निष्कण्टका मेदिनी प्रख्याता यदि ते गुणाः कथमथ प्रस्तौति दोषं जनः। नीतावायधुरंधरो यदि भवान्कस्मादनीतिः प्रजा वृत्तं देव न चित्रमेव हि न चेच्चित्रं विधत्ते कथम् SaduktiKa. 195.16; संरम्भी मानी ते कर्णो विदः कथं नु भीमानीति YudhiVi. 4.44; त्वया किं न त्वया किं न हतो राजेलनीतयः। परस्परविवादात्ते तत्कालं चुक्षुभुर्जडाः RājTa.(Jo.) 241.

³अनीति (an-īti) *adj.* 1 devoid of natural calamities, free from disasters, ŚiśuVa. 16.11; NalaCam. 1.27(13); KathāSaSāg. xii. 6.87; SaduktiKa. 195.16; Nalo. 1.5; 11 non-calamitous अनीतयो वाता देशिकवाञ्छयाः ··· मुञ्चन्ति श्रमन् ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 4.81 (comm. न विद्यन्त ईतयोऽतिवृष्ट्यादिरूपा बाधा येभ्यः)

अनीतिका (anīti-kā) *adj.* (*f.*) free from evils स इमां महापृथिवीं ससागरगिरिपर्यन्तामखिलामकण्टकामनीतिकामनुपद्रवामूढां स्फीताम् ··· धर्मेणाभिनिर्जित्य अध्यावसति स्म GaṇḍVyū. 329.1; cf. अनीतिक [DBHS.]

अनीतिकारक (anīti-kāraka) *adj.* doing something unjust नानीतिकारकः स्वामी परब्रह्म सतां गतिः ŚivaP. ii(2). 43.34 (123B.5)

अनीतिगहन (anīti-gahana) *n.* thicket in the form of immorality तदहं पृथिवीपालः ···। अनीतिगहनावृत्तं व्यसनाब्धिं कथं भजे BṛKathāMañ. ix. 2.964.

अनीतिगोचर (an-ītigocara) *adj.* not within the range of (i.e. not being subject to) natural calamities बलेन यः स्वयमनिलोऽपि नानिलः सनीतिरप्यभवदनीतिगोचरः RāghPāṇ.(Dha.) 2.29.

अनीतिज (anītij-a) *adj.* arising out of bad policy अनीतिजं यद्विधानजं सुखं हठप्रणीतं विविधं प्रदृश्यते। न विद्यते तस्य गतिर्महीपतेः MahāBhā. xii. 120.50.

अनीतिजल (anīti-jala) *n.* water (in the form) of wrong policy अनीतिजलकल्लोलैर्लोलमुच्चैः क्षणाद् भुवि। व्यसनाख्यो नदीपूरः पातयेद् राज्यपादपम् PārśvC. 1.92.

अनीतिज्ञ (a-nītijña) *adj.* not conversant with policy or political science, ignorant of policy or morality अनेनानीतिज्ञेन वयं मर्मज्ञाः परिभूताः Hitopa. 3.55(15); [(*anīti-jña*) clever in immoral conduct, MW.; impolite, APTE; not discreet, MW.; APTE]

¹अनीतिता (anīti-tā) *f.* the state of being one who lacks in proper policy प्रसृत्वरानीतिलतावितानकुठारकल्पेऽपि यदीयराज्ये। ललास लोके यदनीतितैव तत्कस्य नो विस्मयमाततान HammīMaKā. 2.34.

²अनीतिता (anīti-tā) *f.* the state of being one free from calamities, HammīMaKā. 2.34.

अनीतितारचक्र (anīti-tārācakra) *n.* cycle of stars in the form of people of bad conduct अत्यन्तोद्दृप्तविद्विट्तिमिरभरभिदि च्छादितानी[ति]ताराचक्रे विष्वक्प्रकाशं सकलजगदमंदावकाशं दधाने EI. ii. 238.28.

अनीतिनिरत (anīti-nirata) *adj.* engaged (i.e. indulging) in immoral acts असुरा यवनांशेषु जाता लोकोपतापिनः। अनीतिनिरताः सर्वे संग्रहे च प्रबुद्धयः ĀdiP. 14 139.

अनीतिपवनाक्षिप्त (anītipavanākṣipta) *adj.* hurled by the wind of bad or erroneous policy धूर्तः स्त्री वा शिशुर्यस्य मन्त्रिणः स्युर्महीपतेः। अनीतिपवनाक्षिप्तः कार्याब्धौ स निमज्जति Hitopa. 3.128.

अनीतिपुर (anīti-pura) *n.* name of a town (*lit.* city having people of bad conduct) चित्रकूटाभिधो द्वीपो विद्यते धूर्तलोकभूः। तत्रानीतिपुरं नाम पुरमस्ति सुविस्तृतम् RatnaCūKa. 121; यदनीतिपुरप्राप्तिस्तद्वीनकुलसंभवः RatnaCūKa. 532.

अनीतिमत् (anīti-ma(n)t) *adj.* 1 having bad conduct भाग्यभोज्यानि राज्यानि सन्त्यनीतिमतामपि ViṣṇuP. i. 19.45; अनीतिमन्तो बलिनोऽपि गम्या नैकान्तमस्तीत्यपरे निराहुः VarāṅgaC. 16.44; तदेतत्काकतालीयं तदेतद्वा घुणाक्षरम्। यदनात्मवतामायुर्यच्चानीतिमतां श्रियः ŚṛṅgāPra. 271.9; SūktiRa. 40.21; 163.61; स्वाराध्यो नीतिमान् राजा दुराराध्यस्त्वनीतिमान् ŚukraNī. 1.17; 11 immoral सर्वं राज्ञः कृतं कर्म नीतिमद् भवति प्रभोः। अन्येषां पुण्यकर्तॄणामपि कृत्यमनीतिमत् PadmP. iv. 56.26.

अनीतिमदिरा (anīti-madirā) *f.* wine in the form of bad policy अनीतिमदिरां त्यक्त्वा लोभादिविषदूषिताम्। अनहंकारमादद्यु प्रज्ञामृतमनुत्तमम् Yādavā. 22.22.

अनीतिमार्ग (anīti-mārga) *m.* 1 path of wicked conduct (नृपतिः) शक्तिभिरिव बलीभिस्तिसृभिरुद्भासितेनानीतिमार्गेणेवातिसूक्ष्मदृष्टिलक्ष्येण मध्यभागेन भ्राजमानाम् ··· श्रियमपश्यत् TilaMañ. 54.12; 2 unstatesmanlike course, foolish course येनैवानीतिमार्गेण हारितं हर्षभूभुजा। निन्दन्नप्यादधे तं स राज्ये व्यवहरन्स्वयम् RājTa.(Ka.) 8.681.

अनीतिमृत्यु (anīti-mṛtyu) *m.* unlawful death अनीतिमृत्युना तेन जीवनस्योचितेन किम्। जीवन्नेवेक्षते भद्रम् PārśvC. 6.575.

अनीतिलता (anīti-latā) *f.* creeper in the form of wrong or bad policy प्रसृत्वरानीतिलतावितानकुठारकल्पेऽपि यदीयराज्ये। ललास लोके यदनीतितैव तत् कस्य नो विस्मयमाततान HammīMaKā. 2.34.

अनीतिवित्ता (a-nītivittā) *f.* absence of the state of being one who knows the precepts यद् तु एवं सति हिंसानिषेधेन परेण पश्चाल्लम्भविधिविरोधादनुष्ठानबाध इति। तद् तान्त्रिकस्यानीतिवित्तामाधत्ते SiddhāSi. ii. 174.4.

अनीतिविद् (a-nītivid) *adj.* not conversant with statesmanship, ignorant of good policy or morality नानीतिविन्नाम कश्चिद् प्रयोगस्तु विधीयते RājTa.(Ka.) 7.1529; सकिं मयीन्युपचिकीर्षति मानसं मे त्वा प्रत्यपीति धिगनीतिविदुक्तिरेषा PṛthvīVi. 4.60; [clever in immoral conduct, MW.; impolite, APTE; not discreet, MW.; APTE]

अनीतिशास्त्रज्ञ (a-nītiśāstrajña) *adj.* not knowing the science of polity एकाकिनि वनवासिन्यराजलक्षमण्यनीतिशास्त्रज्ञे। सत्त्वोच्छ्रिते मृगपतौ राजेति गिरः परिणमन्ति Tantrākhyā. 4 24; PañcT. 1.4(13.1); ŚārṅgaPa. 905; Subhāṣi. 591; नीरवोऽनीतिशास्त्रज्ञाः कामुका ब्रह्मविद्विषः। अधर्मेत्रयो लुब्धाः शत्रवोऽमी न मन्त्रिणः SūktiRa. 83.2.

अनीतिसूत्रधार (anīti-sūtradhāra) *m.* initiator of immorality भवादृशेषु परमनीतिसूत्रधारेषु धीवरत्वेन प्रहसितसुराविपेषु विज्ञातशिष्टदुष्टपटलपटुदृष्टिषु न किंचित् श्वेताम्बरदर्शनम् MudrīKn. 3.6(1)

अनीत्युपचिता (anīty-upacitā) *adj.* (*f.*) acquired through improper means त्वद्वक्त्रसाम्यम् ···। लब्ध्वापि पर्वणि विधुः क्रमहीयमानः संसत्यनीत्युपचितां श्रियमाशुनाशाम् Kuval. 90(61)

अनीत्वा (a-nītvā) *ger.* not having led विपक्षमखिलीकृत्य प्रतिष्ठा खलु दुर्लभा। अनीत्वा पङ्कतां धूलिमुदकं नावतिष्ठते ŚiśuVa. 2.34; ŚṛṅgāPra. 275.9.

अनीदादि (an-īdādi) *adj.* excluding -ई etc. (i.e. excluding the *pragṛhyas* prescribed by i. 2.34 to i. 2.39) अ इ उ वर्णस्यान्तेऽनुनासिकोऽनीदादेः SiddhaHe. i. 2.41 (comm. अनीदादेरिति किम्। अग्नी। अमी किमु)

अनीदित् (an-īdit) *adj.* (verbal base) not having the indicatory sound ई अनीदितश्च सं दर्भे दृभति ग्रन्थ ईदितः DaivaVyā. 142 (comm. 'दृभी भये' 'दृभ संदर्भे' इत्यनयोरीदितो दृब्धमिति भवति, अनीदितस्तु दृभितमितीत्यभिप्रेत्य अनीदित इत्युक्तम्)

अनीदृक्क्रम (an-īdṛkkrama) *adj.* not having a fixed course of behaviour श्रूयन्ते बहवो महानृपतयः किं तैरनीदृक्क्रमैः PratāYaBhū. 203.2.

अनीदृक्त्व (anīdṛk-tva) *n.* the state of not being like this, the state of being distinctive अज्ञान एव ज्ञानस्य साक्षाद्विरोधावधारणेनाज्ञानावस्थायास्तदभिन्नायाः ज्ञानसाक्षान्निवर्त्यत्वार्हत्वाद्, न तु रूप्यादीनाम्, अनीदृक्त्वात् AdvaiSi. 487.18; साम स्वनीदृक्त्वादप्रशस्तमित्येवं सामनिन्दासहितमृक्स्तुत्या ऋग्विधिः कल्पनीयः प्रतीयते MayūMāli. 608.9 (*on* ix. 2.8)

अनीदृगाकृति (anīdṛg-ākṛti) *f.* dissimilar form स व्यमृशद् भाग्यपुण्यपापयोरेतदन्तरम्। पुरुषत्वे समेऽमुष्य मम चानीदृगाकृतिः PrabhāC. 204.15.

अनीदृगात्मन् (anīdṛg-ātman) *adj.* having an indescribable nature आधर्षोत्तुलितां प्रकम्पनैः कम्पितां मुहुरनीदृगात्मनि। वाचि रोषितवतामुना महीं राजकाय विषया विभेजिरे ŚiśuVa. 14.43 (comm. अनेवंरूपायाम् ··· वाचि)

अनीदृगाशय (an-īdṛgāśaya) *adj.* not having such disposition of mind उपपत्तिरुदाहृता बलादनुमानेन न चागमः क्षतः। इदमीदृगनीदृगाशयः प्रसभं वक्तुमुपक्रमेत कः Kirātā. 2.28 (comm. अविद्यमान ईदृगाशय इत्थं भूतअनुक्ताभिप्रायो यस्य सोऽनीदृगाशयः)

अनीदृश् (an-īdṛś) *adj.* [P. iii. 2.60; vi. 3.90; viii. 2.62] A not appearing as 'this', indescribable द्रष्टापि वा दर्शयितापि नाहं सोऽहं स्वयंज्योतिरनीदृगात्मा ViveCū. 509; महानीदृक् प्रथमवपुः सृष्टौ ते। ईशो मायी न च वपुरस्येत्युक्तिः NayaMañ. II. i. 10.19; B not appearing like this, not of such a kind, unparallelled, matchless अनीदृगुपमाभूतो दिग्दिगन्तरगोचरः MahāP. 25.187; महारथस्याथ्वनि चक्रवर्तिनः परानपेक्षोद्वहनाद् यशःसितम्।

रदावदातांशुमिषादनीदृशां हसन्तमन्तर्बलमर्वतां रवेः NaiṣC. 1.61; सर्वथैव त्वया नाथ विजिग्येऽहमनीदृशा PāṇḍaC. 5.358; 11.324.

अनीदृश (an-īdṛśa) *adj.* [*f.* -ī] [P. iv. 1.15] **A** not appearing as 'this', indescribable सत्समृद्धं स्वतःसिद्धं शुद्धं बुद्धमनीदृशम्। एकमेवाद्वयं ब्रह्म AdhyāU. 63; ViveCū. 472; निर्विशेषं निराभासमतादृशमनीदृशम्।··· निर्गुणं ब्रह्म शिष्यते SarvaVeSāSam. 761; **B** not appearing like this, unparallelled, not of such a kind, matchless अहंभावं परित्यज्य जगद्भावमनीदृशम्। निर्विकल्पे स्थितो विद्वान् भूयो नाप्यनुशोचति SaubhāLaU. 654.28; रूपं कान्ति बलं धैर्यं गुणाः सर्वेऽप्यनीदृशाः MahāBhā. iv. 1143*(5); अनीदृशश्च नो कश्चिदुपपत्तेरभावतः। तस्मादकर्तृको वेदः PadmP.(Ra.) 11.166; सोऽयमीदृशः कथमनीदृशं प्रसूते MahāvīC. 4.18(1); इष्यते हि जगत् सर्वं न कदाचिदनीदृशम् TattvSam. 2275; NyāyMañ. i. 178.8; ii. 74.13; PramāMī. 1.9 (*on* i. 1.0); SiddhāTaVi. 5.12; लतामनीदृशीं मोहाद् यः कश्चिदवलम्बते। प्रमीतो हिमवत्यस्मिन् स प्रयाति परां गतिम् BṛKathāŚloSam. 18.434; अनीदृशमिदं रूपं न जातं न जनिष्यते RāghPāṇ.(Dha.) 7.83; ईदृशं प्रत्यक्षमित्युक्ते अर्थादनीदृशमाभासं भवति Kāśi. ii. 21.14 (*on* 5(1).21); YuktiSneha. 49.14 (*on* i. 1.5); सोऽयमनेवमात्मिकाया भूमेरनीदृशस्य वा जलस्य न परिणामो भवितुमर्हति TattvVai. 135.16 (*on* 3.14); करणीभूतभावार्थविषयं च कार्यं नैमित्तिकमिति कुतोऽनीदृशस्यानुष्ठानम् NyāyRaMā. 113.13; मन्दभाग्यतया पुंसां गुरवः स्युरनीदृशाः TriṣaŚaPuC. i. 2.44; साक्षिमान् प्राड्विवाकादिप्रत्यवेक्षणवान्। यदा त्वनीदृशस्तदा न दद्यादित्यर्थसिद्धं स्पष्टयितुं पक्षाभासमेकमुदाहृत्य तस्योत्तरं न देयम् SmṛtiCan. iii. 92.20; विभज्य निःक्षिप्तमिति स्वमम्बुदैर्ध्रुवं विदित्वात्मदशामनीदृशीम् Surath. 5.40; दृष्ट्वा तद्देहशोभामनीदृशीम्।··· भणितो भूपतिः PārśvC. 6.1196; अनीदृशी प्रवृत्तिः किं भिनत्ति भवपञ्जरम् SamarāSam. 9.438; तपस्विनमिवालोक्य मुद्राभ्रंशादनीदृशम्। विश्राभीशं दिदेशाथ दासीं भद्रा विनिद्रधीः ŚāliC. 4.154; यदैहिकामुष्मिकशर्मयोग्यं तत् कर्म कर्तव्यमनीदृशं नो VīraBhā. 5.80; जयति कापि हि शक्तिरनीदृशी ···। यद्वशो न हि शृणोति न पश्यति वेत्ति नो NemiC. 8.38; तेनानीदृशमुच्चैष्ट्वं बाध्यते MīmāKau. ii. 321.2 (*on* iii. 3.9); भौमेषु तीर्थेषु मानसेषु च नित्यशः। उभयेषु च यः स्नाति स याति परमां गतिम्।··· एवमनीदृशेषु यत्र तीर्थपदप्रयोगः स गौणः VīraMi.(Tīrtha.) 11.3; 163.23; **C** improper, cf. **अनीदृशराजाज्ञा**.

अनीदृशगुणोदय (anīdṛśaguṇodaya) *adj.* having rise of unparallelled merits यादृशं स्यात् तपोदानमनीदृशगुणोदयम्। कथनं तादृशस्यास्य तपोदानकथोच्यते MahāP. 4.9.

अनीदृशराजाज्ञा (anīdṛśa-rājājñā) *f.* improper royal order न्यायाधिगमे तर्कोऽभ्युपायस्तेनाभ्युह्य यथास्थानं गमयेत्।··· तादृशि विषये राजाज्ञानवसरात्। अनीदृशराजाज्ञाया निषिद्धत्वात् VīraMi.(Vyavahāra.) 88.19.

अनीदृशवर्णन (anīdṛśa-varṇana) *n.* improper description तन्वी श्यामा विशालदृगञ्चला। विशददशना मध्यक्षामा वृथेति जनाः श्रमं विदधति मुधा रागादुच्चैरनीदृशवर्णने VijñāŚ. 60.

अनीदृशसंपत्ति (anīdṛśa-sampatti) *f.* incomparable wealth or prosperity इत्यालपन्नयमुत्तीर्य सुरधुनीमनीदृशसंपत्तिपेशलान् कोसलानवलोकयन्··· अजिहीत साकेतम् YātrāPra. 8.103(1)

अनीदृशात्मन् (anīdṛśātman) *adj.* of indescribable or unparallelled nature तरूणामेव तावच्चेद् ईदृशो विभवोदयः। किमस्ति वाच्यमीशस्य विभवेऽनीदृशात्मनः MahāP. 22.204.

अनीन (an-īna) (Gr.) other than the *taddhita*-suffix *īna* अह्नोऽह्नोऽनीने MugdhaBo. 7.18 (68.6)

अनीनस् (anīnas) *m.* name of a king अनेना (v. l. अनीना) यवनाश्वश्च ककुत्स्थो विक्रमी रघुः।··· राजानो निधनं प्राप्ताः MahāBhā. i. 1.172.

अनीनादट् (an-īnādaṭ) (Gr.) other than the *taddhita*-suffixes *īna*, *at* and *aṭ* अनीनादट्यह्नोऽतः SiddhaHe. vii. 4.66.

अनीप्सत् (an-īpsat) *adj.* [*f.* -ntī] [P. ii. 3.71] not desirous of, unwilling पुण्यस्याप्यनीप्सतो न भोक्तव्यम् HirSŚ. xxvi. 5.112 (83.12); ĀpaDS. i(6). 19.10; (पुत्रान्) अनीप्सन्ती तदा कुन्ती भर्तारं सा वदिष्यति PadmP. v. 14.64.

अनीप्सनीय (an-īpsanīya) *adj.* not fit to be desired or wished for अचिन्तनीयं परिवर्जनीयमनीप्सनीयं स्वनवेक्षणीयम्। प्राप्तोऽस्मि पाप्मानमिमम् Rāmā. iv. App. I. 14(44)

अनीप्समाना (an-īpsamānā) *adj.* (*f.*) not wishing, not desiring, unwilling काचित् प्रमदा सबाष्पां तां दुःखितां द्रष्टुमनीप्समाना। प्रासादसोपानतलप्रणादं चकार पद्भ्याम् Saund. 6.6.

अनीप्सा (an-īpsā) *f.* non-desire निस्पृहता निरीहता धनादिष्वनीप्सा Aparā. 1007.20 (*on* 3.158); [Inst.] against one's wish मायात्मकमेव रूप्याद्येष्टव्यम्। यतः — मायामनिच्छतस्तुच्छख्यातिः प्राप्नोत्यनीप्सया IṣṭaSi. 154.6.

अनीप्सित (an-īpsita) *adj.* [*f.* -ā] (Gr.) **AI** (grammatical object) not directly reached (by the agent's action) कर्तुरीप्सिततमं कर्म। तथायुक्तं चानीप्सितम् P. i. 4.50; **AII** (grammatical object) not desired इहेप्सितस्यापि कर्मसंज्ञारभ्यतेऽनीप्सितस्यापि। यदिदानीं नैवेप्सितं नाप्यनीप्सितं तत्र कथं भवितव्यम् MahāBh. i. 333.19 (*on* i. 4.50); अनीप्सितमिति नायं प्रसज्यप्रतिषेध ईप्सितं नेति MahāBh. i. 333.21 (*on* i. 4.50); **AIII** (grammatical object) other than that what is desired by the agent (i. e. *dveṣya* or *udāsīna*), other than what is desired पर्युदासोऽयं यदन्यदीप्सितात् तदनीप्सितमिति MahāBh. i. 333.22 (*on* i. 4.50); अन्यच्चैतदीप्सिताद् यन्नैवेप्सितं नाप्यनीप्सितमिति MahāBh. i. 333.23 (*on* i. 4.50); आप्यत्वसामान्यं सर्वत्र विद्यते ··· अनीप्सितम्— ग्रामं गच्छन् व्याघ्रं पश्यति JaineVyā. 39.21 (*on* i. 2.120); औदासीन्येन यत् प्राप्यं यच्च कर्तुरनीप्सितम् VākyaP. 3(7).46; VaiyāBhū. 106.20 (*on* 24); ईप्सितादन्यत् सर्वमनीप्सितं द्वेष्यमितरच्च KāśiVṛ. *on* i. 4.50; Prasā. i. 387.4; फलस्य भागि कारकमेव कर्म। तच्च किंचिदीप्सितम् ··· किंचिच्चानीप्सितम्, अनुपयोगात् PrakaPañ. 464.11; अनीप्सितं कर्म यथा अहिं लङ्घयते भृशम् AgniP. 353.5; क्रियया युक्तमनीप्सितमपि कर्मसंज्ञमितीप्सितानीप्सितानुवर्ति साध्यरूपं कर्मेत्यर्थः ŚāstrDī. 109.6 (*on* ii. 1.4); तथायुक्तं चानीप्सितम् SaraKaṇṭhā.(Gr.) i. 1.39; PrakriKau. i. 386.4; SiddhāKau. 133B.4 (*on* i. 4.50); द्वितीया च जघन्यत्वादनीप्सितेऽस्तु MayūMāli. 371.3 (*on* iv. 2.6); अनीप्सितम्-अनुद्देश्यम्। तच्च द्वेष्यन् उदासीनं च LaŚabdeŚe. i. 454.7; **AIV** (grammatical object) not specially aimed at or which is not the main goal of an action कथं तर्हि अनीप्सितस्य यागस्य ··· भावनायामन्वयः MīmāKau. i. 218.18 (*on* i. 4.6); i. 230.17 (*on* i. 4.9); **BI** undesired, unwanted तदेवं बहुमानात् ते भयेह्यनीप्सितं कृतम्। सुकृतं दुष्कृतं वा MahāBhā. v. 111.11; xii. 28.32; स त्वायुषि परिक्षीणे जगामानीप्सितां गतिम् MahāBhā. xii. 112.4; अन्वयादिविभिन्नानां यथासख्यमनीप्सितम् Bhaṭṭi. 9.132; एवमश्रुतो देशोऽनीप्सितश्च ṬupṬ. 21.1 (*on* iv. 2.7); तयोरव्यतिरेकत्वात् स एवायात्यनीप्सितः BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 64; 750; स्वसिद्धान्तविरोधोऽयं बलादायात्यनीप्सितः BṛĀraUBhVā. iv. 3.256; iv. 3.594; अतथाप्रवर्तनादनीप्सिता प्रीतिरप्रीतिरेव स्यात् JayaMa. 94.18 (*on* 2.1); सुदामशापाद् विच्छेदः शतवर्षमनीप्सितः भविष्यत्येव दम्पत्योः BrahmVaiP. iv. 69.84; यद् यदालोक्यते किंचित्···तत्र विद्यते। ईप्सितानीप्सितादन्यत्र तत्र यतते जनः YogVā. iv. 57.30; धर्माच्चानर्थोऽर्थश्चाधर्मात्। अनर्थश्चेप्सितोऽर्थश्चानीप्सितोऽपूर्वत्वात् सर्गस्य Bhām. 249.17 (*on* i. 3.30); अनास्वाद्यमविक्रेयमनादेयमनीप्सितम्। दत्तं निरुपकारं यद् वन्ध्यदानेन तेन किम् DarpDa. 6.17; अनीप्सितो दीप इव प्रविष्टः।··· न सेवकः कस्य करोति दुःखम् SevyaSev. 41; अनीप्सितेष्वपि ··· भोग्येषु तद्दुर्लभेषु च कामचारः VedāntKau. 336.13 (*on* iii. 3.40); **BII** [P. ii. 3.67; iii. 2.188] who is still not loved राजसोऽत्र यथा जनः।···अल्पकामश्च कामिनीनामनीप्सितः SarvaSiSam. 11.19; *n.* non-desire ईप्सितानीप्सिते न स्तो यस्य ···। स जीवन्मुक्त उच्यते MahāU. 2.46; 6.48; YogVā. v. 16.19; अनीप्सिते विषादे च विस्मये तथा।··· प्रतिषेधे धुतं शिरः NāṭyaŚā. 8.25; AbhinDa. 58.

अनीप्सितकर्मता (anīpsitakarma-tā) *f.* the state of being the grammatical object which is not specially aimed at or which is not the main goal of an action नियोग एव अत्रापि प्रधानं साध्यम्, अनीप्सितकर्मता त्वन्नीनाम् PrakaPañ. 442.5; विधिविषयीकृतभावनायाः श्रेयःसाधनत्वात् स्वर्ग एवोद्देश्यो न तु यागादयः।··· यागादीनां भावनां प्रत्यनीप्सितकर्मतामात्रत्वात् VedāntKa. 388.10 (*on* iii. 2.8)

अनीप्सितकर्मत्व (anīpsitakarma-tva) *n.* the state of being the grammatical object which is not specially aimed at or which is not the main goal of an action यच्छतिस्तु सकर्मक इति दण्डस्यानीप्सितकर्मत्वमभिहितम् TantrRa. 140.2; 'अग्निहोत्रं जुहोति' 'समिधो यजति' इत्यादौ द्वितीया त्वनीप्सितकर्मत्वात् TantrRaha. 61.24; पुरोडाशस्य स्वरूपेणानीप्सितस्यापि अनीप्सितकर्मत्वेनैवान्वयोपपत्तेः MīmāKau. i. 230.17 (*on* i. 4.9); ii. 53.16 (*on* ii. 3.18); आत्मनेपदानुरोधेन वेन्द्राभिधानार्थत्वाङ्गीकारे गार्हपत्यस्य सक्तुवदनीप्सितकर्मत्वायोगात् MīmāKau. ii. 233.2 (*on* iii. 2.3); द्वितीया विभक्तिः करणत्वपरा अनीप्सितकर्मत्वपरा वा नीयमाना न दुष्यति MīmāKau. iii(2). 64.9 (*on* ii. 1.7); सक्तूनां विनियोगकल्पनायोगेऽपि न द्वितीया करणत्वलक्षणार्था ···। किं त्वनीप्सितकर्मत्वार्थिका MīmāKau. iii(2). 77.7 (*on* ii. 1.12); न होमस्यानीप्सितकर्मत्वरूपाश्रयत्वेन वाक्यीयोऽन्वयोऽङ्गीकृतः MīmāKau. iii(2). 78.13 (*on* ii. 1.12); iii(2). 288.9 (*on* ii. 2.26); न चानीप्सितकर्मत्वेनाप्यन्वयोपपत्तेर्न करणत्वलक्षणेति वाच्यम् BhāṭṭDī. i. 93.1 (*on* ii. 1.5); ii. 88.1 (*on* iv. 1.3); ii. 115.16 (*on* iv. 2.6); प्रार्थनात्मकवरणं प्रति ऋषीणा-

सन्निविशेषणत्वेनानीप्सितकर्मत्वम् VīraMi.(Saṁskāra.) 603.9; कर्मार्थकर्तव्यप्रत्ययस्तु ··· विषं भुनक्ति सक्तून् जुहोतीतिवदनीप्सितकर्मत्वपरो वा BhaṭṭCin. i. 2. 19 (on i. 1.1); जुहोतेस्त्यागविशिष्टप्रक्षेपवचनत्वेन त्यज्यमानानाम्···सक्तूनामनीप्सितकर्मत्वसंभवात् MayūMāli. 371.16 (on iv. 2. 6)

अनीप्सितकर्मन् (anīpsita-karman) *n.* grammatical object which is not specially aimed at or not the main goal of an action राद्धान्तेऽप्यनीप्सितकर्मणः स्वाध्यायस्य न भाव्यता NayaVi. 11.5 (on i. 1. 1); कृत्यप्रत्ययश्च कर्मत्वे साध्यतामात्रं चाह न प्राधान्यम् अनीप्सितकर्मणोऽपि विद्यमानत्वात् Subodhi. 65.33 (on 2.135); BālamBha. ii. 195. 24 (on 2. 135); 'सक्तून् जुहोति' इतिवत् अनीप्सितकर्मणि द्वितीयेति योज्यम् PūrvottaVāNaMā. 144. 5; MayūMāli. 371.11 (on iv. 2.6)

अनीप्सितकर्मभूत (anīpsitakarma-bhūta) *adj.* which is the grammatical object not specially aimed at or not the main goal of an action करणीभूतोऽपि परशुस्तद्दारुध्वंससंयोगविभागपरंपरारूपक्रियाफलभागित्वादनीप्सितकर्मभूतः CaturCin. iii(1). 157. 3.

अनीप्सिततम (an-īpsitatama) *adj.* what is not the most desired ज्ञात्रभेदात्तु तद् ब्रह्म ह्यनीप्सिततमं परम् TaiUBhāVā. 63.1(2)

अनीप्सिततमत्व (anīpsitatama-tva) *n.* the state of being that which is other than what is most desired प्रथमान्तस्याष्टाकपालपदस्यानन्वयाद् अनीप्सिततमत्वे तस्य कर्मत्वायोगात् अष्टाकपालः सक्तुवदेव करणत्वेनान्वीयते MīmāKau. i. 227.21 (on i. 4.9)

अनीप्सितता (anīpsita-tā) *f.* the state of not being specially aimed at अपूर्वस्य भाव्यत्वात् स्वाध्यायस्यानीप्सितता NayaVi. 11. 6 (on i. 1. 1)

अनीप्सितत्व (anīpsita-tva) *n.* the state of being that which is not specifically aimed at or not the main goal of an action दिशो वानीप्सितत्वाद्, लक्षयेत् विहारदेशमीप्सिततमं युक्तम् ŚābaBh. 1230.5 (on iv. 2.7); आहर्तव्यस्य चानीप्सितत्वात्साकाङ्क्षत्वम् ṬupṬ. 21.2 (on iv. 2.7); कारकाणि ··· न चैतावता तानि कर्मतां भजन्ते, अनीप्सितत्वात् PrakaPañ. 453. 21; ननु प्रयत्नव्याप्यो धात्वर्थः तं प्रति कर्मैव स्यात्। न तु करणम्। उच्यते– न तावत्कर्मत्वमनीप्सितत्वात् TantrRaha. 61. 17; द्वितीयाया ईप्सितानीप्सितसाधारणकर्मत्वमात्रवाचित्वेन योग्यतया एकत्रेप्सितत्वनपरत्रानीप्सितत्वम् MīmāKau. ii. 173.23 (on iii. 1. 13); iii(2). 72.23 (on ii. 1.9); शरीरान्तरस्यानीप्सितत्वाद्वियोनिशरीरभोग्ये तत्पाते मुक्तिरेव VedāntKau. 396.20 (on iv. 1.19)

अनीप्सितद्वितीया (anīpsita-dvitīyā) *f.* accusative case conveying the sense other than what is specially aimed at सक्तुष्वप्येवमनीप्सितद्वितीयोपपत्तेः किमिति तत्र व्यत्ययः MayūMāli. 371. 15 (on iv. 2. 6)

अनीप्सितद्वितीयातस् (anīpsitadvitīyā-tas) *adv.* because of the accusative case conveying a sense other than what is specially aimed at इह (सक्तून् जुहोति इति प्रयोगे) ··· अनीप्सितद्वितीयातः तस्यात्यन्तजघन्यत्वात् MayūMāli. 371. 14 (on iv. 2.6)

अनीप्सितफल (anīpsita-phala) *adj.* having the result which is not specially desired विधिर्हि चेतनप्रवर्तनात्मा अनीप्सितफले व्यापारे तं प्रवर्तयितुमशक्नुवन् भावनाया ईप्सितजन्यत्वमवगमयति MīmāKau. iii(2). 75. 16 (on ii. 1. 12)

अनीप्सितविधानचेष्टित (anīpsitavidhāna-ceṣṭita) *adj.* attempting to do what is not desired (सीतारामौ) अप्यनीप्सितविधानचेष्टितौ तेनतुः सपदि संमदं मिथः JānaHa. 8. 1.

अनीप्सितानिवृत्ति (anīpsitānivṛtti) *f.* non-exclusion of what is not desired अनीप्सितानिवृत्तिः स्याद् समाहारेऽविवक्षिते BṛĀraUBhVā. i. 3. 224.

अनीप्सितार्थ (anīpsitārtha) *m.* undesired object इष्टं चेदं कार्यं बालकादे ईप्सितार्थस्वीकरणमनीप्सितार्थत्यजनं च TarkBhā.(Mo.) 7.24.

अनीप्सितार्थता (anīpsitārtha-tā) *f.* the state of being that which conveys the sense other than what is specially aimed at क्वचिदनीप्सितार्थतया क्वचिद् व्यत्ययाश्रयणेन च द्वितीया नेया MayūMāli. 372. 16 (on iv. 2.7)

अनीप्सितार्थद्वितीया (anīpsitārtha-dvitīyā) *f.* accusative case conveying the sense other than what is specially aimed at सक्तुष्वपि तर्हि किमित्यनीप्सितार्थद्वितीयैव नोक्ता TantrRa. 139.11.

अनीप्सिताशङ्का (anīpsitāśaṅkā) *f.* thought regarding what is not desired ईप्सितानीप्सिताशङ्के मर्कट्यौ चित्तपादपे। चञ्चले स्फुरतो यस्मिन् कुतस्तस्येह सौम्यता YogVā. v. 13. 27.

अनीप्सिताशङ्कित (anīpsitāśaṅkita) *n.* apprehension of what is undesired, apprehension of evil अनीप्सिताशङ्कितजातसंभ्रमा ततः सुतान्वेषणव्यग्रेक्षणा।··· व्यलपत् JātaMā. 64. 11 (9.78)

अनीप्सु (an-īpsu) *adj.* not desirous of, unwilling धनग्राहिणि प्रेते प्रव्रजिते द्विदश समाः प्रवसिते वा तत्पुत्रपौत्रैर्धनं देयम्। नातः परमनिच्छुभिः (v.l. अनीप्सुभिः) ViṣṇuSm. 6.28; SmṛtiCan. iv. 399. 1; नातःपरमनीप्सुभिरित्यस्य विंशतिवर्षादूर्ध्वं न विलम्बः कार्यः ऋणप्रतिदानानीप्सुभिरपीत्यर्थः SmṛtiCan. iv. 399. 3.

अनीबन्तत्व (anībanta-tva) *n.* the state of being that which does not end in the feminine suffix -ई marked with the indicatory sound *p* लक्ष्मीः। अनीबन्तत्वाद् न सिलोपः···उणादितः MugdhaBo. 3. 80 (22. 8)

अनीय (anīya) (Gr.) [AltGr. II. 1. 188; II. 1.216; Debrü. 208; 209] I *kṛtya*- suffix -*anīya* added to verbal bases to form potential participles in the passive sense or impersonal action तव्यानीयौ Kātan. iv. 2.9=JaineVyā. ii. 1.83; प्रवृत्त्योऽनीयः ŚākaṭāVyā. iv. 3.50; AgniP. 358. 4; तव्यानीयया द्भावे MugdhaBo. 26. 3 (147.22); II *kṛtya*-suffix *anīya* forming potential participles denoting the sense of agent कृतः ··· भावे कर्मणि कर्तरि। तथा तव्यो ह्यनीयश्च AgniP. 358.4; कर्म क्रियां प्रोक्तवन्तः कर्मप्रवचनीयाः। बाहुलकात् कर्तरि भूते अनीयः LaŚabdeŚe. i. 470. 7; cf. P. iii. 4.68.

अनीयमानत्व (anīyamāna-tva) *n.* the state of not being carried (from the meaning) नियताक्षरमन्त्र ऋगिति पर्यवसितार्थः। अनीयमानत्वं चात्र विशेषणमर्थादन्यथा साम्न्यतिप्रसङ्गात् VīraMi. 13.20 (on 1. 3) [better read अगीयमानत्व]

अनीयर् (anīyar) (Gr.) I *kṛtya*- suffix -*anīya* with the indicatory sound *r* giving the acute accent on the prefinal vowel and forming a potential participle in the sense of passive or impersonal action तव्यत्तव्यानीयरः P. iii. 1.96=SaraKaṇṭhā.(Gr.) i. 3. 129; तव्यानीयर्केलिमरः CāndraVyā. i. 1.105; स्मारणीयकमिति ···। 'कृत्यल्युटो बहुलम्' इति कर्तर्यनीयर्। ततः संज्ञायां कन् JayaMa. 121.17 (on 2. 4); (द्रुल्कीप) नायं तत्पुरुषोऽनीयरि 'चचार' इत्यादौ च दोषापत्तेः LaŚabdeŚe. i. 152. 13; II *kṛtya* suffix -*anīya* denoting the sense *karaṇa*, the most effective means प्रयन्ति प्रारभन्तेऽनेनेति प्रायणीयः। बाहुलकात् करणेऽनीयर्प्रत्ययः MayūMāli. 532. 18 (on vii. 3. 2); (पतनीयकृते) पतनीये करणेऽनीयर् BālamBha. ii. 303. 29 (on 2. 210); ii. 48. 1 (on 2. 32); III [P. iii. 3. 163] *kṛtya*-suffix -*anīya* denoting the sense of *vidhi* (command), cf. अनीयर्प्रत्यय.

अनीयर्प्रत्यय (anīyar-pratyaya) *m.* [P. iii. 3. 163] *kṛtya*- suffix -*anīya* denoting the sense of *vidhi* (command) परं ब्रह्म सदोपासनीयम्। विध्यर्थकतव्यप्रत्ययस्थानेऽनीयर्प्रत्ययः VedāntRaMañ. 2.6 (74.7)

अनीयस् (an-īyas) *adj.* excluding the *taddhita* suffix -*īyas* (in the sense of comparative degree) गवादेः स्योऽन्ते गौण्येऽनीयसः MugdhaBo. 6. 14(55. 9)

अनीयिवस् (an-īyivas) *adj.* [*f.* -uṣī] [KāśiVṛ. on iii. 2.109] who or which had not arrived or reached श्रेयस्यनीयुषि शुचा गलति स्म तत्र शून्ये क्षणेन वलयं तदरालकेश्याः HarVi. 23.13; इत्यार्थैर्वचनैः कान्ते दृग्गोचरमनीयुषि। विदर्भदुहितेत्यन्तः स्वप्नस्यार्थं व्यचारयत् PāṇḍaC. 6. 520; अनीयुषीणां तत्सैन्यशोषिताशेषपाथसाम्। वार्धिः शङ्केऽत्र कान्तानां बिभर्ति विरहव्यथाम् PāṇḍaC. 12. 319.

अनीर (a-nīra) *adj.* which is without water waterless अनीरभूरुहान्तरालविस्तरेण च तृडातपक्लान्तिदुस्तरं पन्थानमतिक्रम्य गच्छन् ··· महावने पतितोऽस्मि UdaySuKa. 60.4; रत्नाकरमिवानीरं रत्नमाणिक्यपूरितम्। अश्वजवनदीपं नरद्वीपी स लीलया TriṣaŚaPuC. i. 4. 270.

अनीरण (an-īraṇa) *n.* absence of blowing the wind (in a flute) द्विकस्त्रिकश्चतुष्को वा श्रुतिसंख्यो भवेद् स्वरः। अनीरणात्तु शेषाणां स्वराणां श्रुति(मपि) संभवन्(वः) NāṭyaŚā. 30.4 (AbhinBhā. आपूरणादानयनादीरण(म्) अनादररन्ध्रपूरणाच्च) [better read अपूरण]

अनीरदेशस्थ (anīradeśasth-a) *adj.* staying or being in a waterless place (i.e. in a dry land) ग्राहश्चानीरदेशस्थः शुनापि परिभूयते NītiŚā. 9.40.

अनीरयित्वा (an-īrayitvā) *ger.* not having uttered न मान् (ओंकारम्) अनीरयित्वा ब्राह्मणा ब्रह्म वदेयुः GopBr. i. 1.23 (16.5); PraṇU.[2] 33.22.

अनीरशन (a-nīraśana) *adj.* not destitute of a girdle (i.e. possessing a girdle or waistband) अभियर्यौ स हिमाचलम् ···। व्यथितसिन्धुमनीरशनैः शनैरमरलोकवधूजघनैर्घनैः Kirātā. 5.11 (comm. अनीरशनैरनिर्मेखलैः, सरशनैरित्यर्थः); SaraKaṇṭhā. 199.7.

अनीरित (an-īrita) *adj.* [*f.* -ā] A1 not caused to make sound (*lit.* unbeaten) दिव्यैश्च पुष्पैस्तं देवाः समन्तात्पर्यवाकिरन्। देवदुन्दुभयश्चैव नेदुः स्वयमुदीरिताः (v.l. अनीरिताः) MahāBhā. iii. 195.14; A11 not stirred or agitated (by the wind) जज्वाल सौम्यार्चिरनीरितोऽग्निः BuddhaC. 1.22; A111 unexcited अनीरितानां दोषाणां मारणा न प्रशस्यते BhelaS. 39.5 (1.25); B not proclaimed अथाभिधास्यामि ... अनीरिताः कर्मकलाश्च काश्चन TantrSa. 12.1 (Vimarśinī अनीरिता अनुक्ताः)

अनीर्यमाण (an-īryamāṇa) *adj.* not being fanned, not being stirred अनीर्यमाणस्तु यथानिलेन प्रशान्तिमागच्छति चित्रभानुः। अल्पेन यत्नेन तथा ... शान्तिमुपैति चेतः Saund. 14.49; एवं हि भूयो लयमेति चित्तमनीर्यमाणोऽग्निरिवाल्पसारः Saund. 16.55.

अनीर्षा (an-īrṣā) *f.* absence of envy or jealousy अनीर्षा च दया चैव योगयोरुभयोः समाः BṛNāraP. 31.35.

अनीर्षु (an-īrṣu) *adj.* not envious, not malicious अनीर्ष्यु (v.l. अनीर्षु)र्गुप्तदारः स्यात् संविभागी प्रियंवदः MahāBhā. v. 38.10; अनीर्षुर्गुप्तदारः स्याच्चोक्षः स्यादघृणी नृपः MahāBhā. xii. 71.8; xii. 221.31; xii. 222.13; सो अनीर्षु सुरतश्चैव MaVastuAva. ii. 368.2.

अनीर्षुक (an-īrṣuka) *adj.* [*f.* -ā] not jealous आढ्यो महाधनो भोति पुण्यवन्तो अनीर्षुको MaVastuAva. ii. 363.7; शुद्धोदनस्य माया नाम देवी — मधुरप्रियवादिनी ... अनीर्षुका LaliVi. 3.0 (209); मायादेवी ... अनीर्षुका चाप्यशठा अमाया LaliVi. 3.10; यश्चापि भिक्षू मम निर्वृतस्य अनीर्षुको एत प्रकाशयेया SaddhaPuṇ. 171.16; तथागतस्य परिनिर्वृतस्य सद्धर्मक्षयान्तकाले वर्तमाने इदं सूत्रं धारयमाणो बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनीर्षुको भवति SaddhaPuṇ. 171.28. [DBHS.]

अनीर्ष्य (an-īrṣya) *adj.* [*f.* -ā] not having envy or jealousy अनीर्ष्यमशठं प्राज्ञः प्राजापत्यं वदेच्छुचिम् KāśyaS. 51B.32; शौनकाद्या महात्मान ऋषयो ब्रह्मवादिनः।... अनीर्ष्याः सर्वधर्मज्ञाः BṛNāraP. 1.6; अनीर्ष्याः श्रोतारो मम वचसि चेद् वच्मि तदहम् BhallaŚ. 93; Subhāṣi. 1012; नानीर्ष्यो निलदुःखितः।... इति भूतार्थसंग्रहः RājTa.(Ka.) 4.91; प्रत्यक्षस्य गुणान् राज्ञो विचिन्वन्तो यथास्थितान्। अनीर्ष्यस्य भविष्यामो विवेकस्यानृणा वयम् RājTa.(Ka.) 8.1551; अनीर्ष्या पतिशीलज्ञा महादेवी पतिव्रता BhāvPra.(Śa.) 290.18(10)

अनीर्ष्यत् (an-īrṣyat) *adj.* not showing jealousy or envy तामनीर्ष्यंश्च गोपयेत् स्वैरिणीं नाशयेद् गृहम् AṣṭaSaṁ. i. 12.19 (1.3); अनीर्ष्यन्तो भक्तिमन्तो ये मयोक्तमिदं शुभम्। अनुतिष्ठन्ति ये सर्वे मुक्तास्तेऽखिलकर्मभिः GaṇeP. ii. 139.32.

अनीर्ष्या (an-īrṣyā) *f.* absence of jealousy or envy अनसूयाप्यमात्सर्यमनीर्ष्या शीलमेव च। एष धर्मः कुरुश्रेष्ठ कथितः परमेष्ठिना MahāBhā. xii. 252*(2)

अनीर्ष्यालु (an-īrṣyālu) *adj.* [DEBRU. 290] not envious, not jealous न चासां वशगः स्वतन्त्रवृत्तिरनिष्ठुरोऽनीर्ष्यालुरनवशङ्की चेति नायकगुणाः KāmSū. 309.4 (6.1); कस्य वा न भवति रोषः ... कस्य वेति अनीर्ष्यालोरपि Loc. 23.9 (*on* 1.4); Kāvyānu. (He.) 40.20; Ekāva. 1.13(148) (46.6); प्रियजातिरनीर्ष्यालुः ... प्रायेण न हि दृश्यते TriṣaŚaPuC. i. 1.743.

अनीर्ष्यावत् (an-īrṣyāva(n)t) *adj.* free from jealousy यथाकामं कामिनीनां संग्रहः परमनीर्ष्यावान् कल्याणावहः प्रक्रमः NītiVā. 24.29.

अनीर्ष्यु (an-īrṣyu) *adj.* not jealous, not envious अनीर्ष्युर्गुप्तदारः स्यात् संविभागी प्रियंवदः MahāBhā. v. 38.10; अनीर्षवो (v.l. °र्ष्यवो) न चान्योऽन्यं विहिंसन्ति कदाचन MahāBhā. xii. 222.13; xii. 223.17; xiii. App. 1.15 (3915)

अनील (a-nīla) *adj.* A1 other than blue or black, which is not blue or black नीलोत्पलादिशब्देभ्यः एक एवावसीयते। अनीलानुत्पलादिभ्यो व्यावृत्तं प्रतिबिम्बकम् TattvSaṁ. 1098; यथा साकारोऽर्थो निराकारं विज्ञानमनुमापयति, एवं नीलाकारमपि विज्ञानं अनीलमर्थमनुमापयति TātpaṬ.(U.) 253.14 (*on* 5(3).50); तदेव च प्रत्यक्षमनीलमपि व्यवच्छिनत्ति नीलसंविदि तस्याप्रतिभासात् NyāyMañ. i. 27.7; तदैवानीलमनिदंरूपमपि संवेदनं प्रतीमः ĀtmaSi. 17.25; न हि नीलं कंचित्प्रत्यनीलम् NyāyKuA. i. 67.4; ŚatDū. 101.17; ĀtmaTaVi. 524.16; सर्पाः ... अनीला मन्दवेगिनः। एते अल्पायुषो ज्ञेयाः BhaviP. 70A.23 (i. 33.23); स्वात्मनि वा न नीलं न अनीलम् प्रकाशानुग्रहेण विना व्यवस्थानायोगात् PratyabhiVi. i. 198.6 (*on* i. 5.2); ii. 179.2 (*on* ii. 4.11); नीलानीलयोरपि यद्येकत्रोपलम्भोऽस्ति तदा नास्ति विरोधः PramāMī. 28.11 (*on* i. 1.32); वस्तुमात्रत्वाविशेषादनीलमप्यानीयेत ŚrutaPra. iB. 207.27 (*on* i. 1.13); सौगतैरप्येकत्र चित्रपटीज्ञाने नीलानीलयोर्विरोधानङ्गीकारात् SyādvāMañ. 5(183); अन्यथा एकनीलनाशे जगदनीलमापद्येत SiddhāMu. 57.12 (*on* 100); अनीलं घटमानयेत्यादौ घटपदसामानाधिकरण्यानुरोधेनानीलपदस्य नीलभिन्नपरतया नञो भेदवत्त्वैव लक्षणाया उपगन्तव्यत्वात् VyutpaVā. 37.8; A11 [SiddhaHe. vi. 2.4; cf. Vār. 2 *on* P. iv. 2.2] dyed with substances other than indigo शाकलैः पीतकैर्नीलैरनीलैरपरैरपि। तं क्षौमैराचयद्रूपः कर्पूरागरुधूपितैः DvyāśraKā. 15.44 (comm. अनीलैर्नीलीरक्तक्षौमवर्जितैरपरैरपि क्षौमैः); B not dark, white, bright बालार्कलक्ष्म्येव कृताङ्गरागैः समुन्नमद्भिः सलिलैरनीलैः। ज्वलन्महानग्निरिवाभाति को नाम तस्माच्च महार्णवोऽयम् JātaMā. 91.11 (14.16); यस्य कीर्त्यावदातेषु भुवनेषु महौजसः। अनीलं जायते सद्यस्चि(श्चि)त्रं तद् द्विषतां यशः EI. xviii. 141.29.

अनील (a-nīla) *m.* A name of a snake नीलानीलौ तथा नागौ ... एते प्राधान्यतो नागाः कीर्तिताः MahāBhā. i. 31.7; B name of a mountain तेनैव वारिधिं याति निम्नगा सरितां पतिम्। अनीलनिषधायामौ माल्यवद्गन्धमादनौ। अतीत्य वर्षमम्भोधिमेति BṛBrahmaS. ii. 4.51.

अनीलत्व (anīla-tva) *n.* the state of not being blue or dark नीलोत्पलादिशब्देषु ... न ह्यनीलत्वव्युदासेऽनुत्पलच्युतिः ŚlokaVār. 5(13).116 (596.6); TattvSaṁ. 968.

अनीलधी (anīla-dhī) *f.* notion of the non-blue (object) यस्त्वनुभयरूपम् ... तत् कल्पितामनीलधियमनुभावेत् PratyabhiVi. ii. 291.6 (*on* iv. 1.6)

अनीलनिषेध (anīla-niṣedha) *m.* negation of what is other than blue भावाभावयोरितरनिषेधात्मकत्वादनीलनिषेधो नीलमेवेति नीलमविवक्षितम्, अनीलनिषेधस्तु विवक्षितः NyāyKu. 139.13.

अनीलनीलकण्ठ (anīla-nīlakaṇṭha) *m.* blue-necked one who is fair (in complexion) नमः ... हराय वरदायिने। अनीलनीलकण्ठाय BṛKathāMañ. 14.65.

अनीलपटच्छन्न (anīlapaṭa-cchanna) *adj.* [w. r. for नीलपटच्छन्न] यत्रानि(? यत्र नी)लपटच्छन्नविग्रहा इव वीरुधः MahāP. 22.120.

अनीलप्रकारव्यवस्था (anīlaprakāra-vyavasthā) *f.* fixity of the qualifying attribute non-blue यत्र यत्प्रकारप्रतिषेधेन यदितरप्रकारव्यवस्थानियमस्तत्र न प्रकारान्तरसंभवः यथा नीलप्रकारप्रतिषेधेनानीलप्रकारव्यवस्थायां पीते TātpaṬ.(Vā.) 552.17 (*on* iii. 2.14)

अनीलफेन (anīla-phena) *m.* white foam अथावगाहमानाः क्रमेण रूप्यप्रभावभासितमनीलफेननिचयपाण्डुरमपरं समुद्रमालोक्य सविस्मयाः सुपारगमूचुः JātaMā. 90.24 (14.13)

अनीलबोधव्यावृत्ति (anīlabodha-vyāvṛtti) *f.* exclusion of the (constructed) cognition of what is not blue अनीलबोधव्यावृत्त्या च नीलबोधरूपत्वं व्यवस्थाप्यम् NyāyBiṬ. 83.5 (*on* 1.21); अनीलाकारव्यावृत्त्या नीलाकारं ज्ञानं प्रमाणम्। अनीलबोधव्यावृत्त्या नीलबोधस्वरूपं प्रमितिः TarkBhā.(Mo.) 11.26.

अनीलरूप (a-nīlarūpa) *adj.* not having a blue colour 'वायुपरमाणवोऽनीलरूपाः' ... इत्यादिष्वनुमानात्मिका तदेकविषया बुद्धिः TantrRaha. 16.1.

अनीलवाजिन् (anīla-vājin) *m.* name of Arjuna (*lit.* having white horses) इतीरिताकूतमनीलवाजिनं जयाय दूतः प्रतितर्ज्य तेजसा Kirātā. 14.26 (comm. श्वेताश्वमर्जुनम्); गणाः समासेदुरनीलवाजिनम् Kirātā. 14.42.

अनीलविरुद्धस्वभाव (anīlaviruddha-svabhāva) *adj.* whose nature is opposed to what is non-blue न हि सामान्यतो नीलमनीलविरुद्धस्वभावमनीलान्तरम् ĀtmaTaVi. 245.5.

अनीलव्यावृत्त (anīla-vyāvṛtta) *adj.* different from what is non-blue अनीलव्यावृत्तमुत्पलं विशिष्टप्रत्ययस्य विषयः Kiraṇā. 202.16.

अनीलव्यावृत्ति (anīla-vyāvṛtti) *f.* exclusion of what is non-blue तृतीये नीलस्यालीकस्यानीलव्यावृत्तिरूपतायामनीलानां पारमार्थिकत्वप्रसङ्गः ĀtmaTaVi. 524.16; ननु 'अहं जानामि' इति वर्तमानावभासं प्रत्यक्षमवर्तमानव्यावृत्तिमपि गमयति, नीलप्रत्यक्षमिव अनीलव्यावृत्तिम् PrakaVi. 529.9; यदि च नीलपदस्य नीलिमविशिष्टार्थो न विवक्षितः, किमिल्यनीलव्यावृत्तिरेव फलति NyāyKu. 138.8; ŚivārkaMaDī. ii. 89.22 (*on* ii. 2.24); नीलमुत्पलमित्यादेरपि अनीलव्यावृत्तिद्वारा स्वरूपमात्रपरत्वमित्यापाताच्च Nyāyāmṛ. 456B.6; AdvaiSi. 694.11.

अनीलसप्ति (anīla-sapti) *adj.* having white horses इष्टावलोकं जननी गुरूणां तेजोऽतिभास्वद्गरतं दधानम्। राजा स शत्रुघ्नमनीलसप्तिं प्रास्थापयत्तीर्थनिषेवणाय RāghPāṇ.(Ka.) 2.41; *m.* name of Arjuna (*lit.* having white horses), RāghPāṇ.(Ka.) 2.41 (comm. श्वेताश्वमर्जुनम्)

अनीला (anīlā) *f.* name of a daughter of Prāvā अनूपां (v.l. अनीलाम्) सुभगां भासीमिति प्रावा व्यजायत MahāBhā. i. 59.44.

अनीलाकार (anīlākāra) *adj.* having a non-blue form ज्ञानस्यार्थसारूप्यमनीलाकारव्यावृत्त्या कल्पितनीलाकारत्वं प्रमाणम् Bhām. 438.14 (*on* ii. 2.28); इह नीलादेरर्थात् ज्ञानं द्विरूपमुत्पद्यते। नीलाकारं नीलबोधस्वरूपं च। तत्रानीलाकारव्यावृत्त्या नीलाकारं ज्ञानं प्रमाणम् TarkBhā.(Mo.) 11.25.

अनीलाकारापोहरूप (anīlākārāpoha-rūpa) *n.* [Inst.] in the form

of exclusion of what has non-blue form ज्ञानगतं बाह्यनीलसारूप्यं भासमानमनीलाकारापोहरूपेण कल्पितम् VedāntKa. 285.27 (*on* ii. 2.28)

अनीलादिरूपत्व (anīlādirūpa-tva) *n.* the state of having the form of non-blue etc. धियो नीलादिरूपत्वे बाह्योऽर्थः किंप्रमाणकः । धियोऽनीलादिरूपत्वे स तस्यानुभवः कथम् PramāVar. 3.433.

अनीलादिव्यावृत्ति (anīlādi-vyāvṛtti) *f.* exclusion of what is non-blue etc. अनीलादिव्यावृत्त्युपहितं ज्ञानं प्रमेयम् LaCandr. 435.15.

अनीलाद्यनेकव्यावृत्ति (anīlādyaneka-vyāvṛtti) *f.* exclusion of many such as non-blue etc. अनीलाद्यनेकव्यावृत्तिकृतोऽनेकत्वाध्यवसाय एवेति चेत्, अतादात्म्ये कथं व्यावृत्तीनामुल्लेखः ĀtmaTaVi. 464.11.

अनीलाद्याकारा (anīlādy-ākārā) *adj.* (*f.*) having the form of non-blue etc. अनीलाद्याकारापि संवित् प्रत्यक्षा NayaVi. 216.6 (*on* i. 1.5)

अनीलानुत्पलव्यावृत्ति (anīlānutpala-vyāvṛtti) *f.* exclusion of what is non-blue and non-lotus नीलमुत्पलमित्यत्र त्वनीलानुत्पलव्यावृत्तिलक्षणफलोपलम्भादपर्यायत्वं बहु मन्यामहे NyāyKu. 137.8.

अनीलानुत्पलव्युदास (anīlānutpala-vyudāsa) *m.* exclusion of what is non-blue and non-lotus यस्य चान्यापोहः शब्दार्थस्तेनानीलानुत्पलव्युदासौ कथं समानाधिकरणाविति वक्तव्यम् NyāyVār. 334.9 (*on* ii. 2.67); अनीलानुत्पलव्युदासौ हि प्रधानौ नीलोत्पलशब्दावाहतुः न ह्येतयोरस्ति विशेषणविशेष्यभावः परस्परासंबन्धात् TātpaṬ (Vā.) 492.21 (*on* ii. 2.65)

अनीलानुल्लेख (anīlānullekha) *m.* non-mention of the non-blue नीलमुत्पलमित्यादावनीलानुल्लेखे अतद्व्यावृत्त्यनुल्लेखात् TattvCin. i. 828.5.

अनीलापोह (anīlāpoha) *m.* exclusion of the non-blue अनीलापोहेऽनुत्पलापोहोऽनुत्पलापोहे चानीलापोहो नास्ति Śarka. 59.8; न ह्यनीलापोहानुत्पलापोहयोरितरेतरत्र समवायः NyāyRa. 596.23 (*on* 5(13).116)

अनीलाभाव (anīlābhāva) *m.* absence of non-blue अनीलाभावग्रहेन नापि नीलस्य वेदनम् BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 950.

अनीलाश्व (anīlāśva) *adj.* having non-dark (i.e. white) horses अनीलाश्वमिवादित्यं कुर्वद्भिर्हयरेणुभिः । लेभे खुरजोभोरान्धकार इति नाम यः PṛthvīVi. 5.48.

अनीलोपलक्षण (anīlopalakṣaṇa) *n.* indication of what is non-blue तद् वस्तु … तथा न पीतम्, पीतमित्यनीलोपलक्षणम्, अनीलमपि न भवति Bhāsk. i. 62.12 (*on* i. 1.3)

अनीवमध्यमा (anīva-madhyamā) *adj.* (*f.*) [णीव (नीव) स्थौल्ये DhātuPā. 1.598] middle portion (i.e. waist) of which is slender (ददर्श धन्यः सः … ईश्वरम्) श्रितं तनुम् … अनीवमध्यमाम् DhātuKā. 1.72 (comm. अनीवं कृशं मध्यमं मध्यप्रदेशो यस्यास्ताम्)

अनीश् (an-īś) *m.* other than the Supreme Self ज्ञाज्ञौ द्वावजावीशनीशौ ŚvetāU. 1.9.

अनीश (an-īśa) *adj.* [*f.* -ā] **1** not powerful, powerless, helpless, dependent, poor आत्माप्यनीशः सुखदुःखहेतोः ŚvetāU. 1.2 (Śaṅ. अस्वतन्त्रः); NāraPaU. 9.1; यः सेवते धर्ममनर्थबुद्धिः । अस्वोऽप्यनीशश्च तथैव राजंस्तदार्जवं स समाधिस्तदार्थम् MahāBhā. i. 87.4; MatsyaP. 41.4; नानीशैर्हि तदा … भृगुभिर्भावितात्मभिः । वधोऽभ्युपेक्षितः सर्वैः क्षत्रियाणां विहिंसताम् MahāBhā. i. 170.15; एकान्तेन ह्यनीहो (v.l. ह्यनीशो)ऽयं पराभवति पूरुषः MahāBhā. iii. 33.36; यश्च क्रुध्यत्यनीशः सन् स च मूढतमो नरः MahāBhā. v. 33.36; SūktiRa. 29.18; यदिदं ते विकथितं पाण्डवान् प्रति भारत । अनीशेनेव राजेन्द्र सर्वमेतन्निरर्थकम् MahāBhā. v. 53.19; वदत्यनीशमात्मानं धृतराष्ट्रो महीपतिः MahāBhā. v. 129.31; अनीशश्चावमानी च स शीघ्रं भ्रश्यते श्रियः MahāBhā. x. 2.24; याच्ञामाहुरनीशस्य अभिहारं च भारत । उद्वेजयति याचन् हि सदा भूतानि दस्युवत् MahāBhā. xiii. 59.4; यदहं गात्रसंस्पर्शं रावणस्य गता बलात् । अनीशा किं करिष्यामि विनाथा विवशा सती Rāmā. v. 35.63; ऊर्ध्वं पितुश्च मातुश्च समेत्य भ्रातरः समम् । भजेरन् पैतृकं रिक्थमनीशास्ते हि जीवतोः ManuSm. 9.104 (ManvaMu. स्वामिनो न भवन्ति); अनीशः पूर्वजः पित्र्ये भ्रातृभागे विभक्तजः BṛhaspaSm. 204.55; अनीशः अस्वामी SmṛtiCan. iv. 710.11; तथा खलु प्रस्थाने अनीशया शरीरस्य हृदयं स्ववशं मयि । स्तनकम्पक्रियालक्ष्यैर्न्यस्तं निःश्वसितैरिव Vikramo. 2.18; जीवन्त्याः पतिपुत्रास्तु देवराः पितृबान्धवाः । अनीशाः स्त्रीधनस्योक्ताः KātySm. 915; Aparā. 752.25 (*on* 2.143); अज्ञो जन्तुरनीशोऽयमात्मनः सुखदुःखयोः SāṁkhyaKāBh. 32.7 (*on* 61); SarvaSiSaṁ. 4.34; YogVā. ii. 6.26; SyādvāMañ. 6(33); यद् द्रव्यमिन्द्रवायुभ्यां दातव्यमिति संकल्पितं तस्य त्यक्तप्रायत्वादनीशो यजमानः कथमिव वक्ष्यति TantrVā. 518.8 (*on* ii. 2.19); पुमान् । … ग्रहाविष्ट इवानीशश्चोदितो जन्यकर्मणा TaiUBhāVā. 77.3(2); अथ दानाधानविक्रये यत्र प्रकृतत्वादनीशाः ManuBh. ii. 153.6 (*on* 8.163); अत्रापि वयमनीशाः । मावास्तु यदारभन्ते, तदारभन्तामित्यनुमन्तुमेव वयं प्रभवामः PrakaPañ. 368.8; प्रजाः । तं धावमानमनुधावन्त्यनीशाः BhāgP. iv. 11.20; देहादिभिर्दैवतन्त्रैरात्मनः सुखमीहतः । दुःखात्ययं चानीशस्य क्रिया मोघाः कृताः कृताः BhāgP. vii. 13.29; xi. 31.12; स्तोदोषैरनीश इव स प्रभुः ŚivaP. ii(3). 4.38 (127B.10); अनीशाः (पितरः) कथं स्वर्गादिफलं प्रयच्छन्ति Mitā. 96.26 (*on* 1.269); असंसारी जीवः संसारदशायामल्पज्ञोऽनीशः VedāntTaSā. 48.1; अनीशाः विभागे अस्वतन्त्राः ManvaVi. 1167.15 (*on* 9.104); अनीशो यजमानो न शक्नोत्यन्यांस्तेन परिक्रेतुम् BhāṭṭDī. i. 351.4 (*on* iii. 4.21); **2** not having any controller, beyond control, supreme अनीशस्याप्रमत्तस्य भूतानि पचतः सदा । … कालस्य क्षयं प्राप्तो न मुच्यते MahāBhā. xii. 220.94; सर्वप्रभुरनीशस्त्वम् RaghuVa. 10.20; स्वस्थो निस्तरो जीयादनीशः परमेश्वरः EI. x. 8.2; x. 11.3; ईशोऽनीशस्त्वमेवेश SaurP. 61.37; सोऽव्यात् … त्वामनीशः Vidvanmo. 8.124; **3** uncontrolled, unrestrained धिगस्तु राजसं भावमनीशमनवस्थितम् । ईश्वरेणापि यद्रागान्मया सीता न रक्षिता Rāmā. v. 53.12; मनो बुद्धिश्च चित्तं च ते ह्यनीशाः शरीरिणाम् VarāP. 142.15; **4** incapable संकल्पेच्छुरभियातुमनीशा संमुखी न च बभूव दिदृक्षुः ŚiśuVa. 10.41; अवलोक्य वक्त्रकमलं यस्य शशी स्वोदयेऽपि मलयिकलं । कर्तुमनीशः किंचित्प्रतिक्षणं क्षीयतेऽद्यापि EI. i. 156.4; विनापि चन्द्रेण विनापि चैत्रार्थ्यौ बहुधा वसति प्रियायाम् । ताः प्राप्य चन्द्रं स्मरदत्तचर्या यातीर्निरोद्धुं विविरप्यनीशः RāvaṇA. 6.39; अनयोपार्जितां त्यक्तुमनीशा डामराः श्रियम् RājTa.(Ka.) 8.963; राष्ट्रान्निर्वासिने रिल्हणस्य सुज्जेरभीप्सिते । पार्थिवोऽप्यनुमन्ताभूदनीशः प्रजावश्यतो RājTa.(Ka.) 8.2089; अनीशो विद्विषां तेषामासने शयनेऽपि वा । दाहज्वरातुर इव नन्दो न प्राप निर्वृतिम् PariPar. 7.107; अनीशापि … प्रतिपत्तये । कामं बहुमता जज्ञे याज्ञसेनी किरीटिनः PāṇḍaC. 5.454; प्रसादं रचयत्वा जनयितुमनीशः कथमपि । … बलरामो विजयते SaduktiKa. 36.18; अयं भवतीं विभाव्य भव्यां भविता निश्चितमात्मनोऽप्यनीशः Surath. 8.67; मिथिलास्वामिना … कुम्भयोनौ वने । अनीशा ईश सर्वेऽमी पुर्या निर्वासिता हठात् MalliC. 5.96; भोक्तुं शिशुत्वादवनीमनीशेऽमुष्मिन् दिगन्तावनिमण्डलीकाः । पिता इवैतामुपभुक्ते स्म VasaVīKā. 3.37; बलिनं जेतुमनीशः कोऽपि तदीयं छद्मं तिरस्कुरुते Ekāva. 8.61 (315.11); परस्परविरुद्धप्रकाराणि वाक्यानि सामान्यतो दृष्ट्वा जातसंशयो विशेषतो निर्णेतुमनीशस्तन्निवृत्तये धर्मजिज्ञासायां प्रवृत्तः VedāntKau. 3.19 (*on* i. 1.1); अहमन्यनयोर्विरहं सोढुमनीशः ViviTīKa. 67.26; Dhūrtā. 352; भाग्यं द्रष्टुमनीशयेव भवतः कान्तापराद्धं मया RasāSu. 18.9 (I. 81); मन्ये … क्षुभितहृदयैर्वीक्षितुं त्वामनीशैः । … बाध्यते हन्त बाला HaṁsaSaṁ. 91; दातुं भोक्तुमनीशस्य श्रोत्रियस्येव संपदम् । … धूर्तौ राज्ञो मुमुषतुः श्रियम् RājTa.(Jo.) 41; 74; इदानीमनीशोऽस्मि शोकविक्लवान्यङ्गानि वोढुम् KaṁVa. 4.17(4); **5** not having a master or lord (जगत्) सदैवेद (? सदेवेद)मनीशं च स्वभावोत्थं सदेदृशम् DevīBhāP. iii. 1.43; अनीशो वा कुर्याद् भुवनजनने कः परिकरः Mahimna. 6; नाप्यनीशमपूर्वं च प्रकल्प्यं फलसंगतौ BṛĀraUBhVā. iii. 8.146 (comm. चेतनेनानधिष्ठितम्); तस्कराक्रान्तपथिकः … अनीशो देशः कष्टां दशामगात् RājTa.(Śrī.) 4.449.

अनीश (an-īśa) *m.* **1** other than the Supreme Self व्यक्ताव्यक्तं भरते विश्वमीशः । अनीशश्चात्मा बध्यते भोक्तृभावात् ŚvetāU. 1.8; NāraPaU. 9.7; ज्ञाज्ञौ द्वावजावीशानीशौ BrahmSūBh.(Śrī.) i.124.7 (*on* i. 1.2); ईशानीशौ नियन्तृनियम्यौ ŚivārkaMaDī. i. 124.22 (*on* i. 1.2); ईशस्याचिन्त्यशक्तित्वात्राशक्यं कापि विद्यते । … अनीशस्येशतेत्येव विरुद्धं सर्वमानतः AṇuVyā. 43B.7 (*on* 3.2); अदृश्यतासुखगुणयुक्तमक्षरं प्रधानमित्युचितमनीश एव वा NayaMañ. I. ii. 6.11; **2** not the owner, not the lord, not the master न हि दासत्वमापन्ना कृष्णा भवति भारत । अनीशेन हि राज्ञैषा पणे न्यस्तेति मे मतिः MahāBhā. ii. 59.4; धर्मराजः … । ईशो वा ते यद्यनीशोऽथ वैषः MahāBhā. ii. 62.20; प्रयच्छन्तु च ते राज्यमनीशास्ते भवन्तु च MahāBhā. v. 148.15; **3** epithet of Viṣṇu (*lit.* having none else as the controller, the Supreme) उदीर्णः सर्वतश्चक्षुरनीशः … इति … केशवस्य महात्मनः । नाम्नां सहस्रं दिव्यानाम् MahāBhā. xiii. 135.80; अनीशोऽव्ययोऽक्षयः … इत्येतद् वासुदेवस्य विष्णोर्नामसहस्रकम् PañcaRā. (Nā.) iv. 3.14; **4** epithet of Śiva (*lit.* having none else as the controller, the Supreme) अष्टोत्तरसहस्रं तु नाम्नां शर्वस्य मे शृणु … नित्यो ह्यनीशः शुद्धात्मा MahāBhā. xiii. 167*; LiṅgaP. i. 65.102; ईशोऽनीशः सुरव्याघ्रः … एवं नाम्नां सहस्रेण तुष्टाव गिरिजापतिम् SaurP. 41.104.

अनीशकत्व (anīśaka-tva) *n.* the state of not being the master or owner अविभक्तेषु द्रव्यस्य मध्यस्थत्वादेकस्य अनीश्वरत्वाद् (v.l. अनीशकत्वाद्) सर्वाभ्यनुज्ञावश्यं कार्या Mitā. 219.20 (*on* 2.114); अनीशकत्वाद् … स्वार्थे कः BālamBhā. ii. 133.20 (*on* 2.114)

अनीशता (anīśa-tā) *f.* **A** the state of not being a controller, absence of lordship न चैतावता ईश्वरस्यानीशता BhāM. 166.12 (*on* i. 2.3); ईशतानीशतयोरेकत्रावस्थानम् NyāySū.(Ja.) 511A.6 (*on* iii. 2.1); अन्यपदार्थसृष्टौ वैषम्यनैर्घृण्ये स्याताम् । कर्माधीनत्वे त्वनीशता AṇuBh. 15.23 (*on* i. 1.3); **B** powerlessness, helplessness (स्त्रीणाम्) बध्यन्ते रोमशोलभिः । तनुभिर्वेष-

मित्याहुर्मध्यच्छिद्रेष्वनीशता BhaviP. 21A. 22 (i. 5. 28); नखैः…। खरैर्वक्रैर्विवर्णाभैः श्वेतपीतैरनीशता BhaviP. 21B.35 (i. 5.51); 21B.29 (i. 5. 48); कृष्टोऽस्म्येतैरनीशताम्। यातः किमपि हन्तेति दूतैर्नागोऽप्यभाषत RājTa.(Ka.) 8. 2985; मोहादनीशतां प्राप्य मग्नो वपुषि शोचति (पुरुषः) PañcDa. 4.13; **C** the state of not being the owner प्रथमोक्ताभिप्रायेण विभक्ताग्रजानामनीशतां पित्र्ये प्रसाध्य तद्बलादन्यदप्याह SmṛtiCan. iv. 710.14.

अनीशताहेतु (anīśatā–hetu) *m.* cause of being other than the controller भेदेनेशतोपपत्त्यत इति निरस्तम्। अनीशताहेतोरभेदस्य विद्यमानत्वात् NyāySu.(Ja.) 511A. 11 (*on* iii. 2.1)

अनीशत्व (anīśa–tva) *n.* **AI** the state of not being a master or controller दृश्यन्ते हि दुरात्मानो वध्यमानाः स्वकर्मभिः। इन्द्रियाणामनीशत्वाद् राजानो राज्यविभ्रमैः MahāBhā. v. 34.66; xii. 116 6; xii. App. I. 29C.(239); ईशत्वेनैव विज्ञातमनीशत्वेन चेच्छ्रुतिः। अनीशत्वेन विज्ञातमीशत्वेनाथ वा दिशेत् AnuVyā. 43B.8 (*on* 3.2); तस्येच्छया समानत्वान्नानीशत्वं प्रसज्यते TarkSaṁ.(Ā.) 112.27; काचिच्छ्रुतिः…ईशत्वेनैव विज्ञातं परमात्मानमुद्दिश्यानीशत्वेन प्रमितानीशत्वजीवभावेनादिशेत्। काचिदनीशत्वेन प्रमितं जीवमुद्दिश्य ईशत्वेन … उपदिशेत् NyāySu.(Ja.) 511A.1 (*on* iii. 2. 1); **AII** incapacity, incapability इन्द्रियाणीह सर्वाणि स्वे स्वे स्थाने यथाविधि। अनीशत्वात्प्रलीयन्ते सर्पा हतविषा इव MahāBhā. xii. 290.85; BrahmP. 239.87; **B** the state of not being independent, dependence (आत्माप्यनीशः सुखदुःखहेतोः) कथमनीशत्वम् … कर्मपरवशत्वेनास्वातन्त्र्यात् ŚvetāUBh. 61.11 (*on* 1.2); **C** the state of not being a god भगवदर्चाविग्रहेषु श्रीशालिग्रामादिषु पाषाणलोहमयत्वानीशत्वाचेतनत्वादिभावः VedāntRaMañ. 4.10 (135.2)

अनीशनिर्मिता (anīśa–nirmitā) *adj.* (*f.*) produced by a poor or helpless person तावत्स भगवान् साक्षाद्योगाधीशो गुहाशयः। अन्तर्दध ऋषेः सद्यो यथेहानीशनिर्मिता BhāgP. xii. 9. 33.

अनीशभाव (anīśa–bhāva) *m.* incapacity, inability विमुखे चतुर्मुखेऽपि श्रितवति चानीशभावमीशेऽपि। मग्नमहीनिस्तारे हरिः परं स्तब्धरोमाभूत् ĀryāSaŚa. 532

अनीशभेद (anīśa–bheda) *m.* difference from the non-Lord ईशत्वेऽनीशभेदेन श्रुत्या सम्यक्प्रकाशिते। अयुक्तमपि चान्यत्र युक्तं भवति तद्बलात् AnuVyā. 43B.9 (*on* 3.2): अत्रानीशभेदेनाङ्गीकृतेनैवेशत्वं श्रुत्या सम्यक् प्रकाशितं भवतीति वदता श्रुतिविरोधः परिहृतः NyāySu.(Ja.) 511A.8 (*on* iii.2. 1)

अनीशवचस् (anīśa–vacas) *n.* statement about the non-existence of a god इत्यनीशवचोवारिवेलानुन्नोऽब्धिनेव सः। शक्रेण न चचालैषां धीशैलः सारगौरवात् MṛgendraT. i. 1. 10 (comm. ईश्वरनिराकरणवचनान्येव … वारीणि)

अनीशवादिन् (anīśa–vādin) *adj.* who advocates the non-existence of a god बुधास्तमनीशवाद्ययमिति ब्रुवते ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 9.14.

अनीशा (anīś–ā) *f.* [P. iii. 1.135; iii. 3.102] **A** helplessness, powerlessness समाने वृक्षे पुरुषो निमग्नोऽनीशया शोचति मुह्यमानः MuṇḍaU. iii. 1.2; ŚvetāU. 4.7; दीनभावोऽनीशा MuṇḍUBh. 345.1 (*on* iii. 1. 2); ŚvetāUBh. 181. 2 (*on* 4. 7); VedāntKa. 139.3 (*on* i. 2.11); अनीशया पारवश्येन BrahmSūBh.(Śrī.) i. 351.9 (*on* i. 2.11); अनीशया पारतन्त्र्येण ŚivārkaMaDī. i. 351. 25 (*on* i. 2. 11); अनीशया अनैश्वर्येण तद्दोषनिराकरणाशक्त्या ŚivārkaMaDī. i. 404. 29 (*on* i. 3. 4); मोहप्रयुक्तेनानीशया ईश्वरत्वविरोधिनेशभेदेन शोचति संसरति LaCandr. 572.7; (an–īśā) [P. iii. 3.103] **BI** primordial matter (*lit.* other than the Supreme one) अनीशया भोग्यभूतया प्रकृत्या मुह्यमानः शोचति जीवः BrahmSūBh.(Rā.) 279.14 (*on* i. 3.4); **BII** nescience (*lit.* other than the Supreme one) अनीशया अविद्यया स्वोपाधिभूतया PrakaVi. 179.22; SiddhāSi. iv. 78. 12.

अनीशात्मन् (anīśātman) *adj.* having uncontrolled nature स वा एष शुद्धः पूतः शून्यः शान्तोऽप्राणो निरात्मा(v.l. अनीशात्मा)नन्तोऽक्षय्यः स्थिरः … स्वे महिम्नि तिष्ठति MaiU. 2. 4.

अनीशान (án–īśāna) *adj.* [*f.*-ā] **1A** weak, helpless यद्वा अनी॑शानो भा॒रमा॑द॒त्ते वि वै स लि॑शते TaiS. VI. ii. 5.1 धत्ते भामेन विचकरनीशानो हृदस्पृरि MaiS. i.7.1 (i. 108.7); बहिष्पवमाने ये च विजानन्ति ये च न ते सर्वेऽनीशाना अभिपरिवार्य दिदृक्षमाणास्तिष्ठन्ति JaimiBr. 1.249; यश्च क्रुध्यत्यनीशः सन् (v. l. अनीशानः) स च मूढतमो नरः MahāBhā. v. 33.36; **1B** not being able, unable केचित्तु निबन्धकृतः कथंचिदपीदं समर्थयितुमनीशानाः सहितशब्दपातात् प्रमादपाठ एवेति वर्णयन्ति DharmoPra. 9. 24; अनीशानश्च न तेषु (यागादिषु) संभवत्यधिकारी Bhām. 573.18 (*on* iii. 2. 40); यस्त्वेवं न क्षमः सः … अन्यपरित्यागेनैकग्रहणस्यानीशानः शङ्कैतैव NyāySu.(Ja.) 315A.2 (*on* ii. 2.1); 419B.1 (*on* ii. 2.11); यान्ति …। निर्धावितुमनीशानाः साक्षितां सालभञ्जिकाः Yādavā. 16.32; **2** not constrained अनीशानानि ह वा अस्मै भूतानि बलिं हरन्ति य एवं वेद AitĀ. II. i. 5. 7; **3** not owning (something) अनीशानेन न शक्यं दातुम् ŚābaBh. 1215.8 (*on* iv. 1.30); (तिर्यञ्चः) अनीशाना धनस्य ŚābaBh. 1356. 16 (*on* vi. 1.5); एकप्रयोगोपयुक्तानामनीशानेन यजमानेन पुनस्त्यागायोगात् TantrRa. 46.14; 92.1; सकलस्य हविषो देवतायै प्रदत्तत्वादनीशानो यजमानस्तुल्यः स ऋत्विग्भिः ŚāstrDī. 281.14 (*on* iii. 4. 21); 665.1 (*on* x. 2.9)

अनीशानत्व (anīśāna–tva) *n.* the state of not being the owner तृतीये इदं ब्रह्मण इति व्यादेशस्य प्रतिपत्त्यर्थत्वं यजमानस्यानीशत्वादपेक्षितविधिसंभवाच्च समर्थितम् MayūMāli. 665.2 (*on* x. 2.9)

अनीशार्चन (an–īśārcana) *adj.* in which there is no worship of Śiva धिगनीशार्चनं जन्म धिग्विद्यामशिवाश्रयाम् BṛJābāU. 5.16; DevīBhāP. xi. 12.18; ŚivaP. i. 24.45 (31A.14)

अनीशिता (anīśi–tā) *f.* the state of not being the lord or controller न हि तादृशवैचित्र्यविदुषः स्यादनीशिता ĪśvaSi.(U.) 2.7.

अनीशितृ (an–īśitṛ) *adj.* who is not capable, incapable (भवति घटम् इत्यत्र) कथमनीशितुः साधनप्रवृत्तिनिवृत्त्योर्घटस्य कर्तृत्वं तादृशं कुलालमतिक्रम्य BhāvanāVi. 38. 2.

अनीशित्व (anīśi–tva) *n.* the state of not being the lord or controller तत्रास्मिँल्लोके जीवस्यानीशित्वं प्रत्यक्षसिद्धम् AnuBh. 98. 5 (*on* i. 3.42)

अनीशिनी (an–īśinī) *adj.* (*f.*) not possessing क्रयविक्रयसंयुक्ता हि स्त्रियः।… विक्रीतत्वाच्च पितृधनानामनीशिन्यः। क्रीतत्वाच्च भर्तृधनानाम् ŚābaBh. 1360.4 (*on* vi. 1.10)

अनीशोद्यम (anīśodyama) *m.* effort of an incapable person विफलस्तत्समारम्भो यथानीशोद्यमो मुने BrahmVaiP. iv. 21.170.

अनीश्ङीयुव्यञ् (an–īśṅīyuvyañ) (Gr.) excluding the substitute ईश् (i.e. ई), feminine suffix ङी(ई) and verbal bases which take *iy*, *uv*, *y* and *v* (included in the pratyāhāra *yañ*) वेकोऽनीश्ङीयुव्यञः … अनीश्ङीयुव्यञ इति किम्। बन्धौ व्यश्येदितीश्। कौमुदगन्धीबन्धुः। ङी गार्गीपुत्रः। इयुव् श्रीकुलम् भ्रूकुलम्। यञ् इन्द्रहूपुत्रः ŚākaṭāVyā. ii. 2.82.

अनीश्वर (án–īśvara) *adj.* [*f.*-ā, -ī] [included in the *brāhmaṇādi gaṇa*, GaṇPā. 167.26; KāśiVṛ. *on* vii. 3.30; CāndraVṛ. *on* iv. 1. 141; JaineVyā. 235. 15 (*on* iii. 4. 114); GaṇRa. 7. 404(427)] **AI** who does not control or rule, not a lord, not a master अनी॑श्वरा अ॒भित॑ः सन्तु॒ ये॑ऽ॒न्ये AV. xii. 3. 42; अनीश्वरा अव्रतास्सन्त्वन्ये AV.(P.) xvii.40. 2; अनीश्वरं विब्रुवन्त्यार्यमध्ये युधिष्ठिरं तव पाञ्चालि हेतोः MahāBhā. ii. 62.25; अर्थानामीश्वरो यः स्यादिन्द्रियाणामनीश्वरः। इन्द्रियाणामनैश्वर्यादैश्वर्याद् भ्रश्यते हि सः MahāBhā. v. 34. 61; SūktiRa. 44.6; अनीश्वरे बलं (v. l. अनीश्वरो बले) धर्मो द्रुमं वल्लीव संश्रिता MahāBhā. xii. 132. 7; लेखकः …। सोऽव्यग्रमना राज्ञः संदेशं श्रुत्वा निश्चितार्थं लेखं विदध्यात् … देशनामधेयोपचारमनीश्वरस्य ArthŚā. i. 168. 2 (2.10) (comm. अनीश्वरस्य अमात्यादेः); आत्मानमपि विज्ञाय चित्तवृत्तेरनीश्वरम्। विश्वसेत कथं स्त्रीषु BhaviP. 29A. 17 (i. 8.49); वयं देवास्तत्फलार्थाः समागताः। न प्रत्याख्याहि शैलेश भव नानीश्वरोऽपि च BṛDharmaP. i. 42. 48; अनीश्वरास्मि प्रियसखि मनोवृत्तेः UdaySuKa. 101. 2; जानीहि रजनीनाथो रजन्या अप्यनीश्वरः PāṇḍaC. 6 959; अये रत्नापीड कथमर्धोन्मीलितलोचन एव संचरन्नतिघूर्णमानानामङ्गानामनीश्वर इवावलक्ष्यसे KaṁVa. 4.7(5); गौतमः — 'योगक्षेमार्थमीश्वरमधिगच्छेन्नान्यमन्यत्र देवगुरुधार्मिकेभ्यः'। अन्यमनीश्वरम् VīraMi. 184. 4 (*on* 1.100); VīraMi.(Āhnika.) 156.24; **AII** not powerful, powerless, helpless, dependent, poor य औपवसथिकं नाश्नाति। अनीश्वरो ह क्षोधुको भवत्यकाम्यो जनानाम् GobhiGS. i. 6.2: शकुनिस्तन्तुबद्धो वा नियतोऽयमनीश्वरः। ईश्वरस्य वशे तिष्ठन्नान्येषां नात्मनः प्रभुः MahāBhā. iii. 31. 24; अनीश्वरोऽयं पुरुषो भवाभवे MahāBhā. v. 39. 1; अनीश्वरोऽयं पुरुषः सुखदुःखाप्तये मतः Rāmā. ii. 1771*(3); नात्मनः कामकारोऽस्ति पुरुषोऽयमनीश्वरः Rāmā. ii. 98. 15; अनीश्वरं हीश्वरदेशिकं जगत् Rāmā. ii. App. I. 18(66); मदधीनं तु यत्तन्मे हृदयं त्वयि वर्तते। पराधीनेषु गात्रेषु किं करिष्याम्यनीश्वरा Rāmā. vi. 104. 9; चापेऽस्य बाणो निहितोऽपरेण जज्वाल तत्रैव न निष्पपात। अनीश्वरस्यात्मनि धूयमानो दुर्मर्षणस्येव नरस्य मन्युः BuddhaC. 13. 46; पुत्रि गणेन पूर्वमेव क्रियाकारः कृतः स्त्रीरत्नं गणभोग्यमिति। त्वं च स्त्रीरत्नमतोऽहमनीश्वरः GiMs. iii(2). 17.17; दुर्भिक्षमेव सततं तथा क्लेशमनीश्वराः। प्राप्स्यन्ति… मानवाः कलौ ViṣṇuP. vi. 1.26: कल्पान्ते रुद्रः संहरति प्रजाः। जायन्ते मोहयन्तोऽन्यानीश्वरा योगमायया। ऐश्वर्येण चरन्तस्ते मोहयन्ति ह्यनीश्वराः(? रान्) VāyuP. ii.5.142; सर्वमात्मनोऽनीश्वरं विश्वं नश्वरम् HarṣaC. 338. 8 (comm. न स्वायत्तम्); कर्तुः क्रियायां स्वातन्त्र्यं वस्तुवृत्ते ह्यनीश्वरः TaiUBhāVā. 179.1(2); (दहेत् … ध्यानेनानीश्वरान् गुणान्) गुणान् सत्त्वरजस्तमांसि। ते चानीश्वराः परतन्त्राः चेतनाधीनमूर्तयः ManuBh. i. 521. 3 (*on* 6.72); प्रसरेन्नादबिन्दूवादि-

सापेक्षा चेदनीश्वरी ŚivDṛ. 2.42; यो यस्माद् बलवान् बाणि ततोऽन्यं रक्षितुं क्षमः कथं परान् साधयति यदि स्वयमनीश्वरः DevīBhāP. ix. 4.16; बालकश्चायम् ···। करोतीन्द्रमनिन्द्रं वा ··· ईशमनीश्वरम् GaṇeP. ii. 18. 29; यद्यनीश्वरो भवेद् जानतोऽप्यस्याक्षितं न सिद्ध्येत् Kiraṇā. 95.17; अगम्भीराशयानि वा दरिद्रकुलानि — अनीश्वराणि कृपणकुलानि SthānṬ. 420B. 7; द्वाविमौ पुरुषौ लोके सुखिनौ न कदाचन। यश्चाधनः कामयते यश्च कुप्यत्यनीश्वरः ŚārṅgaPa. 1547; अनीश्वरास्ते शत्रवो मां किं निन्दन्ति NyāySu.(Ja.) 502A. 7 (on iii. 2.8); परतन्त्रास्तु ये केचिद् दासत्वं ये च संस्थिताः। अनाथास्ते तु निर्दिष्टाः ···। अनाथा अनीश्वराः DaṇḍaVi. 59.13; किं तेन ईश्वर इति नाममात्रं बिभ्राणेन वस्तुतोऽनीश्वरेण ŚivārkaMaDī. ii. 47.34 (on ii. 1.35); जाज्वल्यमानोऽपि सन् जातः श्रीशिवभूपतेश्च विषये दिल्लीश्वरोऽनीश्वरः ParamāKā. 5.33(? 32); **AIII** who does not own or possess अनीश्वरश्च पृथिव्यां कथं त्वं दातुमिच्छसि MahāBhā. ix. 30. 55; अनीश्वराः पितृमन्तः स्थितपितृमातृकाः पुत्राः ArthŚā. ii. 31. 1(3.5); **AIV** incapable, unable पृथिवी दक्षिणा दत्ता वाजिमेधे मम त्वया। पुनरस्याः पृथिव्या हि दत्वादातुमनीश्वरः MahāBhā. xii.110*(2); उदर्दैः श्वैर्दृश्यन्ते हार्दिता नराः।··· प्रनष्टाग्निबलाहाराः सर्वचेष्टास्वनीश्वराः CaraS. vi. 13.4 (1922 Ed.); (ऊरुस्तम्भे) संस्थाने पीडने गत्यां चालने चाप्यनीश्वरः।··· पुरुषः CaraS. vi. 27.18 (1941 Ed.); RugVi. 24.9; BhāvPra.(Bhā.) viii. 25. 9; अहं करोमीत्यबुधोऽभिमन्यते तृणस्य कुब्जीकरणेऽप्यनीश्वरः TattvSa.(3) 124.20; काम्बोजाः समरे सोढुं तस्य वीर्यमनीश्वराः RaghuVa. 4.69. सुकुमारतनुर्गर्भे जन्तुः ··· परिवर्तेऽप्यनीश्वरः ViṣṇuP. vi. 5.18; BrahmP. 233.18; समेऽपि यातुं चरणाननीश्वरान् मदादिव प्रस्खलतः पदे पदे Kirātā. 8.22; पूजामिमां पठन्नित्यं पूजां कर्तुमनीश्वरः DevīCatuSt. 71; उत्सवव्यसनयोः प्रभुर्विधिर्विक्रियासु महतामनीश्वरः RāmC. 2. 35; (App.2) 37.22; स किं स्वामी स किं सुतः। यः श्रीकृष्णपदाम्भोजे भक्तिं दातुमनीश्वरः BrahmVaiP. i. 8. 61; महिमानं तु यन्नाम्नः पारं गन्तुमनीश्वराः। मुनयोऽपि मुनीन्द्राश्च कथं तं क्षुद्रको भजे BṛNāraP. 2.42; आत्मविक्रयिणः पापाः प्राणत्यागेऽप्यनीश्वराः CaṇḍaKau. 5. 15; राजानः सेवका जाता आनुकूल्येन तस्य ह। प्रतिकूला गता मृत्युं युद्धं कर्तुमनीश्वराः GaṇeP. i. 39. 9; मूढेन पश्यत मया नु यशःकृतेऽथ क्षोदिष्वनीश्वरमहो सुजता प्रबन्धम् UdaySuKa. 3.19; 87.27: समागमे मे रम्भायास्तनया संभविष्यति। अनीश्वरोऽस्मि दानेऽस्या मुने तत्संगमावधि BṛKathāMañ. 7. 132; स्वकारणाधीनसंनिधयः सहकारिणस्तेषामुपनयानपनययोरयमनीश्वर एव Kiraṇā. 145.16; विहाय मानवानन्ये ज्वरं सोढुमनीश्वराः Mānaso. ii. 6.644; सैव माता वरं माता या पोषितुमनीश्वरी। स्वभाग्यभाजनीकृत्य तत्याजावां नदीरये PariPar. 2.264; 1.443; 6.98; सिद्धादेशं प्रभोरेवं स लङ्घितुमनीश्वरः। आमेलमाषत TriṣaŚaPuC. i. 3.10; i. 3.82; तेषां तदा लब्धुमनीश्वराणां श्रियं निजास्येन नलाननस्य। नालं तरीतुं पुनरुक्तिदोषं बहिर्मुखानामनलाननत्वम् NaiṣC. 10. 21; तयोः संरब्धयोरेवं द्रष्टुं नृत्युमनीश्वरः।··· परलोकं ययौ नृपः PāṇḍaC. 4.459; 5.267; सोढुं तापमनीश्वरा यदपि च ग्रीष्मागमं वाञ्छति। ··· मूढस्तत्र सखीजनः स्फुरति किं सुस्थस्य ते चेतसि SaduktiKa. 90. 7; 315. 2; निर्विशेषं परं ब्रह्म साक्षात्कर्तुमनीश्वराः। ये मन्दास्तेऽनुकम्प्यन्ते VedāntKa. 114. 11 (on i.1.20); अतीकमभिभवितुमनीश्वरेण केनापि तत्प्रतिनिधिभूतमन्यद् व्यामोहादभिभूयते Ekāva. 8. 61(3) (316.3); कन्यावरौ···इष्टोभयेऽपि परिकर्म विलम्बमानाः। चक्रुर्विधेयमिति कर्तुमनीश्वरास्ते ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 3. 54; स्वप्ना अमी देव विवृद्धिकाराः। एषां फलं वक्तुमनीश्वराः स्मः NemiC. 3.19; एवं ताभिरुदाहृते बत मुहुर्वक्तुं वचोऽनीश्वरो मूर्ध्ना वायुचलेन चन्दनतरुः प्रत्युत्तरं दत्तवान् HariVi. 2.17; शयिता सविधेऽप्यनीश्वरा सफलीकर्तुमहो मनोरथान्। दयिता दयिताननाम्बुजं दरमीलन्नयना निरीक्षते RasGaṅ. 12.5; BhāmiVi. 2. 100; उच्चैः करैरुष्णरुचेः समन्ताद् दह्यमानाखिलदिङ्मुखस्य। आगन्तुमह्नः सविधं स्वकालेऽप्यनीश्वरेवापससर्प रात्रिः BhārCam. 3. 86; **AV** not proficient, not skilled सूतमागधब्राह्मरथकाराणामैश्वर्यतो विभागः शेषास्तमुपजीवेयुः। अनीश्वराः समविभागाः ArthŚā. ii. 38.2 (3. 6); **AVI** not rich वसुपरासु परासुनिवोज्झतीष्वविकलं विकलङ्कशशिप्रभम्। प्रियतमं यतमन्तमनीश्वरं रसिकता सिकतास्विव तासु का KāvyālaṅSū. iv. 1. 2; **AVII** not dedicated to Śiva नैर्ऋतं संगृहीत्वान्यः केशेष्वातोल्य चाक्रुद्। अनीश्वरं हविर्भुक्तं त्वयेत्याताडयत् पदा SkandP. iv. 89. 49; गणाः पश्यत दुर्वृत्तैः प्रारब्धानां च कर्मणाम्। अनीश्वरैरवस्थेयं कुतो द्वेषो महेश्वरे SkandP. iv. 89. 56; अनीश्वरासु सर्वासु क्रियासु परमेश्वर। एवमेव भवन्त्येव विघ्नजाताः सहस्रशः SkandP. iv. 89.106; iv. 89.107; **BI** not belonging to the divine being प्राणायामैर्दहेद्दोषान् धारणाभिश्च किल्बिषम्। प्रत्याहारेण संसर्गान् ध्यानेनानीश्वरान् गुणान् AmṛNāU. 8; ManuSm. 6. 72; MārkP. 39. 10; VāyuP. i. 10.88; BhāgP. iii. 28.11; ViṣṇuDhaP. ii. 131.39; LiṅgaP. i. 8. 76; BhavīP. 217A. 2 (i. 145.8); BṛDharmaP. iii. 7.28; ŚārṅgaPa. 4438; दृश्यं विनश्वरं सर्वं विशेषाद् यदनीश्वरम् SkandP. iv. 89. 6; अनीश्वरा गुणा रागद्वेषादयः Aparā. 990. 3 (on 3.110); ManvaVi. 736.8 (on 6. 72); अनीश्वरान् गुणान् ईश्वरस्य परमात्मनो ये गुणा न भवन्ति क्रोधलोभासूयादयः ManvaMu. 241.16 (on 6. 72); **BII** having none else as the master, supreme ब्रह्मणः पादचतुष्टयं निर्विशेषं भवति।··· अद्वितीयमनीश्वरं भवति TripāMaNāU. 364.24(4); ध्यानोपरमणं कृत्वा विद्यासंपादितं मनः। अनीश्वरः प्रशान्तात्मा ततोऽर्च्छेदमृतं पदम् MahāBhā. xii. 238.7; BrahmP. 236.27; जगदादिरनादिस्त्वं जगदीशो निरीश्वरः (v. l. सोऽप्यनीश्वरः) KumāSam. 2.9; प्राप्नोत्यत्रमसौ क्षयमजातुकमनीश्वरम् BṛĀraUBhVā. v. 15. 9; विश्वज्योतिरनीश्वरः MahāP. 25.103; सर्वसंस्तुत्यमस्तुत्यं सर्वेश्वरमनीश्वरम्।··· ध्यायेज्जगत्त्रयार्चार्हमर्हन्तम् YaśasCam. ii. 396. 5; अनीश्वरस्त्वं जगदीश्वरस्त्वम् SkandP. iv. 78. 34; जजाप रुद्रं भगवान् ···। अघोरभ्यतरं प्राहुः ··· षड्विंशकमनीश्वरम् LiṅgaP. i. 71.109; मोक्षकामा वयं चापि कांक्षामो यदनामयम्। अजेयमजरं नित्यमतीन्द्रियमनीश्वरम् BrahmP. 242. 10; परः पुमानीश्वरस्स शिवः शंभुरनीश्वरः ŚivaP. ii(1). 6. 25 (43B. 10); ददृशुस्ते ··· परमात्मानमीश्वरम्।··· अनीश्वरम्। नित्यं सत्यं निर्गुणं च PāñcaRā. (Nā.) i. 12.26; **BIII** not having a controller or master or lord असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्वरम् MahāBhā. vi. 38.8 (BhagGī. 16.8) (Śaṅ. न च धर्माधर्मसव्यपेक्षकः अस्य शासिता ईश्वरः विद्यते इति अतः अनीश्वरं जगत् आहुः); SāṁkhyaPraBh. 2. 34 (on 1. 0); अराजकाः प्रजाः ···। सहितास्तास्तदा जग्मुरसुखार्ताः पितामहम्। अनीश्वरा विनश्यामो भगवन्नीश्वरं दिश MahāBhā. xii. 67. 20; बभूव सा ह्यसमनधिश्रया (v.l. मनीश्वरा) पुरी Rāmā. ii. 1550*(4); अनीश्वरमिदं सर्वं ब्रह्माण्डम् DevīBhāP. iii. 1.42; तत् तावन्निर्मितं न चानीश्वरम् PratyabhiVi. i. 272.5 (on i. 5.16); उक्तस्मृतौ हि यतोऽनीश्वरमीश्वरानुपादानकमतोऽसत्यं सत्योपादानशून्यम् ··· जगदिति ये माध्यमिकादयो वदन्ति तन्निन्दया सत्येश्वरोपादानकं तत् ··· इति प्रतिपादितम् GuruCandr. i. 498.17; LaCandr. 434. 28; निन्दन्ति नित्यं द्विजदेवधर्माननीश्वरं सर्वमिदं वदन्तः Vidvanmo. 7. 3; **BIV** who or which does not accept a god अनीश्वरः कथं मुच्येदित्येवं शत्रुकर्शन। वदन्ति कारणैः श्रेष्ठं योगाः सम्यङ् मनीषिणः MahāBhā. xii. 289.3; BrahmP. 238.3; त्रिगुणात्मप्रधानं च तेन सांख्यमनीश्वरम् ĪśvaSi. (U.) 2.27; ये सांख्याः ··· अनीश्वराः। तत्राप्यस्त्यविवेकाख्यो मलो बन्धविमोक्षदा ŚivDṛ. 6.27; प्रधानं हि सांख्यानां सेश्वराणामनीश्वराणां वेश्वराद् क्षेत्रज्ञेभ्यो वा वस्तुतो भिन्नं शक्यं निर्वक्तुम् Bhām. 284. 18 (on i. 4.3); वेदप्रामाण्यवत् कृत्वाभिमानी न च वैदिकः। ईश्वरं वचनाद् वक्ति परं चानीश्वरः खलः SaurP. 39.62; भद्रं नानीश्वरं मतम् AnuVyā. 24A.6 (on 2.2); NyāySu.(Ja.) 336B.4 (on ii. 2. 2); सांख्यः— अनीश्वरः Bhāsk. i. 55.17 (on i. 1.1); **BV** not having Śiva, bereft of Śiva दृष्ट्वा देवनिकायांश्च तस्मिन् दक्षमहाध्वरे। अनीश्वरांस्ततो वेधा व्याजं कृत्वा गृहं ययौ SkandP. iv. 87. 51 (comm. अनीश्वरान् महादेवरहितान्); अर्धे दानववैरिणा गिरिजयाप्यर्धे च तस्याहृते राजन् विश्वमनीश्वरं समभवद् PrabaCin. 52.13 (FN.); *m.* **I** other than the god, other than the Supreme Self न च ··· अनीश्वरस्य जीवस्य व्याकरणसामर्थ्यमस्ति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 519. 7 (on ii. 4.20); न चेश्वरोऽनीश्वरो वा प्रकृतोऽप्राणुलक्षणः ĪśvaSi.(U.) 2.35; अन्योऽसावीश्वरो मत्तस्तस्याचाहमनीश्वरः TaiUBhāVā. 135. r(2); अपि चानीश्वरेण परिमितशक्तिज्ञानेन विग्रहवतानवाप्तकामेन कृतमवगतं घटादि कार्यम् ĪśvaSi.(Yā.) 74.16; अनीश्वरस्य निर्माणं वाक्यत्वमनुमापयेत् ĀgaPrā. 14.14; स हि सर्वप्राणिनां कर्मानुरूपं फलं प्रयच्छन् कथमनीश्वरः स्याद् NyāyKa. 53.26; कर्मणीश्वरोऽनीश्वरः स्याद् TātpaṬ.(Vā.) 594.14 (on iv. 1.20); अनीश्वरस्य ज्ञातृत्वकर्तृत्वे स्वभावविरुद्धे PratyabhiVi. i. 68.4 (on i. 1.3) (Bhāsk. यो यावतीश्वरो न भवति स तावति ज्ञाता कर्ता च न भवति); घटादिकार्यमनीश्वरेणाल्पज्ञानशक्तिना सशरीरेण ··· निर्मितं दृष्टम् BrahmSūBh.(Rā.) 139.5 (on i. 1.3); ŚrutaPra. iB. 123.13 (on i. 1.3); अनीश्वरस्यैव भौतिकं शरीरम् PrakaVi. 559.16; न हि कश्चिदनीश्वरः सन् अर्थमात्रप्रमेयप्रतिपादकोऽस्ति TarkSaṁ.(Ā.) 106. 20; अनीश्वरेष्वपि वैशुचित्त्या धर्मिग्राहकलङ्कावे किं कुर्मः ŚatDū. 151. 23; ब्रह्मादयोऽनीश्वराः सकलजगत्सृष्ट्याद्यकारणत्वात् NyāyPari. 148. 9; 405.1; 509. 8; जडस्य न कारणता न चानीश्वरस्य चेतनस्यापि SarvaDaSaṁ. 8.97; एवमनीश्वरेष्वपि···निमित्तोपादानत्वसमुच्चयः सिद्धः NyāySiA. 233.14; लोके पित्राचार्दीनामनीश्वराणां तादृशशक्तिमत्त्वे सर्वेश्वरस्य सुतरां तत्सिद्धेः TattvPrakā. 89B. 11 (on ii. 1.26); अनीश्वरा हि स्वसंप्रतिमातेऽप्यर्थे (समाश्रा) आभासार्थं वेदमुपजीवन्ति NyāySu.(Ja.) 595A.9 (on iii. 4.5); तार्किकेश्वरो वितथसंकल्पत्वादनीश्वर एव स्यात् ŚivārkaMaDī. i. 149.29 (on i. 1.3); न ह्यनीश्वरस्य पुरुषोत्तमत्वं पुरुषेष्वनुत्तमस्य च महेश्वरत्वम् VīraMi.(Bhakti.) 142. 30; अनीश्वरे शब्दगुणैश्वर्ययोगेन (भगवच्छन्दस्य) गौणत्वं स्याद् SiddhāSi. i. 28. 1; ईश्वरीभूताः — अनीश्वराः सन्तः ईश्वराः संवृत्ताः Bhāsk. i. 29.16 (on i. 1.1); **II** other than the god Śiva सकलं निष्कलं चेति स्वरूपद्वयमस्ति मे। नान्यस्य कस्यचित् तस्मादन्यः सर्वोऽप्यनीश्वरः ŚivaP. i. 9.30 (7B. 13)

अनीश्वरकर्तृक (anīśvarakartṛ-ka) *adj.* [*f.* -ā] not created by God अद्भ्यः संभूतः पृथिव्यै रसाच्चेत्यादेरनीश्वरकर्तृकावान्तरसृष्टिविषयत्वस्योक्तत्वाद् NyāySu.(Ja.) 299A. 11 (on ii. 1. 6); न हि हिरण्यगर्भसृष्टिरनीश्वरकर्तृका NyāySu.(Ja.) 299B.4 (on ii. 1.6)

अनीश्वरकार्यत्व (anīśvarakārya-tva) *n.* the state of being a product of one other than the god हिरण्यगर्भस्यानीश्वरकार्यत्वात्सत्त्वेन विष्वन्तानां परमात्मत्वस्यावश्यवक्तव्यत्वात् VīraMi.(Bhakti.) 163.2.

अनीश्वरचैतन्य (anīśvara-caitanya) *n.* consciousness of one other than the Supreme Self, consciousness of the individual self अनीश्वरचैतन्यप्रयत्नयोरीश्वराधिष्ठितत्वाभ्युपगमात् NyāyPari. 293.2.

अनीश्वरज्ञ (an-īśvarajña) *adj.* who does not know the god उल्लङ्घ्य शास्त्रीयविधिं तमःस्था निपीडयन्तः स्वशरीरमात्रम्। क्रोधेन हिंसैकपराः कदाचित्तपश्चरन्त्येवमनीश्वरज्ञाः Vidvanmo. 7.8.

अनीश्वरज्ञान (anīśvara-jñāna) *n.* knowledge other than that of the Supreme Self प्रकृतप्रवृत्तिहेतुरनीश्वरज्ञानं पक्षीक्रियत इति चेत् NyāySu.(Ja.) 45A.11 (*on* i. 1.1)

अनीश्वरता (anīśvara-tā) *f.* I the state of being other than the Supreme Self, powerlessness, non-supremacy चेतनस्यापि अनीश्वरतायां नैतद् घटते PratyabhiVi. ii. 151.11 (*on* ii. 4.1); अनीश्वरतयैव स्वात्मन उपलम्भात् ŚatDū. 152.6; II incapability नेमेर्विकारमाधातुमनीश्वरतयात्मनः। लज्जयेवातिचक्राम वसन्तर्तुरितिद्रुतम् PāṇḍaC. 16.98.

अनीश्वरताज्ञान (anīśvaratā-jñāna) *n.* knowledge as not being the Lord भ्रान्तिः—अनात्मानीश्वरताज्ञानरूपो विपर्यासः Bhāsk. i. 82.23 (*on* i. 2.1)

अनीश्वरतादोष (anīśvaratā-doṣa) *m.* defect of not being the Supreme Self, defect of non-supremacy (ब्रह्मा सृष्टिम्) यदि धर्माधर्मावपेक्ष्य करोति नास्य स्वाधीनं कर्तृत्वमित्यनीश्वरतादोषः NyāyKa. 53.24.

अनीश्वरतारूप (anīśvaratā-rūpa) *adj.* of the nature of not being the Supreme Self यद्यपि जीवस्यापि स्वप्राधान्येनाप्यहंपरामर्शो विद्यत एव तथापि सः ··· प्रतियोगीदन्तापरामर्शरूपितत्वेन नैश्वर्यरूपः। अपि त्वनीश्वरतारूप एव Bhāsk. i. 12.2 (*on* i. 1.1); तदेवं सति व्यामोहे — स्वात्मनि अनीश्वरतारूपे मोहे, व्यपोहिते — अपसारिते सति Bhāsk. ii. 146.12 (*on* ii. 3.17)

अनीश्वरत्व (anīśvara-tva) *n.* AI the state of not being the master एकस्मिन् वस्तुनि विरुद्धाभिप्राययोरेकाभिप्रायानुविधायित्वे तस्येतरस्यानीश्वरत्वम् BrahmSi. 121.8; AII the state of not being the Supreme Self, non-supremacy, powerlessness हीनमध्यमोत्तमभावेन हि प्राणिभेदान्विदधत ईश्वरस्य रागद्वेषादिदोषप्रसक्तेः अस्मदादिवदनीश्वरत्वं प्रसज्येत BrahmSūBh.(Śaṅ.) 410.12 (*on* ii. 2.37); अभिभूतः स एवात्मा जीव इत्यभिधीयते। किंचिज्ज्ञत्वानीश्वरत्वसंसारित्वादिधर्मवान् SarvaVeSāSaṁ. 320; अनीश्वरत्वकिंचिज्ज्ञत्वशरीरित्वपुण्यपापपरवशत्वमनुष्यत्वादिविशेषप्रहाणेन कार्यस्य स्वनिर्माणसमर्थबुद्धिमत्कर्तृमात्रेण संबन्धनियमनिश्चयः ĪśvaSi.(Yā.) 79.6; ĀgaPrā. 16.18; एकाभिप्रायानुरोधेन सर्वेषां प्रवृत्तावेकस्येश्वरत्वं नापरेषाम् मठपरिषदामिव कार्योत्पत्त्यनुरोधेन सर्वेषामविरोधे प्रत्येकमनीश्वरत्वम् NyāyKa. 57.20; ईश्वरस्य भोगादिप्रसक्तितया चानीश्वरत्वम् Bhām. 466.4 (*on* ii. 2.40); कार्यत्वस्यासाधकानामनीश्वरत्वादीनां लिङ्गिन्यप्राप्तेः BrahmSūBh.(Rā.) 141.17 (*on* i. 1.3); न च अविद्यासाचिव्ये ब्रह्मणोऽनीश्वरत्वमुपकरणस्य स्वातन्त्र्याविघातकत्वात् VedāntKa. 2.24 (*on* i. 1.0); न च तद्व्यपास्तत्वे संसारिवत् अनीश्वरत्वं, इच्छादिमत्त्वेऽपि तुल्यत्वात् TarkSaṁ.(Ā.) 113.2; ब्रह्मादिषु केषुचिदीश्वरतया शङ्क्यमानेषु तेनानीश्वरत्वं साध्यते NyāyPari. 146.7; अशक्यविषयप्रयत्नत्वादीश्वरस्यैवानीश्वरत्वं वा NyāySiA. 230.12; एतदुपहितचैतन्यमल्पज्ञत्वानीश्वरत्वादिगुणकं प्राज्ञ इत्युच्यते VedāntSā.(Sa.) 6.18; न चानीश्वरत्वम्। मर्यादामार्गस्य तथैव निर्माणात् AṇuBh. 154.12 (*on* ii. 3.42) जगद्धि निम्नमुन्नतं च पापपुण्यतत्फलैः सृजत्यदो यदि प्रभुस्तदास्य पक्षपातिता। न पूर्वपूर्वकर्मणेति वक्तुमत्र युज्यते तदा ह्यनीश्वरत्वमस्य दूषणं प्रसज्यते NayaMañ. II. i.12.23; B the state of not being the owner अविभक्तेषु द्रव्यस्य मध्यस्थत्वादेकस्यानीश्वरत्वात् सर्वाभ्यनुज्ञावश्यं कार्या Mitā. 219.20 (*on* 2.114); BālamBha. ii. 133.20 (*on* 2.113)

अनीश्वरत्वदोष (anīśvaratva-doṣa) *m.* defect of not being the master, defect of powerlessness or non-supremacy न चानीश्वरत्वदोषः; न हि सेवाभेदानुरोधेन फलभेदप्रदः प्रभुरप्रभुर्भवति BrahmSi. 11.5.

अनीश्वरत्वपक्ष (anīśvaratva-pakṣa) *m.* view as not being the Supreme Lord अनीश्वरत्वपक्षे तु तेजोविशेषैणैव सोढव्यम् ŚatDū. 239.8.

अनीश्वरत्वप्रसङ्ग (anīśvaratva-prasaṅga) *m.* undesired contingency of not being the Supreme Lord or of non-supremacy स्वार्थवत्त्वादीश्वरस्यानीश्वरत्वप्रसङ्गात् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 410.19 (*on* ii. 2.37); प्राक् प्रकृतिपुरुषयोः उत्पत्तेः ईशितव्याभावात् ईश्वरस्य अनीश्वरत्वप्रसङ्गात् GītāBh.(Śaṅ.) 389.15 (*on* 13.19); केवलस्य कर्तृत्वे विश्वस्य वैश्वरूप्यव्याघातः, सततोत्पत्तिप्रसङ्गश्च। अदृष्टापेक्षायां कल्पनागौरवम्, तत एव तदुत्पत्तेः। स्वार्थं प्रवृत्तावनीश्वरत्वप्रसङ्गः ĀtmaTaVi. 872.9; वैषम्यं कुर्वतो रागादिमत्त्वं दृष्टमिति तदप्यनुमातव्यमित्यनीश्वरत्वप्रसङ्गः PrakaVi. 555.11; VedāntKa. 247.10 (*on* ii. 1.34); कर्मसापेक्षत्वे तस्यानीश्वरत्व-प्रसङ्गात् ŚivārkaMaDī. ii. 46.28 (*on* ii. 1.34)

अनीश्वरत्वव्याप्ति (anīśvaratva-vyāpti) *f.* concomitance with non-supremacy or powerlessness ईश्वरादिलक्षणव्यतिरेकस्यानीश्वरत्वव्याप्तेर्ब्रह्मादिषु केषुचिदीश्वरतया शङ्क्यमानेषु तेनानीश्वरत्वं साध्यते NyāyPari. 146.5.

अनीश्वरत्वापत्ति (anīśvaratvāpatti) *f.* undesired contingency of non-supremacy or powerlessness पुण्यपापलेपप्रसङ्गेनानीश्वरत्वापत्तेः TattvPrakā. 121A.3 (*on* ii. 3.33); न कर्मापेक्षायामीश्वरस्यानीश्वरत्वापत्तिदोषः ŚivārkaMaDī. ii. 47.30 (*on* ii. 1.35)

अनीश्वरत्वोपलम्भ (anīśvaratvopalambha) *m.* perception of being other than the Supreme Self अत्यतिशेश्वराणामपि स्वगतेच्छाविघातदुःखादिदर्शनात्तावत एवानीश्वरत्वोपलम्भरूपत्वात् ŚatDū. 152.9.

अनीश्वरनय (anīśvara-naya) *m.* doctrine of denial or non-acceptance of a god अनीश्वरनयेन स्वच्छन्ददारितकुरङ्गकण्ठीरववत् स्वातन्त्र्यमोक्तृ TattvPradī.(A.) 371.5 (*on* 3.75)

अनीश्वरपक्ष (anīśvara-pakṣa) *m.* the view of non-acceptance or denial of a god अनीश्वरपक्षे चाक्षसंयोगादिभिरेव सव्यापारे कर्मण्यपि प्रसङ्गात् KhaṇḍanKhā. 521.20; विशेषणस्य च अनीश्वरपक्षे — वैयर्थ्यात् TarkSaṁ.(Ā.) 54.9.

अनीश्वरपरिस्पन्द (anīśvara-parispanda) *m.* vibration of what is different from the Supreme Lord क्वचिदनीश्वरपरिस्पन्दानामपि नित्यत्वस्य वक्ष्यमाणत्वात् NyāySu.(Ja.) 159B.4 (*on* i. 2.2)

अनीश्वरप्रक्षिप्तत्व (anīśvaraprakṣipta-tva) *n.* the state of being an interpolation by one who is not the Supreme Lord or by one other than the Supreme Lord शैवस्तुतिवचनस्यास्य ··· अनीश्वरप्रक्षिप्तत्वमितिवादरूपतया स्वीयतन्त्राधिकारिशैवस्तुतिमात्ररूपत्वं वा कल्पनीयम् PāñcRāRa. 28.5.

अनीश्वरप्रणीतत्व (anīśvarapraṇīta-tva) *n.* the state of being composed by one who is other than the god अनीश्वरप्रणीतत्वस्यापि·शक्यसाधनत्वात् NyāySu.(Ja.) 84A.7 (*on* i. 1.1)

अनीश्वरप्रत्यक्ष (an-īśvarapratyakṣa) *n.* perception of one other than the god अस्मदयोग्यविषयं अनीश्वरप्रत्यक्षं योगिप्रत्यक्षम् — इति अयुक्तम् TarkSaṁ.(Ā.) 88.30; 89.3.

अनीश्वरप्रमा (anīśvara-pramā) *f.* valid knowledge of one other than the Supreme Lord (i. e. of *jīva*) अनीश्वरप्रमा विज्ञानहेत्वतिरिक्तहेत्वधीना कार्यत्वाद् घटवत् TattvPradī.(Ci.) 117.13.

अनीश्वरप्रमापक्षीकार (anīśvarapramā-pakṣīkāra) *m.* making the valid knowledge of one other than the Supreme Self as the subject of inference अनीश्वरप्रमापक्षीकारे यावदीश्वरसिद्धि व्यर्थं विशेषणम् NyāyPari. 379.8.

अनीश्वरबुद्धित्व (anīśvarabuddhi-tva) *n.* the state of being the knowledge other than that of the Supreme Lord व्यासादिबुद्धिः न वेदार्थविषया, बुद्धित्वात्, अस्मदादिबुद्धिवत् – इति चेत्, न, तव ईश्वरबुद्धौ व्यभिचारात्, अनीश्वरबुद्धित्वात् — इति विशेषणेऽपि निरीश्वरवादे — विशेषणवैयर्थ्यात् TarkSaṁ.(Ā.) 89.18.

अनीश्वरभक्त (anīśvara-bhakta) *m.* devotee of one other than Śiva मा वानीश्वरभक्तो भवामि भवनेऽपि शक्रस्य MahāBhā. xiii. 109*(2)

अनीश्वरमत (anīśvara-mata) *n.* system or doctrine not admitting (the existence of) a god अनीश्वरमतमसमञ्जसम् BrahmSūBh.(Ma.) 29A.9 (*on* ii. 2.10); एवं प्रत्येकं दूषितान्यनीश्वरमतानि सामान्यदूषणेन निराकुर्वन् सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे। विप्रतिषेधादिति TattvPrakā. 97A.8 (*on* ii. 2.10)

अनीश्वरमति (anīśvara-mati) *f.* idea or notion as not being the Supreme Lord त्वय्यनीश्वरमतिं न च कुर्मः Yādavā. 21.25.

अनीश्वरमीमांसक (anīśvara-mīmāṁsaka) *m.* Mīmāṁsaka who does not admit (the existence of) the Supreme Lord अदृष्टं कारणमित्यनीश्वरमीमांसकादिमतम्, तन्न LalitāTriBh. 260.12 (*on* 4); तत्साधनानुष्ठापयिता सन् तत्फलकामनां पूरयतीत्यनीश्वरमीमांसकमतनिरासो द्रष्टव्यः LalitāTriBh. 274.10 (*on* 9)

अनीश्वररूप (an-īśvararūpa) *adj.* not having the nature of the Lord पूजयितुः ध्यातुः वापृथग्भूतं तत् प्रमेयम्, पूज्यम्, ध्येयं च भाति इति तत् तावत् ··· न च अनीश्वरम् (v. l. अनीश्वररूपम्) PratyabhiVi. i. 272.5 (*on* i. 5.16)

अनीश्वरलिङ्ग (anīśvara-liṅga) *n.* characteristic of what is other than the Supreme Lord आदित्यस्य तु नियम्यत्वजन्यत्वपराङ्गत्वपरतन्त्रप्रकाशकत्वादीनाम् अनीश्वरलिङ्गादीनां श्रवणाज्जीवत्वं स्पष्टमेव VedāntRaMañ. 58.3 (1.4)

अनीश्वरवत् (anīśvara-vat) *adv.* like that of one who is other

than the Supreme Lord अनादिनिधना ह्यषा वागुत्सृष्टा स्वयंभुवा । वदस्य वेदं सनातनम् इत्यादिभिरीश्वरस्याप्यनीश्वरवदेव वेदप्रवर्तनमात्रसिद्धेः NyāyPari. 388. 17.

अनीश्वरवाद (anīśvara-vāda) *m.* theory of non-existence of the Supreme Lord अनीश्वरवादे अङ्कुरादीनामकरणकत्वप्रसङ्गात् KhaṇḍanKhā. 463. 19; अनीश्वरवादेऽपि राजादिप्रेरितभृत्यादेरकर्तृत्वापत्तेः TattvPradī.(Ci.) 289.2; न तावत् अनीश्वरप्रत्यक्ष इति विशेषणम् अनीश्वरवादे संभवति TarkSaṁ.(Ā.) 89. 3; 4. 3.

अनीश्वरवादपादप्रसारिका (anīśvaravāda-pādaprasārikā) *f.* causing of a firm footing in the doctrine of the non-existsence of a god स्वभावोऽयं पदार्थानामिति चेन्न । अनीश्वरवादपादप्रसारिकापातात् NyāySu (Ja.) 305A. 8 (*on* ii. 1. 7)

अनीश्वरवादप्रसङ्ग (anīśvaravāda-prasaṅga) *m.* undesired contingency of the theory of non-existence of a god महानुभावानाम् ··· मूर्तित्रयदेवानां ध्यानाद्युपकाराय तादृशमूर्तिमत्त्वम् अस्तीति न किंचिदनीश्वरवादप्रसङ्गावकाशः LalitāTriBh. 302. 13 (*on* 29)

अनीश्वरवादाङ्गीकार (anīśvaravādāṅgikāra) *m.* acceptance of the theory of the non-existence of a god भवदभिमते ब्रह्मणि हेतुरनैकान्तिक इति चेन्न । केवलानुमानवादिनं प्रत्यनीश्वरवादाङ्गीकारेण प्रत्यवस्थानात् NyāySu.(Ja.) 110B.1 (*on* i. 1. 3)

अनीश्वरवादिन् (anīśvara-vādin) *adj.* who holds the view of the non-existence of a god एवमनीश्वरवादिनां सौगतादीनां शुद्धसंवित्संतानादिषु ··· समाश्वर्चाः NyāyPari. 381.14; अनीश्वरवादिनं प्रतीदं दोषाभिधानम् NyāySu.(Ja.) 165B.11 (*on* i. 2.4); अनीश्वरवादिनः ··· स्वकीयेषु स्वस्योत्कर्षं प्रकटयन्ति SiddhāTaVi.(ŚeṣaVā.) 7. 11.

अनीश्वरविनाश्यादिकर्तृमत्त्व (anīśvaravināśyādikartṛmat-tva) *n.* the state of having a creator who is not a god and who is perishable etc. यथासिद्धे च दृष्टान्ते भवेद्धेतोर्विरुद्धता । अनीश्वरविनाश्यादिकर्तृमत्त्वं प्रसज्यते Śloka-Vār. 5(15).80 (661.4)

अनीश्वरविषयता (anīśvaraviṣaya-tā) *f.* the state of having reference to one other than a god न च मुक्तस्वातन्त्र्यविषयाणां श्रुतीनाम् ··· अनीश्वरविषयतया संकोचः ŚatDū. 155. 1.

अनीश्वरशरीरविषयता (anīśvaraśarīraviṣaya-tā) *f.* the state of having reference to the body of one other than the Supreme Lord रमणीयचरणादिवाक्यमेवानीश्वरशरीरविषयतया व्यवस्थापनीयम् ŚivārkaMaDī. i. 252.7 (*on* i. 1. 21)

अनीश्वरशिरस् (anīśvara-śiras) *n.* head of one other than a god (i. e. head of a mortal) ननु प्रत्यक्षेण योऽर्थो नोपलभ्यते स सर्वथा नास्तीति मतं संगच्छते । यथा द्वितीयमनीश्वरशिरः, तृतीयो बाहुः शशविषाणादयो वा MāṭhVṛ. 14.13 (*on* 7); 15.11 (*on* 7); 25.15 (*on* 14)

अनीश्वरसांख्यमत (anīśvarasāṅkhya-mata) *n.* doctrine of the Sāṁkhya not accepting the existence of the Supreme Lord एवमनीश्वरसांख्यमतम् ··· अपाकृत्य NyāySu.(Ja.) 328A.8 (*on* ii. 2.1)

अनीश्वरसूत (anīśvara-sūta) *adj.* having as charioteer who is crippled (i. e. Aruṇa) तं विलोक्य पथि कान्यपि दूरं भेजिरेऽभिजलवाहकुलानि । अव्रजत् क्षणमनीश्वरसूतस्तद्दिशैव दिवसेश्वरथोऽपि RāmC. 16. 36.

अनीश्वरसेवा (anīśvara-sevā) *f.* service or worship of one who is other than the Supreme Lord अनीश्वरसेवापक्षीकारे सिद्धसाधनात् NyāySiA. 221.9.

अनीश्वरात्मन् (an-īśvarātman) *adj.* I (individual self) which is of a nature different from that of the Supreme Being न च प्रमाश्रयैरनीश्वरात्मभिः ··· अतिव्याप्तिः TārkiRa. 7. 6; II of the nature of one not admitting the existence of a god विषयार्णवे । घोरदुःखभयाक्रान्ते समाजेऽनीश्वरात्मनि ··· न विशेषो विभाव्यते BhaviP. 85B.2 (i. 43. 48)

अनीश्वरात्मवत् (anīśvarātma-vat) *adv.* like the individual self which is other than the Supreme Lord ब्रह्म शरीरित्वात्यन्ताभावरहितम् । आत्मत्वादनीश्वरात्मवत् NyāyPari. 258.2.

अनीश्वराधिष्ठित (an-īśvarādhiṣṭhita) *adj.* not controlled by the Supreme Self तत्र च घटो दृष्टान्तो भवत्येवास्ति तस्यानीश्वराधिष्ठितस्यापि चेतनाधिष्ठितत्वम् NyāyRa. 661. 23 (*on* 5(15). 80)

अनीश्वरापेक्षत्व (anīśvarāpekṣa-tva) *n.* the state of not being dependent on the Supreme Self जीवस्य जीवान्तरनियामकत्वे अनवस्थितेः । साम्यादसंभवाच्च न जीवः । नियमे प्रमाणाभावात् । अनीश्वरापेक्षत्वाच्च BrahmSūBh.(Ma.) 11B. 8 (*on* i. 2. 17) (TattvPrakā. परमेश्वरानङ्गीकारादिति भावः)

अनीश्वरासर्वज्ञाशङ्का (anīśvarāsarvajñāśaṅkā) *f.* doubt of (being) neither the Supreme Lord nor the omniscient one वा वासुदेवे अनीश्वरासर्वज्ञाशङ्का मूर्खाणाम्, तां परिहरन् श्रीभगवानुवाच GītāBh.(Śaṅ.) 113.9 (*on* 4. 5)

अनीश्वरीया (anīśvar-īyā) *adj.* (*f.*) coming from one other than the Supreme one प्रमाणपदमाप्नुयात् कथमनीश्वरीयापि चेदतः श्रुतिरियं श्रुता जगति तव्यमैशी कृतिः Vidvanmo. 5.13.

अनीश्वरेच्छा (anīśvarecchā) *f.* will of one who is not the Supreme one न च सामग्र्यां सत्यां कचित् शानं क्वचिन्नेति नियन्तुं शक्यम्, अनीश्वरेच्छया तन्नियमासिद्धेः ŚatDū. 221.23.

अनीश्वरोचिता (an-īśvarocitā) *adj.* (*f.*) not worthy of a king अनीश्वरोचिता तस्य क्रीडापि अपराभवत् RājTa.(Ka.) 1. 357.

अनीषच्छासन (an-īṣacchāsana) *adj.* [SiddhaHe. v. 3.141; *cf.* Vār. 1 *on* P. iii. 3. 130] not easy to be punished, difficult to be punished अनीषच्छासनो दुर्धर्षो दुर्मर्षणोऽपि च । मया सुशासनस्तेऽरिः Dvyāśra-Kā. 13.38.

अनीषत् (an-īṣat) *adv.* not slightly, profusely तिमिरकुलैरनीषदुदमेषि मसीमलिनैः Kapphiṇā. 11. 33.

अनीषत्कर (an-īṣatkara) *adj.* not easy to be done, difficult to be done न किंचिदनीषत्करं नाम कृतान्तस्य AnarghaRā. 6.81(3); अनीषत्कराः परिहर्तुमुत्तापाः TilaMañ. 259. 1; यत्रानीषत्करं कृत्यं तत्रापीषद्वचं त्वया DvyāśraKā. 13.35 (comm. न केवलं सुखसाध्यं दुःखसाध्यम्); अति(नी)षत्करमप्युच्चैः कार्यमनीषत्करं भवेद् । यत्रैकहृदयोत्साहधारिणः सहकारिणः PāṇḍaC. 12.352.

अनीषदर्थ (anīṣad-artha) *adj.* meant for the sake of (the sense) 'other than small' (का पथ्यक्षयोः) अनीषदर्थे आरम्भः । कापथः Nyāsa. ii. 478. 3 (*on* vi. 3. 104); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 3. 104; Prasā. i. 666.12.

अनीषद्दान (an-īṣaddāna) *adj.* [SiddhaHe. v. 3.141; *cf.* P. iii. 3. 126] not easy to be given, difficult to be given ईषद्दानं मयानीषद्दानेऽपि त्वत्कृते सखे DvyāśraKā. 13. 39 (comm. अनीषद्दाने दुःखेन देयेऽपि वस्तुनि विषये)

अनीह (an-īha) *adj.* [*f.* -ā] 1 free from desire, indifferent स नेह (v.l. अनीह) आयाति परं परात्मा MahāBhā. v. 246*(7); xii. 208. 15; न चापि युक्तं त्वद्बाहुनिर्जितं मम मानिनः । राज्यं भोक्तुमनीहस्य दुर्बलस्येह कस्यचित् MārkP. 114.22; अनीहा निरपणा ब्राह्मणा बाह्यरसलाभादिव सानन्दा दृश्यन्ते विद्वांसः TaiUBh. 264.11 (*on* 2.7); शुद्धं ब्रह्माहमस्मीत्यविरतमधुनात्रैव तिष्ठेदनीहः ŚatŚlo. 64; एकोऽहम् ··· स्फुरितभेदरहितोऽहम् । एकोऽहमनीहः SvātmNi. 112; ईशम् ···। अनीहः समर्चयेद् ParāSū. 9. 16; योऽनीहो देहगेहेऽपि सोऽनागारः सतां मतः YaśasCam. ii. 411. 4; त्वत्तोऽस्य जन्मस्थितिसंयमान् विभो वदन्त्यनीहादगुणादविक्रियात् BhāgP. x. 3. 19; x. 16. 49; xi. 23. 45; अनीह एतद् बहुधैक आत्मना सृजत्यवत्यत्ति SkandP. ii(7).16.5; मनः प्रशान्तमत्यच्छम् ···। अनीहं विगताभीष्टं नाभिवाञ्छति नोज्झति YogVā. ii. 13.49; निर्ग्रन्थो निर्ममोऽनीहः स्वामी ··· विजहार वसुंधराम् TriṣaŚaPuC. ii. 3. 309; अनीहैरिव नागेन्द्रैर्विवापिण्डोऽप्युपाददे PāṇḍaC. 12. 237; अनीहमकाममवाममनाधि । जिनेन्द्र मनो मम वाञ्छति नाम न विभ्रमधाम न मौक्तिकदाम ChandaśCū. ii. 172.2; ते प्राहुरनीहानां कार्यं नः किमपि नास्ति शुभे PrabhāC. 45. 10; सा ···। विलोक्य वदनं शार्ङ्गिकलाप मुहुर्मुहुः ···। हा निर्मम इहानीह ŚāliC. 7. 63; स्वयं तथा चानीहो भूत्वा निवसेत् ManvaVi. 752 12 (*on* 6.95); अथानीहस्य किंचिद् दत्त्वा विभागमाह VyavaNi. 418.3; सोऽहम् ··· स्वयमनुपतिते मोक्षसौख्येऽप्यनीहः Nāray. xi. 95. 4; 2A effortless, devoid of activity एकान्तेन ह्यनीहोऽयं पराभवति पूरुषः MahāBhā. iii. 33. 36; प्रत्यक्षस्य मानत्वमित्येव केनावसीयते । तथा च पुरुषार्थतत्साधनमात्रसिद्धौ जगदनीहमापद्येत NyāySu.(Ja.) 333A.9 (*on* ii. 2. 3); 2B free from any undertaking, free from any act या मुदा कुमिततुः । साथ ··· अनीहा प्रेतावासे निवसति YaśasCam. i. 129. 3; कर्मण्यनीहस्य भवोऽभवस्य ते ··· स्वात्मरतेः खिद्यति धीर्विदामिह BhāgP. iii. 4.16; *m.* I epithet of Śiva नमस्ते परमेशाय ···। नमोऽनीहाय बीहाय ŚivaP. ii(3). 11. 15 (134B.8); भावग्राह्यमनीहाख्यं भावाभावकरं शिवम् ।···ये विदुस्ते जहुस्तनुम् ŚivaP. vii(1).6. 48 (509A. 10); II epithet of Viṣṇu (Kṛṣṇa) अनीहोऽनीशोऽव्ययोऽक्षयः ।··· इत्येतद्वासुदेवस्य विष्णोर्नामसहस्रकम् PāñcaRā.(Nā.) iv. 3.14; III name of a king of Ayodhyā, belonging to the solar dynasty, PW., MW., APTE.

अनीहक (anīha-ka) *adj.* having no desire धनेशीलो नरो विद्वानीहकोऽनीहकोऽपि वा ।··· चरेद् भूतान्यहिंसयन् MahāBhā. xii. 283. 29; नैव कर्मितुं शक्तोऽस्म्यनुरूपमनीहकम् BrahmVaiP. iii. 13. 41.

अनीहता (anīha-tā) *f.* the state of having no desire, detach-

ment विनयानोद्दताक्षान्तिनैर्ग्रन्थप्रमुखा गुणाः । दुर्लभा ये कलौ सर्वे तेऽपीक्ष्यन्तेऽत्र निर्मलाः Gurvā. 469.

अनीहन (an–īhana) *n.* (Jain.) absence of investigation or speculation अवग्रहेहादीनां गृहीतग्राहित्वेऽपि प्रामाण्यमिष्यत एव । न चैषां भिन्नविषयत्वम्, एवं ह्यवगृहीतस्य अनीहनात्, ईहितस्य अनिश्चयादसमञ्जसमापद्येत Pramā-Mī. 4.25 (*on* i. 1. 4)

अनीहमान (an–īhamāna) *adj.* [*f.* -ā] **1** not wishing, not desiring महायज्ञान् यज्ञशास्त्रविदो जनाः । अनीहमानाः सततमिन्द्रियेष्वेव जुह्वति ManuSm. 4.22; गृहा नानीहमानस्य न चैवावदतो मृषा JātaMā. 107.18 (18.13); विभागं चेत् पिता कुर्यादिच्छया विभजेत् सुतान् ··· शक्तस्यानीहमानस्य किंचिद् दत्त्वा पृथक्क्रिया YājñaSm. 2.116; AgniP. 255. 3; विशदायां शरदि ··· स्वकरतलोपधानच्छायोपरक्ता रिक्ता इति मुग्धयुवतयः क्षणमनीहमानाः पातुमस्युः(?) AvantiKa. 32.18; प्रशस्य तावद् वणिजां प्रहारान् प्राणक्षयं कर्तुमनीहमानान् इति ब्रुवाणो वरवारणेन्द्रं कश्चिद् भटो योद्धुमुपानिनाय VarāṅgaC. 18. 39; कुसुमशेखरोऽपि किंचित् सदर्पतया तमुपसर्पितुमनीहमानो हीनबलतया च योधयितुमपारयत् TilaMañ. 82.13; पितृद्रव्यमनीहमानस्यानिच्छतोऽपि Mitā. 221.19 (*on* 2.116); VīraMi. 569. 2 (*on* 2.116); (अस्पृहः) गृहस्थ एव ··· अनीहमानः ··· ब्रह्मभवति Manva-Vi. 752. 25 (*on* 6.96); मन्वादिष्वनीहमानस्यापि योगिनोऽन्तर्यागविधानात् YogSā. 24.5 (2); अर्जनसमर्थस्य पुत्रस्यानीहमानस्य दायजिघृक्षाभावमाह स एव (याज्ञवल्क्यः) VyavaMa. 99. 14; प्रचण्डे च वलति पवमाने ··· सागरानपि शोषयतस्तस्य सनीडमागन्तुमनीहमानेषु च यादोगणेषु ··· प्रचेताः प्राकृतलोकसाधारणतटस्थ एव बहिरवतस्थे NīlaVi. 24.6; **2** not making any effort, not exerting, inactive यदि चाभावात् भावोत्पत्तिरभ्युपगम्येत, एवं सत्युदासीनानाम् अनीहमानानामपि जनानामभिमतसिद्धिः स्यात् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 393.17 (*on* ii. 2. 27)

अनीहलभ्य (anīha–labbya) *adj.* attainable by one who has no desire or attachment हित्वा तदात्मनि सुखं त्वदनीहलभ्यं क्लिश्यामहेऽतिकृपणास्तव माययेह BhāgP. x. 70.28.

अनीहा (an–īhā) *f.* **1** absence of exertion or endeavour, indifference, disinterest ऋणं धारयमाणस्य कुतः सुखमनीहया MahāBhā. v. 105. 6; ऐकगुण्यमनीहायामभावः कर्मणां फलम् MahāBhā. v. 133. 25; अनुपालयतामुदेष्यतीं प्रभुशक्तिं द्विषतामनीहया । अपयान्त्यचिरान्महीभुजां जननिर्वादभयादिव श्रियः Kirātā. 2. 10; स्मृत्वेहायां परिक्लेशं ततः फलविपर्ययम् । अभयं चाप्यनीहायां संकल्पाद् विरमेत् कविः BhāgP. vi. 16. 59; xi. 18.17; **2** absence of desire, detachment ईहते धनहेतोर्यस्तस्यानीहा गरीयसी MahāBhā. xii. 20.7; मनुष्येभ्यस्त्वनीहा PārāSū. 19.27; अन्ये भक्ता दीक्षिताः सर्वत्रानीहामीश्वरदर्शन एवेहां कर्तुमसमर्थाः PārāSū. 21. 15; सत्त्वस्थाः सात्त्विकान् धर्मान् विष्णुप्रीतिकरान्छुभान् । कुर्वन्त्यनीहया नित्यं ते वै भागवताः स्मृताः SkandP. ii(7). 20. 59; vi. 234. 23; नियमः स्यादनीहा च शौचं तुष्टिस्तपस्तथा LiṅgaP. i. 8.30; यस्य धर्मार्थमीहा तस्यानीहा गरीयसी PadmP. v. 19. 252; SūktiRa. 165. 4; Subhāṣi. 3001; क्षान्त्या क्रोधो मृदुत्वेन मानो मायाजवेन च । लोभश्चानीहया जेयाः कषायाः YogŚā. 4. 23; अनीहैरिव (v.l. अनीहयैव Bhavnagar Ed.) नागेन्द्रैर्विधापिण्डोऽप्युपाददे PāṇḍaC. 12.237.

अनीहाकृत (anīhā–kṛta) *adj.* done without any desire अकर्मणः श्रेष्ठतमं कर्मानीहाकृतं तु यत् GaṇeP. ii. 139. 7.

अनीहादि (an–īhādi) *adj.* other than those (verbal bases) (belonging to the list) beginning with *īh-* व्यतिहारेऽनीहादिभ्यो ञः Siddha-He. v. 3.116 (Vṛtti ईहादिवर्जेभ्यो धातुभ्यः स्त्रियां ञः स्यात्)

अनीहामय (anīhā–maya) *adj.* full of dislike ईहानीहामयैरन्तर्या चिदावलिता मलैः । सा हि नोद्धर्तुं शक्ता YogVā. v. 34. 104.

अनीहार्थ (anīhārtha) *m.* wealth obtained without striving (for it) न हि संचयवान् कश्चिद् दृश्यते निरुपद्रवः । अतश्च धर्मिभिः पुंभिरनीहार्थः प्रशस्यते । प्रक्षालनाद्धि पङ्कस्य दूरादस्पर्शनं वरम् MahāBhā. iii. 2.47 (BhārBhā-Dī. यदृच्छालब्धोऽर्थः)

अनीहालक्षण (anīhā–lakṣaṇa) *adj.* characterised by indifference इयत्कालं नागतः स्मो यतो हेतोः स किं ययौ । अनीहालक्षणः कापि यामो येनाथ चक्रिणम् TriṣaŚaPuC. i. 5.138.

अनीहित (an–īhita) *adj.* [*f.* -ā] **AI** not having desires मनस्यनीहिते शान्ते ··· न हि कश्चित् कृतैरर्थैः YogVā. ii. 19.25; निर्भावं निरहंकारं निर्मनस्कमनीहितम् । केवलं स्पन्दशुद्धात्मन्येव तिष्ठति ते वपुः YogVā. v. 35. 78; **AII** in which there is no desire (for fruit) अनीहितासौ सविशेषविधावेवं समस्तं क्षमयेत कर्म NayaMañ. IV. i. 12.22; **BI** not wished for, not desired इदमीहितमिदमनीहितमित्यात्मानं न स्पृशन्ति विकल्पाः YogVā. iv .37. 11; **BII** not sought after एते व्यापारा नियतयः स्वभावा अनीहिताः TātpaVṛ. 57. 15 (*on* 1. 44) [displeasing, MW.; *n.* disinclination, apathy, MW.]

अनीहितभेद (anīhita–bheda) *adj.* in which distinction is not desired (i. e. not differentiating) जनयसि मनसि किमिति गुरुखेदम् । शृणु मम वचनमनीहितभेदम् GītGo. ix. 18. 6.

अनीहिताकारा (anīhitākārā) *adj.* (*f.*) having the form of aversion ईहितानीहिताकाराः कलनामृगतृष्णिकाः । सत्यावबोधमेघेन यस्य शान्ताः स जीवति YogVā. v. 34. 110.

अनु (ánu) *ind.* (also *adn.*, or *adv.* or *prvb.*) [GRASSMANN; AltGr. I. 322; II. 1.258; 272; 282; 308; 312; MAYR.; accent PhiṭSū. 81-82; VājaPrāti. 6. 8; 6.24; sometimes *nu* in Vedic language AltGr. II. 1. 73; listed in *cādigaṇa* GaṇPā. 85. 118; listed in *prādigaṇa* GaṇPā. 154. 5; CāndraVṛ. *on* i. 1. 109; also Gaṇasūtra *on* P. v. 4. 107; MugdhaBo. 6. 65(62. 3)] **1A** as a *karmapravacanīya* or *adn.* governs the Acc. case (P. i. 4.90; MugdhaBo. 5.7 (47.8-9)); but in some instances the Abl. or Gen. case also; meanings as stated in the grammatical works — *lakṣaṇa*, *cihna* 'sign, indication, in the direction of, towards' P. i. 4.84; JaineVyā. i. 4. 2; CāndraVyā. ii. 1. 56; Siddha-He. ii. 2.36; *itthaṃbhūtākhyāna* 'statement of attitude, towards' P. i. 4.90; JaineVyā. i. 4.11; SiddhaHe. ii. 2.36; *bhāga* 'share, falling to one's share' P. i. 4. 90; JaineVyā. i. 4.12; SiddhaHe. ii. 2. 37; *vīpsā* 'pervasion, in each and every case' P. i. 4.90; JaineVyā. i. 4.11; SiddhaHe. ii. 2. 36; MugdhaBo. 5.7 (47.10-11); *tṛtīyārtha* or *sahārtha* 'along with' P. i. 4.85; JaineVyā. i. 4. 14; CāndraVyā. ii. 1.57; SiddhaHe. ii. 2. 38; MugdhaBo. 5.7 (47. 11); *hetu* 'on account of, because of' Vār. 2 *on* P. i. 4. 84; JaineVyā. i. 4.13; *hīna* 'inferior to (in rank)' P. i. 4.86; JaineVyā. i. 4.15; CāndraVyā. ii. 1.58; MugdhaBo. 5.7 (47.11); **1BI** as first member of an *avyayībhāva* or adverbial Cpd. (अनुवनम्) अनुर्यत्समया P. ii. 1. 15; JaineVyā. i. 3. 12; CāndraVyā. ii. 2. 9; (अनुगङ्गम्) यस्य चायामः P. ii. 1. 16; ŚākaṭāVyā. ii. 1.13; **1BII** causes a change (addition of *a*) at the end of a Cpd. (अन्वक्षम्) Gaṇasūtra *on* v. 4.107; JaineVyā. iv. 2. 109; ŚākaṭāVyā. ii. 1. 150; SiddhaHe. vii. 3. 87; SaraKaṇṭhā.(Gr.) v. 4.123; MugdhaBo. 6.65 (62. 3); **2** as an adverb, when not governing a noun or not combined with a verb or verbative in a single unit; **3** as an *upasarga* or preverb *anu* will be treated under the separate entries along with the verbal base and verbal derivatives etc.; in connection with the particular verbs **3AI** requires P. (prohibiting Ā.) for the desiderative forms of the verbal base *jñā-* नानोर्ज्ञः P. i. 3. 58; JaineVyā. i. 2.54; **3AII** requires P for the verbal base *kṛ-* अनुपराभ्यां कृञः P. i. 3. 79; CāndraVyā. i. 4. 131; ŚākaṭāVyā. i. 4. 72; SiddhaHe. iii. 3.101; **3BI** requires Ā. for the verbal base *krīḍ-* क्रीडोऽनुसंपरिभ्यश्च P. i. 3. 21; JaineVyā. i. 2.15; CāndraVyā. i. 4. 58; ŚākaṭāVyā. i. 4. 11; SiddhaHe. iii. 3.34; MugdhaBo. 23.4 (135.14); **3BII** requires Ā. for the verbal base *vad-* (intra.) अनोरकर्मकात् P. i. 3.49; JaineVyā. i. 2.45; CāndraVyā. i. 4. 94; ŚākaṭāVyā. i. 4.54; SiddhaHe. iii. 3.81; MugdhaBo. 23.40 (139.7); **3CI** when followed by *gṛ-* VIII. P. governs the dative अनुप्रतिगृणश्च P. i. 4. 41; ŚākaṭāVyā. i. 3. 145; SiddhaHe. ii. 2. 57; SaraKaṇṭhā.(Gr.) i. 1.64; **3CII** causes transitivization of the verbal base *vas-* उपान्वध्याङ्वसः P. i. 4.48; JaineVyā. i. 2. 118; ŚākaṭāVyā. i. 3.123; SiddhaHe. ii. 2. 21; SaraKaṇṭhā.(Gr.) i. 1.49; **3CIII** prohibits the pass. aor. marker III. per. sg. (reflexive passive) when followed by the verbal base *tap-* तपोऽनुतापे च P. iii. 1. 65; CāndraVyā. i. 1. 79; SaraKaṇṭhā.(Gr.) i. 3. 102; **3DI** referred to as *upapada* 'accompanying word' (अनुज etc.) अनौ कर्मणि P. iii. 2. 100; ŚākaṭāVyā. iv. 3. 197; SiddhaHe. v. 1. 168; SaraKaṇṭhā.(Gr.) i. 4. 132; **3DII** causes a *kṛt* formation with *rudh-* (अनुरोधिन्) संपृचानुरुध° ··· °अभ्याहनश्च P. iii. 2. 142; SiddhaHe. v. 2.63; **3DIII** causes *kṛt* formation with *vad-* (अनुवादिन्) SiddhaHe. v. 2.58; **3DIV** causes *kṛt* formation optionally with *bhū-* (अनुभव and अनुभाव) व्यनुभ्येषु च भुवः SaraKaṇṭhā.(Gr.) ii. 4. 36; **3DV** has its final vowel lengthened with *dā-* before the participle *tta* (अनूत्त) निविस्वन्ववात् ŚākaṭāVyā. iv. 2.115; SiddhaHe. iv. 4.8; **3E** causes a *taddhita* formation (अनुक) अनुकाभिकाभीकः कमिता P. v. 2. 74; ŚākaṭāVyā. iii. 3. 105; SiddhaHe. vii. 1. 188; **3F** as the first

member of a Cpd. causes a change of *a* to ū (अनूप) ऊदनोर्देशे P. vi. 3.98; JaineVyā. iv. 3.203; ŚākaṭāVyā. ii. 2.139; SiddhaHe. iii. 2.110; PrakriKau. i. 646.6; **3Gi** as the first member causes addition of *a* at the end of a Cpd. with the delision of *an* (अनुसाम, अनुलोम) अच् प्रत्यन्ववपूर्वात् सामलोम्नः P. v. 4.75; JaineVyā. iv. 2.71; CāndraVyā. iii. 4.27: **3Gii** causes addition of *a* at the end of a Cpd. (अनुरहस) अन्ववतप्ताद्रहसः P. v. 4.81; JaineVyā. iv. 2.84; CāndraVyā. iv. 4.67; ŚākaṭāVya. ii. 1.146; SaraKaṇṭhā.(Gr.) v. 4.97; MugdhaBo. 6.81 (63.19); **3H** as the first member causes an acute accent on the final syllable of a Cpd. (*anujyeṣṭhá, anukanīyás*) अनोरप्रधानकनीयसी P. vi. 2.189; LaŚabdeŚe. i. 534.3; **3Ii** causes *ṣatva* in the verbal form स्तुवन्ति (अनोः स्तुवन्त्यान्) VājaPrāti. 3.71; **3Iii** causes *ṣatva* in the verbal base *syand-* when the subject is inanimate अनुविपर्यभिनिभ्यः स्यन्दतेरप्राणिषु P. viii. 3.72; JaineVyā. v. 4.54; CāndraVyā. vi. 4.61; ŚākaṭāVyā. iv. 2.231; SiddhaHe. ii. 3.50; **4** used as an expletive (*pādapūraṇa*)] **1** *adn.* (governing Acc.) **A** following, subsequent, after, behind, next to (spatially and temporally) **B** towards, striving towards, for **C** along, along with, with **Di** according to, in accordance with (a wish, will, request etc.) **ii** corresponding to, in resemblance to, agreeable to, equal to **iii** consequent upon, because of, on account of, in consequence of **iv** with regard to, in relation to, with reference to **Ei** throughout (spatially and temporally), in all places of territory, in all directions, everywhere, among, in each and every case, at all times **ii** in, on, at, near, into **F** (meanings as noted in Gr.) **i** because of, on account of **ii** sign, mark, in the direction of, towards **iii** share, falling to one's share **iv** pervasion, in each and every case **v** statement of attitude, towards **vi** along, along with **vii** inferior to (in rank) **G** (governing Abl.) following, subsequent, after, next to **H** (governing Gen.) **i** in accordance with **ii** following, subsequent, after, next to **2** *adv.* **A** afterwards, subsequently, behind, next in order **B** at all times, daily **C** favourably, agreeably **3** *ind.* used as an expletive (*pādapūraṇa*) **1**[5] *adn.* (governing Acc.) **A** following, subsequent, after, behind, next to (spatially and temporally) स्थिरं हि जानमेषां वयो मातुर्निरेतवे। यत् सीमनु द्विता शवः RV. i. 37.9; विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा RV. i. 52.15; i. 103.7; पूर्वामनु प्रयतिमा ददे RV. i. 126.5; यदीमनु प्रदिवो मध्व आधवे RV. i. 141.3; ii. 5.3; v. 29.2; भ्रातरनु वः कृत्व्येमसि RV. i. 161.3; अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्। अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुः RV. i. 163.8; इदं ह्यन्वोजसा सुतम्…। पिब RV. iii. 51.10; SV. I. ii(2). 3.1; SāmaViBr. i. 4.15; दीर्घामनु प्रसितिं स्यन्दयध्यै RV. iv. 22.7; ऋभवः …। अस्मिन् हि वः सवने रत्नधेयं गमन्त्विन्द्रमनु वो मदासः RV. iv. 35.1; v. 52.6; वि नाकमख्यत् सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो वि राजति RV. v. 81.2; VājaS. 12.3; RV. vi. 48.22; पूषन्ननु प्र गा इहि RV. vi. 54.6; अनु स्तोमं मुदीमहि RV. viii. 1.14; स आ यजस्व नृवतीरनु क्षाः RV. x. 2.6; x. 40.10; ये वध्वश्चन्द्रं वहतुं यक्ष्मा यन्ति जनादनु RV. x. 85.31; AV. xiv. 2.10; BaudhGS. i. 5.2; ĀpaManPāṭha. i. 6.9; अनुष्टुभमनु चर्चूर्यमाणमिन्द्रं नि चिक्युः कवयो मनीषा RV. x. 124.9; द्यावापृथिवी अनु मा दीधीथां विश्वे देवासो अनु मा रभध्वम् AV. ii. 12.5; अनु त्वा हरिणो वृषा पद्भिश्चतुर्भिरक्रमीत् AV. iii. 7.2; AV.(P.) iii. 2.2; ĀpaŚS. xiii. 7.16; VaikhāŚS. 16.8; AV. iii. 18.6; AV.(P.) ii. 33.2; तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठम् … अनु यदेनं मदन्ति विश्व ऊमाः AV. v. 2.1; vi. 17.1; इमं वीरमनु हर्षध्वमुग्रम् AV. vi. 97.3; vi. 105.1; अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः AV. vii. 82.4; xviii. 1.27; TaiS. IV. i. 2.2; MaiS. i. 8.9 (i. 128.11); iii. 1.4 (iii. 5.1); KāṭhS. 16.2 (i. 221.20); 19.3 (ii. 2.20); VājaS. 11.17; TaiBr. I. ii. 1.23; ŚatBr. VI. iii. 3.6; BaudhŚS. i. 55.5; ĀpaŚS. ix. 1.11; ix. 7.6; ix. 9.1; xvi. 2.8; KātyŚS. xvi. 2.14; xxv. 3.15; BhārŚS. ix. 1.11; MānŚS. 99.7; HirŚS. xi. 1.19 (9.19); VaikhāŚS. 1.12; जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु AV. vii. 118.1; viii. 9.13; x. 4.6; वत्सं गायत्रीमनु ता इहागुः AV. xiii. 1.10; xv. 6.8; दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धाम् TaiS. I. i. 6.1; MaiS. i. 1.7 (i. 4.6); KāṭhS. 1.6 (i. 3.12); KapiKaS. 1.6 (5.13); VājaS. 1.20; MānŚS. 14.8; ĀpaŚS. i. 21.7; VaikhāŚS. 4.8; गायत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्व TaiS. I. iii. 7.1; VI. iii. 5.3; KāṭhS. 3.4 (i. 25.2); 26.7 (ii. 131.6); BhārŚS. vii. 10.2; ĀpaŚS. vii. 13.2; VaikhāŚS. 8.5; LāṭyāŚS. iii. 5.5; KauśiSū. 69.23; सर्वाणि वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति TaiS. I. vii. 5.3; I. viii. 5.1; III. ii. 5.5; BaudhŚS. i. 50.3; BhārŚS. i. 8.7; viii. 20.13; ĀpaŚS. i. 9.1; viii. 16.6; MānŚS. 9.11; VaikhāŚS. 9.9; TaiS. IV. iv. 12.5; V. iv. 10.3; पृथिवीं तेनु स्वाहेति। अनु त्वा देववीतये VājaS. 5.9; 8.37; देवविशः कल्पयितव्या इत्याहुस्ताः कल्पमाना अनु मनुष्यविशः कल्पन्ते AitBr. 2.3(41); (पशोः) तस्याशिः पुरस्तादेव सोऽग्निमनु प्राच्यवत् AitBr. 6.6(163); 7.7(208); 9.1(238); 12.12(347); यद् वै यज्ञे समानं क्रियते तत् प्रजा अनु समनन्ति AitBr. 20.3(535); 37.2(907); बृहस्पतिर्ह वै देवानां पुरोहितस्तमन्वन्ये मनुष्यराज्ञां पुरोहिताः AitBr. 40.3(960); त्रिवृता अनु प्रवदन्ते पाप्मानमेव तदपघ्नते PañcBr. iv. 9.22; गार्हपत्यं वा अनु प्रजाः पशवः प्रजायन्ते TaiBr. I. i. 4.7; यदेष पूर्वं प्रसृप्तं पश्च हि तैः। सूर्यस्य रश्मीननुसंतान TaiBr. I. iv. 4.10; ĀśvaŚS. I. iii. 10.16; ĀpaŚS. ix. 10.17; MānŚS. 100.5; एकं मासमुदसृजत्।… प्रजामनु प्रजायसे। तदु ते मर्त्यामृतम् TaiBr. I. v. 5.6; BaudhŚS. i. 154.18; TaiBr. III. vii. 4.17; BaudhŚS. i. 5.11; ĀpaŚS. i. 13.15; पृथिवी त्वा दीक्षमाणमनु दीक्षताम् TaiBr. III. vii. 7.7; ĀpaŚS. x. 11.1; योऽस्यै प्रोऽध्वर्युर्यज्ञेन चरति तं प्रयन्तमनु प्रच्योतोः ŚatBr. I. i. 2.22; I. iii. 2.11; ŚatBr.(K.) II. iii. 1.3; II. iii. 1.10; II. vi. 1.20; ŚatBr. III. ii. 4.6; IV. iii. 3.10; प्रजापतिमु वाऽ अनु सर्वे देवाः ŚatBr. XIII. v. 3.3; अनु वां देववीतये ŚatBr. XIV. i. 4.12; TaiĀ. iv. 7.1 (446.2); मम चित्तमनु चित्तं ते अस्तु MantrBr. i. 2.21; i. 4.9; एतं ह वा एतं न्यङ्क्रमनु गर्भं इति JaimiUBr. i. 4.2; धर्मान् पृथक् पश्यंस्तानेवानु विधावति KāṭhU. 4.14; यज्ञं प्रतितिष्ठन्तं यजमानोऽनु प्रतितिष्ठति ChāndoU. iv. 16.5; v. 19.2; viii. 9.1; ते ह तत एवाग्निमार्चष्मानन्वितरान् पराभावयन् Śaunako. 1.4; यमन्वाह नभसो न पक्षी काष्ठा भिन्दन् गोभिरितोऽमृतश्च BāṣkaU. 15; क्ष्मामेकां सलिलावसन्नां कृत्वा स्वनन्तीमनु स्वयं भूत्वा वराहो अहार PāramaU. 6.4; 8.8; 10.3; पिण्डान् निपृणीयात् … एतत् तेऽसौ ये च त्वामत्रान्विति ĀśvaŚS. I. ii. 6.15; ŚāṅkhaŚS. iv. 4.2; VārāŚS. I. ii. 3.17; पुरोडाशमनु देविकाहवींषि निर्वपेयुः ĀśvaŚS. I. vi. 14.15; ĀpaŚS. xiii. 21.12; MānŚS. 93.1; VārāŚS. III. iii. 1.60; KātyŚS. v. 11.23; xv. 4.4; VaikhāŚS. 17.8; यजमानः पूर्णाहुतिमनु प्राणिति ŚāṅkhaŚS. ii. 9.7; vi. 13.3; प्रातःसवनीयाननु पुरोडाशान् … निर्वपति ŚāṅkhaŚS. xiv. 2.17; xiv. 10.4; xvii. 14.9; वषट्कृते हविर्जुहोत्येतस्य होममनु प्रतिप्रस्थाता … दिशो जुहोति BaudhŚS. i. 124.4; i. 180.11; ii. 171.9; VārāŚS. III. ii. 1.27; KātyŚS. xii. 3.5; यद् वै यज्ञस्य वास्तव्यं क्रियते तदनु रुद्रोऽवचरति BaudhŚS. ii. 195.5; ii. 205.5; ii. 360.7; एषा देवता उदेति, व्यवहारमन्वस्तमेति VādhūŚS. iii. 27.10; iii. 43.5; iii. 79.11; होतुर्वषट्कारमनु संप्रत्यक्षमनु प्रहरतात् VādhūŚS. iii. 98.2; iv. 10.1; पशुमन्वन्ये पशवः VādhūŚS. iv. 15.19; iv. 26b. 3; iv. 28b. 5; स यदु हैवैतदश्व रात्रिश्चान्योऽन्यमनु पर्यावरावर्तेते VādhūŚS. iv. 102.4; अध्वर्युं जुह्वतमनु जुह्वति ĀpaŚS. iii. 17.1; x. 18.8; xii. 5.15; ऐन्द्रवायवस्य सादनमनु साद्यते ĀpaŚS. xii. 14.7; xiii. 7.13; xiii. 15.8; स्विष्टकृतमनु होमः ĀpaŚS. xix. 13.18; xxi. 20.6; xxii. 11.11; xxiii. 14.15; अग्निमग्रतो नयन्ति। यस्योपस्थे सोऽनन्तरा राजानमनु पश्चादाज्यान्यासन्दीन् … अनुनयन्ति MānŚS. 69.15; माध्यंदिनीयान्सवनीयाननु नैवारं चरुं निर्वपति VārāŚS. III. i. 1.22; III. iv. 1.8; उद्गातारमुपह्वयते — उद्गातर्निष्क्रम … देवतामुद्गायन्तीमनूद्गायेति VārāŚS. III. iv. 3.9; HirŚS. xiv. 3.12 (230.26); प्रतिप्रस्थातास्थितपात्रेण द्रोणकलशादुपयामगृहीतोऽसीति गृहीत्वा गृहीत्वा द्विदेवत्याननु जुहोति KātyŚS. ix. 9.15; ix. 11.1; ix. 13.19; अध्वर्युमनु जुहोति KātyŚS. x. 3.4; HirŚS. ii. 6.54 (242.21); दश दशैकैकं चमसमनु भक्षयन्ति KātyŚS. xv. 8.18; xx. 4.30; xxii. 4.8; प्रातःसवनीयाननु हवींषि निर्वपति KātyŚS. xxii. 8.1; तस्याः यज्ञसंस्थामनु संतिष्ठते HirŚS. xvii. 3.23 (421.2); प्रजामनु प्रजायसे HirŚS. xxvii. 5.166 (210.25); ĀpaDS. ii(9). 24.1; उत्तरामाहुतिमनु यजमान आयतनादुत्थाय VaikhāŚS. 2.7; 16.18; प्रथमामन्वेनामधीमहे NidāSū. 46.4 (3.4); 36.5 (2.10); 117.14 (7.3); हिङ्कारमन्वभिगरप्रमृतयः कुर्वा यथार्थं स्युः LāṭyāŚS. iv. 3.22; DrāhyŚS. xi. 3.23; LāṭyāŚS. vi. 4.16; ब्राह्मणास्तु यथाभिप्रेतं ये च ताननु स्युः LāṭyāŚS. ix. 2.29; होतुर्भक्षमनु भक्षयन्ति JaimiŚS. 14; प्राजापत्ये पशौ समिध्यमानवतीमनु समास्थाय इति वपति VaitāSū. 28.4; सदः प्रसर्पन्ति माध्यंदिनीयानन्वौदुम्बरं चमसमुन्नीय … तं सगोत्राय ब्राह्मणे ददाति Kāṭhakaśrautasaṃkalana 29.16; नाराशंसे सदस्यश्च यमनु भक्षयन्ति तं भक्षति पात्रे गृहीत्वा प्रचर्य भक्षयित्वा Kāṭhakaśrautasaṃkalana 33.4; न वै जातं गर्भं योनिरनु वर्धत इति श्रुतेर्वृद्धिरत्यन्तं प्रतिषेधः KātyŚuS. 6.6; ब्राह्मणमनु प्रविश्य BhārGS. 2.5 (36.3); ब्राह्मणस्य तृप्तिमनु तृप्यामि GobhiGS. i. 9.3; सूत्रतन्तुम् … पिण्डे निदध्यात् पितुर्नाम गृहीत्वासावेतत्ते वासो ये चात्र त्वामनु याꣳश्च त्वमनु तस्मै ते स्वधेति GobhiGS. iv. 3.24; उत्तरतोऽग्नेर्वैदि हरति ये इषेणा … वातस्य भ्राजमनु संचरन्ति JaimiGS. 1.23 (24.8); ऋतस्य गोप्त्री —।

सा नेस्समुन्तमनु परीहि ĀpaManPāṭha. ii. 2.10; मेनका त्रिदशेष्वेव त्रिदशाश्चानु मेनकाम् MahāBhā. i. 69.2; ये चैतानन्तु भारत MahāBhā. v. 128.27; vii. 56.30; xiii. 59.5; SūktiRa. 170.5; राघवः।… जगामानु पुरोहितम् Rāmā. ii. 84.3; अत एव च सर्वाण्यनु BrahmSū. iv. 2.2; अपकारसमर्थाननु क्षियतो वा भर्तृविनाशमुपांशुदण्डेन प्रशमयेत् ArthŚā. iii. 210.11 (13.5); भोजनार्थं प्रयोज्यानि पानं चानु मधूदकम् CaraS. i. 21.26 (1941 Ed.); उमास्तनोद्भेदमनु प्रवृद्धो मनोरथः KumāSam. 7.24; क्रमेण सुप्तामनु संविवेश RaghuVa. 2.24; (ध्रुवम्) भ्रमन्तमनु तं यान्ति नक्षत्राणि च चक्रवत् ViṣṇuP. ii. 9.2; जिगीषतां मित्रलाभमनु लाभसंपदः Kirātā. 13.52; SūktiRa. 88.30; प्रस्थातव्यं पुरस्तात्खसमगधगणैर्मामनु व्यूह्य सैन्यैः MudrāRā. 5.11; (जयति … स्थाणुः) तमनु भूसुरा द्विजप्रवराः EI. viii. 31.1; तस्य संपदमनु नन्दत्यात्मसंपदं मन्वानः YogBh. 63.1 (on 2.5); इत्याश्वास्य तमनूत्थितोऽहम् DaśKuC. 47.15; पौण्ड्रकः। शैत्यप्रसादमाधुर्यैर्वरस्तमनु वांशिकः AṣṭāSam. i. 25.10 (1.6); AṣṭāHṛ. i. 5.45; महांस्तस्यानु कलमस्तं चाप्यनु ततः परे।… शालयः AṣṭāSam. i. 29.18 (1.7); AṣṭāHṛ. i. 6.4; तिलः … कृष्णः प्रशस्तमनु शुक्लस्तमनु चारुणः AṣṭāSam. i. 31.11 (1.7); कफो वसन्ते तमपि वातपित्तं भवेदनु AṣṭāSam. i. 264.3 (3.2); AṣṭāHṛ. iii. 2.52; RugVi. 2.57; धावमानः स मामनु BṛKathāŚloSam. 6.26; तथा हि सत्कृतं मातलिमनु MahāvIC. 7.4(13); मुख्यप्राणवागादयो का प्राणमन्वन्नभुजः ChāndoUBh. 76.7 (on i. 12.2); 282.3 (on v. 4.1); य एव … अनु अनुगतो भवति BṛĀraUBh. 62.6 (on i. 3.18); यस्योत्क्रमणमनु प्राणाद्युत्क्रमणम् BṛĀraUBh. 595.9 (on iv. 3.35); चरण इह सललितयतिरथ तृतीयः। तमनु भवति चाद्यः JayaChand. 5.19; यश्चापि प्राणवित्स्पर्धी स्पर्धामनु स मृत्युवत्। शोषमित्वा मृतिं याति BṛĀraUBhVā. i. 5.375; ii. 4.401; देहोत्पत्तिमनूत्पन्नो व्योमवद्घटजन्मना TaiUBhāVā. 80.21(2); अभिचारकर्मविधयो हि यथाफलभागबाधमनु बाधयुजः SaṁkṣeŚā. 2.244 (ii. 141.24); तमनु पश्चात् यो जातः सोऽनुजातः BālaKrI. ii. 12.17 (on 3.30); यदनु कृतवती सा तत्र वाचो निवृत्ता: AmaŚ. 103; Subhāṣi. 1295; अनु हासमनुहसितम् NalaCam. 7.10(17); यादृक् तामनु दीपको ज्वलति नो BhallaŚ. 63; Subhāṣi. 1004; अन्वशात्तमनु राजकेसरी EI. xviii. 39.200; [त]मनु च सुतराष्ट्रकूटनाम्ना भुवि विदितोऽजनि राष्ट्रकूटवंशः EI. iv. 282.11; तदनु त्वं ह्यप्रविष्टः प्रविष्ट इव भाव्यसे BhāgP. x. 3.14; x. 37.16; तं चण्डशब्दं समुदीरयन्तं बलाहका अन्वभवन् BhāgP. xii. 9.11; भवेत्। कथं युगस्य गणना संख्यास्यानु चतुर्युगम् VarāP. 1.13; वादिराजमनु शाब्दिकलोको वादिराजमनु तार्किकसिंहः EkISt. 26; श्रीवर्धमानदेवं प्रणमामि। तदनु … अतीततीर्थनायकान् TattvPradI.(A.) 4.10 (on 1.2); पुत्रस्ते जातः इति पदनिचयसमधिगममनु … सुखमनुभवति NayaVi. 44.7 (on i. 1.2); गोविन्दराजस्तमनु … जगत्तुङ्गदेवः EI. iii. 298.8; धरा … तमनु प्रतस्थे RāmāCam. 2.44; वाचमनु सर्वेषामिन्द्रियाणां मनसि संपत्तिश्रुतिरुपपद्यते BrahmSūBh.(Rā.) 728.5 (on iv. 2.2); VedāntSā.(Rā.) 378.2 (on iv. 2.2); धूमो ज्वलनविनाशमनु प्रयाति नाशम् PraboCan. 1.21 (12.17); अनु ताम्बूलभोगं स तस्थौ पीतासवः सुखम् KathāSaSāg. vii. 9.64; वषट्कारमनु अन्यो वषट्कार इति विप्रकृष्टे नोपपत्तिः SaṅkarKāBh. 43.1 (on i. 4.8); किंचित्कर्कशतामनु रसं प्रदास्यन् … मे। इक्षोरिव ते सुन्दरि मानस्य ग्रन्थिः ĀryāSaŚa. 168; दिलीपस्तमनु दशरथः EI. v. 144.27; त्वामनु प्रव्रजिष्यामः PariPar. 2.120; प्रव्रजिष्यामि भवन्तमनु भूपते TriṣaŚaPuC. i. 1.430; i. 6.497; तदन्वारोहणं भर्तारमनु आरोहणम्, अभ्यारोहणम् SmṛtiCan. iv. 596.20; कदा … सवनमनु मन्वादिकथितैः। कथाबन्धैः … भवेयं प्रमुदितः SaduktiKa. 28.25; 33.20; द्युतिशालिनोऽनु शशिनं सौम्यस्पृशः … जातेति (?जाता इति) निला श्रुतिः HammIMaMa. 2.31; क्षणं स्थित्वानु राजानं प्रचचाल पुनर्जवात् PārśvC. 2.680; अथ भद्रास्नुषाः … भक्तयक्षेलुः श्वश्रूमनु जिनं प्रति ŚāliC. 7.46; वाचमनु सर्वाण्यपीन्द्रियाणि मनसि संपद्यन्ते VedāntPāSau. 398.5 (on iv. 2.2); VedāntKau. 398.7 (on iv. 2.2); सर्वस्य पूर्वं वागिन्द्रियं, तदनु च शेषाणि नवेन्द्रियाणि मनसा सहाविभागं गच्छन्ति NyāySiA. 220.6; एकश्रितायां तामनु विवेश PurāPraSam. 7.20; तामसीं बुद्धिमाश्रित्य ये मूढाः सर्वविप्लवम्। वदन्ति शास्त्रनाशाय सद्भिः शोच्याश्च येऽनु तान् AṇuBh. 301.7 (on iv. 1.1); प्रथममिन्द्रियार्थसंनिकर्षे सति शुक्तिकामात्रमगृहीतविशेषधर्मकं इदमिति सामान्येन गृह्यते। तदनु दोषवशात् तदंशविकलं तत्सदृशं रजतमात्रं स्मर्यते TantrRaha. 2.26; भगवद्दर्शनसुखमनु सुखान्तरं किमपि सांप्रतं भावि CaitaCan. 178.10(8); भरतमनु भगीरथादिराजप्रथितयशाः प्रशशास EI. xi. 331.41; तमनु प्रस्थिता धन्या तादृशप्रेमशालिनी YātrāPra. 3.35; विनश्यन्तमेव दशाननमनु विनश्येदखिलोऽपि योऽयमस्य परिस्पन्दः AdbhuDa. 7.13(5); प्रियमुखविधुदर्शनमनु वृद्धे संमोदवारिधौ मग्ना।… सुरतविधिं न स्मरामि ŚṛṅgāMañ. (A.) 5.30; 46.24; **1B** towards, striving towards, for परा मे यन्ति धीतयो गावो न गव्यूतीरनु RV. i. 25.16; i. 34.2; i. 46.14; न यस्य द्यावापृथिवी अनु व्यचः … आनशुः RV. i. 52.14; पूर्वामनु प्र दिशं पार्थिवानामृतून् प्रशासद् वि दधावनुष्ठु RV. i. 95.3; गौरमीमेदनु वत्सं मिषन्तम् RV. i. 164.28; i. 173.8; पित्र्यामनु प्रदिशं कनिक्रदत् सुमङ्गलो भद्रवादी वदेह RV. ii. 42.2; समानं योनिमनु संचरन्ती RV. iii. 33.3; AV. viii. 9.12; अश्विना … गौराविवानु यवसम्। हंसाविव पततना सुताँ उप RV. v. 78.2; प्र वां (अश्विनोः) रथो मनोजवा असर्जीषः पृक्ष इषिधो अनु पूर्वीः RV. vi. 63.7; (इन्द्र) ऊर्ध्वासस्त्वान्विन्दवो भुवन् RV. vii. 31.9; सुतीर्थमर्वतो यथानु नो नेषथा सुगम् RV. viii. 47.11; प्रास्य धारा अक्षरन्वृष्णः सुतस्यौजसा। देवाँ अनु प्रभूषतः RV. ix. 29.1; ix. 111.3; इमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। समानं योनिमनु संचरन्तम् RV. x. 17.11; AV. xviii. 4.28; अनु सूर्यमुदयतां हृद्द्योतो हरिमा च ते AV. i. 22.1; AV.(P.) i. 28.1; vi. 29.3; याः पतंगो अनु विचाकशीति AV. xiii. 3.1; स प्राचीं दिशमनु व्यचलत् AV. xv. 2.1; xv. 6.1; उशती रात्र्यनु मा भद्राभिर्वि तिष्ठते AV. xix. 49.2; तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेहि TaiS. I. i. 10.3; I. ii. 8.1; VājaS. 4.28; प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वान् TaiS. IV. vi. 5.1; VājaS. 17.66; TaiBr. I. i. 7.1; BaudhŚS. i. 62.12; ii. 54.11; BhārŚS. v. 8.1; ĀpaŚS. xvii. 15.1; HirŚS. xii. 5.7 (98.17); अग्निः … एतामूतिमनु समचरत् TaiS. V. i. 1.4; प्रतूर्तं वाजिन्नाद्रव वरिष्ठामनु संवतम् VājaS. 11.12; यज्ञस्य संततिरसि। यज्ञस्य त्वा संततिमनु संतनोमि TaiBr. III. vii. 4.17; BhārŚS. i. 14.6; HirŚS. i. 3.54 (100.14); चतुःस्रक्ति वेदिं करोत्यवान्तरदिशोऽनु स्रक्तीः करोति ŚatBr. II. vi. 1.10; XI. vi. 1.2; ते दक्षिणं पार्श्वमन्वावर्तन्ते तेऽनपेक्षमाणा आयन्ति ŚatBr. (K.) I. vi. 2.8; प्रेङ्खं होताधिरोहति … आसन्दीमुद्गाता … अन्नं वै प्रेङ्खः श्रीरासन्द्यन्नं चैव तच्छ्रियं चान्वधिरोहतः AitĀ. i. 2.4; अथासनात्तृणं निरस्यति … दक्षिणायै च संधिमनु प्रतीच्यै च BaudhŚS. i. 100.11; ii. 401.12; दधिसन्नाजा प्रचर्य मारुत्या प्रचरति, तस्य दिशोऽनु द्वे होत्रोराहुती जुहोति VādhūŚS. iii. 61.7; तस्या विशाखे हिरण्यं निधाय … औदुम्बरीमन्ववस्रावयति ĀpaŚS. xi. 10.4; xv. 11.1; उपरवान् संमृशति। अनुमृशतः पूर्वयोर्दक्षिणमन्वध्वर्युरपरयोरुत्तरं यजमानः …। उत्तरमन्वध्वर्युः MānŚS. 67.16; एषा वै देवमनुष्याणां शान्ता दिक्तामेवैनाननूत्क्रामन्तीति विज्ञायते HirPiMe. i. 1.3; यद्यपि मनसा दूरं दिशोऽनु पवमानो वा PāraGS. i. 4.15; ते जग्मुर्विशालां बदरीं प्रति (v. l. अनु) MahāBhā. iii. 145.10; स्नानोदकौघमनु षट्चरणा भ्रमन्ति PādaTā. 36.26; प्रजिघाय कान्तमनु … तरुणीजनो दृश इवाथसखीः ŚiśuVa. 9.55; ततश्च तौ … प्रसस्रतुः प्रस्रवणस्थलीमनु RāmC. 4.96; राजधानीमनु किल तदाहं प्रत्यावृत्ते YaśasCam. i. 337.4; दशमुखोऽपि … रघुनायकबलमनु प्रयातयोः … शुकसारणयोर्वचसा प्रासादमुदग्रमासाद्य … सौधादवततार RāmāCam. 6.29(2); धूयमाने अलक्ष्येतां राजानमनु चामरे DvyāśraKā. 3.81; यदनूचलन्ति हरिणा हरिणा। तदिदं विभाति Vāgbhaṭā. 4.33; अ(म्ब)म्बरमनु स्वेनोद्भवत्यभ्रि(भ्रि)यम् EI. ii. 337.30; कोपान्धो वानरः खड्गमाकृष्य भ्रमरमनु प्रहारं पातितवान् Pañca. 123.1; श्रियः … कटाक्षः।… हरिमनु प्रकीर्णः … विजयते SaduktiKa. 48.16; शुचमन्वाद्रवतीति शूद्रः AṇuBh. 93.18 (on i. 3.34); त्वद्देशमन्वानयतोऽधुनाखिलं विभो का बत बन्धुतास्य HammIMaKā. 10.66; अनु वत्सो मातरं धावति Prasā. i. 35.14; दमादीनि तु चत्वारि अनु लक्षीकृत्य सन्तः यान्ति तत्प्राप्त्यर्थं यतन्ते VIraMi.(RājanIti.) 486.9; अन्वष्टमदेशम् अष्टधा विभक्ताया दिशो योऽष्टमभागस्तमनु लक्ष्यीकृत्येत्यर्थः VIraMi.(Āhnika.) 265.4; **1C** along, along with, with मरुतो वीळुपाणिभिश्चित्रा रोधस्वतीरनु। यात RV. i. 38.11; i. 85.3; त्वं रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम् RV. i. 91.1; iii. 12.7; iii. 35.8; एष क्षेति रथवीतिर्मघवा गोमतीरनु RV. v. 61.19; तासामनु प्रवत इन्द्र पन्थां प्रार्दयो नीचीरपसः समुद्रम् RV. vi. 17.12; आ यो ह्यस्मे पथ्या उ अनु स्वाः RV. vii. 7.2; सव्यामनु स्फिग्यं वावसे वृषा RV. viii. 4.8; viii. 17.5; viii. 21.18; viii. 103.2; मधोर्धारामनु क्षर RV. ix. 17.8; ix. 63.6; ix. 97.32; पन्थामनु प्रविद्वान्पितृयाणम् RV. x. 2.7; दिवं पृथिवीमन्वन्तरिक्षं ये विद्युतमनुसंचरन्ति AV. iii. 21.7; वदन्तु पृश्निबाहवो मण्डूका इरिणानु AV. iv. 15.12; vi. 105.2; नदीनां फेनाँ अनु तान् वि नश्य AV. vi. 113.2; vi. 122.1; TaiĀ. ii. 6.2 (222.3); ऋतस्य पन्थामनु तिस्र आगुस्त्रयो घर्मा अनु रेत आगुः AV. viii. 9.13; xii. 2.21; यत् समुद्रमनु श्रितं तत् सिषासति सूर्यः AV. xiii. 2.14; त्वष्टा पिपेश मध्यतोऽनु वर्ध्रान् AV. xiv. 1.60; उद् पर्जन्यस्य शुष्मेणोदस्थाममृताँ अनु TaiS. I. ii. 8.1; MaiS. i. 2.6 (i. 15.5); VājaS. 4.28; अनर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनु TaiS. I. iii. 8.2; स ऊतीः कुर्वाणः पृथिवीमनु समचरत् TaiBr. I. i. 3.3; I. iv. 4.10; BhārŚS. ix. 14.9; MānŚS. 100.5; स यत् पशुबन्धेन यजते। अग्नीनेवैतत् पुनर्णवान् कुरुतेऽग्नीनां पुनर्णवतामनु यजमानो यजमानमनु गृहाश्च ŚatBr. XI. vii. 1.2; XIV. ii. 2.6; अन्तरिक्षमेवोक्थमन्तरिक्षं वा अनु पतन्त्यन्तरिक्षमनु धावयन्ति AitĀ. ii. 1.2; रथस्य पक्षसी संमृशत्यङ्कौ न्यङ्कौ … वाताग्रमनु संचरन्तौ BaudhŚS. ii. 363.4; PāraGS. iii. 14.6; तं (चमसं) सदसि भक्षयित्वोत्तरवाससा प्रच्छाद्य दक्षिणां द्वार्बाहुमनु निर्हृत्य ĀpaŚS. xiv. 29.1; KātyŚS. ix. 7.7; आवापाहुतिं

जुहोति । स्रुच्यमाघारमनु जुहोति HirŚS. ii. 2.27 (196.4); युगपत्कर्मसु सर्वेपूद्गातुर्दक्षिणमनु बाहुं प्रस्तोता LātyāŚS. i. 9.1; DrāhyŚS. iii. 1.1; अनु पृष्ठ्यामास्तीर्य पुरोडाशान् अलंकुरुते VaitāSū. 18.3; सव्यं बाहुमनु पर्यावृत्य प्रदक्षिणमावर्तयते ĀgniveGS. ii. 3.5 (59.15); सामाहमस्मि ऋक्त्वम् ···। सा मामनुव्रता भव सा मामनु प्रजायस्व VārāGS. 14.13; दक्षिणं कक्षमन्ववलम्बं भवत्येवं यज्ञोपवीती भवति GobhiGS. i. 2.2; तक्षकश्चाश्वसेनश्च ···। कुरुक्षेत्रे निवसतां नदीमिक्षुमतीमनु MahāBhā. i. 3.145; i. 66.9; i. 878(1); शंतनुः ···। सप्त मुख्यान् महामेधानाहरद्यमुनां प्रति (v. l. अनु) MahāBhā. iii. 159.23; xi. 10.19; निवेश्य गङ्गामनु तां महानदीं चमूम् ···। उवास ··· भरतः Rāmā. ii. 77.23; ii. 1190(1); मुनीनाम् ···। पम्पानदीनिवासानामनु मन्दाकिनीमपि ।··· क्रियते कदनं महत् Rāmā. iii. 5.16; vi. 18.25; प्राग्योर्वीरनु पदवीं विमानपङ्क्तेः । तत्पूर्वं प्रतिविदधे सुरापगाया वप्रान्तस्खलितविवर्तनं पयोभिः Kirātā. 7.11; कर्णेभ्यश्च्युतमसितोत्पलं वधूनां वीचीभिस्तटमनु यन्निरासुरापः ŚiśuVa. 8.54; काञ्चितोलीमनु कामिनीं तां काञ्चिस्रवन्तीविनमातरिश्वा । काञ्चिप्रभूत्याभरणोज्झितानां कांचिल्लुनीते सुरतश्रमार्तिम् SaraKaṇṭhā. 203.16; अहम् ··· जाह्नवीमनु पर्यटन् TantrākhyĀ. 62.18; तस्य विशालामनु संगता अनुविशालं सुनन्दा संगता विशालामनु सुमुखी सुनन्दा संगता विशालेति दश परिवृताः AbhinBhā. i. 190.13 (on 4.237); नृपवर रिपवस्ते ···। विदधति तृणपर्णोटजान्यभिजाह्नवीयमुनमनु च चर्मण्वतीमुपमालिनि ChandaśCū. 2.248(5); इमास्ताः कस्तूरीप्रखरखुरटङ्कक्षततटास्तटिन्योऽरण्यानीमनु कमलिनीच्छन्नसलिलाः । जले यासां हंसाः ··· सलीलं लीयन्ते SaduktiKa. 179.14; जातस्य सिन्धुतटमनु तस्य तृणस्यापि जन्म रमणीयम् SūktiMu. 33.60; गच्छेर्वेलातटमनु NemiDū. 44; भूपः कावेरीमनु विचचार EI. xviii. 38.182; ii. 418.41; **1Di** according to, in accordance with (a wish, will, request, etc.) अनु स्वधामक्षरन्नापो अस्य RV. i. 33.11; प्र ··· स्तुतो याहि वशाँ अनु RV. i. 82.3; VājaS. 3.52; BaudhŚS. i. 149.14; अयं जायत ··· उशिजामनु व्रतमग्निः स्वमनु व्रतम् RV. i. 128.1; i. 136.5; i. 165.5; पृथो रदन्तीरनु जोषमस्मै RV. ii. 30.2; सुतो होता निविदः पूर्व्या अनु RV. ii. 36.6; अनु व्रतं सवितुर्मोक्यागात् RV. ii. 38.3; अनु घोषं महो महद्भ्यामनयन्त शूषम् RV. iii. 7.6; समिध्यमानः प्रथमानु धर्मा समक्तुभिरज्यते विश्ववारः RV. iii. 17.1; iii. 61.1; आववर्तदस्य कर्णा वाजयध्यै जुष्टामनु प्र दिशं मन्दयध्यै RV. iv. 29.3; क्रतुं दधिक्रा अनु संतवीत्वत् RV. iv. 40.4; VājaS. 9.14; RV. iv. 52.6; या इत्था मघवन्ननु जोषं वक्षः RV. v. 33.2; v. 69.1; स मन्दस्वा ह्यनु जोषमुग्र प्र त्वा यज्ञास इमे अश्नुवन्तु RV. vi. 23.8; सिन्धुरिव प्रवण आशुया यतो यदि क्लोशमनु ष्वणि RV. vi. 46.14; निर्यद्युजे शुचयोऽनु जोषमनु श्रिया तन्वमुक्षमाणाः RV. vi. 66.4; मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः RV. vi. 75.6; मरुतः ··· अनु स्वधामायुधैर्यच्छमानाः RV. vii. 56.13; पिबा सोमं वशाँ अनु RV. viii. 4.10; वि दू चर स्वधा अनु कृष्टीनामन्वाहुवः । इन्द्र पिब सुतानाम् RV. viii. 32.19; इन्द्राग्न्योरनु व्रतमुहाना यन्ति सिन्धवो यान्त्सीं बन्धादमुञ्चताम् RV. viii. 40.8; viii. 41.3; अस्य प्रत्नामनु द्युतं शुक्रं दुदुह्रे अह्रयः । पयः RV. ix. 54.1; TaiS. I. v. 5.1; VājaS. 3.16; अन्वस्मै जोषमभरद्विनंगृसः RV. ix. 72.3; ix. 82.5; इन्दुः ··· अनु धाम पूर्वमगन्निन्द्रं महते सौभगाय RV. ix. 97.5; ix. 103.5; तं ते देवासो अनु केतमायन् RV. x. 6.7; यदीमुशन्तमुशतामनु क्रतुमग्निं होतारम् RV. x. 11.3; वि चारहन्वीरुधो दंसना अनु RV. x. 40.9; अधा गाव उपमातिं कनाया अनु श्वान्तस्य कस्य चित्परेयुः RV. x. 61.21; वातोपधूत इषितो वशाँ अनु RV. x. 91.7; ĀpaŚS. iii. 15.5; RV. x. 122.2; x. 149.3; सूर्यस्य रश्मीननु याः संचरन्ति मरीचीर्वा या अनुसंचरन्ति AV. iv. 38.5; तिस्रो वाचो निहिता अन्तरस्मिन्तासामेका वि पपातानु घोषम् AV. vii. 43.1; सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते AV. x. 5.37; KāṭhS. 5.5 (i. 47.22); VājaS. 2.26; 2.27; ŚatBr. I. ix. 3.17; MantrBr. i. 6.20; GobhiGS. ii. 10.27; ऋतस्य पन्थामनु पश्य साधु AV. xviii. 4.3; गायत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्व TaiS. I. iii. 7.1; ऐन्द्रीमावृतमन्वावर्त इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते TaiS. I. vii. 6.3; प्रेहि । घृतस्य कुल्या उप ऋतस्य पथ्या अनु VājaS. 6.12; पवित्रेण पुनीहि मा शुक्रेण देव दीद्यत् । अग्ने क्रत्वा क्रतूँरनु VājaS. 19.40; TaiBr. I. iv. 8.1; अनु वै श्रेयांसं पर्यावर्तन्ते AitBr. 8.2 (223); तृतीयसवन आदित्यस्यैव तद्व्रतमनु पर्यावर्तन्ते AitBr. 11.11(312); (अमावास्याम्) उत्तरामु ह वै समुद्रो विजते सोममनु दैवतम् KauṣīBr. 3.1 (8.22); ताविमौ प्राणोदानौ तदेतस्यैवानु मात्रां तस्माद् द्वे भवतः ŚatBr. I. i. 3.2; ŚatBr.(K.) II. i. 3.1; यजुस्त्वेवैतद्विधामनु ŚatBr. IV. i. 2.25; षडहयोर्ह्यावृत्तिमन्वावर्तते ŚatBr. XII. ii. 3.13; वीर्येणैव तत्पशून्परिगच्छति तस्मात्पशवो वीर्यमनूपतिष्ठन्ते AitĀ. i. 5.1; विविधोपायैरपि अविद्याकार्याण्यन्तःकरणान्यतीत्य कालानतु तानि जायन्ते TripāMaNāU. 365.26(4); द्वादश पौर्णमास्यो द्वादशाष्टका द्वादशामावास्याः ··· एतान्यनु संवत्सर आप्यते BaudhŚS. ii. 260.1; वषट्कारानुवषट्कारौ सुराग्रहाननु प्रकम्पयन्ति ĀpaŚS. xviii. 7.4; साम्नामनु नानात्वम् NidāSū. 32.16 (2.7); एकस्तोत्रे चित्तं धर्ममनु प्रब्रुवन् स्मास्यतीति NidāSū. 72.7 (4.8); मम व्रते हृदयं ते दधामि मम चित्तमनु चित्तं ते अस्तु KauṣīGS. ii. 2.14; ĀśvaGS. i. 21.7; KāṭhGS. iv. 1.9; MānGS. i. 10.13; JaimiGS. 1.12 (11.15); शिष्टाः ···। व्यवस्यन्त्वनु राजानं धर्मं पौलस्त्यनन्दन Rāmā. iii. 48.8; ऋतौ च संनिपातो दारेणानु व्रतम् ĀpaDS. ii(1). 1.17; तद्रम्ये रतिः । तमनु हर्षशोकौ KāmSū. 317.1 (6.2); वपुषो वृद्धिमन्वस्य गुणा ववृधिरे विभोः MahāP. 14.175; अवनताञ्जिनोत्तमकृशान्त ···। अव ··· शिवसुखसाधकं स्वभिदधत्सुधियां चरणं वसदनु मानसम् CaturJiStu. 79; इन्द्रियाणाम् ··· वर्तनमनु यन्मनोऽनुविधीयते GītāBh. (Rā.) 150.6 (on 2.67); वशां अनु यथावशम् । वश इच्छायामिति धातोः । यथावशं यथेच्छम् KarmaNi. 3A.4; प्रथिता इसा इव वनीयुवने निजजीवितेशमनुरागमनु HammīMaKā. 5.14; शंभुः सत्राजिद्रिमनु वनास्त्वां मणिहरम् Nārāy. x. 80.3; **1Dii** corresponding to, in resemblance to, agreeable to, equal to वृधायमनु वृद्धो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः RV. i. 10.12; TaiS. I. iii. 1.2; अत्राह ते मघवन्विश्रुतं सहो द्यामनु शवसा बर्हणा भुवत् RV. i. 52.11; नकिष्ट्वद्रथीतरो हरी यदिन्द्र यच्छसे । नकिष्ट्वानु मज्मना नकिः स्वश्व आनशे RV. i. 84.6; i. 138.3; न ते महित्वमनु भूदध द्यौः RV. iii. 32.11; समुद्रमनु प्रजाः प्र जायन्ते TaiS. V. ii. 6.1; इमाः सजाता अनु वीरयध्वम् VājaS. 17.38; दीक्षणीयेष्टिस्तायते तामेवानु याः काश्चेष्टयस्ताः सर्वा अग्निष्टोममपियन्ति AitBr. 14.2(397); शूद्रं चानु राजन्यो ब्राह्मणमनु ŚatBr. VI. iv. 4.12; मनो वा अनु प्राणा वाचमन्वात्मा JaimiBr. 1.16; तदाहुः — किमन्वष्टरात्र इति । विश इति ब्रूयात् JaimiBr. 2.311; तस्य पुरुषविधताम् । अन्वयं पुरुषविधः TaiĀ. viii. 2.1 (736.14); यज्ञोपवीतप्राचीनावीतयोरध्वर्युमनु विदधीत LāṭyāŚS. v. 2.1; अनु इति सादृश्यापरभावम् Nir. 1.3 (29.20); अनु जातश्च पितरं मातृपक्षं च वीर्यवान् MahāBhā. vii. 54.23; अनु रामं दशरथपुत्रा भ्रातरश्चानु लक्ष्मणम् ŚāliC. 6.24; **1Diii** consequent upon, because of, on account of, in consequence of अनु त्वा मही पाजसी अचक्रे द्यावाक्षामा मदतामिन्द्र कर्मन् RV. i. 121.11; अग्निमनु स्वराज्यमग्निमुक्थानि वावृधुः RV. ii. 8.5; त्वामनु प्रवतो यन्ति वाणीः RV. ...; त्वामनु प्रमतिमा जगन्म RV. iv. 16.18; प्रतीचीनं वृजनं दोहसे गिराशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे RV. v. 44.1; TaiS. I. iv. 9.1; MaiS. i. 3.11 (i. 34.5); ŚatBr. IV. ii. 1.9; उरुगायमभयं तस्य ता अनु गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः RV. vi. 28.4; AV. iv. 21.4; अनु प्र येजे जन ओजः RV. vi. 36.2; अनु हि त्वा सुतं सोम RV. ix. 110.2; SV. I. v(1). 5.6; II. vi(1). 7.3; भवाम सर्ववेदसो व्युच्छन्तीरनूषसः AV. xix. 49.6; गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः प्रजायन्ते TaiS. I. v. 8.3; अग्नीषोमयोरहमनु जितिमनूज्जेषम् TaiS. I. vi. 4.1; VājaS. 2.15; ŚāṅkhāŚS. iv. 9.5; BhārŚS. iv. 18.2; ĀpaŚS. iv. 12.4; MānŚS. 27.8; VaikhāŚS. 7.6; सोषधीरनु रुध्यसे VājaS. 12.36; ते देवा अबिभयुरस्माकं विप्रेमाणमन्विदमसुरा आभविष्यन्तीति AitBr. 4.7(102); नास्य यज्ञे तूष्णींशंसं शंसेदुन्मूलमेव तद्यज्ञं पराभवन्तमनु पराभवति AitBr. 9.8(257); उक्थानामनु समरमीश्वरो यजमानं श्रेयोऽन्वेतोः KauṣīBr. 11.8 (52.12); तृतीयमेवास्मै लोकमुच्छि(?)पति प्रजननाय । तं प्रजया पशुभिरनु प्रजायते TaiBr. I. i. 6.8; व्रतमेव व्रतमनु क्रियते TaiBr. I. iv. 4.2; तस्यानु तृप्तिं तृप्यति प्रजया पशुभिरन्नाद्येन तेजसा ब्रह्मवर्चसेनेति ṢaḍviBr. iv(5).7.3; तद् वै यज्ञस्य विरिष्टमित्याचक्षते । यज्ञस्य विरिष्टमनु यजमानो विरिष्यते । यजमानस्य विरिष्टमन्वृत्विजो विरिष्यन्ते GopBr. i. 1.13 (10.16); यज्ञस्य संधितिमनु यजमानः संधीयते । यजमानस्य संधितिमन्वृत्विजः संधीयन्ते GopBr. I. 1.14 (11.16); एतयोर्वै स्तोमच्छन्दसोः प्रजातिमनु सर्वमिदं प्रजायते AitĀ. i. 4.1; तमेव भान्तमनु भाति सर्वं तस्य भासा सर्वमिदं विभाति MuṇḍaU. ii. 2.11; ŚvetāU. 6.14; GuhyKāU. 45; (गृहपतेः) तस्य राद्धिमनु राद्धिः सर्वेषाम् ĀśvaŚS. II. vi. 10.4; पवमानं विच्छिन्द्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येत BaudhŚS. ii. 162.5; यज्ञो वर्धतां यज्ञस्य वृद्धिमनु वर्धे ĀpaManPāṭha. ii. 10.8; अनु त्वा तात जीवन्तु सुहृदः साधुभिः सह । पर्जन्यमिव भूतानि MahāBhā. xii. 76.36; आदित्यस्य जयमनु ··· परो जयो भवति ChāndoUBh. 103.15 (on ii. 10.6); इत्येवमीहमानः ··· शरीरोगमनु रुज्यते BṛĀraUBh. 633.7 (on iv. 4.12); सः ··· कामाननु कामैः सह विनश्यति SanatBh. 199.4 (on 1.13); आजिभेरीध्वननमनु शिवाशत्रुकाम्नि ध्वनन्ति EI. v. 124.13; पदे शब्दमनु प्रतीतिरन्वयोरस्त्येव SaṁkṣeŚā. 1.350 (1.259.18); प्राणं प्राणं तमन्वेव देवाः प्राणन्ति न स्वतः TaiUBhāVā. 98.12(2); इष्टनाशादनिष्टाप्तौ शोकात्मा करुणोऽनु तम् । निःश्वासोच्छ्वास° ··· 'प्रलपितादयः DaśRū. 4.81 (Avalo. तमन्विति तदनुभावनिःश्वासादिकथनम्); अनु न तं कुलं चौलुक्यानाम् EI. i. 257.14; विन्दति चन्दनमिन्दुकिरणमनु विन्दति खेदमधीरम् GītGo. iv. 8.2; हृत्पङ्कजे सूरिणामनु रञ्जकः श्रितिपदे योऽयं स्वयं राजते ।··· वन्दे नादतनुं तम् — शंकरम् SaṅgīRa. i. 1.4 (1(1).1); देवादयः प्राणं परमात्मानमनु तत्प्रेरणया प्राणन्ति NyāySū.(Ja.) 135A.6 (on i. 1.6); दुःखितमनु दुःखितो भूयात् UpadeŚ. 31; **1Div** with regard to, in relation to, with reference to तयोरन्तेवान्यतरमनु ŚatBr. IV. ii.1.4; ईश्वरो वा एष दिशोऽनून्मदितोः TaiĀ. v. 4.7 (606.4); एष ह वा उदकप्रवणो

यज्ञो यत्रैवंविद् ब्रह्मा भवति । एवंविदं ह वा एषा ब्रह्माणमनु गाथा ChāndoU. iv. 17. 9; सीतामुपासीनामनसूया ···। वचनं प्रष्टुमारेभे कथां कांचिदनु प्रियाम् Rāmā. ii. 110.22; दीर्घसत्रव्याधिगुरुकुलोपरुद्धं बालमसारं वा नर्णमनु वर्धेत ArthŚā. ii. 65. 5(3.11); मा रुद देवयानि न त्वादृशी मर्त्यमनु प्रशोचेत् MatsyaP. 25.43; पुरुषमनु देवता: शिष्टा: स्मर्यन्ते, न गृहमनु ŚābaBh. 1399. 7 (*on* vi. 2.18); न ह्येते होलाकाद्याचारा: कांचिदाकृतिमनु विधीयन्ते TantrVā. 183.7 (*on* i. 3.11); दु:संकल्पैर्विकल्पैर्विषयमनु कदर्थीकृतं चित्तम् ŚatŚlo. 68; वागमलगमलया जैनराजी ··· देयान्मुदं ते मनुजमनु जरां त्याजयन्ती जयन्ती CaturJiStu. 91; तृणानीव घृणावादान्विधूनय वधूरनु NaiṣC. 17. 58; कार्येहानुसरणतो वारंवारं परं पुमांसमनु RasiRañ. 26; अनुतीर्थं पित्रादितीर्थमनु लक्ष्यीकृत्य VīraMi. (Āhnika.) 364. 1; **1EI** throughout (spatially and temporally), in all places of territory, in all directions, everywhere, among, in each and every case, at all times ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबा सोममृतूँरनु ṚV. i. 15. 5; अग्ने पूर्वा अनूषसो विभावसो दीदेथ ṚV. i. 44. 10; अदृश्रमस्य केतवो वि रश्मयो जनाँ अनु ṚV. i. 50.3; यस्तुभ्यम् ··· नमो वा दाशाद्दुशतो अनु द्यून् ṚV. i. 71. 6; अर्चन्न् अनु स्वराज्यम् ṚV. i. 80.1; वि ते वज्रासो अस्थिरन् नवतिं नाव्याः अनु ṚV. i. 80. 8; तव त्ये पितो रसा रजांस्यनु विष्ठिता: ṚV. i. 187. 4; ततो विषं प्र वावृते पराचीरनु संवतः ṚV. i. 191. 15; अनु द्यावापृथिवी रोदसी उभे ṚV. ii. 1. 15; धन्वान्वा मृगयसो वि तस्थुः ṚV. ii. 38 7; त्वं नृचक्षा वृषभानु पूर्वीः कृष्णास्वग्ने अरुषो वि भाहि ṚV. iii. 15. 3; ज्योतिर्यज्ञाय रोदसी अनु ष्यात् ṚV. iii. 39. 8; शयासु प्रयुतो वनानु ṚV. iii.55.4; वि पर्जन्यः सृजन्ति रोदसी अनु ṚV. v. 53.6; ता हि क्षत्रं धारयेथे अनु द्यून् ṚV. vi. 67. 6; चित्रामघा विश्वमनु प्रभूता ṚV. vii. 77.3; यत्पञ्च मानुषाँ अनु ṚV. viii. 9. 2; त्वं सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ ततन्थ ṚV. viii. 48. 13; TaiS. II. vi. 12. 2; MaiS. iv. 10. 6 (iv. 156. 10); अदाभ्यासो जनुषी उभे अनु ṚV. ix. 70. 3; त्वामग्ने यजमाना अनु द्यून् विश्वा वसु दधिरे वार्याणि ṚV. x. 45.11; VājaS. 12. 28; ĀpaManPāṭha. ii. 11. 30; एकशतं विष्कन्धानि विष्ठिता पृथिवीमनु AV. iii.9. 6; iv. 15. 9; यास्ते शतं धमनयोऽङ्गान्यनु विष्ठिता: AV. vi. 90. 2; यथार्चमानस्य चरतो जना अनु AV. vii. 57. 1; यथा वर्चस्वती वाचमावदानि जनाँ अनु AV. ix. 1. 19; पृथिवीमनु वि क्रमेऽहम् AV. x. 5. 25-35; TaiS. I. vi. 5.2; VājaS. 12.5; घृतेन गात्रानु सर्वा वि मृड्ढि AV. xi. 1. 31; यथा हिरण्यतेजसा विभासासि जनाँ अनु AV. xix. 26. 3; अस्मे क्षत्राणि धारयेरनु द्यून् TaiS. I. ii. 14.4; संवत्सरं प्रजा: पशवोऽनु प्रजायन्ते TaiS. I. v. 1. 3; IV. ii. 8. 3; MaiS. ii. 7.15 (ii. 97. 11); द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु VājaS. 13. 5; या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतींरनु VājaS. 13. 7; एषो ह देव: प्रदिशोऽनु सर्वा: VājaS. 32.4; TaiBr. III. i. 1. 6; ŚvetāU. 2.16; AŚiraU. 5.1; 5. 8; MahāNāU. 2 1; SūryTāU. 54.15(1); VaṭuU. 316. 20; स कृती: कुर्वाण: पृथिवीमनु समचरत् TaiBr. I. i. 3. 3; अन्वहानि प्रथमो जातवेदा: TaiBr. I. ii. 1. 23; अन्तरिक्षं वा अनु रक्षश्चरति ŚatBr. I i. 2. 4; या ओषधी: ··· विष्ठिता: पृथिवीमनु ChāndoUBr. ii. 8. 4; अथो खलु। सर्वा अनु दिश: पिन्वयति TaiĀ. v. 8. 5 (626.5); गिरींरनु प्रवेशय VaDuU. 464. 16; 448.13; 452.17; उप द्रव पयसा ···। वि नाकमख्यत्सविता दमूना अनु द्यावापृथिवी सुप्रणीते ŚāṅkhāŚS. v. 10. 10; मुख्यं मुख्यं चमसमनून्नयति ĀpaŚS. xiv. 3.11; अथैनं (महावीरं) दिशोऽनु प्रह्लावयति ĀpaŚS. xv. 11.1; रेवती: शुभ्रा इषिरा मदन्तीस्त्वचो धूममनु ता: सं विशन्तु। ··· आप इमां लोकाननु संचरन्तु KauśiSū. 103. 2; विशस्त्वा रासन्तां प्रदिशोऽनु सर्वा: KauśiSū. 106. 7; पप्रथेऽनु पृथिवीं यत्ताम्रपर्ण्यापिय: EI. ii. 187. 34; भोजिता यदनु मन्दिरं रवेस्तर्पणार्थमिव वर्णसत्तमा: VasaViKā. 8.15; वामान् भिन्दन्नवामान् भुवमनु सुखयन् ··· मेदिनीमल्लनामा VīraMi.(Saṁskāra.) 118. 7; चरणयोस्तयोर्मे कामाक्ष्या दिनमनु वरीवर्तु हृदयम् MūkaPañ. 3. 6; **1EII** in, on, at, near, into ये बुध्यमानमनु दीध्याना अन्वैक्षन्त AV. ii. 34.3; TaiS. III. i. 4. 2; MaiS. i.2.15 (i. 25. 1); iii. 9. 7 (iii. 125. 16); KāṭhS. 30. 8 (iii. 190. 3); BaudhŚS. i. 117. 8; ĀpaŚS. vii. 15. 6; पृथामनु व्यावर्तनेऽन्यं पाप्मानु पद्यताम् AV. vi. 26.2; यस्ते प्राण: पशुषु प्रविष्टो देवानां विष्ठामनु यो वितस्थे VājaS.(K.) 1.10; TaiBr. III. vii. 5. 3; KātyŚS. ii. 8.14; तस्मात् प्रजा दश मासो गर्भे भूत्वैकादशमनु प्रजायन्ते PañcBr. vi. 1.3; दशरात्रमनु पृष्ठ्यस्तोमा: KauṣīBr. 26.2 (121. 1); अनु द्यावापृथिवी देवपुत्रे TaiBr. III. vii. 7. 1; BhārŚS. x. 13. 3; ĀpaŚS. x. 3.2; अपहता असुरा रक्षांसि ··· ये क्षयन्ति पृथिवीमनु BaudhŚS. i. 47.2; उत्तानं पशुं पर्यस्यन्ति तस्य दक्षिणस्य पार्श्वस्य विवृत्तमनु प्राचीनाग्रं बर्हिर्निदधाति BaudhŚS. i.119. 3; पश्चात्प्राङ्मुखोऽध्वर्युरुपविशति तस्य दक्षिणं बाहुमनु यजमान: BaudhŚS. i. 207. 19; शिक्यपाशमनु पराचीर्नैर्ऋतीरुपदधाति BaudhŚS. ii. 20. 13; गार्हपत्यं वा अन्वाहितानये: पशव उपतिष्ठन्ते BaudhŚS. ii. 195. 11; (रौहिणौ) पुरोडाशौ ··· आसादयति दक्षिणं परिधिसंधिमन्वेकमुत्तरं परिधिसंधिमन्वितरम् BaudhŚS. i. 273. 21; BhārŚS. xi. 9. 3; ĀpaŚS. xv. 9.2; HiṛŚS. xxiv. 4.1 (873.2); अध्वर्युर्दक्षिणस्य हविर्धानस्य दक्षिणं कर्णातर्दमनु मेथीं निहन्ति ĀpaŚS. xi. 7.3, 4; यस्ते आत्मा ··· दिवो वाभिष्ठामनु यो विचष्टे MānŚS. 19.5; उपविशन्ति प्रस्तोतु: सव्यमनु यजमानो दक्षिणमन्वध्वर्यु: MānŚS. 76.11; ये अग्नय: पुरीषिण आविष्टा: पृथिवीमनु MānŚS. 159. 2; अन्वाहार्यमनु हवींष्युद्वासयति VārāŚS. I. iii. 5.14; वषट्कर्तारश्चैवं स्वस्वमेव धिष्ण्यमनूपविश्य तृणनिरसनादि कृत्वा जपन्ति VaikhāŚS. 15. 24; युगपत्कर्मसु सर्वेपूद्गातुर्दक्षिणमनु बाहुं प्रस्तोता सव्यं प्रतिहर्ता LāṭyaŚS. i.9.1; DrāhyŚS. iii. 1.1; दक्षिणमनु बाहुं दण्डं कृत्वा श्येन इत्यवेक्ष्य LāṭyāŚS. ii.5. 5; DrāhyŚS. v. 1. 5; बृहतीफलम् ··· अश्मानमन्वास्थाय ··· अस्थि गृह्णाति BaudhPiMe. i. 14. 6; ii. 9. 11; तासां पाययित्वा दक्षिणमनु बाहुं शेषं निनयेत् ĀśvaGS. i. 11. 4; (द्रव्याणि) तत्रास्मा आहरन्त्येकैकश: सव्यं बाहुमनु GobhiGS. iv. 2. 27; बलीन्नयेत् ··· शय्यामनु DrāhyGS. i. 5. 27; इमां खनामीति बाणापर्णीं लोहिताजाया द्रप्सेन संनीय शयनमनु परिकिरति KauśiSū. 36. 19; निलिल्यिरे तामनु दह्यमाना: Saund. 6.36; देहलीमनु तिर्यङ् मुसलं निधापयेत् AṣṭāSaṁ. ii. 171.22 (6. 1); रमणी ···। तमनु (आनिलिं) क्रमश: कपोलयोरुपनीतोभयपाणिपल्लवा ···। विषसाद RāmC. 12. 63; सुराष्ट्रविषये चानु नगरं गिरिपूर्वकम् ।··· अतिरथो राजा BṛKathāK. 127.206; आददिरे द्विजेन्द्रै: सरांस्यनु स्वाम्पि तदर्थे आप: DvyāśraKā. 2.6: नन्दसूनु: ··· राधामाधाय बाह्वोर्विवरमनु दृढं पीडयन् प्रीतियोगात् GītGo. xi. 22. 10; राधे निगद निजं गदमूलम् । उदयति तनुमनु किमिति तापकुलम् StavMā. 264.20; तयो: (श्वशूकरयो:) मुखमनु तत्समीपे गच्छति BālamBha. ii. 281. 14 (*on* 2. 162); **1F** (meanings as noted in Gr.) **1FI** because of, on account of शाकल्यस्य संहितामनु प्रावर्षत् ।··· शाकल्येन सुकृतां संहितामनुनिशम्य देव: प्रावर्षत् MahāBh. i. 346.21 (*on* i 4. 84); CāndraVṛ. *on* ii. 1.56; KāśiVṛ. *on* i. 4.84; *on* ii. 3.8; जिनस्य ज्ञानोत्पत्तिमन्वागमन् सुरा: JaineVyā. 67. 5 (*on* i. 4. 13); शान्तिचरितपट्टकप्रसारणमनु प्रावर्षत् पर्जन्य: JaineVyā. 67. 5 (*on* i. 4.13); ŚākaṭāVyā. i. 3.103; वचनं रक्षसां पत्युरनु क्रुद्धा ··· सीता Bhaṭṭi. 8.85; अगस्त्यमन्वसिञ्चन् प्रजा: KāśiVṛ. *on* i. 4.84; जिनजन्मोत्सवमन्वागच्छन् सुरा: SiddhaHe. ii. 2. 38; जपमनु प्रावर्षत् PrakriKau. i. 399. 6; SiddhāKau. 139A. 2 (*on* ii. 3.8); **1FII** sign, mark, in the direction of, towards वृक्षमनु विद्योतते MahāBh. i. 348. 7 (*on* i. 4.90); CāndraVṛ. *on* ii. 1.56; वृक्षमनु सिञ्चति JaineVyā. 67.1 (*on* i. 4.12); वृक्षमनु विद्योतते विद्युत् CāndraVṛ. *on* ii. 2. 9; KāśiVṛ. *on* i. 4. 90; KātanVṛ. *on* ii. 4.23; ŚākaṭāVyā. i. 3.102; SiddhaHe. ii. 2. 37; वसु: प्रति नृपं ग्रामपतिं पर्यनुकर्षकम् । प्रति ग्रामं दिशं पर्यनु DvyāśraKā. 3.2; हरिमनु वा ते भक्ति: PrakriKau. i. 401. 4; **1FIII** share, falling to one's share यदत्र मामनु स्यात् ··· तद्दीयताम् JaineVyā. 66.32 (*on* i. 4.12); CāndraVṛ. *on* ii. 1. 56; KāśiVṛ. *on* i. 4.90; ŚākaṭāVyā. i. 3.102; SiddhaHe. ii. 2. 37; लक्ष्मीर्हरिन् ··· अनु PrakriKau. i. 401.6; **1FIv** pervasion, in each and every case वृक्षं वृक्षम् अनु सिञ्चति JaineVyā. 66.33 (*on* i. 4.12); KāśiVṛ. *on* i. 4.90; ŚākaṭāVyā. i. 3. 102; SiddhaHe. ii. 2.37; वृक्षं वृक्षम् अनु तिष्ठति CāndraVṛ. *on* ii. 1.56; प्रतीभमिभमन्वश्वमश्वम् ···। साधु: (अभूत्) DvyāśraKā. 3. 3; भूतं भूतम् ··· अनु वा प्रभु: PrakriKau. i. 401.7; **1Fv** statement of attitude, towards साधुर्देवदत्त: मातरमनु स्थित: JaineVyā. 66. 33 (*on* i. 4.12); CāndraVṛ. *on* ii. 1. 56; KāśiVṛ. *on* i. 4. 90; ŚākaṭāVyā. i. 3. 102; सद्वृत्ताननु दुर्वृत्त: Bhaṭṭi. 8. 88; साधुर्मैत्रो मातरम् ··· अनु SiddhaHe. ii. 2 37; साधु: प्रति मदमनु DvyāśraKā. 3.3; भक्तो विष्णुम् ··· अनु PrakriKau. i. 401. 6; **1FvI** along, along with नदीमन्ववसिता सेना । नदीमन्ववसिता नगरी JaineVyā. 67.9 (*on* i. 4.14); PrakriKau. i. 400.2; KāśiVṛ. *on* i. 4. 85; KātanVṛ. *on* ii. 4.23; SiddhaHe. ii. 2.38; सरोऽन्ववसितान्यब्जानि DvyāśraKā. 3.4; विष्णुमन्वर्च्यते भर्ग: MugdhaBo. 5.7 (47. 22); **1FvII** inferior to (in rank) अनु शालिभद्रमाढ्या: JaineVyā. 67.12 (*on* i. 4.15); अन्वर्जुनं योद्धार: CāndraVṛ. *on* ii. 1.58; KāśiVṛ. *on* i. 4.86; AgniP. 353.19; Prasā. i. 35. 14; न भवाननु रामं चेद् Bhaṭṭi. 8.86; अनु शाकटायनं वैयाकरणा इति । शाकटायनमपेक्ष्यान्ये वैयाकरणा हीना इति Nyās. i. 317.20 (*on* i. 4.86); ŚākaṭāVyā. i. 3.104; अनु सिद्धसेनं कवय: SiddhaHe. ii. 2. 39; तेनर्तवोऽनु शरदम् DvyāśraKā. 3. 4; अनु हरिं सुरा: PrakriKau. i. 400. 5; **1G** (governing Abl.) following, subsequent, after, next to जिह्वया वायुमाकृष्य पूर्ववत्कुम्भकादनु। शनैस्तु घ्राणरन्ध्राभ्यां रेचयेदनिलं सुधी: YogKuU. 1. 30; संस्थिते च संचरोऽनूत्करदेशात् BaudhDS. i. 7. 19; प्राग्ज्योतिषादनु नृप: कौसल्योऽथ बृहद्बल: ।··· प्रययौ ··· धरातलम् MahāBhā. vi. 83.9; अन्वेव च ततो व्योम्न: पुष्पवर्षमवापतत् MahāBhā. viii. 49.37; धन्वन्तरेरनूद्भूतं विषं लोकविषादकृत् Rāmā. i. 967*(4); मात्रिको वर्ण एवं तु दीर्घस्तच्चरितादनु NāraŚi. i. 8. 3; त्रिदोषघ्न: ···

पष्टिकः प्रवरो गौरः कृष्णगौरस्ततोऽनु च CaraS. i. 27.12 (1922 Ed.) (comm. ततोऽनु चेति गौरषष्टिकादल्पान्तरगुणः); यत् पूर्वं मैथुनात् सेव्यं सेव्यं यन्मैथुनादनु ।··· निरुक्तं चेह CaraS. vi. 2(4). 52 (1941 Ed.); पित्तं कोपं याति ···। तस्मादनु विपर्यासादुपचारेण शाम्यति HārīS. i. 4. 26; ओष्ठाधरौ श्मश्रुकरौ सस्नेहौ भोजनादनु । न दुष्येत् BṛParāSm. 6.342; प्रणम्य हेतुमीश्वरं मुनिं कणादमन्वतः । पदार्थधर्मसंग्रहः प्रवक्ष्यते PadārthaSaṁ. 1.1 (NyāyKa. ईश्वरप्रणामादनु पश्चात् कणादं प्रणम्येत्यर्थः); Kiraṇā. 4.15; तेनाग्रे सर्वमेवासीद् व्याप्तं वै प्रलयादनु ViṣṇuP. i. 2.21; प्रेते पितृत्वमापन्ने सपिण्डीकरणादनु । क्रियन्ते याः क्रियाः पित्र्याः प्रोच्यन्ते ViṣṇuP. iii. 13.37; शून्यं त्वासीत्तत्र शब्दस्तु खं च तस्माद्वायुस्तत एवानु तेजः। तस्मादापस्तत एवानु देवि ··· भूतधात्री VarāP. 2.10; शरोऽनु द्वे ŚākaṭāVyā. i. 1. 115; क्षणादनु तदधस्तात्प्रसारित इत्येवम् JayaMa. 140.15 (on 2.6); व(ब)पराजेति नृपः प्रसिद्धस्तस्मात्सुतोऽभूदनु वैरिसिंघः [Read हः] EI. xix. 241[*1]. B6; राजमीमनृपतनयः ··· अनु दा[ना]र्ण[Read र्ण]वादासीत् EI. vi. 354. 39; ऋषिभ्यस्तेऽपि ते चानु मन्वन्तेभ्यो महाधिपाः । हेयोपादेयविज्ञानं कथयन्ति शिवोदितम् MālinīT. 1.39; कुम्भः पञ्चविधो ज्ञेयस्तत्रैकः पूरितादनु। विधृतः MālinīT. 17.6; यं गणयन्ति गुरोरनु ···। कविमहमुशनसमिव तं तातं नीलाम्बरं वन्दे ĀryāSaŚa. *33; आश्लेषादनु चुम्बनादनु ··· रतारम्भादनु प्रीतयोः । ··· दम्पत्योः ··· क्रीडाविमिश्रो रसः GītGo. v. 11.11; ह्रस्वदीर्घस्वरस्यानु न वा SiddhaHe. i. 3.31; मादुवर्णोऽनु SiddhaHe. ii. 1.47; वामनादणुतमादनु जीयास्त्वं त्रिविक्रमतनूभृतदिकः SaduktiKa. 37.28; शताशतासंनिपाताः प्रवृत्ते त्रिकलादनु SaṁgīRa. iii. 75.7 (5.131); प्रयाणकपटहदापनादनु ··· कोऽपि भूपः ··· तेनोचे PrabaCin. 31.8; श्रीभोजः -- स्नानादनु देवतावसरोर्व्याम् ··· धौतान्तरीयं संवृण्वन् ··· माघपण्डितेन ज्ञापितः PrabaCin. 34.21; मात्रा भोजनादनु दिगम्बरः प्रोक्तः PrabaK. 7.25; तथा कृते वार्तामसङ्गादनु तयोक्तम् PurāPraSaṁ. 4.23; पण्डितः ··· इति कथनादनु प्राणैस्तत्यजे PurāPraSaṁ. 18.19; 32.16; 89.32; भोजनादनु सर्वेषां ग्रामगमने भोजनव्याख्याने भौतिकेनोक्तम् Bharat. 21B.8; विहितानि पदानि पण्डितैः परिरम्भादनु चुम्बनस्य हि AnaṅgaRa. 9.11; आलीहितोक्तिनिकरादनु दूतिकानामाभाषणादनु मनोभवशासनाच्च ।··· विलासी ··· आबभाषे YātrāPra. 4.115; रशनावियोजनादनु नीवीमोक्षम् KandaCū. iii. 2.39; पुनर्भुवस्ततोऽनु च तदनु च पण्याङ्गनास्तथान्तरिकाः KandaCū. iv. 2.52; **1H** (governing Gen.) **1Hi** in accordance with अनु॑ प्र॒त्नस्यौक॑सो हु॒वे तु॑विप्र॒तिं न॒रम् ṚV. i. 30.9; **1Hii** following, subsequent, after, next to (गायत्र्याः) तस्या अनु विसृज्य कृशानुः सोमपालः सव्यस्य पदो नखमच्छिदत् AitBr. 13.2(357); नाश्नाधेये गां कुर्वीत घोररूपामिति -- बह्वीरपि कुर्वीतानु चैतस्य भवेत्पुण्या प्रशंसेति कालः BaudhŚS. i. 57.14; iii. 36.8; नोर्ध्वो न तिर्यग्विधां तेऽनु विहितोऽस्मि विधां मेऽनु विहितोऽसि BaudhŚS. i. 288.20; ii. 209.8; ii. 286.12; तयोरनु भक्षं भक्षयामि ··· इति षोडशिनं भक्षयति ĀpaŚS. xiv. 3.5; प्रजापतये चानूभयोस्तूष्णीम् ŚāṅkhaGS. i. 3.15; ततः किरीटी तस्यानु प्रविवेश MahāBhā v. 7.7; युधिष्ठिरो ययावग्रे भीमस्तु तदनन्तरम् । अर्जुनस्तस्य चान्वेव यमौ MahāBhā. xvii. 1.29; अनु वालिसुतस्यापि बलेन महता वृतः । वीरस्तिष्ठति संग्रामे Rāmā. vi. 352*(7); आस्थितो गरुडं देवस्तस्य चानु हलायुधः । पृष्ठतोऽनु बलस्यापि प्रद्युम्नः HariVaṁ. 109.88; रक्तशालिर्वरस्तेषाम् ···। महांस्तस्यानु कलमस्तस्याप्यनु ततः परे CaraS. i. 27.10 (1922 Ed.); आदानमध्ये तस्यापि वातपित्तं भवेदनु CaraS. vi. 3.47 (1941 Ed.); नृत्यन्त्योऽप्सरसो यान्ति तस्य चानु निशाचराः ViṣṇuP. ii. 11.16; तस्य महापद्मस्यानु पृथिवीं भोक्ष्यन्ति ViṣṇuP. iv. 24.24; प्रलयस्यानु तेनेदं व्याप्तमासीदशेषतः MārkP. 45.35; प्रविवेश ··· महानदी । भगीरथरथस्यानु स्रोतसैकेन दक्षिणाम् MārkP. 56.12; वनानि कर्णिकाराणां पुष्पितानि विरेजिरे ।-- तेषामनु तथा नीपाः किंकरा इव रेजिरे VāmaP. 6.13; अन्वस्य न सामिषः सुपार्श्वः प्राप्तोऽभूत्क्षुत्क्षमकर्शितः कुतोऽपि RāmC. 14.85; प्रत्यक्षागमाभ्यामीक्षितस्यान्वीक्षणमन्वीक्षा NyāyMañ. i. 4.21; पित्ते कफस्यानु सुखं प्रवृत्ते -- सुवान्तं पुरुषं व्यवस्येत् SiddhYo. 73.15; सर्वेषां कर्मणां क्रियमाणानामनु पश्चात् ··· दर्शकम् AbhinBhā. i. 13.9 (on 1.14); प्राणांस्त्यक्त्वा वयं सर्वे यास्यामोऽप्यनु ते नृप GaṇeP. ii. 153.12; कवलं दर्शयित्वा तु धावयेदनु धावतः Mānaso. ii. 3.329; ततः स रङ्कः साधूनामन्वेव वसतिं ययौ PariPar. 11.46; DvyāśraKā. 5.38; मिलिता मन्त्रिणामनु अश्ववाराणां सहस्राः PurāPraSaṁ. 59.24; **2** *adv.* **A** afterwards, subsequently, behind, next in order व॒ज्री। अह॒न्नहि॒मन्व॒पस्त॑तर्द ṚV. i. 32.1; AV. ii. 5.5; MaiS. iv. 14.13 (iv. 237.8); TaiBr. II. v.4.2; पृ॒ष्टिः स॒हस्र॒मनु॒ गव्य॒माग॑त् ṚV. i. 126.3; कु॒वषं॑ वृ॒द्धम॒भ्यन्वनु॑ द्रु॒ह्युं नि वृ॑णग्वज्रबाहुः ṚV. vii. 18.12; पृष्टिं स॒हस्रा॒नु निर्मजाम॒जे निर्यूथा॒नि ग॒वामृषिः॑ ṚV. viii. 4.20; सं प्रेर॑ते॒ अनु॒ वात॑स्य वि॒ष्ठाः ṚV. x. 168.2; शरीरं कृत्वा पादवत् कं लोकमनु प्राविशत् AV. xi.8.11; ज॒रा खा॒लत्यं॒ पालि॑त्यं॒ शरी॑र॒मनु॒ प्रावि॑शन् AV. xi.8.19; ते देवा अब्रुवन्। एतावद्वा इदं॑ सर्वं यद्ब्रह्म ।··· अनु नोऽस्मिन्नत्र आभजस्वेति ŚatBr. XIV. iv. 1.19; BṛĀraU. i. 3.18 (Śaṅ. पश्चात्); धूमोऽनु निर्नदति।-- अङ्गारोऽनु निर्वर्तते JaimiBr. 1.1; अन्वनांसि प्रवर्तयन्ति ĀpaŚS. xi. 17.1; स्थालीपाकमन्वायातयति MānGS. ii. 3.4; श्मशाने क्षुण्णमुद्धृत्यानु वज्रभाण्डं नयति VaikhāGS. 5.3; जीवन्ति ···। पशवस्तु द्वितीयेन गन्धर्वाप्सरसस्त्वनु NāraŚi. i. 7.6 (comm. पश्चात्); धान्यपशुहिरण्यैश्चैनाननुगृह्णीयात् । तान्यनु सुखेन दद्युः ArthŚā. i.111.5 (2.1); तत्रानिलः स्यादनु तत्र कार्यम् CaraS. vi. 4.82 (1941 Ed.); शान्तिस्तद्व्याधीनां भुक्त्वानु स्नेहपीतस्य KāśyaS. 23A.2; अनेकाचो लिट आम् कृभ्वस्तिलिट् चानु CāndraVyā. i. 1.51; ŚākaṭāVyā. i.4.83; SiddhaHe. iii. 4.46; MugdhaBo. 8.56 (87.16); जीवाद् ग्रहो णमुल् स चानु CāndraVyā. i. 3.136; दन्तान् दन्तमांसान्यबाधयन् । लिखेदनु सुखं जिह्वां जिह्वानिर्लेखनेन AṣṭāSaṁ. i. 8.1 (1.3); i. 10.5 (1.3); आस्वादितं पचितैः स्वयं चानु प्रयोजयेत् (भेषजम्) AṣṭāSaṁ. i. 124.6 (1.23); ii. 27.8 (4.5); सर्पिर्भिः सहितं पयः। अनु शाल्योदनं पेयम् AṣṭāSaṁ. ii. 34.12 (4.6), पूर्वं दिवमनु च पुनः पावनी दिङ्मुखानाम SūryaŚ. 39; सकलापोल्लसनया कलापिन्यानु नृत्यते KāvyĀda. 3.22; क्रोधेन ज्वलिता मुहूर्तमनु च स्वैरेव निर्वापिताः ··· मखमुखां पत्युः सहस्रं दृशः । येऽदृष्टाः AnargharRā. 6.56; घनाय नार्थं न नमः ··· एति मनोऽनु दारयन् Kāvyālaṅ.(Ru.) 3.54; समालिङ्ग्य देवेशं सुगन्धोद्वर्तनान्यनु SkandP. iv. 16.92; vii(1).287.17; कर्तव्यमुत्सवं चानु गीतनृत्तसमाकुलम् NīlaP. 801; गत्वा ··· ह(रे)राशाय पूजामनु EI. i. 179.42; कफरोगप्रशान्त्यर्थं निम्बक्वाथं पिबेदनु ŚārṅgaS. ii. 12.229; आदौ विस्मयनिस्तरङ्गमनु च प्रेङ्खोलितं साध्वसैः SubhāRaK. 17.26; 19.1; महेन्द्रः स्वांचकारानु यथावद्विसृष्टं तौ DvyāśraKā. 7.115; क्षीरद्रुमाणां निष्क्वाथे त्रिवृतं निक्षिपेदनु Mānaso. ii 6.671; iii. 13.1510; प्रष्टादौ नाम येन आतुरंबालत्वातुरस्य YogŚā. 5.227; शकटाश्वात्रपूर्णास्तूर्णं प्रयान्त्वनु TriṣaŚaPuC. i. 5.352; वैमानिकनिकायेन पश्यतापि प्रयत्नतः। उपकंसे बलस्यान्तो नाग्रे नानु न पार्श्वतः Surath. 9.89; ढान् वा ठ्यां ण्यां तु क् अनु MugdhaBo. 9.18 (165.18); किंचित्त्वमपि मापन्न यत्पठाम्यनु शिष्यवत् PārśvC. 3.198; अङ्गराजः ··· पाद्यार्घ्याद्यैः समाराध्य च मुनिमनु तज्जन्मनामादि सर्वम् । पप्रच्छ MātaLī. 1.10; सापि सहासं कथयेद्याच्ञैवासनं तथा चानु KandaCū. v.4.18; **2B** at all times, daily ह॒रिः ··· प्र ··· चे॒तय॑ते॒ अनु॒ द्युभिः॑ ṚV. ix. 86.42; गुग्गुलं सर्वतुल्यांशं कुट्टयेद् घृतवासितम् । कर्षांशं भक्षयेच्चानु स्यात्तः पञ्चाङ्गगुग्गुलुः RasRaSa. 21.156; **2C** favourably, agreeably वा॒जिन्त॑माय॒ सह्य॑से सुपित्र्य तु॒वि च्यवा॑नो॒ अनु॑ जा॒तवे॑दसे ṚV. x. 115.6; शब्द° ···°गन्धाश्राविष्कृताः शुभाः ।··· अन्वेव वायवो वान्ति तथाभ्राणि वयांसि च ।··· एतानि जयमानानां लक्षणानि MahāBhā. vi. 4.24; Rāmā. vi. 4.41; **3** *ind.* used as an expletive (*pādapūraṇa*) पात्रेणान्वपः स्नावयित्वा शिष्टाभिः सर्वत्र प्रोक्षयति VaikhāGS. 3.16; अनु रथ्यासु सर्वासु ···। बलं बभूव MahāBhā. iii. 16.20; प्रकाशीकरणार्थं च ···। दीपवृक्षांस्तथा चक्रुरनु रथ्यासु सर्वशः Rāmā. ii. 6.18; [Kośas also give the following meanings of *anu* (*adn.* and *adv.*) *anantara*, NānārthSaṁ. 8.70; AnekāTi. 2.16; *anukrama*, ViśvaPra. 188.33; DharK. 2917; MediK. 198.42; ViśvaLoK. 412.38; *āyāma*, AnekāSaṁ. 7.30; ViśvaPra. 188.33; DharK. 2917; MediK. 198.42; ViśvaLoK. 412.38; KośaKaTa. 2.3189; *itthambhūtākhyāna*, MediK. 198.42; KośaKaTa. 2.3189; *ūna*, Vaija. 285.16; *tattvākhyāna*, AnekāK. 989; *dairghya*, AnekāK. 989; *niyāma*, ViśvaPra. 188.33; *paścāt*, AmaK. 2831; AnekāSa. 799; AgniP. 360.9; Vaija. 285.16; AnekāSaṁ. 7.30; ViśvaPra. 188.33; DharK. 2916; AnekāK. 989; MediK. 198.42; NānārthaMa. 977; ŚabdaRa.(Vā.) 4532; ViśvaLoK. 412.38; KośaKaTa. 2.3189; *prakāra*, Vaija. 285.16; ŚabdaRa.(Vā.) 4532; *bhāga*, Vaija. 285.16; AnekāSaṁ. 7.30; MediK. 198.42; KośaKaTa. 2.3189; *lakṣaṇa*, Vaija. 285.16; AnekāSaṁ. 7.30; ViśvaPra. 188.33; DharK. 2917; AnekāK. 989; MediK. 198.42; ŚabdaRa.(Vā.) 4532; ViśvaLoK. 412.38; KośaKaTa. 2.2950; 2.3189; *vīpsā*, Vaija. 285.16; AnekāSaṁ. 7.30; MediK. 198.42; ŚabdaRa.(Vā.) 4532; *sannidhi*, AnekāSaṁ. 7.30; *samīpa*, DharK. 2917; MediK. 198.42; ViśvaLoK. 412.38; *sahārtha*, AnekāSaṁ. 7.30; ViśvaPra. 188.33; DharK. 2916; MediK. 198.42; ViśvaLoK. 412.38; KośaKaTa. 2.3189; *sādṛśya*, AmaK. 2831; AnekāSa. 799; AgniP. 360.9; AnekāSaṁ. 7.30; ViśvaPra. 188.33; DharK. 2916; AnekāK. 989; NānārthSaṁ. 8.70; MediK. 198.42; AnekāTi. 2.16; NānārthaMa. 977; ViśvaLoK. 412.38; KośaKaTa. 2.3189; *sāmya*, Vaija. 285.16; *hīna*, AnekāSaṁ. 7.30; ViśvaPra. 188.33; DharK. 2916; MediK. 198.42 (Calcutta Ed. *hīna*); ViśvaLoK. 419.38; *hetu*, Vaija. 285.16; ŚabdaRa.(Vā.) 4532]

[1]**अनु** (**án-u**) *m.* **A1** name of a tribe (*lit.* who breathes) यदि॑न्द्राग्नी॒ यदु॑षु तु॒र्वशे॑षु॒ यद्द्रु॒ह्युष्वनु॑षु पू॒रुषु॒ स्थः ṚV. i. 108.8; अनव॑स्ते॒ रथ॒मश्वा॑य तक्षन् ṚV. v. 31.4; SV. I. v(2).1.4; TaiS. I. vi.12.6; MaiS. iv.12.2

(iv. 182.7); KāthS. 8. 16 (i. 101. 3); नि गव्यवो॒ऽनवो द्रुह्यवश्च RV. vii. 18.14; यद्वचा॒श्चि॒नावपायत्प्राक्स्थः ···। यद् द्रुह्यव्यनवि तुर्वशे यदौ RV. viii.10.5; इन्द्रो हविष्मान्त्सगणः ··· यज्ञमिन्द्रोऽनवस्ते MaiS. iv. 14.13 (iv. 237.6); अनवस्ते रथं वृष्णे यक्षे TaiBr. II. viii.4.3; BaudhŚS. ii. 127.6; इन्द्रमनवस्ते शं पदमुप प्रक्षेऽवैन्ति UpaniSū. 5.13; मनुष्याः ··· अनवः Nigh. 2.3; नराः ··· यदवः । अनवः । पूरवः AVPari. 48.78; AII human being, man अथानुर्ना ··· मर्त्ये NānārthāSaṁ. i. 47.56; [a non-Āryan man, PW., MW.; a man, APTE]; AIII life-breath, vital-breath अथानुः···प्राणे NānārthāSaṁ. i. 47.56; B name of a king who was the son of Yayāti and Śarmiṣṭhā (father of Mlecchas father of Sabhānara or Subhānala, Cākṣuṣa and Parameṣu and father of Dharma) द्रुह्युश्चानुश्च पूरुश्च शर्मिष्ठायां प्रजज्ञिरे MahāBhā. i. 70.32; i. 78.10; HariVaṁ. 22.4; ViṣṇuP. iv. 10. 6; VāyuP. i. 1. 141; ii. 31. 17; MatsyaP. 24.54; BrahmāṇḍP. ii. 68.16; KūrmaP. 238.2 (1.22); AgniP. 12.3; LiṅgaP. i. 66.66; BrahmP. 12.6; 146.7; SaurP. 31.7; KalkiP. iii. 4.11; BālaC. 52.18; अनो त्वं प्रतिपद्यस्व पाप्मानं जरया सह MahāBhā. i. 79.20; द्रुह्योरपि सुता भोजा अनोस्तु म्लेच्छजातयः MahāBhā. i. 80.26; ययातेश्चतुर्थपुत्रस्यानोस्सभानलचक्षुःपरमेषुसंज्ञास्त्रयः पुत्रा बभूवुः ViṣṇuP. iv. 18.1; अनोश्चैव सुता वीरास्त्रयः परमधार्मिकाः । सभानरश्चाक्षुषश्च परमेषुस्तथैव च MatsyaP. 48.10; अनोस्तु पुत्रो धर्मोऽभूत् BrahmP. 13.152; CI name of the son of Kumāravaṁśa and father of Purumitra मधोः कुमारवंशः कुमारवंशादनुरनोः पुरुमित्रः पृथिवीपतिरभवत् ViṣṇuP. iv. 12.42; मधूनां वंशकृद्राजा मधोस्तु कुरुवंशकः । कुरुवंशादनुस्तस्मात् पुरुत्वान् पुरुषोत्तमः LiṅgaP. i. 68.48; CII name of the son of Kuruvaśa and father of Puruhotra कुरुवशादनुः । पुरुहोत्रस्त्वनोः पुत्रः BhāgP. ix. 24.5; D name of the son of Viloman and friend of Tumburu विलोमा तस्मादपि तुम्बुरुसखोऽभवदनुसंज्ञश्च ViṣṇuP. iv. 14.13; E son of Svāyambhuva Manu पत्नी मनोः स च मनुश्च तदात्मजाश्च प्राचीनबर्हि ऋभुरङ्ग उत ध्रुवश्च । इक्ष्वाकुरैलमुचुकुन्दविदेहगाधिरघ्वम्बरीषसगरा गयनाहुषाद्याः । मान्धात्रालर्कशतधन्वनुरन्तिदेवाः BhāgP. ii. 7.44; F name of the son of Kapotaroman and father of Andhaka कपोतरोमा तस्यानुः ···। अन्धको दुन्दुभिस्तस्य BhāgP. ix. 24.20; G name of the son of Kuru and brother of Sutrāman तस्मात्कुरुरजायत । पुत्रद्वयमभूत्तस्य सुत्रामा चानुरेव च KūrmaP. 256.16 (1.24)

²अनु (anu) (Gr.) [DEBRU. 210] the *uṇādi-* suffix *anu* marked with the indicatory sound *ṅ* अनुङ् नदेश्च Uṇā. 3.52.

¹अनु (an-u) *adj.* not containing the vowel *u* औत्सुक्य चादसोऽनोः ŚākaṭāVyā. i.2.212 (Vṛtti अनुकारस्यादसः सौ औकारो भवति)

²अनु (a-nu) *adj.* not having a boat कीदृक्तोयं दुस्तरं स्यात्तितीर्षोः ··· अनुमातासे । न विद्यते नौ यत्र तत् अनु VidaMuMa. 2.43(1)

³अनु (a-nu) *adj.* (mind) devoid of Śiva कीदृग्जनमनो नित्यं गौरीमातरमाह्वय ।··· अनुमेने । न विद्यते नुः शिवो यत्र तद् अनु तद्विषयकभक्तिहीनं मनो नित्यम् KavīndraKa. 2.10(22)

[अनु = *aṇu*, q.v., MW.]

अनुक (ánu-ka) *adj.* [*f.*-ā] [DEBRU. 519; 533] IA dependent, subordinate, loyal, follower, obedient ग्रामकामः ··· एवास्मै सजातानुनुकान् करोति TaiS. II. ii.8.1; TaiBr. III. iii. 9.6; श्रीर्वै सुवानन्नुब्रुयाद् राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्यात् पुरुषाः ··· तानेवास्मा अनुकान् करोति TaiS. II. v. 10.1; SaṅkarKāBh. 186.10 (on iv. 2.1); अनुकामस्मै विशमविवादिनीं करोति MaiS. ii. 1 9 (ii.10.14); वाचैव तत् प्रजापतिः पुनरात्मानमाप्याययत ··· वाचमनुकामात्मनोऽकुरुत ŚatBr. III. ix. 1.7; ŚatBr.(K.) IV. ix. 1.5; अन्नमनुकमात्मनोऽकुरुत ŚatBr. III. ix. 1.8; ŚatBr.(K.) IV. ix. 1.6; पशूननुकानात्मनोऽकुरुत ŚatBr. III. ix. 1.10; ŚatBr.(K.) IV. ix. 1.8; उभे वीर्येऽ अनुकेऽ आत्मनः कुरुते ŚatBr. III. ix.1.19; ŚatBr.(K.) IV. ix. 1.17; IB being after, lustful, desirous, lover अनुकाभिकाभीकः कमिता P. v. 2.74; अनुक अभिक अभीक इत्येते शब्दाः ··· कमिता इत्यस्मिन्नर्थे निपात्यन्ते । अनुकामयतेऽनुकः JaineVyā. 247.24 (on iv. 1.17); CāndraVṛ. on iv. 2.80; KāśiVṛ. on v. 2.74; SiddhāKau. 301B. 7 (on v. 2.74); प्राप्य चन्द्रसूर्यमाणासौ पतीयन्ती रघूत्तमम् । अनुका प्रार्थयांचक्रे प्रियाकर्तुं प्रियंवदा Bhaṭṭi. 4.19; निपाता अन्वादयो भविष्यन्ति — अनुरूपः कमिता अनुकः ŚṛṅgāPra. 60.11; क्लेवैत्य तरुणी मुग्धा विवाहप्रेपितानुका । सा मृगाङ्कवती स्माह KathāSaSāg. xii. 22.89; चक्रेऽनुका सार्धममीक्यान्या देवाङ्गना व्योम्नि चिरं विवादम् Rāvaṇā. 16.60; मुक्तमाप्य दमनस्य भगिन्या भूमिरात्मदयितं धृतरागा । अङ्गमङ्गमनुकं परिरेभे तं वृथो जलमृदूर्मिरिवालम् NaiṣC. 21.11; अनुको मार्याममिको दासीमितिवत् द्वितीया प्राप्नोति PadMañ. on KāśiVṛ. on P. v.2.90; कमितेत्येतस्मिन्नर्थे अन्वभिभ्यां कनि प्रयोऽप्येते निपात्याः । अनुकामयते अनुकः Prasā. i. 881.21 [AmaK. 2071; Vaija. 203.34; AbhidhāCin. 434; ParaNā. 1830; KośaKaTa. 2.142; KalpaK. 218.37]; 2 (Adhyāya or Anuvāka) containing the word *anuka* अध्यायानुवाकाभ्यां वा लुग् वक्तव्यः ।··· अनुकः अनुकीयः MahāBh. ii.386.18 (on v.2.60); [ViśvaPra. 6.53 gives *alpa* and *nipuṇa* as the meanings of *anuka*]; *m.* I name of a snake नामधेयानि भुजगानाम् ···। आर्यकश्चादि(v. l. नु)कश्चैव नागश्च शलपोतकः MahāBhā. i. 31.7; II sounding after अनुपूर्वात् कायतेः अनूकानमनुक इति 'घञर्थे कविधानम्' इति कः PradI. iv. 126A.18 (on iv.1.93)

अनुकच्छम् (anukaccham) *adv.* along a marshy shore नीपं दृष्ट्वा हरितकपिशं केसरैरर्धरूढैराविर्भूतप्रथममुकुलाः कन्दलीश्चानुकच्छम् ।··· सारङ्गास्ते जललवमुचः सूचयिष्यन्ति मार्गम् MeghDū. 21.

अनुकञ्चित (anukañcita) [prob. w.r. for अनुकुञ्चित] [PW.]

अनुकण् (anu-kaṇ-) I.P. to make an inaudible sound कणतिः शब्दाणूभावे भाष्यते । अनुकणतीति Nir. 6.30 (128.4)

अनुकण्ठयत् (anukaṇṭhay-at) *adj.* I sipping अल्पाल्पमुष्णोदकमनुकण्ठयंस्तन्मनाः···विरिच्येत AṣṭāSaṁ. i. 142.3 (1.27); II placing towards the throat क्षतकण्ठश्च त्रिफलाचूर्णं मधुघृतसितोपेतमनुकण्ठयन् लिह्यात् AṣṭāSaṁ. i.183 8 (1.37)

अनुकण्ठी (anukaṇṭh-ī) *f.* (necklace) consisting of one string एकावल्यनु(?क)ण्ठी च हारस्यादेकयष्टिकः Vaija. 170.141.

अनुकथ् (anu-kath-) X.P. (pass.) to be mentioned again (by substituting a pronominal form which is used in a near and earlier context) अन्वादेशश्च कथितानुकथनमात्रं द्रष्टव्यम् । तद् द्रव्यं विजानीयादिदमा कथितमिदमैव यदानुकथ्यत इति MahāBh. i.481.3 (on ii.4.32)

अनुकथन (anu-kathana) *n.* I relating after, narration वानरराजेन वैरानुकथनं प्रति । रामायणविदितं सर्वम् Rāmā. i.1.49; पुरोहितः ··· स्वप्नस्य चैवंभूतस्यानुकथनादमात्यवर्गमग्रमहिषी(णा ?)ञ्चानुजग्राह AvantiKa. 137.20; II mentioning again (by substituting a pronominal form which is used in a near and earlier context) अन्वादेशश्च कथितानुकथनमात्रम् Vār. 2 on P.ii.4.32; MahāBh. i.481.2 (on ii.4.32); आदेशः कथनम् । अन्वादेशोऽनुकथनम् JaineVyā. 388.12 (on v 3.22); KāśiVṛ. on ii.4.32; शब्देनान्वादेशोऽनुकथनमिति । पश्चात् प्रतिपादनम् Nyās. i.458.2 (on ii.4.32)

अनुकथनविषय (anukathana-viṣaya) *m.* [Loc.] in the domain of *anukathana* एतस्येदमश्च टौसोर्विभक्त्योर्द्वितीयायां च कथितस्यैवानुकथनविषय एनादेशो भवति KātanVṛ. on ii.3.37; cf. अनुकथन II.

अनुकथनशत (anukathana-śata) *n.* hundred restatements सर्वे च स्वेष्टतन्त्रेष्वनुकथनशतं निर्वहन्त्येवमूहैः TattvMu. 4.131.

अनुकथनीय (anu-kathanīya) *adj.* to be mentioned repeatedly सर्वमिदमनुचिन्तनीयमनुकथनीयमनुमोदनीयं च यथेकोऽपि जीविष्यति रक्षसां जीवभूतो दशाननः AdbhuDa. 9.10(2)

अनुकथित (anu-kathita) *adj.* mentioned or referred to subsequently अन्वादिष्टः पुरुषोऽनुपुरुषः अन्वादिष्टोऽन्वाचितः कथितानुकथितो वा KāśiVṛ. on vi.2.190; विधां चेलादिवाक्येऽप्यनुकथितमिदं नैकवाक्यानुरोधात् TattvMu. 2.33.

अनुकथितनय (anukathita-naya) *m.* restated principle बाधकोक्तेश्च साम्यात् वाक्यादावैक्यबुद्धेस्त्वनुकथितनयादन्यथासिद्धितश्च TattvMu. 4.90.

अनुकदली (anukadalī) *f.* a kind of banana tree [pw.]

अनुकनखलम् (anukanakhalam) *adv.* near Kanakhala तस्माद्गच्छेरनुकनखलं शैलराजावतीर्णां जह्नोः कन्यां सगरतनयस्वर्गसोपानपङ्क्तिम् MeghDū. 50.

अनुकनीयस् (anu-kanīyas) *adj.* junior who has followed (a senior) अनोरुत्तरमप्रधानवाचि कनीयश्चान्तोदात्तं भवति ··· अनुगतः कनीयाननुकनीयान् KāśiVṛ. on vi. 2.189; Prasā. ii.784.3; SiddhāKau. 655B.8 (on vi.2.189)

अनुकन्दुकम् (anukandukam) *adv.* in the direction of the ball इतस्ततो भ्रमद्दृष्टेश्चलन्त्या अनुकन्दुकम् । वायुर्जहार तद्वासः सूक्ष्मं त्रुटितमेखलम् BhāgP. xii. 8.27; मयाभिमन्त्रिता खेलाः समानेष्यन्ति कन्दुकम् । इत्याख्यायाक्षिप्तास्तामेकां विप्रोऽनुकन्दुकम् PāṇḍaC. (Bhavnagar Ed.) 3.237.

अनुकपोलम् (anukapolam) *adv.* on the cheeks कीर्णे शनैरनुकपोलमनेकपानां हस्तैर्विगाढमदतापरुजः शमाय । आकर्णमुल्लसितमम्बु विकासिकाशनीकाशमाप समतां सितचामरस्य ŚiśuVa. 5.35.

अनुकफ (anu-kapha) *adj.* following the phlegm-humour ऊर्ध्वं कफानुगे पित्ते विट्पित्तेऽनुकफे त्वधः । हृतदोषं वदेत् CaraS. viii. 6.20 (1941 Ed.)

अनुकम् (anu-kam-) I. Ā. [P. iii. 1.30] to wish, to desire, to long for पशुर्वै नीयमानः स मृत्युं प्रापश्यत्स देवान्नान्वकामयतैतुम् AitBr. 6.6 (163); यस्मिन् वृक्षे सुपलाशे स्थाने ··· नः सर्वस्य पाता वा पालयिता वा पुराणाननुकामयेत Nir. 12.29 (215.17)

अनुकम् (anukam) *ind.* [listed in *cādigaṇa* GaṇPā. 85.155; as a preposition and indeclinable] perhaps (अव्ययम्) अनुकम् PrakriKau. i. 311. 3; अनुकमिति वितर्के नुकमिति केचित् Prasā. i. 311.18.

अनुकम्प् (anu-kamp-) I. U. A to take pity, to show compassion, to sympathise with (grammatical object contextually understood) न योऽभ्यसूयत्यनुकम्पते च न दुर्बलः प्रातिभाव्यं करोति MahāBhā. v. 33.91; LaṅkāSū. 1.19 (3.9); यां तु नायकोऽधिकां चिकीर्षेत् तां भूतपूर्वसुभगया प्रोत्साह्य कलहयेत्। ततश्चानुकम्पेत KāmSū. 244.15 (4.2); नीयमानामुनिश्चार्त्वं कम्पसे नानुकम्पसे Mṛcch. 4.8; न व्यसनेष्वनुकम्पते DaśKuC. 134.12; चण्डि जानकि। इतस्ततो दृश्यस इव। न चानुकम्पसे UttaRāC. 3.38(5); 5.12(1); रामः प्रियतमां भार्यां दीनां वीक्ष्यान्वकम्पत BhāgP. ix. 10.31; चकम्पे हन्तायं गिरिरनुचकम्पे पुरहरः NīlaVi. 72.15; (grammatical object in Acc.) रामं दाशरथिं चैव मृतं शुश्रुम संजय। योऽन्वकम्पत वै नित्यं प्रजाः पुत्रानिवौरसान् MahāBhā. xii. 29.46; यथाशक्त्यनुकम्पेत सर्वानभ्यन्तरानपि MahāBhā. xii. 88.22; कृतपुण्याः स्म सौमित्रे मुनिर्यत्रोऽनुकम्पते Rāmā. ii. 49.7; किं ब्राह्मणी मामनुकम्पते Cārud. 3.16(46); Mṛcch. 3.27(42); अनुकम्पते मां कश्चिन्मृगचारी मुनिर्भगवान् Vikramo. 4.65(2); आप्ताः खलु साक्षात्कृतधर्माणः ··· भूतान्यनुकम्पन्ते NyāyBh. 124.4 (*on* ii. 1.69); हा तात ···। कथं मामपरित्राणां विपिने नानुकम्पसे PadmP.(Ra.) 64.63; वृद्धे मां नानुकम्पसे Kāvyāda. 3.115; धिक् त्वां दीनतराशयम्। जितत्रैलोक्यवित्तेशं विरेशं योऽनुकम्पसे BṛKathāŚloSam. 23.101; भार्गव ज्ञायते मामनुकम्पस इति MahāVīC. 2.45(1); 5.50(2); किमेनामुज्जिहानजीवितां वराकीं नानुकम्पसे MālaMā. 10.27; एष महान् प्रसादो यदेवमनुकम्पतेऽस्मान् देवः NalaCam. 5.9(12); यदि तु सत्यमेवानुकम्पसे मां तदेतत् कुरुष्व TilaMañ. 398.14; अनर्थविकलं हीनं बालवृद्धकृशातुरम्। नानुकम्पन्ति ये मूढास्ते यान्ति नरकं नराः BhaviP. 284A.20 (i. 191.13); PadmP. ii.96.18; यमो निर्घृणराजेन्द्रो नार्तं नामानुकम्पते YogVā. i. 26.7; iii. 16.50; अयि कुमार। बालकोऽसि। त्वामनुकम्पे TripuDi. 3.22(1); दीनदुःस्थितजनं जनेश्वरः प्राप्तसंपदयमन्वकम्पत VasaViKā. 10.38; कर्मणां क्षयिष्णुफलत्वं ब्रह्मज्ञानस्य च मोक्षहेतुत्वमतःशब्देन न परामृष्टुं युक्तमिति तं भाष्यभावव्याख्ययानुकम्पते VedāntKa. 41.15 (*on* i.1.1); अनन्यभावानुकम्पते भवानचिन्त्यचिन्त्यैरवतारनाटकैः Yādavā. 14.35; 16.109; अनुकम्पसे गजान् येन Hastyāyur. 7.10(1.1); अहिना कवलीकृतां प्रियामनुकम्पस्व नलेति चाभ्यधात् Nalābhyu. 7.59; पादानतं महादेवि किं नानुकम्पसे पतिम् BallāC. 29.1; विभुरन्वकम्पत विलोकनतः कमलोत्करानिव करैः सविता Acyutarā. 5.6; अनुकम्पेत ज्येष्ठामनपत्यां दुर्भगामसौ बहुधा KandaCū. iv. 2.22; पातकी किमपि नानुचकम्पे Gaṅgāva. 2.52; भगवानेवैष विपमक्षन् जगदनुचकम्पे Jīvān. 49.4; हन्त भोः, अद्यापि मामनुकम्पस्व AmṛUda. 4.6(3); (grammatical object in Loc.) सखे सुखं वैषयिकं मुमुक्षुरभिनवयौवनः। अनुकम्पस्व चेमानु नवोढासु PariPar. 2.187; श्रीवेङ्कटेश्वरमखी शिष्ये मय्यनुकम्पते Gaṅgāva. 1.51; (grammatical object in Dat.) तेभ्योऽनुकम्पस्व PariPar. 3.167; (pass.) to be sympathised with, to be blessed प्रिये। अकारणपरित्यागानुशयदग्धहृदयस्तावदनुकम्प्यतामयं जनः पुनर्दर्शनेन Śāk. 6.14(3); अनुकम्प्यतामसौ राज्यस्य कृते क्लेशदासीकृतो तपस्वी Nāgā. 2.17(2); प्रियेण तस्यानपराधबाधिताः प्रकम्पनेनानुचकम्पिरे सुराः ŚiśuVa. 1.61; न निन्द्यते स्वयमनुकम्प्यते परैर्न येन वा चरितमधत्त तादृशम् RāghPāṇ.(Dha.) 2.20; लिङ्गाभासमणुः पन्था इत्याघुद्घुष्य भास्करः। मोहयन्नपरान् मन्दानन्येनैवानुकम्प्यते VedāntKa. 543.19 (*on* iv. 3.7); वालीति यः शक्रसुतः ···। तस्यानुजन्मा तदपाहृतश्रीः सुग्रीवनामा विभुनान्वकम्पि Rāgh. 13.55; स्रष्ट्रानुदृष्ट्या पुनरेव तेषां जैनेश्वरं शासनमन्वकम्पि Gurvā. 411; (*caus.*) to cause to sympathise or pity दुर्भगामनपत्यां च ज्येष्ठामनुकम्पेत नायकेन चानुकम्पयेत् KāmSū. 246.20 (4.2); KandaCū. iv. 2.22; NīlaVi. 36.5; (*caus.*, pass.) to be caused to sympathise or pity येनानुकम्पयिष्यसि तेनानुकम्प्यामहे NīlaVi. 36.5; B (pass.) to be looked upon favourably or kindly यत्रानुकम्प्यते समसुपमाने निन्द्यते वापि। उपमेयमतिस्तोतुं दुरवस्थमिति प्रतीपं स्यात् Kāvyālaṅ.(Ru.) 8.76; प्रखलजडधियो ये तेऽनुकम्प्यन्त एते Kiraṇā. 3.6; ये मन्दास्तेऽनुकम्प्यन्ते सविशेषनिरूपणैः VedāntKa. 114.12 (*on* i. 1.20); अन्वकम्प्यत धात्रीभिरुपनीतान् स्तनंधयान् Yādavā. 22.81; आदेहदाहं कुसुमायुधस्य विधाय सौन्दर्यकथादरिद्रम्। त्वदङ्गशिल्पात् पुनरीश्वरेण चिरेण जाने जगदन्वकम्पि NaiṣC. 8.43.

अनुकम्प् (anu-kamp-) X. U. A to take pity, to show compassion, to sympathise with देहविमुक्त्यै स्थितां रतिमाकाशभवा सरस्वती। शफरीं हृदशोषविक्लवां प्रथमा वृष्टिरिवान्वकम्पयत् KumāSam. 4.39; अनाथं वैष्णवं दीनम् ···। नानुकम्पयते मूढः स ज्ञेयो नरकातिथिः PadmP. iv. 92.7; समतासिन्धो ···। वासीचन्दनकल्पस्त्वमिति मामनुकम्पय ŚāliC. 7.94; B to oblige, to favour एहि सूर्य सहस्रांशो तेजोराशे जगत्पते। अनुकम्पय मां देव गृहाणार्घ्यं दिवाकर BhaviP. 214B.8 (i. 143.27)

अनुकम्प (anu-kampa) *m.* compassion, mercy, sympathy ततः संवत्सरस्यान्ते यौवराज्याय पार्थिव। स्थापितो धृतराष्ट्रेण पाण्डुपुत्रो युधिष्ठिरः ।··· भृत्यानामनुकम्पाच्च तथैव स्थिरसौहृदात् MahāBhā. i. App. I. 80(4); वानराङ्कध्वजोऽपृच्छदनुकम्पं समुद्वहन्। स त्वं रत्नजटी पूर्वमासीर्विप्रासकुञ्जतः। अवस्थामीदृशीं कस्मादधुना भद्र संगतः PadmP.(Ra.) 48.82; 48.84; नमो नमः ··· पुरुषोत्तमाय। भक्तानुकम्पादतिशुद्धसंविदात्रे AnuVyā. 233B.8 (*on* 4.4) (NyāySu.(Ja.) अनुक्रोशात्)

अनुकम्पक (anu-kampaka) *adj.* [*f.*-ikā] who takes pity on, compassionate, kind, sympathetic भूतानामनुकम्पकाः। अकामद्वेषसंयुक्तास्ते सन्तो लोकसत्कृताः MahāBhā. iii. 198.88; पिता हि राजा राष्ट्रस्य प्रजानां योऽनुकम्पकः MahāBhā. xii. 137.100; पक्षिणोऽपि प्रयाचन्ते सर्वभूतानुकम्पिनम् (v.l. °कम्पकम्) Rāmā. ii. 40.29; इत्येवमुक्तः स तथागतेन सर्वेषु भूतेष्वनुकम्पकेन Saund. 5.33; अतश्च संक्षेपे कार्यं महाकरुणया तया। मोचयेयं कथं दुःखात्सत्त्वानीत्यनुकम्पकः Saund. 13.8; 17.73; मया नु शक्यं प्रतिकर्तुमद्य किं गुरौ हितैषिण्यनुकम्पके त्वयि Saund. 18.48; स्यात् ···। दाता नित्यमनादाता सर्वभूतानुकम्पकः ManuSm. 6.8; सर्वाणि चैतान्यप्रमाणानि बोधिसत्त्वस्यानुकम्पेत्युच्यते। तस्मात्तैः समन्वागता बोधिसत्त्वा अनुकम्पका इत्युच्यन्ते BodhiBhū. 166.24; अनुकम्पक सत्वे(? त्वे)षु ··· नमोऽस्तु ते MaYānaSū. 184.3 (20.43); उपासीत बहिः सन्ध्ये नित्यस्नाय्यनसूयकः। कुर्वन्निन्द्रियसंरोधं भूतानामनुकम्पकः AhirbuS. 15.41; महेश्वर इव सर्वसत्त्वानुकम्पक(ः) परमभट्टारक [महा]राजाधिराजश्रीहर्षः EI. xxi. 76.12; (रत्नश्रवाः) पितेव प्राणिवर्गस्य यो बभूवानुकम्पकः PadmP.(Ra.) 7.138; दीनानामनुकम्पकः ··· भवेद् AṣṭāSam. i. 11.21 (1.3); नरान्तरविवेकज्ञं कृतज्ञमनुकम्पकम्।··· इत्यादिलक्षणोपेतं कुर्वीत ध्वजिनीपतिम् NītiSā. 19.34; यदि नाथ प्रसन्नोऽसि भक्तानामनुकम्पक। सर्वासामाधिपत्यं मे देहयां यादसामपि SkandP. iv. 12.92; BhaviP. 826A.17 (iv. 147.4); अहं गच्छामि नो नाथ जीवानामनुकम्पकः PadmP. iv. 30.54; दर्पेण सचिवे वाचं कथयत्यनुकम्पिकाम्। न स चुक्रोध मुग्धस्तु पितरीवान्वरज्यत RājTa.(Ka.) 8.869; ViśvaPra. 100.187; *m.* name of a king belonging to the era of Kṛtayuga (*lit.* sympathizer) पुरा कृतयुगे तात राजासीदविकम्पकः (v.l. अनुकम्पकः) MahāBhā. xii. 248.7.

अनुकम्पकत्व (anukampaka-tva) *n.* the state of being compassionate अनुकम्पकत्वं सत्त्वेषु हितसुखाशयत्वेन संदर्शितम् MaYānaSū. 184.5 (20.43)

अनुकम्पत् (anu-kampat) *adj.* sympathizing, pitying, showing compassion तानवेक्ष्य कृशान् पौत्रान्वने वन्येन जीवतः। महर्षिरनुकम्पार्थम(v.l. °रनुकम्पंस्तान)वविक्षाप्यगाद्वनम् MahāBhā. iii. 245.11; एतदशस्यमायुष्यं स्वर्ग्यं स्वस्त्ययनं महत्। अनुकम्पता सर्ववर्णान् ब्रह्मणा समुदाहृतम् MahāBhā. xiii. 107.148; न निवर्तेति न जन्म पापमतिः शुचिकर्म निबद्धमपि त्यजति। अनुकम्पति (···) मम चैव कुकर्म निवारयति MatsyaP. 188.71.

अनुकम्पन (anu-kampana) *n.* compassion, mercy, sympathy पक्षिणोऽपि प्रयाचन्ते सर्वभूतानुकम्पिनम् (v.l. °कम्पनम्) Rāmā. ii. 40.29; नाशौचं नोदकं नाश्रु नापवादानुकम्पने। ब्रह्मदण्डहतानां तु कार्यं न कटधारणम् AtriS. 216; हा मातस्तादृशं दुःखं कुक्षिधारणपूर्वकम्। विस्मृत्य सांप्रतं कस्मात्कुरुषे नानुकम्पनम् PadmP.(Ra.) 64.64; तदपि तं भगवन्तमुपसंगृह्य मनुष्यरूपेण परिणतं धर्मद्वयमिव ··· वर्मेति कृतसत्त्वानुकम्पनं संयमोपकरणमिव पुनरुक्तवद् ··· विचिन्तयद् YaśasCam i. 137.2; निसर्गो ह्येष महतां यदापन्नानुकम्पनम् KathāSaSāg. v. 2.116; [Kośas give *anukampana* as the meaning of the following -- *o*, MediK. 194.9; *aho bata*, ViśvaLoK. 409.19]; *adj.* merciful, compassionate, sympathetic पश्चेव सति देवोऽयं भूतानामनुकम्पनः AhirbuS. 52.17; स्याद् कृपालुरनुकम्पने ŚabdaRa.(Su.) 3.21.

अनुकम्पनविधान (anukampana-vidhāna) *n.* exhibition of sympathy or compassion भूमीपतिः -- अनुकम्पनविधानोचितवचनरचनेन च साधु(? धुं) समाश्वास्य YaśasCam. ii. 295.18.

अनुकम्पनशील (anukampanaśil-a) *adj.* [Vār. 6 *on* P. iii. 2.1] who practises compassion, compassionate परमापदि सीदन्तं जनं साधारयन्ति ये। अनुकम्पनशीलानां तेषां जन्म सुनिर्मलम् PadmP.(Ra.) 53.49.

अनुकम्पना (anu-kampanā) *f.* compassion, sympathy रुचिः प्रसादः प्रश्रयोऽनुकम्पना ··· मूर्ता जिनात्मजे तत्परिपाकलक्षणम् MaYānaSū. 27.20 (8.1)

अनुकम्पनीय (anu-kampanīya) *adj.* [*f.*-ā] fit to be pitied, worthy

of compassion भ्रान्ताः केचित् अनुकम्पनीयास्ते YogBh. 207.4 (*on* 4.23); स्त्रीत्युज्झितेत्यशरणेति कुलागतेति (सीता) देवी सदा भगवतीत्यनुकम्पनीया KundaMā. 1.22; कथं नानुकम्पनीय ईदृशोऽस्माकमुपकारी कृतज्ञश्च Nāgā. 3.17(4); 4.16(7); ते तु कुतर्कदूषितान्तःकरणाः ब्राह्मणादिवर्णापशदाः अनुकम्पनीयाः BṛĀraUBh. 269.3 (*on* ii. 1.20); यस्मात्सर्वप्रमाणोपपन्नोऽयमर्थस्तस्मादतोऽन्यथावादिनो जात्यन्धा इवानुकम्पनीयाः NaiṣkaSi. 91.2; यदि मामनुकम्पनीयं मन्यसे तन्मूल्यसंबन्धेन दातुमर्हसि CaṇḍaKau. 3.22(11); तथा चासिद्धमसिद्धेन साधयतो महानैयायिकत्वमित्यलमनुकम्पनीयेष्वतिनिर्बन्धेन Kiraṇā. 175.8; 275.11; अद्यापि ताम् ... बालामनाथशरणामनुकम्पनीयां प्राणाधिकां क्षणमहं न हि विस्मरामि CaurPañ. 25; यस्मादसाधुरधमोऽहमपुण्यकर्मा तस्मात्तवास्मि सुतरामनुकम्पनीयः Subhāṣi. 3524; केन हेतुना मयानुकम्पनीयोऽसि AmṛUda. 4.7(1); महाराजेन तावदिदानीमेनां मुषित्वा गन्तव्यं संवृत्तम्। यदीयमनुकम्पनीया स्यात् JānaPa. 4.48(2)

अनुकम्पनीयवत्सला (anukampanīya-vatsalā) *adj.* (*f.*) affectionate towards those who are to be pitied एवमनुकम्पनीयवत्सला मे जानकी PrasaRā. 5.24(1)

अनुकम्पनीयवत्सा (anukampanīya-vatsā) *f.* child to be sympathised with एवमनुकम्पनीयवत्सला (v.l. °वत्सा) मे जानकी PrasaRā. 5.24(1)

अनुकम्पम् (anukampam) *adv.* on (the bank of the river) Kampā अम्बुमयीमिन्दुमयीमम्बामनुकम्पमाद्यिमामीक्षे MūkaPañ. 4.18.

अनुकम्पमान (anu-kampamāna) *adj.* [*f.* -ā] sympathising, showing compassion, taking pity on अनुकम्पमानेन ...। पराशरेण दायादः सौदासस्याभिरक्षितः MahāBhā. xii. 49.68; संसारो हि ... पङ्कभूतः। तत्रावमग्नं जगदत्राणमनुकम्पमानो भगवान् AbhidhKoBh. 1.16 (*on* 1.1); अनुकम्पमानो दानेनाराधयति KāśiVṛ. *on* v. 3.77; Prasā. i. 931.4; श्रुत्वा चैतदनुकम्पमानोऽब्रवम् DaśKuC. 47.12; (दृष्ट्वा) अम्बामिवार्यामनुकम्पमानामक्षीणतोयां विरुजां विशोकः SkandP. v(3). 19.59; अनन्यचित्ताननुकम्पमानः।... स्वयं तारयसे भवाब्धिम् Yādavā. 20.83; चरन्ति भूतान्यनुकम्पमानाः सन्तो यदृच्छोपनतोपभोग्याः ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 14.88.

अनुकम्पयत् (anu-kampayat) *adj.* sympathising, pitying वतासीत्यनुकम्पयन्नाह मृत्युर्नचिकेतसं वक्ष्यमाणविज्ञानस्तुतये KāṭhUBh. 127.14 (*on* 2.19); स्वसंवेद्यं साम नः अस्माकं वर्तेति अनुकम्पयन्तः संवृत्तमित्याहुः ChāndoUBh. 85.1 (*on* ii. 1.3); अस्य सत्यसंकल्पत्वं स्वात्मभूतमपि पुरुषोत्तमोपासनाद् आविर्भूतमतोऽसौ तमेवानन्तानन्दं स्वाश्रितवत्सलमनुकम्पयन् प्रमोदते GoviBh. 318.13 (*on* iv. 4.9)

अनुकम्पयितव्य (anu-kampayitavya) *adj.* to be pitied on, to be sympathised with कृतापराधोऽपि भगवति, त्वयानुकम्पयितव्यो रामः प्रणमति UttaRāC. 7.19(16) (NSP. Ed.)

अनुकम्पहृदय (anukampa-hṛdaya) *adj.* having a heart full of compassion धृतप्राणमनुद्रुतम्। व्याघ्रेण विप्रतनयम् ...। दृष्ट्वानुकम्पहृदयः...भृगूद्वहः। आससाद BrahmāṇḍP. ii. 25.51.

अनुकम्पा (anu-kampā) *f.* [P. iii. 3.103; DEBRU. 248; 250] A compassion, pity, sympathy, mercy, kindness (implying affection, favour, support etc.) (grammatical object contextually understood) अनुकम्पायाम् P. v.3.76; JaineVyā. iv. 1.132; KāśiVṛ. *on* v.3.76; ŚākaṭāVyā. iii. 4.87; SiddhaHe. vii.3.34; दासोऽहं ते भविष्यामि पश्य मामनुकम्पया MahāBhā. iv. 748*(1); कृपानुकम्पा कारुण्यमानृशंस्यं च भारत।... कुरुष्वेतद्विशिष्यते MahāBhā. v. 93.6; अभ्यभाषत राधेयं मद्रराजोऽनुकम्पया MahāBhā. viii. App. I. 18(97); xii. 10.3; विज्ञाप्यं तु ममैतद्धि यद्वदाम्यागतस्पृहः। तद्भवद्भिर्मम कृते कर्तव्यमनुकम्पया Rāmā. vii. 36.54; अवबुध्य चैव परमार्थमजरमनुकम्पया विभुः। नित्यममृतमुपदर्शयितुं स वाराणसीपरिकरामयात्पुरीम् Saund. 3.10; अनुजासुतं च दृष्ट्वा ...। बहुविधमनुकम्पया स साधुः प्रियसुतवद्विनियोजयांचकार BuddhaC. 1.81; समुद्गस्त्वनुकम्पायां चुम्बने चाभिनन्दने। इत्योष्ठकर्माण्युक्तानि NāṭyaŚā. 8.146; यदेते साधूनामुपरि मुखरा एव धनिनो न सावज्ञैरेषामपि च निजवित्तव्ययभयम्। न वा क्लेशोऽमुष्मिन्नपरमनुकम्पैव भवति ŚatTrayī. 670; ŚāntiŚ. 3.23; SaduktiKa. 304.17; अनुकम्पा प्रियाख्यानं धीरता ... लिङ्गान्येतानि धीमताम् MaYāuaSū. 175.19 (20.1); मत्तोऽस्य मा भूदनिष्टमित्यनुकम्पा KāmSū. 258.17 (5.1); 311.12 (6.1); एवंविधान्पिशाचांस्तु दीनान् दृष्ट्वानुकम्पया। ब्रह्मा तेभ्यो वरं प्रादात् BrahmāṇḍP. ii.7.401; (श्राद्धम्) कार्यं गुरूणामात्मसिद्धये। पित्रादीनां च स्वसुतैर्गुरुभिश्चानुकम्पया JayāS. 23.149; (ज्ञानम्) एतत्पवित्रमग्र्यं मुनिरासुरयेऽनुकम्पया प्रददौ SāṁkhyaKā. 70; अलं लज्जया, कलत्रविषया खल्वनुकम्पा KundaMā. 6.20(17); व्यक्तिमायाति महतां माहात्म्यमनुकम्पया Kirāta. 15.4; SaraKaṇṭhā. 599.16;

इयं हि मे भगिनिका चण्डालिका...तदनुकम्पया पर्युषितास्मि PadmPrā. 4.8; मुनिनाथोऽप्यनपेक्षितात्मस्थितिरनुकम्पेति कृत्वा कृपावानात्मानं बठरसत्त्वेभ्यः कतिकृत्यो न दत्तवान् HarṣaC. 339.16; आश्रमास्त्रिविधा हीनमध्यमोत्कृष्टदृष्टयः। उपासनोपदिष्टेयं तदर्थमनुकम्पया GauḍKā. 3.16; तेषां मध्ये न दग्धौ द्वौ कथमप्यनुकम्पया PadmP. (Ra.) 5.253; 6.241; अथानुकम्पया कुर्यादेकान्तसुखितं जगत् TattvSaṁ. 156; अभावाच्चानुकम्प्यानां नानुकम्पास्य जायते ŚlokaVār. 5(15).52 (652.5); न ह्युपेक्षितव्यमिति श्रुतिरनुकम्पया आह मातृवत् KāṭhUBh. 146.3 (*on* 3.14); अनुकम्पा दया सेवा प्रोक्ता वेदान्तवेदिभिः SarvaVeSāSaṁ. 112; NītiSā. 16.26; नीतावनुकम्पायां वा 'घनिलचौ च' इति इलचि कृते KāvyālaṅSū. v. 2.62; भगवाननुकम्पया ... सौभाग्यं मे ददातु BṛKathāŚloSaṁ. 18.556; संवेगः प्रशमस्थैर्यमसंमूढत्वमस्मयः। आस्तिक्यमनुकम्पेति ज्ञेयाः सम्यक्त्वभावनाः MahāP. 21.97; यो हि ...प्रीतिं तत्र लभते आर्जवमार्दव° ... °क्षमानुकम्पाज्ञानादि च MāṭhVṛ. 21.5 (*on* 12); अवाप्तसर्वानन्दस्य रागादिरहितात्मनः। जगदारभमाणस्य न विद्मः किं प्रयोजनम्। अनुकम्पया प्रवर्तेत इति चेत् NyāyMañ. i. 176.22; BṛĀraUBhVā. iv. 4.249; (सर्वभूतानुकम्पकः) अनुकम्पा कारुण्यम् ManuBh. i. 498.25 (*on* 6.8); स खलु भगवान् ... अनुकम्पया ... तदर्थं संक्षिप्योपदिदेश ĀgaPrā. 51.17; अहमनाथेत्यनुकम्पया वा ... पिष्टं मांसमिति परिकल्प्य ... प्राशनीयम् YaśasCam. ii. 134.2; धर्मस्य परमं मूलमनुकम्पां प्रचक्षते YaśasCam. ii. 323.10; ईश्वरोऽनुकम्पया भूतोपदेशाय प्रवृत्तः TātpaṬ.(Vā.) 631.12 (*on* iv. 1.60); (यूयम्) तद् दृष्ट्वा व्यसनप्राप्त व्यसनेष्वनुकम्पया। मया ... यथावच्च चिकित्सितम् Hastyāyur. 13.26(1.1); (प्रकृत्या सुकुमारः ... तपस्वी) तपस्वीत्यनुकम्पायाम् JayaMa. 278.20 (*on* 5.4); सत्यनारायणस्याङ्गसेवया किं न लभ्यते। न किंचित्सुखमाप्नोति विना तस्यानुकम्पया BhaviP. 454A.26 (iii(2).27.6); DevīBhāP. iii. 8.3; केन पुण्येन ...। नरो याति हरेः स्थानं तद्वदस्वानुकम्पया PadmP. iii. 12.1; ĀdiP. 4.12; GaṇeP. ii. 35.7; तवानुकम्पां किमिह कथयामः KalkiP. ii. 3.30; अत्रामर्षलज्जाशोकानुकम्पाः ... वागारम्भानुभावोक्तिपरतया प्रतीयन्ते SaraKaṇṭhā. 717.5; UdaySuKa. 142.13; KathāSaSāg. vii.5.229; वैशसस्य कथमस्य शान्तिरित्येष यावदनुकम्पया स्थितः VikraDeC. 14.50; शुभोपयोगरूपानुकम्पा दया भवति TātpaVṛ. 360.16 (*on* 3.69); लोके स्यादनुकम्पायै सागसामपि निग्रहः TriṣaŚaPuC. ii. 5.177; न भयं तवास्मत्सकाशाद् विद्यते। अतोऽनुकम्पयोत्तारय Pañcā. 61.21; अनुकम्पामुपष्टम्भं प्रतीत्य आश्रित्य तपस्वी क्षपकः, ग्लानः... अभिनवप्रव्रजितः एते ह्यनुकम्पनीया भवन्ति SthānṬ. 170A. 9; कपि चलने।... कम्पः अनुकम्पा DhātuPra. 1.377 (33.5); परस्य व्यसनोत्कम्पा ननु या कम्पते भृशम्। सा चित्तवृत्तिर्विद्वद्भिरनुकम्पेति कथ्यते BhāvPra.(Śā.) 30.7(2); विधत्स्व विपदुत्तीर्णानमर्त्याननुकम्पया Yādavā. 16.49; भो मुने सकलज्ञोऽस्यनुकम्पया वद ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 5.47; 10.20; कथितं च पदं पुनः (गुणः)।... दैन्येऽथ लाटानुप्रासेऽनुकम्पायां प्रसादने SāhiDa. 433.10; अनुकम्पा चित्तस्यार्द्रता KumāDeC. 71.6; Subhāṣi. 1915; ManvaMu. 108.16 (*on* 3.112); YuktiSneha. 116.26 (*on* i.1.5); इतिहासपुराणानि कथितान्यनुकम्पया BalāC. 43.4; या तु शोच्यस्य रक्षार्थं प्रवृत्तिरनुकम्पया। तया द्रुते तु मनसि दयोत्साहः BhaktiRa. 2.21; YātrāPra. 6.115; (आनृशंस्यं प्रयोजनम्) आनृशंस्यम् अनुकम्पा VīraMi. 124.22 (*on* 1.61); BālamBha. ii. 255.20 (*on* 2.144); हालाहलसमो मन्युरनुकम्पा सुधोपमा RasGaṅ. 511.11; आसमुद्रमिदं राज्यं समर्थमधिकं मया। विधाय दर्शितं खण्डपरशोरनुकम्पया ParamāKā. 65.73; [in object Loc.] अनुकम्पां हि भक्तेषु दैवतान्यपि कुर्वते MahāBhā. iii. 2.6; विशेषदर्शिस्त्वयानुकम्पा मयि दर्शितेयम् Saund. 18.40; मारेऽनुकम्पां मनसा प्रचक्रुर्विरागभावात्तु न रोषमीयुः BuddhaC. 13.31; हा क्वासौ सर्वजनहृदयनयनाभिरामो रामः ...। क्वासौ शोकार्तेष्वनुकम्पा Prati. 2.6(2); कोऽयं विद्वान् ... न बिभृयात् स्वे कुटुम्बेऽनुकम्पाम् ŚatTrayī. 339; भक्त्या गुरौ मय्यनुकम्पया च प्रीतास्मि ते पुत्र वरं वृणीष्व RaghuVa. 2.63; परिजनवर्गेऽधिकानुकम्पा KāmSū. 244.1 (4.2); अनुकम्पामिमामद्य नारकेष्विह कुर्वतः MārkP. 15.73; विसृष्टस्त्वयि तेनाहमनुकम्प्येऽनुकम्पया KapphiṇA. 16.71; दधेऽनुकम्पां मुनिकन्यकाजनैः(? ने) निशाचरीनिर्दयमालिङ्ग सः RāmC. 18.64; भगवान् विष्णुस्तुष्टो मय्यनुकम्पया PadmP. iv. 94.49; यदि मय्यनुकम्पा विद्यते तदा मन्त्रमेकं मह्यं ददातु भवान् VetāPañ.(Jam.) 92.17; तस्मात्सदानुकम्पैव कर्तव्या वारणेष्विह Hastyāyur. 47.11 (1.6); ते हि ध्यायन्ति मां सुखिनि दुःखिनि चानुकम्पाम् PraboCan. 4.5 (68.10); तच्छ्रुत्वा युवराजेऽस्मिन् जातदुःखेऽनुकम्पया। राज्ञी ... जगाद सा KathāSaSāg. vii. 7.6; किमत्यहो साधुजनेऽनुकम्पा ŚrīKaC. 2.17; पुरःप्रस्थितयोस्तयोरनुकम्पया वार्द्दलं व्यकार्षीद् देवता ViviṬīKa. 73.15; [with objective Gen.] पुरा सृष्टानि भूतानि पीड्यन्ते क्षुधया भृशम्। ततोऽनुकम्पया तेषां सविता स्वपिता इव।... मही निविशते रविः MahāBhā. iii. 3.5; iii. 147.16; तस्यानुकम्पया देवी प्रीता समभवत्तदा MahāBhā. xii. 192.8; ध्यात्वा प्रसादं ते चक्रुस्तस्याः सर्वेऽनुकम्पया HariVaṁ. 13.34; VāyuP. ii. 11.57; तुषुस्तुषिताश्चैव शुद्धावासाश्च देवताः।

सद्धर्मबहुमानेन सत्त्वानां चानुकम्पया Saund. 2.55; राजा शोकपरिप्लुतः। अतिष्ठत् स तदा मार्गे तेषामेवानुकम्पया MārkP. 7.56; अभिधास्यामि धर्मेतम् ···। निर्मितं देवदेवेन भक्तानामनुकम्पया BrahmāṇḍP. i. 27.5; जलजानां परिवारसत्त्वानामनुकम्पया।··· सर्वं दत्तम् PauṣkS. 20.114; भक्तानामनुकम्पया ··· नित्यं संनिहितो हरिः AhirbuS. 33.82; प्रबुद्ध पुण्डरीकाक्ष भक्तानामनुकम्पया PāraS. 13.137; LakṣmīT. 11.41; अथैवेदोषं परिहर्तुमार्यास्तयं क्रमो न त्वनुकम्पयारेः RāmC. 27.66; यदि ममानुकम्पा क्रियते तदा मदायुःशेषेणाप्ययं सदारपुत्रो जीवतु Hitopa. 3.99(5); पुत्रार्थं तु तदा तस्य देवदेवोऽनुकम्पया। पुत्रत्वे नन्दिनं प्रादाद् NīlaP. 1033; प्रत्यक्षं दर्शनं दत्त्वा देवानामनुकम्पया (महेश्वरः) SkandP. v(1). 2.51; VāmaP. 8.41; ViṣṇuDhaP. i. 35.18; मुकुन्द ··· कुरु मेऽनुकम्पाम् SiddhYo. 1.268; बहुमानेन महतां दुःखितानामनुकम्पया।··· परिशुद्धान्तरो जनः AdhyāRā. vii. 7.70; राज्ञी दासी च तस्यानुकम्पया तत्र चाबेटे। नित्यं चिक्षिप्तुः फ़ेलं तया श्रेव जिजीव सः PariPar. 3.260; ममानुकम्पया तत्किं स एवायमुपागतम् PāṇḍaC. 1.523; PrabhāC. 115.20; 156.12; [with subjective Gen.] यत्सलममनुकम्पा नस्त्वय्यनाथे विलोकसि। शिवालो विलसुत्सृज्य शेष्वान्यत्र यथासुखम् RāmC. 11.81; आस्तां च भक्ते मयि तेऽनुकम्पा Gaṅgāva. 6.12; [Kośas give the following as the synonyms of *anukampā-anukrośa*, AmaK. 398; AgniP. 359.78; Vaija. 99.192; AbhidhāCin. 369; NāmMā. 110; ParaNā. 1709; KośaKaTa. 1.1955; *karuṇā*, AmaK. 398; AgniP. 359.78; ParaNā. 1709; KośaKaTa. 1.1955; *kāruṇya*, AmaK. 398; AgniP. 359.78; Vaija. 99.192; KośaKaTa. 1.955; *kṛpā*, AmaK. 398; AgniP. 359.78; AbhidhāCin. 369; NāmMā. 110; ParaNā. 1709; KośaKaTa. 1.955; *ghṛṇā*, AmaK. 398; AgniP. 359.78; Vaija. 99.192; ParaNā. 1709; KośaKaTa. 1.1955; *dayā*, AmaK. 398; AgniP. 359.78; ParaNā. 1709; KośaKaTa. 1.1955; *śūka*, AbhidhāCin. 369; ParaNā. 1709; KośaKaTa. 1.1955; Kośas give *anukampā* as the meaning of the following — *a*, MediK. 193.2; *ā*, DharK. 2860; MediK. 193.3; *i*, MediK. 194.3; *ī*, MediK. 194.4; *u*, MediK. 194.4; *ū*, ViśvaPra. 185.5; MediK. 194.5; *e*, MediK. 194.8; *śūka*, ViśvaLoK. 6.28; ŚabdaRaSaK. 5.19; *hanta*, GaṇRa. 1.7(18); NāṭaLaRaK. 2242]; B (*fig.*) compassion personified as a woman श्रीमदर्हद्धर्माधिपस्यानुकम्पामहादेव्याः ··· अहिंसाभिधेयं कनी PrabaCin. 126.18; अथ संवत् द्वादशाधिकषोडशवर्षे मार्गशुदि द्वितीयायाम् ··· पौषधवेश्मद्वारि अनुकम्पाकन्याजनन्या कृतप्रोञ्छणः ··· स नृपतिरहिंसायाः पाणिं जग्राह KumāPraPra. 93.11.

अनुकम्पाकूलम् (anukampākūlam) *adv.* along the bank of the river Kampā अधिकाञ्चि कांचिदद्राक्षम्। अवनतजनानुकम्पामनुकम्पाकूलमस्मदनुकूलाम् MūkaPañ. 4.82.

अनुकम्पाकोशालय (anukampā-kośālaya) *m., n.* treasure-house of compassion गुप्तं वृथा कोटिमिरागमानां गुप्तं वृथाहो गुरुभिः पुराणैः। कोणे यदत्र त्वमिहानुकम्पाकोशालयद्वारमपावृणोषि ŚivLī. 22.51.

अनुकम्पाचरण (anukampācaraṇa) *n.* the practising of compassion समस्तभूतग्रामानुकम्पाचरणे च प्रवृत्तः शुभ उपयोगः TattvPradī.(A.) 219.1 (*on* 2.65)

अनुकम्पाजलनिधि (anukampā-jalanidhi) *m.* ocean of compassion कम्पावलतिरनुकम्पाजलनिधिः।··· मनसि मे मृगाक्षी कामाक्षी हरनटनसाक्षी विहरताम् MūkaPañ. 5.100.

अनुकम्पातिशय (anukampātiśaya) *m.* abundance of compassion किं कुम्भकर्णानुज संनिकृष्टे रामेऽनुकम्पातिशयस्तवार्तो RāmC. 23.53; *adj.* having abundance of compassion स्मरभेदि(?दी) प्रकटाक्षस्तनुपेतकरः प्रसाददप्रकटाक्षः। जगदधिकं पाति शयस्याधि सुधागुण्डिकोऽनुकम्पातिशयः YātrāPra. 1.96.

अनुकम्पादि (anukampādi) *adj.* [Loc.] in the sense 'pity' or 'affection' etc. अधमर्णिके 'बह्वच' (cf. P. v. 3.78) इत्यनुकम्पादौ ठच् BālamBha. ii. 54.18 (*on* 2.37); पुत्रकः अनुकम्पादौ कन् (cf. P.v. 3.76) BālamBha. iii. 68.21 (*on* 3.21)

अनुकम्पादिगुण (anukampādi-guṇa) *m.* qualities like compassion or mercy etc. जयानुकम्पान्(v.l. दि Ed. Kotaṛ)गुणानपेक्षसहनोन्नते Stotrā. 14.15; अस्मदर्थस्य ···। नाशयाम्यात्मभावस्थो ज्ञानदीपेन भास्वतेति अनुकम्पादिगुणाश्रयत्वम् VedāntRaMañ. 1.1 (10.5)

अनुकम्पादिभाव (anukampādi-bhāva) *m.* feelings of compassion etc. मोक्षबीजं कथं वा तत् प्राप्यते भगवान् जगौ।··· तच्चार्हद्दर्शनाद् धर्मश्रुतेः ···। अनुकम्पादिभावाच्च SamarāSam. 9.507.

अनुकम्पाद्यतिशय (anukampādy-atiśaya) *m.* abundance of compassion or pity etc. अनुकम्पाद्यतिशयो यदि कश्चिद् विवक्ष्यते। न दोषः पुनरुक्तेऽपि प्रत्युतेयमलंक्रिया Kāvyāda. 3.137 = SaraKaṇṭhā. 107.25; शब्दपुनरुक्तम् ···अर्थपुनरुक्तं तदुभयमप्यनुकम्पाद्यतिशयविवक्षायामदोष इति गुणत्वम् SaraKaṇṭhā. 108.5; दोषगुणाः संकीर्यमाणाः कस्यचिदुन्मत्तभाषिणोऽनुकम्पाद्यतिशयविवक्षायामप्यनुज्ञायन्ते SaraKaṇṭhā. 708.2.

अनुकम्पाधीना (anukampādhīnā) *adj.* (*f.*) depending on compassion यदि चानुकम्पानिमित्ता सिसृक्षा, संजिहीर्षा तर्हि किंनिमित्ता स्यात्, साप्यनुकम्पाधीनेति चेन्न NyāyRa. 654.10 (*on* 5(15).57)

अनुकम्पानिमित्ता (anukampā-nimittā) *adj.* (*f.*) caused by compassion अनुकम्पानिमित्तास्य (प्रजापतेः) सृष्टिरिष्यते NyāyRa. 652.18 (*on* 5(15).51); 654.9 (*on* 5(15).17); YuktiSneha. 116.26 (*on* i. 1.1)

अनुकम्पानुगुण (anukampānuguṇa) *m.* [*w. r.* for अनुकम्पादिगुण] Stotrā. 14.15.

अनुकम्पानुरञ्जित (anukampānurañjita) *adj.* affectionate with compassion, compassionate अस्माकं तावकानाम् ··· स्वलिङ्गविवरणेनात्मसात्कृतानामनुकम्पानुरञ्जितविशदरुचिरशिशिरस्मितावलोकनेन ··· अन्तस्तापमनघाईसि शमयितुम् BhāgP. vi. 9.41.

अनुकम्पापर (anukampā-para) *adj.* given to compassion, compassionate अनुकम्पापराः शान्ता निर्मन्युमुनिपुंगवाः PadmP.(Ra.) 22.64; न्यायोऽयं मलिनीकृतः कथमपि प्रक्षाल्य नेनीयते सम्यग्ज्ञानजलैर्वचोभिरमलं तत्रानुकम्पापरैः NyāyVi. 2.2; अथ सा नोदिता केश्चिदनुकम्पापरैर्नरैः PrabhāC. 175.10.

अनुकम्पापरता (anukampāpara-tā) *f.* the state of being one who is compassionate अपि ··· कुशकुलयोः कुशत्वम् ···। नद्यनुकम्पापरताम् YudhiVi. 3.72.

अनुकम्पापरवश (anukampā-paravaśa) *adj.* overcome by compassion, highly compassionate न हि गाः पङ्कमग्नाः पङ्कभयादनुकम्पापरवशाः समर्था नोद्धरन्ति NyāyVā.Pari. 22.7; भगवतः कर्मोपभोगशून्यात्मनो दुःखानुकम्पापरवशस्य सिसृक्षा भवति NyāyRa. 657.8 (*on* 5(15).66)

अनुकम्पापाथोधि (anukampā-pāthodhi) *m.* epithet of Kṛṣṇa (*lit.* ocean of compassion) यः कृष्ण जगन्नाथ ···। जयानुकम्पापाथोधे ···। एभिः स्तवैः स्तूयमानः SkandP. ii(2). 27.68.

अनुकम्पापास्त (anukampāpāsta) *adj.* left away by compassion, devoid of compassion जतुगेहं वारणावते सन्नगरे। व्यधुरधिकं पापास्ते कर्मणि कृतचेतसोऽनुकम्पापास्ते YudhiVi. 1.33.

अनुकम्पाप्रदान (anukampā-pradāna) *n.* giving out of compassion नानुकम्पाप्रदानं ते गृह्णीमो वयमध्वगे PārśvC. 3.762.

अनुकम्पाप्रधान (anukampā-pradhāna) *adj.* in which (the feeling of) compassion is predominant अनुकम्पाप्रधाने वाक्येऽस्य (तत्संपद्धितस्य) प्रयोगः AbhinBhā. i. 133.11 (*on* 4.153)

अनुकम्पाप्रयुक्त (anukampā-prayukta) *adj.* prompted by compassion (विभुना) अनुकम्पाप्रयुक्तेन सृज्यमानाश्च जन्तवः। सुखिनः किं न सृज्यन्ते ĀgaPrā. 18.1; न च क्षेत्रज्ञगतधर्माधर्मसहकारितया निर्माणवैचित्र्यं वाच्यम् ··· सुखदुःख्यादिभेदेन जगद्वैचित्र्यदर्शनाच्चानुकम्पाप्रयुक्त ईश्वरः करोति TātpaṬ.(Vā.) 596.2 (*on* iv. 1.21)

अनुकम्पाप्रयोजन (anukampā-prayojana) *adj.* having sympathy or compassion as the motivation (प्रजापतिः) सृजेच्च शुभमेवैकमनुकम्पाप्रयोजितः (v. l. प्रयोजनः) ŚlokaVār. 5(15). 52 (652.6)

अनुकम्पाप्रयोजित (anukampā-prayojita) *adj.* prompted by compassion (प्रजापतिः) सृजेच्च शुभमेवैकमनुकम्पाप्रयोजितः ŚlokaVār. 5(15).52 (652.6)

अनुकम्पाप्रयोज्यत्व (anukampāprayojya-tva) *n.* the state of being that which is to be prompted by compassion न च धर्माधर्मात्रेण कार्यसृष्टिः संभवति। लोके दुःखसृष्टत्वविरहस्तु पदानदर्शनात् सृष्टेश्चानुकम्पाप्रयोज्यत्वे सुखमेव सृजेद् YuktiSneha. 116.24 (*on* i. 1.5)

अनुकम्पाभूमि (anukampā-bhūmi) *f.* object of compassion अनुकम्पाभूमयश्च प्रकृत्यैव युवतयः किं पुनर्विपदभिभूताः HarṣaC. 325.14.

अनुकम्पामनसिकार (anukampā-manasikāra) *m.* mental activity in the form of compassion अनुकम्पामनसिकारश्चतुर्भिरप्रमाणैर्दानाद्युपसंहारेण मैत्रायतः MaYānaSū. 72.19 (11.61(5))

अनुकम्पामात्रोपादान (anukampāmātropādāna) *n.* using or showing mere sympathy परस्यानुकम्पामात्रोपादानेनाराधयति KāśiVṛ. (Hyderabad Ed.) *on* v. 3.77.

अनुकम्पायुक्त (anukampā-yukta) *adj.* (word expressive of an object) connected with compassion सामदानादिरुपायो नीतिः। नीतौ च गम्यमानायां तद्युक्तादनुकम्पायुक्ताद्वाचविहितं प्रत्ययो भवति KāśiVṛ. *on* v. 3.77; SiddhāKau. 315B. 2 (*on* v. 3.77)

अनुकम्पायुक्तत्व (anukampāyukta-tva) *n.* the state of being (an object) connected with compassion धानादेरनुकम्प्यमानसंबन्धादनुकम्पायुक्तत्वमिति बोध्यम् LaŚabdeŚe. ii. 377. 3.

अनुकम्पारसदीर्घिका (anukampārasa-dīrghikā) *f.* pond (full) of the water of compassion or sympathy दृशोऽनुकम्पारसदीर्घिकाया नीलारविन्दैरिव निर्जहानैः (?)। अपाङ्गपातैरनुगृह्य मातः YātrāPra. 9. 101.

अनुकम्पारूप (anukampā-rūpa) *adj.* of the nature of compassion (अर्हणं तत् कुमारीणामानृशंस्यं च केवलम्) कुमारीणां पूजनं तदानृशंस्यमहिंसकत्वं केवलं तदनुकम्पारूपम् ManvaMu. 97. 30 (*on* 3. 54)

अनुकम्पार्थ (anukampārtha) *m.* [Loc.] in the sense of compassion अनुकम्पार्थे ··· इति ठचि ··· जश्त्वमिष्यते PāṇiTaVāNaMā. 7.17.

अनुकम्पार्थम् (anukampārtham) *adv.* for the sake of compassion or sympathy or mercy, out of compassion or sympathy or mercy, for showing favour भजन्ते मां बुधा भावसमन्विताः।··· तेषामेवानुकम्पार्थमहमज्ञानजं तमः। नाशयाम्यात्मभावस्थः MahāBhā. vi. 32. 11 = BhagGī. 10.11; आगतः सर्वभूतानामनुकम्पार्थमच्युतः MahāBhā. vii. 61. 21; xii. 257. 1; xiv. 16.16; सत्यव्रतो महाबाहुर्भरणं तस्य चाकरोत्। विश्वामित्रस्य तुष्ट्यर्थमनुकम्पार्थमेव च HariVaṁ. 9.99; VāyuP. ii. 26. 89; BrahmāṇḍP. ii. 63.88; BrahmP. 7.109; सर्वेषामनुकम्पार्थमात्मनश्चापि कीर्तयेत्(? कीर्तये) PauṣkS. 38.96; PāraS. 11. 383; भवेनाद्भुतमुत्तमम्। भूतानामनुकम्पार्थं यत् कृतं तन्निबोधत VāyuP. ii. 39 287; BrahmāṇḍP. ii. 13.83; भक्तानामनुकम्पार्थं दिव्यैर्मन्त्रैर्वेलादिकैः। ··· संपूजिते तु तैर्भक्तैः कुरुते निष्कृतिं सदा PāraS. 19. 347; योगसिद्धिमनुप्राप्ता ये नराः पुण्यकर्मभिः। भगवानेव तान् सर्वान् निवेशयति सद्मसु। भक्तानामनुकम्पार्थम् ParaS. 18. 14; 24.20; यैव देवी उमा सैव देविका प्रथिता भुवि। मद्राणामनुकम्पार्थं भवद्भिरवतारिता NīlaP. 110; विप्रार्थमनुकम्पार्थं पुत्रार्थं च विशेषतः। आकारिता मया देवि SkandP. v(2). 77. 17; (महर्षीणाम्) तेषामेवानुकम्पार्थं कोटिमूर्तिरभूच्छिवः VāmaP. 84. 15; तीर्थम् ···। विप्राणामनुकम्पार्थं दर्भिणा निर्मितं पुरा PadmP. i. 27.41; (नराणाम्) अनुकम्पार्थम् ··· सुराः।··· नानातीर्थानि चक्रिरे GaṇeP. ii. 38. 28.

अनुकम्पार्द्रमनस् (anukampārdra-manas) *adj.* having a mind soft or tender with compassion तन्निशम्यानुकम्पार्द्रमनाः ···। नृपः प्रोवाच PārśvC. 3.321.

अनुकम्पार्द्रमानसा (anukampārdra-mānasā) *adj.* (*f.*) having a mind tender or soft with compassion शिवः ···। जगत् ···। भूषयन्तीं शिवां कम्पामनुकम्पार्द्रमानसाम्। अङ्गीकृत्य तदा गौरी(? रीम्) ··· कैलासशिखरं ययौ BrahmāṇḍP. iii. 40.44.

अनुकम्पार्द्रहृदया (anukampārdra-hṛdayā) *adj.* (*f.*) having a heart tender or soft with compassion त्रपन्ते तीर्थानि त्वरितमिह यस्योद्धृतिविधौ ···। इमं तं मामम्ब त्वमियमनुकम्पार्द्रहृदये पुनाना सर्वेषामघमथनदर्पं दलयसि GaṅgāL. 28.

अनुकम्पार्ह (anukampārha) *adj.* who deserves compassion or sympathy, poor, pitiable तमस्माकं दर्शयत चित्तोत्कर्षाय मामिव। अपुत्रमनुकम्पार्हं पूर्वं त्वां मा स्म शोचयन् PrabhāC. 187. 14 [*anukampārha* is given as the meaning of *tapasvin*, AnekāSa. 507 and as a synonym of *tapasvin*, DharK. 1609]

अनुकम्पालक्षण (anukampā-lakṣaṇa) *n.* definition or description of *anukampā* अथानुकम्पालक्षणं कथ्यते TātpaVṛ. 360. 9 (*on* 3. 69)

अनुकम्पालय (anukampālaya) *m., n.* abode of sympathy इयमनुकम्पालय ते नतिरीश YātrāPra. 3. 96.

अनुकम्पालव (anukampā-lava) *m.* bit of compassion संपादय मयि तं पाकिममनुकम्पालवमिह धीर StavMā. 137.24; मनुजो न हि मादृशो जगत्यामनुकम्पालवदुर्विधान्तरङ्गः YātrāPra. 7. 62.

अनुकम्पावत् (anukampā-va(n)t) *adj.* possessing compassion, compassionate अथाचिन्तयद् धनः। उपकार्यनुकम्पावान् SamarāSaṁ. 4. 135; 6. 370.

अनुकम्पावश (anukampā-vaśa) *m.* [Abl.] on account of compassion गृहमानुषैश्च सा मोचितानुकम्पावशात् ततो वनिता। अपमानान्निरगच्छत् पुत्रावादाय सा गेहात् PrabhāC. 44.23.

अनुकम्पाविधान (anukampā-vidhāna) *n.* presentation or enacting of compassion अनुकम्पाविधाने स्यात् तत्संघट्टितं तदा SaṁgīRa. iv. 235.4 (7.730)

अनुकम्पावृत्ति (anukampā-vṛtti) *adj.* expressive of compassion दृष्ट्वा दृष्ट्वा ···। साक्षात्कामं नवमिव रतिर्मालती माधवं यत् गाढोत्कण्ठालुलितलुलितैरङ्गकैस्ताम्यतीति। अत्रानुकम्पावृत्तेः करूपतद्धितस्य (विप्रलम्भशृङ्गारव्यञ्जकत्वम्) KāvyPra. 180.5.

अनुकम्पासमावीत (anukampā-samāvīta) *adj.* carried with (i.e. overwhelmed by) compassion इति संप्रार्थितो देवैर्माधवो वरदोऽभवत्। अनुकम्पासमावीतो गीर्वाणावलिनायकः ParamāKā. 170.45.

अनुकम्पासंबन्ध (anukampā-sambandha) *m.* connection with compassion प्रत्यासन्नोऽनुकम्पासंबन्धो यस्यानुकम्प्यमानस्य स तथोक्तः Nyās. ii. 131. 18 (*on* v. 3.77)

अनुकम्पासहितोपकार (anukampāsahitopakāra) *m.* help accompanied by compassion पुरुषः। कं करोतु।··· अनुकम्पासहितोपकार दयासहितं धर्मवात्सल्यम् TātpaVṛ. 344.17 (*on* 3. 51)

अनुकम्पासागरत्व (anukampāsāgara-tva) *n.* the state of being an ocean of compassion निजभुवि परिरक्षन् विप्रपारावतौघान्। शिबिरिव शिवसेवां शीलयन् शीलराशिः शिशिरहृदनुकम्पासागरत्वेऽभ्यपेचि VīraBhā. 11. 6.

अनुकम्पासिन्धु (anukampā-sindhu) *m.* ocean of compassion तां वै स होवाच महानुकम्पासिन्धुः ··· गौरि ··· मा ते भूयः संशयोऽस्मिन् HerU. 390. 5(2)

अनुकम्पास्पद (anukampāspada) *n.* object of compassion अहर्निशमिहैव ये परमनोऽनुवृत्त्या पुनर्वहन्ति विजिगीषुतां किमिव तेऽनुकम्पास्पदम् ŚatTrayī. 812; Subhāṣi. 531.

अनुकम्पित (anu-kampita) *adj.* [*f.*-ā] 1 sympathised with, pitied on, compassionated, favoured अनुकम्पितो नरो नार्या पुष्टो रक्षित एव च। प्रपतेद् यशसो दीप्तात् MahāBhā. xiv. 93. 22; अनुकम्पितः षडङ्गुलिः षडिकः MahāBh. i. 320.3 (*on* i. 4.18); Prasā. i. 337. 20; PāṇiTaVāNaMā. 7. 16; 9.5; मयि द्रव्यक्षयक्षीणे स्त्रीद्रव्येणानुकम्पितः Cārud. 3. 17; Mṛcch. 3.28; और्वाश्रमे विवृद्धश्च भवांस्तेनानुकम्पितः BrahmāṇḍP. ii. 47.87; दिष्ट्यानुकम्पितोऽस्मि भगवत्या MālaMā. 3.121; एवं निर्भिन्नहृदयावेगः शिशुजनेनाप्यनुकम्पितोऽस्मि UttaRāC. 6. 39(3); कृतमहापराधोऽपि भगवतीभ्यामनुकम्पितो रामः UttaRāC. 7.18(14); रणे नता येन रिपोर्वरूथिनी सहासमासन्नवधेऽनुकम्पिता HarVi. 46. 60; सद्मसु। न भुञ्जीत तथा साधुर्दैन्यकारुण्यकारिणाम्। नाहरन्ति महासत्त्वाश्चित्तेनाप्यनुकम्पिताः YaśasCam. ii. 405. 3; अहं च तस्मै महतां महीयसे शीर्ष्णावनामं विदधेऽनुकम्पितः BhāgP. i. 6.26; कथं प्रियाया अनुकम्पितायाः सङ्गम् ··· अनुरक्तचित्तः।··· त्यजेत् BhāgP. vii. 6.11; x. 2.38; येन केनचित् ··· दिव्यलोकनिवासिना ··· कुमारहरिवाहनस्यान्तिकादतर्कितमेवानीय लेखमिममनुकम्पितोऽयमेतावान् नृपतिलोकः TilaMañ. 194. 15; (सम्यग्दर्शिनः) समीचीनोपदेशेनानुकम्पिता भवन्ति TattvVai. 207. 23 (*on* 4. 23); महेशस्य च दासोऽयं विष्णुस्तेनानुकम्पितः SaurP. 40.5; ततोऽहमरतिग्रस्ता भगवत्यानुकम्पिता SamarāSaṁ. 7. 362; अनुकम्पितः पुत्रः पुत्रकः Prasā. i. 931. 1; SiddhāKau. 315A. 16 (*on* v. 3.76); रससिद्धिदर्शनपरेण तेन (शिवेन) सा। अनुकम्पिता सकलमायसं गृहे भसितेन तस्य नयति स्म हेमताम् ŚivLī. 18. 5; हार्देन हृदयमन्दिरेण हरिणानुकम्पितो भवति GoviBh. 304.2 (*on* iv. 2.17); 2 who has pitied मणिकाञ्चनभित्तयः।··· रत्नस्तम्भसमुच्छ्रिताः। कपोलपाल्युपान्तेषु महानीलविनिर्मिताः। रत्नभाभिर्निरस्तस्य ध्वान्तस्येवानुकम्पिताः PadmP.(Ra.) 6.126; *n.* compassion or sympathy तथाप्येकान्तभक्तेषु पश्य भूपानुकम्पितम्। यन्मेऽसूंस्त्यजतः साक्षात् कृष्णो दर्शनमागतः BhāgP. i. 9. 22; रूपं भगवता त्वेतदशेषक्लेश-संक्षयम्। आविष्कृतं नः क्लिष्टानां किमन्यदनुकम्पितम् BhāgP. iv. 30.27.

अनुकम्पितक (anukampita-ka) *adj.* 1 who is pitied on इह कुत्सितकः अनुकम्पितक इति स्वशब्देनोक्तत्वात् तस्यार्थस्य प्रत्ययो न प्राप्नोति MahāBh. ii. 424. 2 (*on* v. 3.74); Pradī. iv 397B. 27 (*on* v. 3.74); 2 which arouses compassion याञ्चाविरहसंत्यागविक्रयव्यसनादिषु। अनुकम्पितकं यत् स्याल्लिखेत् तत् करुणारसे ViṣṇuDhaP. iii. 43.4.

अनुकम्पितमानस (anukampita-mānasa) *adj.* having a mind full of compassion एवं कृत्वा नृपस्तस्थौ तत्रैव निरयाग्रतः। विदधत् प्राणिनां सौख्यमनुकम्पितमानसः PadmP. iv. 30.40.

अनुकम्पितव्य (anu-kampitavya) *adj.* to be pitied on लक्ष्म्यां महत्यामपि वर्तमानस्तृष्णाभिभूतस्त्वनुकम्पितव्यः BuddhaC. 11.55.

अनुकम्पिता (anukampi-tā) *f.* the state of being one who shows compassion (towards others), compassion उपकारेण दूयन्ते न सहन्तेऽनुकम्पिताम्। आपत्स्वपि दुराराध्या नित्यदुःखा मनस्विनः Subhāṣi. 202.

अनुकम्पितात्मन् (anukampitātman) *adj.* having a mind full of compassion स्वशान्तरूपेष्वितरैः स्वरूपैरभ्यर्द्यमानेष्वनुकम्पितात्मा।··· जातो भगवान् BhāgP. iii. 2.15.

अनुकम्पितुम् (anu-kampitum) *inf.* to show compassion ज्ञातुमिच्छामहे ब्रह्मन् को भवानिह धिष्ठितः। किमर्थं चैव नः शोच्याननुकम्पितुमर्हसि

MahāBhā. i. 13.18; सकृदेषा कथंचिच्चेद् त्रियामा क्षयमेष्यति। गमिष्यामि ततो बालामेतां द्रागनुचिन्तनम् (v.l. अनुकम्पितुम् JPMJGM. 20) PadmP.(Ra.) 8.350; द्रुहिणहरगोविन्दाद्याः ···। न च नियमतो देवानेवानुकम्पितुमीहते NīlaVi. 66.15.

अनुकम्पितृ (anu-kampitṛ) *adj.* who shows compassion, who shows affection (युधिष्ठिरः) ह्रीमान् सत्यधृतिर्दान्तो भूतानामनुकम्पिता।··· सतां वर्त्मानुवर्तते MahāBhā. v. 88.18; पिता हि राजा राष्ट्रस्य प्रजानां योऽनुकम्पकः (v. l. कम्पिता) MahāBhā. xii. 137.100; SūktiRa. 39.15; संभ्रमादिच्युता या स्यादनुकम्प्येऽनुकम्पितुः। रतिः सैवात्र वात्सल्यं स्थायी भावो निगद्यते Bhakti-RaSi. iii. 4.24.

अनुकम्पिन् (anukamp-in) *adj.* showing compassion, sympathising with, taking pity on दीनानुकम्पिनां या ··· तां गतिं व्रज MahāBhā. vii. 55.26; vii. 50.30; दीनानुकम्पी धर्मज्ञः ···। कुलोचितमतिः क्षात्रं धर्मं स्वं बहु मन्यते Rāmā. ii. 14*(1); दीनम् ···। रामो भृत्यानुकम्पी तु सुमन्त्रमिदमब्रवीत् Rāmā. ii. 46.49; पितृभक्तो देववरः ···। भक्तानुकम्पी भूतानां तथा Rāmā. vi. 173*(2); भक्तानुकम्पिनं देवम् ··· ध्यायति यः GaṇU. 571.7; ŚāṇḍU. 419.15 (3.1); 420.2 (3.3); परममाहेश्वरो महेश्वर इव सर्व्वसत्वानुकम्पी परमभट्टारक-महाराजाधिराजश्रीहर्षः EI. iv. 211.7; i. 72.8; vii. 158.8; xviii. 32.12; सर्व्वसत्वा(त्वा)नुकंपी[।] ··· प्रणमति जिननाथोऽयं भव्यपाहिलनामा EI. i. 136.3; देवे वर्षति यज्ञविप्लवरुषा वज्राश्मवर्षानिलैः सीदत्पालपशुस्त्रि आत्मशरणं दृष्ट्वानुकम्प्युत्स्मयन्। उत्पाट्यैककरेण शैलमबलो लीलोच्छिलीन्ध्रं यथा बिभ्रद्गोष्ठमपात् BhāgP. x. 26.25; अपापेनार्यशीलेन कुटुम्बस्यानुकम्पिना। भवितव्यं त्वया वत्स Hastyāyur. 46.18 (1.6); स्वगुरोर्गदापनुत्त्यै परमन्त्रं तु जजाप जातमन्युः। गुरुरार्यपदेन वार्यमाणोऽप्यरिवर्गेऽप्यनुकम्पिनाब्जपादः ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 16.31; अनेन धर्मशीलेन हरिभक्तानुक[म्]पिना[।] ··· कोडराजनृपालेन ···। विज्ञापितस्य विनयात् ··· वीरश्रीरामराजस्य विज्ञप्तिमनुपालयन् EI. iv. 21.266.

अनुकम्पिभाव (anukampi-bhāva) *m.* the nature of being one who shows compassion भ्रान्तं घटीयन्त्रवदत्र नाथ मां त्रातुमर्हस्यनुकम्पिभावात् SkandP. ii(2).20.12.

अनुकम्पोक्ति (anukampokti) *f.* statement of compassion वृत्तिं स्वां बहु मन्यते हृदि शुचं धत्तेऽनुकम्पोक्तिभिः ··· श्रुत्वा दुःखमरुंतुदां वितनुते पीडां जनः प्राकृतः RājTa.(Ka.) 1.228; Subhāṣi. 360.

अनुकम्प्य (anukamp-ya) *ger.* **1** having shaken afterwards तस्मादितरं नाराशंसमाप्याय भक्षयित्वा पुनराप्यायानुकम्प्य भक्षयति VaikhāŚS. 21.15; **2** having shown compassion, having taken pity on, having sympathized with तेन व्यातेनिरे ···। न नानुकम्प्य विशिखाः शिखाधरजवाससः Kirātā. 15.42; स होवाच — प्रिया इष्टा बतेत्यनुकम्प्याह BṛĀraUBh. 301.11 (*on* ii. 2.4); ये चान्ये पण्डिताः प्राहुर्हब्राह्मणतां नराः। तेषां दुर्दृष्टितिमिरमपनीयानुकम्प्य न।··· प्रयत्नेन सुदृष्टिं संविदध्महे BhaviP. 82A.10 (i. 41.49); श्रमखिन्नामनुकम्प्य तां प्रियाम्। स तया सह शिश्रिये सभां शयितुं शीतलवातसेविताम् Nalābhyu. 7.35; 7.85; श्रीभैरवेण मिथिलापृथिवीधरेण। तेनानुकम्प्य सकृदप्यवलोक्यमाना श्रीवर्धमानकृतिनोऽस्तु कृतिः कृतार्था DaṇḍaVi. 2.3.

अनुकम्प्य (anu-kampya) *adj.* [*f.* -ā] to be pitied upon, worthy of compassion or sympathy or favour, to be shown affection उपरिष्टाच्चोत्तरया त्रिः प्राश्यानुकम्प्याय प्रयच्छेद् ĀpaGS. 13.13; वक्ता हितानामनुरक्त आर्यः शक्तिज्ञ आत्मेव हि सोऽनुकम्प्यः MahāBhā. v. 37.23; SūktiRa. 94.8; भैक्षोपभोगीति च नानुकम्प्यः BuddhaC. 11.54; सपदि मुकुलिताक्षीं रुद्रसंरम्भभीत्या दुहितरमनुकम्प्यामद्रिरादाय दोर्भ्याम्।··· प्रतिपथगतिरासीद् वेगदीर्घीकृताङ्गः KumāSam. 3.76; किं तत्र येनासि ममानुकम्प्या RaghuVa. 14.74; स्त्रियोऽनुकम्प्याः साधूनां मूढा दीनाश्च जन्तवः ViṣṇuP. v. 7.54; ऋजुर्मूर्खस्त्वनुकम्प्यः शठमूर्खः सर्वथा वर्ज्यः Tantrākhyā. 20.10; PañcT. 1.163 (169.6); Subhāṣi. 2884; देवि शीलवती कस्य नानुकम्प्यासि शोभने PadmP.(Ra.) 17.287; सकरुणमथवा कोऽनुकम्प्येषु कोपः MahāvīC. 6.10; सृष्टेः प्रागनुकम्प्यानामसत्त्वे नोपपद्यते। अनुकम्पापि यद्योगाद् धातायं परिकल्प्यते TattvSam. 158; अभावाच्चानुकम्प्यानां नानुकम्पास्य जायते। सृजेच्च शुभमेवैकमनुकम्पाप्रयोजितः ŚlokaVār. 5(15).52 (652.5); विसृष्टस्त्वयि तेनाहमनुकम्प्येऽनुकम्पया Kapphiṇā. 16.71; धर्माधर्मनिगडसंवृतत्वादपवर्गपुरद्वारप्रवेशनलभमानाः कथं नानुकम्प्याः NyāyMañ. i. 186.11; (दुहिता कृपणं परम्) दुहिता कृपणमनुकम्प्या दयनीया ManuBh. i. 391.13 (*on* 4.185); त्वादृशामनुकम्प्यो हि बलिनां प्रमदाजनः BṛKathāŚloSam. 13.48; व्याधस्याप्यनुकम्प्यानां स्त्रीणां देवः सतीपतिः BhāgP. iii. 14.35; भयार्तमनुकम्प्यं मां दुःखितं त्रातुमर्हथ PadmP. iv. 94.48; महामतेः। अनुकम्प्या भवन्त्येते ब्रह्मविष्ण्विन्द्रशंकराः YogVā. iii 6.19; अनुकम्प्यस्य नो देवि भजन्त्युद्वेगमुत्तमाः YogVā. iii. 18.9; बुद्धिविहीनोऽनुकम्प्यानाम्।··· ज्ञेयः कलाकलापे कुशलः सर्वार्थतत्त्वविज्ञानी KalāVi. 10.31; चिरजीव्यनुकम्प्योऽयमापन्नः शरणागतः KathāSaSāg. x. 6.100; xii. 5.281; xii. 23.140; यस्य मित्राणि मित्राणि ···। अनुकम्प्योऽनुकम्प्यश्च स जातः स च जीवति KāvyPra. 150.2; RājTa.(Ka.) 8.2301; अनुकम्प्योऽसि बालोऽसि का लज्जा तेऽपसर्पतः TriṣaŚaPaC. iv. 5.180; इयम् ···। नारीति चानुकम्प्यापि भवति PariPar. 12.111; अयमपि ते ननु दासजनोऽनुकम्प्य एव ChandaśCū. ii.277.4; PrasaRā. 5.24(1); HamsaSam. 97; Gurvā. 258; राज्ञापि ··· अनुकम्प्या एत इत्युपेक्ष्यन्ते वा DaṇḍaVi. 340.9; कृष्णश्च दारुणाश्चेति तस्मिन्नालम्बना द्विधा। अनुकम्प्येषु साग:सु कृष्णः BhaktiRaSi. iv. 6.2; iii. 4.24; दृष्ट्वानुकम्प्यानथ संवसाथे Gaṅgāva. 8.62; दशमुखपत्नी ··· अहमनुकम्प्या कपिभिः धिग्देवम् MahāN. 9.94; [Vaija. 204.39 gives *kāruṇa* and Hārāva. 252 gives *tapasvin* as synonyms of *anukampya* and *anukampya* is given as the meaning of following — *tapasvin*, MediK. 102.182; ViśvaLoK. 215.181; ŚabdaRaSaK. 320.3; *tāta*, AnekāSam. 2.168; ViśvaPra. 57.14; MediK. 58.21; ViśvaLoK. 122.19; KośaKaTa. 2.5132; ŚabdaRaSaK. 127.10; *vartika*, ViśvaLoK. 22.124]

अनुकम्प्यता (anukampya-tā) *f.* the state of being one who is to be shown compassion त्रिसंध्यं तत्र मज्जतः। संध्यादेवी ··· तस्यागादनुकम्प्यताम् RājTa.(Jo.) 771; उपकारेण दूयन्ते न सहन्तेऽनुकम्पिताम् (v.l. अनुकम्प्यताम्)। ··· मनस्विनः Subhāṣi. 202.

अनुकम्प्यत्वाभिप्राय (anukampyatvābhiprāya) *m.* [Inst.] with the intention of being fit to be pitied कुत्सिता ··· निन्द्या सुत्प्रीतिर्येषां ते कुमुदो वैधयिकाः। अत एव तेषामनुकम्प्यत्वाभिप्रायेण कृपणे कुमुदे कुमुदिति शाश्वतः LalitāSaBh. 107.5 (*on* 138)

अनुकम्प्यमान (anu-kampyamāna) *adj.* [*f.* -ā] **I** being favoured, being shown pity उपरताप्यनुरता महासेनपुत्री एवमनुकम्प्यमानार्यपुत्रेण SvapnaVā. 6.9(7); रामः ··· हटवनपवनैरनुकम्प्यमानः पम्पामभजद् RāmāCam. 3.43(9); **II** (the word expressive of the object) being pitied on (नीतौ च तद्युक्तात्) पूर्वेणाप्रत्यासत्त्वानुकम्पासंबन्धादनुकम्प्यमानादेव प्रत्ययो विहितः KāśīVṛ. *on* v. 3.77; Nyās. ii. 131.19 (*on* v. 3.77); पूर्वत्रानुकम्प्यमानादेव प्रत्ययः इह तु व्यवहितादपि Prasā. i. 931.5; पूर्वेणानुकम्प्यमानात् प्रत्ययः। अनेन तु परंपरासंबन्धेऽपीति विशेषः SiddhāKau. 315B.4 (*on* v. 3.77)

अनुकम्प्यमानता (anukampyamāna-tā) *f.* the state of being one who is being sympathized with दैवइतिके इति शब्देन लब्धायां नियत्युपाधौ सर्वथैवानुकम्प्यमानतायां सहकारसंवर्धननिबन्धनत्वमेवास्याः कला द्योतते SaraKaṇṭhā. 718.8.

अनुकम्प्यमानसंबन्ध (anukampyamāna-sambandha) *m.* connection with one who is being favoured अनुकम्प्यमोदनदानेनाराधयतीति धात्वादेरनुकम्प्यमानसंबन्धादनुकम्पायुक्तत्वमिति बोध्यम् LaŚabdeŚe. ii. 377.3.

अनुकम्प्यानुग्रह (anukampyānugraha) *m.* favour to one who is worthy of compassion यादृशोऽतिथिभोजनादुत्कृष्टो धर्मः अनुकम्प्यानुग्रहात्र तादृशस्ततो निकृष्टः ManuBh. i. 254.19 (*on* 3.102)

अनुकम्प्याभाव (anukampyābhāva) *m.* absence of those fit to be sympathised with अनुकम्प्याभावाद् नानुकम्पा संभवति NyāyRa. 652.29 (*on* 5(15).51)

अनुकम्प्र (anu-kampra) *adj.* [P. iii. 2.167] who habitually shows compassion; cf. अनुकम्प्रता.

अनुकम्प्रता (anukampra-tā) *f.* the state of being one who habitually shows compassion स्वः प्रपद्योत्कतयानुकम्प्रताम्।··· पतगग्रहान्नृपं न्यवारयद्वारिरुहैः करैरिव NaiṣC. 1.126; सुरापराधस्तव वा कियानयं स्वयंवरायानुकम्प्रता मयि NaiṣC. 9.153.

अनुकर (anukar-á) *adj.* [P. iii. 2.20; Dhātu. 66] who helps, helper अघशंसदुःशंसाभ्यां करेणानुकरेण च। यक्ष्मं च सर्वं तेनेतो मृत्युं च निरजामसि AV. xii. 2.2; AV.(P.) xvii. 30.2.

अनुकरण (anu-karaṇa) *n.* **AI** (word or expression uttered in) imitation (of another sound), onomatopoeia अनुकरणं चानितिपरम् P. i. 4.62; SaraKaṇṭhā.(Gr.) i. 1.141; अव्यक्तानुकरणाद्व्यजवरार्धादनितौ डाच् P. v. 4.57; SaraKaṇṭhā.(Gr.) v. 4.70; अव्यक्तानुकरणस्यात इतौ P. vi. 1.98; लकारोपदेशो यदृच्छाशक्तिजानुकरणप्लुत्याद्यर्थः Vār. 1 (*on* ŚivSū.(Gr.) 2); अनुकरणं शिष्टाशिष्टाप्रतिषिद्धेषु यथा लौकिकवैदिकेषु Vār. 3 (*on* ŚivSū.(Gr.) 2); अनुकरणस्येतिकरणपरत्वप्रतिषेधोऽनिष्टशब्दनिवृत्त्यर्थः Vār. 1 *on* P. i. 4.62; 1 *on* P. i. 4.80; तस्यानुकरणं ब्राह्मण्यलक इत्याह MahāBh. i. 19.22 (*on* ŚivSū.(Gr.) 2); अनुकरणं हि शिष्टस्य साधु भवति MahāBh. i. 20.15 (*on* ŚivSū.(Gr.) 2); प्रकृतिवदनुकरणं भवति MahāBh. i. 21.7 (*on* ŚivSū.(Gr.) 2); SaraKaṇṭhā.(Gr.) i. 2.53; PariVṛ.(Nī.) 11.17; अथवाकारान्तमेतदनु-

करणम् MahāBh. iii. 77. 8 (*on* vi. 1.99); i. 283.9 (*on* i. 3.48); भनिता-वनुकरणम् JaineVyā. i. 2. 133; अनुकरणम् CāndraVyā. ii. 2.26; झंकार-स्यानुगीतैरनुकरणमिवारभ्यते भृङ्गसार्थैः Ratnā. 1.18; यथानुकरणे ह्रस्व लकारोऽस्ति तथा दीर्घोऽप्यस्तीति मतम् KātanVṛ. *on* i. 1.2; *on* iv. 6.55; डाच्प्रत्ययानुकरणं च ति ŚākaṭāVyā. i. 1.26; (वृत्तिम्) परपाभिधायिवचनादनुकरणाच्चापरत्र नो परुपाम्। रचयेत् Kāvyālaṅ.(Ru.) 2. 28; Nyās. i. 65.26 (*on* i. 1.16); शब्दस्य तादृग्येणाभिधानमनुकरणम् ŚṛṅgāPra. 20.12; 38. 1; या ... असाधुता। निरूपितानुकरणे गुणत्वं सा प्रपद्यते SaraKaṇṭhā. 87.11; 149.4; समासानुकरण-निपाताश्च SaraKaṇṭhā.(Gr.) i. 1.7; v. 4.70; अदुष्टता। (अ)नुकरणे तु सर्वेषाम् KāvyPra. 412.1; 'न दोषोऽनुकरणे' इति वक्ष्यमाणत्वात् ... अत्र न दोषः Kāvyānu.(He.) 164.9; 232.2; Kāvyānu.(Vā.) 20.13; द्विविधमनुकरणम् PariVṛ.(Sī.) 37.7; अनुकरणम्!...एषामव्ययानाम् ... गतिसंज्ञा ज्ञेया PrakriKau. i. 517.1; अनुकार्यानुकरणयोर्भेदस्याविवक्षितत्वात् Prasā. i. 81 19; i. 517. 8; i 952. 13; ii. 108.6; ii. 549.18; ध्वनेरनुकरणस्य योऽच्छब्दस्तस्मादितौ परे पररूपमेकादेशः स्यात् SiddhāKau. 21B. 2 (*on* vi. 1.98); 67B. 1 (*on* vi. 4.6); पटदिति कुर्विल्याद्यनुकरणस्थलेऽनुकार्यध्वनीनामनुकरणाद् भेदः VaiyāBhū. 126.4 (*on* 26); 'शं नो देव्येति' रेफं विहायानुकरणम् BālamBha. i. 510.19 (*on* 1.230); अनुकरणमिदं ध्वनेः BālamBha. ii. 121.16 (*on* 2. 113); प्रपरेत्यादावनुकार्यानुकरणयोरभेदविवक्षया सुबनुत्पत्तिः LaŚabdeŚe. i. 45. 3; **AI** repetition or imitation किम् ... तदध्यापनम्, आहोस्विन्नृत्योपदेशवद् गृहीतस्यानुकरणमध्यापनमिति NyāyBh. 138. 10 (*on* ii. 2.28); **BI** following (behaviour, action, quality etc.) त्वदीयमुचरितैकदेशस्यानुकरणं किलैतत् MudrāRā 7.4(2); दन्तानां निपेक° ... °दुर्बलताः ... मातापित्रोरनुकरणात् ... इत्याचक्षते महर्षयः KāśyaS. 12A. 35; अनुकरणमनुकृतिः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 181.16 (*on* i. 3.22); BrahmSūBh.(Bhā.) 59.9 (*on* i. 3.22); (नायकस्य) व्रतं नियमं स्वयमनुकरणेनानुवर्तेत भक्तिख्यापनार्थम् JayaMa. 237.15 (*on* 4.1); इदम् ... कुलभवनमाद्यं रतिपतेर्निवासश्चित्राणामनुकरणमेकं जलमुचाम्। ... न केषामत्यर्थं भवति नयनानन्दजननम् SamarāSū. 31. 148; अनुकरणादर्थवादवचनमुपपद्यते SaṅkarKāBh. 186.10 (*on* iv. 2.1); तस्य दहराकाशस्य नित्याविर्भूततद्गुणाष्टकस्य आविर्भूतापहतपाप्मत्वादिवत्तयानुकरणात् दहरः परमात्मैव VedāntKau. 94.24 (*on* i. 3.22); अथोद्दीपनाः ... राजदेवावताराद्विचेष्टानुकरणादयः BhaktiRaSi. iii. 3.28; सूर्योदयादिवत् किल नैषां गुप्ता मवेदसौ चेष्टा। अनुकरणे च निरर्गलमेतस्याः सर्वलोके स्यात् KandaCū. v. 5.3; तत्र भगवतो जीवसाम्येऽन्तःकरणेन्द्रियधर्माः प्राप्नुवन्तीति तत्रानुकरणमाह। ध्यायतीव लेलायतीवेति AnuBh. 98.7 (*on* i. 3.42); दहरस्य ... जीवेनानुकरणात् तस्मादितरः सः GoviBh. 49.6 (*on* i. 3.22); **BII** representation or portrayal by acting प्रकृतिविशेषावस्थाप्रतिपादकवेषरचनसामग्र्या। अनुकरणमभ्यतितं सिद्धिद्वयसंपदा धाराम् KuṭṭaMa. 945; त्रैलोक्यस्यानुकरणं नृत्ते देवि प्रतिष्ठितम् ViṣṇuDhaP. iii. 34.17; अन्ये तु नटनीयमनुकरणं दशरूपकमेव नाट्यम्। तस्येदं शास्त्रम् AbhinBhā. i. 5.11 (*on* 1.1); अथ पश्चात् करणमनुकरणं तल्लोकेऽप्यनुकरणात्मतातिप्रसक्ता AbhinBhā. i. 275.18 (*on* 6.31); Kāvyānu.(He.) 72.15; किं नाट्यम्। नाट्यमनुकरणम् NāṭaLaRaK. 266; **BIII** compliance, consent ओम् इत्येतत् अनुकृतिः अनुकरणम् TaiUBh. 209.2 (*on* 1.8); **BIV** mimicry शृङ्गारस्यानुकरणं हास्य इत्यभिधीयते BhāvPra.(Śā.) 55.10(3); **C** coming after in a cyclic order तेषां जननमरणसंततेरनुकरणमिदमुच्यते ChāndoUBh. 308 14 (*on* v. 10.8); [ŚabdaRa.(Vā.) 3421 has *anuhāra* as a synonym of *anukaraṇa* and KośaKaTa. 2. 7143 gives it as the meaning of *gaulomi*]; *m.* imitation कथं प्रातिपदिकसंज्ञा। ... ननु चाधातुरिति प्रतिषेधः प्राप्नोति। नैष धातुर्धातोरेषोऽनुकरणः [sic.] यथनुकरण इयङादेशो न प्राप्नोति MahāBh. iii. 408.3 (*on* viii. 2.46); *adj.* one who imitates पक्वो विकत्थनः। अनुकरण इत्यन्ये GaṇRa. 1.32(63)

अनुकरणकाल (anukaraṇa-kāla) *m.* [Loc.] at the time of imitation (of an expression or word) शब्दोऽनुकरणकाले अर्थं जहाति न रूपम् PariVṛ.(Sī.) 20.11.

अनुकरणक्रिया (anukaraṇa-kriyā) *f.* act of imitation अभिमन्युरर्जुनतः प्रतीति ... अत्रानुकरणक्रियाजनितः संबन्धविशेषः ... प्रतिना द्योत्यते Nyās. i. 321.8 (*on* i. 4.92)

अनुकरणता (anukaraṇa-tā) *f.* the nature of being a representation नटगतं किं तदुपलब्धं सदनुकरणतया भातीति चिन्त्यम् AbhinBhā. i. 274.6 (*on* 6.31)

अनुकरणत्व (anukaraṇa-tva) *n.* the state of being an imitation अत्र हुं हु म म मेत्यसाध्वोरपि म्लिष्टम्लेच्छितयोरनुकरणत्वादुपात्वम् SaraKaṇṭhā. 87.15; PradI. i. 105B.7 (*on* ŚivSū.(Gr.) 2); क्षीप्रभृतयश्च शब्दा अनुकरणस्वेनाभातवः PariVṛ.(Sī.) 37.22; मतुबर्थे छः स्यात्...। अनुकरणत्वाद्भिन्नपदादपि PrakriKau. i. 880.4; अनुकरणत्वेन सौत्रत्वाच्च वर्णेभ्यो न विभक्त्युत्पत्तिः LaŚabdeŚe. i. 5.1.

अनुकरणदशा (anukaraṇa-daśā) *f.* [Loc.] at the stage (i.e. time) of imitation इह ... शब्दस्य स्वार्थो हि स्वप्रतीतौ संबन्धग्रहणमपेक्षते ... अनुकरणदशायाम् (अर्थप्रतीतेः) अभावात् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1.68.

अनुकरणनिपुण (anukaraṇa-nipuṇa) *adj* skilful in resembling वेगाकृष्टोद्धचक्रानुकरणनिपुणश्वेतडिण्डीरम्व(? ख)ण्डाछिद्योर्मीनिर्मितोर्वीवलयविलयना-शङ्कसातङ्कदेवा। विभ्रश्यन्त्यभ्रगङ्गा ... निलिम्पे Jīvān. 444.2

अनुकरणप्रतिषेध (anukaraṇa-pratiṣedha) *m.* prohibition of imitation उपहासबुद्धयायमनुकरणप्रतिषेधः ManuBh. i. 181.6 (*on* 2.199)

अनुकरणप्रत्यायित (anukaraṇa-pratyāyita) *adj.* made known through imitation (of word) असावामोऽस्मिन्नस्तीत्युक्तेऽनुकरणप्रत्यायितस्यानुकार्यस्यैव शब्दस्य प्रथमाप्रसर्थत्वमस्ति Nyās. ii. 81.22 (*on* v. 2.59)

अनुकरणप्राप्ति (anukaraṇa-prāpti) *f.* possibility of the replica कारयेत् पृथिवीम् ... नानापर्वतान्वितानुकारप्रसङ्गे नर्यादापर्वतवतीमिति तथा सति मेरोरनुकरणप्राप्तौ मध्ये मेरुसमन्विताम् CaturCin. i. 294.19.

अनुकरणभङ्गी (anukaraṇa-bhaṅgī) *f.* manner of doing (something) by following (something else) ददातीति पितृतीर्थेन ददतो हस्तस्यानुकृतिः प्रदर्श्यते। ... अर्थवादेऽनुकरणभङ्ग्यैव देवमनुष्यपितृतीर्थानां देवादिप्रतिनियतहोमोद्धरणदानसंबन्धप्रतिपादनात् CaturCin. iii(1). 1433. 7.

अनुकरणभाव (anukaraṇa-bhāva) *m.* nature of imitation (of expression) (वाक्यम्) अनुकरणभावम् ... स्वरूपतो गच्छन्(?त)। न भवति दुष्टम् Kāvyālaṅ.(Ru.) 6.47.

अनुकरणभूतशब्द (anukaraṇabhūta-śabda) *m.* the word which is an imitation सर्वत्र ह्यनुकरणभूतशब्दः शब्दस्वरूपस्यैवानुकरणम् Nyās. i. 765.19 (*on* iii. 4.60)

अनुकरणमन्त्र (anukaraṇa-mantra) *m.* **I** *mantra* (recited) subsequent to the performance जपोऽनुकरणमन्त्रः KāśiVṛ. *on* i. 2. 34; **II** *mantra* which is not clearly or distinctly uttered जपोऽनुकरणमन्त्र इति। जप इत्युक्तेरर्थकथनमनुकरणमन्त्र इति। ... सर्वत्र मन्त्रे(?ऽ) स्फुटमुच्चारणमित्यनुकरणमन्त्रः Nyās. i. 175.6 (*on* i. 2.34)

अनुकरणमात्रत्व (anukaraṇamātra-tva) *n.* the state of being mere imitation 'अहं बहु स्यां प्रजायेये' ति ह्यहंकारपूर्विकैव सृष्टिः श्रूयते। तत्राहंशब्दस्यानुकरणमात्रत्वे प्रमाणाभाव इति SāṁkhyaPraBh. 162.13 (*on* 6.61)

अनुकरणमात्रपरता (anukaraṇamātrapara-tā) *f.* the state of being intent on mere imitation or representation नटस्यानुकरणमात्रपरतया नैव रसाश्रययोग्यता PratāYaBhū. 288.1.

अनुकरणरूप (anukaraṇa-rūpa) *adj.* of the form or nature of imitation or representation अनुव्यवसायात्मकं कीर्तनम् ... नाट्यम्। न त्वनुकरणरूपम् AbhinBhā. i. 37.24 (*on* 1.107); अनुकरणरूपो रस इति यदुच्यते तत्किं समाजप्रतीत्यभिप्रायेण उत नटाभिप्रायेण AbhinBhā. i. 274.1 (*on* 6.31); Kāvyānu.(He.) 70.28.

अनुकरणरूपत्व (anukaraṇarūpa-tva) *n.* the state of being of the form of imitation or representation अनुकरणरूपत्वादेव च नामान्तरेण व्यपदिष्टो रसः AbhinBhā. i. 272.23 (*on* 6.31); Kāvyānu.(He.) 70.3.

अनुकरणवाद (anukaraṇa-vāda) *m.* theory of imitation or representation न हि सामाजिकोऽनुकार्यानुकर्तृविभागमवैति। दूषितः स्वा(तथा)नुकरणवादः AbhinBhā. i. 292.15 (*on* 6.34)

अनुकरणविषय (anukaraṇa-viṣaya) *m.* [Loc.] in the domain of imitation (of a sound) अनुकरणविषये निरर्थकादयः शब्दार्थदोषा न भवन्ति Kāvyānu.(He.) 232.3.

अनुकरणव्यवहार (anukaraṇa-vyavahāra) *m.* usage as *anukaraṇa* (i. e. indistinct utterance) यद्यपि स एव मन्त्र उच्चार्यते, तथापि वर्णाभिव्यक्त्यनभिव्यक्तिभ्यां भेदपरिकल्पनयानुकरणव्यवहारः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 34.

अनुकरणशब्द (anukaraṇa-śabda) *m.* word or expression uttered in imitation अयं खल्वपि भूयोऽनुकरणशब्दोऽपरिहार्यो यदर्थ उपदेशः कर्तव्यः MahāBh. i. 21.3 (*on* ŚivSū.(Gr.) 2); अनुकरणशब्दः क्रियार्थैः सुबन्तैरेकार्थो भवति CāndraVṛ. *on* ii. 2.26; अनुकरणशब्दानां स्वरूपार्थत्वान्नैवेयं विभक्तिः CāndraVṛ. *on* iv. 2.153; अनुकरणशब्दा ह्यर्थं जहति। न तु स्वरूपम् Nyās. i. 129.6 (*on* i. 1.68); त एवोपचारादकमिष्टशब्देनानुकरणशब्देनोच्यन्ते PradI. iii. 100B.20 (*on* iii. 1.48); उत्पादयन्ति ... अनुकरणशब्दाः प्रथमासमर्थाः स्वेनार्थेनानुकार्येण तद्धति छप्रत्ययमिति न कश्चिद्दोषः PradI. iv. 334B. 38 (*on* v. 2.59); टिरिटिरिद्धुरुदुर्विल्यनुकरणशब्दो तदाकारिणि व्यवहियेते GaṇRa. 2.104(149);

क्रीत्यादेरनुकरणशब्दस्य विभक्त्युत्पत्त्यर्थं प्रातिपदिकसंज्ञाभ्युपगमेऽपि धातुत्वाश्रयस्ये-यङादेशस्य करणम् PariVṛ.(Sī.) 36.21; नन्वेवमपि अनर्थकत्वादनुकरणशब्दस्य प्रातिपदिकसंज्ञा न प्राप्नोति PariVṛ.(Sī.) 38.6; VaiyāBhū. 131.16 (*on* 26); अव्यक्तो परिस्फुटवर्णो यः शब्दस्तस्य योऽनुकरणशब्दो ध्वनिसादृश्येन व्यक्तवर्ण एव तस्य ... एकादेशः स्यात् Prasā. i. 66.12; i. 880.9.

अनुकरणशब्दत्व (anukaraṇaśabda-tva) *n.* the state of being a word uttered in imitation अमहत्पूर्वेत्यत्र महच्छब्दस्यानुकरणशब्दत्वात् ... आत्वाभावः Pradī. iv. 31B.14 (*on* iv. 1.4)

अनुकरणशब्दार्थम् (anukaraṇaśabdārtham) *adv.* for the sake of words uttered in imitation सर्वं नाम धातुजमित्यत्रापि पक्षेऽव्ययार्थमनुकरण-शब्दार्थं च सूत्रमारभ्यमेव PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2.45.

अनुकरणश्रवण (anukaraṇa-śravaṇa) *n.* Upaniṣadic statement of resemblance तस्य दहराकाशस्य परज्योतिषोऽनुकरणश्रवणाच्च जीवस्य, न जीवो दहराकाशः VedāntSā.(Rā.) 98.1 (*on* i. 3.21)

अनुकरणस्थल (anukaraṇa-sthala) *n.* [Loc.] in the case of imitation (of sounds) पटदिति कुर्विलायनुकरणस्थलेऽनुकार्यध्वनीनामनुकरणाद् भेदो ध्वनिमयत्ववर्णमयत्वादिविरुद्धधर्मवत्त्वसिद्धः VaiyāBhū. 126.3 (*on* 26)

अनुकरणाकृति (anukaraṇākṛti) *f.* generic feature of imitation (of a sound) इहापि तर्ह्यनुकरणाकृतिर्निर्दिश्यते MahāBh. i. 343.22 (*on* i. 4.62); अनिताविति वक्तव्ये परग्रहणं तु अनुकरणाकृतावनितिपरत्वविवक्षार्थम् LaŚabdeŚe. ii. 56.1.

अनुकरणात्मता (anukaraṇātma-tā) *f.* the state of being that which has the nature of imitation or representation अथ पश्चात्करणमनुकरणं तल्लोकेऽप्यनुकरणात्मतातिप्रसक्ता AbhinBhā. i. 275.19 (*on* 6.31); Kāvyānu. (He.) 72.15.

अनुकरणादि (anukaraṇādi) *adj.* imitation (of words) etc. पदाद्या-श्रितदोषाणां ये चानुकरणादिषु । गुणत्वापत्तये नित्यं तेऽत्र दोषगुणाः स्मृताः Sara-Kaṇṭhā. 87.6; तत्र तत्राभिधातव्ये तथानुकरणादिषु । उन्मत्ताद्यभिधानेषु कोऽपि दोषो न विद्यते AlaṅkāŚe. 9.6.

अनुकरणार्थत्व (anukaraṇārtha-tva) *n.* the state of being meant for the sake of imitation (of words) भाष्यकारस्त्वनुकरणार्थत्वं समर्थयते (लकारोपदेशस्य) Pradī. i. 105B.3 (*on* ŚivSū.(Gr.) 2)

अनुकरणावश्यकत्व (anukaraṇāvaśyaka-tva) *n.* the state of being required for the sake of imitation (i. e. inclusion or listing of items) बोधकमहासंज्ञया सर्वार्थोपस्थापकसर्वादीनामनुकरणावश्यकत्वेनेतरेषामनुकरणे मानाभावः LaŚabdeŚe. i. 220.2; तादृशमहासंज्ञाकरणात्तादृशार्थानां गणेऽनुकरणावश्यकत्वे इतरेषामनुकरणे मानाभावेन समुदायस्य नाव्ययत्वम् LaŚabdeŚe. i. 363.5.

अनुकरणीय (anu-karaṇīya) *adj.* 1 to be followed सर्व(त्रा ? ना)ग-रिकानुकरणीयलीलासौष्ठवः ... रणमल्लसेनापतिकुमारः ... अब्रवीत् AvantiKa. 13.18; II to be represented or portrayed by acting विभावैर्जनितोऽनुभावैः प्रतीति-पदं नीतो व्यभिचारिभिरुपचितो मुख्यवृत्त्यानुकरणीये रामे तद्रूपतानुसंधानादनुकर्तरि प्रतीयमानः स्थायी रसः Kāvyānu.(He.) 68.21.

अनुकरणीयता (anukaraṇīya-tā) *f.* the state of being fit to be imitated (गायनैर्गायते शुष्कम्) यच्छन्दो निपातः ... तेन यत्र काव्ये प्रयोगे वा शुष्कमित्यनुकरणीयतया शून्यं गायनैरिति न तु पात्रैः AbhinBhā. iii. 67.25 (*on* 19.121)

अनुकरणोद्युक्ता (anukaraṇodyuktā) *adj.* (*f.*) striving to imitate तसे हंस न गीतिरत्र सरसा सा कान्तसीमन्तिनीलीलाचङ्क्रमणक्रमानुकरणोद्युक्ता च युक्ता गतिः AnyoMuLa. 101.

अनुकरशीतमुख (anukara-śītamukha) [grammar and meaning ?] अनुकरशीतमुख इव भैरवता(? तां) वहता बहुबाहुषण्ड परिपुञ्जनया नूपुरन् । अजनि परस्परान्वयविधिर्जगदाक्रमणप्रवणमहोदयेन तमसा नु तदा ककुभाम् Kapphiṇā. 11.32.

अनुकर्णम् (anukarṇam) *adv.* 1A behind the ear संतप्तस्तपनमरीचिभिः ...। क्षुण्णोऽपि भ्रमरगणः स्थितोऽनुकर्णं छाया यत्पदमपि सा वरं न तूष्णम् RāghPāṇ. (Dha.) 14.18 (comm. कर्णपश्चाद्भागे); 1B upto the ear विना कर्णेन तेन स्त्रीनेत्राणां न रतिः कचित् । इतीव जज्ञिरे तेषामनुकर्णं प्रवृत्तयः PrabaCin. 55.7; 2 towards the king Karṇa, PrabaCin. 55.7.

अनुकर्तव्य (anu-kartavya) *adj.* to be imitated or followed यतो यच्छति भूतानि सर्वाण्येवाविशेषतः । तस्य राज्ञानुकर्तव्यं यन्तव्या विधिवत्प्रजाः MahāBhā. xii. 92.40; प्रयोगादनुकर्तव्यो विस्तरो ह्यतिविस्तरः । देशेषु देशेषु ViṣṇuDhaP. iii. 7.10.

अनुकर्तव्यरुत (anukartavya-ruta) *adj.* whose (sweet) sounds are to be imitated पारावतपरभृतशुकमधुकरहारीतहंसदात्यूहाः । अनुकर्तव्यरुताः KandaCū. ii. 7.8.

अनुकर्तुकाम (anukartu-kāma) *adj.* desirous of imitating नैकं तमः-स्तवकमूर्ध्वमपाकुथास्त्वम् एणं त्यजास्य विमले नयने गृहाण । लोलालकं तरलवीक्षित-मायताक्ष्याः साक्षान्मुखं यदि भवाननुकर्तुकामः SubhāRaK. 16.15; SūktiMu. 53.36.

अनुकर्तुम् (anu-kartum) *inf.* in order to imitate, to emulate or to follow न वयं प्रभवस्तां त्वामनुकर्तुं गृहेश्वरि । अप्यायुषा वा कार्त्स्न्येन BhāgP. iii. 14.20; ज्ञानं वा तद्रूपविकलार्थसामर्थ्येनोत्पद्यमानं तद्रूपमनुकर्तुं युक्तम् HetuBiṬ. 97.28; स तदाभ्युदास वेलातटम् ... हरीशः । मैनाकमम्बुनिधिमग्नमिवानुस(v. l. क)र्तुं मेरुर्महीधरसहस्रशरीरमूलः RāmC. 25.47; उपजातकुतूहलो नीलकलपक्ष-माप(? पा)टलचञ्चुपुटमनुकर्तुमिव तस्य शुकविहङ्गस्याशेषम् ... अस्तगतो निनाय निज-मण्डलं चण्डभानुः TilaMañ. 330.7; भवतामपि युक्तं वैनतेयानुकूलं जीवितफलं तदनुकर्तुमिति श्रद्धा च जनयन्त्यात्मामपि तद्दर्शनेन गोष्ठीश्च प्रवर्तयेत् JayaMa. 60.3 (*on* 1.4); स्फुरदन्दुकलासदृशं तामनुकर्तुं कलयापि धाष्ट्र्यमेति । न रतिर्न शची NavaSāC. 5.24; लोके त्वत्सदृशी लक्ष्मीर्न श्रुता न विलोकिता । शक्यानुकर्तुं केनेन या न पूर्वैर्न चापरैः DaśāvaC. 5.138; तव मुखमनुकर्तुं तन्वि वाञ्छा द्वयोश्च SubhāRaK. 16.27; उषसि गुरुसमक्षं लज्जमाना मृगाक्षी रतिकृतमनुकर्तुं राजकीरे प्रवृत्ते । तिरयति SubhāRaK. 29.5; तनूजस्ते किं प्रश्नेनामुना प्रभो । वस्तु कश्चिद-तिक्रान्तं नानुकर्तुं क्षमोऽधुना RājTa.(Ka.) 4.406; तदन्तशोभामनुकर्तुमेषा नाभूद्यतो दाडिमबीजपङ्क्तिः । ... RāghPāṇ.(Ka.) 2.15; विष्णुम् । अनुकर्तुमयं च तद्दरीशः ... Yādavā. 15.53; समग्रविद्याविदुरैर्न नो गुरोस्तथानुकर्तुं चरितं प्रगल्भ्यते Garvā. 233; अनुमनेकम् ... स पश्यन् । विभवेन बिडौजसोऽनुकुर्वन्नपि नेत्रैरनुकर्तुमाहतोऽभूत् Acyutarā. 2.26; दिव्यं पयः क्षोणि-तलेऽवतार्य संस्कीर्ति तनिवानुकर्तुम् । भौमं रजो वाजिखुरप्रसूतं पताकिनी तस्य दिवं निनाय Gaṅgāva. 8.80; कन्यानिमित्तमनुकर्तुमनर्हमेषं मानः कथं बत सह त्रपयो-ज्झितव्यः JānaPa. 1.25.

अनुकर्तृ (anu-kartṛ) *adj.* 1A who follows, follower कर्ताहमनुकर्ता त्वं लोकानां स्थितिकारणे SkandP. v(1). 4.80; 1B accompanyist गीतस्यान्तेऽ-नुकर्तापि भागशश्चातुरीवशात् । निरन्तरैः पाणिघातैः समुदायानुकारिणम् । वादको दर्शयेद्यत्र यत्रैवं तं प्रचक्षते SaṅgīRa. iii. 264.3 (6.175); 2 who acts in imitation, actor तेन स्थाय्येव विभावानुभावादिभिरुपचितो रसः । स्थायी भवन्न-नुपचितः । स चोभयोरपि । मुख्यया वृत्त्या रामादौ अनुकार्येऽनुकर्तर्यपि चानुसंधान-बलात् AbhinBhā. i. 272.12 (*on* 6.31); i. 292.12 (*on* 6.34); i. 317.18 (*on* 6.62); अनुकर्तरि यः स्थाय्यवभासः ... स एव ... रसः Loc. 69.7 (*on* 2.4); Kāvyānu.(He.) 68.18; 3 who resembles (i. e. the individual soul) अतोऽनुकर्ता प्रजापतिवाक्ये निर्दिष्टोऽनुकार्यं ब्रह्म दहराकाशः BrahmSūBh.(Rā.) 308.18 (*on* i. 3.21); अनुकर्तुर्जीवादनुकार्यः परब्रह्मभूतो दहराकाशोऽर्थान्तरभूत एव VedāntDī. 53.1 (*on* i. 3.21); अनुकृतेश्चानुकर्ता जीवो नित्यनिर्मुक्तस्वरूपो दहरो न भवितुमर्हति VedāntPāSau. 94.20 (*on* i. 3.22); दहराकाशो जीवो न भवति जीवानुकार्यत्वात् अनुकर्त्रनुकार्ययोर्भेदावश्यंभावात् ŚivārkaMaDī. i. 10.21 (*on* i. 1.1); i. 11.9 (*on* i. 1.1); अनुकार्यानुकर्त्रोर्मिथोऽन्यत्वं तु सुसिद्धं 'पवनमनुहरते हनुमान्' इत्यादिषु GoviBh. 49.8 (*on* i. 3.22)

अनुकर्तृगत (anukartṛ-gata) *adj.* present in (the actor) who acts in imitation किमिदमनुकार्य(? गतं) कवेः शिक्षार्थमुपदिश्यते, तथानुकर्तृगतं नटस्य (वा) AbhinBhā. iii. 151.23 (*on* 22.3)

अनुकर्तृगतत्व (anukartṛgata-tva) *n.* the state of being present in (the actor) who acts in imitation अनुकर्तृगतत्वं चास्य (नटस्य) निरस्यति ... राघवादेः सत्यताम् । दर्शयन्नर्तको नैव रसस्यास्वादको भवेत् SāhiDa. 90.1.

अनुकर्तृस्थत्व (anukartṛstha-tva) *n.* the state of being present in (the actor) who acts in imitation अनुकर्तृस्थत्वेन लिङ्गबलतः प्रतीयमानः स्थायी भावो मुख्यरामादिगतस्थाय्यनुकरणरूपः AbhinBhā. i. 272.22 (*on* 6.31)

अनुकर्त्रनुकार्यभाव (anukartranukārya-bhāva) *m.* relation between that which resembles (i.e. the individual soul) and that with which it has resemblance (i.e. Brahman) दहराकाशो न जीवः । अनुकर्त्रनु-कार्यभावस्य भेदगर्भत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 441.25 (*on* i. 3.21)

अनुकर्त्रालम्बना (anukartṛ-ālambanā) *adj.* (*f.*) depending upon (the actor) who acts in imitation स्थायिनि प्रतीतिगोचरतयास्वादरूपा प्रति-पत्तिरनुकर्त्रालम्बना नाट्यैकगामिनी रसः Loc. 69.4 (*on* 2.4)

अनुकर्मचेतस् (anukarma-cetas) *adj.* having the mind fixed on rituals भवांस्तु पुंसः परमस्य मायया ... हतात्मनस्त्वनुकर्मचेतसस्त्वनुग्रहं कर्तुमिहार्हसि प्रभो BhāgP. iv. 6.49.

अनुकर्मन् (anu-karman) *m.* name of a deity विश्वे चाग्निमुखा देवाः ... तेषां नामानि वक्ष्यामि ... अति(v.l. नु)कर्मा प्रतीतश्च MahāBhā. xiii. 91.36; *n.* renovation (of building) यथानुकर्म विज्ञेयं धाम्नां वा कालपाकतः । पतितं

स्खलितं जीर्णे प्रासादाङ्गं यदा भवेत् IśānŚiPa. ii. 35.1; [imitation, a subsequent rite or ceremony, MW., Apte]

अनुकर्मविधान (anukarma-vidhāna) *n.* undertaking of renovation इत्येवमुक्तमनुकर्मविधानमादौ IśānŚiPa. ii. 35. 121.

अनुकर्मविधि (anukarma-vidhi) *m.* rule regarding renovation (मयः) अनुकर्मविधिं तथा ।··· संक्षिप्याह यथाक्रमम् MayaMa. 1.10.

अनुकर्ष (anu-karṣa) *m.* 1 the bottom or axle-tree (of a carriage) अनुकर्षान्पताकांश्च तूणीरांश्च धनूंषि च । सर्वान् रथवरे कुर्याः MahāBhā. i. App. I. 114 (333); शराणामनुकर्षाणाम् ··· । राशयस्तत्र दृश्यन्ते MahāBhā iii. App. I. 26(5); अनुकर्षैः पताकाभिरुपासङ्गैर्ध्वजैरपि ।··· विबभौ मही MahāBhā. vi. 92.64; vi. 85.34; तस्यार्जुनिः ··· अनुकर्षं च सायकैः ।··· व्यधमत् MahāBhā. vii. 37.6; vii. 43.17; ततो विबुधशार्दूलाः ··· चक्रः ··· अनुकर्षान् महान्तीषान्वरूथं चापि तारकाः MahāBhā. viii. 24.70; कूबरं रथचक्राणि ईषा ···। युगं चैवानुकर्षं च शरभूतमभूत्तदा MahāBhā. ix. 13.7; सोपसङ्गानुकर्षाणां ध्वनिनां सवरूथिनाम् ।··· सहस्राणि दशैव तु HariVam. 432*(1); MatsyaP. 44.67; सवरूथः सानुकर्षः ··· शुक्रस्यापि रथो महान् ViṣṇuP. ii. 12.17; सूर्यरथस्याथ सन्निवेशं निबोधत ·· निमेषश्चानुकर्षोऽस्य VāyuP. i. 51.62; MatsyaP. 125.45; BrahmāṇḍP. i. 22.70; LiṅgaP. i. 72.9; ŚivaP. ii(5).8.12 (229B.7); [AmaK. 1582; AbhidhāCin. 757; AnekāSa. 357; Vaija. 115; 133; AnekāSam. 4.316; NānārthāSam. iii. 8.28; ViśvaPra. 173.28; DharK. 2653; MediK. 183.48; NānārthSam. 3.25; ViśvaLoK. 383.32; ParyāŚaRa. 986; ŚabdaRa.(Su.) 3.262; KośaKaTa. 1.6182; KalpaK. 104.138; ŚabdaRaSaK. 333.11]; 2 name of one of the fourteen modes of attacking the target by dragging it along प्रकर्षणाकर्षणाभ्यामभ्याकर्ष(v. l. अनुकर्ष)विकर्षणैः । आकर्षेतां तथान्योऽन्यम् MahāBhā. ii. 21.14; पर्याकर्षानुकर्षौ ··· एतानि वल्गितान्याहुश्चतुर्दश धनुर्विदः NītiPra. 4.18; 3A dragging along (a term from the preceding rule to the following rule) or enforcement (of a term from the preceding rule to the following) (often by the device of the particle *ca*) अतयसि ठंश्चेत्यनन्तरस्यानुकर्षः Vār. 1 *on* P. v. 1. 84; MahāBh. ii. 359.21 (*on* v. 1.84); चकारेण पुंलिङ्गपदस्याप्यनुकर्षात् BhaṭṭCan. 38.11 (*on* xiv. 1.5); 3B consideration or continuation (of the earlier topic or context) असन्नेव स भवति ··· इति चानुकर्षात् BrahmSūBh.(Bhā.) 27.7 (*on* i. 1.19); स एष इति ··· °निर्दिष्टस्यान्तः प्रविश्य प्रशासितृत्वेनानुकर्षात् BrahmSūBh.(Rā.) 364.10 (*on* i. 4.15); प्रशसाया अपि सार्थकत्वं पूर्वप्रश्नस्यैवानुकर्षे घटते PrakaVi. 334.24; ईडजनोर्ध्वे च [इत्यत्र ईशोऽप्यनुकर्षः PrakriKau. ii. 210.8; चकारेण ल्टोऽनुकर्ष इत्याह Prasā. ii. 447.15; श्रुतस्यानुकर्षो न तु श्रोष्यमाणस्येति पदशक्तिविसंवादात् DaṇḍaVi. 194.14; अत्रेत्युक्ते यतोऽप्यनुकर्षः संभाव्येत SiddhāKau. 254B.21 (*on* iv. 3.7); चेन 'इचि' इत्यनुकर्षः LaŚabdeŚe. i. 236.1; ii. 81.2; [Kośas give *anukarṣa* in the sense of *anukarṣaṇa* -- AnekāSa. 357; AnekāSam. 4.316; NānārthāSam. iii. 8.28; NānārthSam. 3.25; MediK. 183.48; DharK. 2653; ViśvaLoK. 383.32; ŚabdaRaSaK. 333.11; *anukarṣa* as one of the meanings of *iti* -- ViśvaPra. 173.28; DharK. 2899; MediK. 196.22; ViśvaLoK. 409.21]; *n.* arrears or backlog of unfulfilled nature or orders (such as payment of dues to the government अनुकर्षं च निष्कर्षं व्याधिपावकमूर्च्छनम् । सर्वमेव न तत्रासीदर्मनित्ये युधिष्ठिरे MahāBhā. ii. App. I. 4(8) (BhārBhāDī. अनुकर्षं दारिद्र्याद् राजकीयद्रव्यस्यातीतवर्षस्य ऋणत्वेन धारणम्) [attraction, invoking, summoning by incantation, delayed performance of a duty, lagging behind in a ceremony, MW., Apte.]

अनुकर्षक (anukarṣa-ka) *m.* the bottom or axle-tree of a chariot अधःस्थं दारु स्यादनुकर्षकः ŚabdaRa.(Vā.) 2645; *adj.* (anu-karṣaka) which draws along; cf. अनुकर्षकचकार.

अनुकर्षकचकार (anukarṣaka-cakāra) *m.* the particle *ca* which drags along or enforces (the item from the preceding rule to the following) विशेषासंप्रत्ययादित्यनुकर्षकचकारवैयर्थ्यापत्तिः LaŚabdeŚe. i. 91.9.

अनुकर्षण (anu-karṣaṇa) *n.* AI dragging along or enforcement (of the items from the previous rule to the following rule) दधस्तयोरनुकर्षणानर्थक्यं स्थानिवत्प्रतिषेधात् Vār. 1 *on* P. viii. 2.38; MahāBh. iii. 40.20 (*on* viii. 2.38); यत्र स्वरितत्वेनानुवृत्तौ सिद्धायां चकारेणानुकर्षणं क्रियते तत्रास्या व्यापारः PariVṛ.(Si.) 92.16; 141.5; तेन कर्तरि कृदिति सूत्रस्थकर्तुरनुकर्षणात् MayūMāli. 265.10 (*on* iii. 4.8); चकारेण लोटोऽनुकर्षणं प्रासकालार्थम् SiddhāKau. 476B.12 (*on* iii. 3.163); AII consideration or continuation (of the previous context) न तावद् ··· अतिवादित्वस्यैतदनुकर्षणमिति शक्यं वक्तुम् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 156.1 (*on* i. 3.8); न पूर्वस्यैवोत्तरत्रानुकर्षणमिति चेत् न BrahmSūBh.(Śaṅ.) 237.10 (*on* i. 4.6); तस्मात 'येयं प्रेते' इत्यस्यैव प्रश्नस्यैतदनुकर्षणम् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 238.17 (*on* i. 4.6); 246.14 (*on* i. 4.11); अपिशब्दो नित्यत्वज्ञापनार्थः । अहरहरित्यनुकर्षणात् BālaKrī. i. 43.22 (*on* 1.25); तदपि निषिद्धं चेत्यनुकर्षणात् TātpaṬ.(Vā.) 209.24 (*on* i. 1.9); तस्य प्राणमयस्यैष एव प्रकृतश्चिद्धातुः प्राणे च प्रतिबिम्बितः ··· इति प्रकृतस्यैव विशिष्टात्मनमात्मभूतस्यानुकर्षणात् PrakaVi. 115.21; महाप्रकरणमिति शङ्कनीयम् ··· अतिवादित्वस्यानुकर्षणेन तत्रापि प्राणप्रकरणानुवृत्त्यवसायात् ŚivārkaMaDī. i. 413.6 (*on* i. 3.7); न चानुकर्षणाकर्षणाभ्यां मुक्तस्य तत्प्राप्तिः GoviBh. 322.14 (*on* iv. 4.17); B dragging or pulling along (a thing) सुप्तं नाम निद्राभिभवः, इन्द्रियविषयोपगमनमोहनक्षितितलशयनप्रसारणानुकर्षणादिभिर्विभावैः समुत्पद्यते NāṭyaŚā. 7.114(2); C dragging in (of the senses) तत्रारण्योपभोगश्च तपोभिश्चानुकर्षणम् ··· इत्येषः ··· वानप्रस्थाश्रमः MārkP. 28.25; [Kośas give *anukarṣaṇa* as meaning of *anukarṣa*- AnekāSa. 357; AnekāSam. 4.316; ViśvaPra. 173.28; ŚabdaRaSaK. 333.11; DharK. 2653; ViśvaLoK. 383.32; NānārthSam. 3.25; NānārthāSam. iii. 8.28; MediK. 183.48; *anukarṣaṇa* in the sense of *caṣaka*, Vaija. 140.53; ŚabdaRaSaK. 122.12]

अनुकर्षणसामर्थ्य (anukarṣaṇa-sāmarthya) *n.* [Abl.] on the strength of enforcement (of the item by the particle *ca*) यो हि मन्यते अनुकर्षणसामर्थ्यान्मेऽत्र भवल्लोपे तेन प्रतिषेधो वक्तव्यः स्यात् MahāBh. iii. 404.23 (*on* viii. 2.38); तत्र चकारेणानुकर्षणसामर्थ्यादिक इत्येतदर्थपदार्थतामुत्सृज्य स्वरूपपदार्थतामनुभवति Nyās. i. 48.20 (*on* i. 1.5)

अनुकर्षणानर्थक्य (anukarṣaṇānarthakya) *n.* redundance of the enforcement (of the item by the particle *ca*) दधस्तयोरनुकर्षणानर्थक्यं स्थानिवत्प्रतिषेधात् Vār. 1 *on* P. viii. 2.38.

अनुकर्षणार्थ (anukarṣaṇārtha) *adj.* meant for the sake of dragging along or enforcement (of an item from the preceding rule or context to the following one) अन्यस्याः संज्ञाया वचनाच्चकारस्य चानुकर्षणार्थस्याकरणात्प्रकृताया वृद्धिसंज्ञाया गुणसंज्ञा बाधिका भविष्यति MahāBh. i. 44.11 (*on* i 1.3); चकारः कर्तव्यो विभाषेत्यनुकर्षणार्थः MahāBh. i. 295.16 (*on* i. 3.93); किमर्थश्चकारः । अनुकर्षणार्थः MahāBh. i. 408.22 (*on* ii. 2.4); i. 409.2 (*on* ii. 2.4); i. 457.12 (*on* ii. 3.32); अन्यस्य प्रत्ययस्य वचनाच्चकारस्य चानुकर्षणार्थस्याकरणात्प्रकृतस्य खनो दयतो बाधको भविष्यतः MahāBh. ii. 372.17 (*on* v. 2.4); नैवार्थोऽनुकर्षणार्थेन चकारेण नापि तयोर्ग्रहणेन MahāBh. iii. 405.3 (*on* viii. 2.38); चशब्दोऽकुशल इत्यनुकर्षणार्थः Sphuṭā. ii. 50.8 (*on* 2.29); चकारः श्वसोऽनुकर्षणार्थः KātanVṛ. *on* ii. 6.41; तदनुकर्षणार्थं चकारकरणमनर्थकं स्यात् Nyās. i. 48.22 (*on* i. 1.5); चकारोऽत्र क्रियते क्यचः अनुकर्षणार्थः Nyās. i. 498.21 (*on* iii. 1.9); चकारोऽप्यन्तवजेमित्यस्यानुकर्षणार्थः KāvyālaṅSū. v. 1.3; चकारः, पञ्चका इत्यनुकर्षणार्थः MṛtaSaṁ. 32.14 (*on* 3.47); चशब्दः ··· पूर्वस्य प्रामाण्यसंभावनाहेतोरर्थविभागवस्वस्यानुकर्षणार्थः TātpaṬ.(Vā.) 430.23 (*on* ii. 1.68); सांसिद्धिकं च द्रवत्वमम्भस्येवेति अनुकर्षणार्थः चकारः Kiraṇā. 70.12; 251.18; देवर्ष्यादिभेदेन पञ्चेत्यस्यानुकर्षणार्थश्चकारः TattvSaṁkhyā. 43.4; तथा चशब्दौ समुच्चयार्थौ । मानमित्यस्यानुकर्षणार्थौ वा NyāySu.(Ja.) 7A.10 (*on* i. 1.1); अविरुद्धमादावित्यस्यानुकर्षणार्थम् NyāySu.(Ja.) 230B.3 (*on* ii. 1.1); ज्ञापकम् ··· उक्तोऽनुकर्षणार्थं चकारकरणम् PariVṛ.(Si.) 140.23; किमपर्यन्तस्येत्यनुकर्षणार्थेन चकारेणेति PariVṛ.(Si.) 147.20; चकारो हि विसर्जनीय इत्यस्यानुकर्षणार्थः Prasā. i. 100.11; उत्तरसूत्रे चकारेण तस्यानुकर्षणार्थम् Prasā. i. 453.19; ii. 586.15; ii. 706.17; LaŚabdeŚe. i. 504.11.

अनुकर्षणीय (anu-karṣaṇīya) *adj.* (earlier context) to be considered or continued न च पुनः ··· प्राणविषयमतिवादित्वं परत्रानुकर्षणीयम् इति वाच्यम् GoviBh. 44.1 (*on* i. 3.8)

अनुकर्षत् (anu-karṣat) *adj.* I taking along with (i.e. leading) अनीकमनुकर्षतः । महान्दुर्योधनस्यासीन्नागो मणिमयो ध्वजः MahāBhā. vi. 17.25; अनुकर्षन् सर्वसेनां हस्त्यश्वरथसंकुलाम् VāyuP. ii. 36.105; अनुकर्षन्स वै सेनाम् BrahmāṇḍP. i. 31.78; ii. 73.105; LiṅgaP. i. 40.52; II dragging along वस्त्रमुत्तमम् । सलीलमनुकर्षन्तं विमुक्तं सक्तमङ्गदे Rāmā. v. 16.20.

अनुकर्षत्वपरिग्रह (anukarṣatva-parigraha) *m.* acceptance of the position of the axle-tree (of the chariot) तस्यानुकर्षत्वपरिग्रहेण ग्रहैरुपान्तक्षितिरालम्बे ŚrīKaC. 20.6.

अनुकर्षन् (anu-karṣan) *m.* the bottom or axle-tree (of a chariot) कुबरं चाधस्तदारावनुकर्षा नरि नान्तगः ŚabdaRa.(Su.) 3.262.

अनुकर्षाप्रदर्शन (anukarṣāpradarśana) *n.* non-indication of con-

tinuation अत्रासच्छन्दोक्तस्य तत्सदासीदित्यनुकर्षप्रदर्शनं सच्छन्दस्य चिदचित्सा-धारण्यनिबन्धनम् ŚrutaPra. ii. 131.27 (*on* i.4.15)

अनुकर्षार्थ (anukarṣārtha) *adj.* meant for the sake of continuation चशब्दः पूर्वसूत्रात्रमोऽनुकर्षार्थः TattvPrakā. 209A.4 (*on* iv. 2.7)

अनुकर्षित (anu-karṣita) *n.* dragging, pulling आलेख्यमानास्तस्याङ्ग-सेवार्थमनुकर्षितम्। करिण्योत्त(?ऽत्र) पुनः क्रीडां नरेन्द्रस्येव कुर्वते Hastyāyur. 203.1 (2.13)

अनुकर्षिन् (anukarṣ-in) *adj.* [*f.* -iṇī] 1 dragging out (of the body), removing दोषानुकर्षिणी मात्रा सर्वमार्गानुसारिणी CaraS. i. 13.34; 2 which attracts यो जितः पञ्चवर्गेण सहजेनात्मकर्शिना (v.1. अनुकर्षिणा)। आपदस्तस्य वर्धन्ते MahāBhā. v. 34.53.

अनुकल (anu-kal-) x. v. A to think about भगवन्तम्।··· अनुकलयति सा तु भवन्तम् BṛDharmaP. i. 44.89; तते ··· वपुरनुकलये मारुतागारनाथ Nārāy. i. 1.6; B to put together तैरेकैकस्य भागैः परमनुकलयत्यर्धमर्धं चतुर्भिः TattvMu. 1.17.

अनुकलक्षाम (anukala-kṣāma) *adj.* emaciated in all parts बाला केवलमङ्गकैरनुकलक्षामैर्विविक्तस्थले ध्यायन्ती किल किंचिदन्तरवुना निस्पन्दमास्ते सदा VasaTi. 27.18.

अनुकलघट्टित (anukala-ghaṭṭita) *adj.* reaching (the top of the house) every moment हर्म्याग्रेष्वनुकलघट्टितो गृहाणामास्कन्दन्निव हरितां च संधिबन्धान्।··· प्रसरति पौरघोष एषः VasaTi. 19.3.

अनुकलप्रणादिन् (anukala-praṇādin) *adj.* always producing (sweet) sounds दर्शयामास ··· देवोद्यानम् ··· विहङ्गैश्चानुकलप्रणादिभिः। विनादितम् LiṅgaP. i. 92.14.

अनुकलम् (anukalám) *adv.* A in accordance with the parts (i.e. part by part) षोडशभिर्ऋग्भिर्जुहोति षोडशकला वै पशवोऽनुकलमेवास्मिन्वीर्यं दधति ŚatBr. XII. viii. 3.13; अयमनेककालार्जितमूर्जितं यशो भोजभूमीभुजामनुकलं कलङ्कयति KamVa. 6.4(1); B at every moment, always आशाकालाननुकलमसू(?सून्) निर्द(यं ?हन्) निर्दयो मे। कालक्षेपं न खलु घट(?सह)ते कामबाणः कठोरः HaṁsSaṁ. 30; न च सैव साक्षाद्ब्रह्मप्राप्तिः, अस्यानुकलं विच्छेदात् ŚatDū. 137. 17; स्फुटनखरदनाङ्कमङ्गनानाम् ···। वपुरनुकलमैक्षत क्षितीशः MadhuVi. 6.67; आलीलोकैरनुकलमशून्यान्तिकाया नताङ्ग्याश्चेष्टाः काश्चिच्छृणु नववियोगेऽत्र संभाव्यमानाः MayūSaṁ. 2.53; शोषयत्यनुकलं विवर्तनैः सा सखीजनमखेदयन्मुहुः Nalābhyu. 3.7; 6.14; मातङ्गानां कुलमनुकलं यत्र वासं विधत्ते HaṁsDū.(Vā.) 40; वितरणपरिपाटीं यस्य विधाधु(ध)रीणां नखरमुखरवीणानादगीतां निशम्य। अनुकलमयमावालांव(बु)िं [वं]वापदेशादमरनगरशाखी लज्जया मज्जतीव EI. xi. 331.44; xii. 173.45; निजजनविरहव्यथा यथास्माननुकलमुत्तपति प्रतिप्रतीकम् KamVa. 4.33; वालिसुतः ··· अनुकलमीक्षितः प्लवंगैः AdbhuDa. 3.8; 8.34; संपीडयन्त्यनुकलं नमयन्ती मस्तकं कृताश्लेषाः KandaCū. ii. 8.7; Ḍamaru. 7(1); भृत्यापोषणलालनान्यनुकलम् ··· वृद्धिमुपेयुषोस्तनययोः कुर्वन् ··· असौ ĀnandRa. 3.22; 5.54; 7.35(9)

अनुकलय्य (anukalay-ya) *ger.* having thought प्रियेऽस्तिन्द्रिऽनुकलय्य कोऽपि। आलिङ्ग्य चैकामपरां निगूह्य मनोजसंजीवनमाततान PadyaVe. 329.

अनुकलास्त्र (anukalāstra) *n.* repeated utterance of a *mantra* of weapons दहेदनुकलास्त्रेण केवलास्त्रेण भस्मसात् AgniP. 84.52.

अनुकलिङ्गम् (anukaliṅgam) *adv.* near (the country) Kaliṅga अहम् ··· निवर्तमानो व(र्ति?तै)न्यामनुकलिङ्गम् तुङ्गदारुणि महत्यरण्ये रमणीयं किमपि शङ्करायतनं निवार्य AvantiKa. 186.8.

अनुकलितचिन्मात्रगहना (anukalitacinmātra-gahanā) *adj.* (*f.*) concrete because of the experienced consciousness only अनुकलितचिन्मात्रगहनां स्वसंविर्त्ति योगी रसयति शिवाख्यां परतनुम् DevīPañ. 5.18.

अनुकल्प (anu-kalpa) *n.* [listed in the *ukthādi gaṇa*, GaṇPā. 22.11] a substitute, secondary alternative procedure or rule or method or path अथ चतुर्विधं भस्मकल्पम्।··· अग्निहोत्रसमुद्भूतं विरजानलजमनुकल्पम् BṛJābāU. 3(34); भक्त्या संप्रतिपन्नानां विना शाठ्येन मायया। व्रतिनां मुख्यतः सम्यगनुकल्पं समं स्मृतम् PauṣkS. 31.301; बिम्बस्य ···। जातेऽवयववैकल्ये ह्यनुकल्पमिदं शृणु PauṣkS. 38.98; स्वजातीयगुरोर्विप्र अभावादिदमाचरेत्। अनुकल्पं द्विजाद्यैश्च आत्मसंस्कारसिद्धये JayāS. 18.16; पूर्वमुक्ते तु वासरे। न कल्पिते ध्वजारोहे तूत्सवारम्भवासरे। ध्वजस्यारोहणं कृत्वा तत्पश्चात् क्रियते तु यः। अनुकल्पमिदं विद्धि PāraS. 16.28; कुशिकसुतकुशाग्रतोयबिन्दोरिदमनुकल्पमवेत कार्मुकं मे AnargbaRā. 2.63 (comm. गौणम्); पुष्पं गृहीत्वा तु आसनं चोपकल्पयेत्।··· इदं परायणं परस्परप्रीतिकरं प्राणरक्षणं प्राणिनां स्विष्टं तदनुकल्पम् ··· तदेव गृहाण VarāP. 118.44; सर्वत्रैकरूपशब्दार्थव्यवहारदर्शनात् संगानमनुकल्पम् NyāyRa. 678.11 (*on* 5(15).133); *m.* 1 alternative or subordinate procedure or method स्वधर्मानन्तरा वृत्तिर्यान्यानुपजीवतः। वहतः प्रथमं कल्पमनुकल्पेन जीवनम् MahāBhā. xii. 128.24; प्रभुः प्रथमकल्पस्य योऽनुकल्पेन वर्तते। न सांपरायिकं तस्य दुर्मतेर्विद्यते फलम् MahāBhā. xii. 159.16; ManuSm. 11.30; TantrVā. 110.19 (*on* i. 3.4); ViṣṇuDhaP. i. 161.17; भार्याः कार्याः स्वजातीयाः ··· इति पूर्वकल्पः। ततोऽनुकल्पः चतस्रो ब्राह्मणस्यानुपूर्व्येण ŚaṅkhaLiDS. 64; एष वै प्रथमः कल्पः प्रदाने हव्यकव्ययोः। अनुकल्पस्त्वयं ज्ञेयः सदा सद्भिरनुष्ठितः ManuSm. 3.147; KūrmaP. 601.6 (2.21); कुण्डाः ···। अनुकल्पे तु विहिता जङ्गमा मन्त्रतर्पणे PauṣkS. 29.13; एतान् नियोजयेच्छ्राद्धे पूर्वोक्तान् प्रथमे नृप। ब्राह्मणान् पितृतुष्टयर्थमनुकल्पेष्वनन्तरान् ViṣṇuP. iii. 15.4; अमांव हि श्रुतस्यानुकल्पः प्रतिनिधिः ŚābaBh. 1426.19 (*on* vi. 3.35); मुख्यः स्याद् प्रथमः कल्पोऽनुकल्पस्तु ततोऽधमः AmaK. 1432; AgniP. 364.8; SmṛtiCan. v. 160.8; शुद्धिरेषा च मौलिकी।··· अनुकल्पे तु तां वक्ष्ये PāraS. 3.222; 6.110; नित्ये नैमित्तिके काम्ये प्रायश्चित्ते तथैव च। मानं नवविधं विप्र शृणु मुख्यानुकल्पयोः PāraS. 18.2; अपक्षीयमाणपक्षदीक्षितोऽनुकल्पेन परिचरेदा दशम्याः PārāSū. 15.10; 18.22; यद् द्विराचामति तेनात्मानं स्नातं कुरुते स्नानस्यैषोऽनुकल्पः PārāSū. 45.6; 54.1; आचार्योपनयनं तु ब्राह्मणस्यानुकल्पः BālaKrī. i. 35.8 (*on* 1.15); 1.46.21 (*on* 1.29); मुख्याभावे योऽनुष्ठीयते प्रतिनिधिन्यायेन सोऽनुकल्प उच्यते ManuBh. 1. 271.8 (*on* 3.137); इदानीं काम्ये नित्यसंयोगे चानुकल्पो वक्तव्यः Mitā. 18.20 (*on* 1.56); 126.28 (*on* 2.3); 143.11 (*on* 2.19); प्रथमकल्पादन्योऽनुकल्पः GaṇRa. 4.307(347); तत्कर्णौ भारती दूनौ विमृश्याऽभीमजागिराम्। अध्वनि ध्वनिर्विर्णैरनुकल्पैर्व्यनोदयत् NaiṣC. 17.12; नेन मुख्यकल्पानुकल्पयोरसंभवे प्राप्तकल्पोऽयमिति संभवति HārLa. 120.10; अत्रानुकल्पमाह वसिष्ठः SmṛtiCan. ii. 301.16; कुम्भो द्रोणद्वयमिति गृह्यमाणे विंशतिद्रोणादिकं प्रथमकल्पादनुकल्पमनुकल्प्य न समञ्जसं स्यात् CaturCin. i. 393.6; iii(2). 6.6; iii(1). 299.1; iii(1). 758.5; iii(1). 1042.18; दर्व्यादिहोमेऽनुकल्पेन वाक्येन विधेयार्थक्रियमाणे तस्य कारणत्वाभावान्न युज्यते NyāySu.(So) 89.18 (*on* 1.2.27); सावित्रीमधीत्यान्याध्ययनाशक्तावुपाकरणाद्वा पूर्वमगृहीतवेदस्य ब्रह्मचारिणोऽनुकल्पः ManvaVi. 178.26 (*on* 2.104); 293.13 (*on* 3.24); 295.5 (*on* 3.26); 1355.19 (*on* 11.27); यत्कौपीनादिपरिग्रहणमस्ति तदप्यस्य योगिनः परमहंसस्य मुख्यः कल्पो न भवति, किं त्वनुकल्प एव JīvanVi. 147.18; तत्कथमनुकल्पः स्यात् NyāySu.(Ja.) 52B.7 (*on* i. 1.1); योगीश्वरोक्तमनुकल्पमेव मुख्यं मन्यते नारदः Subodhi. 2.25 (*on* 2.3); त्रिणाचिकेतव्यतिरिक्तानां स्वस्त्रीयादीनामनुकल्पमाह मनुः 'अनुकल्पस्त्वयम्' DīpKa. 26.26 (*on* 1.220); पूर्णानुष्ठानशक्तस्य ··· मुख्यकल्पसमर्थस्यानुकल्पेन वृत्तौ च दोषमाह PāñeRāRa. 176.2; अनुकल्पेनापि यथासंभवमेते (पञ्चयज्ञाः) कर्तव्याः ManvaMu. 100.32 (*on* 3.71); जीवात्मसंयमस्तु तत्रानुकल्प इति YogSā. 19.2(1); उपास्त्या तु विलम्बेनेति योगमार्गोऽनुकल्पः SiddhāLeSaṁ. 393.3; वामहस्तेन पूजा च दक्षेण तर्पणं मतम्। दक्षेण पानं देवेशि ह्यनुकल्पाः प्रकीर्तिताः ŚaktiSaṁT. i. 7.24; i. 7.55; ii. 21.52; राज्ञोऽनुकल्पमाह व्यासः राज्ञा तु स्वयमादिष्टः संधिविग्रहलेखकः।··· प्रलिखेद्राजशासनम् VyavaMa. 24.8; पक्षद्वयेऽपि तिथयस्तिथिं पूर्वां तथोत्तराम्। त्रिभिर्मुहूर्तैर्विध्यन्ति सामान्योऽयं विधिः स्मृतः ···। द्विमुहूर्तत्वं चानुकल्पः NirṇaSi. 13.19; 43.5; अत्र साग्निरनग्नेर्वोक्तकालाभावे त्रिरक्षाद्विसंवत्सरान्ताः अनुकल्पा ज्ञेयाः NirṇaSi. 426.17; संध्याकर्मावसाने तु स्वयं होमो विधीयते। ऋत्विगादिद्वारा तु तदाचरणमनुकल्पः VīraMi. 181.28 (*on* 1.99); निमित्तमथ तत्रोक्तं तद् द्विराचमने ततः। अनुकल्पास्ततस्तस्य कथितास्तदनन्तरम् VīraMi.(Āhnika.) 7.7; स्मार्तोऽनुकल्पः अत्कृष्टत्वात् VīraMi.(Paribhāṣā.) 29.9; 81.3; विहितालाभत इति अप्रतिषिद्धविहितालाभे विहितप्रतिषिद्धैरर्थैर्वेदिनोऽनुकल्पः VīraMi.(Pūjā.) 69.19; तत्र राक्षसो मुख्यः प्राजापत्यासुरगान्धर्वा अनुकल्पाः VīraMi.(Saṁskāra.) 859.8; ब्रह्मत्वस्य वासिष्ठकर्तृकत्वं मुख्यः कल्पः। अवासिष्ठकर्तृकत्वमनुकल्पः MayūMāli. 508.10 (*on* vi. 6.4); (जपेद् सहस्रं वा त्रिशतं शतमेव वा) नायं तुल्यबलो विकल्पः किं तु पूर्वासंभवे परोऽनुकल्पः LalitāSaBh. 202.23 (*on* 240); प्रतिनिध्यनुकल्पयोश्च मुख्याभावोपाधिकत्वाविशेषात् BālamBha. iii. 31.11 (*on* 3.16); 2 due procedure एतेषामेव लोकानामृतुच्छन्दःस्तोमपृष्ठानामानुपूर्व्येण भक्तिशेषोऽनुकल्पः AVPari. 48.147; 3 secondary preparation एतद् बलासग्रथितेष्वनं स्यादेषोऽनुकल्पस्तु फणिज्झकादौ SuśruS. vi. 11.12; 4 not the principal (i.e. not the real) end of the world अनुकल्पाश्रितचण्डपावकम् ···। अवमत्य तुरङ्गदानवम् ··· प्रजहास हरिः Yādavā. 9.17.

अनुकल्पक (anukalpa-ka) *m.* (Tantr.) secondary procedure गणेशमभिषिच्य च। पूजयेदर्घ्यगन्धाद्यैरथवा ह्यनुकल्पके PāraS. 14.536; कलशे मण्डले बिम्बे वह्नौ च यजनं विभोः। नित्यशः क्रियते यत्र मुख्यकल्पः स कीर्तितः। बिम्बे वह्नौ च यजनं यत्र स्यात् सोऽनुकल्पकः PāraS. 16.22; स्थ्या(?श्या)न्तर कर्णो विधिः कल्प उपकल्पोऽनुकल्पकः Vaija. 92.113; *n.* secondary alternative procedure (of preparing sacred ashes) आरण्यगोमयं दूरे ग्रामादेः पूतमाहरेत्। प्राग्वच्छिवाग्निना दग्धं यत्तत् स्यादनुकल्पकम् KāmŚiPa. i. 9.66; ii.3.193;

cf. अनुकल्प *n.*

अनुकल्पकाल (anukalpa-kāla) *m.* time for (the performance of) an alternative procedure एकोद्दिष्टमासिके (श्राद्धे) पूर्वमेवानुकल्पकालस्योक्तत्वात् SmṛtiCan. v. 140.7.

अनुकल्पकृत् (anukalpa-kṛt) *adj.* one who follows the due procedure संप्रार्थ्य देवेशं वीप्सया तोषयेत्ततः। व्यजनैश्चामरैश्चैव वीजयेदनुकल्पकृत् SkandP. ii(2).39.24.

अनुकल्पता (anukalpa-tā) *f.* A the state of being a secondary alternative or substitute procedure क्षत्त्रियकर्मणि ··· कुसीदादीनामनुकल्पतया साधारणत्वम्। वैश्यस्य तु स्वयंकर्तृकाण्यप्येतानि स्वकल्प एव, स्मृत्यन्तरात् BālaKrī. i. 102.3 (*on* 1.118); यं मन्यते नैव शत्रुं न मित्रं तं मध्यस्थं भोजयेत् श्राद्धकल्पे उत्कृष्टगुणोदासीनाभावे कदाचिदुत्कृष्टगुणं मित्रं ग्राह्यम्। शत्रुस्त्वनुकल्पतयापि न ग्राह्य इत्याह मनुः CaturCin. iii(1).464.11; अत एवानुकल्पतया दुःस्थितस्य स्वप्रतिनिधिप्राड्विवाकनियोगः प्रागुक्तः VīraMi.(Vyavahāra.) 92.30; अनुकल्पता च मुख्यानुष्ठानासंभवे परानुष्ठानम्। तत्रानुकल्पता द्विविधा, नैयायिकी वाचनिकी चेति VīraMi.(Saṁskāra.) 707.17; अस्तु वा मासादेर्जरामरणादिरूपनित्यप्रयोगविधिवदनुकल्पतया विधिः MīmāKau. ii. 77.6 (*on* ii. 3.24); B subordinate position, subservience नन्दः ···। अधिचकार वदान्यमणेः श्रियं व्यधित कल्पतरोरनुकल्पताम्।··· सुतप्रसवोत्सवे Yādavā. 3.65.

अनुकल्पतातारतम्य (anukalpatā-tāratamya) *n.* gradation in being the secondary procedures अन्ये (पक्षाः) तु पूर्वपूर्वासंभवेऽनुकल्पतातारतम्येन व्यवस्थाप्याः VīraMi.(Saṁskāra) 707.17.

अनुकल्पत्व (anukalpa-tva) *n.* the state of being a secondary alternative or substitute procedure अनुकल्पत्वं चाधिकारविप्रकर्षात् BālaKrī. i. 64.15 (*on* 1.55); श्राद्धीयद्विजसंनिधावतिथिर्भोजनीय इत्युक्तम्। यदि तु श्राद्धे भोक्तारः प्रकृष्टगुणा न स्युः, श्राद्धे एवासौ भोजनीय इत्यनुकल्पत्वम् CaturCin. iii(1).447.20; iii(1).565.19; iii(1).758.12; iii(1).1338.6; काञ्चनाभावे दीयते स्वर्णमाक्षिकम्। किं तु तस्यानुकल्पत्वात् किंचिदूनगुणास्ततः। न केवलं स्वर्णगुणा वर्तन्ते स्वर्णमाक्षिके BhāvPra.(Bhā.) 6(8).58; एषां सोमादीनामभावे करणाशक्तौ वैश्वानरीमिष्टिमनुकल्पत्वेन कुर्यात् VīraMi. 212.20 (*on* 1.126); 830.6 (*on* 3.52); (दत्तादीनाम्) तेषां वाचनिकमेव अनुकल्पत्वम् VīraMi.(Saṁskāra.) 207.21; 388.1; तत् ··· अनुकल्पत्वेन स्वगृह्योक्तमात्रानुष्ठानबोधकमिति पूर्वाधिकरण एवोक्तत्वाद् अकिंचित्करम् MīmāKau. i. 99.10 (*on* i. 3.15); iii(1).53.11 (*on* i. 2.27); पराशरोक्तेश्चानुकल्पत्वेनापदि पञ्चम्यादिपरिणयनं कार्यमिति प्रतीयते NirṇaSi. 205.26; यत्तु पूर्वतन्त्रे सिन्दूरादेर्निरपेक्षकारणत्वमुक्तम् तदीदृशद्रव्यालाभेऽनुकल्पत्वेन ज्ञेयम् SetuBa. 308.11; अत्रानुकल्पत्वं तु दौहित्रातिरिक्तविषयम् BālamBha. i. 493.1 (*on* 1.220); iii. 31.14 (*on* 3.16)

अनुकल्पत्वज्ञापन (anukalpatva-jñāpana) *n.* indication of (something) being a secondary alternative सवर्णग्रहणम् ··· उत्कृष्टवेदनस्यानुकल्पत्वज्ञापनार्थम् BālaKrī. i. 64.14 (*on* 1.55)

अनुकल्पत्वद्योतन (anukalpatva-dyotana) *n.* indication of being a secondary alternative किं जर्तिलगवीधुकानामनुकल्पत्वद्योतनार्थोऽयं निषेधो विकल्पार्थो वा NyāySu.(So.) 70.24 (*on* i. 2.19)

अनुकल्पत्वपक्ष (anukalpatva-pakṣa) *m* view of being a secondary alternative अनुकल्पत्वपक्षे बाधानापादकत्वाद् विकल्पपक्षः NyāySu.(So.) 70.25 (*on* i. 2.19)

अनुकल्पत्वसूचन (anukalpatva-sūcana) *n.* suggestion of being a secondary alternative अनुकल्पत्वसूचनायाह। अन्नाभावे इति BālamBha. i. 353.8 (*on* 1.104)

अनुकल्पत्वाभिप्रायक (anukalpatvābhiprāya-ka) *adj.* having the intention of being a secondary alternative ब्राह्मणो वेत्यनुकल्पत्वाभिप्रायको वाशब्दो न तुल्यकक्षाधिकारपरः VīraMi.(Vyavahāra.) 26.6.

अनुकल्पन (anu-kalpana) *n.* secondary alternative जनित्रे भवत इति सति किमन्यदनुकल्पनात् NidāSū. 146.12 (8.10); यद्वा गर्भगृहे विष्णोर्मूलमूर्तेस्तु दक्षिणे। शयनं कल्पयेद्विप्र स्वगृहे वानुकल्पने PāraS. 13.37.

अनुकल्पपक्ष (anukalpa-pakṣa) *m.* view of secondary alternative संबन्धाशङ्कयैव मातामहादयोऽनुकल्पपक्षोक्ताः ManuBh. i. 267.23 (*on* 3.128); अनुकल्पपक्षे दौहित्रस्य यत्नेन भोज्यतोच्यते ManuBh. i. 306.29 (*on* 3.224)

अनुकल्पपर (anukalpa-para) *adj.* having reference to a secondary alternative प्रतिनिधिपदं चैतदंशेऽनुकल्पपरम् VīraMi. (Saṁskāra.) 207.21.

अनुकल्पभाव (anukalpa-bhāva) *m.* status of secondary position तस्मिन्नरण्ये तरुभिः प्रपेदे कल्पद्रुमाणामनुकल्पभावः Yādavā. 4.42.

अनुकल्पभूत (anukalpa-bhūta) *adj.* which is a secondary alternative तेन ध्वजं क्रियत इत्यर्थवादनिराकाङ्क्षत्वे सत्यपि शूर्पासंभवेऽनुकल्पभूतदर्व्यादिप्राप्त्यर्थं तेन ध्वजं क्रियत इत्यस्यापि परावृत्त्य हेतुपरतेष्यते NyāySu.(So.) 86.29 (*on* i. 2.26); अनुकल्पभूतसांकल्पश्राद्धेऽपि पुनस्तत्कर्तव्यम् BālamBha. i. 546.8 (*on* 1.249)

अनुकल्पम् (anukalpam) *adv.* 1 in the course of (the exposition of) the ritual यानि (तैलादीनि) चानुकल्पमुदाहरिष्यामः GobhiGS. i. 5.20; 2 resemblaance with (savanas) स्तेयं कृत्वा सुरां पीत्वा ··· चतुर्थकाला मितभोजनाः स्युरपोऽभ्यवेयुः सवनानुकल्पम् ĀpaDS. i(9).25.10; BaudhDS. ii. 1.41; 3 in each and every *kalpa* or age तमीशमीड्यमनुकल्पमाद्यं पश्यन्ति मूढा न विराजमानम् MahāBhā. v. 300*(3) (*but* Śāṅ. सर्वमनुप्रविश्य आत्मना कल्पयतीत्यनुकल्पम्); संहरणेऽत्तमेतज्जगत्समस्तम् ···। तवैव सर्गाय समुद्यतस्य जगत्त्वमभ्येत्यनुकल्पमीश ViṣṇuP. v. 9.31; मयूखः पूष्णीव ···। उदेत्योदेत्याम्ब त्वयि ··· भजन्ते तत्त्वौघाः प्रशममनुकल्पं परवशाः DevīPañ. 5.32; अनुकल्पं पुत्राणां सुप्रसन्नो रवे मम। कुरु ··· कार्यम् BrahmP. 32.28; एष वरदः कमलालयायाः। आकल्पयन्वसुमतीमनुकल्पमेनां कल्पद्रुमो भवतु कश्चन मानवानाम् VasaTi. 47.14.

अनुकल्पमध्य (anukalpa-madhya) *n.* [Loc.] amongst (various) alternatives (व्रतस्थमपि दौहित्रं श्राद्धे यत्नेन भोजयेत्) एतेनानुकल्पमध्ये दौहित्रस्य श्रेष्ठतोक्ता ManvaVi. 419.14 (*on* 3.234)

अनुकल्परूप (anukalpa-rūpa) *adj.* having the form of a secondary alternative performance शूद्रः ··· मन्त्ररूपाङ्गहीनं पकाङ्गहीनं चानुकल्परूपं श्राद्धं करोति CaturCin. iii(1).1522.15; VīraMi. 816.8 (*on* 3.35-41); *n.* [Inst.] in the form of a secondary alternative मुख्यकल्पानुकल्परूपेणात्र व्यवस्था YogSā. 43.6(2)

अनुकल्परूपत्व (anukalparūpa-tva) *n.* the state of having the form of a secondary alternative त्रिब्राह्मणैकब्राह्मणपक्षयोः कल्पानुकल्परूपत्वप्रतिपादिका मन्वादिस्मृतिर्बाध्येत CaturCin. iii(1).89.22.

अनुकल्पविधा (anukalpa-vidhā) *f.* [Inst.] by way of a secondary alternative तत्स्वपरगृह्योक्तयोः प्रत्यक्षनयनसमारोपयोर्मुख्यकल्पानुकल्पविधयैवेति मन्तव्यम् BālamBha. i. 318.2 (*on* 1.97)

अनुकल्पविधान (anukalpa-vidhāna) *n.* injunction of the secondary alternative विशेत्। यागार्थमण्डपं तत्र ··· यजेद् बिम्बम् ··· अनुकल्पविधाने तु प्रासादं संप्रविश्य च। मूलबिम्बम् PāraS. 14.353; अनुकल्पविधानाभावेऽपि नित्याकरणे प्रत्यवायस्यावश्यंभावित्वात् CaturCin. iii(2).141.4; 'बह्वल्पं वा स्वगृह्योक्तम्' इत्यादिवचनम् ··· अनुकल्पविधानार्थम् MīmāKau. ii. 125.13 (*on* ii. 4.21); BhāṭṭDī. i. 180.18 (*on* ii. 4.2)

अनुकल्पविधि (anukalpa-vidhi) *m.* injunction of the secondary alternative यदा सर्वोत्तमगुण उदासीनो न लभ्यते तदानुकल्पविधिः CaturCin. iii(1).454.18; iii(1).758.13; श्रौतेऽपि स्वशाखोक्तमात्रं स्वकल्पसूत्रमात्रोक्तं वानुष्ठेयमित्यनुकल्पविधिर्भवत्येव MīmāKau. i. 99.13 (*on* i. 3.15)

अनुकल्पविषयत्व (anukalpaviṣaya-tva) *n.* the state of having reference to the secondary alternative विधेरनुकल्पविषयत्वेन निषेधस्य च मुख्यकल्पविषयत्वे नैकविषयत्वाभावात् VīraMi.(Saṁskāra.) 709.16.

अनुकल्पशस् (anukalpa-śas) *adv.* in each secondary alternative चरितार्था श्रुतिः कार्या यस्मादप्यनुकल्पशः Karmapradīpa (*cf.* Dharmaśāstrasaṁgraha, vol. II, Navrang, 431.23)

अनुकल्पस्मरण (anukalpa-smaraṇa) *n.* *smṛti-* text regarding secondary alternative अक्षता नरमेधश्च गोयज्ञश्च कमण्डलुः। देवराच्च सुतोत्पत्तिः कलौ पञ्च विवर्जयेत्। अत एव मधुपर्केऽनुकल्पस्मरणम् Aparā. 233.9 (*on* 1.156)

अनुकल्पागत (anukalpāgata) *adj.* resulting from the secondary alternative अनुकल्पागतं च यत्राभिपत्वं तत्र निषेधः प्राप्नोति BālamBha. i. 196.23 (*on* 1.53)

अनुकल्पानुकल्प (anukalpānukalpa) *m.* [P. viii. 1.11] every secondary alternative कुण्डाः।··· अनुकल्पे तु विहिता जङ्गमा मन्त्रतर्पणे।··· अनुकल्पानुकल्पे तु नित्यमेव PauṣkS. 29.15; PāraS. 7.12.

अनुकल्पानुवाद (anukalpānuvāda) *m.* restatement of the secondary alternative पृथगिति त्वनुकल्पानुवादमात्रमसंकीर्णात्संकीर्णस्य निन्दितत्वप्रदर्शनार्थम् ManvaVi. 295.6 (*on* 3.26)

अनुकल्पानुष्ठातृ (anukalpānuṣṭhātṛ) *adj.* who performs (i. e. follows) the secondary alternative प्रथमकल्पशक्तस्य तु अनुकल्पानुष्ठातुर्दोषमाह मनुः CaturCin. iii(1).452.20.

अनुकल्पानुष्ठान (anukalpānuṣṭhāna) *n.* performance according to a secondary alternative प्रथमकल्पलाभेऽनुकल्पानुष्ठाने तु दोषमाह (मनुः) SmṛtiCan. v. 160.13; मुख्यासंभवे चानुकल्पानुष्ठानात्फलं भवति VīraMi.

(Paribhāṣā.) 29.10.

अनुकल्पान्तर (anukalpāntara) *n.* another secondary alternative मनुस्त्वनुकल्पान्तरमाह SmṛtiCan. v. 162.5.

अनुकल्पापेक्षा (anukalpāpekṣā) *f.* [Inst.] in accordance with the secondary alternative वचनार्थस्तु प्रथमः कल्प इत्यनुकल्पापेक्षया VīraMi. (Āhnika.) 65.7.

अनुकल्पावस्था (anukalpāvasthā) *f.* (Loc.) in the case of the secondary alternative मुख्यवदनुकल्पावस्थायामपि यथावगतान्येवानुष्ठातव्यानि (कर्माणि) CaturCin. iii(1). 104.3.

अनुकल्पित (anu-kalpita) *adj.* [*f.* -ā] A prescribed हिंसायां हि प्रवृत्तायामाशीरेवानुकल्पिता MahāBhā. xii. 257.3; B endowed with हुत्वा चाहवनीयस्थम् …। अग्रभोज्याः प्रसूतीनां श्रिया ब्रह्म्यानुकल्पिताः MahāBhā. xiii. 35.9; C built, fashioned स्फटिकगोपुरं पुरम्। हरो गिरौ चिरमनुकल्पितं तदा विसर्जितामरनिवहोऽविशत्स्वकम् MatsyaP. 154.498; D practised देवदेवस्य भक्तियैरनुकल्पिता … तैर्लब्धं रुद्रसालोक्यं शाश्वतं पदमव्ययम् VāyuP. ii. 30.311; BrahmāṇḍP. iii. 2.248.

अनुकल्पितभूषण (anukalpita-bhūṣaṇa) *adj.* who has reduced the ornaments to a secondary status अङ्गैरमितसौन्दर्यैरनुकल्पितभूषणम् … अवेक्ष्य विबुधा देवमलभन्त दृशोः फलम् Yādavā. 1.69 (comm. अनुख्यकल्पीकृताभरणम्)

अनुकल्पोक्त (anukalpokta) *adj.* mentioned in the secondary alternative तत्रानुकल्पोक्तमुत्सवं न समाचरेद् PāraS. 17.513.

अनुकल्पोद्वाह (anukalpodvāha) *m.* marriage according to the secondary alternative नन्वनुकल्पोद्वाहे दोषाभावान्नरको न स्याद् VīraMi. (Saṁskāra.) 709.19.

अनुकल्प्य (anukalp-ya) *ger.* 1 having prepared गोमेधेन यजध्वम् … उपदेशो मया दत्तः क्रियतां शीघ्र एव वै। एवमुक्तास्तदा देवा गाः पशूंश्चानुकल्प्य ते। मुमुचुश्चरणार्थाय VarāP. 16.12; 2 having assumed स्मरः पराङ्गैरनुकल्प्य धन्वितां जनीमनङ्गः स्वयमार्दयत्ततः NaiṣC. 12.109; 3 having performed आपदि मुख्याशौचापवादेन सद्यः शौचमनुकल्प्य … वृत्त्यन्तरमाह VīraMi. 816.7 (*on* 3.35-41); 4 having made or fashioned वैश्वदेवस्य स्थाने स्थण्डिलमनुकल्प्य … उदकमन्त्यदुपदध्यात् BālamBha. i. 351.20 (*on* 1.103)

अनुकसेवक (anuka-sevaka) *m.* servant who loves (his master) इतस्ततष्टीकनानैर्याष्टीकैर्विनीयमानानुकसेवकम् … आस्थानमण्डपमास्थाय YaśasCam. i. 372.4 (*but* comm. प्रत्यासन्नसेवकाः)

अनुकाङ्क्ष् (anu-kāṅkṣ-) I. U. I to wish, to desire, to long for अनुप्रियं चेदनुकाङ्क्षसे त्वं सर्वेषु कार्येषु हिताहितेषु MahāBhā. ii. 57.16; न पूजयेत्वा कोऽन्वद्य यत्त्रयोदशवार्षिकम्। अनर्घं रुष्टतः कृत्वा धर्ममेवाभि(v.l. नु)काङ्क्षसे MahāBhā. vii. 168.7; xiii. 72.45; कृष्णसर्पमतिक्रुद्धं श्वसन्तं त्वं महाविषम्। स्प्रष्टुमिच्छसि हस्तेन यन्मां त्वमनुकाङ्क्षसे Rāmā. iii. 907*(2); वयं चैषां रसवीर्यविपाकप्रभावानुपयोज्यामहे, ये चास्माननुकाङ्क्षन्ति, यांश्च वयमनुकाङ्क्षामः CaraS. iii. 3.4 (1922 Ed.); स भारतीत्ताद्विकसर्ववित्त्वः …। स्वशैशवस्योचितमन्वकाङ्क्षीत् ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 3.79; II to wait for, to watch पीतवन्तं तु खल्वेनं (मात्राप्रमाणं) मुहूर्तमनुकाङ्क्षेत्तस्य यदा जानीयात् स्वेदप्रादुर्भावेण दोषप्रविलयनमापद्यमानम् CaraS. i. 15.10 (1922 Ed.)

अनुकाङ्क्षत् (anu-kāṅkṣat) *adj.* [*f.* -ntī] I desiring, loving पुत्रमिवैनमनुकाङ्क्षन् … (आचार्यः) विद्यां ग्राहयेत् HirŚS. xxv. 2.112 (40.1); ĀpaDS. i(2). 8.25; II waiting for जानकी प्रोचे कपिम् … आगमं तेऽनुकाङ्क्षन्ती द्वौ मासौ प्राणधारणाम्। करोमि BṛDharmaP. i. 20.70.

अनुकाङ्क्षा (anu-kāṅkṣā) *f.* strong or vehement desire श्रद्धा श्रद्धानुकाङ्क्षयोः NāuārthSaṁ. 87.37; [Inst.] with (one's own) desire, willingly अनुव्रजिष्यामि वनं त्वयैव गौः सुदुर्बला वत्समिवानुकाङ्क्षया Rāmā. ii. 443*(4)

अनुकाङ्क्षिन् (anukāṅkṣ-in) *adj.* desirous तां गिरं करुणां श्रुत्वा मम धर्मानुकाङ्क्षिणः। कराभ्यां सशरं चापं व्यथितस्यापतद्भुवि Rāmā. ii. 57.26.

अनुकाम (anukām-á) *adj.* [*f.* -ā] [Vār. 7 *on* P. iii. 2.1] desiring विश्वा हि मर्त्यत्वनानुकामा शतक्रतो। अगन्म वज्रिन्नाशसः ṚV. viii. 92.13; यदि धर्मार्थाभ्यां प्रवासं प्रत्यनुकामा न स्याद्यथा प्रेत एवं वर्तितव्यं स्याद् VāsiDS. 17.77; वैद्यपुत्रौ …। प्रतानामनुकामानामन्योऽन्यस्य प्रभक्षिणौ। भक्षयित्वा तावन्योऽन्यं विनाशं समवाप्नुतः BrahmāṇḍP. ii. 59.8.

अनुकाम (anu-kāmá) *m.* I wish, desire प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे TaiS. IV. vii. 3.1; VājaS. 18.8; VājaS.(K.) 19.20; MaiS. ii. 11.3 (ii. 141.9); KāṭhS. 18.8 (i. 271.13); KapiKaS. 28.8 (127.2); II the word *anukāma* अवारपारात्यन्तानुकामं गामी P. v. 2.11; CāndraVyā. iv. 2.17; ŚākaṭāVyā. iii. 3.55; SiddhaHe. vii. 1.100.

अनुकामकृत् (anukāma-kṛ́t) *adj.* acting in accordance with the desires, fulfilling desires पवस्व सोम शं गवे। देवेभ्यो अनुकामकृत् ṚV. ix. 11.7.

अनुकामतस् (anukāma-tas) *adv.* as per desire तत्राशुभानि वेश्मानि निवेशाश्चासुखावहाः। गवाक्षस्तम्भशोभिन्यो विधेयाश्चानुकामतः SamarāSū. 15.48.

अनुकामम् (anukāmám) *adv.* according to desire, as per desire अनुकामं तर्पयेथामिन्द्रावरुण राय आ ṚV. i. 17.3; मा नो अर्यो अनुकामं परा दाः ṚV. viii. 48.8; यत्रानुकामं चरणं त्रिनाके त्रिदिवे दिवः।… तत्र माममृतं कृधि ṚV. ix. 113.9; JaineVyā. 239.13 (*on* iii. 4.16); KāśīVṛ. *on* v. 2.11; कामसदृशमनुकामं कामानुरूपम् Nyās. ii. 62.14 (*on* v. 2.11); कामः इच्छा, तस्य सदृशमनुकामम् PadMañ. *on* KāśīVṛ. *on* P. v. 2.11; कामसदृशमनुकामम्। क्रियाविशेषणे चैते Prasā. i. 867.11.

अनुकामिनी (anu-kāminī) *adj.* (*f.*) wishing well of, full of desires अथाहमनुकामिनी स्वे लोके विशा इह TaiS. III. v. 6.1; BaudhŚS. i. 159.6; ĀpaŚS. xi. 16.16; MānŚS. 69.10; HirŚS. vii. 8.11 (736.8); VaikhāŚS. 14.14.

अनुकामीन (anukām-īna) *adj.* I going according to one's desire, self-indulgent एतेभ्यः इत्यनर्थेभ्यो गामीत्यस्मिन्नर्थे खो भवति।… अनुकामं गामी अनुकामीनः JaineVyā. 239.13 (*on* iii. 4.136); CāndrVṛ. *on* iv. 2.17; अनुकामं गामी अनुकामीनः। यथेष्टं गन्तेत्यर्थः KāśīVṛ. *on* v. 2.11; Prasā. i. 867.12; SiddhāKau. 2943.4 (*on* v. 2.11); सुराङ्गनीयं विदधे हतारिस्त्वयानुकामीनमवाप्तकामम् Rāvaṇā. 16.45; [AmaK. 1620; Vaija. 116.150; AbhidhāCin. 495; ŚabdaRa.(Vā.) 3383; KalpaK. 116.244] II moving at will (i. e. self-controlled) विमानमनुकामीनमध्यासीनः … आसीदत … हस्तिनापुरमर्जुनः PāṇḍaC. 5.409; विमानैरनुकामीनैः खेचराणां मणीमयैः। चकाशे दूरमाकाशे कुर्वद्भिः कमलाकरान् PāṇḍaC. 12.451.

अनुकामीनता (anukāmīna-tā) *f.* the state of being one who moves at one's own will, self-indulgence कुरु बुद्धिं कुरु प्रीतिमनुकामीनतां त्यज Bhaṭṭi. 5.15.

अनुकामीनतुरग (anukāmīna-turaga) *m.* horse moving according to (its) desire, self-controlled अनुकामीनतुरगैः…संशाय तुरुकैः।… कर्तृदेशः … गुरवस्तेऽरिविजयात् DvyāśraKā. 18.25.

अनुकाय (anukāya) *m.* name of a part of a building (where the parts are identified with the limbs of a body, and the building with the body) कायानुकायभूषाढ्यं रतिवर्धनकं भवेत् IśānŚiPa. ii. 29.189; कायश्चाप्यनुकायश्च प्रासादाङ्गं द्विधा स्मृतम् … अनुमार्गोऽथ कायः स्यादनुकायोऽथ कथ्यते IśānŚiPa. ii. 30.35; ŚilpaRa. i. 16.115; अनुकायाभिधानानि सामान्यानि भवन्ति हि IśānŚiPa. ii. 30.41; ŚilpaRa. i. 16.120.

अनुकार (anu-kāra) *m.* A I resemblance, imitation यवका हायनाः पांशुवाप्यनैषधकादयः। शालीनां शालयः कुर्वन्त्यनुकारं गुणागुणैः CaraS. i. 27.12 (1941 Ed.); यदप्युक्तं समानस्वभावेऽप्यनुकारो दृश्यते इति नायमेकान्तो नियमः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 182.3 (*on* i. 3.22); संध्यासमाधिविनिमीलितको यनस्य यस्यानुकारमिव हारफणी चकार HarVi. 1.49; अमानं तेजसो दृष्ट इति तेजोऽन्तरेवतः। तेजो धात्वन्तरं तस्मादनुकाराच्च गम्यते Bhām. 225.7 (*on* i. 3.22); तदनेनानुपश्य व्याख्यातं तामनुकारेण पश्यतीत्यनुपश्य इति TattvVai. 90.12 (*on* 2.20); गमने दर्शने मामनुकारं समाचर। यस्मात्तु कुक्करोगित्वमचिरात्त्वं गमिष्य(?सि)ति BhaviP. 125B.14 (1.72.20); सौवर्णी त्रिभुवनश्रियः श्रियोऽनुकारादुत्पादितेन्द्रपुरीशङ्का लङ्का नाम नगरी UdaySuKa. 84.9; असम्बद्धीक्षितं दृष्टुं पण्डितो नानुवर्तते। अनुकारात्परिमवं याति नापितवत्परः BṛKathāMañ. 16.562; तस्य दहराकाशस्य परस्य ब्रह्मणोऽनुकाराद् … विमुक्तबन्धः प्रत्यगात्मा, न दहराकाशः। तदनुकारस्तत्साम्यम् BrahmSūBh.(Rā.) 308.11 (*on* i. 3.21); अनुकृतिरनुकारः। तस्य परमात्मनोऽनुकारादि जीवस्याविर्भूतस्वरूपस्यापहतपाप्मत्वादिगुणकत्वम् VedāntDī. 52.22 (*on* i. 3.21); ŚivārkaMaDī. i. 444.24 (*on* i. 3.21); इह वायसार्थोऽनुकारः इतिनाव(?नानव)च्छेदाद् VyaktiVi. 102.21; Kāvyānu.(He.) 196.9; तद्वद् वृत्तिः इहानुकारो विवक्षितः ŚrutaPra. ii. 48.22 (*on* i. 3.21); यदा शौनादयः तेषां साकल्येन विधातुमशक्यत्वाद् यावत्करणमनुकारः कर्तव्यः CaturCin. i. 297.20; कन्यं वायुवशेन केतुनिवहा श(ह)स्यानुकारं च ते संगीतानि च कोकिलारवतुलां चित्ते तु तापं द्विषः। श्रीमांस्तस्यामति नरपतिः EI. ix. 78.16; यत्तु … मिताक्षराकृता व्याख्यातम्। तच्चिन्त्यम्, — यतोऽकेरवसमाप्तेर्नास्ति तत्र हूंकारानुकारादावभ्यासः DaṇḍaVi. 197.4; अनुरूपमनुकारः। स च वक्त्रादिसादृश्यात्कल्पनीयः VīraMi.(Lakṣaṇa.) 35.22; रणे बलाद्दृष्टमुराविलक्ष्मीवक्त्रानुकारं तन्वन्ति यत्क्षुण्णमौक्तिकानि वेणीव सा दीव्यति यत्कृपाणी YātrāPra. 3.213; झञ्झावातानुकारान् … प्रोज्जिहानः … खड्गः KhaḍgaŚ. 8 [Kośas-AmaK. 2284; Vaija. 93.17; AbhidhāCin. 1463; KośaKaTa. 2.719; KalpaK. 235.10; 241.56]; All image, appearance, reflection

यमस्य पुरुषैर्घोरैः कृष्यमाणा यतस्ततः सुकृच्छ्रेणानुकारेण नीयमानाश्च ते यथा ViṣṇuSm. 43.33; भेदानुकारो ज्ञानस्य VākyaP. 1.87; यस्यैव च प्राचीनप्रत्ययजनितस्य संस्कारस्य तेनैव प्रत्ययेनानुकारः सादृश्यं स एव वासनेति चौरिका मन्यन्ते Kāśi. ii. 180.10 (*on* 5(3). 216); अनुकारमिव महाकविप्रज्ञाविलोकस्य ··· अम्भोनिधिमरश्यम् TilaMañ. 120.13; अभिभवानुकारयोरत्तेजसि ब्रह्मणि श्रुतिवशादाश्रयणे तु गौरवमिति पूर्ववाद्याशयः VedāntKa. 163.21 (*on* i. 3.22); **AIII** word or expression uttered in imitation (of another) प्राप्त्युपायोऽनुकारश्च तस्य वेदो महर्षिभिः। एकोऽप्यनेकवर्त्मेव समाम्नातः पृथक् पृथक् VākyaP. 1.5; भवति हि वेदानुकारेण पठ्यमानेषु अपौरुषेयत्वाभिमानिनो गौडमीमांसकस्यार्थनिश्चयः NyāyKuA. ii(1). 214. 1; व्यस्य म्यनुकारडाच्छ्विकणे ··· उर्यादेर्धौ सः MugdhaBo. 8.21 (81. 18); **AIV** following, accordance with यथैक एव सर्वार्थप्रत्ययः प्रविभज्यते। दृश्यभेदानुकारेण वाक्यार्थानुगमस्तथा VākyaP. 2.7; 2.137; बोधरूपतादेरनुकारानुकाराभ्यां तद्भावे व्यभिचाराव्यभिचारतः HetuBiṬ. 94.28; श्रद्धां जनयन् भूयः कुर्वीतैवानुकारमेतस्य KandaCū. i. 4. 56; **AV** similar procedure or condition महासनाम्बुरुहमाहितसर्वलोककम्पे विभोः शिशिरकाल इवानुकारे। पर्यन्तबाहुवनधूलनभस्मधूलिनीहारपातदलितच्छदशोभमासीत् HarVi. 2.46 (*but* comm. अनुकारो नृत्तम्); अत एव सामान्यतो दृष्टं तेनैवानुकारेण नियमदर्शनात् Kiraṇā. 306.8; **AVI** representation or portrayal by acting इहानन्त्यान्नियतस्यानुकारो न शक्यः Loc. 69.2 (*on* 2.4); नन्वेवं तावता नियतानुकारो मा भूत्। अनुकारेण तु किमपराद्धम् AbhinBhā. i. 37.1 (*on* 1.107); अनुकारैः स्मृतं नाट्यं तद्विधैव व्यवस्थितम् NāṭaLaRaK. 2284; अनुकारे च सर्वेषां दोषाणां नैव दोषता SāhiDa. 447.15; **B** (anukār-a) an imitator (of other's style) (one of the five types of vocalists) शिक्षाकारोऽनुकारश्च रसिको रञ्जकस्तथा ··· गीतज्ञाः पञ्चधा गायनं जगुः SaṁgīRa. ii. 154.12 (3.19); SaṁgīMa. i. 4. 40; अनुकार इति प्रोक्तः परभङ्ग्यनुकारकः SaṁgīRa. ii. 154.15 (3.21)

अनुकारक (anu-kāraka) *adj.* who imitates कुपितलक्ष्मीकर्णकुवलयप्रहाराणामिवानुकारकाणि खड्गलताताडनानि AvantiKa. 108.15.

अनुकारकृति (anukāra-kṛti) *f.* action of portraying विप्रलम्भः। स च ··· संतापजागरकार्श्यप्रलापक्षामनेत्रवचोवक्रतादीनसंचरणानुकारकृतिलेखलेखन° ··· °संदेशाद्यनुभावविधा Kāvyānu.(He.) 85.7.

अनुकारक्रम (anukāra-krama) *m.* [Inst.] by way of portrayal through acting काव्यम् ··· द्विविधम्।··· तत्राद्यं प्रख्यातरामरावणादिनायकसमाश्रयणेन प्रसिद्धविधिनिषेधास्पदचरितवर्णनमात्रात्मकम्। अपरं पुनरनुकारक्रमेण साक्षात् तत्प्रदर्शनात्मकम् VyaktiVi. 20.21.

अनुकारण (anu-kāraṇa) *n.* similarity, resemblance वृन्दावनेश्वरी नाम्ना राधा धात्रानुकारणात् PadmP. iv. 77.17.

अनुकारतस् (anukāra-tas) *adv.* **A** through imitation or resemblance तत्रान्योक्तेरनुकृतिश्छाया सापि चतुर्विधा। लोकच्छेकार्भकोक्तीनामेकोक्ते- (?मत्तोक्ते)रनुकारतः AgniP. 341.21; अथ भद्रास्तनुराः क्षामाः प्रियस्यैवानुकारतः। वसाना वाससी श्वेते श्रीशालेरिव कीर्तयः ŚāliC. 7.44; कार्यत्वादपृथक्सिद्धेः प्रवेशादनुकारतः। अस्ति सृष्ट्युपकारादेः सामानाधिकरण्यधीः NyāyPari. 376.1; **B** through the utterance in imitation (of another sound) पञ्चभिः पञ्चमात्रस्तु बोद्धव्योऽसौ मनीषिभिः। स्वरूपं तस्य वक्ष्यामि स्वराणामनुकारतः Mānaso. ii. 13.884.

अनुकारता (anukāra-tā) *f.* the state of being representation or portrayal by acting अनुकारतया नाट्ये क्रियमाणा नटादिभिः। सामाजिकैस्तु रस्यन्ते यस्मात्तस्माद्रसाः स्मृताः BhāvPra.(Śā.) 37.5(2); 59.7(3)

अनुकारदर्शन (anukāra-darśana) *n.* perception of similarity or resemblance अनुमानमपि तेजःस्वभावक एवोपपद्यते, समानस्वभावकेष्वनुकारदर्शनात् गच्छन्तमनुगच्छतीतिवत् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 181.13 (*on* i. 3.22)

अनुकारधुरारोहिन् (anukāradhurārohin) *adj.* attaining the most prominent place in representation or portrayal by acting नृत्तमप्यत्र वैचित्र्यकारित्वेन प्रविशत् नाट्यरूपगतं नृत्तं इत्यङ्कुरसूचितनृत्तन्यायेनानुकारधुरारोहि AbhinBhā. i. 209.22 (*on* 5.7)

अनुकारप्रतिभासमान (anukāra-pratibhāsamāna) *adj.* appearing (falsely) as a similar object न हि बाष्पाद्धूमत्वेन ज्ञातादनुकारप्रतिभासमानादपि लिङ्गात्तदनुकारानुमानं युक्तम् AbhinBhā. i. 274.25 (*on* 6.31)

अनुकारबुद्ध्यापत्ति (anukārabuddhy-āpatti) *f.* undesired contingency of the notion of being a dramatic representation न हि गमनादौ तद्ध्रुवातालादिरूपेण गीतादि लोकेऽस्ति मङ्गलमात्रत्वादृते। गायनवादनादिष्वपि चानुकारबुद्ध्यापत्तेः AbhinBhā. i. 38.11 (*on* 1.107)

अनुकारमात्र (anukāra-mātra) *n.* mere repetition यदि ··· श्रुतावौदुम्बर्य इति प्रयोगः स्यात्तर्हि स छान्दसो भवेत् भाष्ये च तस्यानुकारमात्रम् VedāntKa. 436.21 (*on* iii. 3.26)

अनुकारमात्रता (anukāramātra-tā) *f.* the state of being that which is mere resemblance बुद्धिवृत्तेरनुकारमात्रतया बुद्धिवृत्त्यविशिष्टा हि ज्ञानवृत्तिरित्याख्यायते YogBh. 90.1 (*on* 2.20)

अनुकारमात्रोपदेश (anukāramātropadeśa) *m.* instruction with regard to resemblance (in general) नदाः शोणादयः तेषां साकल्येन विधातुमशक्यत्वात् यावच्छक्यमनुकारः कर्तव्यः ··· अनुकारमात्रोपदेशात् शक्यानुकारमात्रमाचरणीयम् CaturCin. i. 297.21.

अनुकारसाक्षात्कारशङ्कानिराकरण (anukārasākṣātkāraśaṅkā-nirākaraṇa) *n.* removal of the doubt about the perception of the imitation (of the instrumental music by the actress in *cārī* movements) उपोहनसमाप्तौ नर्तक्याः प्रवेशः। तत्र भाण्डवाद्यं पुष्करवाद्यं तत्र विशुद्धकरणजातौ। सा च मध्यस्त्रीणां लक्ष्यते। तत एवात्रानुकारसाक्षात्कारशङ्कानिराकरणम् AbhinBhā. i. 185.10 (*on* 4.273)

अनुकारात्मकत्व (anukārātmaka-tva) *n.* the state of being that which has the nature of representation by acting यथा च गात्रविक्षेपार्थत्वे समानेऽप्यनुकारात्मकत्वेन नृत्तादन्यन्नृत्यम् Avalo. 3.9 (*on* 1.9); 3.24 (*on* 1.11)

अनुकारानुकारिणी (anukārānukāriṇī) *adj.* (*f.*) resembling the image or appearance त्रयाणामपि देवानामनुकारानुकारिणीम्।··· निबोधत (कात्यायनीम्) MatsyaP. 260.56; CaturCin. ii(1). 88.7.

अनुकारानुगम (anukārānugama) *m.* comprehension of expression uttered in imitation of somthing else (i.e. comprehension of someing as a quotation) भाक्तो यो ध्वनिस्तमाहुरन्य इति वाचामविषये स्थितं यत् तत्त्वं तदीयं तत् केचिदूचुरिति प्रतीतौ ध्वनेर्भाक्तत्वोक्तिः अन्येषां केषांचिच्च वाचामविषये स्थितत्वं यत् तदीयस्य तत्त्वस्य तदुक्तिर्नानुक्तता स्याद् इतिना व्यवच्छेदाभावाद् इति वाच्यावचन दोषः। सामर्थ्यादुक्तेरनुकारानुगमे वा पूर्वत्रेति शब्दस्य पौनरुक्त्यप्रसङ्गः VyaktiVi. 111.12.

अनुकारानुमान (anukārānumāna) *n.* inference of resemblance न हि बाष्पाद्धूमत्वेन ज्ञातादनुकारप्रतिभासमानादपि लिङ्गात्तदनुकारानुमानं युक्तम् AbhinBhā. i. 274.25 (*on* 6.31)

अनुकाराभिनेय (anukārābhineya) *adj.* (that which is) to be enacted by imitation अस्मान्नाटकादनुकाराभिनेयलक्षणात् विनिस्सृतानि वहिर्भूतानि एकपात्रहार्याणि AbhinBhā. iii. 66.11 (*on* 19.117)

अनुकारास्पद (anukārāspada) *n.* object of imitation तमागतनृपं दृष्ट्वा साम्बो रूपेण गर्वितः।··· अनुकारास्पदं चक्रे दर्शने गमने तथा BhaviP. 125B.8 (i. 72.17)

अनुकारित (anu-kārita) *adj.* **I** caused to be practised कृतोऽनुकारितो धर्मो मोदितः सन्मतो बुधैः BṛKathāK. 73.274; **II** made to follow वयमीश किन्नरगणास्तवानुगा दितिजेन विष्टिममुनानुकारिताः BhāgP. vii. 8.55.

अनुकारित्व (anukāri-tva) *n.* the state of being that which adopts a similar form अस्य प्रपञ्चस्यानुकारित्वेन वा स्वीक्रियमाणत्वे सृष्टिप्रलययोर्विद्यमानत्वादनित्यसंयोगः प्राप्नोति AṇuBh. 90.21 (*on* i. 3.30)

अनुकारिन् (anukār-in) *adj.* [*f.* -iṇī] **1** who or which looks like or resembles न्यसेत् परिधिमन्यश्चेदुदगग्रं स पूर्वतः। यथोक्तवस्तु(स्त्व)संपत्तौ ग्राह्यं तदनुकारि यत् GobhiSm. 2.80; तौ दंपती। सरसीष्वरविन्दानान् ··· आमोदमुपजिघ्रन्तौ स्वनिःश्वासानुकारिणम् RaghuVa. 1.43; अधरः किसलयरागः कोमलविटपानुकारिणौ बाहू Śāk. 1.20; क्वेदानीमुपविष्टः प्रियायाः किंचिदनुकारिणीषु लतासु दृष्टिं विनोदयामि Śāk. 6.9(4); कथमेकान्वयोऽयमस्माकम्। अतः खलु संभाव्यते। (v. l. अतः खलु मदनुकारिणमेनमत्रभवती मन्यते KALE Ed.) Śāk. 7.19(9); ईषत्सहासममलं परिपूर्णचन्द्रबिम्बानुकारि ··· वक्त्रम् MārkP. 84.11; कारयेत् पृथिवीं हैमीं जम्बुद्वीपानुकारिणीम् MatsyaP. 284.2; अहो वञ्चितोऽहं राजपुत्रानुकारिणानेन कुलालेन PañcT.(Kos.) 4.39(21) (218.14); तस्य च राज्ञः कलिकालभयपुञ्जीभूतकृतयुगानुकारिणी ··· विदिशाभिधाना नगरी राजधान्यासीत् Kād. 6.19; सः ··· निर्दयश्रमच्छिन्नहारविगलितमुक्ताफलप्रकरानुकारिणीभिः ··· स्वेदजलकणिकासंततिभिरलंक्रियमाणमूर्तिः ··· स्नानभूमिमगच्छत् Kād. 15.8; उदयसमुद्रगाधदर्शनोत्क्षिप्तपुरदेवताभुजलतानुकारिभिः ··· मणितोरणैः समुल्लसितं नगरम् AvantiKa. 19.13; ऐन्द्रमम्बु सुपात्रस्थमविपन्नं सदा पिबेत्। तदभावे च भूयिष्ठमन्तरिक्षानुकारि यद् AṣṭāHṛ. i. 5.5; निःशेषं नैशमम्भः प्रसभमपनुदन्नश्रुलेशानुकारि ··· प्राक्तनोऽर्चिः· प्रचारः SūryaŚ. 32; प्रहतपदढक्[क्°]गंभीरध्वानेन घनाघनगर्ज्जनानुकारिणा EI. iv. 343.50; मिथ्याबुद्धिश्च सर्वैव प्रधानार्थानुकारिणी TattvSaṁ. 660; श्रीमदमोघवर्षनृपतिः ···। तेनाकारि नगानुकारि EI. xxiii. 260.13; दृष्ट्वा यस्याननेन्दुं भवति वपुरिदं चन्द्रकान्तानुकारि AmaŚ. 59; कियती वयोऽवस्था, किमनुकारिणी च शरीराकृतिरस्याः TilaMañ. 271.14; दरजरच्चिकुरनिकुरम्बानुकारिणि तिमिरनिकरे Yaśas-

Cam. ii. 8. 1; ii. 43. 5; देवाः …। प्रसन्नवदना नित्यं च …। प्रभा च तेषां कर्तव्या मूर्ध्नि मूर्ध्नः प्रमाणतः। मण्डलाभा महाराज देवतातोऽनुकारिणी VisnuDhaP. iii. 38. 12; नखविलेखनम्।… यत्कस्यचिदनुकारि तद्रूपवद् दृष्टप्रकारकमाच्छुरितकादि JayaMa. 117. 6 (*on* 2.4); ओं स्वस्त्यमर [Read स्वस्ति। अमर]पुरानुकारिणः … कलिङ्गनगरवासकात् EI. iii. 223.1; iii. 18. 1; xviii. 312.1; xxiii. 76.1; क्रीडाक्रो[ड]াकृतेर्विष्णोर्दंष्ट्रादंडो जयत्यसौ। धात्री [हे]माद्रिकलशा यत्र च्छत्रानुकारिणी EI. iii. 97. 6; वाचां न किंचिदनुकारि मृगायताक्ष्याः SaduktiKa. 117.26; धवलस्य सुतेनापि येन कृष्णानुकारिणा। श्रीगूर्जरधराराज्यमेतन्निष्कंटकीकृतम् EI. i. 25. 5; KIrtiKau. 2.63; अनुकारिणीम्, सदृशीमित्यर्थः CaturCin. i. 294. 12; मृणालव्यालवलया वेणीबन्धकपर्दिनी। हा(? ह)रानुकारिणी पातु लीलया पार्वती जगत् SāhiDa. 131. 15; ग्रामो दत्तो विलोपकारिणा रवितनयानुकारिणा EI. i. 366. 24; iv. 268.71; **2** who imitates चरणैः सनूपुरैः। पदे पदे हंसरुतानुकारिभिर्जनस्य चित्तं क्रियते समन्मथम् RtuSam. 1. 5; शेषाहे(? हे)रनुकारिणी हरशिरोवल्लीदलाकारिणी … विजयते गंगा मनोहारिणी GangāA. 5; **3** who or which follows or conforms to अयमश्वः कपिलानुकारिणा पितुस्त्वदीयस्य मयापहारितः RaghuVa. 3.50; अनुकारिणि पूर्वेषां युक्तरूपमिदं त्वयि Śāk. 2.17; श्रीमहाराजभीनसेनः तस्य पुत्रः त[चरि]तानुकारी … श्रीमहाराजदयितवर्म्मा EI. ix. 344.4; विधिसमाधिबु(बु)द्धेश्वरः …। नदीक्षितधरातले गुरुजनानुकारी तपः चरंजगति [Read चरञ्जगति]। विस्मयं व्यधित बा(बा)लभावेऽपि यः EI. xxi. 150. 15; धूमाद् गाढमलीमसाच्छुचिपयः सूते घनस्योद्गमः … जन्माबध्यनुकारिणो न महतां सत्यं स्वभावाः क्वचित् RājTa.(Ka.) 4. 41; पद्मपत्राम्बुनिर्लेपपुरुषस्यानुकारिणी। प्रकृतिस्ते महत्तत्त्वम् Vidvanmo. 2. 16; **4** who acts in accordance with (prescription, order etc.) सदाचाराय शुद्धाय दरिद्रायानुकारिणे। गां दत्त्वा फलमाप्नोति SkandP. vii(4).13.28; कुलक्रमसमायातास्तुष्टेष्टाश्चानुकारिणः। कृत्तकेशनखा दान्ताः पराभेद्या नृपे रताः।… सूदाः कार्या महीभुजा Mānaso. ii. 2. 135; **5** appearing as suitable, matching in appearance एष चासदृशो रूपे भार्यां स्वसदृशीं विना। नेच्छत्युद्वाहमेका च त्वत्सुतास्यानुकारिणी KathāSaSāg. xii. 34.102; **6** who represents or portrays by acting सुखदुःखादिभिर्भावैरनुकारिण्यवस्थितैः SāhiSā. 5. 6.

अनुकारिमात्रता (anukārimātra-tā) *f.* the state of being that which has the form of reflection only चितिशक्तिरपरिणामिनी … तस्याश्च प्राप्तचैतन्योपग्रहरूपाया बुद्धिवृत्तेरनुकारिमात्रतया बुद्धिवृत्त्यविशिष्टा हि ज्ञानवृत्तिः Sāmkhya-PraBh. 49. 9 (*on* 1. 99) [better read अनुकारमात्रता YogBh. 90.1 (*on* 2.20)]

अनुकार्य (anu-kārya) *n.* **1** what is to be done later on यः पश्चात् पूर्वकार्याणि कुर्यादैश्वर्यमास्थितः। पूर्वं चोत्तर (v. l. [ए]वानु)कार्याणि न स वेद नयानयौ Rāmā. vi. 51. 5; **2** thing to which something else has resemblance अनुकर्ता प्रजापतिवाक्ये निर्दिष्टोऽनुकार्यं ब्रह्म दहराकाशः BrahmSū-Bh.(Rā.) 308.18 (*on* i. 3.21); VedāntDī. 53.1 (*on* i. 3.21); दहराधिकरणगुणसूत्रस्य दहराकाशो जीवो न भवति जीवानुकार्यत्वात् अनुकर्त्रनुकार्ययोर्भेदावश्यंभावात् ŚivārkaMaDī. i. 10.21 (*on* i. 1.0); प्रजापतिनिगदितस्य दहरानुकारः। अनुकार्यानुकर्त्रोर्मिथोऽन्यत्वं तु सुसिद्धम् GoviBh. 49.8 (*on* i. 3.22); *m.* character to be portrayed or represented by acting रसः स एव स्वाद्यत्वाद् रसिकस्यैव वर्तनात्। नानुकार्यस्य वृत्तत्वात् DaśRū. 4. 38; BhāvPra.(Śā.) 152.19(6); स्थायी भवत्वनुपचितः। स चोभयोरपि।… अनुकार्येऽनुकर्तर्यपि चानुसंधानबलात् AbhinBhā. i. 272. 12 (*on* 6.31(3)); Kāvyānu.(He.) 68. 18; ननु ते विभावादयोऽनुकार्ये पारमार्थिकाः। इह त्वनुकर्तरि न तथा AbhinBhā. i. 274. 17 (*on* 6.31(3)); i. 292.12 (*on* 6. 34); नटे च सत्त्वम्, अनुकार्ये च भाव इति किं केन संगच्छते AbhinBhā. iii. 151. 26 (*on* 22. 3); नाट्ये तु …। प्रवाहधर्मिण्यां चित्तवृत्तौ चित्तवृत्तेर्वृत्त्यन्तरेण कः परिपोषार्थः। विस्मयशोकक्रोधादेश्च क्रमेण तावन्न परिपोष इति नानुकार्यो(? र्ये) रसः Loc. 68. 23 (*on* 2.4); 69. 6 (*on* 2.4); रामादावनुकार्ये तद्रूपतानुसंधानान्नर्तकेऽपि प्रतीयमानो रसः KāvyPra. 87. 4; रसः …। रामादावनुकार्ये तु नटेऽव्यंज्यो भविष्यति BhāvPra. (Śā.) 40.21(2); 50.14(2); रसस्य वर्तमानत्वान्नानुकार्यस्य संभवः। अनुकार्यस्य रामादेः कालातिक्रमदर्शनात् BhāvPra.(Śā.) 153.5(6); 264. 7(9); माल्यादिशब्देभ्यो योषिन्मात्रप्रतीतौ च स्मृत्यारूढेन तत्तद्योषिद्विशेषेणानुकार्येण सामाजिकाश्रयत्वमपि न विरुद्धम् PratāYaBhū. 287. 1; 294. 4; नटे रससंभवः …। यदि विभावेन, तत्रापि किमनुकार्यमालविकादिनानुकार्येण स्वकान्तादिना वा RasāSu. 173. 14 (2.166); अनुकार्यस्य रत्यादेस्तद्बोधो न रसो भवेत् SāhiDa. 89.8; *adj.* [*f.* -ā] **1** to be imitated परभृतलावकहंसकपारावततुरगहृदयनिःस्वनितम्। अनुकार्यमुचितकाले कलकण्ठि रतैस्त्वया रसतः KuttaMa. 157; अनुकार्यं न तु नार्या यत्प्रेरणकर्म तत्परोऽक्षे सा। अनुकुर्वती विजह्यान् माधुर्यं सौकुमार्यं च Kāvyālan.(Ru.) 13. 4; यतश्चेदं नानुकरणं ततो यत् कैश्चिच्चोदितं तदनवकाशम् — 'न च गीतवाद्ययुक्तः सर्वावस्थासु कश्चिदनुकार्यः' इति AbhinBhā. i. 38. 8 (*on* 1. 107); नटः …। रङ्गे रामाद्यवस्थाभिरनुकार्याभिरञ्जसा।… प्रेक्षकान् रसयिष्यति BhāvPra. (Śā.) 194. 12(7); **2** to be practised or performed आहारनीहारविहारयोगाः सुसंवृता धर्मविदानुकार्याः SkandP. i(2).41.129; जृम्भितमिव समनुकार्यम् JayaMa. 137.11 (*on* 2.6); **3A** (word or expression) to be imitated अनुकार्यस्य दुष्टत्वादनुकरणेऽपि दुष्टत्वं मन्यते PradI. i. 105A. 2 (*on* ŚivSū.(Gr.) 2); i. 105B. 4 (*on* ŚivSū.(Gr.) 2); अनित्यः शब्दः कतकपात्रं गजदवत्वात् … एतदपि सर्वथार्थशून्यत्वान्निग्रहाय कल्पेत …। तत्रापि विकल्पोऽप्युक्तः … वर्णक्रमनिर्देशस्याप्यनुकार्येणार्थेनार्थवत्त्वोपपत्तेः PramāMī. 63. 8 (*on* ii. 1.34); धातुत्वं तावदर्थाश्रयम् … इह वा विवक्षितार्थं रूपमात्रमनुकृतमिति। अनुकार्यस्यापि धातुत्वं नास्ति PadMañ. *on* KāśiVr. *on* P. i. 3. 19; PariVr.(Sī.) 37.12; अनुकार्यः प्रातिपदिकशब्दः VaiyāBhū. 126. 2 (*on* 26); 130. 4 (*on* 26); प्लुते कृतेऽपि … तद्गतं प्रगृह्यत्वमनुकार्ये सुलभम् LaŚabdeŚe. i. 116. 2; i. 264. 7; **3B** (meaning) which is to be represented द्विविधो हि शब्दानुकारः शब्दत्वार्थत्वभेदात्।… अर्थविच्छेदाभावादार्थः … (हिरण्यपूर्वं कशिपुं प्रचक्षते) इह चायमार्थोऽनुकारः …। केवलं यत् तस्याभिधानमनुकार्यं तन्नानुकृतम् VyaktiVi. 102.21; Kāvyānu (He.) 196. 19.

अनुकार्यगत (anukārya-gata) *adj.* **1** belonging to (a word) which is to be imitated विसराभ्यां जेरित्येवमादौ तु धातुत्वमनुकार्यगतं सदप्यविवक्षितत्वाद् जिकसामान्यानुकरणं द्रष्टव्यम् KāśiVr. *on* viii. 2.46; Prasā. ii. 549.17; **2** present in a character to be portrayed किमिदमनुकार्य(र्यगतं ?) कवेः शिक्षार्थमुपदिश्यते, तथानुकर्तृगतं नटस्य (वा) AbhinBhā. iii. 151.23 (*on* 22. 3); पूर्वावस्थायां यः स्थायी स एव व्यभिचारिसंपातादिना प्राप्तपरिपोषोऽनुकार्यगत एव रसः Loc. 68. 20 (*on* 2.4); SāhiDa. 89.6.

अनुकार्यत्व (anukārya-tva) *n.* **I** the state of being that which is to be imitated 'न च गीतवाद्ययुक्तः सर्वावस्थासु कश्चिदनुकार्यः' इति न अनुकार्यत्वेन गीताद्य इत्युक्तम् AbhinBhā. i. 38. 8 (*on* 1.107); यदाह — 'या … प्रियतमस्य संरक्ता।… प्रमदा सैवानुकार्यात्र' एतेनोत्साहगतव्याख्यानामर्थेऽनुकार्यत्वं दर्शितम् AbhinBhā. i. 171.7 (*on* 4.261); अनुकार्यत्वानुकरणत्व° … °रूपविरुद्धधर्माध्यासाद्भेदस्य एवानयोर्न युक्तः VaiyāBhū. 133.2 (*on* 27); **II** the state of being that to which something else has resemblance प्रकाशस्यानुकार्यत्वं प्रकाशकत्वं च न भवति VedāntKau. 95.2 (*on* i. 3.22)

अनुकार्यधातु (anukārya-dhātu) *m.* verbal base to be imitated न चैवं धातूपसर्गादिगणपठितानामनुकरणानामनुकार्यधात्वाद्यर्थवत्त्वाद् प्रातिपदिकत्वापत्तौ विभक्तिश्रवणापत्तिः VaiyāBhū. 131.20 (*on* 27)

अनुकार्यध्वनि (anukārya-dhvani) *m.* onomatopoeic sound to be imitated (by articulation) पटदिति कुर्वित्याद्यनुकरणस्यैवेऽनुकार्यध्वनीनामनुकरणाद् भेदो ध्वनिमयत्ववर्णमयत्वादिविरुद्धधर्मैवस्वसिद्धः VaiyāBhū. 126.3 (*on* 26)

अनुकार्यप्रतिपत्ति (anukārya-pratipatti) *f.* knowledge of what is to be imitated यद्यप्यभिधानव्यापारो नास्ति तथापि तदानीमुच्चारितं रूपं सादृश्याद् अनुकार्यप्रतिपत्तिपरम् PadMañ. *on* KāśiVr. *on* P. i. 1.16.

अनुकार्यप्रतीति (anukārya-pratīti) *f.* understanding of what is to be imitated यद्यनर्थकः, कथं तर्हि प्रयुज्यते। प्रयोजनवत्त्वात्, प्रयोजनमनुकार्यप्रतीतिः PadMañ. *on* KāśiVr. *on* P. i. 1.16; गामानयेत्यादावनुकरणेनानुकार्यप्रतीतावपि न ततोऽर्थबोधः VaiyāSiMañ. 150.2.

अनुकार्यशब्द (anukārya-śabda) *m.* word which is to be imitated कुमार्यां प्रयुक्तस्य पुरुषविशेषोऽर्थः, अनुकरणस्य तु कुमार्यां प्रयुक्तमनुकार्यशब्दरूपम् PadMañ *on* KāśiVr. *on* ŚivSū.(Gr.) 2 (i.28.17); न चानुकरणशब्दस्यानुकार्यशब्दात् कोऽपि भेदोऽवधार्यते PariVr.(Sī.) 38.8; अनुकार्यशब्दानां स्थानित्वादेशत्वबोधनाय षष्ठी स्थानेयोगेत्याद्यनुरोधात् … प्रातिपदिकत्वविभक्त्यादिकं सौत्रम् VaiyāBhū. 132. 10 (*on* 27)

अनुकार्यसमर्पक (anukārya-samarpaka) *adj.* conveying the *anukārya* (i.e. Brahman to which *jīva* has resemblance) दहरवाक्यमेवानुकार्यसमर्पकं पर्यवस्येत् ŚivārkaMaDī. i.12 1 (*on* i. 1.1)

अनुकार्यस्वरूप (anukārya-svarūpa) *n.* form of that (word) which is to be imitated अश्ववानादयोऽनुकरणशब्दाः अनुकार्यस्वरूपमात्रवाचिनश्चेति तेषामवयवभूतानि पदानि न सन्ति Prasā. i. 680.10; (एतत्सीः) अनुकार्यस्वरूपमन्नभिधा योगे स्वैकशेषाभावः LaŚabdeŚe. i. 157.17; i. 264.13.

अनुकार्यानुकरण (anukāryānukaraṇa) *n.* what is to be imitated and its imitation 'पक्ष्मसंमीलनाच्चात्र सूचितो निशि संगमः।…' अत्रानुकार्यानुकरणेऽपि भूमिकान्तरिते एव भवतः SaraKaṇṭhā. 379. 22; अनुकार्यानुकरणयोर्भेदस्याविवक्षितत्वादर्थवत्त्वाभावाद्विभक्तिर्नोत्पद्यते Prasā. i. 81.19; LaŚabdeŚe. i. 45.3; भाषाशब्दानामप्यनुकरणे अविद्यमानत्वाद … शक्तिरेव वाच्या। तथा च शब्दोऽपि यद्यनुकार्यानुकरणयोर्भेदेन विवक्षा तदा तथा VaiyāBhū. 126.2 (*on* 26)

अनुकार्यानुकरणभाव (anukāryānukaraṇa-bhāva) *m.* relation between that which is to be imitated and its imitation अभिमन्युः। सोऽर्जुन-

मनुकरोतीत्यत्रानुकरणक्रियाजनितः संबन्धविशेषोऽनुकार्यानुकरणभावः प्रतिना द्योत्यते Nyās. 1. 321.8 (*on* i. 4.92); Prasā. i. 433.19; न त्वनुकरणविषये 'स्वं रूपम्' इत्युपतिष्ठते ।··· लौकिकत्वाच्चानुकार्यानुकरणभावस्य Pradī. iv. 333B.32 (*on* v. 2.59)

अनुकार्यानुकरणभेद (anukāryānukaraṇa-bheda) *m.* difference between what is to be portrayed and its portrayal पश्यन्ती वत्सेश्वर-मनुकार्यानुकरणभेदपरिमोषम् । साधुध्वनिमुखराननसामाजिकजनमनःसु विदधाति KuttaMa. 807.

अनुकार्यानुकर्तृगतत्व (anukāryānukartṛgata-tva) *n.* the state of being present in the character to be portrayed and the actor who portrays व्यञ्जनलक्षणापूर्वव्यापारविषयतोऽनुकार्यानुकर्तृगतत्वपरिहारेण सहृदयगतः ··· रस एव प्रतीयते AlaṅkāSa. 91.12; अनुकार्यानुकर्तृगतत्वपरिहारेण सामाजिकानां वासनात्मतया स्थितः ··· भाव एव ··· रसोऽभिधीयते Ekāva. 3.1(20) (87.6)

अनुकार्यानुकर्तृभाव (anukāryānukartṛ-bhāva) *m.* relation between what is to be imitated and its imitator य एवं रोदितीति चेत् स्वात्मापि मध्ये नटस्यानुप्रविष्ट इति गलितोऽनुकार्यानुकर्तृभावः AbhinBhā. i. 275.24 (*on* 6.31); Kāvyānu.(He.) 72.21.

अनुकार्यानुकर्तृविभाग (anukāryānukartṛ-vibhāga) *m.* division into the character to be portrayed and one who portrays it न हि सामाजिकोऽनुकार्यानुकर्तृविभागमवैति AbhinBhā. i. 292.14 (*on* 6.33(2))

अनुकार्यानुरागिन् (anukāryānurāgin) *adj.* who likes the character to be portrayed नव भेदा विधीयन्ते ह्यनुकार्यानुरागिणः । कामिनीभिर्भुवो भर्तुः चेष्टितं यत्र नृत्यते BhāvPra.(Śā.) 264.7(9)

अनुकार्याभिन्न (anukāryābhinna) *adj.* not different from the character to be portrayed अयं रामः सुखीति ··· आस्वादरूपा प्रतिपत्तिरनुकर्त्रा-लम्बना ··· रसः । स च न व्यतिरिक्तमाधारमपेक्षते । किं त्वनुकार्याभिन्नाभिमते नर्तके आस्वादयिता सामाजिक इत्येतावन्मात्रमदः Loc. 69.5 (*on* 2.4)

अनुकार्याभिप्राय (anukāryābhiprāya) *m.* [Inst.] with the intention of character or person who is to be imitated यो यः कश्चिदस्मात् क्षणादूर्ध्वं भविष्यति लोकस्तस्योपदेश्यस्येत्यर्थः । अनुकार्याभिप्रायेणात्र भविष्यत इति व्याख्यातम् AbhinBhā. i. 13.12 (*on* 1.14)

अनुकार्यावगति (anukāryāvagati) *f.* knowledge of what is to be imitated 'लावण्यकान्तिपरिपूरितदिङ्मुखेऽस्मिन् ··· जडराशिरयं पयोधिः ।' अत्र ··· वदनपूर्णेन्दुबिम्बयो रूप्यरूपकभावोऽनुमितः । तदन्तरिता चानुकार्यावगतिः VyaktiVi. 18.16.

अनुकार्याश्रयत्व (anukāryāśraya-tva) *n.* the state of being that which resides in the character to be portrayed अनुकार्याश्रयत्वेनोपनिबध्यमानैः सुखदुःखादिरूपैर्भावैस्तद्भावस्य भावकचेतसो भावनं वासनं भावः Avalo. 78.12 (*on* 4.4)

अनुकाल (anu-kāla) *m.* [Loc.] at proper time संकोचः(? चं)कुण्ड-नेमीनामनुकाले त्वतः शृणु PauṣkS. 29.41; [*adj.* opportune, occasional, MW; opportune, timely, adapted or suited to the time, APTE]

अनुकालकारिन् (anukāla-kārin) *adj.* which acts at proper time अनुकूलकारि (v. l. अनुकालकारि PISCHEL's 1st Ed.) दैवं किमुपालभ्यते Śāk. 3.26(5)

अनुकालम् (anukālam) *adv.* 1 at proper time भोजनाच्छादनं दद्यादनुकालं विशेषतः । भूषणाद्यं च नारीणाम् PañcT.(Kos.) 5.51 (250.19); यद्गीताः पद्मजाद्याः पुनरचितबलीनाहरन्तेऽनुकालम् ।··· तस्मै ··· भवते कृष्ण कुर्मः प्रणामम् Nārāy. xii. 98.8; 11 in course of time स्त्रियः स्वसुर्गुरुमत्या वधोऽयं यशः श्रियं हन्त्यनुकालमायुः BhāgP. x. 2.21.

अनुकालयुक्तम् (anukālayuktam) *adv.* at the proper juncture of time क्षेत्रे सुकृष्टे क्षुपिते च बीजे देवे च वर्षत्यृतु (v. l. °त्यनु)कालयुक्तम् । न स्यात् फलं तस्य कुतः प्रसिद्धिरन्यत्र दैवाद् MahāBhā. iii. 225.23.

अनुकालिन्दि (anukālindi) *adv.* along (the river) Kālindī (i. e. Yamunā) अस्ति वत्सेषु नगरी कौशाम्बी हृदयं भुवः । संनिविष्टानुकालिन्दि BṛKathā-ŚloSam. 4.14.

अनुकाश (anu-kāśa) *m.* reflection (of light) दिद्युतं कनीनिकाभ्यां प्रकाशैनान्तरमनुकाशेन बाह्यम् MaiS. iii. 15.2 (iii. 178.5); cf. **अनुकाश.**

अनुकाष्ठम् (anukāṣṭham) *adv.* 1 in every direction लोकाश्रयो मण्डपमादिसृष्टि ब्रह्माण्डमामालनुकाष्ठमस्य NaiṣC. 22.25; 11 in every piece of wood, NaiṣC. 22.25.

अनुकिशोरा (anu-kiśorā) *adj.* (*f.*) followed by the colt एकादश-कपालान् पुरोडाशान् निर्वपति ···। त्रयस्त्रिंशद्दक्षिणास्तासां धेनुर्वडवा चानुकिशोरा MānŚS. 136.13.

अनुकीय (anuk-īya) *adj.* (*anuvāka*) containing the word *anuka* अध्यायानुवाकाभ्यां वा लुग् वक्तव्यः । स्तम्भः स्तम्भीयः ।··· अनुकः अनुकीयः MahāBh. ii. 386.18 (*on* v. 2.60)

अनुकीर्ण (anu-kīrṇa) *adj.* 1 crowded with, pervaded वसत्स्वथ द्वैतवने पाण्डवेषु महात्मसु । अनुकीर्णं महारण्यं ब्राह्मणैः समपद्यत MahāBhā. iii. 27.1; तीर्थानि ··· तपोविघ्नकरैः सदा । अनुकीर्णानि रक्षोभिः MahāBhā. iii. 91.12; iii. 253.2; iii. 255.48; राक्षसाधिपः ।··· सागरानूपं वीर्यवानवलोकयन् । नानापुष्पफलैर्वृक्षैरनुकीर्णं सहस्रशः Rāmā. iii. 33.11; iv. 912*(3); 11 scattered (शम्भोः) नृत्तम् ··· तत्रादौ नव वक्ष्यते । ··· उद्धृतं दक्षिणं पादं तृतीये ···। अनुकीर्णजटाभारं जटामकुटमण्डितम् ŚilpaRa. ii. 22.49; *m.* a type of mansion कथयिष्यामः ···प्रासादान् ··· पद्मचामरसंज्ञश्च नन्दिघोषाह्वय एव च । अनुकीर्णः सुप्रभश्च SamarāSū. 57.7.

अनुकीर्तन (anu-kīrtana) *n.* 1 repetition, recitation ब्रह्महत्यासहस्राणि ···। सर्वाण्यपि प्रशाम्यन्ति राममन्त्रानुकीर्तनात् RāmoTāU.(ASS. Ed.1895) 550.4; एतासां देवतानां तु नामधेयानुकीर्तनैः । यस्य स्यर्येह यावन्ति न व्यवस्त्यतोऽन्यथा BṛDe. 1.89; तस्य चोक्तं मया पूर्वं तस्मिन्नामानुकीर्तने VāyuP. i. 49.168; BrahmāṇḍP. i. 19.177; अकुतोभयम् । योगिनां नृप निर्णीतं हरेर्नामानुकीर्तनम् BhāgP. ii. 1.11; पुराणश्रवणाच्चैव हरेर्नामानुकीर्तनात् । भस्मीभूतानि पापानि BrahmVaiP. iv. 129.53; मुच्यते सर्वदुःखेभ्यः स्तवस्यास्यानुकीर्तनात् SkandP. iv. 29.184; मनसा चिन्तितं यच्च यच्च वाचानुकीर्तितम् । सर्वं संपद्यते तस्य स्तवस्यास्यानुकीर्तनात् VāmaP. 48.16; BrahmP. 40.129; पृथिव्यां यानि तीर्थानि ···। तानि सर्वाण्यवाप्नोति विष्णोर्नामानुकीर्तनात् VāmaP. 94.63; PadmP. i. 31.151; नरः ···। मुक्तिं प्रयाति ··· विष्णोस्तस्यानुकीर्तनात् BrahmP. 22.40; गतिं श्रेष्ठां देवानामनुकीर्तनात् । प्राप्नुयात् ··· नरः सदा BhaviP. 158B.14 (i. 104.18); मत्पूजापरिनिष्ठा च मम नामानुकीर्तनम् । एवं सततयुक्तानां भक्तिः AdhyāRā. iii. 4.49; vii. 7.71; यमेनाप्यत्र विशेषोऽभिहितः — 'पश्चात्तापो निवृत्तिश्च स्नानं चाङ्गतयोदितम् । नैमित्तिकानां सर्वेषां तथा चैवानुकीर्तनम्' Mitā. 523.12 (*on* 3.325); यत्र तत्र दिने वत्स हरेर्नामानुकीर्तनम् । परं निर्वाणबीजम् PañcaRā.(Nā.) ii. 7.33; सूत्रे चाद्यादिपदं तत्कालमङ्गलमपि सूत्रकृतः, तन्निवेशि-(? श)नानुकीर्तनाच्छिष्याणां भाष्यकारादीनामपि मङ्गलं सिद्धम् NayaVi. 4.5 (*on* i. 1.1); ऋगादिमन्त्राणां त्रयाणामेवानुकीर्तनेन MīmāKau. iii(2). 116.10 (*on* ii. 1.41); गुरोरनुकीर्तनमुच्चारणं यस्य स वेदः तं लभते वेदवेत्ता भवतीत्यर्थः VīraMi.(Pūjā.) 253.9; अनुकीर्तनं विष्णोः BālamBha. iii. 195.13 (*on* 3.326); 2 praise, glorification कर्मानुकीर्तनं चात्र पर्जन्याग्निविवस्वताम् BṛDe. 4.38; असदाचरिते मार्गे कथं स्यादनुकीर्तनम् MahāBhā. iii. 222.9; xiii. 45.8; श्रवणाद्दर्शनाद् ध्यानान्मयि भावोऽनुकीर्तनात् BhāgP. x. 29.27; GopāKeCan. 149.10; पतिसेवा परं सत्यं दानतीर्थानुकीर्तनम् BrahmVaiP. iv.57.19; अर्धप्रदाता लभते सप्तजन्मानुकीर्तनम् । अनुकीर्तनं ख्यातिः । ख्यातिमान् भवतीत्यर्थः VīraMi.(Pūjā.) 253.8; 3 mention, statement, narration, proclamation परकृतिपुराकल्पं च मनुष्यधर्मैः स्यादर्थाय ह्यनुकीर्तनम् MīmāSū. vi. 7.26; पूर्वोपकाराणामविस्मरणमनुकीर्तनं च ।··· इत्यर्थागमोपायाः KāmSū. 325.8 (6.3); तद्व्यलीकानां व्यसनानां चापरिहार्याणामनुकीर्तनम् KāmSū. 331.21 (6.3); KandaCū. vi. 3.34; स्वायंभुवस्य सर्गस्य ततश्चाप्यनुकीर्त्य(? तं)नम् VāyuP. i. 1.74; BrahmāṇḍP. i. 1.67; पुरूरवस ऐलस्य माहात्म्यस्यानुकीर्तनम् BrahmāṇḍP. i. 1.89; विमानना दुश्चरितानुकीर्तनम् ···। न दृष्टिदानम् ··· विरक्तभावस्य नरस्य लक्षणम् Tantrākhyā. 63.1; SūktiRa. 123.41; Subhāṣi. 2922; प्रमाणं क्षेत्रनाम च । पितृपैतामहं चैव पूर्वराजानुकीर्तनम् । स्थावरेषु विवादेषु ··· निवेशयेत् KātySm. 128; Aparā. 608.26 (*on* 2.6); SmṛtiCan. iii. 84.5; VīraMi.(Vyavahāra.) 48.12; VyavaMa. 13.1; यद्यपि ऋक्सामयोः पृथिव्यग्निदृष्टिचिकीर्षा, तथापि प्रसिद्धयोर्ऋक्सामयोर्वेदनानुकीर्तनात्, पृथिव्यग्न्योश्च संनिधानात्, तयोरेव एष ऋक्सामशब्दप्रयोगः ··· इति निश्चीयते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 781.15 (*on* iv. 1.6); अस्मिन्श्च [Read अस्मिंश्च] धर्म्मादिरकरणे अतीतानेकराजदत्त सञ्चित्तन (Read राजदत्तसञ्चिन्तनम)परिपालन[म्*] कृतपुण्यानुकीर्त्तनपरिहारार्थञ्च कीर्त्तयामः EI. iii. 262.25; xxii. 173.27; xxiii. 87.38; विप्राणां स्वस्तिवाचनात् । दुःस्वप्नोत्पातशमनं सतां चैवानुकीर्तनात् CaṇḍaKau. 1.24; अनवरतं रामणीयकानुकीर्तनसंकेतं चेतः YaśasCam. ii. 363.16; योगानन्देऽस्कूपान्तः शकटालं तमक्षिपत् ।··· जीवन् द्विजोऽभूना दग्ध इति दोषानुकीर्तनात् KathāSaSāg. i. 4.121; v. 2.130; अक्रत्वेऽवगते इति फलानुकीर्तनमर्थवाद इति गम्यते BrahmSūBh.(Rā.) 252.1 (*on* i. 2.15); किमर्थं तु प्रावृत्स्य प्रणयनस्य मध्यमयोरनुकीर्तनम् । गुणार्थमिति ब्रूमः ŚāstrDī. 538.5 (*on* vii. 3.8); यमः — 'अववोधः परित्यागस्तपो दानानुकीर्तने । विद्याभ्यासो ह्यपां स्पर्शः सत्राङ्गं पावनाशनम् ।' ··· अनुकीर्तनं पापस्य Aparā. 1232.3 (*on* 3.312-313); शंभोः श्वासगतानि गणयेद् यः सन्मतिः ···। संल्पातुं सचिवद्वयीविरचितामेतामपेतापरव्यापारः सुकृतानुकीर्तनतति सोऽप्युज्जिहीते यदि EI. xxi. 213.42; प्रतिषेधः प्रसिद्धस्य निषेधस्यानुकीर्तनम्

Kuval. 165; प्रसिद्धस्तावदर्चिरादिमार्गः सर्वविद्यासाधारण इति । छान्दोग्ये पञ्चाग्निविद्यायाम् ... विद्यान्तरवतामप्यनुकीर्तनाद् बृहदारण्यकेऽपि तथैव ... विद्यान्तरवतामप्यनुकीर्तनात् ŚivārkaMaDī. ii. 469. 12 (*on* iv. 3. 1); आहिताग्नेरेवापशब्दभाषणस्य प्रायश्चित्तविध्यर्थं सिद्धवदोपत्वेनानुकीर्तनात् तन्निषेधकवाक्येऽपि यज्ञादिपदमाहिताग्निसाध्ययज्ञमात्रपरमित्यवगम्यते MīmāKau. i. 131.4 (*on* i. 3. 27); (योगीश्वरं याज्ञवल्क्यं संपूज्य मुनयोऽब्रुवन्) याज्ञवल्क्यमिति नामानुकीर्तनम् VīraMi. 4.8 (*on* 1. 1); 4 dramatic representation त्रैलोक्यस्यास्य सर्वस्य नाट्यं भावानुकीर्तनम् NāṭyaŚā. 1.107; तदिदमनुकीर्तनमनुव्यवसायविशेषो नाट्यापरपर्यायः AbhinBhā. i. 35.19 (*on* 1. 107); त्रैलोक्यस्य ये भावास्तेषां यदनुकीर्तनं नाट्यम् AbhinBhā. i. 38.12 (*on* 1.108); iii. 294. 20 (*on* 26. 14)

अनुकीर्तयत् (anu-kīrtayat) *adj.* 1 proclaiming, announcing, mentioning गोत्रनामान्यनुकीर्तयन्तः कन्यां वरयन्ति ŚāṅkhāGS. i. 6. 4; हनुमांश्चकार मतिम् । ... राममक्लिष्टकर्माणं स्वबन्धुमनुकीर्तयन् । नैनामुद्वेजयिष्यामि Rāmā. v. 28.41; प्रतिपत्तिसौकर्याय वृत्तवर्तिष्यमाणाध्यायपादार्थाननुकीर्तयन् संगतिं दर्शयति ŚivārkaMaDī. ii. 193. 13 (*on* iii. 1 1); 2 reciting, repeating मन्त्रं चैवानुकीर्तयन् । ... सायुज्यमेतेषामेव गच्छति BṛDe. 2.21; विष्णोर्नामानुकीर्तयन् ।... भुञ्जीत BhavīP. 720B.23 (iv. 82. 47)

अनुकीर्ति (anu-kīrti) *f.* 1 repetition शुभग्रहाणां च विशेषतश्च नामानुकीर्तिं शुभदां वदन्ति BṛhaspaSm. 242. 69; 2 glory असुरसुरगणानां नायकस्यानुकीर्तिं कथयति ... यः शृणोति ।... रुद्रलोकं सः ... याति SkandP. v(1). 38.43.

अनुकीर्तित (anu-kīrtita) *adj.* [*f.* -ā] 1 mentioned, announced, stated, told स्वयूथ्यास्तस्य ... संस्तुता हयाः । नियुक्ताश्चानियुक्ताश्च प्रसङ्गादनुकीर्तिताः BṛDe. 4.28; य एते कीर्तिता ब्रह्मन् ये चान्ये नानुकीर्तिताः । सम्यक् तान्श्रोतुमिच्छामि MahāBhā. i. 58. 1; i. 61.83 (v.l.); i. 211.11; पञ्चनदं गत्वा ...। पञ्चयज्ञानवाप्नोति क्रमशो येऽनुकीर्तिताः MahāBhā. iii. 80.99; दिवाचरा रात्रिचराणि चापि यानीह भूतान्यनुकीर्तितानि MahāBhā. iv. App. I. 3(15); वरो मंमषोऽस्तु यथानुकीर्तितः MahāBhā. iv. App. I. 5(27); अन्ये पार्थिवा राजन् बहुत्वान्नानुकीर्तिताः । समसज्जन्त ते सर्वे MahāBhā. vii. 186*(5); vii. 51. 36; ix. 44. 20; xiii. 151. 50; xviii. 5.3; जामदग्न्यस्य लोकानां वधश्चात्रानुकीर्तितः Rāmā. i. App. I. 1(54); इमे महाराज महापराक्रमाः कपिप्रवीरास्तव येऽनुकीर्तिताः । ... सुदुर्जया रणे Rāmā. vi. 368*(2); देहः स्वैरङ्गैरेव यथावदनुकीर्तितः SuśruS. i. 35.14; ये चान्ये चैव विविधा ये रोगा नानुकीर्तिताः । रेवतीरोपसंभूताः KāśyaS. 100B.16; लययागो ह्ययं विप्र लक्ष्म्यादिष्वनुकीर्तितः JayāS. 12. 79; PāraS. 5.128; एवं विरक्ता (प्रमदाः) जनयन्ति दोषान् प्राणच्छिदोऽन्यैरनुकीर्तितैः किम् BṛSam. 78.2; यन्मया नानुकीर्तितम् । तत् सर्वमखिलं देव प्रसादाद् वक्तुमर्हसि PañcaRā (Ha.) i. 1.29; पूर्णमास्यमावास्यासंज्ञकौ द्वौ यागौ ...। सिद्धान्तेऽपि तु यागाभ्यां शब्दाभ्यामनुकीर्तितौ TantrVā. 464. 1 (*on* ii. 2. 3); यथा धर्मादयश्चार्था मुनिवर्यानुकीर्तिताः । न तथा वासुदेवस्य महिमा ह्यनुवर्णितः BhāgP. i. 5. 9; मनसा चिन्तितं यच्च यच्च वाचानुकीर्तितम् । सर्वं संपद्यते तस्य स्तवनस्यानुकीर्तनात् VāmaP. 48.15; ब्राह्ममेकमहर्ज्ञेयमेतदेवानुकीर्तितम् NaraP. 2. 20; भरताश्च सुजाताश्च बहुत्वान्नानुकीर्तिताः BrahmP. 13.204; पुराणेषु केषुचिदुपवर्णितः सृष्टिप्रकारोऽत्रानुकीर्तितः NyāyRa. 650. 16 (*on* 5(15).43); पूर्वनियुक्तैस्तु तस्य चेष्टाचरैर्मुनेः ।... निखिलाश्चेष्टा राज्ञा(? ज्ञेऽ)नुकीर्तिताः Hastyāyur. 6.19 (1.1); कार्पासास्थिवर्जानि सर्वाणि मानवेऽप्यनुकीर्तितानि SmṛtiCan. iv. 535. 15; समाहितोपासनम् ... इहात्मानमित्यादिफलवाक्ये अनुकीर्तितम् UpaParā. 49. 16; द्वयोः प्रणयन्तीत्यनुकीर्तितं यदिदं प्रणयनं तत् कतरयोः MayūMāli. 537.24 (*on* vii. 3.9); निषेधः सुप्रसिद्धो हि मुखेनाप्यनुकीर्तितः AlaṅkāMañ. 219.10; 2 repeated, recited पुरा पुत्र मया ... स्तव एषोऽनुकीर्तितः MahāBhā. xiii. 18.2; यथेह वनदुर्गाया विनियोगोऽनुकीर्तितः ĪśānŚiPa. i. 25.80; *n.* praise, glorification असदाचरिते मार्गे कथं स्यादनुकीर्तनम् (v. l. कीर्तितम्) MahāBhā. iii. 222.9; xiii. 45. 8. (v. l.)

अनुकीर्तितवत् (anu-kīrtitava(n)t) *adj.* who has repeated पूर्वमधील्य स्नायादिति अस्नानादिनियमपर्यवसानार्थतां स्मृतेर्व्याख्याय तामेवानुकीर्तितवान् NyāyRa. 35. 21 (*on* 1. 105)

अनुकीर्त्य (anukīrt-ya) *ger.* having mentioned or stated उक्तां चाधिश्रयतीत्याद्यनुकीर्त्य ... तानि संपाद्य यजेतेति श्रुतम् ŚāstrDī. 337.1 (*on* iii. 8. 9); यत्र प्रातःसवनमित्याद्यनुकीर्त्य ... तृतीयसवने ग्राह्य इति श्रूयते TantrRa. 296.3; भुञ्जानेषु ब्राह्मणेषु पुनरन्नदानसमये ... अन्नाद्यगुणाननुकीर्त्य दातव्यम् CaturCin. iii(1). 1028. 4; यजमानकाण्डे ... त्रिवृद्वदौ च समाहन्तीत्याद्यनुकीर्त्य एतानि वै द्वादश द्वन्द्वानि ... इति श्रूयते VidhiRa. 26 (140. 16); परोक्तमनुकीर्त्य पराकरोति PrakaVi. 697.26.

अनुकीर्त्य (anu-kīrtya) *adj.* fit to be proclaimed नानुकीर्त्या गुणास्तस्य धर्मतः शीलतस्तथा । प्रजापतेः पुत्र इति वक्तुं शक्यं हि नामतः Rāmā. vii. 2. 5.

अनुकीर्त्यमान (anu-kīrtyamāna) *adj.* 1 being recited अनुकीर्तनमित्यस्यानुकीर्त्यमानमित्यर्थः LalitāSaBh. 233.15 (*on* 302); 2 being mentioned सद्भिरेव कृताः ... पुष्पैः कोमलान्यति । अत्र सतां शैलनिर्मितस्याभावः प्रसिद्ध एव मुखतोऽनुकीर्त्यमानस्तेषां शैलादप्युच्चैस्तरत्वमनुल्लङ्घनीयत्वं व्यक्तीकरोति AlaṅkāMañ. 220. 14; 220.16 (v. l.)

अनुकीर्यमाण (anu-kīryamāṇa) *adj.* being showered upon मैत्रावरुणिः ...। दिव्यैश्च पुष्पैरवकीर्यमाणो (v.l. रनुकीर्यमाणो) महार्णवं निःसलिलं चकार MahāBhā. iii. 103 6.

अनुकुञ्चित (anu-kuñcita) *adj.* bent, made crooked अग्रतो वामयार्दं तु तीक्ष्णं चैवानुक(? कु)ञ्चितम् comm. on AbhidhāCin. 177.

अनुकुञ्जवीक्षमाण (anukuñja-vīkṣamāṇa) *adj.* looking for (someone) in every bower, searching every bower अनुवनमनुकुञ्जवीक्षमाणे रुदति विभावनुरक्तिमुक्तकण्ठम् । रुरुदुरिव लताश्च शाखिनश्च CaitaCa 224.7(9)

अनुकुत्सा (anu-kutsā) *f.* expression of contempt मूर्धानं न स्पृशेद् राम न स्पृशेच्च हुताशनम् । नानुकुत्सा च कर्तव्या ViṣṇuDhaP. ii. 93. 18

अनुकुम्भी (anukumbhī) *f.* the plant *Croton polyandrum* दन्ती गुणप्रिया ...। उपचित्रानुकुम्भी स्यात् MadaPāNi. 7.112.

अनुकुर्वत् (anu-kurvat) *adj.* [*f.* -tī, ntī] [DurghVṛ *on* vii. 1.81] 1 imitating, resembling (with Acc., P. ii. 3.69) कार्ये ह्यनेकहेतुत्वेऽप्यनुकुर्वद्देति यत् । तत् तेना[प्यत्र तद् रूपं गृही]तमिति चोच्यते PramāVār. 3 218; पलितपाण्डुना... कूर्चेन(पोल ? आपे)न शिरःपर्यन्तवान्तगंगास्रोतसं शर्वमिवानुकुर्वन्तम् ... तपोराशिं ददर्श AvantiKa. 143.18; विलसितमनुकुर्वती ... वधूर्लतायाः । रमणम् ... आलिलिङ्ग ŚiśuVa. 7.46; 15.44; अनुकार्यं न तु नार्या यत्प्रेरणकर्म तत्परोक्षे सा । अनुकुर्वती विजयान्माकुर्वन् KāvyāLaṅ.(Ru.) 13.4; अव्युत्पन्नोक्तिरखिलैर्भेकोस्त्योपलक्ष्यते । तेनार्भकोक्तिच्छाया तन्मात्रोक्तिमनुकुर्वती AgniP. 341. 24; भ्रियमाणोऽसुराधमः । हा लक्ष्मणेति सद्वाक्यमनुकुर्वन् ममार किम् AdhyāRā. iii. 7. 26; प्रातः पार्वोऽनुकुर्वंश्च रथारोपेन मन्दरम् KīcaVa. 4. 23; प्राप्तितेन्द्रं पराकुर्वन्ननुकुर्वन् स पूर्वजान् DvyāśraKā. 7.67; 13.106; मध्येसभं ननर्तास्य सोऽनुकुर्वन् कलापिनम् RājTa.(Ka.) 3. 334; (सः) प्रकीर्य तेजः प्रतिपक्षकक्षे । सकृत् प्रशान्त्या पुनरेव शान्तिं प्रापानुकुर्वन् रविकान्तचेष्टाम् RāghPāṇ (Ka.) 7. 50; ध्वजपङ्क्तिविला सेना ...। सा नूनमनुकुर्वन्ती सिन्धुपत्न्यौ सितासिते ।... ययौ Yādavā. 22 75; कुमारिकासंपुटिकाविहारानालोक्य यस्यामतिलोभनीयान् । मह्यात्मजा भाति सरोरुहोच्चदलप्रकाण्डैरनुकुर्वतीव Raghunā. 1. 25; रत्नगुणस्नुषा ... साध्वीरप्यनुकुर्वती गुरुजनं श्वश्रू च शुश्रूषते Mukundā. 46; (with Gen.) लोके तावत् । य एवमसौ ददाति ... इति तस्यानुकुर्वन् दद्यात् MahāBh. i. 20. 18 (*on* ŚivSū.(Gr.) 3); वधूगृहे सापि तवानुकुर्वती करिष्यते क्रीडु विरागिणीः कथाः Saund. 1.59; अवन्तिपतिः ... ताम् ... असुरगृहीतामृतापहरणकृतकपटपटुविलासिनीवेषस्य श्यामतया ... अनुकुर्वतीम् ... ददर्श Kād. 10. 18; AvantiKa. 203.18; तमेनमन्वजायन्त नयः ...। अग्रजस्यानुकुर्वन्तस्तैस्तैर्लोकोत्तरैर्गुणैः RāmāCam. 1.31; सः ...। विमलेन विडौजसोऽनुकुर्वन् Acyutarā. 2.26; सनर्महासाङ्कुरचन्द्रिकाणामणूदरीणामनुकुर्वतेव । नमेरुणाभूयत सस्मितेन जनस्य चित्तेन तु विस्मितेन YātrāPra. 3.26; 2 following, observing, practising (with Acc.) तत्सामर्थ्यसाविपर्यासानमनुकुर्वत् पाश्चात्यविधिप्रतिषेधविकल्पद्वयं जनयति HetuBiṬ. 22. 8; सहाया अपि तद्वचनमनुकुर्वन्तः स्वव्यापारेणोपक्रमेरन् JayaMa. 50.14 (*on* 1.4); 166.9 (*on* 2.9); त्वया त्रैलोक्यनाथेन गार्हस्थ्यमनुकुर्वता । अग्निकार्यौ सुतौ राम PadmP. iv. 66. 49; वाल्मीकिना बोधितोऽसौ कुशः ...। अन्तर्मुक्तो बहिः सर्वमनुकुर्वंश्चचार सः AdhyāRā. vii. 7. 1; तेभ्यो (विषयेभ्यः) निवर्तिताः श्रोत्रादयश्चित्तमनुकुर्वन्त इवावतिष्ठन्ते JīvanVi. 95.17; वैदिकत्वाविशेषादित्येतद् वेदाध्ययनदृष्टान्तीकरणमनुकुर्वदिह तदधिकरणन्यायसंचारस्य विवक्षितत्वं सूचयति ŚivārkaMaDī. i. 489.32 (*on* i. 2. 29); (with Gen.) दिनत्रयमभूद् युद्धं तेन राज्ञा समं तदा । कर्मणेव भूपानां विशालस्यानुकुर्वताम् MārkP. 125.22.

अनुकुर्वाण (anu-kurvāṇa) *adj.* A following भवान् वामनरूपेण अवतीर्णोऽखिलेश्वरः । लोकयात्रानुकुर्वाणो विचाः सर्वाः पपाठ BṛDharmaP. i. 46.81; B imitating, resembling ये तु तदुद्देशेन प्रवर्तन्ते तेऽप्यतदुद्देशेन प्रवृत्तानामनुकुर्वाणा एव व्याख्यादि प्राप्नुवन्ति NyāyPari. 335. 16; भरतो नटः रामरावणादीनां नानारूपाणि कुर्वाणोऽनुकुर्वाणः सितादिभिर्वर्णैरात्मनस्तनुं वर्णयति VīraMi. 956.29 (*on* 3. 162); जलधरपरंपरापिहितशिखरनितम्बभागतया शाम्बरीसंच्छन्नमौलिम्बरमल्ल पार्वतीश्वरिणेतुरनुकुर्वाणम् ... अमजत श्रीपर्वतम् YātrāPra. 6 183(6)

अनुकुलमिश्र (anukula-miśra) *m.* illustrious (Brahmin called) Anukula उपाध्यायश्रीअनुकुलमिश्राणां पुत्राय ... भट्टपुत्रपण्डितश्रीअश्वत्थशर्मणे ... ग्रामोऽयम् ... दत्तः EI. xxii. 156.27.

अनुकुला (anukulā) *f.* the plant *Croton polyandrum* विशोक्ली शोणघण्टा[नु]कुलैरण्डफला च सा KośaKaTa. 1.2954; cf. अनुकूला.

अनुकुष् (anu-kuṣ-) IX. P. to rub (something with the tip of the grass) तूल° ... °तुरादिभ्यश्च णिज् भवति ... तूलैरनुकुष्णाति अनुतूलयति Jaine-

Vyā. 91.4 (*on* ii. 1.22); तूलेनानुकुष्णाति अनुतूलयति KāśiVṛ. *on* iii. 1.25; तूलं तृणाग्रं तेनानुकु(?कु)ष्णाति अनुघट्टयतीत्यर्थः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 1.25; तूलैरनुकु(?कु)ष्णाति PrakriKau. ii. 384.5 [to drag along, PW.]

अनुकूज् (anu-kūj-) I. P. **1A** to pronounce or utter inarticulately न चानुकूजेत् पदमादितो ब्रुवन् MāṇḍūŚi. 12.7; **1B** to moan or groan inarticulately अग्निः स निष्कृतिर्नाम क्षोभयत्यभिसेवितः। अनुकूजन्ति येनेह वेदनार्ताः स्वयं जनाः। तस्य पुत्रः स्वनो नाम पावकः स रुजस्करः MahāBhā. iii. 209.15; **2** to imitate by humming विहगो भृङ्गराजोऽयम् ··· संगीतमिव कुर्वाणः कोकिलस्यानुकूजति Rāmā. ii. App. I. 26(24); इतोऽमी किंनरीगीतमनुकूजन्ति षट्पदाः MalāP. 27.53.

अनुकूजत् (anu-kūjat) *adj.* **1** humming मारुतः ··· वाति ··· षट्पदैरनुकूजद्भिर्वनेषु मधुगन्धिषु Rāmā. iv. 1.9; vi. 78*(6); **II** chirping पश्य लक्ष्मण संनादं वने मदविवर्धनम्। पुष्पिताग्रेषु वृक्षेषु द्विजानामुप(v.l. °मनु)कूजताम् Rāmā. iv. 1.26.

अनुकूजद्वेणु (anukūjad-veṇu) *adj.* having a flute which imitates (the sound of the anklet) अद्भुताभ्यां पदाभ्यामयमयमनुकूजद्वेणुरायाति देवः KṛṣṇaKa. 1.81 (Sāraṅgaraṅgadā नूपुरध्वनिपादतालं चानु तदनुसारेण कूजन्वेणुर्यस्य)

अनुकूल (anu-kū́la) *adj.* [*f.* -ā] [P. ii. 2.18; vi. 2.189; MahāBh. i. 416.21 (*on* ii. 2.18); *lit.* flowing or going along the current; included under the *brāhmaṇādigaṇa*, GaṇPā. 167.93; GaṇRa. 7.402 (4.25)] **1** flowing downwards **2** pleasing, agreeable **3A** well-disposed, kind, affectionate, devoted **B** faithful, obedient **4** propitious, auspicious **5** favourable, advantageous, helpful, useful, beneficial **6** fit, appropriate, conformable, suitable **7A** acceptable, admissible, desirable **B** supporting **8** leading to, conducive **9** agreeing with (i.e. resembling, like, similar) **1** flowing downwards अ॒ग्निरि॑वैतु प्र॒ति॒कू॒लम॑नुकू॒लमि॑वोद॒कम् AV. v. 14.13; AV.(P.) ii. 71.5; स्यन्दन्तां लोचनावतीरनु त्वां लोहितावटम्। यथास्याम् अन्त्रं न रस्यन् नानुकूलम् इवोदकम् AV.(P.) xix. 18.5; नदी ···। प्रतिकूलप्रवृत्तेयमनुकूलापि देहिनाम् YātrāPra. 7.162; **2** pleasing, agreeable समे शुचौ ···। मनोऽनुकूले न तु चक्षुपीडने गुहानिवाताश्रयणे प्रयोजयेत् ŚvetāU. 2.10; सीतायाश्चिन्तितं बुद्ध्वा हनूमान्मारुतात्मजः। श्रोत्रानुकूलैर्वचनैस्तदा तां संप्र(?प्रा)हर्षयत् Rāmā. v. 32.26; मनसोऽनुकूलाः ··· एनमार्द्रवसनाः सह संविशेयुः ··· अबलाः SuśruS. vi. 47.63; व्यजनमनुकूलोऽयमनिलः।··· विरतिवनितासङ्गमुदितः सुखं शान्तः शेते मुनिरतनुभूतिर्नृप इव ŚatTrayī. 190; ŚāntiŚ. 4.8; ŚārṅgaPa. 4097; नायकगुणान्। विशेषतश्च कन्यामातुरनुकूलान् ··· दर्शयेयुः KāmSū. 192.8 (3.1); मालाः ··· शिरसि बिभ्रति योषितोऽद्य। कर्णान्तरेषु ककुभद्रुममञ्जरीभिरिच्छानुकूलरचितानवतंसकांश्च ṚtuSaṁ. 2.20; स्पर्शानुकूला अपि सूर्यकान्तास्ते ह्यन्यतेजोऽभिभवाद्वहन्ति Śāk. 2.7; पादास्त एव शशिनः सुखयन्ति गात्रं बाणास्त एव मदनस्य ममानुकूलाः Vikramo. 3.20; गुरोर्विलग्नांशदिनेषु यात्रा ··· जायेव भर्तुर्मनसोऽनुकूला YogYā. 5.31; अनुकूलतुहिनमारु(त)स्पर्शैर्विजितानाम[व]यवानाम् ··· पुनरनुनीय AvantiKa. 37.5; वाणीनिर्जितवीणाभिरनुकूलाभिरादरात्। सेव्यमानौ वरस्त्रीभिः ···। सुखं तौ नयतः कालम् PadmP.(Ra.) 112.17; अनुकूलं हितं वाच्यमहिताद्वारयेन्मिथः AṣṭāSaṁ. i. 54.18 (1.8); मनोऽनुकूला विषयाः कामं निद्रासुखप्रदाः AṣṭāHṛ. i. 7.67; युक्तसञ्चानुकूलं च वचः कस्मै न रोचते BṛKathāŚloSaṁ. 7.80; 11.102; सर्वप्राणिनां सुखम् अनुकूलम् GītāBh.(Śaṅ.) 202.11 (*on* 6.32); 374.6 (*on* 13.6); NyāyKu. 191.8; तत्रानुकूलेष्वर्थेष्वभिलाषलक्षणो रागः NyāyMañ. ii. 70.28; ii. 87.1; प्रणयगुरुभिरार्यस्यानुकूलैर्वचोभिर्मनसि गलितशेषं रोषमुन्मूलयन्तः SubhaDha. 4.22; स्त्रीणां यदुचितं वाक्यं प्रतिलोमं न भाषसे। पूर्ववत्त्वनुकूलं त्वमिदानीमपि भाषसे BṛĀraUBhVā. ii. 4.66; अनुकूलमुपसान्त्वनं संग्रहः ManuBh. ii. 94.26 (*on* 8.48); चित्तं द्वयोः पुरत एव निवेदनीयम् ··· नरेण। यः प्रार्थितं न रहयत्यभियुज्यमानो यो वा भवेन्ननु जनो मनसोऽनुकूलः YaśasCam. ii. 362.25; ज्ञानेन बोधं कुरुते ··· ततोऽनुरागः सकलेऽपि लोके ततः फलं तस्य मनोऽनुकूलम् SubhāRaSaṁ. 183; शब्दादिविषयाननुकूलानालम्ब्य श्रोत्रादिद्वारेण या प्रीतिरुत्पद्यते JayaMa. 94.5 (*on* 2.1); अनुकूलाभिरुक्तिभिरमुं प्रसाद्य ··· अत्र वसतिं करोमि UdaySuKa. 32.25; ज्ञानमेव ह्यनुकूलमानन्द इत्युच्यते BrahmSūBh.(Rā.) 63.10 (*on* i. 1.1); जयन्ती ···। मनोऽनुकूलं सततं कुर्वन्ती व्यचरत्तदा DevīBhāP. iv. 12.32; तस्यां तु जातायाम् ··· अनुकूलो ववौ वायुर्गम्भीरो गन्धयुक् शुभः ŚivaP. ii(3). 6.34 (130A.7); अकलितशब्दालंकृतिरनुकूला स्खलितपदनिवेशापि। अभिसारिकेव रमयति सूक्तिः सोत्कर्षशृङ्गारा ĀryāSaŚa. *47 (comm. अनुकूला द्रुतं रसप्रत्यायिका); राजमान्यस्य वाचापि जीव्यते ह्यनुकूलया PariPar. 8.19; 12.332; भगवति विहरति तस्मिन् ··· अनुकूलो वाति मरुत् YogŚā. 11.33; अनिलेनानुकूलेन सेव्यमानो निरन्तरम्।·· भगवानृषभध्वजः।··· प्रापदष्टापदमहाचलम् TriṣaŚaPuC. i. 6.69; श्रुतिमूले। चारु चुचुम्ब नितम्बवती दयितं पुलकैरनुकूले GītGo. i. 4.5; xii. 23.3; श्रीभगवान् मल्लिः ··· अनुकूलेऽनिले वाति ··· चन्द्रपुरं प्राप MalliC. 8.4; ततो राक्षसरूपाणि भैरवाणि चकार सः। क्षोभाय तस्य नाभूवन् प्रतिकूलानि तान्यपि। अनुकूलैरथारम्भि मुमुक्षोर्विप्रलम्भनम् PrabhāC. 129.1; आत्मनः प्रतिकूलमनुकूलं वा न किंचिद्वस्त्वस्ति SarvaDaSaṁ. 11.80; सुखं राज्यपुत्रलाभादिनिमित्तजन्या सात्त्विकी प्रीतिरूपानुकूला चित्तवृत्तिः JīvanVi. 21.8; 25.20; कोण्डाम्बिका तस्य मनोऽनुकूला गुणोन्नतासीत्कुलधर्मपत्नी EI. iv. 20.248; अनुकूलैरालापैः पण्यस्त्रीभिः सह ·· एषां कलासमस्या च तत्रोक्ता KandaCū. i.4.31; i.5.8; इति तस्य निशम्य गामुदारामनुकूलां मुदितो जगाद विद्वान् Rāṣṭrau. 7.7; अनुकूलं च सत्यं च वक्तव्यं स्वामिना सह CitraPaC. 343; अभिसारिषि यस्तरङ्गिणीमनुकूलां प्रथमं न्ययूयुजत्।··· समीरणः MadaK.C. 59; **3A** well-disposed, kind, affectionate, devoted सः अनुकूलेन हृदा मन्त्रमष्टादशार्णं स्वरूपं सृष्टये दत्त्वान्तर्हितः GopālaPūTāU. 1.5; सन्तोऽसतां नानुवर्तन्ति चैतद् यथा आत्मैषामनुकूलवादी (v.l. चैषामनुकूलास्तथासन्) MahāBhā. i. 84.4; सर्वैर्गुणैर्हि संपन्नामनुकूलां प्रियंवदाम्। यादृशीं धर्मकामार्थसिद्धिमिच्छेन्नरः स्त्रियम् MahāBhā. ii. 526*(1); iii. 113.22; रेणुकां त्वथ संप्राप्य भार्यां भार्गवनन्दनः। आश्रमस्थस्तया सार्धं तपस्तेपेऽनुकूलया MahāBhā. iii. 116.3; iii 125.10(v.l.); v. 30.35; xiii. 44.54; यतीनामनुकूलः स्यादेष धर्मः सनातनः MahāBhā. xiv. App. I. 4 (2221); त्वं चानुकूला वैदेहि प्रीतिं जनयथो मम Rāmā. ii. 89.16; iii. 11.3; सुहृद्भिरनुकूलैः प्रियंवदैरुपास्यमानः SuśruS. i. 19.7; तस्मात्तस्यानुकूलेन भिषजा ··· प्रयोक्तव्यं चिकित्सितम् BhelaS. 127.4 (6.4); यदि भार्या ··· अनुकूला न वाग्दुष्टा दक्षा साध्वी प्रियंवदा।··· देवता सा न मानुषी DakṣaSm. 4.3; 4.11; चेतोहरा युवतयः सुहृदोऽनुकूलाः ··· संमीलने नयनयोर्न हि किंचिदस्ति ŚatTrayī. 499; PrabaCin. 49.3; BhojPra. 43.26; ŚārṅgaPa. 4130; Subhāṣi. 3318; RauhiC. App. 2.24; सखीमनुकूलामुभयतोऽपि विस्रब्धां तामन्तरा कृत्वा कथां योजयेत् KāmSū. 202.22 (3.2); 224.23 (3.4); जगाम पद्भ्यां दुःखार्तः सह पत्न्यानुकूलया MārkP. 8.5; 69.13; एष विपाको मम कर्मणाम्। नानुकूलानुकूलस्य यस्मात्त्यक्ता ततो मया MārkP. 71.12; इन्द्रदुहिता जयन्ती ···। शुश्रूषन्त्यनुकूला च उवास बहुलाः समाः BrahmāṇḍP. ii. 72.156; बलिभिर्युद्धेऽनुकूलैर्जयः YogYā. 1.16; सदानुकूलेषु हि कुर्वते रतिं नृपेष्वमात्येषु च सर्वसंपदः Kirātā. 1.5; 14.36; कृतानुगमना सख्या छाययेवानुकूलया। ऐत्पितुर्मन्दिरद्वारम् PadmP.(Ra.) 17.31; कल्पयेच्चानुकूलोऽस्य तेनान्नं शुचि यत्नवान् AṣṭāSaṁ. ii 37.14 (4.7); AṣṭāHṛ. iv. 5.14; युधिष्ठिरः ··· अनुजमनुकूलम् ··· आलिङ्गय ··· इदं प्रार्थयते VeṇīSaṁ. 6.401; अनुकूलं शुचिं दक्षम् ··· ब्राह्मणम् ··· स्मरन् PāraS. 3.3; 15.165; अनुकूला मण्डलेशा[:] EI. xviii. 246.30; अथ बुद्धानुकूलं मामियमन्वर्थवेदिनम्।·· गाढमङ्गमपीडयत् BṛKathāŚloSaṁ. 11.73; भृगुवारे ··· कान्ताम् ··· अनुकूलां मनोरमाम्।··· आसने चोपवेशयत् KulārT. 10.39; कुलीनमनुकूलं च कलत्रं कुत्र लभ्यते NalaCam. 2.22; जायाया अनुकूलायाः पुत्रवत्याः करोत्यन्यं विवाहम्, इत्येतदाक्षारणम् ManuBh. ii. 193.10 (*on* 8.275); गच्छावः शरणागतजनमनोरथानुकूलं तत्पादमूलम् YaśasCam. ii. 266.2; ii. 386.16; अनुकूलौ निषेवेते यत्रान्योऽन्यं विलासिनौ।··· स संभोगो मुदान्वितः DaśRū. 4.69; SāhiSā. 5.96; सोऽनुकूलासु पत्नीषु लब्ध्वा पुत्रान् ··· लेभे कन्याम् SkandP. iii(3). 8.16; vii(1). 336.126; यस्यानुकु(?कू)लः पद्मेशः सौभाग्यं तस्य वर्धते BṛNāraP. 7.31; किं तिर्यग्योनिषु शास्त्रप्रणयनेन। अनुकूलेषु वा पुरुषेषु JayaMa. 18.14 (*on* 1.2); 225.2 (*on* 3.4); 285.10 (*on* 5.4); देया मातामहे नेयं नानुकूला तवात्मजा BṛKathāMañ. 8.34; देवादीननुकूलान्नमस्कारादि कुर्वाणान्प्रति प्रसादः GītāBh.(Rā.) 546.28 (*on* 11.19); 548.23 (*on* 11.23); अनुकूला भविष्यामि यच्छ कोपं महामते BrahmP. 4.79; यस्यानुकूलो विघ्नेशः ···। तस्यानुकूलं सर्वं स्याज्जगत् BhaviP. 64B.19 (i. 30.5); सदानुकूलस्य नरस्य जीविनः सुखावहा मुक्तिरदूरसंस्थिता PadmP. ii. 96.52; भार्यया देवपूजायामनुकूलो भवेत्पतिः BṛDharmaP. i. 4.23; अनुकूलो भव विभो सदा त्वं परमेश्वर ŚivaP. ii(5). 11.24 (232B.13); अनुरागेण गुलिनो (Read गुणिनी) यस्य वक्षोमुखाजयोः (Read मुखाब्जयोः)। आशीने (Read आसीने) श्रीसरस्वत्यावनुकले वैराजतः (Read श्रीसरस्वत्यावनुकूले विराजतः) EI. iv. 191.44; ix 98.39; स्फुरन्त्युपायाः शान्त्यर्थम् अनुकूले विधातरि KaumuMi. 2.9; ĀryāSaŚa. *47; प्रथमसमागमलज्जितया पटुचाटुशतैरनुकूलम्।·· सखि हे केशिमथनमुदारम्। रमय मया सह मदनमनोरथभावितया सविकारम् GītGo. ii. 6.3; विश्वस्याप्यनुकूलश्चेत् तत् किं मिथ्यादृशां द्विषन् TriṣaŚaPuC. iii. 7.73; अङ्केऽनुकूलम् ··· कलत्रमित्थं करोति किमसौ स्वपतस्तुषारः SaduktiKa. 185.4; Subhāṣi. 1853; अनूढा(पि) वरं कन्या रूपयौवनवत्यपि। निष्कलेनानुकूलेन न कुपत्या विडम्बिता PrabaCin. 127.7; धातापि संप्रत्यनुकूलः एव लक्ष्यते। यतः नन्दा हता राज्यमिदं गृहीतम् PuruṣPa. 116.16; 204.3; विमतमाप्तवाक्यमनुकूलेन वक्त्रानुकूलान् श्रोतॄन् प्रति तदीयहितसाधनबोधाय उपदिष्टत्वात्संप्रतिपन्नवत् NyāySu.(Ja.) 6A.4 (*on* i. 1.1); बल्लववेशा मुररिपुमूर्तिः ··· वाञ्छितसिद्धयै प्रणतिपरस्य स्यादनुकूला जगति

कस्य न ChandoMa. 2.90; स जगाद विदर्भराजपुत्रीमनुकूलामनुकूलवाग् विहंगः Nalābhyu. 2.39; श्रीजैनोल्लाभदीनोऽथ कश्मीरानपकल्मषः। अनुकूलो विधातेव प्राविशद्विजयोर्जितः RājTa.(Jo.) 975; अनुकूलः शुचिर्दक्षः कविर्विद्वान् सुदुर्लभः BhojPra. 18.21; पर्यङ्कः स्वास्तरणः पतिरनुकूलो मनोहरं सदनम्। नार्हति लक्षांशमपि ... त्वरितक्षणचौर्यसुरतस्य Subhāṣi. 2342; राधे कलय हृदयमनुकूलम् StavMā. 281.26; पत्न्योऽनुजग्मुर्ज्वलनं प्रविश्य तिस्रोऽनुकूलाः कुलशास्त्रसाराः VīraBhā. 1.65; यदा स्वपतिममित्रं कुर्यान्मित्रं ममादृता प्रीता। त्यक्ता मे प्रतिकूलं कुर्यादनुकूलमादरादेषा KandaCū. i. 5.8; उभाभ्यामनुकूलाभ्यां राज्यमुद्द्योतते चिरम् ParamāKā. 30.11; 39.4; आहत्य चिनुमः स्वर्गमपवर्गमपि क्रमात्। अनुकूले हि दांपत्ये प्रतिकूले न किंचन SabhāŚ. 93; विनतातनूजः।... अहितापाय सदानुकूलः Ragh. 17.69; अन्वग्भूय आस्ते ...। अग्रतः पार्श्वतः पृष्ठतो वानुकूलो भूत्वा आस्ते SiddhāKau. 585B.10 (*on* iii. 4.64); सत्रानुकूलैः सचिवैः ... नियोगम् ।... चक्रे सः ĀnandRa. 5.30; त्वमप्यनुकूल एव वृन्दारकाणाम् Manmatho. 4.19 (646.21); यस्त्वमात्योऽनुकूलः स्याद् राजकार्यधुरंधरः। सैन्यपालस्य तस्याज्ञां स्वयं राजा समाश्रयेत् NītiPra. 6.84; **3B** faithful, obedient एतावन्त्येव दासानां सहस्राण्युत सन्ति मे। प्रदक्षिणानुलोमाश्च (v. l. दक्षाश्चैवानुकूलाश्च) प्रावारवसनाः सदा MahāBhā. ii. 54.16; यच्च भर्तानुयुञ्जीत तदेवाभ्यनुवर्तयेत्।... अनुकूलो भवेच्चास्य सर्वार्थेषु कथासु च MahāBhā. iv. 4.19; (कृत्ो हेतुशीलानुलोमेषु) अनुलोमोऽनुकूलः। वचनकरः CāndraVṛ. *on* i. 2.7; अथ शिष्यानुशासनम् — भोः सौम्येनानुकूलेन ... भवितव्यम् KāśyaS. 59A.17; अत ऊर्ध्वं तु हुताग्निः प्रवेशयेद्वाजिनो यथायोग्यम्। कुशलैस्तरुणैर्दक्षैरनुकूलैः स्थानपालैश्च AśvaCi. 18.4; हेतुतच्छीलानुकूलेऽशब्दश्लोककलहगाथावैरचाटुसूत्रमन्त्रपदात् (टः) ŚākaṭaVyā. iv. 3.133; SiddhaHe. v. 1.103; अनुकूलः शुचिर्दक्षो राजन् भृत्योऽपि दुर्लभः SūktiRa. 105.3; ŚārṅgaPa. 1387; Subhāṣi. 2819; 3228; स्वामिनोऽनुकूला भवतु सती VetāPañ.(Jam.) 70.15; **4** propitious, auspicious सद्यो वर्षति पर्जन्यः ... ज्योतिर्गणेष्वनुकूलेषु शिवे शीते नीचे मारुते AVPari. 65(1).2; शुभेऽनुकूलेऽथ दिने कुर्याद्भूमिपरिग्रहम् PauṣkS. 2.30; 40.12; विकुजे दिनेऽनुकूले देवानां स्थापनं शस्तम् BṛSaṁ. 60.21; (नृपः) जीवार्कभौमरविभिर्भृगुजेऽनुकूले। यातोऽतिदृप्तमपि शत्रुबलं निहन्ति YogYā. 4.7; गतोऽनुकूलैर्ग्रहभाग्निमारुतैः ...। रिपोः प्रमथ्नाति रणाजिरे चमूम् YogYā. 5.20; 14.14; 17.12; अनुकूलो मे विधिः, तेनैतदचिन्तितं भोजनं (सम्)उपस्थितम् PañcT. 2.28(19) (222.6); Pañcā. 139.1; PṛthvīVi. 12.2; SamarāSaṁ. 6.100; शल्यं मया प्राप्तं स्पन्दते दक्षिणो भुजः। अनुकूलं च सकलं हन्त संरक्षितोऽप्यहम् Mṛcch. 6.24; शुचिशातध्यानाध्ययनमोक्षचित्तानुकूले प्रदि[ष्ट] ... [न]क्षत्र भगवतो बुद्धस्य ... रोहजयवृद्धि(? द्धेः) ... सत्पुत्रेण यदत्र पुण्यं तद्भवतु EI. i. 240.3; चुकुकुरुस्थैः पक्षिगणाश्चानुकूलाः Bhaṭṭi. 1.27; अनुकूलस्य विधेः किलायं विलासः MahāvīC. 6.9(2) (161.4); अनुकूले शुभेऽहनि।... मण्डपं रचयेच्छुभम् ŚāraTi. 3.19; स्थिरे शुभग्रहोपेतेऽनुकूले गुणशालिनि। मुहूर्ते कारयेद् विद्वान् पूर्णायां वा शुभोदये TantrRā. 2.40; अयने विषुवे चापि शयनोपवने गृहे। कारकस्यानुकूले वा यात्रां देवस्य कारयेत् AgniP. 68.3; चन्द्रताराबलं भर्तुरनुकूलं च शस्यते SamarāSū. 26.6; दैवेऽनुकूले भवति संततिः ĀdiP. 18.92; KathāSaSāg. iii 4.406; ManvaVi. 853.7 (*on* 7.197); ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 14.13; अनुकूले शुभे काले — लिङ्गमारोप्यम् ŚivaP. i. 11.2 (9A.6); राशेस्तथा साधकसाध्यनाम्नोर्नक्षत्रयोः सर्वमिहानुकूलम् ĪśānŚiPa. i. 4.23; i. 3.72; दुर्गशृङ्गं द्विजैः ... पर्यवार्यत। अनुकूलेन विधिना RājTa.(Ka.) 7.1187; पवनेनानुकूलेनानुकूलैः शकुनैरपि। सर्वतो दिग्जयस्तस्याशंसि ज्यौतिषिकैरिव TriṣaŚaPuC. i. 4.49; ii. 2.129; iv. 1.592; रवीन्द्वयनयोर्यानमनुकूलं शुभप्रदम् NāraS. 33.15; पुंसां भाग्येऽनुकूले हि सिध्यन्ति सकलाः क्रियाः PāṇḍaC. 6.854; (ग्रहमण्डल्याः) अनुकूला (स्थितिः) संपादयिष्यति समीहितसिद्धिमेव RukmiHa. 2.11; अनुकूलमभूत् दैवं सत्यार्था आशिषोऽपि च MalliC. 7.989; SiṁhāDvā. 123.7(10); Nāṭa. 24.21; स्त्रीणामपि वचः कालेऽनुकूलं मन्यते बुधैः PārśvC. 1.324; अनुकूलः समग्रोऽपि यदेष शकुनव्रजः SamarāSaṁ. 8.472; चिरादनुकूलेन कालेनापगतदुर्दिनानि दिङ्मुखानि PratāYaBhū. 134.1; अनुकूलेन दैवेन कृतं यादृच्छिकं भवति RasāSu. 186.10 (2.212); आदौ दर्शयति नतिं यान्ती यान्ती समुन्नतिं धत्ते। अनुकूलापि वराही चिरेण तुच्छं फलं धत्ते ŚārṅgaPa. 2701; 2703; अहो विधिरनुकूलो दृश्यते यद्विहगालापनेऽपि चक्षुर्भेषजप्रस्तावना जाता PuruṣPa. 68.28; नित्यं प्रीतिकरा भवन्तु भवतां सर्वेऽनुकूला ग्रहाः SiṁhāDvā. 185.1; नदी ... प्रतिकूलप्रवृत्तेयमनुकूलापि देहिनाम् YātrāPra. 7.162; अनुकूलैरुपवल्गितं मृगैः Ragh. 3.2; दिष्ट्यावयोर्गतमुदञ्चति जीवितं च श्रेयः करोति हि विधिर्जगतोऽनुकूलः JānaP. 3.87; अनुकूले यदा दैवे क्रियाल्पा सुफला भवेत् ŚukraNī. 1.57; महतां प्रमादे सत्यप्यप्रमाद इवानुकूलो विधिरभीष्टार्थसाधकः RasSa. 11(10); 148(3); **5** favourable, advantageous, helpful, useful, beneficial मातृष्वा महाबलाः।... वायुना चानुकूलेन तूर्णं पारमवाप्नुवन् MahāBhā. i. 1494*(3); शोफार्शोऽश्मोष्ट्रपयोऽनुकूलम् HārīS. i. 8.22; मन्दं मन्दं नुदति पवनश्चानुकूलो यथा त्वाम् MeghDū. 9; 13 (v. l.); 31; (कुशः) यात्रानुकूलेऽहनि सावरोधः।... अयोध्याभिमुखः प्रतस्थे RaghuVa. 16.25; पुच्छदेशे तु कर्षन्तो मुहुराप्यायिताः सुराः। अनुकूलेन वातेन विष्णुना प्रेरितेन तु BrahmāṇḍP. iii. 9.59; पश्वादयः शब्दादिभिः श्रोत्रादीनां संबन्धे सति शब्दादिविज्ञाने ... अनुकूले च प्रवर्तन्ते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 3.18 (*on* i. 1.0); राजानोऽवन्तु लोकं सकलमितिरतां चाक्वातोऽनुकूलः BṛKathāK (Praśasti.) 10; कर्नैव तावत्प्रथममनुकूलं न भवति जीवलोकस्य YaśasCam. ii. 66.3; वायुः ...। अनुकूलो मृदुस्निग्धः सुखस्पर्शः सुखावहः ViṣṇuDhaP. ii. 163.28; VīraMi.(Rājanīti.) 346.5; महाविज्ञानम्। न खल्वेतदनुकूलमिति ... अनुभूयते Bhām. 57.18 (*on* i. 1.1); यथा वसन्तः सुमनोऽनुकूलः NavaSāC. 9.24; पञ्चवटीपरिसरमस्तु जनमनुकूलमभजन इवानुकूलः नदेषाः RāmaCam. 5.20(6); अस्ति तावन्ममेदमनुकूलं प्रतिकूलमिति वा विज्ञायानुकूले प्रवर्तते NyāyMa. 130.6; PramāMā. 13.7; (वारणम्) वसन्तान्यार्तवानि...यत्रानुकूलानि भोजयेत् Hastyāyur. 232.6 (2.30); अनलक्षा(लं चा)नुकूलेन वायुना समुदापयेत् Mānaso. ii. 20.1070; पाखण्डदिगम्बरकापालिकादयस्तु पामरबहुलेषु पाञ्चालमालवाभीरावर्तसागरानुकूलेषु निगूढं संचरन्ति PraboCan. 5.10 (88.2); नभः ...। ध्वजैर्विरेजे वेहद्भिरनुकूलेन वायुना PāṇḍaC. 1.411; कारयन्ति स्म पश्चात्। मठं तपस्विष्वनुकूलवस्तुधंपति देवादसितुल्यमेतत् EI. i. 63.12; जयं पराजयं चापि लेभाते पाशपातनात्। अन्यदा न नलस्यानुकूलोऽक्षः कालितोऽपतत् MallīC. 6.118; घटविषया हि बुद्धिस्तमनुकूलं प्रतिकूलं वा गोचरयति VedāntKa. 250.24 (*on* ii. 2.1); अग्रे ज्वलनं प्रकाशनं यस्यैवैवमनुकूलं भवति VedāntKau. 407.14 (*on* iv. 2.16); किंचिद्दिङ्मुखान्ते निद्राकरं दोषविनाशहेतु ...। इन्द्राशनं कामबलानुकूलम् DhūrtaSa. 90.12; लोके ... क्षुत्पिपासादिषु नैसर्गिकत्वमात्रेण दोषवृद्धिर्न दृश्यते, तत्र किमु वक्तव्यं नैसर्गिकमनुकूलं चाज्ञानं न दोष इति VivaPraSaṁ. 109.15; वेदान्तवाक्यानां श्रमाणि तात्पर्यं निर्णेतुमनुकूलो न्यायविचारः ŚaṅkaVi.(Ā.) 87.1; कृतशब्दश्चानुकूलं कर्मणि प्रयुक्तः ŚatDū. 171.3; यतश्चलनवेलायां चित्तोत्साहः पुनर्वराः। शकुनाः पवनश्चानुकूलः सर्वं शुभं ततः RatnaCūKa. 145; सद्गुरुत्वाहितदीक्षा सर्वकर्माणि साधयेत्, तत्राप्यनुकूलं मन्त्रं गृह्णीयात् TantrSā.(K.) 5.31; पूर्वाचलेन्द्र इव मित्रोदयानुकूलमहिमा ... श्रीन्द्रव[र्]म्मेमहाराजः ... प्रादात् EI. xviii. 3.14; जीवरूपेण सकललोकप्रत्यक्षसिद्धस्य परमेश्वरस्य प्रतिपत्त्यर्थं परान्प्रति प्रश्नोऽनुकूलाभासः। मुख्यमनुकूलं तु स्वहृदयमेव RasGaṅ. 609.14; अनुकूल एव खल्वयमस्माकम् NīlaVi. 23.8; इत ऊर्ध्वतमानमित्रमैत्रानधिकं नः शिवतातयेऽनुकूलान्। निपुणं प्रविचार्य कार्यमार्या ननु मन्त्रानधुना समारभध्वम् Ragh. 15.37; सा योगवृत्तिरतिवृत्तरजस्तमस्का निर्वाणवर्मघटनाय ममानुकूला MadaKeC. 98; शोधितोऽनुकूलो मन्त्रो यदि ... न्यूनशेषः स्यात् NityoNi. 162.26; 165.23; प्रतिकूलानुकूलाभ्यां फलाभ्यां च नृपोऽप्यतः। ईषन्मध्याधिकाभ्यां च त्रिधा दैवं विचिन्तयेत् ŚukraNī. 1.55; **6** fit, appropriate, conformable, suitable भ्रातृणा ऊचुः ...। कथाभिश्चानुकूलाभिः सह रंस्यामहे वने MahāBhā. iii. 2.11; iii. 224.1; v. 92.3 (v. l.); पार्थं सर्वसैन्यानि ...। अपूजयंस्तदा वाग्भिरनुकूलाभिराहवे MahāBhā. vi. 19.15; कृतं भवद्भिः सदृशमनुरूप(v. l. °कूल)मिवात्मनः MahāBhā. ix. 64.29; xiii. 10.22; श्वशुरः पूजनीयस्ते ...। पूजाभिरनुकूलाभिरभिशुश्रूषणादिभिः Rāmā. i. App. I. 4(27); एवं नामाहन्यहनि गोत्रानुकूलेभ्यो राजकुलेभ्यः कन्याप्रदानं प्रति दूतसंप्रेषणा वर्तते PratiYau. 2.0(7); कुक्कुटयुद्धद्यूतैः प्रेक्षाभिरनुकूलैश्च चेष्टितैः कालं गमयित्वा अपराह्णे ... प्रत्याव्रजेयुः KāmSū. 54.18 (1.4); 179.12 (2.10); गुरूणामासनं देयमभ्युत्थानादिसत्कृतम्। अनुकूलं तथालापमभिवादनपूर्वकम् MārkP. 34.32; सा हीन्द्रदुहिता ...। गीर्भिश्चैवानुकूलाभिः स्तुवन्ती ... उवास बहुलाः समाः BrahmāṇḍP. ii. 72.135; गतिः सोच्छ्रायाणां पतनमनुकूलं कलयति MudrāRā. 5.12; आरोह तावदभिमतमनुकूलम् ... किमपि वाहनम् AvantiKa. 109.11; सा गणिका दमृषिन् ... अध्यात्मवादैश्चानुकूलैर्लघीयसैव कालेनान्वरज्यत DaśKuC. 43.16; राजपुत्रो निरभिमानमनुकूलाभिः संकथाभिर्मामनुवर्तमानो मुहूर्तमास्त DaśKuC. 106.11; कालोऽनुकूलो विषया मनोज्ञाः ... भवन्ति धीरस्य सदा सुखाय AṣṭāSaṁ. i. 20.21 (1.5); अथानुकूलान् कुलधर्मसंपदो विधाय वेशान् मुदितः पुरीजनः। प्रबोधकाले ... प्रचक्रमे राजनिकेतनं प्रति Bhaṭṭi. 11.38; मूलकारणस्य ब्रह्मणोऽपरिग्रहात् ... सर्वाणीति च भूतविशेषणं नानुकूलं स्यात् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 69.8 (*on* i. 1.22); तदपाकरणमनु इतरेषामपाकरणमनुकूलं भवेत् ChāndoUBh. 282.3 (*on* v. 4.1); अनुकूलमर्थ्यमविरोधि ...। वचनं मदीयमपकर्णयति AśvaCū. 4.13; कदाचित्सचिवसेवावसरानुकूलेषु मन्त्रकालेषु विशोध्य महीपाल मन्त्रशालामशेषतः YaśasCam. i. 374.5; ii. 289.17; ii. 297.17; सा ...। स्तुतिं चकार ... गीर्भिस्तस्य ... अनुकूलाभिः प्रीतिकर्त्रीभिः DevīBhāP. iv. 12.31; विकर्तनकुलस्य यदनुकूलम् ... तादृशमाशयं प्रकाशयन्ती भरतोपज्ञा विज्ञापना RāmaCam. 2.80(3); 5.34(3); अथ मदीयमनुकूलीयमस्या अतुल्या अनुकूलं भाति GopāKeCan. 140.13; तत्र तावत् कल्पसूत्रं नाम्नानम् ...। वर्णाश्रमधर्माणामनुकूलं नारायणपरत्वप्रतिपादनादेरपि ... प्रामाण्यैकहेतुत्वात् NyāyPari. 477.25; इदं वृत्तं हास्यरसस्यैवानुकूलम् SāhiDa. 402.3; 630.18; यथानुकूल्या रसस्य कमहास्यरसस्यैवानुकूलम् ... RatnaCūKa. 536; अनुकूलम्। क्षिपति विदूरे दृढलं घण्टिका। अस्य कूटमयी जाता RatnaCūKa. 536;

मुहुरपि संभृतमुरसि दुकूलम् StavMā. 264.21; अतिशयविशेषः संस्कारः ।… द्विविधः । एकस्तावत्कर्मान्तराधिकारेऽनुकूलः यथोपनयनजन्यो वेदाध्ययनाद्यधिकारापादकः VīraMi.(Saṁskāra.) 132.18; द्वितीयचतुर्थास्तु वर्ग्या गुणस्यास्य नानुकूलाः RasGaṅ. 80.11; कूलेऽनुकूले वसनं निधाय — नीरे नताङ्गी द्रुतमाविवेश PadyaVe. 542; अथाहमप्यारभे भर्तृपिण्डनिर्वेशानुकूलं कार्यम् Manmatho. 4.11 (644.16); 7A acceptable, admissible, desirable अनुकूलं तु सा भर्तुर्ज्ञात्वा गमनमात्मनः ।… दातुमेवोपचक्रमे Rāmā. ii. 27. 32; अनुकूलं तु ते देव यदि स्यान्मम तन्मतम् । रूपं निर्वर्तयाम्यद्य तव कान्तमरिंदम HariVaṁ. 8. 33; BrahmP. 6.38; एतस्याधस्यानुकूलानि सुत्तराणि वनांसि दृश्यन्ते KenUBh. 50.11 (on 3.1); अनुकूलश्च द्वितीयः (तर्कः) ĀtmaTaVi. 559.4; प्रतिकूलोऽनुकूलश्च विधौ रोधोऽभिधीयते SaraKaṇṭhā. 495.20; 496.15; योऽपि अतिव्यवहितस्यापरोक्षतानुपपत्तेरनिरस्तयैव बहिरवस्थानप्रतिषेधः, सोऽप्यनुकूल एवास्माकम् NyāyMa. 101.11; स्वीकृतनिश्चितोपाधिभावे शङ्कितोपाधित्वमापतदनुकूलं मन्यते कोऽन्यो जितलज्जात् KhaṇḍanKhā. 715.4; अनुकूला य एतेषां ते च प्रोक्ताः सदागमाः KathāLa. 1B.9; न हि पदार्थव्यवहारस्तदसंसर्गप्रतिपादनं विरुणद्धि । प्रत्युतानुकूल एव NyāyKu. 45.14; यथावस्थितात्मानुसंधानानुगुण्येन स्वतन्त्रस्य स्वातन्त्र्यं परतन्त्रस्य च पारतन्त्र्यमनुकूलं भवति ŚatDū. 159.8; 206.6; वर्णानित्यत्ववर्णनं तु न श्रुत्यादिविरुद्धम् । प्रत्युतानुकूलमेव NyāyPari. 21.2; द्रयनप्युत्पत्तिपक्षेऽप्यनुकूलम् TantrRaha. 22.24; तदेतत्सर्वं सिद्धान्ते अनुकूलम् GuruCandr. i. 36.6; पक्षेऽस्मिन् भेदगर्भसादृश्यप्रतिपत्तेस्ताद्रूप्यप्रतीतिः कथं नाम फलं भवितुमीष्टे, इत्यनुपपत्तिं परिहर्तुमायासोऽपि नापततीत्यपरमनुकूलम् RasGaṅ. 191.5; केवलप्रधानार्थानतिफलकत्वं प्रसङ्गेऽनुकूलमेव न प्रतिकूलम् MayūMāli. 855.4 (on xii. 1. 16); 7B supporting आत्मशब्दश्चास्मिन्पक्षेऽनुकूलो भवति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 112.13 (on i. 2.13); (तर्कः) पञ्चमस्त्वनुकूल एव ĀtmaTaVi. 559.10; अनयैव दिशा परोऽप्यत्रानुकूलस्तर्को ज्ञेयः PramāMā. 6.31; अनुकूलेन तर्केण सनाथे सति साधने । साध्यव्यापकतामङ्गात्पक्षे नोपाधिसंभवः SarvaDaSaṁ. 11.186; कार्यकारणभावादिरनुकूलस्तर्कः SarvaDaKau. 42.17; अनुकूलस्तु मीमांसादितर्कः प्रवर्तनीय एव ManvaMu. 2.12 (on 1.1); अत्र शास्त्रं तथा तर्कमनुकूलमपेक्षते BhaktiRaSi. i. 2.78; मम तु कर्तृत्वेन कार्यत्वेन कार्यकारणभाव एवानुकूलस्तर्कः SiddhāMu. 2.17 (on 1); तत्र तेषामेतादृशीं विकटत्वलक्षणामुदारतामोजस्यन्तर्भावयन्काव्यप्रकाशकाराः कथमनुकूल इति त एव जानन्ति RasGaṅ. 72.13; 111.18; व्यभिचारसंदेहोऽत्र न प्रतिबन्धकः किं तु योग्यतासंशयपर्यवसन्नत्वेन सोऽत्रानुकूल एव VaiyāBhū. 85.2 (on 22); सौत्रानुवाद एवानुकूलस्तर्कः LaŚabdeŚe. i. 525.13; 8 leading to, conducive यद्यप्येवं न खलु कुरुते हा तथाप्यर्थलोभं हित्वा प्राणी हितमवहितो देवलोकानुकूलम् VijñaŚ. 34; तथा यतेत यथा यत्किंचिद्भवतीति फलभा(भ)वनानुकूलः प्रयत्न एवाख्यातार्थो दर्शितः BhāvanāVi. 167.1; स्वतन्त्रः कर्ता । तस्य प्रयोजकोऽनुकूलो वा हेतुश्च SaraKaṇṭhā.(Gr.) i. 1.34; स चाख्यातप्रत्ययार्थ ओदनोत्पत्तेरनुकूलः NyāyMāVi. 63.12 (on ii. 1.1); चैतन्यं प्रत्यज्ञानस्य दोषत्वेऽपि ब्रह्मज्ञानं प्रत्युपादानतया अनुकूलस्य तस्य गुणत्वात् VivaPraSaṁ. 109.10; घटत्वेन घटबोधस्यानुकूलायाः घटपदनिष्ठायाः शक्तेरेव घटपदघटयोः शक्तिरूपत्वात् GuruCandr. i. 170.5; विप्रतिपद्यमाननरान्तरगताज्ञाताधर्मज्ञापनानुकूलो व्यापारो व्यवहारः VyavaMa. 1.9; 1.11; 9 agreeing with (i. e. resembling, like, similar) दिनकृत्करकृपाणपातितदैत्यचिताचक्रवालानुकूले … संध्यारागमहसि (महादेवीभवनद्वारमुपागतोऽस्मि) YaśasCam. ii. 4.4 (comm. अनुकूलं सदृशम्); ii. 287.23; निचितं घनचञ्चलाततेरनुकूलेन दुकूलरोचिषा (त्वां च बलवपुरंदरात्मज … एषः …। भिक्षते … जनः) StavMā. 95.15 (comm. अनुकूलेन सदृशेन) [Kośas give *anukūla* as the meaning of following words — *prasavya*, AnekāSa. 493; AnekāSaṁ. 3.485; ViśvaPra. 122.91; DharK. 1915; AnekāK. 641; NānārthāSaṁ. ii. 44.38; MediK. 127.92; ViśvaLoK. 269.97; KośaKaTa. 2.7454; ŚabdaRaSaK. 243.18; ViśvaAbhidhāRaMā. 4.71; *prādhva*, AnekāSaṁ. 7.40; *anapasthu*, ViśvaPra. 189.46; DharK. 2934; MediK. 200.60; ViśvaLoK. 416.58; *dakṣiṇa*, AnekāK. 235; *pratīka*, NānārthāSaṁ. ii. 143.1095 (v. l.); *upagraha*, ŚabdaRaSaK. 344.2; and *anukūla* as the synonym of following words — *anuloma*, ParyāRaMā. 1033; ŚabdaRa.(Vā.) 3363; KośaKaTa. 2.525; *sahāya*, TrikāŚe. (comm.) iii. 3.52; and also following words as the meaning of *anukūla* — *anādeśa*, *vidheya*, *anuguṇa*, (*pratikūla*)-*viparyaya*, Vaija. 211.127; NānārthaMa. 1720]

अनुकूल (anu-kūla) *adj.* used as noun **1A** what is favourable यतोऽन्या प्रतिपत् स्यात् प्रतिकूलं वानुकूलं वा स्यात् PañcBr. xii. 7.4; प्रतिकूलं मे नश्यतु । अनुकूलं मे अस्तु VaDuU. 462.7; अनुकूलं भवेदेवं यदि स्यात्समयो मतः BrahmāṇḍP. ii. 59.68; एवं च कः प्रतिकूलीभवति अनुकूलमाचरति Bhām. 439.6 (on ii. 2.28); NyāyVārPari. 514.5; NyāyMa. 194.3; अनुकूलमेव प्रतिकूलत्वेन गृहीतं मन्दैः ĀtmaTaVi. 815.6; यात्रेऽन्नसत्रे क्षणमणु च विधत्ते योऽनुकूलं [हृ]दापि । स इह … सुरलोके मोदतेऽमुत्र चैव EI. v. 186.57; दुर्दिनं क्षितिपरागभवं तत् कुम्भिनो मदजलैः शमयन्तः । चक्रुरात्मपरयोरनुकूलम् VasaViKā. 5.19; आसन्नव्यसनतया मतिभ्रंशात्प्रतिकूलमप्यनुकूलं मनुषे PrabaCin. 96.22; स वैभवाय स्पृहयालुचित्तस्तस्यानुकूलं विदधज्जिगीषुः । अभूद् ध्रुवं द्वादशराजचक्रे VīraBhā. 6.1; 5.27; (कामं मातुरेवानुब्रूयात्सा हि धारिणी पोषणी) अनुब्रूयात् अनुकूलं वदेत् VīraMi.(Saṁskāra.) 479.17; [Inst.] by being favourable स कुलस्यानुकूलेन … पताकिनीम् । प्रभञ्जनः … अवर्धयत् RāghPāṇ.(Ka.) 13.27; **1B** what is pleasing or agreeable अथापरा तां मनसोऽनुकूलं कालोपपन्नं प्रणयादुवाच Saund. 6.44; एतस्मान्मिथ्याज्ञानादनुकूलेषु रागः NyāyBh. 8.15 (on i. 1.2); अनुकूलमस्य च विचिन्त्य गणपतिभिः … महती वनेचरचमूर्विनिर्ममे Kirātā. 12.43 (comm. अनुकूलं विचिन्त्य प्रियमिति निश्चित्य); कुर्वते स्म सुदृशामनुकूलं प्रातिकूलिकतयैव युवानः ŚiśuVa. 10.70; सदानुकूले हि जनोऽनुरज्यते HarVi. 21.17; फलमनुचिन्तितवतस्तत्कारणयोरनुकूलप्रतिकूलयोरस्य रागद्वेषौ मा भूताम् NyāyMañ. ii. 76.24; नारीणामनुकूलमाचरसि KāvyPra. 492.2; नन्वस्मिन्नवसरे … जपितव्यम् … अनुकूलम् … मया Jīvān. 189.3; **1C** what is befitting एवम् … अनुकूलमुत्कण्ठायाः, समुचितमभिनिवेशस्य, कौतुकजननं जल्पति पुष्कराक्षे … प्रस्तावपाठकः पपाठ NalaCam. 6.23(2); प्रवणं प्रयाणस्य प्रगुणं गुणानाम्, अनुकूलं कुलक्रमस्य NalaCam. 7.2(1); **1D** what is conducive यस्तु स्वतन्त्रस्य कर्तुरनुकूलमाचरंस्तत्साध्यां क्रियां साधयति स प्रयोजकः Aparā. 1041.12 (on 3.227); **2A** name of a figure of speech अनुकूलं प्रातिकूल्यमनुकूलानुबन्धि SāhiDa. 586.10; **2B** name of a *gotra* ख्यातानुकूलगोत्राब्धिसुधांशोर्महसां प्रभोः ।… श्रीमतो लिंगभूपाल (Read भूपस्य) विज्ञप्तिमनुपालयन् ।… महीपतिः ।… दत्तवान् ।… अस्मै शिल्पिने … भागमेकम् EI. iv. 277.134; *m.* **1** name of Viṣṇu अनुकूलः शतावर्तः … केशवस्य …। नाम्नां सहस्रम् MahāBhā. xiii. 135.50 (Śaṅ. आत्मत्वेन हि सर्वेषामनुकूलः । न हि स्वस्मिन्प्रातिकूल्यं स्वयमाचरति); **2** a type of hero (*lit.* faithful) (तस्य नायकस्य भेदा उच्यन्ते) तस्यानुकूलदक्षिणशठधृष्टाः इत्यमत्र चत्वारः । भेदाः … उच्यन्ते ŚṛṅgāTi.(Ru.) 1.28; AgniP. 338.38; SaraKaṇṭhā. 567.15; Vāgbhaṭā. 5.8; SaduktiKa. 67.10; BhāvPra.(Śā.) 93.8(4); PratāYaBhū. 23.11; RasāSu. 16.20 (1.81); PuruṣPa. 190.18; SāhiDa. 98.12; UjjvaNīMa. 30.4; ŚṛṅgāDī. 2.82; ŚṛṅgāMañ.(A.) 49.18; SāhiSā. 4.49; अनुकूलतया नार्यां सदा त्यक्तपराङ्गनः । सीतायां रामवत् सोऽयमनुकूलः स्मृतो यथा ŚṛṅgāTi.(Ru.) 1.29; UjjvaNīMa. 31.6; अनुकूलोऽनन्यरमणीकः Kāvyālaṅ.(Ru.) 12.9; अनुकूलस्त्वेकनायिकः DaśRū. 2.7; (नायकः) एकभार्योऽनुकूलः Kāvyānu.(He.) 361.12; अनुकूलः स्यादनन्यरमणीरतः Vāgbhaṭā. 5.9; AlaṅkāŚe. 20.8; सार्वकालिकपराङ्गनापराङ्मुखत्वे सति सर्वकालमनुरक्तोऽनुकूलः RasMañ. 100.3; स्थिरप्रेमा एकस्यां रतोऽनुकूलः Kāvyānu.(Vā.) 61.16; एकायत्तोऽनुकूलः स्यात् एकस्यां नायिकायां विशेषानुरक्तोऽनुकूलो नायकः PratāYaBhū. 24.2; अनुकूलस्त्वेकजानिः RasāSu. 16.22 (1.81); अनुरक्तः स्वभार्यायां परस्त्रीषु पराङ्मुखः । नायको धर्मश्चारी सोऽनुकूलो निगद्यते PuruṣPa. 190.27; अनुकूल एकनिरतः । एकस्यामेव नायिकायामासक्तोऽनुकूलनायकः SāhiDa. 99.10; नायकः … स्वीकृतालंकृतेः सदा । वशं नयेत यः कान्तां सोऽनुकूलः प्रकीर्तितः ŚṛṅgāDī. 2.83; नायिकानुरक्तो नायकः अनुकूलः ŚṛṅgāraL. 137.7; ŚṛṅgāMañ.(A.) 49.19; सर्वदान्यनायिकापराङ्मुखो भार्यायामेवानुक्षणमनुरक्तोऽनुकूलः PadyaVe. 398(5); एकामेवाश्रयेद् यस्तु सोऽनुकूल इति स्मृतः SāhiSā. 4.50.

अनुकूलक (anukūla-ka) *n.* favour उपग्रहाख्यं द्वितयं स्याद्वन्दिरनुकूलवत् DharK. 2808; *m.* name of a plant (i. e. *Croton polyandrum*) अनुकूलकः । दन्त्याम् ApūNā. 11B.1.

अनुकूलकलत्र (anukūla-kalatra) *adj.* having a faithful wife अनुकूलकलत्रस्य स्वर्गस्तस्य न संशयः (v. l. अनुकूलकलत्रो यस्तस्य स्वर्ग इहैव हि) DakṣaSm. 4.4.

अनुकूलकलहंसकलापकेलि (anukūla-kalahaṁsakalāpakeli) *f.* pleasant sport of the group of swans तस्यानुकूलकलहंसकलापकेलिकोलाहलाकुलितकूलजलान्तरासु ।… रत्नसरसीषु ससार दृष्टिः HarVi. 31.36.

अनुकूलका (anukūla-kā) *adj.* (*f.*) adorning माला परंपरा चैषां (अलंकाराणाम्) भूयसामनुकूलके । मनुष्ये भवतः कापि ह्यलंकाराङ्गतां गते Candrā. 5.121.

अनुकूलकारणदर्शन (anukūlakāraṇa-darśana) *n.* appearance of a supporting cause संदिग्धेऽर्थेऽन्यतरपक्षानुकूलकारणदर्शनात्तस्मिन् संभावनाप्रत्ययस्तर्कः NyāyMañ. i. 7.33.

अनुकूलकारिन् (anukūlakār-in) *adj.* which acts favourably अनुकूलकारि दैवं किमुपालभ्यते Śāk. 3.26(5)

अनुकूलकाल (anukūla-kāla) *m.* auspicious time क चानुकूलकाल-

संपत्तिः क चामी समस्ताभिषेकोपकरणपाणयो महामुनयः NalaCam. 4.26(5)

अनुकूलकृतिमत्त्व (anukūlakṛtimat-tva) *n.* the state of being possessed of conscious effort which is favourable (to the effect) यत्रानुकूलकृतिमत्त्वं तत्र कृतिजन्यत्वम् VyutpaVā. 127.13.

अनुकूलकृतिसमवायित्व (anukūlakṛtisamavāyi-tva) *n.* the state of being that which inheres conscious effort conducive (to the effect) अनुकूलकृतिसमवायित्वं कर्तृत्वं न तु जनकत्वे सति गौरवात् TattvCin. ii(2). 29.6.

अनुकूलकेलि (anukūla-keli) *adj.* having pleasant or free sport (सुतः) व्यञ्जितचापलो व्यलासीत्। अधिसानु यथानुकूलकेलिः कनकक्षोणिभृतः करीन्द्रशावः Acyutarā. 2.43.

अनुकूलकोमलरया (anukūlakomala-rayā) *adj.* (*f.*) whose speed (i. e. current) is gentle and pleasant कालिन्दीमनुकूलकोमलरयाम् … जातानुतापः स्मरन्नस्तु द्वारवतीपतिस्त्रिभुवनामोदाय दामोदरः SaduktiKa. 45.2.

अनुकूलक्रियाप्रवृत्ति (anukūlakriyā-pravṛtti) *f.* disposition towards an activity which is conducive (to something) श्रमणानामात्मविशुद्धिहेतौ प्रकृते वस्तुनि तदनुकूलक्रियाप्रवृत्त्या गुणातिशयाधानमप्रतिषिद्धम् TattvPradī.(A.) 353.7 (*on* 3.61)

अनुकूलक्रियायुक्त (anukūlakriyā-yukta) *adj.* engaged in favourable activities अनुकूलक्रियायुक्तमप्रमत्तं विचक्षणम्।… इत्यादिलक्षणोपेतं गुरुः शिष्यं परिग्रहेत् KulārT. 13.28

अनुकूलखेट (anukūla-kheṭa) *m.*, *n.* favourable wandering स बाणबाणत्रिकुवर्षे१३५५मावे जातः पञ्चभिरनुकूलखेटैः।… व्रतमाप्य भेजे … पदप्रतिष्ठाम् Gurvā. 273.

अनुकूलग्रहाश्रय (anukūlagrahāśraya) *m.* support of auspicious planets शुभायां लग्नवेलायामनुकूलग्रहाश्रयात्। … अचीकरद्युवराजारोपं यथाविधि युधिष्ठिरः PāṇḍaC. 6.108.

अनुकूलज (anukūlaj-a) *m.* what is grown along the bank धर्म एतान्संरुजति यथा नद्यनुकूलजान् MahāBhā. v. 209*(3); v. 93.49.

अनुकूलजनोपहित (anukūlajanopahita) *adj.* served by devoted people आसनस्थितेन हस्तेन प्राङ्मुखः सुमनाः शुचिभक्तक्षुधितानुकूलजनोपहितं हितमन्नमश्नीयात् AṣṭāSaṁ. i. 65.11 (1.10)

अनुकूलजुष् (anukūla-juṣ) *adj.* engaged in favourable (activities) अनुकूलजुषा सोऽथ वीरः सारथिना युतः। अंशुमानरुणेनेव नीयमानरथो बभौ RāghPāṇ.(Ka.) 12.10.

अनुकूलज्ञानाश्रयत्व (anukūlajñānāśraya-tva) *n.* the state of being the substratum of favourable knowledge अनुकूलज्ञानाश्रयत्वमेव ह्यानन्दित्वम् ŚrutaPra. iA. 202.11 (*on* i.1.1)

अनुकूलतम (anukūla-tama) *adj.* most favourable (हनूमतः) सूनुभावसुलभादिव हार्दात्तस्य वायुरनुकूलतमोऽभूत् RāmC. 16.25; अनुकूलतमे समीरणे सुतरां दीप्यत एव पावकः Rāgh. 3.60.

अनुकूलतर (anukūla-tara) *adj.* [*f.* -ā] i very faithful अव्याधिगात्रमनुकूलतरं कलत्रं वेश्म प्रसिद्धविभवम् … मातुः कटाक्षपरिणामविभूतयस्ते ŚatTrayī. 388; ii greatly supporting यावज्जीवादिश्रुतयः अनुकूलतराः स्युः। न, कर्मानेकत्वात् TaiUBh. 222.15 (*on* 1.11); विभक्ते संस्थिते इति कात्यायनवचनमप्युक्तार्थेऽनुकूलतरम् BālamBha. ii. 213.23 (*on* 2.135–136)

अनुकूलतर्क (anukūla-tarka) *m.* supporting hypothetical argument यस्यानुकूलतर्कोऽस्ति स एव स्यात् प्रयोजकः TārkiRa. 232.1; अनुमानस्यानुकूलतर्कमाह VedāntKa. 236.23 (*on* ii. 1.14); स्वपरपक्षसाधारण्यं हि महाविद्यानां स्वभावः तत्रानुकूलतर्कसदसद्भावाभ्यामेकत्रार्थसिद्धिरितरत्रार्थासिद्धिः ŚatDū. 67.13; प्रकृते चानुकूलतर्कविशेषदर्शनसहकृतस्य व्यतिरेकिभावेन साधकत्वम् TattvCin. i. 755.5; अनुकूलतर्केण हेतोरुपाधिर्निरसनीयः SarvaDsKau. 42.16; 49.24; वह्निना धूमे साध्ये आर्द्रेन्धनप्रभववह्निमत्त्वादेरिव वक्ष्यमाणानुकूलतर्कैस्साध्यव्यापकत्वनिश्चयात् Nyāyāmṛ. 96B.6; 156A.5; 583B.12; न … चतुर्थानुमानसाध्ये स्वानपेक्षत्वस्य च व्यापकताविशेषणस्य वैशिष्ट्येन तत्तन्निरूपिततया व्याप्तिग्रहे कश्चिदनुकूलतर्कोऽस्ति ŚivārkaMaDī. i. 157.17 (*on* i. 1.3); उक्तानुमानेऽनुकूलतर्कं प्रदर्शयति सूत्राभ्याम् SāṁkhyaPraBh. 63.25 (*on* 1.143); 31.36 (*on* 1.62); 123.3 (*on* 5.29); प्रकृते अनुकूलतर्काणां वक्ष्यमाणत्वान्न दोष इति भावः GuruCandr. i. 22.23; i. 501.12; सर्पज्ञानत्वादेर्जन्यतावच्छेदकत्वे गौरवात् तदन्यदखण्डवैलक्षण्यं विना जन्यताया अवच्छिन्नत्वानुपपत्तिरनुकूलतर्कः LaCandr. 448.28; अनुकूलतर्काणामुक्तत्वेन पक्षीयव्यभिचारसंभवस्य संदिग्धोपाधिकार्यस्याप्रयोजकत्वात् LaCandr. 745.20; साध्याभावानुवादेन दोषः साध्ये गुणोऽपि वा। यत्रानुकूलतर्कोऽसौ साध्यसिद्धावनुग्रहात् MānaMe. 39.2; सहानुपलभ्यमानयोर्घटपटयोर्भेददर्शनमनुकूलतर्कः BhaṭṭCin. i. 20.5 (*on* i. 1.4)

अनुकूलतर्कबल (anukūlatarka-bala) *n.* strength of supporting hypothetical argument अनुकूलतर्कबललब्धप्रतिबन्धस्य क्षणिकत्वानुमानस्य बलवत्त्वात् प्रत्यभिज्ञाप्रत्यनुमाने तद्बाधिते न स्थैर्यसाधनायालम् NyāySu.(Ja.) 396B.2 (*on* ii. 2.7)

अनुकूलतर्कबलाबल (anukūlatarka-balābala) *n.* strength or weakness of supporting hypothetical argument अभीष्टसिद्धावनुकूलतर्कबलाबले चात्र परीक्ष्य यत्नात्। प्रवक्ष्यते दोषगणः परेषाम् AdvaiSi. 422.15.

अनुकूलतर्कमात्र (anukūla-tarkamātra) *n.* mere supporting hypothetical argument किं च दृश्यत्वस्यान्यथानुपपत्त्या मिथ्यात्वमित्यर्थापत्तिर्विवक्षिता, किं वा सत्यत्वे दृश्यत्वं न स्यादित्यनुकूलतर्कमात्रम् Nyāyāmṛ. 200A.8; AdvaiSi. 470.5.

अनुकूलतर्कलाभ (anukūlatarka-lābha) *m.* finding of a supporting hypothetical argument यदा यदि तादृशप्रकारवत् न स्यात्, तदा किंचित्प्रकारकस्य भ्रमनिवर्तकज्ञानस्य विरोध्यं न स्यादित्यनुकूलतर्कलाभाय प्रकारानुसरणम् LaCandr. 718.28.

अनुकूलतर्कवत् (anukūlatarka-va(n)t) *adj.* based on a supporting hypothetical argument अनुकूलतर्कवत एव हेतोः प्रयोजकत्वात् तदभावेऽन्यथासिद्धिः स्यात् TārkiRa. 232.4; अन्यथाभूतबहुलिङ्गेभ्योऽनुकूलतर्कवदनुमानस्य तद्रहितबह्वनुमानेभ्य एव बलवत्त्वादित्याशङ्क्य प्रतिपादयति ŚivārkaMaDī. i. 251.28 (*on* i. 1.21)

अनुकूलतर्कविरह (anukūlatarka-viraha) *m.* absence of a supporting hypothetical argument ईश्वरस्याप्यपरज्ञानाधारत्वसाधनेन प्रतिकूलतर्कपराहतत्वादनुकूलतर्कविरहाच्चाप्रयोजकत्वादन्यतरासिद्धिः PrakaVi. 665.6.

अनुकूलतर्कशालिन् (anukūlatarkaśāl-in) *adj.* endowed with a supporting hypothetical argument अत्र न स्वरूपैक्यादिकं विवक्षितम्।… जीवात्मपरमात्मनोः … अनुकूलतर्कशालिनः … विशिष्टाद्वैतस्य विवक्षितत्वात् PāñcRaRa. 85.15.

अनुकूलतर्कशून्य (anukūlatarka-śūnya) *adj.* bereft of a supporting hypothetical argument प्रामाण्यं परतो ज्ञायते। अनभ्यासदशायां सांशयिकत्वात्, अप्रामाण्यवदिति। तदप्युक्तप्रतिकूलतर्कपराहतमनुकूलतर्कशून्यं च TattvPrakā. 81B.9 (*on* ii. 2.4)

अनुकूलतर्कसद्भाव (anukūlatarka-sadbhāva) *m.* presence of a supporting hypothetical argument यदीदं जलान्यत्वपवत्त्वे सति तैजसं न स्यात् पार्थिवं स्यात् यदि च पार्थिवं स्यादत्यन्ताग्निसंयोगेनोच्छिद्यमानद्रवत्वाधिकरणं स्यादित्यनुकूलतर्कसद्भावेन … तैजसत्वसाधकस्याविकलत्वात् TattvCin. i. 756.1; सिद्धान्तिहेतोश्चानुकूलतर्कसद्भावेन साध्यव्याप्यत्वे निश्चिते सत्प्रतिपक्षाप्रयोजकत्वादीनामनवकाशात् AdvaiSi. 566.7; अपञ्चीकृतपृथिव्याद्यवस्थाविशेषरूपाणामिन्द्रियाणां पञ्चीकृतवाय्ववस्थाविशेषरूपप्राणवृत्तित्वं न संभवतीत्यनुकूलतर्कसद्भावात् ŚivārkaMaDī. ii. 182.17 (*on* ii. 4.15)

अनुकूलतर्कसनाथ (anukūlatarka-sanātha) *adj.* strengthened by a supporting hypothetical argument अनुकूलतर्कसनाथेनोपाधिव्यभिचारानुपलम्भसहकृतेन सहभावग्राहकेण प्रमाणेन सिद्धामूर्त्वादीनामवक्तृत्वादिना व्याप्तिः NyāySu.(Ja.) 219A.4 (*on* ii. 1.3); तत्प्रेम्स्यादिकं च प्रेक्षावत्त्वादिना विपक्षेऽधिष्ठानत्वसंदिग्धत्वादिकं न स्यादित्याद्यनुकूलतर्कसनाथानुमानानां च सत्त्वात् Nyāyāmṛ. 489B.5; 532B.8.

अनुकूलतर्कसंभव (anukūlatarka-sambhava) *m.* possibility of a supporting hypothetical argument नापि सोपाधिकत्वशङ्काकलङ्काङ्कुरः संभवी। अनुकूलतर्कसंभवात् SarvaDaSaṁ. 11.179.

अनुकूलतर्कसाचिव्य (anukūlatarka-sācivya) *n.* assistance of a supporting hypothetical argument अनुकूलतर्कसाचिव्यमेव हि अनुमाने बलम् AdvaiSi. 370.3.

अनुकूलतर्कहीन (anukūlatarka-hīna) *adj.* bereft of a supporting hypothetical argument अनुकूलतर्कहीनाश्च मिथ्यात्वहेतवः Nyāyāmṛ. 187B.8; 234A.6.

अनुकूलतर्का (anukūla-tarkā) *adj.* (*f.*) which conforms the reasoning favourably आत्मनस्तु कामाय सर्वं प्रियं भवतीत्यादिश्रुतिस्तत्रोऽनुकूलतर्का: SāṁkhyaPraBh. 36.1 (*on* 1.66)

अनुकूलतर्कादर्शन (anukūlatarkādarśana) *n.* non-appearance of a supporting hypothetical argument यत्र संबन्धस्तत्रावश्यं युक्तिरिति विपक्षव्याप्तिकल्पनेऽपि मानाभावात्, अनुकूलतर्कादर्शनात् AdvaiSi. 464.2.

अनुकूलतर्काप्रसर (anukūlatarkāprasara) *m.* non-reach of a supporting hypothetical argument यद्व्यतिरेकस्य साध्यव्यतिरेकसाधकत्वं तस्यैव साध्यव्यापकत्वम्, इतरांशे अनुकूलतर्काप्रसरात् AdvaiSi. 329.3.

अनुकूलतर्काभाव (anukūlatarkābhāva) *m.* absence of a support-

ing hypothetical argument (प्रसरेणोः) तदवयवानां त्ववयवकल्पनानवकाशः प्रमाणाभावाद् बाधकाच्च । द्रव्यारम्भकत्वमूर्तत्वादीनामनुकूलतर्काभावात् Kiraṇā. 53.5; 229.12; अतिप्रसङ्गलक्षणप्रतिकूलतर्कसद्भावादनुकूलतर्काभावाच्चाप्रयोजकत्वम् PrakaVi. 286.15; अयं घटः एतद्व्यतिरिक्तानित्येतरमूर्तान्योऽन्याभाववान् [भाववान्], प्रमेयत्वात्, पटवदिति तत्राप्रसिद्धविशेषणत्वम्, पटस्य वा स्वतोऽन्योऽन्याभावप्रसङ्गः, अनुकूलतर्काभावादप्रयोजकत्वं च PrakaVi. 515.15; 573.18; उपाधिस्तत्र शङ्कितोऽनुकूलतर्काभावादिनावगम्यते VedāntKa. 252.23 (on ii. 2.1); अनुकूलतर्काभावेन अप्रसिद्धोपाद् द्रवत्वोच्छेदप्रसङ्गलक्षणप्रतिकूलतर्केण च हीनबलत्वात् TattvCin. i. 752.2; ii(1). 362.1; ii(1). 937.1; उन्नीयते चायं (उपाधिः) बाधव्यभिचारानुकूलतर्काभावप्रतिकूलतर्कैः Upask. 154.8 (on iii. 1.14); अनुकूलतर्काभावादयोऽसिद्धिभेदाः Upask. 158.17 (on iii. 1.17); 160.7 (on iii. 1.17); शङ्का त्वनुकूलतर्काभावेन भवति SarvaDaKau. 49.23; 21.23; अनुकूलतर्काभावे च व्यतिरेकग्रहेनस्याप्युपाधित्वाच्च Nyāyāmṛ. 87B.7; 91A.6; अत्यन्ताभावप्रतियोगित्वमाकाशादौ न स्यात् ... इहाकाशो नास्तीति प्रत्यक्षप्रतीत्यसंभवात्, अनुमाने च अनुकूलतर्काभावात् AdvaiSi. 152.1; ŚivārkaMaDī. ii. 57.18 (on ii. 2.1); PūrvottaVāNaMā. 71.13; दीधितादौ यद्यपि शक्त्यादिसाधकानुमाने पक्षीयव्यभिचारसंशयोऽप्यनुकूलतर्काभावे दोषत्वेनोक्तः GuruCandr. i. 22.23; i. 77.10; i. 193.21; न च कार्यत्वादिहेतुर्मानम्, अनुकूलतर्काभावात् LaCandr. 758.41; ये पुनरनुकूलतर्काभावे हेतोः प्रयोजकत्वं नास्तीति अप्रयोजकं नाम हेत्वाभासान्तरमतिष्ठन्ते तेऽपि व्याप्यत्वासिद्धमेव तथा मन्यन्ते MānaMe. 87.3.

अनुकूलतर्कावतार (anukūlatarkāvatāra) *m.* appearance or availability of a supporting hypothetical argument यदा च तादृश्येकत्रानुकूलतर्कावतारस्तदा हेतुत्वमुपाधित्वं वा निश्चितम् TattvCin. ii(1). 358.4.

अनुकूलतस् (anukūla-tas) *adv.* I agreeably, pleasantly सोऽपि प्रहृष्टस्तान् सर्वान् हरीन् संप्रत्यपूजयत् । हनूमान् सत्त्वसंपन्नो यथार्हमनुकूलतः Rāmā. vi. 44.35; बालो ... तर्पयन्ताविव स्वान्तं सर्वेषामनुकूलतः PadmP.(Ra.) 25.32; II in the favourable direction of उत्तरप्रान्तदेशे वा समीरस्यानुकूलतः ।... कुर्यादर्शनमण्डपम् Mānaso. iv. 4.665.

अनुकूलता (anukūla-tā) *f.* I the state of being agreeable or pleasant or favourable अनुकूलतया शक्यं समीपे तस्य वर्तितुम् Rāmā. ii. 23.24; स्वयं पापानिवृत्तस्य दानाद्येषु स्थितस्य च । तयोर्नियोजनान्येषां वर्णवादानुकूलते AbhisaAlañ. 4.36; दीक्षामुपेतुमिच्छामो व्रज तत्रानुकूलताम् PadmP.(Ra.) 110.54; आनुलोम्यम् अनुकूलता आराध्यचित्तानुवर्तनम् KāśiVṛ. on v. 4.63; KātanVṛ. on iv. 3.22; Prasā. i. 955.12; सुहृदिव प्रगटय्य सुखप्रदः प्रथममेकरसामनुकूलताम् ।... विधिः UttaRāC. 4.15; MālaMā. 4.119; SaraKaṇṭhā. 642.15; भगवतो विभोरनुकूलतामवगच्छामि MālaMā. 2.111; अनुकूलतया हि नृणां सकलं स्फुटमभिमतीभवति Kāvyālañ.(Ru.) 8.83; न भजत्यनुकूलतां मरुत् RāmC. 33.27; तदेव गीतं परं रागवतानुकूलतया NyāyVārPari. 519.17; प्रत्युतालम्ब्य धीरत्वं दर्शनीयानुकूलता KathāSaSāg. vi. 5.85; गच्छतः स्वामिनोऽभुवन् ...। कचिदिन्द्रियार्थानुकूल्यं वायोरप्यनुकूलता TriṣaŚaPuC. i. 3.686; अनुकूलतया भरत्क्षणं तमुदस्यन्निव शृङ्गगामिनम् । व्यचरत्पुरतः NemiNir. 14.3; भोग्ये हि सुखदुःखे ... तेनानयोरनुकूलतया प्रतिकूलतया वानुभवित्रा केनचिद्भवितव्यम् SāṃkyaTaPra. 170.11; प्रौढपोताधिरूढस्य पवनस्यानुकूलता ŚāliC. 5.18; अनुकूलतया सर्वं पश्यन्त्या मुक्तसंविदः ŚatDū. 196.5; अनुकूलतया निरुपाधिवेद्यं सुखम् SarvaDaKau. 28.2; आनन्दत्वम् ... अनुकूलतया वेदनीयत्वं वा Nyāyāmṛ. 499A.10; AdvaiSi. 750.14; सर्वेषामनुकूलतया वेदनीयं सुखम् TarkSaṃ.(A.) 57.17; कस्य किमसंभावितम् अनुकूलतामुपगतवत्या नियत्या Jīvān. 151.6; कीर्तिः सुस्थिता ... संप्राप्ते त्वनुकूलतामकवरे सत्तोत्तरे वत्सरे ParamāKā. 20.139; II the state of being affectionate or devoted, faithfulness, devotion अनुकूलतया नार्यो सदा त्यक्तपराङ्गनः ŚṛṅgāTi.(Ru.) 1.29; इति प्रतापादवगाढयोस्तयो रणस्य मध्यं रिपवोऽनुकूलताम् । हृदस्य जग्मुः करिणोरिवोर्मयः RāghPāṇ.(Dha.) 6.14; 12.2; लज्जा दाक्षिण्यमनुकूलता ।... एते योषितां प्रवरा गुणाः Mānaso. iii. 20.1713; इह खेलुषु सुखं सुरतोद्भवं महदिहापि मिथोऽप्यनुकूलता HammīMaKā. 7.97; राधायामेव कृष्णस्य ... अनुकूलता UjjvaNīMa. 31.7; PadyaVe. 304; III the state of being auspicious दैवमादौ ततोऽमीषां ग्रहाणामनुकूलताम् ... विचिन्त्योत्सहतां नृपः YaśasCam. i. 377.1; Iv the state of being appropriate इह रसेरसुषङ्गलोप एव रूपके प्रत्यनुकूलतामाकलव्यते । न तूपमां प्रति Ekāva. 8.6(93) (219.6); (वर्ज्यवर्णाः) ये चानुकूलतयोक्तास्ते प्रतिकूला इति सामान्यतो निर्णयः RasGaṅ. 85.15; v the state of being conducive तैलान्तरे तत्प्रकर्षादिहनस्यानुकूलता BhāṣāPa. 157; vI the state of being that which is supporting गुरुगुणवदानुकूलतां धत्ते । निष्ठुरबाह्याकारा दृतिरिव प्रतिसंनिधौ नव्या PadyaVe. 304 [Kośas give *anukūla* as synonymous to *dākṣiṇya*, AbhidhāCin. 1377; ŚabdaRa.(Vā.) 3711; KalpaK. 237.23; and *dākṣiṇya* as the meaning of it, ParaNā. 1385]

अनुकूलतापत्ति (anukūlatāpatti) *f.* bringing about what is favourable (to the result) फलं प्रत्यनुकूलतापत्तिमात्रमेव करोत्यर्थः NyāyKuA. ii(2). 77.2.

अनुकूलतापर्यायसुख (anukūlatāparyāya-sukha) *n.* happiness synonymous with being what is pleasurable तस्मिन्ननुकूलतापर्यायसुखानुभूतिर्न दृश्यते VedāSaṃ. 150.7.

अनुकूलताबोध (anukūlatā-bodha) *m.* knowledge of being helpful इच्छाया अप्यनुकूलताबोधाधीनोत्पत्तेः किं कर्मापेक्षया ŚatDū. 64.6.

अनुकूलताभ्रम (anukūlatā-bhrama) *m.* erroneous knowledge of being agreeable तत एवेष्टतासाम्यादनुकूलताभ्रमः VedāSaṃ. 148.14.

अनुकूलतार्थम् (anukūlatārtham) *adv.* for the sake of kindness आनृशंस्यार्थमनुकूलतार्थम् VīraMi.(Āhnika.) 452.16.

अनुकूलताविशेष (anukūlatā-viśeṣa) *m.* particular type of conduciveness or causality अनुकूलताविशेषाश्रयो व्यापारः GuruCandr. ii. 125.2; अनुकूलताविशेषोपादानात्नातिप्रसङ्गः GuruCandr. iii. 169.18=LaCandr. 649.38; अनुकूलताविशेषस्यैव भाने समभिव्याहारविशेषस्य नियामकत्वात् LaCandr. 468.37.

अनुकूलतासंबन्ध (anukūlatā-sambandha) *m.* relation of conduciveness or causality उपदर्शितस्थलेऽनुकूलतासंबन्धेन मरणवैशिष्ट्यस्य साध्यतारूपविषयतावच्छेदकताविरहेऽपि न विशिष्टकर्तृत्वानिर्वाहः VyutpaVā. 160.8.

अनुकूलताहेतु (anukūlatā-hetu) *m.* cause of favourableness यः कन्याया इतरलोके दुष्करः संगरः स तवाप्युभयलोकहितस्तदनुकूलताहेतुश्च KumāPraPra. 92.33.

अनुकूलत्व (anukūla-tva) *n.* I the state of being auspicious पवनस्यानुकूलत्वात्प्रार्थनासिद्धिशंसिनः RaghuVa. 1.42; II the state of being advantageous or beneficial यदनुकूलत्वेन मया चिन्तितं तत्प्रतिकूलं संवृत्तम् MahāvīC. 5.46 (290.5); मारुतस्यानुकूलत्वं कुर्यादुष्णोदकम् SiddhYo. 75.20; अनुकूलत्वमभिप्रेत्य मुख्यत्वं प्रतिपेधति JīvanVi. 147.15; III the state of being devoted or affectionate एषा गतासि वैधव्यम् ।... या त्वं पापरतेर्भर्तुरनुकूलत्वमागता PadmP.(Ra.) 53.118; तासां (स्त्रीणाम्) त्रिवर्गसंसिद्धौ प्रदिष्टं कारणद्वयम् । भर्तुर्यदनुकूलत्वं यच्च शीलमविप्लुतम् BhaviP. 35A.28 (i. 13.36); तेन मिथोऽनुकूलत्वं यथा भवति तथा स्त्रीपुंसौ वर्तेयाताम् SmṛtiCan. iv. 582.9; Iv the state of being conducive अनुकूलत्वमन्वयव्यतिरेकगम्यम् NyāyVārPari. 441.4; अनुकूलत्वं किं जनकत्वमात्रमभिप्रेतम् MīmāKau. iii(2). 16.13 (on ii.1.5); iii(1). 25.12 (on i. 2.7); v the state of being that which supports मिथोविरोधमूलदैविध्येष्टापादनानुकूलत्वविपर्ययापर्यवसानैस्तर्काभासत्वात् ĀtmaTaVi. 553.19; TārkiRa. 189.4; विकल्पस्यानिर्वाच्यत्वप्रयोजकत्वस्यास्माकमनुकूलत्वात् AdvaiSi. 806.1; ताद्रूप्यप्रत्ययो लक्षणायाः फलम् ...। महाभाष्यादिग्रन्थानामस्मिन्नेवानुकूलत्वात् RasGaṅ. 202.6; अनुकूलत्वे यथा । अनुमेयं कर्म कर्मत्वात् आदित्यकर्मवत् MānaMe. 37.3; vI the state of being agreeable or desirable अनुकूलत्वं सुखरूपत्वमिति मतम् NītiMā. 15.10; 70.10; प्रत्यक्त्वानुकूलत्वैकलक्षणस्य स्वस्य व्यवहारप्रतिसंबन्धितां प्रति हेतुत्वरूपं व्यवहारानुगुण्यम् ŚrutaPra. iA. 143.18 (on i. 1.1); iA. 197.27 (on i. 1.1); स्वत इष्टत्वमनुकूलत्वम् ŚrutaPra. iB. 93.11 (on i. 1.1); ii. 646.21 (on iv. 4.14); अनुकूलत्वं दक्षिणत्वम् ... चत्वार एव नायकस्य स्वभावाः RasMañ. 116(3); विषयस्यानुकूलत्वात्तच्चिन्तनेऽपि रागः संभवति ŚatDū. 59.14; कन्या मन्येत यं सुखोपायम् । अनुकूलत्वाद् वश्यं परिग्रहं तस्य सा कुर्यात् KandaCū. iii. 4.38; स्वाधीनपतिकायाः पत्युरनुकूलत्वात्कोपानुत्पत्तेः ŚṛṅgāMañ.(A.) 15.17 [AbhidhāCin. 64]; vII the state of being appropriate उपक्रमोपसंहारयोरेकवाक्यतास्याद् सहस्रशीर्षा पुरुष इत्यनेन सर्वाननशिरोग्रीव इति प्रतिपादितस्यार्थस्यानुकूलत्वाद् ŚaṅkaVi.(Ā.) 39.14; vIII persuasion धर्मशास्त्रानुसारेण कृतस्य प्राड्विवाकस्यानुकूलत्वेन ... आनयनम् Subodhi. 2.29 (on 2.3)

अनुकूलत्वज्ञान (anukūlatva-jñāna) *n.* knowledge of being beneficial भोजनादेः सामान्यतोऽनुकूलत्वज्ञानादेवेष्टत्वसिद्धेः ŚatDū. 65.1.

अनुकूलत्वप्रतिकूलत्वाविशेष (anukūlatvapratikūlatvāviśeṣa) *m.* sameness regarding agreeableness and non-agreeableness अनुकूलत्वप्रतिकूलत्वाविशेषात् विषयस्यापि सुखदुःखशब्दवाच्यत्वमस्त्येव NyāySiA. 243.6.

अनुकूलत्वमात्र (anukūlatva-mātra) *n.* I mere conduciveness or causality न तावदनुकूलत्वमात्रेण, तस्य प्रयत्नत्वेनाव्यापनात् NyāyKuA. i(2).79.8; अनुकूलत्वमात्रे वा लाक्षणिकत्वं ब्राह्मणे श्रोत्रियपदस्येव कल्पयितुं युक्तम् BhāṭṭCin. i. 81.12 (on i. 1.4); II mere agreeableness किमिदं ब्रह्मण आनन्दत्वं नाम ... अनुकूलवेदनीयत्वम्, उतानुकूलवेदनत्वम्, अथानुकूलत्वमात्रम्

ŚatDū. 214.22; Nyāyāmṛ. 499A. 10.

अनुकूलत्वविशिष्ट (anukūlatva-viśiṣṭa) *adj.* distinguished by the nature of being desired (by itself) अनुभूतिविरहे स आत्मा निर्विशेषः स्यादित्यत्राह स चेति । प्रत्यक्त्वानुकूलत्वविशिष्ट इत्यर्थः ŚrutaPra. iA. 140. 19 (*on* i. 1. 1)

अनुकूलत्वसंबन्ध (anukūlatva-sambandha) *m.* relation of conduciveness or causality ग्रामं गच्छतीत्यादौ द्वितीयार्थं संयोगादिकं स्वीकृत्य तस्यानुकूलत्वसंबन्धेन क्रियायामन्वयः स्वीक्रियताम् LaCandr. 481.20.

अनुकूलत्वसंसर्गक (anukūlatvasaṁsarga-ka) *adj.* having reference to the conduciveness or causality as the relation फलप्रकारकव्यापारविशेष्यकानुकूलत्वसंसर्गकशाब्दबोधे त्वया धात्वाख्यातयोर्धातुकृतोर्वानुपूर्वी हेतुरभ्युपेया VaiyāBhū. 47. 10 (*on* 9)

अनुकूलत्वादि (anukūlatvādi) *adj.* (self-) desirableness etc. द्वितीये प्रत्यक्त्वानुकूलत्वादिभिः सविशेषत्वमवर्जनीयम् ŚrutaPra. iA.116.11 (*on* i. 1. 1)

अनुकूलत्वादिरूप (anukūlatvādi-rūpa) *n.* form of (self-) desirability etc. अहमर्थप्रकाशस्तु त्वया नेष्यते, इष्यमाणत्वेऽपि न तस्य निर्विशेषतया स्फुरणम्, प्रत्यक्त्वानुकूलत्वादिरूपेण स्फुरणात् ŚatDū. 81.15.

अनुकूलत्वाद्याकार (anukūlatvādy-ākāra) *adj.* having the form of desirability (belonging to itself) etc. ज्ञातृस्वरूपभूतज्ञानस्यैव स्वस्वरूपस्वगतैकत्वपराक्त्वानुकूलत्वाद्याकारस्वाश्रयतत्संबन्धस्वविषयतत्संबन्धानां व्यवहारप्रतिसंबन्धित्वे हेतुत्वरूपं व्यवहारानुगुण्यं तु धर्मभूतज्ञानस्यैव ŚrutaPra. iA. 143.19 (*on* i. 1.1)

अनुकूलत्वाभाव (anukūlatvābhāva) *m.* absence of being favourable, absence of faithfulness पत्युरन्यनायिकासक्तत्वेऽनुकूलत्वाभावे…स्वाधीनपतिकात्वमेव व्याहन्यते ŚṛṅgāMañ.(A.) 15.17.

अनुकूलत्वैकत्वलक्षण (anukūlatvaikatva-lakṣaṇa) *adj.* characterised by desirability (belonging to itself) and oneness प्रत्यक्त्वानुकूलत्वैकत्वलक्षणस्य स्वस्य व्यवहारप्रतिसंबन्धितां प्रति हेतुत्वरूपम् ŚrutaPra. iA. 143.18 (*on* i.1.1)

अनुकूलदांपत्य (anukūla-dāmpatya) *n.* faithful matrimonial relation अनयोरजायतानुकूलदांपत्यम् YātrāPra. 1.17(4); भर्त्रभिमतदेव्याराधनं गृहिण्या क्रियमाणमप्यनुकूलदांपत्यघटकम् … विवक्षितमर्थं प्रतिजानीते LalitāSaBh. 7.16 (*on* 11)

अनुकूलदार (anukūla-dāra) *m.* faithful wife अत्र तावदनुकूलदारसिद्धिजनिताया धृतेस्तु रतिपरतन्त्रत्वमाबालगोपालप्रसिद्धम् RasāSu. 171. 7 (2. 158)

अनुकूलदास (anukūla-dāsa) *m.* obedient servant मित्रदासोऽनुकूलदासः SmṛtiCan. iv. 583. 16.

अनुकूलदिवस (anukūla-divasa) *m.* auspicious day कर्तुरनुकूलदिवसे … शुभनिमित्ते ।… प्रास्थानिकैश्च वनसंप्रवेशः स्यात् BṛSam. 59.1.

अनुकूलदैव (anukūla-daiva) *n.* favourable fate (युक्ते च दैवे युध्येत) युक्ते च दैवे विजिगीषोरनुकूलदैव इत्यर्थः ManuBh. ii. 59.14 (*on* 7.197); *adj.* having favourable fate रत्नावल्यां वत्सराजस्य रत्नावलीप्राप्तिहेतुरनुकूलदैवो यौगन्धरायणव्यापारो विष्कम्भके न्यस्तः Avalo. 5.7 (*on* 1.17); 7.13 (*on* 1. 27)

अनुकूलदैवललित (anukūladaiva-lalita) *adj.* assisted by favourable fate रत्नावल्या अनुकूलदैवललितो वत्सराजगृहप्रवेशः SāhiDa. 281.15.

अनुकूलदैवसंपादित (anukūladaiva-sampādita) *adj.* achieved by favourable fate गन्धर्वक … अनुकूलदैवसंपादितेन दर्शनेनैव ते विगतः श्रमोऽस्माकम् TilaMañ. 223. 9.

अनुकूलदैवाभाव (anukūladaivābhāva) *m.* absence of favourable fate सर्वेषां सुहृदामेकदैवानुकूलदैवाभावेन महदाश्चर्यं बिभ्राणो राजा रत्नोद्भवः DaśKuC. 9. 23.

अनुकूलद्रव्यादिलाभ (anukūladravyādi-lābha) *m.* obtainment of the desired things etc. अनुकूलद्रव्यादिलाभेन बुद्धिस्वास्थ्यं सुखम् JīvanVi. 149.12.

अनुकूलन (anukūl-ana) *n.* persuasion, conciliation उपमन्त्रणं रहस्यनुकूलनम् JaineVyā. 28. 35 (*on* i. 2.43); सामोपप्रदानाभ्यामनुकूलनम् सान्त्वनम् ManuBh. ii. 50. 18 (*on* 7.172); शान्त्यादेरनुकूलनादुपनिषद्देव्या मया संगमः PraboCan. 1.30 (17.15); उपायोऽस्ति दैवस्याप्यनुकूलने । आराधय निजान् … कुलदेवतान् PārśvC. 3.338; [Kośas give *anukūlana* as a synonym of *upagraha*, AnekāSam. 245 and *anusāra*, ŚabdaRa.(Vā.) 2572, and *upagraha* as the meaning of it, NānārthāSam. iii. 10.43; MediK. 193.29; ViśvaLoK. 400.27]

अनुकूलनक्षत्र (anukūla-nakṣatra) *n.* auspicious constellation (पुण्येऽह्नि विधिपूर्वकम्) पुण्येऽह्नि अनुकूलनक्षत्रादियुतेऽह्नि न रात्रौ CaturCin. ii(2). 1004.5; अनुकूलनक्षत्रे कस्मिंश्चिदपि वासरे ।… दीक्षामदात् ParamāKā. 138.51.

अनुकूलनायक (anukūla-nāyaka) *m.* one of the varieties of heroes (*lit.* faithful hero) एकस्यामेव नायिकायामासक्तोऽनुकूलनायकः SāhiDa. 99.11.

अनुकूलनिदेश (anukūla-nideśa) *m.* favourable order अनुकूलनिदेशो हि सतामुत्साहकारणम् TriṣaŚaPuC. i. 1. 421.

अनुकूलनिषेधाक्षेप (anukūlaniṣedhākṣepa) *m.* name of a variety of the figure of speech *ākṣepa* (in which an intended meaning is suppressed through favourable denial) अयमेव चास्या अवैयात्योक्तिपक्षे स्वरूपाख्यानादौत्तोऽनुकूलनिषेधाक्षेपो रोधो भवति SaraKaṇṭhā. 499. 11.

अनुकूलनीय (anukūl-anīya) *adj.* to be considered as co-operative (i. e. to be co-active) तेनानयोरनुकूलनीयेन प्रतिकूलनीयेन च केनचिदप्यन्येन भवितव्यम् SāṁkhyaTaKau. 312.3 (*on* 17); न चात्मैवैषामनुकूलनीयः प्रतिकूलनीयश्च स्वात्मनि वृत्तिविरोधात् TattvVai. 90.20 (*on* 2.21); न चान्योऽपि संहत्यकारी साक्षात्परंपरया वा सुखदुःखे विदधानस्ताभ्यामनुकूलनीयः प्रतिकूलनीयो वा TattvVai. 208.19 (*on* 4. 24)

अनुकूलपति (anukūla-pati) *m.* faithful husband अनुकूलपतिश्चाहं भविष्यामि न संशयः DevīBhāP. v. 17.49.

अनुकूलपरिणाम (anukūla-pariṇāma) *adj.* having a desired result क्रोधेनापि मे त्वयि प्रयुक्तमनुकूलपरिणामं संवृत्तम् Śāk. 7.21(6)

अनुकूलपरिवारा (anukūla-parivārā) *adj.* (*f.*) having well-disposed or faithful attendants सा चेदिच्छेद् गौरमोजस्विनं शुचिमायुष्मन्तं पुत्रं जनयेयमिति … अनुकूलपरिवारा च स्वादिष्टमपत्यं जनयति KāśyaS. 82B. 3.

अनुकूलपवनदोलायित (anukūlapavana-dolāyita) *adj.* shaken by favourable wind आः कथमग्रत एव हयखुरक्षुण्णमेदिनीक्षोदमेदस्विमावमासेदुषि समुदये दिशामनुकूलपवनदोलायिताञ्चलैः … शनैः शनाञ्चपीता कावेरीव … आलक्ष्यते YātrāPra. 9. 3(3)

अनुकूलपवनप्रसारित (anukūlapavana-prasārita) *adj.* stretched out by favourable wind अनुकूलपवनप्रसारितैः पताकाबाहुभिः परिरब्ध(?भ्धा)मिव चिरोत्सृष्टदृष्टां कुबेरपुरमम्बरपथेन प्रधावितपुष्पकनामा विमानराजः TilaMañ. 136. 16.

अनुकूलपवनास्फालन (anukūlapavanāsphālana) *n.* striking by the favourable wind पृष्ठतोऽनुकूलपवनास्फालनतरङ्गितेन फेनपाण्डुना सलिलसंघातेन पुरस्ताच सितपटेन प्रवर्त्यमानया … नावोह्यमानः … प्रदेशमासादयन् TilaMañ. 132. 12.

अनुकूलपातिन् (anukūlapāt-in) *adj.* blowing favourably अनुकूलपातिनमचण्डगतिं किरता सुगन्धिमभितः पवनम् ।… सः (अर्जुनः) … अनुजगृहे तपसा Kirātā. 6. 25.

अनुकूलप्रतिकूल (anukūla-pratikūla) *m.* friend and enemy योऽनुकूलप्रतिकूलयोरिन्द्रयमस्थानं स राजा NītiVā. 5.1.

अनुकूलप्रतिकूलम् (anukūla-pratikūlam) *adv.* up and down the bank अहं गङ्गाद्वारप्रयागवाराणस्यादिषु अनुकूलप्रतिकूलं(?लम्) जाह्नवीमनु पर्यटन् … कृत्स्नं महीमण्डलम् … अवलोकितवान् PañcT. 2.26(34) (214.9); Tantrākhyā. 62.18.

अनुकूलप्रतिकूलविषय (anukūlapratikūla-viṣaya) *m.* agreeable and disagreeable objects एवं सति सर्वत्र लोकद्वयेऽपि यौ शुभाशुभावनुकूलप्रतिकूलविषयौ तयोरनभिस्नेहः JīvanVi. 162.11.

अनुकूलप्रतिकूलवेदक (anukūlapratikūla-vedaka) *adj.* knower of what is agreeable and what is disagreeable अधिष्ठातुरनुकूलप्रतिकूलवेदकस्य द्रष्टुस्त्रैगुण्यादिविपर्ययः पूर्ववदेव निर्णेतव्यः ĀtmaSi. 39.8.

अनुकूलप्रतिकूलवेदनीय (anukūlapratikūla-vedanīya) *adj.* to be experienced as agreeable and disagreeable भोग्ये हि सुखदुःखे अनुकूलप्रतिकूलवेदनीये SāṁkhyaTaKau. 312.2 (*on* 17); अपि चानुकूलप्रतिकूलवेदनीये सुखदुःखे ĀtmaSi. 39.5; अथ चानुकूलप्रतिकूलवेदनीयस्तु सुखदुःखानुभवो भोगः TattvVai. 159.16 (*on* 3. 35); SāṁkhyaTaPra. 170.10.

अनुकूलप्रतिकूलाध्यास (anukūlapratikūlādhyāsa) *m.* agreeable and disagreeable impressions सुनादीनस्य त्वनुकूलप्रतिकूलाध्यासाभावाद् द्वेषकाङ्क्षे न स्तः JīvanVi. 25.21.

अनुकूलप्रभञ्जन (anukūla-prabhañjana) *m.* favourable wind पञ्चवटीपरिसरमसुं व्रजमनुकूलप्रभञ्जन स्वानुकूल. कूलोपकण्ठे परिश्रष्टां तावदिव यदि नेष्यसि RāmāCam. 5.20(6)

अनुकूलप्रमाणाभाव (anukūlapramāṇābhāva) *m.* absence of any supporting means of knowledge अनुकूलप्रमाणाभावात् … जाग्रत्स्वप्नयोर्मिथ्यात्वानुमानमनुपपन्नम् NyāySu.(Ja.) 497B. 12 (*on* iii. 2.1)

अनुकूलप्रवृत्ति (anukūla-pravṛtti) *adj.* having favourable activities (यक्षेन्द्रः) यक्षीभिश्च मनोज्ञाभिरनुकूलप्रवृत्तिभिः ।··· संपूजयति चक्रिणीम् BrahmāṇḍP. iii. 33. 77; *f.* agreeable activity प्रवृत्तिश्च द्विविधा, अनुकूला प्रतिकूला चेति । तत्र मूढो जागरणे प्रतिकूलप्रवृत्तिं द्वेष्टि, अनुकूलवृत्तिमाकाङ्क्षति JīvanVi. 25. 21.

अनुकूलप्रसङ्ग (anukūla-prasaṅga) *m.* supporting hypothesis अनुकूलप्रसङ्गो यथा । अस्ति चेदीश्वरः उपनिषदपि प्रमाणं स्यादिति NyāyPari. 349. 3.

अनुकूलप्रिया (anukūla-priyā) *adj.* (*f.*) (a type of *nāyikā*) who has a faithful lover अवस्थाकृतभाव एव नायिकाभेदे प्रयोजकः । वयं त्वनुकूलप्रिया स्वाधीनपतिकेति लक्षणं ब्रूमः ŚṛṅgāMañ.(A.) 15. 15.

अनुकूलफला (anukūla-phalā) *adj.* (*f.*) 1 having easily available fruits on (both) sides अनुकूलफलासु भूभुजा पथि शोकापनुदासु विश्रमम् । व्यपदिश्य दवीष्ववस्थितं तनयानां वसतिष्विव क्षणम् RāghPāṇ.(Dha.) 4. 43; 2 having enjoyable fruits, RāghPāṇ.(Dha.) 4. 43.

अनुकूलबुद्धि (anukūla-buddhi) *f.* knowledge of something as favourable शास्त्रज्ञानमूला भक्तिः, भक्तिमूलं शास्त्रज्ञानमित्यन्योन्याश्रय इति चेत् — नैवम्, श्रवणवेलायामेव पदार्थतया अवगम्यमानेषु परमात्मगुणादिष्वनुकूलबुद्धिगोचरत्वाद्विषामक्तिशब्दयोः ŚrutaPra. iA. 112. 28 (*on* i. 1. 1); न च सर्पः कस्यचिदनुकूलबुद्धिबोध्यो भवति ŚrutaPra. ii. 17. 26 (*on* i. 3. 7)

अनुकूलभ (anukūla-bha) *n.* [P. iv. 2. 3-4] time associated with an auspicious asterism कृष्णे पक्षेऽथ शुक्ले च राष्ट्रादेरनुकूलभे (महाशान्तिः) ĪśānŚiPa. ii. 59. 138.

अनुकूलभाव (anukūla-bhāva) *m.* favourable condition यान्ती सदैव महतामनुकूलभावन् ··· कामाक्षि ··· कादम्बिनीव तव भाति कटाक्षमाला MūkaPañ. 1. 11; अनुकूलभावमथवा पराङ्मुखत्वं सदैव नरलोके ।··· विधिदिल्लीवल्लभो वहतः RasGaṅ. 481. 12; अनुकूलभावसरसा तरुणी ··· न बहुभिः सुलभा Rāgh. 8. 21.

अनुकूलभुक्तियुक्त (anukūlabhukti-yukta) *adj.* dealing with what is favourable for the possession (of property) लिखितसाक्षिणावनुकूलभुक्तियुक्तौ प्रतिकूलसमक्षदानादिरहितौ गृहक्षेत्रादिविषये प्रमाणतया कीर्तनीयौ SmṛtiCan. iii. 160. 6.

अनुकूलम् (anukūlam) *adv.* AI along the bank धावानुकूलं पथेव यन् JaimiBr. 3. 247; अनुकूलं प्रसर्पन्तं प्रशंसन्तश्च गोमुखम् । पत्रच्छेद्यमपद्यामो मुक्तावयवलं करम् BṛKathāŚloSaṁ. 9. 3; चमूरेखा वितताऽनुकूलं सा नदधीनप्रतिमेव रेजे RāghPāṇ.(Dha.) 14. 34; 15. 1; EI. i. 360. 56; AII along the current प्रतीपं कृष्यमाणो हि नोत्तरेद्दुत्तरेन्नरः । वा(?वा)ह्यमानोऽनुकूलं तु नोद्योगाद् व्यसनात्तथा KathāSaSāg. vi. 5. 87; B agreeably अनुकूलं प्रवर्तन्ते ज्ञातिषु ज्ञातयो यदा । तदा स्नेहं प्रकुर्वन्ति Saund. 15. 37; सतां मनांसीव सदानुकूलं विभान्ति यस्याः सुरमन्दिराणि EI. i. 360. 56; C favourably दिक्कान्ताभिः पवनचमरैर्वीज्यमानः समन्ताद् (v. l. वीज्यमानोऽनुकूलम्) भिक्षुः शेते नृप इव भुवि ŚatTrayī. 291.

अनुकूलमनोधर्म (anukūla-manodharma) *m.* agreeable state of mind विभावैरनुभावैश्च सात्त्विकैर्व्यभिचारिभिः । आनीयमानः स्वादुत्वं स्थायी भावो रसो मतः ।··· अनुकूलमनोधर्माः सात्त्विकाः परिकीर्तिताः Mānaso. iv. 2. 366.

अनुकूलमरुत् (anukūla-marut) *m.* favourable wind अनुकूलमरुल्लोलपताकामण्डिताम्बरः । स स्यन्दनवरोऽम्भोधौ यानपात्रमिवाविशत् TriṣaŚaPuC. i. 4. 163.

अनुकूलमहावेगसमीर (anukūlamahāvega-samīra) *m.* favourable and very swift wind अनुकूलमहावेगसमीरप्रेरितेन सः । आसीददचिरेणैव पोतेन दिशमीप्सिताम् BṛKathāŚloSaṁ. 19. 109.

अनुकूलमात्र (anukūla-mātra) *n.* I nothing but auspicious यदृक्षतिथ्युद्गमराशिहोराद्रेष्काणभागाद्यनुकूलमात्रम् । भवेद् वियायिनोऽपि सिद्धिहेतुः YogYā. 1. 5; II only what is conducive or what leads to यद्वा अनुकूलयत्ने प्रवृत्तं पदं तदेकदेशेऽनुकूलमात्रे प्रयुज्यते TattvCin. iv(2). 824. 10; अत एवानुकूलयत्नशक्ताद्याख्यातपदादनुकूलमात्ररूपेण 'रथो गच्छती'त्यादौ व्यापारस्य बोधः LaCandr. 374. 30; GuruCandr. iii. 118. 22.

अनुकूलमारुत (anukūla-māruta) *m.* favourable wind अनुकूलमारुतभोक्तव्यः सज्जितो धूपः PratiYau. 3.4(7); (जयः) ध्वजांशुकैर्युवमनुकूलमारुतप्रसारितैः प्रसभकृतोपहृतयः ŚiśuVa. 17. 49; वाहानामनुकूलमारुतभरात्प्रीतोऽपि धूलीव्रजः SūktiMu. 100. 4.

अनुकूलमीमांसा (anukūla-mīmāṁsā) *f.* supporting investigation पूर्वश्लोके सामान्येनामीमांस्ये इति मीमांसानिषेधादनुकूलमीमांसापि न प्रवर्तनीयेति अमो मा भूत् ManvaMu. 35. 9 (*on* 2. 11)

अनुकूलय (anukūla-ya-) *denom.* to render favourable or agreeable तत्कृतानुग्रहापेक्षी तम् ··· अनुकूलयतीन्द्रोऽपि कल्पद्रुमविभूषणैः KumāSaṁ. 2. 39; सहभोजनादि वाचरितुकामश्चित्तमन्यस्यानुकूलयति ŚābaBh. 1013. 2 (*on* iii. 5. 43); अस्यानुकूलय मतिं मतिमन् Kirātā. 13. 71; प्रियमिति वनिता ··· कथमप्यनुकूलयांचकार ŚiśuVa. 7. 11; योगजधर्मानुग्रहादात्मानमनुकूलयति NyāyKa. 286. 26; रक्षपाल सदैभिस्त्वं राजानमनुकूलय SkandP. i(2). 21. 244; अदृष्टं सम्यगाश्वास्य तेनैतामनुकूलयेत् BhaviP. 35A. 10 (i. 13. 27); कतमं च व्यासङ्गमनुगम्य हृदयमनुकूलयामि UdaySuKa. 40. 24; तस्मादारोपितैकत्वविषयत्वस्य पारमार्थिकैकत्वविषयत्वं वा । तत्र प्रथमं यदि परोऽभ्युपगच्छेदनुकूलयेदेवास्मान् NyāyVārPari. 614. 9; (पातयोग्यम् ··· गजदन्तं प्रपातयेत्) तां शलाकां ततस्तस्य निक्षिपेदनुकूलयेत् Hastyāyur. 271. 27 (2. 50); यमर्थासनदानेन वासवोऽपि सखीयति । तमागमनमात्रेणानुकूलयसि किं न हि TriṣaŚaPuC. i. 5. 113; अहो इयं तु स्वरूपलावण्येनानुकूलयिष्यति श्रीकृष्णम् GopāKeCan. 93. 27; द्विप औपायनैर्नृपान् पास्तन् ··· अन्वकूलयन् VasaVKā. 4. 26; अन्यूनभक्तिः स वरप्रसूनवृन्देन वृन्दारकवृन्दनीयम् । वृषाङ्कमभ्यर्च्य वृषायमाणोऽनुकूलयामास ततो दुकूलैः VasaViKā. 11. 66; अनुकूलयेयुरनिशं कथया ··· कन्यामातुर्हृदयम् (विशिष्य मित्राणि) KandaCū. iii. 1. 17; कच्चिदनुकूलयसि चतुरदूतीजनेन कुलनारीः ŚṛṅgāTi.(Rā.) 106. 15 [कुलिः प्रतः प्रतीपत्वेऽस्यानुतः सान्त्वने मतः KośaKaTa. 2. 1878]; (*pass.*) to be rendered favourable यत्र तु कालव्यवधानं तत्र जीयमानेन कदाचिदनुकूल्यन्ते इति न क्वचित् साक्षिण्यः ManuBh. ii. 109. 11 (*on* 8. 77)

अनुकूलयज्ञ (anukūla-yajña) *adj.* [*f.* -ā] presenting an appropriate or agreeable offering (to monks) तदुपासकस्तस्मिन्नेव विहारे ध्रुवभिक्षां प्रज्ञापयितुकामो भवत्यनुकूलयज्ञः GiMs. iii(4). 139. 3; पुनरपरं चुन्द श्राद्धः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा तस्मिन्नेव विहारे ध्रुवभिक्षां प्रज्ञपयत्यनुकूलयज्ञाम् Sphuṭā. iv. 11. 11 (*on* 4. 4) [DBHS.]

अनुकूलयत् (anukūlay-at) *adj.* A conciliating मार[आश]र्वमहीपतिर्दूतन् [अग्] आदप्रासपूर्वैः परैः यस्येच्छामनुकूलयम् [? न्] कुलयनैः पादौ प्रणामैरपि EI. vi. 244. 31; कुर्वता भवता सद्भं कृपा स्वद्रौ सुसंगतिः । अनुकूलयता हि त्वामनुकूलीकृतोऽर्थदः AlaṅkāMañ. 145. 6; BI rendering favourable or agreeable नानारसोपक्रमक्रमेण हृदयमनुकूलयन् ··· देवस्य प्रणयपात्रमुद्यानपालो दर्शनार्थी द्वारि वर्तते UdaySuKa. 27. 8; फलसाधनतामभिधाय श्रोतृबुद्धिमनुकूलयन् वर्तिष्यमाणमेवाग्रे दर्शयति TārkiRa. 2. 2; BII rendering easy साश्रुलोचनस्त्यक्तभोजनो भवदागमनमनुकूलयन् वर्तते GopāKeCan. 60. 36; कृत्स्नसुकृतव्ययेन दुर्गतिमिवानुकूलयतां दुर्लभः शुभपरिणामविशेषः SyādvāMañ. 11(63); C causing to be supportive बहुतरानर्थप्रसक्तिशङ्कया शास्त्रमनुकूलयन्तस्त इतरेभ्यो भिद्यन्ते ĀtmaTaVi. 915. 17.

अनुकूलयत्न (anukūla-yatna) *m.* conscious effort conducive to (an effect) तत्र त्वपरस्यानुकूलयत्नं कृतवतः फलं प्रयच्छति, प्रतिकूलयत्नवतस्तु न फलम् NyāyKu. 119. 19; यद्वा अनुकूलयत्ने प्रवृत्तं पदं तदेकदेशेऽनुकूलमात्रे प्रयुज्यते TattvCin. iv(2). 824. 9; अनुकूलयत्नो हि कृञ्धात्वर्थः, यत्यर्थस्तु यत्नमात्रम् AdvaiSi. 480. 27; 793. 7.

अनुकूलयत्नत्व (anukūlayatna-tva) *n.* the state of being conscious effort conducive to (an effect) कृताकृतेत्यादौ तु यत्नत्वमात्रेणाख्यातकरोतिवाच्यता नाभिप्रेता किं त्वनुकूलयत्नत्वेन GuruCandr. ii. 124. 10.

अनुकूलयत्नबोधकत्व (anukūlayatnabodhaka-tva) *n.* the state of being conveyer of (the sense of) conscious effort conducive to (an effect) करोतेस्तत्समानार्थकत्वेनाख्यातस्य चानुकूलयत्नबोधकत्वस्य संभवात् GuruCandr. ii. 126. 11.

अनुकूलयत्नरूप (anukūlayatna-rūpa) *adj.* having the form of conscious effort conducive to (an effect) अनुकूलयत्नरूपे समुदिते प्रवृत्तमाख्यातं रथो गच्छतीत्यादावेकदेशेऽनुकूले प्रयुज्यते GuruCandr. ii. 124. 20.

अनुकूलयत्नशक्त (anukūlayatna-śakta) *adj.* denotative of conscious effort conducive to (an effect) यद्यपि विशिष्टवाचकस्य शुद्धेऽपि शक्तिसत्त्वात्तत्र न लक्षणा ।··· अत एव चानुकूलयत्नशक्ताख्यातस्यानुकूलमात्रबोधकत्वं लक्षणां विनैवेति GuruCandr. iii. 118. 22; अनुकूलयत्नशक्ताद्याख्यातपदाद अनुकूलमात्ररूपेण 'रथो गच्छती'त्यादौ व्यापारस्य बोधः LaCandr. 374. 30.

अनुकूलयत्नार्थक (anukūlayatnārtha-ka) *adj.* having the sense of conscious effort conducive to (an effect) करोतेः सकर्मकत्वाच्च करोतिरनुकूलयत्नार्थकः LaCandr. 481. 24.

अनुकूलयत्नार्थता (anukūlayatnārtha-tā) *f.* the state of being expressive of conscious effort conducive to (an effect) करोतेः सकर्मकत्वानुरोधेनानुकूलयत्नार्थतावश्यकत्वे आख्यातस्यापि तदावश्यकत्वाच्च GuruCandr. ii. 125. 8.

अनुकूलयानलीला (anukūla-yānalīlā) *f.* I befitting graceful movement of flowing प्रथत्वनुकूलयानलीलामचिरेणैव कवेरजाकरेणुः MadhuVi.

8.36 (comm. अनुकूला अनुगुणा स्वस्य अनुरूपा यानलीला प्रवहणव्यापारः); II (anukūlayāna-līlā) grace of the movement along the banks, MadhuVi. 8.36 (comm. अनुकूलं नदीतीरे ··· यानं प्रस्थानम् ··· लीला विलासः मन्दगमनम्)

अनुकूलयितव्य (anukūlay-itavya) *adj.* to be rendered favourable आत्मानुकूल्यादत्रादिसमश्चेस्मुनात्र कः। अनुकूलयितव्यः स्वार्थैकस्मिन् कर्मकर्तृता PañcDa. 12.24.

अनुकूलयितुम् (anukūlay-itum) *inf.* I to favour अनुकूलयितुं कुलक्षितं नृपमिवाजसा। श्रमं गङ्गाहरचन्द्राः TriṣaŚaPuC. i. 4. 63; II in order to conciliate or pacify प्रमदासक्तमनाः स नाचिवैरी। अनुकूलयितुं कुलाद्रिकन्यां पुनरन्यायसखं तमादिदेश Surath. 8. 33; अन्यदा वामपत्नी संजातकलहा पितृगृहं गता। बाणेनागत्य प्रदीपेऽनुकूलयितुमारब्धा PurāPraSam. 15. 23; आर्ये ज्योतिर्विदा केनापि श्रावितं किमपि प्रतिकूलं शमयितुं शान्तिजापकाननुकूलयितुं गतः। ततोऽहं विलम्बितः BhartṛNi. 1.2(8); अकारणकोपना कोङ्कणाः। तावत्पदे पदे न शक्नोमि एनमनुकूलयितुम् KathāK. 144.6; हरये नमः ··· हरिमनुकूलयितुमित्यर्थः BhaṭṭCin. i. 102.5 (*on* i. 1. 4); नमस्कुर्मो नृसिंहाय। नृसिंहमनुकूलयितुमित्यर्थः SiddhāKau. 146B.4 (*on* ii. 3. 14); परिषद्मनाराधयितुं (v. l. परिषदमनुकूलयितुं) प्रवनेथाः सर्वथा दुराराधाम् MadaKeC. 5.

अनुकूलयितृ (anukūlay-itṛ) *adj.* which makes something agreeable (implying identity between the agent and the object) सुखदुःखे चानुकूलयितृप्रतिकूलयितृणी तत्त्वेन तदर्थे एव व्यवतिष्ठेते। विषया अपि हि शब्दादयस्तादात्म्यादेव चानुकूलयितारः प्रतिकूलयितारश्च TattvVai. 90.18 (*on* 2.21)

अनुकूलयिष्यत् (anukūlay-iṣyat) *adj.* which is going to make something favourably inclined श्रोतृश्रेनुपीमनुकूलयिष्यन् ··· इष्टदेवतां विशिनष्टि TattvPrakā. 1B. 13 (*on* i. 1.0)

अनुकूलयुक्ति (anukūla-yukti) *f.* supporting reasoning चेतनधर्मविशेषाश्रवणेऽप्यहङ्कृत्यत्वं साधारणतया न निर्णायकम्, अतोऽनुकूलयुक्तिर्वक्तव्या ŚrutaPra. iB. 325.13 (*on* i. 2.22)

अनुकूलरवाकुला (anukūlaravākulā) *adj.* (*f.*) full of appropriate sounds सरसो मानसाख्यस्य तटे ···। स्थिते तत्रोभयोः सेने क्षणकस्पितसंश्रये। गजवाजिपदातीनामनुकूलरवाकुले PadmP.(Ra.) 15.92.

अनुकूललक्षण (anukūla-lakṣaṇa) *n.* characteristic feature of a faithful hero (*anukūlanāyaka*) स नायकस्त्रिधा।··· अनुकूललक्षणम् — एकस्यामनुरक्तोऽनुकूलः ŚṛṅgāMañ.(A.) 49.28.

अनुकूललग्न (anukūla-lagna) *m.*, *n.* auspicious conjunction (of planets) चाणक्यहतकेनानुकूललग्नवशादर्धरात्रसमये चन्द्रगुप्तस्य नन्दभवनप्रवेशो भविष्यतीति शिल्पिनः ··· गृहीतार्थान् कृत्वा MudrāRā. 2.15(20)

अनुकूललिङ्गभूयस्त्व (anukūlaliṅga-bhūyastva) *n.* abundance of the supporting reasonings उपक्रम एवानुकूललिङ्गभूयस्त्वेन प्रत्यवस्थानं चतुर्थे (अधिकरणे) ŚrutaPra. iB. 249.7 (*on* i. 1.23)

अनुकूलवक्तृ (anukūla-vaktṛ) *m.* appropriate speaker ननु तर्ह्यनेनेदमुदितं भवति। एतच्छास्त्रं प्रमाणं अनुकूलवक्त्रादिमत्त्वाद् भारतादिवद् NyāySu. (Ja.) 5B.9 (*on* i. 1.1)

अनुकूलवत् (anukūla-vat) *adv.* as in the case of what is conducive or a cause अनुकूलवत् प्रतिकूलेऽपि सति तज्जातीयान्तराभावानामकिंचित्करत्वात् NyāyKuA. i. 31.4.

अनुकूलवती (anukūla-vatī) *adj.* (*f.*) having agreeability, friendly अतिरस्कृतसंभाषा दुःखियो नानुसेवती। अनुकूलवती नित्यं भवान्यनलसा सदा MahāBhā. iii. 222. 26.

अनुकूलवरपुरन्ध्रि (anukūlavara-purandhri) *f.* agreeable or favourable and excellent woman अनुकूलवरपुरन्ध्रिषु पुरुषाणां बद्धमूलरागाणाम्। नयति मनो दुःशीलः कुसुमास्त्रो हीनपात्रेषु KuṭṭaMa. 711.

अनुकूलवर्तिन् (anukūlavart-in) *adj.* acting favourably अहमप्यनुकूलवर्तिनो विधेरनुभावात् फलितप्रयोजनः ··· व्रजामि मन्दिरम् UdaySuKa. 34.14; विधिरेव मे कदाचिदनुकूलवर्ती कुवलयविलोचनां घटयिष्यते UdaySuKa. 71. 23.

अनुकूलवाच् (anukūla-vāc) *adj.* having an agreeable speech अविवेष इदृशी स च स्तुता प्राप चैनमनुकूलवाग्द्विजः RaghuVa. 11.50; सन्तो हि साधुष्वनुकूलवाचः YaśasCam. i. 193.4; (वरनार्थनुपगतांश्च मद्दर्शनात् प्रदक्षिणवाचश्च ··· पुरुषान् मङ्गलैः प्रतिगृह्णीयुः) प्रदक्षिणवाच इति अनुकूलवाचः JayaMa. 195.20 (*on* 3.1); Nalābhyu. 2.39.

अनुकूलवाणी (anukūla-vāṇī) *f.* favourable or pleasant speech देशिकम् ···। संतोषयेदकुटिलार्द्रतरात्मना तं स्वैः स्वैर्धनैश्च वपुषाप्यनुकूलवाण्या Pañca-Rā.(Nā.) iii. 7.3.

अनुकूलवात (anukūla-vāta) *m.* air-wave conducive (to articulation) अन्त्यमध्यमशब्दास्तु शब्दासमवायिकारणका अनुकूलवात[निमित्त]काः TarkBhā.(Ke.) 72.11; उत्तरोत्तरशब्दे पूर्वपूर्वशब्दोऽसमवायिकारणम्। अनुकूलवातादिकं निमित्तकारणम् TarkKau. 19.18.

अनुकूलवादिन् (anukūla-vādin) *adj.* speaking what is beneficial सन्तोऽसत्तां नानुवर्तन्ति चैतद्यथा आत्मैवामनुकूलवादी MahāBhā. i. 84.4.

अनुकूलवायु (anukūla-vāyu) *m.* air-stream conducive (to listening) आद्यः शब्दः संयोगाद् विभागाद् वा जायते। तत्परंपरा तु कर्णदेशपर्यन्तमनुकूलवायुवशाद् प्रवर्तते SarvaDaKau. 32.10.

अनुकूलविकल्प (anukūla-vikalpa) *m.* corresponding mental construct नीलज्ञानं हि नीलं प्रति प्रमाणं नीलमिदमित्यनुकूलविकल्पोपजननाद् NyāyMañ. i. 23. 26.

अनुकूलविचार (anukūla-vicāra) *m.* investigation conducive (to some knowledge) न ह्यनधीत एव विचारमर्हति। तर्ह्येतद् स्याद्। स्वतन्त्रेति। तत्र प्रतिविधास्यामः। वेदार्थज्ञानो वेदानुकूलविचार इति AṇuBh. 3.23 (*on* i. 1.1)

अनुकूलविधायिदैवत (anukūlavidhāyi-daivata) *adj.* having a deity bestowing favours अनुकूलविधायिदैवतो विजयी स्यान्नु कीदृशो नृपः VidaMuMa. 1.44.

अनुकूलविधि (anukūla-vidhi) *m.* 1 favourable fate or destiny अनुकूलविधिविहितसाहाय्यकस्य साहसिकस्य सर्वदा शस्यसंपदि वा नीतिरनीतिरपि फलति TilaMañ. 155.13; अनुकूलविधिवशेन सर्वं सुन्दरं भविष्यति KathāK. 56.17; 2 agreeable manner यत्पाणिर्न निवारितः ··· मानिन्या कथितोऽनुकूलविधिना तेनैव मन्युर्महान् Kāvyānu.(He.) 365.15; ŚṛṅgāTi.(Ra.) 1.78; RasiJī. 790.

अनुकूलविरुद्ध (anukūla-viruddha) *adj.* who is opposed to what is good अनुकूलविरुद्धस्य प्रतिकूलाभिलाषिणः। सर्वथा विषमः पन्थाः मन्मथस्य प्रसादिनः RāmāMañ. 253.13.

अनुकूलविलसित (anukūla-vilasita) *adj.* whose activities are favourable अनुकूलविलसितस्य विधेः प्रभावात् ··· मिलितेयम् ··· प्राणेश्वरी UdaySuKa. 142.31.

अनुकूलविषय (anukūla-viṣaya) *m.* desired object, agreeable object न चान्याविषयत्वात् संविदोऽन्यतस्तत्प्रागभावाद्यसिद्धिः ··· प्रतिकूलानुकूलविषयनियतहानोपादानादिलिङ्गावगम्यत्वाच्च, परसंविदः ĀtmaSi. 23.9; स्वप्नं पश्यतीति हि प्रकृतम्। अनुकूलविषयजा प्रीतिरानन्दः ŚrutaPra. ii. 425.22 (*on* iii. 2.1); अनुकूलविषयचिन्तने च रागत एव प्रवृत्तेश्चिन्तनरूपनिदिध्यासनस्यैव विधिर्न स्यात् Nyāyāmṛ. 619B. 5.

अनुकूलविषयपरत्व (anukūlaviṣayapara-tva) *n.* the state of being intended to refer to what is agreeable रसादिशब्दानां प्रीतिपरत्वे व्यधिकरणबहुव्रीहिः, अनुकूलविषयपरत्वे साक्षाद्बहुव्रीहिः ŚrutaPra. ii. 19.17 (*on* i. 3.7)

अनुकूलवृत्त (anukūla-vṛtta) *adj.* having obliging behaviour अथान्यदा श्रेणिगणप्रधानाः संमन्त्र्य वृद्धैरनुकूलवृत्तैः।··· कंचिद्वटं कान्ततरेत्यनूचुः VarāṅgaC. 14.75.

अनुकूलवृत्ति (anukūla-vṛtti) *adj.* having favourable disposition इत्यागताः कलितचन्द्रकलाप्रकाशकर्पूरवाससुरभीण्यनुकूलवृत्तीः। प्रेमाद्रतार्द्रमनसो दयिता मधूनि नीलारविन्दशबलानि वधूरपीप्यन् HarVi. 26.1; वयसौ तव प्रभुरस्मत्समसंभावनया देवसेवायां नानुकूलवृत्तिः YaśasCam. i. 560.2; *f.* A agreeable behaviour वत्सलस्य भावो वत्सलता, वात्सल्यं विनयोऽनुकूलवृत्तिः TātpaVṛ. 340.16 (*on* 3.46); अनुकूलवृत्त्याथ तं सूरिमुपसर्गयन्। उवाच दम्भभक्त्या स राजानम् PrabhāC. 25.14; B supporting operation इदं किल गोलयन्त्रं तदन्तर्वर्तिगोभूपिण्डस्य नित्यमधःपतनशीलस्यानुकूलत्वया सर्वग्रहक्षमण्डलोपेतं समान्तरमनुगच्छति ŚaṅkaVi.(Ā.) 213.7.

अनुकूलवृत्तिता (anukūlavṛtti-tā) *f.* the state of having favourable disposition तद्गु त्रपया पराङ्मुखीं पुलकालङ्कृतपीवरस्तनीम्। स विलासितचाटुरानयत् सुमुखीं तामनुकूलवृत्तिताम् NavaSāC. 12.68.

अनुकूलवेदनत्व (anukūlavedana-tva) *n.* the state of being the knowledge as desirable किमिदं ब्रह्मण आनन्दत्वं नाम ··· किमनुकूलवेदनीयत्वम्, उतानुकूलवेदनत्वम् ŚatDū. 214.21; AdvaiSi. 750.14.

अनुकूलवेदनरूपत्व (anukūlavedanarūpa-tva) *n.* the state of being the form of knowledge as desirable किं वेदमानन्दत्वं जातिविशेषो वा अनुकूलतया वेदनीयत्वं वा अनुकूलवेदनरूपत्वं वा अनुकूलत्वमात्रं वा Nyāyāmṛ. 499A.10.

अनुकूलवेदनात्मक (anukūlavedanātma-ka) *adj.* of the nature of knowledge as desirable अत्रास्मन्मते अनुवेदात्मा सुखमप्यनुकूलवेदनात्मकम् NyāyKu. 109.11.

अनुकूलवेदनीय (anukūla-vedanīya) *adj.* to be known as agree-

able दुःखमिति नेदमनुकूलवेदनीयस्य सुखस्य प्रतीतेः प्रत्याख्यानम् NyāyBh. 23.2 (*on* i. 1. 9); सुखम् अनुकूलवेदनीयं स्वस्वरूपभूतं सुखम् LalitāTriBh. 345. 18 (*on* 54); यत्पुनरिदं सुखं प्रत्यात्ममनुकूलवेदनीयं तत्कथं दुःखमनुभवविरोधात् TātpaṬ. (Vā.) 625. 21 (*on* iv. 1.54); अनुकूलवेदनीयं हि फलम्, इष्टलक्षणत्वात् फलस्य Bhām. 53. 20 (*on* i. 1. 1); यदुत्पद्यत इत्यनुकूलवेदनीयस्वरूपम् NyāyVārPari. 532.1; यद्धि पुरुषस्यानुकूलवेदनीयं तत्पुरुषार्थम् TantrRa. 11.18; प्रकाशमात्रात्मवादिनः कस्य प्रकाशोऽनुकूलवेदनीयो भवेत् BrahmSūBh.(Rā.) 758. 6 (*on* iv. 4.1); अनुकूलवेदनीयमेव हि सुखम् NyāyKu. 116. 14; प्रीतिः सुखम्। तच्च सर्वात्मनानुकूलवेदनीयम् TarkBhā.(Ke.) 74.4; दुःखभयान्नानुकूलवेदनीयं सुखं त्यक्तुमुचितम् SarvaDaSaṁ. 1.35; सुखेन कपित्थादिवस्तुकृतेन अनुकूलवेदनीयेन गुणविशेषेण अभिलाषः Bhāsk. ii. 61.19 (*on* ii. 2.7)

अनुकूलवेदनीयता (anukūlavedanīya-tā) *f.* the state of being that to be known as agreeable न च दुःखाकरस्य यागस्यानुकूलवेदनीयतास्ति TantrRa. 11.19.

अनुकूलवेदनीयत्व (anukūlavedanīya-tva) *n.* the state of being that to be known as agreeable कस्मात्पुनः पुण्यहेतवस्त्यज्यन्ते सुखफला अनुकूलवेदनीयत्वात् TattvVai. 74. 13 (*on* 2.14); सुखादयो यथास्वमनुकूलवेदनीयत्वादिभिर्लक्षणैरन्योऽन्यमपि भेदवन्तः TātpaṬ.(Vā.) 123.22 (*on* i. 1. 4); अनुकूलवेदनीयत्वं सुखलक्षणम् NyāyVārPari. 521. 3; किमिदं ब्रह्मण आनन्दत्वं नाम ··· किमनुकूलवेदनीयत्वम् ŚatDū. 214.21; स्थायित्वानुकूलवेदनीयत्वानुगतत्वसर्वसत्यत्वभ्रमव्यावर्तनेन सर्वशून्यतायामेव पर्यवसानम् SarvaDaSaṁ. 2. 157.

अनुकूलवेदनीयापरोक्ष (anukūlavedanīyāparokṣa) *n.* perception to be known as agreeable भगवत्स्वरूपगुणविभवविषयस्यापि परोक्षस्याप्रयोजनत्वात्। अनुकूलवेदनीयापरोक्षस्यैव प्रयोजनत्वात् SiddhāSi. i. 30.17.

अनुकूलवेद्य (anukūla-vedya) *adj.* to be known as agreeable सुखत्वसामान्यवन्निरुपाध्यनुकूलवेद्यं सुखम् SaptaPa. 94(28)

अनुकूलवेद्यत्व (anukūlavedya-tva) *n.* the state of being that which is to be known as agreeable तथा लोकविलक्षणेऽप्यानन्दादौ तत्पदप्रयोगो युज्यते। तस्यानुकूलवेद्यत्वादिज्ञापनार्थत्वात् TattvPrakā. 159B.12 (*on* iii. 2. 34)

अनुकूलव्यापार (anukūla-vyāpāra) *m.* activity conducive to (an effect) अचेतने कृत्याश्रयत्वव्यवहारस्तु अनुकूलव्यापारे लाक्षणिकः MīmāKau. iii(2). 22.4 (*on* ii. 1.5); iii(2). 25. 8 (*on* ii. 1.5); आख्यातार्थस्यानुकूलव्यापारस्य प्रकृते मनोनिष्ठस्यैव प्रत्ययात् LaCandr. 468.37; रथो गच्छतीत्यत्रानुकूलव्यापारे जानाति इच्छति यतते करोतीत्यादावाश्रयत्वेऽपक्षीयते ··· इत्यादौ प्रतियोगित्वे सर्वत्रानुकूलव्यापारे वा निरूढा लक्षणा BhāṭṭCin. i. 80. 8 (*on* i.1.4)

अनुकूलव्यापारत्व (anukūlavyāpāra-tva) *n.* the state of being an activity conducive to (an effect) वस्तुतस्तु लाघवादनुकूलव्यापारत्वमेव शक्यतावच्छेदकम्, प्रवृत्तिनिरूपितत्वं तु वाक्यार्थविधया लभ्यम् MīmāKau. iii(1). 21.11 (*on* i. 2.7); लिङोऽपि न निवर्तनायां शक्तिः, किन्त्वनुकूलव्यापारत्वेऽखण्डोपाधौ वा MīmāKau. iii(1). 25. 1 (*on* i. 2. 7)

अनुकूलव्यापारवत्त्व (anukūlavyāpāravat-tva) *n.* the state of having an activity conducive to (an effect) प्राज्ञस्यानन्दभुक्त्वं चानन्दानुभवस्याश्रयत्वमनुकूलव्यापारवत्त्वं वा मनोलयेऽप्यस्ति LaCandr. 611.28.

अनुकूलव्यापारवाचित्व (anukūlavyāpāravāci-tva) *n.* the state of being expressive of an activity conducive to (an effect) अतश्च सकर्मकत्वाकर्मकत्वरूपधर्मभेदान्न करोतियतत्योः पर्यायत्वं, अपि तु भावयतिपर्यायत्वमेवेति तद्विवरणमप्यनुकूलव्यापारवाचित्वे एव तिङस्साधकम् MīmāKau. iii(2). 20. 13 (*on* ii.1.5); न च बीजेनाङ्कुरः कृतः, रथो गमनं करोति ··· इत्यादावचेतनेऽपि प्रयोगादनुकूलव्यापारवाचित्वम् MīmāKau. iii(2). 22. 2 (*on* ii. 1. 5)

अनुकूलव्यापारवाचिन् (anukūlavyāpāravāc-in) *adj.* expressive of an activity conducive to (an effect) तत्र च पचति पाकं भावयतीत्यनुकूलव्यापारवाचिणिजन्तभूधातुना विवरणात् ··· अनुकूलव्यापार एव तिङर्थो न तु यत्नमात्रम् MīmāKau. iii(2). 19.22 (*on* ii. 1.5); तत्रापि न यत्नत्वेन वाच्यता, किंतु अनुकूलव्यापारवाचिकरोतिना विवरणाद्रथो गच्छतीत्यादिसाधारण्यायानुकूलव्यापारत्वेन वाच्यता BhāṭṭCin. i. 81. 31 (*on* i. 1. 4)

अनुकूलव्यापारविशेष (anukūlavyāpāra-viśeṣa) *m.* specific activity conducive to (an effect) तव प्रयत्नविशेषस्यैवानुकूलव्यापारविशेषस्य वाच्यत्वात् TattvCin. iv(2). 825.9.

अनुकूलव्यापारात्मक (anukūlavyāpārātma-ka) *adj.* having the nature of an activity conducive to (an effect) 'लिम्पतीव तमोऽङ्गानि' इत्यत्रापि लेपनादिकर्तृत्वं तमआदिषु विषयेपूत्प्रेक्ष्यत इत्येव युक्तम्। अनुकूलव्यापारात्मकस्य कर्तृत्वस्यैवाख्यातार्थत्वात् RasGaṅ. 393. 11.

अनुकूलव्यापारात्मन् (anukūlavyāpārātman) *adj.* having the nature of an activity conducive to (an effect) यागादिकरणेन स्वर्गादिफलोत्पत्तौ सत्यांयेयमनुकूलव्यापारात्मा कृतिशब्दाभिधेया फलोत्पादना सेयं यज्यादिधातूनामन्वतमेन केनापि नाभिधीयते NyāyMāVi. 63.28 (*on* ii. 1. 1)

अनुकूलशब्द (anukūla-śabda) *m.* favourable word (ताम्) नाङ्गीचकार चतुरो व्रतनाशभीतो यास्यत्ययं मम वृथा ह्यनुकूलशब्दः DevīBhāP. iii. 15.15.

अनुकूलश्रवणप्रतीता (anukūlaśravaṇa-pratītā) *adj* (*f.*) delighted at hearing the agreeable (news) अथानुकूलश्रवणप्रतीताम् ···। रथम् ··· आरोप्य वैदेहसुतां प्रतस्थे (लक्ष्मणः) RaghuVa. 14.47.

अनुकूलसंयोग (anukūla-saṁyoga) *m.* contact with what is pleasing प्रकृतिसंसृष्टस्य संसारिणः पुरुषस्यानुकूलसंयोगः प्रतिकूलसंयोगः स्वरूपेणावस्थितिरिति च तिस्रोऽवस्थाः VedāSaṁ. 148.15.

अनुकूलसंबन्धनिवृत्ति (anukūlasambandha-nivṛtti) *f.* cessation of connection with what is pleasing प्रतिकूलसंबन्धनिवृत्तिश्चानुकूलसंबन्धनिवृत्तिश्च स्वरूपेणावस्थितिरेव VedāSaṁ. 149. 1.

अनुकूलसलिलमारुता (anukūla-salilamārutā) *adj.* (*f.*) having favourable current and wind निवृत्तायां तु तस्यां नाव्यनुकूलसलिलमारुतायाम् ··· सुपारगस्तान् वाणिजकानुवाच JātaMā. 94.12 (14. 32)

अनुकूलसवित्रादिग्रह (anukūla-savitrādigraha) *m.* auspicious planets such as the Sun etc. प्रसूता चास्मि दशमे मासे पुत्रं पतिं तव। अनुकूलसवित्रादिग्रहसूचितसंपदम् BṛKathāŚloSaṁ. 5.106.

अनुकूलसुखदा (anukūla-sukhadā) *adj.* (*f.*) devoted and giving pleasure भार्या चापि तथानुकूलसुखदा SātvaT. 9. 23.

अनुकूलसुन्दर (anukūla-sundara) *adj.* devoted and beautiful अनुकूलसुन्दरा अपि भरणीयाः केवलं दाराः KuṭṭaMa. 582.

अनुकूलसेवा (anukūla-sevā) *adj.* (*f.*) rendering devoted service ननु वयस्ये तारावलि साप्यनुकूलसेवा (अहम्) अम्बया चिन्तितास्मि UdaySuKa. 104.7.

अनुकूलस्थिति (anukūla-sthiti) *adj.* I having a favourable condition तदुद्भवानां महार्णवानामिव चतुर्णां पूर्वो बृहत्क्षत्रः ··· अनुकूलस्थितिर्महेन्द्रश्रियमानशे AvantiKa. 147.18; II having presence on the bank, AvantiKa. 147.18.

अनुकूलस्रोतस् (anukūla-srotas) *n.* favourable flow (i.e. beam of light) दर्पणप्रतिहतप्रतिस्रोतः प्रवृत्तनयनालोकेन देशवियुक्तमुखमात्रग्रहणेऽनुकूलस्रोतसा च दर्पणदेशे गृह्यमाणे ··· मुखदेशत्वारोपसंभवः ŚatDū. 124. 28.

अनुकूलस्वभाव (anukūla-svabhāva) *adj.* of conducive nature कस्यचिदभूतस्य भवने अनुकूलस्वभावः करोत्यर्थः TantrRaha. 45.17.

अनुकूलस्वभावता (anukūlasvabhāva-tā) *f.* the state of being that which has agreeable nature सुखं ह्यनुकूलस्वभावतया स्वविषयमनुभवं कुर्वन् पुरुषान्तरमनुगृह्णाति NyāyKa. 260.1.

अनुकूलहेतु (anukūla-hetu) *m.* supporting reason अनुकूलहेतुमाह उद्गीथमिति ŚrutaPra. ii. 532. 25 (*on* iii. 3. 59)

अनुकूला (anukūlā) *f.* 1 name of a metre स्यादनुकूला भतनगगाश्चेत् ChandoMa. 2. 89 (comm. यदि पादे भतनगणेभ्यः परं गुरुद्वयं भवति तदा अनुकूला नाम वृत्तं स्यात्); अनुकूलाख्यमिदं छन्दः StavMā. 177.3; 2 name of a plant, *Croton polyandram* निकुम्भी तु श्योनघण्टा नागस्फोता च रेचनी। ··· पवित्रा स्यादनुकूला विशोधनी KalpaK. 176.394; RājNi. 53.18.

अनुकूलाङ्गना (anukūlāṅganā) *f.* faithful wife न केवला स्त्री राज्यार्हा पुरुषोऽपि तया विना।··· अनुकूलाङ्गनायुक्तमभिषिञ्चेदिति श्रुतिः BrahmāṇḍP. iii. 14. 15; अर्चयेत महालक्ष्मीमनुकूलाङ्गनासखः BrahmāṇḍP. iii. 43. 85.

अनुकूलाचरण (anukūlācaraṇa) *n.* 1 favourable activity गुरोरनुकूलाचरणं गुरुशुश्रूषा CaturCin. iii(1). 349.4; अनुकूलाचरणमेव प्रयोजकव्यापारत्वेनाध्यारोप्यते PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 1. 26; सः ···। गच्छमावर्जयामासानुकूलाचरणादिभिः Gurvā. 131; प्रियाकरोति गुरुम्। अनुकूलाचरणेनानन्दयतीत्यर्थः SiddhāKau. 325B. 25 (*on* v.4.63); 2 activity according to one's desire अनुकूलाचरणेन हि कुप्यन्ति व्याधयः SūktiRa. 32. 58; Subhāṣi. 417.

अनुकूलात्मन् (anukūlātman) *adj.* having favourable nature अपरेद्युर्मम महादेव्या यागनागस्य तुरगस्य चानुकूलात्मन्यहनि ··· सेनापतिः ··· संनिकायं विरचय्य ··· आचरत् YaśasCam. i. 288.7.

अनुकूलानिल (anukūlānila) *m.* favourable or pleasant wind अनुकूलानिलप्रोद्यद्घनच्छायसुशीतले। नीरजस्के महीपृष्ठे···नृपतिः···। देशानरण्यानि मुहुः पश्यन् SkandP. ii(2). 11. 88; सगरेण महीभुजा। अनुकूलानिलेनेवान्वीयमानोऽश्ववर्षिणा। ··· आरोहच्छिबिकां सुप्रभां प्रभुः TriṣaŚaPuC. ii. 3.208; ii. 4. 38; अनुकूलानिलोद्भूताः ··· वैजयन्त्यो विरेजिरे PāṇḍaC. 4.44; मूकीभूय तमेव कोकिल मधुं वन्दे प्रतीक्षस्व हे हेलोल्लासितमालतीपरिमलामोदानुकूलानिलम् Subbhāṣi. 721.

अनुकूलानुबन्धिन् (anukūlānubandhin) *adj.* resulting in what is agreeable अनुकूलं प्रातिकूल्यमनुकूलानुबन्धि चेत् SāhiDa. 586. 10.

अनुकूलानुभव (anukūlānubhava) *m.* agreeable experience अनुकूलानुभवहेतुकं मनसो भवनम् GītāBh.(Rā.) 501.1 (*on* 10.4)

अनुकूलापरिच्छिन्न (anukūlāparicchinna) *adj.* (self-)desirable as well as unlimited अनुकूलापरिच्छ(? च्छि)न्नतेजोद्रव्यं स्वयंप्रभम् । … ब्रह्मशब्दितम् NītiMā. 37.2.

अनुकूलाभास (anukūlābhāsa) *adj.* causing favourable impression जीवरूपेण सकललोकप्रत्यक्षसिद्धस्य परमेश्वरस्य प्रतिपत्त्यर्थं परान् प्रति प्रश्नोऽनुकूलाभासः RasGaṅ. 609.14.

अनुकूलारि (anukūlāri) *m.* enemy appearing favourable अनुकूलारिभिः पापैर्मित्रशब्देन धारिभि (v. l. मित्रशब्दनधारिभिः JPMJGM. 24, 1959) । प्रेरितेनस ता त्यक्तधर्मरत्नं सदा मया PadmP.(Ra.) 41.36.

अनुकूलार्थ (anukūlārtha) *adj.* having favourable or consistent sense एवं सत्यनुकूलार्थं तत्त्वमित्यादिकं वचः BṛĀraUBhVā.(Sambandha) 246; *m.* desired sense तच्छ्रवणाद् ध्यायमानो निष्कलं ब्रह्म पश्यतीत्यनुकूलार्थस्यैव पर्यवसानात् AdvaiSi. 862.18.

अनुकूलालय (anukūlālaya) *n.* favourable (astrological) house अनुकूले (v. l. अनुकूलालये Bangalore Ed. 1956) ये तुङ्गे नीचे JaimiUpaSū. iv. 2.25.

अनुकूलालाप (anukūlālāpa) *m.* agreeable talk or conversation बन्धुभिश्चानुकूलालापकुशलैः सहासीत Mitā. 38.14 (*on* 1.113)

अनुकूलाशन (anukūlāśana) *n.* favourable (i.e. nutritious) food सा अन्तर्वत्नी … परिपालयती -- अनुकूलाशनाद्युपयोगं च कुर्वती AitUBh. 280.11 (*on* 4.2)

अनुकूलाशुभात्मक (anukūlāśubhātma-ka) *adj.* of auspicious and inauspicious nature पुनर्वसुगतविप्रसंस्कारानुवादेनानुकूलाशुभात्मकानेककालविधौ … बहुतरदुष्परिहरवाक्यभेदापत्तेः BālamBha. i. 71.27 (*on* 1.14)

अनुकूलिका (anukūl-ikā) *adj.* (*f.*) favourable यथैषा भवेन्नास्यानुकूलिका । ततो निग्रहमेतस्याः कर्तास्मि सुविनिश्चितम् PadmP.(Ra.) 12.38; स्वाधीनामनुकूलिकां स्वगृहिणीमालिङ्ग्य यत् सुप्यते तत् किं प्रेम गृहाश्रमव्रतमिदं कष्टं समाचर्यते ŚārṅgaPa. 3782; Subhāṣi. 2398.

अनुकूलित (anukūl-ita) *adj.* [*f.* -ā] 1 honoured (राघवेण) मन्त्रिणो नैगमाश्चैव यथार्हमनुकूलिताः Rāmā. vii. 74.6; 2 rendered favourable or agreeable अनेन (आत्मना) भावाभावबुद्धिव्यपदेशव्यवहाराः … अनुकूलिता भवन्ति TātpaṬ.(Vā.) 689.10 (*on* v. 1.30); राजा … आस्थानलोकं च सकलमनुकूलितावनीन्द्रमानसम् … अपश्यत् UdaySuKa. 156.13; सा विरहदहनदूना मृत्वा मृत्वापिजीवति वराकी । शारीव कितव भवतानुकूलिता पातिताक्षेण ĀryāSaŚa. 623; भक्त्यानुकूलिता ह्येते कामदाः कल्पपादपाः PāṇḍaC. 7.691; लोभनन्देरपि स्वामी तथा तेनानुकूलितः । यथा निःस्वोऽप्यसौ जज्ञे महर्द्धिभरभासुरः PārśvC. 3.455; स्पार्शनज्ञानमप्यनुकूलितं स्यात् Nyāyāmṛ. 222A.6; अनुकूलिताश्च प्रसाददानादिभिर्लोकपालाः KamVa. 7.24(2); त्रिभिः प्रसादैरनुकूलितोऽहं व्यलङ्घयं गोष्पदवत् समुद्रम् MahāN. 5.71 [*anukūlita* synonymous with *vaśīkṛta* ŚabdaRa. (Vā.) 3362]; *n.* appeasement उपग्रहो भवेद् वन्द्यामनुकूलित एव च NānārthSaṁ. 15.12.

अनुकूलिन् (anukūl-in) *adj.* [*f.* -नी] acting favourably इन्द्रियाणां नानुकूली वेगरोधं न कारयेत् AgniP. 155.23; स्वाधीनामनुकूलिनीं स्वगृहिणीमालिङ्ग्य यत् सुप्यते तत् किं प्रेम गृहाश्रमव्रतमिदं कष्टं समाचर्यते SaraKaṇṭhā. 628.10; SubhāRaK. 24.17; SūktiMu. 75.4; MādhavāĀ. 211.

अनुकूलीकृत (anukūlī-kṛta) *adj.* propitiated कुर्वता भवता सङ्गं कृता स्वद्रौं सुसंगतिः । अनुकूलयता हि त्वामनुकूलीकृतोऽर्थदः AlaṅkāMañ. 145.6.

अनुकूलीभूय (anukūlībhū-ya) *ger.* having become favourable सोऽपि करिष्यत्यचिरादनुकूलीभूय तया सह युवयोः संगमं समकालम् UdaySuKa. 117.29.

अनुकूलेतरजन (anukūletara-jana) *m.* person other than the agreeable one दया हि स्वार्थनिरपेक्षा परदुःखासहिष्णुता । अत्रानुकूलेतरजनः पर इति विवक्षितः ŚrutaPra. iB. 96.10 (*on* i. 1.1)

अनुकूलेतरविकल्प (anukūletara-vikalpa) *m.* constructional cognition which is appropriate and otherwise एकमेव दर्शनमनुकूलेतरविकल्पोपजननतदनुत्पादभेदात् त्रिधा कथ्यते NyāyMañ. i. 23.23.

अनुकूलेतरविषय (anukūletara-viṣaya) *m.* object which is favourable and otherwise सुखदुःखे अनुकूलेतरविषयोपलम्भसंभवे NyāyMañ. ii. 78.27.

अनुकूलेश्वरविप्र (anukūleśvara-vipra) *m.* well-disposed and capable brahmin असुरयूथनाथाः …। यत्तेऽनुकूलेश्वरविप्रगुप्ता न विक्रमस्तत्र सुखं ददाति BhāgP. viii. 17.16.

अनुकूलैकप्रवृत्ति (anukūlaika-pravṛtti) *adj.* whose activity is only favourable मनोवाक्कायैरनुकूलैकप्रवृत्तिः मित्रम् CaturCin. iii(1). 461.22.

अनुकूलोक्त (anukūlokta) *n.* agreeable words नातुरः प्रतिकूलोक्तैर्वशो वैद्यस्य वर्तते । वर्तते त्वनुकूलोक्तैः KathāSaSāg. vi. 5.86.

अनुकूलोदाहरण (anukūlodāharaṇa) *n.* illustration of an *anukūla* type of hero अनुकूलोदाहरणम् — अनिशमयमिहास्ते … धन्या त्वमेव ŚṛṅgāMañ.(A.) 49.28.

अनुकूलोपगम (anukūlopagama) *m.* acceptance of what is favourable or conducive वृक्षादयः प्रतिनियतभोक्त्रधिष्ठिताः … जीवनमरण° … °अनुकूलोपगमप्रतिकूलापगमादिभ्यः प्रसिद्धशरीरवत् Kiraṇā. 58.2; न खलु भोगाधिष्ठानत्वमन्तरेण जीवनमरण° … °अनुकूलोपगमप्रतिकूलापगमादयः संभवन्ति Upask. 213.12 (*on* iv. 2.5)

अनुकूलोपस्थिति (anukūlopasthiti) *f.* presentment of what is conducive कर्तेः सकर्मकत्वानुरोधाल्लक्षणया अनुकूलोपस्थितेः संभवात् तादृश एव बोधः LaCandr. 481.32.

अनुकूल्यमान (anukūlya-māna) *adj.* I being approved सः (राजा) … सदैव दैवैरनुकूल्यमानोऽनिकमनीयकेलिः कालमतिवाहयांचक्रे UdaySuKa. 25.21; II being fondled सा नाम कन्यका … सखीभिरनुकूल्यमानान्तःकरणवृत्तिरवस्थितिं चक्रे UdaySuKa. 97.16.

अनुकृ (anu-kṛ-) VIII, U. [only P. acc. to P. i. 3.79; JaineVyā. i. 2.76; CāndraVyā. on i. 4.131; KātanVṛ. iii. 2.47; ŚākaṭāVyā. i. 4.72; SiddhaHe. iii. 3.101; MugdhaBo. 22.1 (134.19); it has grammatical object in Acc. or in Gen.] 1 to follow, to do after, to imitate, to follow in appearance, (reflexive pass.) to follow oneself, to do after oneself, (pass.) to be followed, to be done after, to be imitated, (*caus.*) to cause to follow, to cause to imitate, (*caus.*, pass.) to be made to follow 2 to repeat after, to quote, to reproduce, (pass.) to be repeated after, to be quoted, to be reproduced 3 to mimic, to imitate in order to ridicule 4 to cause, to bring about, to accomplish 5 to match, to resemble, to be equal, (pass.) to be resembled, to be matched by, to be equalled by, (*caus.*) to cause to resemble, (*caus.*, pass.) to be caused to resemble 6 (*caus.*) to make (oneself) favourable 7 to consent, to agree 8 to represent dramatically 1 to follow, to do after, to imitate, to follow in appearance यद् यद् एव देवा यज्ञेऽकुर्वत, तत् तद्देवासुरा अन्वकुर्वत । ते देवा अब्रुवन् – यद् यद् वाव वयं यज्ञे कुर्महे, तत् तन्नोऽसुरा अनुकुर्वते JaimiBr. 2.99; 3.41; आहाराचारचेष्टानां यत् कुर्याद् गुरुरीश्वरः । तथैव चानुकुर्वीत नानुयुञ्जीत कारणम् ŚivU. 7.39; यत्कुमाराः कुमार्यश्च वैरं कुर्युरचेतसः । न तत्प्राज्ञोऽनुकुर्वीत MahāBhā. i. 74.7; यां कृतां नानुकुर्युस्ते मानवाः प्रेक्ष्य विस्मिताः । मनुष्यलोके कृत्स्नेऽस्मिंस्तादृशीं कुरु वै सभाम् MahāBhā. ii. 1.10; शतह्रदानां लोलत्वं शस्त्राणां तीक्ष्णतां तथा । गरुडानिलयोः शैघ्र्यमनुगच्छन्ति (v. l. अनुकुर्वन्ति) योषितः Rāmā. iii. 12.6; iii. 742*; अन्या …। प्रावृत्यानुचकारास्य चेष्टितं धीरलीलया BuddhaC. 4.38; ते वीराः … अनुचक्रुर्वनस्थस्य दौष्मन्तेर्देवकर्मणः Saund. 1.36; अथैनं घृतप्रसृतैस्तिलैः पिष्टैः प्रलेपयेत् । बन्धं ततोऽनुकुर्वीत परिषिक्तं तु सर्पिषा SuśruS. iv. 8.22; ग्रामवासी च … नागरकजनस्य वृत्तं वर्णयञ्श्रद्धां च जनयंस्तदेवानुकुर्वीत KāmSū. 59.21 (1.4); … तान्यपि षष्टिः पुत्रसहस्राण्यसमञ्जसचरितमेवानुचक्रुः ViṣṇuP. iv. 166.3 (2.9); क्षुपस्यानुकरिष्यामि महाराजस्य चेष्टितम् MārkP. 120.8; पुरुषोऽपि मयूर- 4.11; भीमस्यानुकरिष्यामि वाशितमनुकरोति NyāyBh. 107.2 (*on* ii. 1.38); सर्वस्यानुकरोति वेषवचनैः पालाशवास्या बुधः शल्यं भविष्यति Mṛcch. 6.17; 9.34; … यश्च … तेजसि … सुरेंद्रमयस्य प्रकटितविश्वरूपाकृतेरनुकरोति भगवतो नारायणस्य Kād. 6.4; Sārā. 4.24; KāvyālaṅSū. v. 2.44; PadMañ. on KāśiVṛ. on P. ii. 3.52; ऋते च महायानतायाः सर्वाभिरन्यासिः कलाभिरनुचकार तं वैशंपायनः Kād. 76.8; जरातुरः संप्रति दण्डनीला सर्वां नृपस्यानुकरोमि वृत्तिम् Nāgā. 4.1; तदेतद् प्राकृत(आल?)पुष्पजालजटिलमनुना स्थानमानाकरोति PriyaDa. 3.3; आवाधैः सर्वचेष्टासु लोक एव हि धीमतः । स्यानुकरोति पुंसः AvantiKa. 190.8; … AṣṭāHṛ. i. 2.45; ŚukraNī. 3.33; अनुकुर्यात्तमेवातो लौकिकेऽर्थे परीक्षकः HetuBiṬ. 34.1; 95.2; यद् देवी तस्तु न किंचिदसावनुकरोति (विकल्पः) BṛKathāŚloSaṁ. 11.69; 11.72; … करिष्यति । तत्तदेवानुकुर्यास्त्वम् … नानामजानि नानासंस्काराश्च … अनुकृत्य … PāraŚā. 91.4; … सकलान् भावनामाचारांश्च KāvyMī. 55.8; 55.14; … अनुकुर्वते सभासतीन् दानमानाभ्यामनुकुर्यात् … भवद्भाग्यपुष्टैन् … उपचिनुता- दृश्यमानाकूपकून् । … सर्वाण्यपि … दास्यम् JinaŚ. 3.5; … हरिवाहनस्य … गुणात्म-

गुणगणेन प्रगुणितश्च … राजानमिव तमहर्णि(र्नि)शमसेवत (समरकेतुः) TilaMañ. 104.21; विप्रलब्धो महिष्यैवं सर्वप्रकृतिवञ्चितः। नेच्छन्ननुकरोत्यज्ञः क्लैब्यात् क्रीडामृगो यथा BhāgP. iv. 25.62; vii. 4 40; विकल्पः स्वोत्पत्तावर्थेन्द्रिययोरन्वयव्यतिरेकावनुकरोति NyāyKa. 191.19; NyāySu.(Ja.) 80B. 11 (on i.1.1); यथा हि यादृशं गात्रचलनादि नर्तकः करोति तादृशमेव शिक्ष्यमाणानुकरोति नर्तकी Bhām. 74. 3 (on i. 1. 3); न च संदिग्धव्यतिरेकिता अर्थसामर्थ्येन हि तदुत्पद्यमानं अर्थरूपमनुकुर्याद् न शब्दरूपम् TātpaṬ.(Vā.) 134.14 (on i.1.3); मातुस्ते विधीं मानुकुर्वीथाः RāmāCam. 2.34(8); कवयः केचन ससौष्ठवैरक्षरैः सप्राणां वाचमुल्लासयन्तः कोकिलमनुकुर्वन्ति UdaySuKa. 18.11; तव विरहे वनमाली सखि सीदति।… दहति शिशिरमयूखे मरणमनुकरोति GītGo. v. 10.2; भवानपि करोत्वेवं पूर्वाननुकरोतु च। विवाहराज्यवहनदीक्षानिर्वाणसाधनैः TriṣaŚaPuC. iv. 2.98; स्थानयानासनानां मध्ये यद् बह्वीभिः (गोभिः) क्रियते तदनुकुर्यात् Aparā. 1101.23 (on 3.265); पिकशिखिकलहंसक्रौञ्चपक्षिप्रजानां ध्वनितमनुकरोतीत्यङ्गना यत्र चार्ता PañcSā. 5.27; अर्थादुपजायमानं ज्ञानं यथा तस्य नीलाकारतामनुकरोति तथा यदि जडतामपि तद्धर्थवत्तदपि जडं स्यात् SarvaDaSaṁ. 3.57; प्रत्युपकुर्वन् बह्वपि न भवति पूर्वोपकारिणा तुल्यः। एकोऽनुकरोति कृतं निष्कारणमेव कुरुतेऽन्यः Śārṅga-Pa. 260; Subhāṣi. 516; कुवकोकमुखे विधाय कार्ष्ण्यम् … नियतं कुरुतेऽनुरन्वकार्षीज्जठरस्थो जगदीशसूनुरिन्दोः Acyutarā. 2.5; 10.27; कल्पवृक्षः कामधेनुश्चिन्तामणिमुखानि किम्। अनुकुर्वन्ति श्रीवत्समन्त्रराजम् BṛBrahmaS. i.6.3; ii.2.38; सर्वोऽपि पदार्थस्तमेवानुकरोति सूर्यं रश्मय इव छाया पुरुषमिव AṇuBh. 86.7 (on i. 3.22); नतोदरि तव वृत्तान्तमनुकरोति वासवीयं (दिक्) पश्य VasaTi. 46.3; (reflexive pass.) to follow oneself, to do after oneself एवमपि शेषग्रहणं कर्तव्यमनुपराभ्यां कृञः इत्येवमर्थम्। इह मा भूत्। अनुक्रियते स्वयमेव MahāBh. i. 277.11 (on i. 3.12); i. 293.20 (on i. 3.78); PadMañ. on KāśiVṛ. on P. i. 3.79; (pass.) to be followed, to be done after, to be imitated पूर्वाद्रौ स(? सू)र्यपादे चरति विसृजता चन्द्रपादावदातं तल्पं तेनानुचक्रे मलयतरुरसामोदितांसद्वयेन JānaHa. 3.81; तत्राभियुञ्जाना तमौमेधी यं वेषं यथेष्टमसेविष्ट स तत्रत्याभिः स्त्रीभिरन्वक्रियत KāvyMī. 8.5; सदा स्ववाचा मनसा च कर्म्मणान्वकारि येनाधिगुणेन कुण्डिनः EI. vi. 357.80; नारायणोऽजनि महीपतिरन्वकारि येन स्फट (Read स्फुटम्) स भगवान (Read न्) श्रितनन्दकेन EI. xix. 280.8; अब्जिनीप्रणयिना हिमद्युतेरन्वकारि न परं निरूष्मता।… अपि च तत्कलात्मता Acyutarā. 4.17; (caus.) to cause to follow, to cause to imitate यो हि विषयः स्वस्यान्वयव्यतिरेकज्ञानमनुकारयति, स प्रत्यक्षः PrakaPañ. 69.5; 139.9; स एव चार्थः प्रत्यक्षगोचरो यो ज्ञानप्रतिभासमात्मनोऽन्वयव्यतिरेकावनुकारयति TātpaṬ.(Vā.) 17.20 (on i. 1.1); AlaṅkāSa. 179.8; ĀtmaTaVi. 94.2; आकर्षकः अयस्कान्तः लोहमात्मभावं नयति, स्वव्यापारं लोहं कारयति, स्वमनुकारयति ŚrutaPra. iA. 248.23 (on i. 1.1); (caus. pass.) to be made to follow यथा यथा विक्रियते गुणाक्तो विकरोति वा। तथा तथोपद्रष्टात्मा तद्वृत्तीरनुकार्यते BhāgP. iv. 29.17; 2 to repeat after, to quote, to reproduce अथैनमनुपरिवर्तयत ऋतुभिस्त्वार्तवैः संवत्सरस्य धायसा तैस्त्वा सहानुकरोमीत्येवमेवोत्तरं प्रवर्तमावघ्नीते BaudhŚS. ii. 323.2; 'आयुष्यं वर्चस्यम्' इत्येताभिः पञ्चभिः सहानुकरोति ĀgniveGS. i. 3.5 (22.13); तथा चापस्तम्बस्तान्येवानुकरोति। 'वसन्ते ब्राह्मणमुपनयीत' इत्यादि BālaKrī. i. 34.1 (on 1.14); i. 96.15 (on 1.105); सिद्धान्तयत्सूत्रांशमनुकरोति। नेति TattvPrakā. 25A.11 (on i. 1.25); 188A.13 (on iii 4.10); तमन्योऽनुकरोति द्विः पठतीत्याहेति PariVṛ.(Sī.) 36.16; यथा कुमारी ऋतक इति प्रयोक्तव्ये लतक इत्याह। तदन्योऽनुकरोति Prasā. i. 12.18; (pass.) to be repeated after, to be quoted, to be reproduced अम्बाम्बेत्यत्र हि लक्षणप्रतिपदोक्तपरिभाषया 'सुपि स्थः' इति विहितकप्रत्ययान्त एवानुक्रियत इति सिद्धान्तः PariVṛ.(Nī.) 20.1; 3 to mimic, to imitate in order to ridicule तस्य राजा सिंहगतेः सखेलं दुर्योधनो भीमसेनस्य हर्षात्। गतिं स्वगत्यानुचकार MahāBhā. ii. 68.23; अनुकुर्वन् (v.l. अन्वकुर्वन्) उलूकानां सारसा विरुतं तथा। अजाः शिवानां च रुतमन्वकुर्वत MahāBhā. xvi. 3.5; SkandP. vii(1). 237.30; न चैवास्यानुकुर्वीत गतिभाषितचेष्टितम् ManuSm. 2.199 (ManvaVi. परिहासबुद्ध्या तत्सदृशं गत्यादि न कुर्यात्); गतिचेष्टाभाषितार्थं नास्यानुकुर्यात् ViṣṇuSm. 28.25; न नीचैः संवसेत् …। तथा नोपहसेत् कंचिन्नानुकुर्यान्न पीडयेत् MṛgendraT. iv. 1.64; दयितस्य …। ललितैरङ्गविकारैः क्रीडन्त्यो वानुकुर्वन्ति Kāvyālaṅ.(Ru.) 13.3; गाम्भीर्यौदार्यशाट्यप्रमुखगुणगणं मत्पतिं मानुकार्षीः Rāṣṭrau. 20.94; 4 to cause, to bring about, to accomplish सुखप्रेप्सुर्विजिघांसुश्च दुःखं य इन्द्रियाणां प्रीतिवशानुगामी। कामाभिध्या स्वशरीरं दुनोति यया प्रयुक्तोऽनुकरोति दुःखम् MahāBhā. v. 26.4; राजा … अश्वमेधादि करिष्यत्यतुलं च सुखमनुकरिष्यति ManuBh. ii. 65.23 (on 7.213); 5 to match, to resemble, to be equal दिलीपम् … मृतं शुश्रुमः …। यस्य कर्माणि भूरीणि कथयन्ति द्विजातयः।… एतद्राज्ञो दिलीपस्य राजानो नानुचक्रिरे MahāBhā. xii. 29.70; पुष्पं प्रवालोपहितं यदि स्यात् … ततोऽनुकुर्याद्विशदस्य तस्यास्ताम्रौष्ठपर्यस्तरुचः स्मितस्य KumāSaṁ. 1.44 = SaraKaṇṭhā 608.1 = AlaṅkāSa. 68.10 = ŚārṅgaPa. 3318; एष सुरापणो यज्ञवाटविभूतिमनुकरोति MattaVi. 9(4); कान्त्या चन्द्रमसं धाम्ना सूर्यं धैर्येण चार्णवम्। राजन्ननुकरोषि Kāvyāda. 2.50; SaraKaṇṭhā 134.11; तपस्विनोऽपि वेवेष्टमानमहोरगपरंपराणां गणतलमनुकरोति स्म मूलरसातलस्य(?) AvantiKa. 103.4; मुखसरोजरुचं मदपाटलामनुचकार चकोरदृशाम् … कमलम् ŚiśuVa. 6.48; अभ्रम्। सरिन्मुखाभ्युच्चयमादधानं शैलाधिपस्यानुचकार लक्ष्मीम् Bhaṭṭi. 2.8; संजीवनौषधिविषव्यतिकरमालोकतिमिरसंभेदम्। अथ विधिरशनिशशधरमयूखसंवलमनुकुरुते MālaMā. 10.79 (comm. सदृशीकरोति); अनिमेषं पश्यन्ती मत्स्यवधूमनुचकार सा तन्वी KuṭṭaMa. 271; शोकेन यस्य मलिनानुकरोति मन्दसंचारिणी रिपुवधूर्निजदृष्टिमेव HarVi. 16.33; यथाग्निं भ्रान्तमयःपिण्डोऽनुभात्यनुकरोति BrahmSūBh.(Bhā.) 59.11 (on i. 3.22); यस्याभिषेकरुचिरा गिरयो जङ्गमा इव। मतङ्गशासनादत्र कुञ्जराननुकुर्वते RāmāMañ. 166.16; राज्ञी …। उदेष्यच्चन्द्रलेखां च प्राचीमनुचकार सा। आसन्नप्रसवा KathāSaSāg. vi. 2.2; श्रिया यदेषानुकरोति पूर्दिवम् Rāvaṇā. 2.59; दार्ढ्येन गौरीकैलासौ तदा तावनुचक्रतुः। अश्मैरस्त्राणि तक्षन्तौ तक्षायस्कारमक्षतौ DvyāśraKā. 5.123; यस्याश्चानुकरोति नेत्रयुगलं नीलोत्पलानि श्रिया तां कुन्दार्हदतीं त्यजन् जिनपती राजीमतीं पातु वः Vāgbhaṭā. 4.51; अश्वत्थामा …। न परं पितरं मूर्त्या योऽनुचक्रे गुणैरपि PāṇḍaC. 3.256; महेन्द्रः। अनेहसं रक्तशिलीन्ध्रजालैराकालिकैरञ्चितमन्वकार्षीत् Yādavā. 7.11; धाराधराः …। अदभ्रघोरध्वनयोऽनुचक्रुः … शक्रमतङ्गजानाम् Yādavā. 7.42; 11.71; 12.42; 13.58; मुहुरुत्पथगामिनी तुलुष्कानघुना ह्यानुकरोति सह्यकन्या MadhuVi. 8.6; अनुकुरुतः खलसुजनावग्रिमपाश्चात्यभागयोः सूच्याः। विदधाति रन्ध्रमेको गुणवानन्यस्तु विदधाति ŚārṅgaPa. 239; कृष्णो मुख्यस्तत्सदृशः प्रद्युम्नः स कृष्णमनुकरोति Prasā. i. 433.19; सुदृगाली। वारिदोदरवलद्विधुबिम्बाभावलिं क्षणरुचामनुचक्रे YātrāPra. 6.29; पाठीनान् कमठैः समं विलुठतः सर्वेऽनुकुर्वन्तु ते Jīvān. 90.3; 148.5; गावो हि सूकरं चतुष्पात्त्वेनानुकुर्वन्ति वत्सबुद्ध्या वानुधावन्ति MayūMāli. 32.6 (on i. 3.5); सा …। मणिनूपुरकणनतोऽनुमिलत्कलहंसिकानिकरमध्यगता। बहुवर्णभूषणतयान्वकरोच्छरदम्बुदोत्थहरिचापरुचम् Rāgh. 8.6; 11.5. 14.7; (pass.) to be resembled, to be matched by चित्राभिरस्योपरि मौलिभाजां भाभिर्मणीनामनणीयसीभिः।… गोवर्धनस्याकृतिरन्वकारि ŚiśuVa. 3.4 = SūktiSu. 38; ŚiśuVa. 3.37; वियोगतोऽनुक्रियतेऽश्रुशीकरैरनुत्तमानस्तनितम्बभारया। स्त्रियात्र सा मेघघटा HarVi. 5.121; 42.4; यत्रान्वकारि चलचीनजवैजयन्तीविन्यासससारशिखरैर्भृशमैन्द्रनीलैः। ओकोभिः … विहायसः श्रीः Kapphiṇā. 1.4; यस्यानुक्रियते सनातनयशोराशिर्दिशामाशये श्वेतिम्ना यदि पौर्णमासरजनीज्योत्स्नातिभारश्रिया EI. iv. 248.7; भ्रूलेखयाकुञ्चितयोल्लसन्त्या। नाकारमात्रेण परंतपस्य यस्यान्वकारि क्रिययापि चापम् NavaSāC. 1.76; अन्वकारि पुलकैरणूदरीबाहुनद्धपरिणेतृसंवृतैः।… शम्बरारिशरशल्यमण्डली YātrāPra. 4.152; मुक्तासरैः …। अन्वक्रियन्त … अम्बुकणा घुसिन्योः Rāgh. 17.19; (caus.) to cause to be similar अधिकृतानां च अग्निहोत्रादिसमस्तवैदिककर्मसु पुनरपि भगवदाराधनाधिकारसिद्ध्ये दीक्षालक्षणसंस्कारवर्णनं तद्वैदिकतामेवानुकारयति ĀgaPrā. 10.17; (caus. pass.) to be caused to resemble किमन्वकारिद्रुमुतान्वसारिष्वं किं नु मेहिष्व इनेन भाभिः DvyāśraKā. 2.51 (KośaKaTa. 2.1693); 6 (caus.) to make (oneself) favourable अभिमानं च मानं च त्यक्त्वा वर्तस्व मातृषु। अनु राजानमार्यां च कैकेयीमम्ब कारय Rāmā. ii. 1261*(2); 7 to consent, to agree करोमि यास्यामि वेति कृतमुक्तम्, ओमित्यनुकरोत्यन्यः, अतः ओंकारोऽनुकृतिः TaiUBh. 209.3 (on 1.8); 8 to represent dramatically इयत्तु स्यात् उत्तमप्रकृतेर्यैं शोकानुभावास्ताननुकरोमीति AbhinBhā. i. 275.22 (on 6.31); Kāvyānu.(He.) 72.19; त्वदात्मिकास्ताः (गोपिकाः) यमुनातटान्ते तवानुचक्रुः किल चेष्टितानि Nārāy. x. 67.7.

अनुकृत् (anu-kṛt-) vi. P. [P. vii. 1.59] to cut, to pierce परश्वैश्चाप्यकृन्तन् (v.l. °न्वकृन्तन्) उत्तमाङ्गानि युध्यताम् MahāBhā. viii. 8.4; वचोभिरेभिरार्तं मां भूयस्त्वमनुकृन्तसि Rāmā. ii. 239*(14)

अनुकृत (anu-kṛta) adj. [f. -ā] 1 imitated by, followed by, adapted मौद्गल्य कलभेन खलु यूथपतिरनुकृतः Mālavikā. 5.16(2); खड्गस्यानुकृतक्रूरपातालातस्य साधुता।… आसीत् HarVi. 43.178; अनुकृतनरलोकलीलनीलः … शाद्वले निविष्टः RāmC. 6.71; न ग्रीष्मान्तदिनाभस्य महत्त्वेऽनुकृतं परैः DaśāvaC. 5.10; त्वया मदीयोऽथ मया त्वदीयो राजन् प्रतापोऽनुकृतस्त्वथीति। तर्काकुलो भानुरुदेति DvyāśraKā. 2.17; चित्राद्रुमैरनुकृतप्लक्षन्यग्रोधपादपम्।… तमष्टयोजनोत्सेधमारुरोह गिरिं प्रभुः TriṣaŚaPuC. i. 6.405; प्रभुर्भुवः सपदि बभूव भासुरः …। परिष्कृतामनुकृतकल्पशाखया प्रभावतस्तनुलतया पवित्रया NemiNir. 2.31; अनुकृतकरलीलालोलकल्लोलतापीनलिनवदनताद्दृक्चुम्बनक्रीडयेव। संमुखीनः समीरः HammīMaMa. 2.16; 11 resembled by, equalled by, matched by अनुकृतशिखरौघश्रीभिरभ्यागतेऽसौ त्वयि सरभसमभ्युत्तिष्ठतीवा-

द्रिरुच्चैः ।... अम्बुवाहैः ŚiśuVa. 4.68; वपुषोऽविद्यमानत्वाद्यत्कृत्यं करोति सः । तत्र तत्रास्य तत्कर्तृवपुषानुकृतं वपुः MṛgendraT. ii. 3.41; अभिमतजनसंगमेऽङ्गनाना-मनुकृतकोमलसीरिपाणिपद्माः । इह मनसिजविभ्रमा विभान्ति HarVi. 5.19; 28.28; 28.80; 41.46; परिहृतैरिह तैः ... मकरैरुदधेर्जलैः । उपरुपा परुषा नयनावलिः समुदिता मुदितानुकृता RāghPāṇ.(Dha.) 8.5; वालोन्मीलत्कुवलयवनम् ... अनुकृतपयःपूर्णमेघान्धकारम् । हर्षात्पश्यति ... मयूरः NalaCam. 5.39; अयमनु-कृतवल्लीफुल्लतापिच्छगुच्छो रणभुवमवतीर्णः कार्मुकी रामभद्रः BālRā. 9.18; MahāN. 9.75; अनुकृतसमवर्तिपानलीलाचषककरालकपालशुक्तिमध्ये । करिदशनपरंपरा निपत्य श्रियमतनोदुपदंशमूलकानाम् VikraDeC. 6.85; मृदङ्गैः स्तब्धवद्भिर्वा ध्वनिनानुकृतो घनः DvyāśraKā. 3.55; तिष्ठन्नुद्रे वसानो वसनमनुकृतप्लक्षबालप्रवालम् ।...दृष्टः... सर्वतापो मयाद्य TripuDi. 4.3; कल्पवृक्षपोतैरुपवनराजिषु तस्य संचरिष्णोः । अदबु-रवयवैर्मुदं मुरारेरनुकृतपुष्पफलादिकैस्तरुण्यः Yādavā. 24.13; अनुकृतगण्डशैल-मदमण्डितगण्डतटभ्रमदलिमण्डलीनिविडगुंगुमघोषजुषः । दल्यति हेलयैव हरिः...करिणः Subhāṣi. 606; नयेषा न्युब्जचर्मानुकृतकमठका संयमिन्यां प्रयाति Manmatho. 3.30 (639.10); iii (sound) uttered in imitation (of another sound), quoted क्रौ चर्त्वे 'एत्येधस्यूट्सु' इत्यत्रानुकृत इति भावः Pradi. v. 283A.4 (*on* vi. 4.19); केवलं यत् तस्याभिधानमनुकार्यं तत्रानुकृतं, यच्चानुकृतं तत्तस्याभिधानमेव न भवति VyaktiVi. 102.21 = Kāvyānu.(He.) 196.10; VyaktiVi. 111.9; iv dramatically represented स च नायको दृष्टः श्रुतोऽनुकृतो वा रसस्याश्रयता-मालम्बते RasāSu. 173.5 (2.166)

अनुकृतचरित (anukṛta-carita) *adj.* whose movement is followed अनुकृतचरितः पुलिने ...। युवतिचमूभिः (वनमाली ...। जयति) StavMā. 242.3.

अनुकृतनरलीला (anukṛta-naralīlā) *adj.* (*f.*) which has imitated the human sports अवतरति हि शक्तिः काप्यसौ रूपिणी श्रीः । अनुकृतनरलीलां तामुरीकृत्य नीत्वा कतिपयदिनमन्तर्धापयामास देवः CaitaCa. 11.8(1)

अनुकृतनिजशक्ति (anukṛta-nijaśakti) *adj.* who has equalled his own powers (पुरुषोत्तमः) अनुकृतनिजशक्तिभिः प्रियाभिः ... कन्दुकैरदीव्यद् Yādavā. 24.32.

अनुकृतपक्षिन् (anukṛta-pakṣin) *adj.* who resembles birds गोमण्डल-रक्षिणमनुकृतपक्षिणम् ... वन्देमहि (त्वामिह दामोदर) StavMā. 48.27 (*but* comm. सादृश्यं नीताः पक्षिणः ... येन)

अनुकृतप्रवर्ग्यदीप्ति (anukṛta-pravargyadipti) *adj.* resembling the brilliance of the sacrificial fire (of Pravargya rite) कुरुवृद्धवचः -- दमघोषप्रभवो निशम्य दीप्तः । प्रभयानुकृतप्रवर्ग्यदीप्तिः प्रतिरन्धानदुरासदो ररास Yādavā. 15.73.

अनुकृतरघुकार (anukṛta-raghukāra) *adj.* who has imitated (Kālidāsa) the author of the Raghu(vaṁśa) अनुकृतरघुकारः ... जयति कविरुदारो दण्डिदण्डः शिवाङ्कः Kapphiṇā. 20.47.

अनुकृतराजगृह (anukṛta-rājagṛha) *adj.* resembling a palace अनु-कृतराजगृहाः सलीलम् । क्रीडन्ति निर्झरजलैः ... नागाः HarVi. 5.51.

अनुकृतवत् (anukṛta-va(n)t) *adj.* [*f.* -ī] i who has imitated कृतमनुकृतवत्य उन्मदान्धाः प्रकृतिमगन् किल यस्य गोपवध्वः BhāgP. i. 9.40; ii who has acted favourably अजानता च मया तदंशावतीर्णे त्वयि प्रयुक्तोऽनुकृत-वानेषोऽपि यथोचितं पूज्येषु UdaySuKa. 89.17.

अनुकृतवल्लीविभ्रमा (anukṛta-vallīvibhramā) *adj.* (*f.*) resembling the grace of a creeper प्रियमनुकृतवल्लीविभ्रमा वेष्टयन्ती द्रुममिव सरलाङ्गी RatiRaha. 6.5.

अनुकृतवात्यारंहस् (anukṛta-vātyāraṁhas) *adj.* resembling the speed of gale दधुः ... श्रियमनुकृतवात्यारंहसः सैनिकानाम् ।... अश्वाः HarVi. 41.9.

अनुकृतवानराकृति (anukṛta-vānarākṛti) *adj.* who has imitated (i. e. is disguised in) the form of a monkey निशाचरावथ शुकसारणाभिधा-वुपागतौ ... अनुकृतवानराकृती Rāgh. 16.59.

अनुकृतविकटकुकूल (anukṛta-vikaṭakukūla) *adj.* resembling the fierce chaff-fire राधे निगद निजं गदमूरुम् । उदयति तनुमनु किमिति तापकुल्मनु-कृतविकटकुकूलम् StavMā. 264.20.

अनुकृतविश्वविग्रह (anukṛta-viśvavigraha) *adj.* assuming various forms माययानुकृतविश्वविग्रहैर्दुर्ग्रहैः परिवृता निशाचरैः । कुत्र विश्वसितु पुंसि जानकी Rāgh. 11.72.

अनुकृतशक्रशक्रजित्क (anukṛtaśakraśakrajit-ka) *adj.* who had imitated Indra and Indrajit प्रागल्भ्यादनुकृतशक्रशक्रजित्कैः ... आकुलस्थविरहसां निशाटडिम्भैः ... अद्राक्षीदमरविरोधिराजधानीम् (हनूमान्) Rāgh. 12.51.

अनुकृतसामुद्रवृद्धि (anukṛta-sāmudravṛddhi) *adj.* imitating the surging tide of the ocean तेऽपि राजहंसाः ... शश्वदनुकृतसामुद्रवृद्धिषु चन्द्रमण्डल-रूपेष्विव सरःसलिलेषु विहरन्तः ... आसेदुरुद्यानं निषधायाः NalaCam. 5.5(2)

अनुकृतस्मरवैरितनु (anukṛta-smaravairitanu) *adj.* resembling the body of (Śiva) the enemy of the god of love विदधता ... अनुकृतस्मरवैरितनुं श्रियम् । फणिभुजा ... स्थितम् HarVi. 3.46.

अनुकृताखिलसागराम्भस् (anukṛtākhilasāgarāmbhas) *adj.* resembling the (deep) waters of the entire ocean हृदयं महतामगाधवैर्यं भवत्यनु-कृताखिलसागराम्भः HarVi. 38.17.

अनुकृतान्वयव्यतिरेक (anukṛtānvayavyatireka) *adj.* following the positive and negative concomitance यद्वस्तु यत्कार्यान्वयव्यतिरेकानुविहित-भावाभावं तद्वस्तु तत्कार्यप्रसवसमर्थं रूपं च तस्य कार्येणानुकृतान्वयव्यतिरेकमिति रूपमेव समर्थम् TātpaṬ.(Vā.) 553.3 (*on* iii. 2.14); 558.20 (*on* iii. 2.14)

अनुकृतान्वयव्यतिरेकत्व (anukṛtānvayavyatireka-tva) *n.* the state of being that which has (followed) positive and negative concomitance अनुपकारकेष्वपि कार्यैक(का)रणपारेशम्भुपेयते तेषामपि कार्येणानुकृतान्वय-व्यतिरेकत्वात् TātpaṬ.(Vā.) 558.18 (*on* iii. 2.14)

अनुकृति (anu-kṛti) *f.* [VIŚVA, ánu-kṛti, P. vi. 2.50] 1 doing after, subsequent occurrence 2 representation of or exchange for (Soma) 3A resemblance B imitation, following C imitation in order to ridicule, mimicry 4 consent, compliance 5 onomatopoeia 6 dramatic presentation or enacting 7 image 8A utterance in imitation (of other's words) B utterance of word '*anu*' 9 disguise 10 name of a figure of speech 1 doing after, subsequent occurrence एकं वै पुरान आसीत्त एतद्दृश्योऽग्नये द्वीपमाधानमग्न्यंस्तस्माद् द्वीपमग्नय आधानं कुर्वन्ति तामिदमनुकृतिं द्वीपमनः क्रियते KāṭhS. 19.12 (ii. 14.14) = KapiKaS. 31.2 (149.2); देवरथस्यैव पुरस्ताद्रश्मी विहरति संवत्सरस्य क्लृप्त्यै स्वर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै तामनुकृतिं मनुष्यरथस्य रश्मी विहियेते KāṭhS. 27.1 (ii. 138.11) = KapiKaS. 42.1 (247.1); तस्य (यजमानस्य) होर्ध्वाविषाक्ष्यावभिनुस्तस्मादुष्णीष-मेव पर्यस्य प्राणोऽभिष्टुवन्ति तदनुकृतिः AitBr. 26.1 (678); अश्वस्येव मेध्यस्य लोमहौमन्नुहोति ।... एतदनुकृति ह स्म वै पुरा TaiBr. III. ix. 23.1-2; इन्द्रो वै मरुतस् समजिनोत् स्वां विशं सोमाय राज्ञे प्रतिप्रोच्य । तदनुकृतीदम् अप्येतर्हि राज्ञे प्रतिप्रोच्य विशं जिन्वन्ति JaimiBr. 2.249; इतीन्द्या इमा अनुकृत्यो व्याख्याताः BaudhGS. iii. 12.15; ददातीति पितृतीर्थेन ददतो हस्तस्यानुकृतिः प्रदर्श्यते CaturCin. iii(1). 1433.6; तस्य जीवानुकार्यत्वाचैतावा दर्शितत्वात् अनु-कृतेरनुकर्तृयैव संवन्धस्वारस्ये ŚivārkaMaDī. i. 11.9 (*on* i. 1.1); सूर्यादीनां भानकरश्चैष यदस्य प्रायो दृष्टा चानुकृतिर्यत्समजातौ NayaMañ. I. iii. 6.11; 2 representation of or exchange for (Soma) तामनुकृतिमस्त्वा वत्सतरीमाजन्ति सोमक्रयणीम् AitBr. 5.1(114); 3A resemblance अथ खल्वियं दैवी वीणा भवति तदनुकृतिरसौ मानुषी वीणा भवति AitĀ. III. ii. 5.7; ŚāṅkhāĀ. 8.9 (34.29); जलमुचस्त्वाहृशा यत्र जालैर्धूमोद्गारानुकृतिनिपुणा जर्जरा निष्पतन्ति Megh-Dū 68; पयसोऽनुकृतिम् ... विदधाति धौतकलधौतमही ŚiśuVa. 4.41; 11.42; (अजितराजस्य) आसन् सुनयनानन्देलाद्यस्यस्य(? स्नस्य) योषितः । यासां शच्यपि रूपेण शक्ता नानुकृतिं प्रति PadmP.(Ra.) 5.65; आसीदत्यन्दनापानुकृतिमरकते पद्मरागायमाणः ।... गुरुः काद्रवेयद्विपः SūryaŚ. 56; देवः ...। भेजे कैलासमात्मयद्य-सोऽनुकृतिं दधानम् MahāP. 25.288; अमूद् ... श्रीवाक्पतिः स[Read शो]तमस्यानु-कृतिः EI. i. 231.11; किं वराकः काकः करोत्वनुकृतिं न यदी यदेषाम् (कोकिला-नाम्) Subhāṣi. 767; Prasā. i. 35.14; 3B imitation, following हस्तौ स्वसंयुतौ धार्यौ जानुभ्यामुपरि स्थितौ । गुरोरनुकृतिं कुर्यात् NāraŚi. i. 6.3; वेणीबन्ध-कपर्दिनी...कुर्वाणानुकृतिं हरस्य दिशतु श्रेयांसि वः पार्वती NāgaSa. 13.16; Śārṅga-Pa. 3168; क इव नाम बृहन्मनसां भवेदनुकृतेरपि सत्त्ववतां क्षमः Kirāta. 18.3; अनुकृतिमितरेतरस्य मूर्चौ दिनकरराघवनन्दनावकार्ष्टाम् Bhaṭṭi. 10.64; भूपश्चिविद्वप-नृपानुकृतिः कृतज्ञ[*:] श्रीविक्रराज इति गोत्रमणिर्बभूव EI. xiii. 279.4; vi. 210.5; xiv. 124.7; xxii. 165.7; सकलानु शंकर निशानु नूलता । क्रियते त्वयानुकृतिरात्मनः HarVi. 6.180; 25.20; कदापि कोऽपि प्रकाशय यद् किंचन दूषणं ते विनीषमस्यानु-कृतिं करोति RāmC.(App. 1) 38.9; वाग्वेषचेष्टितैः प्रियस्यानुकृतिर्लीला Kāvyānu.(He.) 373.7; प्रियस्य ... वेषगतिहसितभणितैरनुकृतियां क्रियते सा लीला Nāṭa-LaRaK. 2607; लीलां प्रियस्यानुकृतिं विदुः SāhiDa. 131.13; स्फुटतो वेणो-रनुकृतिरुक्ता शब्दस्य द्रु(द्रू)त्कृतिः शाखे KaṇḍaCū. ii. 7.15; AnekāK. 799; 3C imitation in order to ridicule, mimicry शृङ्गारानुकृतिर्या तु स हास्यस्तु प्रकीर्तितः NāṭyaŚā. 6.45; AbhinBhā. i. 294.4 (*on* 6.40); अनुकृतिरनुल्यता आभास इति लोकोऽर्थः Loc. 66.21 (*on* 2.3); लौल्यादेश्च परस्याङ्गानामनुकृतेरपि विकारश्चेतसो हासः RasāSu. 155.8 (2.123); राज्ञो नानुकृतिं कुर्यान्न च श्रेयस्य कस्यचित् ŚukraNī. 3.161; 4 consent, compliance ओमित्येतदनुकृतिर्ह स्म TaiU. 1.8; अनुकृतेस्तस्य च BrahmSū. 1.3.22; वा TaiĀ. vii. 8.1 (730.14); अनुकृतेः । अनुकरणमनुकृतिः BrahmSūBh. प्राज्ञ एवायमात्मा भवितुमर्हति । कस्मात् । अनुकृतेः ।

(Śaṅ.) 181.16 (*on* i. 3.22); TaiUBh. 209.2 (*on* 1.8); BrahmSūBh. (Bhā.) 59.9 (*on* i. 3.22); अनुज्ञानुकृतिस्तद्वत्स्वैरोमिति कीर्त्यते TaiUBhāVā. 31.21(1); अनुकृतिरनुकारः VedāntDī. 52.22 (*on* i. 3.21); ŚivārkaMaDī. i. 444.24 (*on* i. 3.21); 'तमेव भान्तमनुभाति सर्वम्' इत्यनुकृतेः BrahmSūBh. (Ma.) 17A.10 (*on* i. 3.22); अनुकृतिरनुगानमिति हि परैरुक्तम् ŚrutaPra. ii. 48.30 (*on* i. 3. 21-22); अनुकृतेश्चानुकर्ता जीवः VedāntPāSau. 94.20 (*on* i. 3.22); जीवस्य दहराकाशशब्दनिर्दिष्टपरज्योतिरनुकृतिरवगम्यते BrahmSūBh. (Śrī.) i. 444.2 (*on* i. 3.21); **5** onomatopoeia काक इति शब्दानुकृतिः। तदिदं शकुनिषु बहुलम्। न शब्दानुकृतिर्विद्यत इत्यौपमन्यवः Nir. 3.18 (69.12); **6** dramatic presentation or enacting तदन्तेऽनुकृतिर्बद्धा NāṭyaŚā. 1.57 (AbhinBhā. अनुकृतिरिति नाट्यम्); अन्यत्रानुकृतिरूपनाटकादिना यस्य भावका ध्यातारो रसिकाश्च माद्यन्ति Avalo. 1.11 (*on* 1.2); परस्यानुकृतिर्नाट्यम् ViṣṇuDhaP. iii. 20.1; **7** image मृदा वा दारुणा वापि ···। लोहैरनुकृतिर्वापि प्रस्त इत्यभिधीयते ViṣṇuDhaP. iii. 27.4; [Kośas give *anukṛti* as of one the meanings of *pratimā*, TrikāŚe. iii. 3.300; ViśvaPra. 114.51; NānārthāSaṃ. ii. 5.46; MediK. 118.48; ViśvaLoK. 250.53; ŚabdaRaSaK. 229.8]; **8A** utterance in imitation (of other's words) अन्योक्तीनामनुकृतिरिच्छाया साधीह पट्विषा SaraKaṇṭhā. 163.1; नाशाश्वनुकृतौ (दोषः) AlaṅkāSe. 9.3; **8B** utterance of the word *anu* यादवप्रकाशीये तु अनुकृतिः अनुशब्दस्य करणमित्युक्तम्। तदयुक्तम् ŚrutaPra. ii. 49.1 (*on* i. 3.22); **9** disguise विश्वंभरः स भगवान् ··· धृत्वा यतेरनुकृतिं मथुरां यियासुः। व्याजेन शान्तिपुरमागमितः CaitaCan. 119.13(5); **10** name of a figure of speech हेत्वन्तरादन्यस्यापि तथात्वमनुकृतिः AlaṅkāRa. 72.

अनुकृति (anu-kṛti) *adj.* [*but* Viśva. ánu-kṛti] which is in imitation of देवशिल्पान्येतेषां वै शिल्पानामनुकृतीह शिल्पमधिगम्यते AitBr. 30.1 (764); GopBr. ii. 6.7 (253.10); मनुष्ठं वा अग्रे यज्ञेनेजे तदनुकृतीदमिमाः प्रजाः यजन्ते ŚatBr.(K.) II. iv. 3.4.

अनुकृतिकव्यापार (anukṛtika-vyāpāra) *m.* activity of imitation व्यस्तैराजननं दिन(नं)दिनमथप्रैतैर्दधीच्यादिभिर्दिनैरेभिरलंकृतानुकृतिकव्यापारपारंगमैः। मत्वेतीव निराकृतः ··· श्रीमान् ··· व्र(ब्र)ह्मांडदान(नं)व्यधात् EI. xxi. 285.29.

अनुकृतित्व (anukṛti-tva) *n.* the state of being compliance or consent करोमि यास्यामि वेति कृतमुक्तं ओमित्यनुकरोत्यन्यः, अतः ओंकारोऽनुकृतिः। ··· प्रसिद्धं ओंकारस्यानुकृतित्वम् TaiUBh. 209.4 (*on* 1.8)

अनुकृतोर्जितभूभृत् (anukṛtorjitabhūbhṛt) *adj.* **I** which has imitated a mighty monarch क इव तेऽनुकृतोर्जितभूभृता घनचयेन च ये न वशीकृताः HarVi. 3.50; **II** who has imitated a lofty mountain, HarVi. 3.50.

अनुकृत्तमूल (anukṛtta-mūla) *adj.* the roots of which are cut off afterwards कबन्धैः पतद्भिरुर्व्यां सुचिरं चकम्पे। प्राक्कृत्तखण्डितशिरोभिरनुकृत्तमूलैर्महाद्रुमाणामिव मध्यकाण्डैः RāghPāṇ.(Ka.) 4.40.

अनुकृत्य (anukṛt-ya) *ger.* **1** having followed or imitated मनुर्ह वाऽअग्रे यज्ञेनेजे तदनुकृत्येमाः प्रजा यजन्ते ŚatBr. I.v. 1.7; दिलीपरघुरामाणां चरितम् ··· अनुकृत्य प्रजानां यो जगाम प्रियतां विभुः EI. xxii. 124.16; (रामभाधवौ) वृषायमाणौ नर्दन्तौ युयुधाते परस्परम्। अनुकृत्य रुतैर्जन्तूंश्चेरतुः प्राकृतौ यथा BhāgP. x. 11.40; हंसोऽपि ··· सुदत्याः पुरश्चार चलन् बभासे। गतिमेतदीयामसेऽनुकृत्योपहसन् NaiṣC. 3.10; **2** having assumed अहिर्बुध्नावतरनिधानमाकारमनुकृत्य स विद्याधरः समस्तमपि नगरं क्षोभयामास YaśasCam. ii. 300.22; **3** having repeated, having copied किमपि कान्तभुजान्तरवर्तिनी कृतवती यदियं कलभाषिणी। तदनुकृत्य गिरा गुरुसंनिधौ ह्रियमनीयत सारिकया वधूः ŚārṅgaPa. 3749; Subhāṣi. 2162; महामन्त्रस्य ··· बीजवर्णसमुदायमयाः बहवः संकेताः, ते अतिरहस्यत्वात् स्फुटमनुकृत्य वक्तुमयोग्या एव Bhāsk. i. 264.14 (*on* i.5.14); **4** having referred to, regarding ये द्वे रूपे प्रत्यभिज्ञायां ते अनुकृत्य दर्शयति भात इति Bhāsk. i. 36.18 (*on* i.1.1); तत्रान्वयव्याप्तिमनुकृत्याह यो यावति इति Bhāsk. i. 68.20 (*on* i. 1.3); i. 178.15 (*on* i. 4.6); योजनामेवानुकृत्य दर्शयति व्याचष्टे च योऽहमिति Bhāsk. i. 325.12 (*on* i. 6.6)

अनुकृत्य (anu-kṛtya) *adj.* worthy to be followed, fit to be imitated नूनं सद्यःफलानि नीतिशास्त्राणि यत् त्वयानुकृत्येनानुप्रविश्यारिमर्दनः सपरिजनो निःशेषितः PañcT.(Kos.) 3.259(1) (201.22)

अनुकृन्तत् (anu-kṛntat) *adj.* piercing, killing निजघ्नुस्ते महेष्वासाः सर्वास्ताश्चितिः शरैः। आ गर्भादनुकृन्तन्तश्चेरुश्चैव वसुंधराम् MahāBhā. i. 169.18; क्षत्रियाश्च भृगून्सर्वानन्वधिष्यन्ति नराधिप। आ गर्भादनुकृन्तन्तः MahāBhā. xiii. 56.3; DevīBhāP. vi. 16.24.

अनुकृन्तन (anu-kṛntana) *n.* piercing, destruction इन्द्रवज्र इति प्रोक्तं मर्मजह्वानुकीर्त(?कृन्त)नम्। तद्ध्यानबलयोगेन धारणाभिर्निकृन्तयेत् Kṣuri-U. 11.

अनुकृप् (anu-kṛp-) vi. Ā. **I** to long for या व्युपुर्याश्च नूनं व्युच्छान्। अनु पूर्वाः कृपते वावशाना: ṚV. i. 113.10 (*but* Sāy. समर्था भवति); **II** to cling to अनु त्वा रोदसी उभे क्रक्षमाणमकृपेताम्। इन्द्र ṚV. viii. 76.11; AV. xx. 42.2; *cf.* अनुकृप्.

अनुकृपा (anu-kṛpā) *f.* compassion, sympathy, condolence; *cf.* अनुकृपाय.

अनुकृपाय (anukṛpā-ya-) *denom.* to be compassionate, to sympathise, to condole with सुरभिः प्रारुदत्किल। गवां माता पुरा तात तामिन्द्रोऽन्वकृपायत MahāBhā. iii. 10.7; द्विजाः··· । धर्मोऽयमिति मन्वाना ब्रह्मचर्ये व्यवस्थिताः। त्यक्त्वा गृहान्पितृंश्चैव तानिन्द्रोऽन्वकृपायत MahāBhā. xii. 11.3.

अनुकृश (anu-kṛśa) *adj.* gradually slim or lean स व्रतम् अचरत्। सोऽनुकृशो भवति। तस्माद् अनुकृशो व्रतचारी भवति AV.(P.) xvii. 28.3.

अनुकृष् (anu-kṛṣ-) I. U. **1A** to carry on, to continue सः··· गृहस्थधर्मान् प्रयुञ्जान इमानि व्रतान्यनुकर्षेत् GautDS. i. 9.1; **1B** to continue (for a longer time), to prolong (पदं) लक्षणसंयुक्तं यदा वर्णोऽनुकर्षति। तदा वर्णस्य निष्पत्तिर्ज्ञेया स्वरसमुद्भवा NāṭyaŚā. 29.18; **1C** to carry over or continue (a word or phrase from the preceding context to the following) अनुवृत्तेर्हेतुत्वादिति हेतुमनुकर्षति Kiraṇā. 24.11; द्वितीयतुशब्देन वत्सरोत्तरं प्रतिसंवत्सरं वर्षे वर्षे चकारेण मृताहनीत्यनुकर्षति VīraMi. 319.7 (*on* 1.256); (pass.) **I** (a word or phrase) to be carried over or continued (from the preceding context to the following) यदि ··· तन्निर्देशः प्रतिज्ञेत्युच्यते सर्वतन्त्रसिद्धान्तोऽपि प्रकृतत्वात् तच्छब्देनानुकृष्येत NyāyVār. 115.5 (*on* i.1.33); योऽयमात्मविषयः प्रश्नः ··· स एवायम् अन्यत्र धर्मादन्यत्राधर्मात् इति पुनरनुकृष्यते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 236.5 (*on* i. 4.6); नेति पूर्वसूत्राच्चशब्देनानुकृष्यते BrahmSūBh.(Bhā.) 45.3 (*on* i. 2.20); Bhām. 196.21 (*on* i. 3.4); VedāntDī. 18.17 (*on* i. 1.13); यम च परिवेषणे। चकारेण मितिदित्यनुकृष्यते। यमयति। यनयांचकार DhātuPra. 10.87 (135.14); SmṛtiCan. vi. 50.14; CaturCin. ii(1). 1062.8; अपिपदेन स्मरन्तीत्यनुकृष्यते TattvPrakā. 143B.4 (*on* iii. 1.16); NyāySu.(Ja.) 230B.4 (*on* ii. 1.1); 390A.9 (*on* ii. 2.7); चकारेण संख्यानुकृष्यते Prasā. i. 485.8; LaŚabdeŚe. i. 91.8; ii. 218.4; **II** (a word or phrase) to be carried over or continued (from the following context to the preceding) उत्तरसूत्रस्थं संज्ञाग्रहणमिहानुकृष्यते Prasā. i. 882.21; **2** to drag कामधेनुं वसिष्ठोऽपि यदा न त्यजते मुनिः। तदास्य शबलां राम विश्वामित्रोऽन्वकर्षत Rāmā. i. 53.1; बालां सवाष्पविलोचनामयमभिपतन् ··· बलादनुकर्षति ŚṛṅgāSar. 45; (pass.) to be dragged (बाला लाङ्गूलमाश्रिताः) पृथिव्यां चानुकृष्यन्ते Rāmā. vi. 18.3; सैषा महतो वंशस्तम्बाल्लघ्वानुकृष्यते MahāBh. i. 21.28 (*on* ŚivSū.(Gr.) 2); रज्ज्वायसा वा बद्धं काष्ठमनुकृष्यते तद्वदनुकृष्यते चकारेण MahāBh. i. 119.11 (*on* i. 1.49)

अनुकृष्ट (anu-kṛṣṭa) *adj.* [*f.* -ā] **I** (word or phrase) carried over (from the preceding context to the following) प्रथमानास्त्वशस्तौ विपाकस्तेहेतू पूर्वोक्तौ। चशब्देनानुकृष्टौ Sphuṭā. ii. 164.17 (*on* 2.60); चानुकृष्टमुत्तरत्र नानुवर्तते SaraKaṇṭhā.(Gr) i. 2.68; चानुकृष्टं नोत्तरम्। चकारेणानुकृष्टमुत्तरत्र नाभिसंबध्यते PariVṛ.(St.) 92.12; मनुना ह्यसगोत्रा च या पितुरिति चकारात् असपिण्डा चेत्यनुकृष्टम् ManvaVi. 279.25 (*on* 3.5); **II** attracted बभूम(व) कीर्तिवर्म्मा परदारनिवृत्तचित्तवृत्तेरपि धीर्यस्य रिपुश्रियानुकृष्टा। रणपराक्कमलब्धजयश्रिया EI. vi. 5.5; भूपतिः ··· अनेकश्रीमुखपरम्परानुकृष्टमेनमात्मसादकरोद् AvantiKa. 10.15.

अनुकृष्टत्व (anukṛṣṭa-tva) *n.* the state of being carried over (from the preceding context to the following) पूजायाम् इत्यस्य पूर्वत्र चानुकृष्टत्वादनधिकारे सिद्धे शेषवचनं विस्पष्टार्थम् KāśiVṛ. *on* viii. 1.41.

अनुकृष्टवारिदम् (anukṛṣṭavāridam) *adv.* in a manner in which the clouds were dragged along युधि द्विपा रामशरेण दारिताः ···। यतो धरण्यामनुकृष्टवारिदं दिवः पतन्तो रुरुजुः स्वसैनिकान् JānaHa. 5.29.

अनुकृष्टि (anu-kṛṣṭi) *f.* [listed in the *kalyāṇyādi gaṇa*, JaineVyā. iii. 1.115] continuation or carrying over (from the preceding context to the following) गृहस्वामीत्यादौ स्वामीश्वर — इत्यादिना सामान्यविहिताया एव षष्ठ्याश्चकारेणानुकृष्टिरेवेति समासः Prasā. i. 501.18.

अनुकृष्ण (anukṛṣṇa) *m.* name of an *adhvaryu* priest of the Caraka branch of the Kṛṣṇa-Yajurveda एते द्विजर्षयः प्रोक्ताश्चरकाध्वर्यवः।··· अनुकृष्णस्तथायुश्च BrahmāṇḍP. i. 33.13.

अनुकृष्णम् (anukṛṣṇam) *adv.* towards Kṛṣṇa इत्याकर्ण्य विभोर्वाचं सोऽनुकृष्णमधावत PāṇḍaC. 17.169.

अनुकृष्य (anukṛṣ-ya) *ger.* **1** having considered, having referred

to प्राणव्रतमतिवादित्वमनुकृष्य, अपरित्यज्यैव प्राणं सत्यादिपरंपरया भूमानमवतारयन्, प्राणमेव भूमानं मन्यते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 153.17 (*on* i. 3.8); तद्देशकालमनुकृष्य स इत्यनेन नायं पदार्थमुपढौकयते हि नैतद् SaṁkṣeŚā. 1.150 (i. 124. 13); व्यस्तोपासनं व्यावर्त्य समस्तोपासनत्वमेवानुकृष्य सः ··· सर्वमात्मस्वप्नमत्ति BrahmSūBh.(Bhā.) 198.13 (*on* iii. 3.57); VedāntKau. 349.16 (*on* iii. 3.55); सर्वत्र हि ब्रह्मानुकृष्य प्रतिपादते ŚrutaPra. ii. 449.16 (*on* iii. 2. 29); अवतारिकया तदेव सद्रूपं ब्रह्मानुकृष्य ··· पश्यामः श्लोकः कथमस्कारणपरः स्यात् ŚivārkaMaDī. i. 531.33 (*on* i. 4.15); **2** having carried over or continued (*from the preceding context to the following*) ज्योतिष्टोमस्य प्रक्रान्तत्वादनेनेति तदनुवादाज्ज्योतिरिति प्रातिपदिकमात्रं पठित्वा एतेनेत्यनुकृष्य कर्मसामानाधिकरण्येन कर्मनामध्यवस्थापनाद् Bhām. 580.2 (*on* iii. 3.1); सूत्रं चैवं पूर्वसूत्रादिविः कविदिति पदद्वयमनुकृष्य यथाभाष्यं योज्यम् NyāySu.(So.) 81.25 (*on* i. 2.24); 64.14 (*on* i. 2.14); भाष्ये च वक्ष्यमाणं दूषणमनुकृष्य व्याख्यातम् ŚrutaPra. ii. 322.13 (*on* ii. 2.38)

अनुकृष्यमाण (anu-kṛṣyamāṇa) *adj.* [*f.* -ā] **1** who is being dragged परित्रायतामनेन राक्षसकवलेनानुकृष्यमाणामरण्ये स्त्रियम् MahāvīC. 5.26 (11); **2** which is being continued or carried over प्राणविषयमेव चातिवादित्वमुत्तरत्रानुकृष्यमाणं पश्यामः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 155.18 (*on* i. 3.8); पूर्वप्रश्नगतमेवार्थम् उत्तरत्रानुकृष्यमाणं दर्शयति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 676.14 (*on* iii. 3.36)

अनुकॄ (anu-kṝ-) VI. P. **A** to scatter along, to strew यास्ते धाना अनुकिरामि तिलमिश्राः AV. xviii. 4. 43; (pass.) to be scattered तामापतन्तीं (शक्तिं भीष्मः) सहसा द्विधा चिच्छेद भारत। क्षुरप्राभ्यां सुतीक्ष्णाभ्यां सान्वकीर्यत भूतले MahāBhā. vi. 100. 34; ते तु चापबलोद्भूताः शातकुम्भविभूषिताः। अजस्रमन्वकीर्यन्त शराः पार्थरथं प्रति MahāBhā. vii. 114.28; vii. 164.81; (क्षितिभुग्भिः) सिंहक्ष्वेडशरध्वादयः। वसुधामन्वकीर्यन्त BrahmāṇḍP. ii. 26.31; **B** (pass.) to be filled with वणिग्मिश्रश्च (v. l. न्व)कीर्यन्त नगराण्यथ शिल्पिभिः MahāBhā. i. 102. 4.

अनुकृत् (anu-kṛt-) X. U. [P. vii. 1. 101] **1** to mention एकपिण्डे द्वावनुकीर्तयेत्परिग्रहीतारं चोत्पादयितारम् MānŚS. 249. 8; अग्निं मेनेऽदितिं त्वेव (कुत्से चेह च) शौनकः। ऋषिरत्र प्रसङ्गाद्वा दर्शनाद्वानुकीर्तयेद् BṛDe. 4. 19; वाचापि पुरुषानन्यान्सुव्रता (गान्धारी) नान्वकीर्तयद् MahāBhā. i. 103.17; न चानुकीर्तये दत्त्वा अयाच्यमर्थं न च संश्रणोमि MahāBhā. iii. App. I. 21(54); v. 430*; (हनूमान्) वैदेह्या यानि चाङ्गेषु तदा रामोऽन्वकीर्तयद्। तान्याभरणजालानि गात्रशोभीन्यलक्षयत् Rāmā. v. 13. 39; v. 13. 41; विशेषतोऽनिष्टफलानि यानि (लक्षणानि) समासतस्तान्यनुकीर्तयामि BṛSam. 70. 15; यथानुकीर्तयन्त्येतच्छ्रेयस्कामा द्विजातयः। ··· दुःस्वप्नाद्युदसान्तये BhāgP. viii. 4.15; पौनरुक्त्यपरिहाराय वृत्तवर्तिष्यमाणे अनुकीर्तयति NyāyVārPari. 747.11; (pass.) to be mentioned विधाप्रकरणे समाम्नानात् ··· सर्वप्राणिसाधारण एव स्वापादयोऽनुकीर्त्यन्ते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 806.1 (*on* iv. 2.7); अनेन सूत्रेण ··· 'अथ विशेषलक्षणम्' इतिवत्सुखग्रहणार्थमनुकीर्त्यते ŚāstrDī. 35.13 (*on* i. 1.3); यादवाश्च यदोर्जाता बहुत्वान्नानुकीर्त्यते (? न्ते) BallāC. 55.14; **2** to narrate दिशामभिजयं ब्रह्मन् विस्तरेणानुकीर्तय MahāBhā. ii. 23.11; भरतर्षेरिदमनघं सुचरितमनुकीर्तयेत PadmP.(Ra.) 87. 17; यद्यद्विधत्ते भगवान् ···। तानि मे श्रद्दधानस्य कीर्तनान्यनुकीर्तय BhāgP. iii. 25. 3; मन्वन्तराणि सर्वाणि विस्तरेणानुकीर्तय ŚivaP. v. 34. 1 (444B. 4); गोपालस्य परात्मनः। सहस्रं नाम दिव्यानामशेषेणानुकीर्तय PañcaRā.(Nā.) iv. 8.3; (pass.) to be narrated आधिक्यम् ··· लिङ्गेऽस्मिन्नानुपूर्व्येण विस्तरेणानुकीर्त्यते LiṅgaP. i. 2.55; **3** to praise नानाकर्मसु युक्तानां बहुकर्मोपजीविनाम्। धर्मज्ञानां सतां तेषां नित्यमेवानुकीर्तयेद् MahāBhā. xiii. 33.13; तं पशुं कुष्णाति शोधयति विक्रीणीते पचति खादयत्यनुकीर्तयति वा AbhidhKoBh. 239.17 (*on* 4. 68); यावद् तत् परस्वं विभजते विक्रीणीते गोपायति अनुकीर्तयति Sphuṭā. iv. 71.20 (*on* 4.68); **4** to repeat after, to relate after इमां स्तुतिं भक्तिपरा नरोत्तमा भवद्भिरुक्तामनुकीर्तयन्ति VāmaP. 56.65; **5** (pass.) to be declared, to be called स (आचार्यः) यदा बुध्यते तत्त्वं तदा मुक्तोऽनुकीर्त्यते PañcaRā.(Ha.) i. 4.3; **6** (pass.) to be recited ब्राह्मणोक्तार्थदार्ढ्याय श्लोको मन्त्रोऽनुकीर्त्यते BṛĀraUBhVā. i. 5.376.

अनुक्लृप् (anu-klp-) I. Ā. [DhātuPā. 1. 799; 1.808; P. viii. 2.18] **A** to think अथाहो विद्वांसः। क्षेत्रज्ञोऽनुकल्पते Nir. 14.10 (232.3); **B** to be subordinate द्विविधपुत्रार्थविवाहे सर्वेण मुख्येति तत्र एव मुख्यो नानुकल्पते BālamBha. i. 200.8 (*on* 1.57)

अनुक्लृप् (anu-klp-) X. U. [DhātuPā. 10. 208; P. viii. 2.18] **AI** to prepare, to arrange, to make fit, to frame प्रवीयन्तां स्त्रियो गावो विष्णुर्योनिमनुकल्पयाति AV.(P.) v. 15. 4; क्षौममहतं वासः प्रदक्षिणं परिधाय ··· नीवीमनुकल्पयते VaikhāŚS. 12.6; एतेष्वेव स्थानव्यूहेष्वृतुच्छन्दःस्तोमपृष्ठस्य भक्तिशेषमनुकल्पयीत Nir. 7.11 (138.1); **AII** to transfer (the *sāman* to a different verse or verses), to substitute (something in place of something else) अन्तरिक्षस्य लोकेऽश्वा वैरूपमनुकल्पयेन्महावैष्टम्भं वा Kṣudra. 91: 92; 124C; तृतीयादह उद्धृत्य त्रिणिधनं त्वाष्ट्रीसामैडं त्वाष्ट्रीसाम तस्य स्थानेऽनुकल्पयेत Kṣudra. 127; अथैकतृचमाहृत्यान्यस्य स्थानेऽनुकल्पयेत् Kṣudra. 144; असंवाराय षोडशिस्तोत्रीये वसिष्ठस्य प्रियमनुकल्पयेत् NidāSū. 67.20 (4. 3); 81.12 (5. 2); 108.17 (6. 10): नवमेऽहनि दीर्घतमसोऽर्कमनुकल्पयन्त्येके NidāSū. 159. 21 (9. 5); 160. 8 (9. 6); 174.9 (10. 1): तथा सतां शाट्यायनिनः षडहविभक्तीरनुकल्पयन्ति LāṭyāŚS. iv. 5.18; DrāhyŚS. viii. 1.15; अभीवर्तैकाख्ये बृहतीष्वनुकल्पयेत् LāṭyāŚS. iv. 6.9; DrāhyŚS. viii. 2.9; **AIII** to put (faith in) एवमुक्ता तदा सा तु सुरसा कामरूपिणी (v. l. न श्रद्धामन्वकल्पयत्) Rāmā. v. 56.27; **B** (pass.) **BI** to be considered as यदि वां मत्प्रियं कार्यम् ···। तद्वने मम गेहे च ममत्वमनुकल्प्यताम् MārkP. 23. 83; **BII** to be indicated अनुक्लृप्तिर्लक्षणम् अनुकल्प्यते ज्ञाप्यतेऽनेनेति व्युत्पत्त्या Upask. 97.4 (*on* ii. 1. 22)

अनुक्लृप्त (anu-klpta) *adj.* [*f.* -ā] (*sāman*) transferred (to a different verse), (*sāman*) substituted (for another *sāman*) तस्य कल्पस्तृतीयस्याह्नो वैरूपं मध्यंदिने बृहत्स्थानेऽनुक्लृप्तम् ··· पञ्चमस्याह्नः शक्वर्यो मध्यंदिने बृहत्स्थानेऽनुक्लृप्ताः Kṣudra. 107; अथ वैतानुकल्पयन्ति बृहत्यां वानुक्लृप्तं मन्यमानाः NidāSū. 159.25 (9.5)

अनुक्लृप्ति (anu-klpti) *f.* inferential mark, indicatory mark अनुक्लृप्तिर्लक्षणम् अनुकल्प्यते ज्ञाप्यतेऽनेनेति व्युत्पत्त्या, कारणान्तरस्य असमवायिकारणस्य वानुक्लृप्तिर्लक्षणं तद्विषयेत् Upask. 97. 4 (*on* ii. 1.22)

अनुकोटिक (anukoṭika) *n.* name of an intermediate *lupā* मध्यं च मध्यकर्णं चाप्यकर्णमनुकोटिकम्। कोटिरित्येवमुच्यन्ते पञ्च वर्णलुपाः MayaMa. 18.30.

अनुकोटिशस् (anukoṭi-śas) *ind.* in crores विपुला विकल्पाः संकीर्णाश्चानुकोटिशः काव्येषु दृश्यन्ते MṛtaSaṁ. 120. 1 (*on* 5.19)

अनुकोशा (anukośā) *f.* name of Vimuci's wife दास्यामे तु विप्रोऽभूद्विमुचिस्तस्य भामिनी। अनुकोशा PadmP.(Ra.) 30. 116.

अनुकौशिकि (anukauśiki) *adv.* on (the bank of) the river Kauśikī अनुकौशिकि कौशिकाश्रमं तदनु प्रापतुरग्रगामिना। मुनिना समम् (राघवौ) Rāgh. 3.28.

अनुकौशिकीतीरम् (anukauśikītīram) *adv.* along the bank of the river Kauśikī पुरस्तादनुकौशिकीतीरमालोकय AnargharĀ. 2.26(1)

अनुक्त (an-ukta) *adj.* [*f.* -ā] [enumerated in *kāṣṭhādi gaṇa*, GaṇPā. 49.10] **1** (words) unuttered, not spoken, not recited **2AI** not expressly stated, not declared, not mentioned, not laid down, not enumerated, not described, not specified **II** not to be described, indescribable **B** not replied, not answered **3A** not spoken (ill of) **B** not addressed (with a curse) **4A** not told, not asked for, not ordered, not requested **B** not assigned, not entrusted **5A** not conveyed (by grammatical elements) **B** (case-relation or *kāraka*) not expressed (by finite verb-endings, primary suffixes, secondary suffixes and Cpds); **1** (words) unuttered, not spoken, not recited एवं समा अनुक्तानां वषट्कारा भवन्ति KauṣīBr. 16. 6 (72.2); अनुक्तायां साविर्त्र्यां प्राश्नीयात् BaudhGS. ii. 5.43; न चैवोक्ता न चानुक्ता हीनतः परुषा गिरः। भारताः प्रतिजल्पन्ति सदा तूत्तमपूरुषाः MahāBhā. ii. 64.8; लेख्यकश्चेदुक्तं न लिखति अनुक्तं लिखति ··· पूर्वमस्मै साहसदण्डं कुर्याद् ArthŚā. ii. 161.8 (4.9); अनुक्तं श्रूयते यच्च नाट्यधर्मा तु सा आसन्नोक्तं च यद्वाक्यं न शृण्वन्ति परस्परम्। स्मृता NāṭyaŚā. 13.76; सा तु परिहासार्थमिदमन्योक्तमिति चानुक्तमपि ब्रूयाद् KāmSū. 202.24 (3.2); तत्रोक्तानुक्तयोर्वादे विशेषेण संगतिः ŚlokaVār. 7.15 (850.3); TantrVā. 62.5 (*on* i. 2.43); अनुदार्थं कथं पथं पुराणज्ञो वदिष्यति। अनुक्तो न श्रुतः सम्यक्श्रोतॄनामिति निश्चयः PadmP. iv. 100.102; न हि आनय इत्येतावत्युक्ते गामित्यनुक्ते प्रत्यक्षप्रतिपत्तेऽपि गवि गवा सहानयनमन्वीयते ŚāstrDī. 82.14 (*on* i. 1. 5); प्रत्यक्षेऽपि परोक्षे कृतमकृतं कथितमप्यनुक्तं च। यः कुरुते निर्विकृतिः स परं पुंसां मयस्थानम् KalāVi. 9.50; पश्चाद्विहायाते अन्यधारिणा कृष्णवीरेण किमनुक्तमासीद् RukmiHa. 1.12(2); स्तुतिं च सः। अनुक्तानापविद्धहेतोखाधायिनीं व्यधात् PrabhāC. 187.18; किं ब्रवीमीति यत्राद्ये विना पात्रं प्रयुज्यते। कृत्वेवानुक्तमप्यर्थं तत्स्यादाकाशभाषितम् SāhiDa. 329.16; KandaCū. iii. 2.26; न हि प्रामाणिकेन भवता कदापि परेणानुक्तं किंचिदुच्यते RasGaṅ. 301.6; **2AI** not expressly stated, not declared, not mentioned, not laid down, not enumerated, not described, not specified यदनुक्तं भवेद् किंचित्तदत्र परिकीर्तितम् ŚivU. 7.133; अनुक्तं च KātyŚS. xix. 7.13; विशेषेऽनुक्ते सूत्रेण होतव्यम् ··· प्रायश्चित्तेऽनुक्ते वैष्णवं प्रायश्चित्तम् VaikhāGS. 6. 1;

अन्येष्वप्यनुक्तेषु घोरेषूपस्थितेषु च। कुर्युः शान्तिम् AVPari. 69(4).3; सर्वास्मिन्ड-भोऽनुक्ता आग्नेय्यः VājaS.(Pariśiṣṭa.) 14A.16; रहस्यास्तु देवता अनुक्ताः, ता ऐन्द्र्यः Naigeyānukramaṇi 1.589; पुरातने … अनुक्तं समोप्य च। ऋक्तन्त्रेण तु गृह्यन्ते (पदानि) SVSaptaLa. 25; न हि सन्ति तानि पदानि येषां पदानामनुक्तः समासः MahāBh. i. 419.3 (on ii. 2.23); i. 439.3 (on ii 3.1); नानुक्तेऽन्यार्थदर्शनं परार्थत्वात् MīmāSū. iv. 4.33; vi. 2.5; अनुक्तस्यार्थापत्तेः NyāySū. v. 1.22; यचान्यदपि किंचित् स्यादनुक्तमिह पूजितम्। वृत्तं तदपि चात्रेयः सदैवाभ्यनुमन्यते CaraS. i. 8.34 (1941 Ed.); i. 20.12 (1941 Ed.); अतोऽनुक्तेषु या नारी समभिध्याति दौर्हृदम् SuśruS. iii. 3.28; BhāvPra.(Bhā.) 3.304; तेष्वनुक्तेषु चान्येषु वायोः स्वरूपमुच्यते KāśyaS. 42B.43; 91B.4; अनुक्तानां (अर्थानाम्) द्विगुणा (वृद्धिः) ViṣṇuSm. 6.17; अनुक्तमप्यूहति पण्डितो जनः परेङ्गितज्ञानफला हि बुद्धयः ŚatTrayī. 427; PañcT. 1.18 (22.3); Hitopa. 2.43; Pañcā. 7.14; ŚārṅgaPa. 200; KumāPraPra. 56.12; Vetā-Pañ (Śi.) 8.28; प्रायश्चित्तानि …। उक्तानुक्तानि सर्वाणि ज्ञातव्यानि द्विजातिभिः BṛParāSm. 8.338; तदेतन्निःशेषनार्थं दत्तकशासनादुक्तम्। अनुक्तं च लोकतः शीलयेत् पुरुषप्रकृतितश्च KāmSū. 322.20 (6.2); न तत्परिहार्यं यतो विवक्षितमनुक्त-मनुतापं जनयति Śāk. 3.21(9); गुणा अनुक्ता अपि ते स्वयं यान्ति प्रकाशताम् Tantrākhyā. 57.25; PañcT. 2.13 (197.3); उक्तानामप्यनुक्तानां शृणु नारद लक्षणम्। सामान्यं येन सिद्धिः स्यादीप्सितार्थस्य मन्त्रिणः AhirbuS. 29.78; 47.64; न पश्वादीनामङ्गेनोक्तेनानुक्तेन वा किंचित्प्रयोजनमस्ति, यज्ञाङ्गेन हविषेनेन प्रयोजनम् ŚābaBh. 1203.15 (on iv. 1.11); ṬupT. 7.20 (on iv. 1.11); ŚābaBh. 1380.14 (on vi. 1.36); फलकामोऽनुक्तेऽपि शब्देनात्मन एव फलं कामयते न परस्य ŚābaBh. 1393.19 (on vi. 2.6); अत्रानुक्तं (छन्दः) गाथा Chandaḥ-Sū. 8.1; Chandonu. 7.73; VākyaPa. 2.315; मानक्रियायां युक्तायामनुक्ते मानकर्तरि। मानकृद्यजमान(नः) स्यात् GobhiSm. 1.79; चकारोऽनुक्तसमुच्चयार्थः KāśiVṛ. on ii. 4.18; वचने चास्य कथमभावोऽनुक्तः। अथाभावमेव नेच्छत्, तेनावचनम् PramāVāSvopVṛ. 16.15; भगवन्ननुक्तेष्वपि शरीरादिषु साधूनां स्वामिनः एव प्रणयिनः HarṣaC. 159.6; पञ्चदशात्रानुक्तान्येकोऽभिजिदुक्त ऋक्षभोगोऽस्य BrāhmSphuSi. 14.49; तेषु तेष्वनुक्तेषु … विकारेष्विमान्येव दोषादोषाणामात्मलिङ्गानि AṣṭāSaṁ. i. 108.19 (1.20); सर्गबन्धाद्यनुक्तत्वादनुक्तः पद्यविस्तरः Kāvyāda. 1.13; 2.96; Kāvyālaṅ.(Bh.) 5.45; अनुक्तमत्र यत्किंचित् प्राग्वत्तत् सर्वमाचरेत् PāraS. 15.267; तस्मादिष्यनुवादित्वं नानुक्ते लक्षणे भवेत् ŚlokaVār. 4.16 (137.6); 5(15).8 (641.2); अनुक्तो हि स सन्नर्थवादादेव विधिः कल्प्येत TantrVā. 21.7 (on i. 2.7); 264.15 (on i. 3.26); 322.4 (on i. 4.2); एतन्नानुक्ते न्याये स्यात् ṬupT. 106.24 (on vi. 2.5); अनुक्ता अप्यन्याः त्वग्रहनादिदेवताः द्रष्टव्याः ChāndoUBh. 23.6 (on i. 2.6); 122.12 (on ii. 23.1); अन्नादिविषयाणि चोपासनान्यनुक्तानीत्यतः इदमारभ्यते TaiUBh. 282.8 (on 3.1); अनुक्तानामपि यौवनादिसमस्तविक्रियाणां प्रतिषेधः GītāBh.(Śaṅ.) 33.15 (on 2.20); ViṣṇuSaBh. 2.2 (on 1); अनुक्ता ये तद्धिताः…तेषामपि परिग्रहो यथा स्यात् Nyās. i. 870.2 (on iv. 1.76); द्रव्याणि … अनुक्तान्यधिकतरगुणानि … वक्तुं शक्नोति नान्यः KalyāKā. 10.24; यत्सत्यं वालिनः सूनुरनुक्तोऽपि प्रतीयसे RāmC. 11.62; सर्वं द्रव्यगुणकर्मादि सक्तिकारणमनुक्तं स्यात् NyāyMañ. ii. 56.12; LakṣmīT. 38.53; भूगृहोपलब्धये। प्रतिपदे तपोऽनुक्तं सावशेषोक्तिकारणात् TaiUBhāVā. 197.19(3); तृतीये किंचिदनुक्तमेव तत्संबद्धं वक्ष्यामः ManuBh. i. 176.3 (on 2.189); i. 185.7 (on 2.209); अनुक्तः शेषः MṛtaSaṁ. 14.9 (on 2.12); YaśasCam. ii. 414.14; अनुक्तेष्वङ्गमूलाभ्यामर्ध्य संसाधयेत्तथा TantrRā. 11.24; 34.7; कुर्याद्वादशगण्डूषाननुक्ते दन्तधावने SkandP. ii(4). 5.15; अनुक्तमपि दोषाणां लिङ्गैर्व्याधिमुपाचरेत् SiddhYo. 1.7; BhāvPra.(Bhā.) 6(1).23; आचार्याणां मतमनुक्तमपि ज्ञेयम् JayaMa. 49.14 (on 1.4); NayaVi. 8.3 (on i. 1.1); चक्रवर्तीत्यनुक्तोऽपि चिह्नैस्त्वमनुमीयसे NavaSāC. 11.42; BhaviP. 276A.15 (i. 186.14); नराणां शतशः सन्ति यातनास्थानभूमयः। सहस्रशोऽपि देवर्षे उक्तानुक्तास्तथापि हि DevīBhāP. viii. 23.28; उक्तमनुक्तं वा रोगम् …। सर्वं प्रशमयति … जपः GaṇeP. i. 46.192; अनुक्तोऽपि सूर्यलक्षणोऽर्थः प्रकटमुपलभ्यते SaraKaṇṭhā. 74.8; 295.8; 732.11; अत्रैकारेण हस्तप्रयोगमनुक्तं निरूपयति AbhinBhā. i. 144.16 (on 4.189); iv. 5.11 (on 28.8); DarpDa. 2.6; अनुक्तेषु केषु केषु च भावेषु मया … चिन्त्योऽसि GītāBh.(Rā.) 518.2 (on 10.17); अवश्यवक्तव्यमनुक्तं यत्र KāvyPra. 356.7; 716.2; अनुक्तानामप्येवं-प्रकाराणां वृक्षपत्रभङ्गान् भोजयेत् Hastyāyur. 161.18 (2.4); उक्तानुक्तं च यत्किंचित् प्रमादाद्यदि संभवेत् VāstuVi. 6.23; 40.24; IśānŚiPa. ii. 13.100; काडेऽनुक्ते प्रभातं स्यात् ŚārṅgaS. i. 1.47; ii. 6.22; शेषाणामप्यनुक्तानां वृत्तानाम् … विनियोगो न दर्शितः SuvṛTi. 3.24; अनुक्तयोरपि शब्दार्थयोः प्रतिपत्तिः प्रसादः Kāvyānu.(He.) 234.11; SāhiSā. 2.86; अनुक्तोऽपि छन्दोदोषश्चकास्ति Candrā. 2.17; अनुक्तमपीच्छाविषयीकृतं साध्यं भवतीति किं स्म प्रस्मरति भवान् PramāMI. 42.17 (on i. 2.12); अनुक्तानां च सर्वेषां घोराघाः सुखदाः स्मृताः NāraS. 11.2; शुभानि कार्याणि चरस्थिराणि चोक्तान्यनुक्तान्यपि यानि तानि। सिद्धिं प्रयान्त्याशु … नागतिथौ VasiS. 12.9; दोषाभावाः …। अनुक्ता अपि न ग्राह्या महातात्पर्य-शक्तितः AnuVyā. 62B.11 (on 3.4); सरूपा धातवः केचिदनुक्ता अपि सन्ति DaivaVyā. 200; DhātuPra. 1.901 (65.19); 10.381 (153.15); अननुज्ञातमहाभोगविषये लाभहानिरनेनानुक्ता स्यात् SmṛtiCan. iv. 324.18; ii. 244.19; iv. 425.8; कौपीनं तत्परिधानाधिकारित्वेनानुक्तो गृहस्थादिस्तन्नात्रधृङ् नग्नः Catur-Cin. iii(1). 369.18; समन्वयप्रकारेण सर्वे उक्ता अनुक्ताः वेदान्ताः ब्रह्मपरत्वेन व्याख्याताः VedāntKau. 146.7 (on i. 4.28); 176.17 (on ii. 1.35); प्रतिवाद्युक्तमेव हि दूषणस्य विषयः न तु तदभिप्रेतमप्यनुक्तम् NyāyPari. 263.2; NyāySu.(So.) 26.31 (on i. 2.7); अनुक्तं दुरुक्तं किमपि यदि भवेद् Subodhi. 110.15 (on 2.306); अनुक्तमप्यपेक्षितमन्यतो ग्राह्यम् PañcRāRa. 23.3; Rasa-Cin. 2.15 (11.25); स च एक उक्तेऽनुक्ते हेतौ पुनस्त्रिधा SāhiDa. 558.8; SarvaDaKau. 90.8; वत्स, त्वयानुक्तमपि दुःखं त्वयि ज्ञायते BhojPra. 47.26; उपसंहारो हि तत्रानुक्तानामन्यत्रोक्तानां गुणानां तत्र रूपेण ज्ञानमात्रम् AnuBh. 225.8 (on iii. 3.22); NītiMañ. 27; अनुक्तं भूतानामुत्पत्तिक्रमम् … कथयितुम् ManvaMu. 22.25 (on 1.74); चादनुक्तेऽपि PrakriKau. ii. 586.7; तथान्येष्वप्यनुक्तेष्वर्थेषूदाहार्यम् Prasā. i. 767.12; ii. 745.21; YuktiSneha. 137.27 (on i. 1.6); स्वभावाच्छिन्नते वाक्ये प्रारब्धे कार्यनिर्णये। अनुक्तं तत्र यो ब्रूयात्तदर्थात्स तु हीयते VyavaNi. 60.3; सांप्रतं तैः प्रकृत्यनुमानेऽनुक्तं विशेषमाह SāṁkhyaPraBh. 61.34 (on 1.135); आदिशब्देनानुक्तानां संग्रहः SiddhāBi. 77.7; VīraBhā. 1.96; Kuval. 61(36); याज्ञवल्क्येनाप्यनुक्तैरपि स्मृत्यन्तरोक्तैः कैश्चित् धर्मैः … शिष्याणां सामर्थ्यसूचनात् VīraMi. 7.6 (on 1.2); 379.11 (on 1.361); प्रागुक्ताः … उपमाया दोषाः, अनुक्ताश्च … अस्यामपि बोध्याः RasGaṅ. 269.19; 324.11; यथा इतरस्य जीवतः अनुक्तानि कार्म्यानि न ज्ञायन्ते MayūMāli. 671.19 (on x. 2.20); LalitāSaBh. 210.12 (on 256); 229.33 (on 296); बिन्दुरत्रानुक्तोऽपि … ज्ञेयः SetuBa. 28.13; स्वीकार्यम्, अनुक्तमप्याक्षेप्तव्यम् Bhāsk. i. 21.15 (on i. 1.1); AlaṅkāMañ. 82.16; सूत्रकृतानुक्तानामपि श्रीविद्यात्मनोपलक्षितानां मन्त्रादिविधानां गुरुपारंपर्यम् NityoNi. 49.2; संध्याविषये प्रागनुक्तं कथयन् BālamBha. i. 83.27 (on 1.24); अत्रानुक्ता गुणा दोषास्ते ज्ञेया लोकशास्त्रतः ŚukraNī. 4(5).332; **2Aii** not to be described, indescribable यदनुक्तमनिष्पन्दं दीपकं तेजसामपि AnnaU. 3.22; **2B** not replied, not answered ब्राह्मणश्चातिथिश्चैव अनुक्तो हि शपेत माम्। इति ध्यात्वा मुहूर्तं तु सीता वचनमब्रवीत् Rāmā. iii. 45.2; असौ विप्रो नोत्तरं प्रलपयत। ब्रह्महा पापकर्मेति मत्वा ब्राह्मणपुंगवः। अनुक्तोऽपि स धर्मेणुव्यधिस्तत्रैव तस्थिवान् VarāP. 37.18; **3A** not spoken (ill of) समावृत्ते भार्यामुपयच्छेत।… अनुक्तामगर्हिताम् ĀgniveGS. 1.6 (34.11); **3B** not addressed (with a curse) ननु मूर्धपाताहं चेदपराधं कृतवान्, अतः परेणानुक्तस्यापि पतेन्मूर्धा ChāndoUBh. 59.4 (on i. 8.6); **4A** not told, not asked for, not ordered, not requested ब्रह्मचारी … अनुक्तो यत्किंचित्कर्म नाचरेत्। अनुक्तोऽपि स्वाध्याय-नित्यकर्माण्याचरेत् VaikhāDS. i. 2.4-5; नानुक्ता गृहान्निर्गच्छेत् ŚaṅkhaLi-DS. 77; म्लेच्छाः स्वसंज्ञानियता नानुक्त इतरो जनः MahāBhā. viii. 30.80; अनुक्तोऽप्यत्रभवता भवत्या वचनादहम्। वने वत्स्यामि विजने Rāmā. ii. 16.49; तदवश्यं मया कार्यमृषीणां परिपालनम्। अनुक्तेनापि वैदेहि प्रतिज्ञाय तु किं पुनः Rāmā. iii. 9.19; vi. 15.13; सैन्यम् … उक्तमनुक्तं वा विलोपार्थं यदुत्तिष्ठति, तदौत्साहिकम् ArthŚā. iii. 54.4 (9.2); मधुश्च ते मन्मथ साहचर्या-दसावनुक्तोऽपि सहाय एव KumāSaṁ. 3.21; गाढं च मामनुपगुह्य मयाप्यनुक्तः। … दीर्घप्रवासमयि वत्स, कथं गतोऽसि VeṇīSaṁ. 6.518; (लोपामुद्रा) पूजोपकरणं सर्वमनुक्ता साधयेत्स्वयम् SkandP. iv. 4.15; यावच्चत्वारः पञ्च वा देवा अनुक्ता एव — केनाप्यप्रेरिता एव भाषणप्रवर्तनाय SthānT. 421B.8; जानेऽहं नरशार्दूल ह्यनुक्तोऽपि तवेङ्गितम् BṛBrahmaS. i. 3.50; हृदयज्ञोऽयं श्रीचैतन्यभगवतः तदनुक्तमेव महाप्रसादैरुत्तरचरित्रमितामुपस्पर्शति CaitaCan. 192.17(8); सत्पूरुषः खलु हिताचरणैरमन्दमानन्दयत्यखिललोकमनुक्त एव RasGaṅ. 453.4; BhāmiVi. 1.73; **4B** not assigned, not entrusted अनुक्तमपि प्रसाधितमहो कृत्यं स्वयुद्धयैव BhāvŚ. 52; कार्येष्वनुक्तेषु … साध्यन्त एव। किन्त्वनुक्तेषु सद्यः … कर्तुमुत्कण्ठितोऽस्मि Jīvān. 140.5; **5A** not conveyed (by grammatical elements) अनुक्तः न्यग्रोधार्थं इति कृत्वा न्यग्रोधशब्दः प्रयुज्यते MahāBh. i. 241.27 (on i. 2.64); i. 433.20 (on ii. 2.29); कथमनुक्तो यावतेदानीमेवोक्तमेकेनाप्यनेकाभिधानं भवति MahāBh. i. 242.1 (on i. 2.64); i. 423.3 (on ii. 2.24); i. 440.12 (on ii. 3.1); यत्स्योऽसौ गुणस्तस्यानुक्ता एकत्वादय इति कृत्वा प्रथमा भविष्यति MahāBh. i. 441.11 (on ii. 3.1); ii. 200.20 (on iv. 1.3); यत्र च समासेनानुक्ता वीप्सा भवति तत्र द्विर्वचनम् MahāBh. iii. 363.13 (on viii. 1.1); अनुक्ते तिङ्कृत्तद्धितैस्तृतीया करणे भवेत् AgniP. 350.25; PrakriKau. i. 385.1; इहानुक्तस्य कर्तुः प्रकान्तस्य निर्वहणात्र कारकप्रक्रमभङ्गः Ekāva. 6.3(41) (171.7); यत्र संख्यादयः प्रातिपदिकेनानुक्तास्तत्र स्वादिभिः संख्यादयोऽभिधीयन्ते

PariVṛ.(Sl.) 44.11; SiddhāKau. 133A.1 (*on* ii. 3.2); **5B** (case-relation or *kāraka*) not expressed (by finite verb-endings, primary suffixes, secondary suffixes and compounds) अनुक्ते JaineVyā. i. 4.1; कथं वानभिहितसूत्रेऽनुन्यासकृता लाघवार्थमनुक्त इति कर्तव्ये यदनभिहित इत्युच्यते तेनाभिमुख्येन नैरन्तर्येण यत्प्रतिपादितं तत्रायं प्रतिषेध इत्युक्तम् PariVṛ.(Sl.) 185.19; [unheard of, extraordinary, MW.]; *n.* omission एतस्यां सम्यगुक्तायां नानुक्तमवशिष्यते BṛĀraUBhVā. iii. 3 6; एवं वाक्यं विष्टरविष्टस्तमवोचद्यत्रानुक्तं नापि दुरुक्तं स मनोज्ञः RāghPāṇ.(Dha.) 13.15.

अनुक्तकतिपयपाप (anukta-katipayapāpa) *n.* some sins that are not mentioned न ह्यनुक्तकतिपयपापनिवृत्त्युक्तौ उक्तसर्वैहयनिवृत्तिसंवादसिद्धिः ŚrutaPra. iA. 68.6 (*on* i 1.1)

अनुक्तकथन (anukta-kathana) *n.* statement of what is not stated विक्षिप्तसंग्रहात् क्वापि क्वाप्युक्तस्योपपादनात्। अनुक्तकथनात् क्वापि सफलोऽयं श्रमो मम Nyāyāmṛ. 4A. 6.

अनुक्तकरण (anukta-karaṇa) *n.* doing of what is not expressly stated अनुक्तकरणमूह्यम् — यथावद् दाता प्रतिग्रहीता च नोपहतौ स्यातां, तथानुशयं कुशलाः कल्पयेयुः ArthŚā. iii. 246.9 (15.1)

अनुक्तकर्माश्रिता (anuktakarmāśritā) *adj.* (*f.*) residing in the (grammatical) object not conveyed (by any grammatical element) तिङ्कृत्तद्धितसमासैरनुक्ते कर्मणीति। एतैरनुक्तकर्माश्रितायां संख्यायां द्वितीया स्यादित्यर्थः Prasā. i. 385.5.

अनुक्तकल्पता (anuktakalpa-tā) *f.* the state of almost not being propounded यद्यपि सामान्यविशेषसमवायानां लक्षणमप्युक्तं तथापि तस्येहाव्युत्पादनाद् अनुक्तकल्पतयेद्देशः कृतः Kiraṇā. 26.16.

अनुक्तकारिन् (anuktakār-in) *adj.* **I** doing what is not ordered (i.e. doing the opposite of what is ordered) चिकित्सकाः भिषजः। असम्यक्कारिणोऽनुक्तकारिणः ManvaVi. 1244.29 (*on* 9.259); **II** performing what is not prescribed (द्विजाः) अनुक्तकारिणोऽनुक्तभोजिनोऽनुक्तसेवकाः। दैव्ये पित्र्ये न वै पूज्याः BṛBrahmaS. iv. 4.61.

अनुक्तकार्या (anukta-kāryā) *adj.* (*f.*) the result of which is not stated पूर्वत्रानुक्तकार्याणामुपास्तीनामिदं फलम् BṛĀraUBhVā. v. 12.6.

अनुक्तकाल (anukta-kāla) *m.* time not (already) referred to शुभफलदा संक्रान्तिरनुक्तकाले नृणां सततम् VasiS. 19.10.

अनुक्तकालविशेष (anukta-kālaviśeṣa) *adj.* for which no specific time is mentioned अनुक्तकालविशेषाणां तण्डुलतण्डुलमाषप्रभृतीनां पूर्वाह्न एव प्रदानम् Mitā. 198.27 (*on* 2.97); अनुक्तकालविशेषाणां दिव्यानां पूर्वाह्न एव कालः VyavaNi. 142.10; एषु धर्मेष्वनुक्तकालविशेषाणामवधित्रयं वैकल्पिकमुक्तं बोध्यम् BālamBha. iii. 27.32 (*on* 3.16)

अनुक्तकुशोदकान्वित (anuktakuśodakānvita) *adj.* connected with water containing *kuśa*-blades that are not expressly prescribed पञ्चगव्यवचनमत्रानुक्तकुशोदकान्वितं च यथा स्यादित्येवमर्थम् BālaKrī. ii. 175.24 (*on* 3.310 (?317))

अनुक्तकृत्प्रत्ययसंग्रहार्थ (anuktakṛtpratyayasaṅgrahārtha) *adj.* meant for the inclusion of primary suffixes not specifically laid down कृता इति बहुवचनेन निर्देशो बहुत्वात् संज्ञिनाम्। अथवानुक्तकृत्प्रत्ययसंग्रहार्थं बहुवचनम् Nyās. i. 566.20 (*on* iii. 1.95)

अनुक्तक्रिय (anukta-kriya) *adj.* hymn for which the verb (saw) is not mentioned अनुक्तर्षिसूक्तेषु प्रागुक्तर्षिः ... अनुक्तक्रियेष्वपश्यत्तः इति BṛSarvaAnu. 1.12 (1.32)

अनुक्तक्लीबवचन (anukta-klībavacana) *adj.* in which pitiable words have not been uttered अलेवितेश्वरद्वारमदृष्टविरहव्यथम्। अनुक्तक्लीबवचनं धन्यं कस्यापि जीवितम् Hitopa. 1.112.

अनुक्तगुण (anukta-guṇa) *m.* quality that is not mentioned or prescribed सर्वशाखाप्रत्ययन्यायोऽनुक्तगुणस्वीकारफलः, न तूक्तगुणत्यागफलः ŚrutaPra. iA. 193.14 (*on* i. 1.1); न चात्र समुदायशक्तिः कल्प्यते, येनानुक्तगुणमात्रगोचरता स्यात्। वचनबलादेव शक्तिस्वीकारः ŚrutaPra. iA. 214.25 (*on* i. 1.1); उक्तगुणवैशद्यार्थमनुक्तगुणदर्शनार्थं तद्वत ईश्वरत्वदेवताविशेषत्वस्फुटीकरणार्थं च ... उदाहरति ŚrutaPra. iB. 187.29 (*on* i. 1.12)

अनुक्तगोत्र (anukta-gotra) *adj.* whose lineage is not mentioned कचित् ... अविशेषितं ब्रह्मर्षिमक्षियमनुक्तगोत्रमङ्गिरस विद्यात् SarvaAnu. 1.3; 5.1; 6.52; 8.1.

अनुक्तग्राहिन् (an-uktagrāhin) *adj.* not accepting what is told, not paying attention to what has been told निर्वेद एव खल्वनुक्तग्राहिणं स्वामिनमुपाश्रितस्य भृत्यजनस्य Abhiṣe. 3.13(6); अनुक्तग्राहिणं सुयोधनं प्रति मयाप्यनुचितदौत्यसमयोऽनुष्ठितः DūtVā. 13(3)

अनुक्तग्राह्य (anukta-grāhya) *adj.* (opponent) fit to be clinched even though the statement has not been (made by him) उक्तग्राह्याः केचिदन्येऽनुक्तग्राह्यास्तथापरे। उच्यमानदशाग्राह्या इति कालत्रिधा स्थिताः TārkiRa. 359.2; SarvaDaKau. 88.9.

अनुक्तजनका (anukta-janakā) *adj.* (*f.*) source (i.e. parent -*rāga*) of which is not specified विभाषा पल्लवी, मालवश्रिता किरणावली। शकाया वलिते...तास्तिस्रस्त्वन्तरभाषिकाः। चतस्रोऽनुक्तजनका वृहद्देश्यामिमाः स्मृताः SaṅgīRa. ii 13.2 (2(1).42)

अनुक्तज्ञा (anukta-jñā) *adj.* (*f.*) knowing even what is not told सुलक्षणा शुभाचारा सखी मेऽस्तु शुभोत्तमा।... अनुक्तज्ञा यथा च सा SkandP. iv. 47.49.

अनुक्ततत्त्वक्रमसृष्टि (anuktatattvakrama-sṛṣṭi) *f.* creation in the order of the elements which are not specified प्रकृतिपुरुषकालविशिष्टत्वमप्यत्रान्यत्र च क्वचित् अनुक्ततत्त्वक्रमसृष्टिवदन्यतो ग्रहणम् ŚrutaPra. ii. 168.28 (*on* i. 4.27)

अनुक्ततद्धितपरिग्रहार्थ (anuktataddhitaparigrahārtha) *adj.* meant for the inclusion of the secondary suffixes which are not specifically prescribed (तद्धिताः) बहुवचनमनुक्ततद्धितपरिग्रहार्थम् KāśīVṛ. *on* iv. 1.76; Prasā. i. 487.8; बहुवचनेनैवानुक्ततद्धितपरिग्रहार्थेन तेषां सिद्धत्वे Nyās. i. 870.4 (*on* iv. 1.76)

अनुक्तता (anukta-tā) *f.* the state of not being stated शास्त्रारम्भे शिष्टाचारपरिपालनार्थं मङ्गलाचरणं तु वर्णत्वनिमित्तेन कल्प्यते। न चायं पक्षान्तरपरिग्रहार्थः। पूर्वमेकस्यानुक्ततया तत्प्रसङ्गासंभवात् BrahmSūBh.(Śrī.) i. 23.2 (*on* i. 1.1)

अनुक्तत्व (anukta-tva) *n.* **I** the state of not being stated or mentioned सर्वानुमन्त्रणेन वानुक्तत्वात् LāṭyāŚS. v. 11.14; DrāhyŚS. xv. 3.14; तानि (अङ्गानि) पृथगेव प्रयोजनान्याकाङ्क्षन्ति न साहित्येन। साहित्यस्यानुक्तत्वात् ŚābaBh. 2103.16 (*on* xi. 1.5); श्रौतत्वेऽपि चैत्ररिरिवैश्वानरी स्मृतेति स्मृतत्ववचनं मानवेऽनुक्तत्वादपस्मृतित्वाशङ्कानिवृत्त्यर्थम् BālaKrī. ii. 107.3 (*on* 3.244(?,250)); न च क्रियाग्रहणं गृह्यादिविषयमेव, भाष्येऽनुक्तत्वात् ManuBh. ii. 83.2 (*on* 8.23); कीर्तितं च नाम प्रसिद्धप्रस्थानातिरिक्तम्। अलंकारकारैरनुक्तत्वात्तच्च न काव्यमिति लोके प्रसिद्धम् Loc. 7.20 (*on* I. 1); अत्र नेत्रबाहूपमापदानां वधूविशेषणत्वेनानुक्तत्वादिदं न्यूनोपमम् SaraKaṇṭhā. 26.3; न चानेनानुक्तत्वेऽपि 'गोष्याधिभोगे नो वृद्धिः' इति याज्ञवल्क्यवचनेन तत्र लाभहानिरुच्यते इति वाच्यम् SmṛtiCan. iv. 324.19; इयं च निमित्तस्योक्तत्वानुक्तत्वाभ्यां भवन्ती न द्वविध्यातिवर्तिनी (विशेषोक्तिः) Ekāva. 8.36(4) (282.1); छान्दोग्यतैत्तिरीयकयोः ... आम्नातायां पुरुषविद्यायामपि परस्परापेक्षयेतरेषां गुणानामन्यत्रान्यत्रानाम्नानादनुक्तत्वात् (भेदः) VedāntKau. 315.20 (*on* iii. 3.24); 432.24 (*on* iv. 4.17); एकस्यामेव विद्यायां सर्वगुणानामनुक्तत्वात्सर्वविद्योत्तमायामपि पुरुषसूक्तविद्यायां कथंचिदेव गुणानां पठितत्वात् TattvPrakā. 171A.5 (*on* iii. 3.25); 185A.9 (*on* iii. 3.67); षोडशदले पूजाया अनुक्तत्वात् षोडशदलाभावः TantrSā. (K.) 89.22; भोग्यभोक्तृयोग्यतायाः संयोगरूपत्वस्य सूत्रादिष्वनुक्तत्वेनाप्रामाणिकत्वाच्चेति SāṁkhyaPraBh. 15.6 (*on* 1.19); ततः वाक्यशेषसामर्थ्ययोः प्रामाण्यस्याप्यनुक्तत्वात् अपरिसमाप्त्यैव प्रामाण्यलक्षणं एतत्करणे अन्वेति: MīmāKau. i. 151.15 (*on* i. 4.1); भाष्ये शिष्टानामत्र परस्परविनिर्दिष्टत्वेनानुक्तत्वेन ... i. 3.5); इदानीं ... MayūMāli. 32.9 (*on* i. 3.5); ... विस्तृतवासनावक्रेऽनुक्तत्वेनावशेषितौ ब्रह्माण्डपिण्डाण्डयोरैक्यभावनादाढ्य...विस्तृत... उपदिशति SetuBa. 209.17; अनयोः मन्त्रादिशब्दस्य...माधिकारिकत्वध्वननाय ... कर्मण्यनुक्तत्वादामन्त्रावयवत्वेन प्रवेशो न संभवति, अनुक्तत्वात् NityoNi. 42.8; ... BālamBha. i. 4.19 (*on* 1.2); **II** the state of not being conveyed दावशेषत इत्युक्ताङ्गभूतदेशाभावात् ... एकशेषोक्तत्वादस्य प्रयोगोऽनुपपन्न इति चेदनुक्तत्वादेकशेष Vār. 32 *on* P. i. 2.64; Vār. 14 *on* P. ii. 2.29; न्यग्रोधस्य न्यग्रोधप्रयोगः ... विमुखः (रसः) RasTa. 181.7; सर्वेऽप्यत्र भावविभावानुभावानामनुक्तत्वात्कष्टावगमो ... MīmāKau. i. 218.18 (*on* i. 4.6); न श्रुत्या लक्षणया वा करणत्वस्यानुक्तत्वात् ... करणत्वशक्तेरनुक्तत्वेन तृतीयापत्तिरिति वाच्यम् च शक्तिद्वयस्वीकारेऽत्र कर्मणि लकारे करणत्वशक्तेरनुक्तत्वेन तृतीयापत्तिरिति वाच्यम् LaŚabdeŚe. i. 481.8.

अनुक्तत्वलक्षण (anuktatva-lakṣaṇa) *adj.* characterised by the state of not being mentioned अनुक्तत्वलक्षणदूषणेऽपाधिकमाक्रान्तत्वादिति स्वव्याघातः TārkiRa. 258.11.

अनुक्तत्वलिङ्ग (anuktatva-liṅga) *n.* indicatory mark of being not mentioned एतमस्यामिति क्षित्यादिषु त्वादित्येऽस्यानुक्तत्वलिङ्गात् TattvPrakā. 29A.10 (*on* i. 2.1)

अनुक्तत्वाविशेष (anuktatvāviśeṣa) *m.* non-distinction in being

not stated तदानीं तत्तत्प्रकरणभेदेन सर्वाश्रमधर्माणामनुक्तत्वाविशेषादनादरगर्भा त्वदनुक्तिर्मननस्याश्रमधर्मप्रतिक्षेपकत्वमुपोद्बलयतीति ŚrutaPra. ii. 563.20 (on iii. 4.46); SetuBa. 222.20.

अनुक्तदक्षिण (anukta-dakṣiṇa) *adj.* for which the fee is not prescribed सर्वेषु चैतेषु सुवर्णं दक्षिणा, अनुक्तदक्षिणेषु दानेषु तस्य यथाशक्ति विहितत्वात् CaturCin. i. 218.14; सोमाङ्गस्याग्नीषोमीयपशोर्विकारेष्वनुक्तदक्षिणेषु काम्यनैमित्तिकादिषु पशुषु ऋत्विगानमनाय दक्षिणापेक्षायाम् ... सोमाङ्गदक्षिणाया एव ग्राह्यत्वात् VidhiRa. 10 (72.1)

अनुक्तदण्डविशेष (anukta-daṇḍaviśeṣa) *adj.* for which a specific punishment is not mentioned द्रव्याणि गृहोपकरणाद्यन्यानि वानुक्तदण्डविशेषाणि शूर्पोलूखलघटस्थालीपिठरादीनि ManuBh. ii. 197.3 (on 8.288)

अनुक्तदण्डस्थल (anuktadaṇḍa-sthala) *n.* [Loc.] in the case (of crimes) for which punishment is not prescribed ततो यन्मूल्यादि तद्दुरोषे- नेत्यर्थः । अनुक्तदण्डस्थले इति भावः BālamBha. ii. 327.30 (on 2.274)

अनुक्तदातृ (anukta-dātṛ) *m.* giver who is not specified चकारोऽनुक्तदातृसमुच्चयार्थः VīraMi. 473.6 (on 2.51)

अनुक्तदारकल्पन (anuktadāra-kalpana) *n.* assumption of a wife who is not (openly) declared न चानुक्तदारकल्पने प्रमाणाभावः MīmāKau. i. 47.8 (on i. 3.7)

अनुक्तदुरुक्ताप्रामाण्यकारण (anuktaduruktāprāmāṇyakāraṇa) *n.* the cause of invalidity consisting in non-statement and wrong statement अनुक्तदुरुक्ताप्रामाण्यकारणशङ्काव्युदासेन स्वगुरोः प्रामाण्योपवर्णनम् Naiṣka-Si. 8.1.

अनुक्तदुर्ज्ञाता (anukta-durjñātā) *adj.* (*f.*) not expressed or explained and (so) difficult to be understood न्यायाभासप्रास्तेदवाक्यान्यथाकरणनिवारणेन महाफलानुक्तदुर्ज्ञाता च परिसंख्यैवास्य भाष्यस्यार्थः NyāyRa. 15.10 (on 1.46)

अनुक्तदुर्ज्ञाना (anukta-durjñānā) *adj.* (*f.*) not expressed or explained and (so) difficult for understanding न्यायाभासप्राप्तेदवाक्यान्यथाकरणनिराकरणेन महाफला अनुक्तदुर्ज्ञाना च परिसंख्यैवास्य भाष्यस्यार्थः Kāśi. i. 19.23 (on 1.46)

अनुक्तदूषण (anukta-dūṣaṇa) *n.* fault which is not stated कृत्स्नापारसामर्थ्यं विवक्षितमिति पक्षे प्रथमश्लोकसंक्षिप्तदूषणमनुक्तदूषणेन सह विस्तरेण सर्वश्लोकसाधारणमाह अन्यथेति ŚrutaPra. iA. 240.7 (on i. 1.1)

अनुक्तदृष्ट (anukta-dṛṣṭa) *adj.* perceived although not declared अवगीतं तु निर्वादेऽनुक्तदृष्टेऽपि गर्हिते NānārthSaṁ. 5.49.

अनुक्तदेवतानामन् (anukta-devatānāman) *n.* name of the deity not specifically mentioned बृहस्त्रित्येवमादीनि सन्तु चेद्धोपलक्षणम् । अनुक्तदेवतानाम्नां सामर्थ्यात्तद्ग्रहोऽथवा BṛĀraUBhVā. ii. 1.111.

अनुक्तदेशकाल (anukta-deśakāla) *adj.* whose place and time are not specified चोदनैकत्वाद्राजसूयेऽनुक्तदेशकालानां समवायात्तन्त्रमङ्गानि MīmāSū. xi. 4.1; राजसूये यान्यनुक्तदेशकालानि प्रधानानि, यथा, 'त्रिसंयुक्ते द्वे', एवमादि चिन्त्यते ŚābaBh. 2190.14 (on xi. 4.1)

अनुक्तदेशविशेष (anukta-deśaviśeṣa) *adj.* particular place fo which is not mentioned दिव्यमिति सामान्येनाभिधानात् घटस्यैवेयं देशव्यवस्था, किंत्वनुक्तदेशविशेषाणामन्येषाम् (दिव्यानाम्) अपीत्यवगन्तव्यम् SmṛtiCan. iii. 244.8.

अनुक्तद्रव्य (anukta-dravya) *n.* thing which is not (specifically) mentioned अनुक्तद्रव्याणामपहर्ता मूल्यसमम् (दण्ड्यः) ViṣṇuSm. 5.88.

अनुक्तधर्मन् (anukta-dharman) *adj.* [P. v. 4.124; iv. 1.11] wherein the (common) property is not (expressly) stated अत एव सादृश्यार्थे विहितस्य वतेः प्रयोगे धर्मोपादान एवान्वयसौकर्यादनुक्तधर्मा तद्धितगा श्रौती लुप्ता नास्ति (उपमा) PratāYaBhū. 356.6; 358.12; 359.3.

अनुक्तनामधेय (anukta-nāmadheya) *adj.* whose name is not specified अज्ञातवसतिं कान्तम् ... । अनुक्तनामधेयं तं कथमन्वेषयाम्यहम् Kathā-Kau. 2.69; 3.65.

अनुक्तनामन् (anukta-nāman) *adj.* whose name is not stated अनुक्तनाम्नः प्रख्याते कञ्चुकिप्रभृतेरपि । इतिवृत्ते कल्पिते तु नायिकादेरपि स्फुटम् । रसवत्स्तूपयोगीनि कविर्नामानि कल्पयेत् RasāSu. 302.6 (3.323)

अनुक्तनिखिलन्याय (anukta-nikhilanyāya) *m.* all the principles which are not stated शास्त्रान्ते सूत्राभ्यासश्चानुक्तनिखिलन्यायास्तित्वसूचक इति चायुक्तम् ŚrutaPra. ii. 203.3 (on i. 4.8)

अनुक्तनिबन्धना (anukta-nibandhanā) *adj.* (*f.*) caused by non-mention प्राचीनाचार्यशैलीमनुसरता महर्षियाज्ञवल्क्येनात्रानुक्तैरपि स्थूलन्तरोक्तैः कैश्चिद्धर्मैरेतच्छास्त्रोपबृंहणे शिष्याणां सामर्थ्यसूचनादनुक्तनिबन्धना न्यूनता परिहृतेत्यवधेयम् VīraMi. 7.7 (on 1.2)

अनुक्तनिमित्त (anukta-nimitta) *n.* cause which is not mentioned अनुक्तनिमित्तं तु स्वयमनुसरणीयम् AlaṅkāRa. 70(20); *adj.* [*f.* ā] in which the reason or cause is not expressed अनुक्तनिमित्तायामपि विशेषोक्तौ Dhvanyā. 117.1 (on 1.13); (विशेषोक्तिः) अनुक्तनिमित्ता उक्तनिमित्ता अचिन्त्यनिमित्ता च KāvyPra. 658.2; तत्रोक्तनिमित्ता (विभावना) उदाहृता । अनुक्तनिमित्ता यथा AlaṅkāSa. 125.11; AlaṅkāRa. 53(7); अचिन्त्यनिमित्तत्वं चानुक्तनिमित्तस्यैव भेद इति पृथङ् नोक्तम् SāhiDa. 500.5; RasGaṅ. 583.12.

अनुक्तनिमित्तत्व (anuktanimitta-tva) *n.* the state of being that wherein cause or reason is not expressed उक्तानुक्तनिमित्तत्वाद्द्विधा सा परिकीर्तिता (विभावना) SāhiDa. 589.2; 590.1.

अनुक्तनिमित्तविशेषोक्ति (anuktanimitta-viśeṣokti) *f.* (figure of speech) *viśeṣokti* wherein the cause or reason is not expressed यत्र तु प्रतीतिरस्ति यथा समासोक्त्याक्षेपानुक्तनिमित्तविशेषोक्तिपर्यायोक्त' ... 'संकरालंकारादौ तत्र ध्वनेरन्तर्भावो भविष्यतीत्यादि निराकर्तुमभिहितम् Loc. 35.1 (on 1.13)

अनुक्तनिष्कृति (anukta-niṣkṛti) *adj.* **i** for whom or which expiation is not mentioned or prescribed अनुक्तनिष्कृतीनां तु पापानामपनुत्तये । शक्तिं चावेक्ष्य पापं च प्रायश्चित्तं प्रकल्पयेत् ManuSm. 11.209; ViṣṇuSm. 54.34; एवं तावदुक्तनिष्कृतीनामनुक्तनिष्कृतीनां च (पापानाम्) प्रायश्चित्तावगमप्रकार उक्तः BālaKrī. ii. 169.9 (on 3.290(? 297)); अनुक्तनिष्कृतीनां प्रायश्चित्तं कल्पयेत् ManuBh. ii. 395.23 (on 11.84); अपाङ्क्याः ये तेन पतितक्लीबा इत्यादिनोक्ताः। तेषां मध्ये अनुक्तनिष्कृतीनां मिलितमेतत्त्रयं शोधनम् [ManvaVi. 1444.28 (on 11.200); **ii** for (the killing of) which expiation is not prescribed अनुक्तनिष्कृतयश्च नास्निमन्तो (? श्वानस्निमन्तो) ज्ञेयाः ManuBh. ii. 413.4 (on 11.140); अस्थिमतां प्राणिनां कृकलासप्रभृतीनामनुक्तनिष्कृतीनां सहस्रं हत्वा ... प्राकृतं ब्रह्मचर्यं चरेद्दश धेनूर्वा दद्यात् Mitā. 468.26 (on 3.269); VīraMi. 1015.9 (on 3.269)

अनुक्तनिष्कृतिक (anuktaniṣkṛti-ka) *adj.* **i** for which expiation has not been prescribed ननु किंचिदपि निमित्तजातमनुक्तनिष्कृतिकमुपलभ्यते Mitā. 501.26 (on 3.293); 524.17 (on 3.326); विरुद्धप्रायश्चित्तसंनिपातप्रसङ्गे तद्विरोधपरिहारार्थं यत्कल्प्यं यच्चानुक्तनिष्कृतिकेषु पापेषु कल्पनीयं, तदुभयमाह Aparā. 1203.9 (on 3.293); **ii** for (the killing of) which expiation is not prescribed अनुक्तनिष्कृतिकस्य सास्थिकस्य वधे किंचित्कार्षापणादि देयम् Aparā. 1134.15 (on 3.276)

अनुक्तनिष्कृतित्व (anuktaniṣkṛti-tva) *n.* the state of being that for which expiation is not prescribed ननु कथं पापस्य लघुत्वम् ... न च प्रायश्चित्ताल्पत्वादिति वाच्यम् । अनुक्तनिष्कृतित्वादेव Mitā. 502.2 (on 3.293)

अनुक्तनिष्कृतिप्राणिवध (anuktaniṣkṛti-prāṇivadha) *m.* killing of animals for which expiation is not prescribed एतच्चानुक्तनिष्कृतिप्राणिवधविषयम् Mitā. 471.8 (on 3.275)

अनुक्तनिष्कृतिविशेष (anukta-niṣkṛtiviśeṣa) *adj.* for which a specific expiation is not prescribed अनुक्तनिष्कृतिविशेषे (पापे) न्यूनाधिकसमप्रायश्चित्तानि कल्प्यानि VīraMi. 1062.20 (on 3.293)

अनुक्तनिष्कृतिविषय (anuktaniṣkṛti-viṣaya) *adj.* referring to that for which expiation is not prescribed किं च नेदमनुक्तनिष्कृतिविषयमेव प्रकल्पयेत्, उक्तेऽपि (प्रायश्चित्तस्य) कल्पना कार्या ManuBh. ii. 436.22 (on 11.208)

अनुक्तनिष्कृत्यर्थम् (anuktaniṣkṛtyartham) *adv.* for the sake of that for which expiation is not prescribed सर्वत्रैव त्वनुक्तनिष्कृत्यर्थम् — 'किंचित् सास्थिवधे देयं प्राणायामस्त्वनस्थिके । वृक्षगुल्मलतावीरुच्छेदने जप्यमृक्शतम्' BālaKrī. ii. 163.22 (on 3.271(? 278))

अनुक्तपत्न्यादिदाय (anukta-patnyādidāya) *m.* inheritance by the wife etc. which is not stated अस्य सामान्यवचनस्योक्तौ सादिपिण्डमात्रविषयत्वे वैयर्थ्यात्तत्श्चानुक्तपत्न्यादिदायप्राप्त्यर्थमिदम् ManvaMu. 398.29 (on 9.187); अनुक्तपत्न्यादिदायपरत्वमित्यैतत्परत्वमपि BālamBha. ii. 268.29 (on 2.145)

अनुक्तपराक्रम (anukta-parākrama) *adj.* possessing indescribable valour पदातिर्युयुधे वीरो रामोऽनुक्तपराक्रमः NaraP. 52.101.

अनुक्तपरिग्रहार्थ (anuktaparigrahārtha) *adj.* meant for the inclusion of those (faults) which are not directly stated यद्यपि केवलेन स्वशब्देनैवोक्ता दोषाः तथाप्यनुक्तपरिग्रहार्थमिदमपुनरुक्तम् ManuBh. ii. 109.16 (on 8.77)

अनुक्तपरिहार (anukta-parihāra) *adj.* for the removal of which expiation is not prescribed यानि वा संवेत्ति न कृतान्यनुक्तपरिहाराण्यवश्यं भावितया च ज्ञायते कृतानीति, तेषामपि नित्यानि संध्योपासनादीन्यपनोदकानि

ManuBh. i. 118.21 (*on* 2.79)

अनुक्तपादा (anukta-pādā) *adj.* (*f.*) (a metre) quarters of which are not specifically stated इहानुक्तपादा द्विपदा इति BṛSarvaAnu. 6.11 (8.15): 6.21 (9.12)

अनुक्तपाप (anukta-pāpa) *n.* sin not enlisted पापकृताम्—अत्र विशिष्यानुक्तपापस्य कर्तृणां लोका रौरवादीनि स्थानानि VīraMi. 504.16 (*on* 2.73)

अनुक्तपापान्तर (anukta-pāpāntara) *n.* another sin which is not enlisted न चानुक्तपापान्तरविषयः पातम(?प्म)शब्दः, दुष्कृतशब्दस्य संप्रतिपन्नसमस्तपापसाधारणतया अनुक्तपापान्तरासंभवेन तद्विषयत्वायोगात् ŚrutaPra. iA. 68.4 (*on* i. 1.1)

अनुक्तपुंस्क (anuktapuṁs-ka) *adj.* (word) which has not a corresponding masculine form (in the same sense) (*lit.* by which the masculine gender is not denoted) अनुक्तपुंस्काच्च JaineVyā. v. 2.53; CāndraVyā. vi. 1.73; वाच् चापोऽनुक्तपुंस्कस्य MugdhaBo. 4.8 (41.4)

अनुक्तपुटमान (anukta-puṭamāna) *n.* measure or size of *puṭa* (i. e. closed vessel) which is not mentioned or specified अनुक्तपुटमाने तु साध्यद्रव्यबलाबलात्। पुटं विज्ञाय दातव्यमूहापोहविचक्षणैः RasRaSa. 10.68.

अनुक्तपूरण (anukta-pūraṇa) *n.* addition of what is not stated (earlier) शास्त्रतुल्यार्थविस्तारस्तन्त्रात्खेऽनुक्तपूरणैः। षष्ठाध्याये कृतः पश्चाद् वाक्यार्थश्चोपसंहृतः SāṁkhyaPraBh. 164.4 (*on* 6.70)

अनुक्तपूर्व (anukta-pūrva) *adj.* which was not uttered previously, not spoken before एवमुक्तस्तु जनार्दनेन पार्थः प्रशस्याथ सुहृद्वचं तम्। ततोऽब्रवीदर्जुनो धर्मराजमनुक्तपूर्वं परुषं प्रसह्य MahāBhā. viii. 49.72; हिमवानब्रवीद्वाक्यं श्रुत्वा वाक्यविशारदः। अनुक्तपूर्वं धर्मात्मा क्रोधात्तमनुत्तमम् Rāmā. iv. 11.20; तदा जातु रहः कुप्यंस्तन्वङ्गं चक्रने स्थिते। उवाचानुक्तपूर्वं तामेवं स परुषं वचः RājTa.(Ka.) 7.422.

अनुक्तपूर्ववचन (anuktapūrva-vacana) *n.* words not uttered before अनुक्तपूर्ववचनमुक्तवन्तमथाब्रुवन्। किमहं भवता क्रीता पृष्ठसंवाहिकेति तम् BṛKathāŚloSaṁ. 4.123.

अनुक्तप्रकार (anukta-prakāra) *m.* mode which is not specified उक्तविधानेनोत्तमः तिलकदानमात्रेण मध्यमः। अन्येनाप्यनुक्तप्रकारेणाधमकल्प इति। न चाधमकल्पानादर एव युक्त इति RājNiRa. 75.19.

अनुक्तप्रतिवचनप्रश्न (anuktaprativacana-praśna) *m.* query for which the answer has not been stated यत एवं पण्डितानामप्येतन्महामोहस्थानम् अनुक्तप्रतिवचनप्रश्नविषयम्, अतो यथाशक्ति ब्रह्मविद्याप्रतिपादकवाक्येषु ब्रह्मविजिज्ञासूनां बुद्धिव्युत्पादनाय विचारयिष्यामः BṛĀraUBh. 250.14 (*on* ii. 1.20)

अनुक्तप्रतिषेध (anukta-pratiṣedha) *m.* prohibition which is not stated चकारोऽत्र क्रियते। सोऽनुक्तप्रतिषेधसमुच्चयार्थो भविष्यति। तेन येषामादेशादीनां ग्राहकत्वं नेष्यते ते सवर्णानां ग्राहका न भविष्यन्ति Nyās. i. 131.17 (*on* i. 1.69)

अनुक्तप्रदर्शनार्था (anuktapradarśanārthā) *adj.* (*f.*) meant for the indication of that which is not stated यदा कतिपयोक्तिरनुक्तप्रदर्शनार्थापि भवेत् ŚrutaPra. ii. 563.22 (*on* iii. 4.46)

अनुक्तप्रयोजन (anukta-prayojana) *adj.* [*f.*-ā] purpose of which has not been stated यदन्यदल्पायाससाध्यमपि किंचित् शास्त्रं लौकिकं वौदनपाकादि कर्म, तदप्यनुक्तप्रयोजनं नाद्रियन्ते Kāśi. i. 5.14 (*on* 1.12); तदियमुपायतः स्वरूपतश्च प्रचिता श्रोतृणां श्रवणेच्छामपि कारयितुमनुक्तप्रयोजना सती न शक्येति युक्तं प्रयोजनाभिधानम् Kāśi. i. 6.10 (*on* 1.13)

अनुक्तप्राय (anukta-prāya) *adj.* almost not stated तथावदुदाहरणत्वेन वाक्यविशेषानुपादाय विमर्शपूर्वकं पूर्वोत्तरपक्षोपालम्भसाधनाभ्यां न प्रपञ्च्यते तावदनुक्तप्रायं अकार्यकारित्वात् NyāySu.(Ja.) 124A.6 (*on* i. 1.6)

अनुक्तप्रायश्चित्त (anukta-prāyaścitta) *adj.* I for which expiation has not been stated ततः संध्यामुपासीत शुद्ध्येत्तु तदनन्तरम्। इति, तदनुक्तप्रायश्चित्तश्राद्धविषयम् Mitā. 495.6 (*on* 3.289); विशेषतोऽनुक्तप्रायश्चित्तेषु पापेषु चान्द्रायणेन शुद्धिः DīpKa. 109.23 (*on* 3.327); II for (the killing of) which no expiation has been stated यानि चान्यानि भूतानि एषामनुक्तप्रायश्चित्तेषु वधं कृत्वा प्राजापत्यं समाचरेत् LaŚātāSm. 16.

अनुक्तप्रायश्चित्तत्व (anuktaprāyaścitta-tva) *n.* the state of being one in whose case no expiation has been stated मध्यत्वयोः क्षत्रियवैश्यचोरनुक्तप्रायश्चित्तत्वेऽपि अर्थात् पादोनार्धकृच्छ्रौ वेदितव्यौ VīraMi.(Saṁskāra.) 152.3.

अनुक्तप्रायश्चित्तविशेष (anukta-prāyaścittaviśeṣa) *adj.* for which specific expiation is not stated स्नातकव्रतलोपे च प्रायश्चित्तमभोजनम्। अभोजनमुपवासः। अनुक्तप्रायश्चित्तविशेषातिक्रम एतत् Aparā. 1188.3 (*on* 3.292); द्रव्याणाम् ··· अनुक्तप्रायश्चित्तविशेषाणां मधुसिक्थकादीनां परगृहाच्चौर्यं कृत्वा तदपहृतं द्रव्यं स्वामिने दत्वा सांतपनकृच्छ्रं प्रायश्चित्तं वक्ष्यमाणं चात्मशुद्धये कुर्यात् ManvaMu. 483.22 (*on* 11.164)

अनुक्तप्रायश्चित्तविषया (anuktaprāyaścitta-viṣayā) *adj.* (*f.*) referring to that (sin) for which no expiation has been stated ननु च गुरुलघुभावः पापस्य कथं ज्ञायते। प्रायश्चित्तमहत्त्वादिति चेत्, अनुक्तप्रायश्चित्तविषयेयं कल्पना ManuBh. ii. 436.20 (*on* 11.208)

अनुक्तफल (anukta-phala) *adj.* in respect of whom the fruit or reward (of feeding) is not mentioned इतरेभ्यो विशेषेणानुक्तफलेभ्यः पङ्क्तिभोजनानर्हेभ्यः स्तेनादिभ्यो यथाकीर्तितेभ्यो यद्दत्तमन्नं तद्दातुर्भोजनार्थं मेदोरुधिरमांसमज्जास्थि भवतीति पण्डिता वदन्ति ManvaMu. 123.16 (*on* 3.182)

अनुक्तफलपाकसमय (anukta-phalapākasamaya) *adj.* in case of which the time for the fulfilment of the fruit is not mentioned विहितविशेषशान्तय आदित्योत्पाताः। अत्रानुक्तफलपाकसमयानां सूर्यादिभुतानां पक्षेण फलपाको बोद्धव्यः AdbhuSāg. 19.15.

अनुक्तभ (anukta-bha) *n.* zodiacal sign which has not been stated अनुक्तभानां यदि याम्यवृत्तिं करोति वृष्टिं कलहं नृपाणाम्।··· सद्यामयाप्रीतिरतीवदुःखं करोति याम्योपगतश्च मानाम् VasiS. 3.14; 8.3; 22.6.

अनुक्तभप (anuktabhap-a) *m.* lord of the zodiacal sign which has not been stated द्र्येकानुक्तभपान् सुहृत्समरिपून् संचिन्त्य नैसर्गिकांस्तत्काले च पुनस्तु तानतिसुहृन्मित्रादिभिः कल्पयेत् Bṛhajjā. 2.18.

अनुक्तभाषण (anukta-bhāṣaṇa) *n.* speaking of what is unspeakable रेतोमूत्रपुरीषाणामुत्सर्गेऽनुक्तभाषणे ··· आचान्तोऽप्याचमेत् पुनः PadmP. i. 52.2.

अनुक्तभोजिन् (anuktabhoj-in) *adj.* who eats what is not prescribed (द्विजाः) अनुक्तकारिणोऽनुक्तभोजिनोऽनुक्तसेवकाः। दैवे पित्र्ये न वै पूज्याः BṛBrahmaS. iv. 4.61.

अनुक्तमन्त्र (anukta-mantra) *adj.* [*f.*-ā] for which the *mantra* is not prescribed क्रियास्वनुक्तमन्त्रासु योजयेदपरां बुधः। विषादिसकलान्ते च तद्वदेव परापरम् MālinīT. 9.72; अन्येषां परिवार(?रा)णां नाममन्त्राः प्रकीर्तिताः। अनुक्तमन्त्रे सर्वत्र विधिरेष शिवोदितः MahNirvāT. 13.114; *m.* I *mantra* (in which the name of the deity is) not mentioned अनुक्तमन्त्रे सर्वत्र विधिरेष प्रकीर्तितः MahNirvāT. 9.208; II *mantra* not (specifically) mentioned अर्पणं कारणादीनां सर्वमेव प्रदर्शितम्। अनुक्तमन्त्रा ये तत्र तानेवात्र शृणु प्रिये MahNirvāT. 13.211.

अनुक्तमन्त्रक (anuktamantra-ka) *adj.* in respect of which the *mantras* are not (specifically) mentioned एते सूर्यादयो ग्रहयज्ञोक्तविधिना पूजनीयाः, अनुक्तमन्त्रकाणां तु प्रणवादिभिश्चतुर्थ्यन्तैर्नामभिर्नमोऽन्तैः स्थापनादि विधेयम् CaturCin. i. 172.8.

अनुक्तमात्र (anukta-mātra) *adj.* merely not mentioned or introduced अविशिष्टपरित्यागादेतदपि हानिरेवेति चेन्न, विशिष्टत्वस्यानुक्तमात्रस्य चापरित्यागात् NyāyPari. 178.4.

अनुक्तमात्राक्षेप (anuktamātrākṣepa) *m.* implication of what is not stated at all यथायथमसिद्ध्यन्यतमस्यारोप्यं व्याप्तिमनपेक्ष्यानुक्तमात्राक्षेपे त्वत्पक्षहानिरपि स्यात् TārkiRa. 266.10.

अनुक्तमान (anukta-māna) *adj.* I for which the (linear) measure is not (specifically) mentioned हर्म्यमूले तले चोर्ध्वे सर्वत्र परिकल्पयेत्। अन्यान्यनुक्तमानानां चाहं युक्त्या प्रयोजयेत् MānaSā. 30.42; II for which the qualitative measure is not prescribed or mentioned अनुक्तमानारिष्टेषु द्रवद्रोणे तुलां गुडम्। क्षौद्रं क्षिपेद् गुडादर्धं प्रक्षेपं दशमांशिकम् ŚārṅgaS. ii. 10.3; BhāvPra.(Bhā.) 7(2).69; *n.* measurement other than the one (specifically) mentioned कुर्यात्तु तुल(पा)मूले(लं) तु यद्यद् बलार्थ(र्थं) शोभितम्। उक्तादनुक्तमानं चेद् विस्ती(स्त)रं स्थिरमावहेत् MānaSā. 18.135.

अनुक्तमृगवध (anuktamṛga-vadha) *m.* killing of an animal that is not mentioned (वधात्) अक्रव्यादमृगवधे वत्सतरीम्। अनुक्तमृगवधे त्रिरात्रं पयसा वर्तेत ViṣṇuSm. 50.42.

अनुक्तयुक्त्याद्युपन्यास (anuktayuktyādy-upanyāsa) *m.* putting forth of arguments etc. not stated (earlier) अतः स्थूणानिखननन्यायादनुक्तयुक्त्याद्युपन्यासाच्च नात्र पौनरुक्त्यं दोषाय SāṁkhyaPraBh. 147.5 (*on* 6.0)

अनुक्तरक्तकुसुम (anukta-raktakusuma) *n.* red flower which is not prescribed अनुक्तरक्तकुसुमदानादौरभियमाप्नुयात् ViṣṇuDhaP. ii. 91.15.

अनुक्तरूपशेषत्व (anuktarūpa-śeṣatva) *n.* *śeṣa*-status characterised as the meaning not covered so far यत एव 'तस्यापत्यम् अण्' इति न्यासेऽन्यशब्दसंबद्धापत्यार्थस्यानुक्तरूपशेषत्वमनुक्ताकारे LaŚabdaŚe. i. 20.2

अनुक्तर्षिसूक्त (anuktarṣi-sūkta) *n.* hymn for which the seer is not mentioned सर्वत्रानुक्तर्षिसूक्तेषु प्रागुक्तर्षिरिति विजानीयात् BṛSarvaAnu. 1.12 (1.32)

अनुक्तलक्षण (anukta-lakṣaṇa) *adj.* characteristic features of which are not specified कामरूपारूप्यधातवोऽनुक्तलक्षणा इत्यतः पृच्छति। तत्र कतमे ते कामरूपारूप्यधातव इति Sphuṭā. iii. 1.4 (*on* 3.0)

अनुक्तवचन (anukta-vacana) *n.* statement of what is omitted वार्त्तिकग्रहणेन च दुरुक्तभङ्गमनुक्तवचनं च समाधत्ते Kāśi. i. 2.13 (*on* 0.2)

अनुक्तवत् (an-uktava(n)t) *adj.* who has not uttered (a word) तथैकोनं शतं नृणां शुश्रूषूणामकल्मषम्। अनुक्तवच्च त्वहं तत् कर्मणः करणे क्षमम् AVPari. 70(2). 2; त्वां विना का(? धा)रयेत्को नु ··· धराम्। अनुक्तवति तस्मिंस्तु स्वयमेवाब्रवीन्मुनिः GaṇeP. i. 90.3; वाच्यवैचित्र्यरचनाचारु वाचस्पतेरपि। दुर्वचं वचनं तेन वक्तु तत्राप्यनुक्तवान् VyaktiVi. 47.21; Kāvyānu.(He.) 205.4.

अनुक्तवत्त्वविधि (anuktavattva-vidhi) *m.* assertion of being other than referred to what is word *ukta-vat* उक्तवत्त्वप्रतिषेधो ह्यत्राभिमतः नानुक्तवत्त्वविधिः Kāvyānu.(He.) 205.20.

अनुक्तवत्त्वानुवाद (anuktavattvānuvāda) *m.* restatement of being other than what is referred to by the word *ukta-vat* अत्र नोक्तवानिति निषेधो विधेयः।··· न चानुक्तवत्त्वानुवादेनान्यदत्र किंचिद्विहितम् Kāvyānu.(He.) 205.7.

अनुक्तवर्ष (anukta-varṣa) *n.* year not prescribed उक्तेऽपि वर्षे न गुरुर्वली चेच्छ(? च्छा)न्त्या प्रशस्तं व्रतबन्धकर्म। अनुक्तवर्षेऽपि बलप्रदोऽपि न वै तयोरव्दबलो बलीयान् VasiS. 29.7.

अनुक्तवस्त्वन्तर (anukta-vastvantara) *n.* something else which is not mentioned उपबृंहणं नाम किं यथोक्तानुवादमात्रम्, उत तद् व्यक्तीकरणम्। अथानुक्तवस्त्वन्तरवर्णनम् ŚatDū. 191.25.

अनुक्तवाक्य (anukta-vākya) *adj.* in which no words are uttered नियन्त्रितश्वासमनुक्तवाक्यं निरस्तपल्यङ्कमशब्दभूषम्। निगूढदीपं विजनेऽपि चौर्यरतं स्मरस्मेरदृशः स्मरामि PadyaVe. 411.

अनुक्तवाग्देवतान्यास (anukta-vāgdevatānyāsa) *m.* placing of the deity of speech (on bodily parts) which is not mentioned (before) अयं विधिर्ध्वर्थः। अतस्तस्य द्वयं प्रयोजनम् — अनुक्तवाग्देवतान्यासप्राप्तिर्विभावनपरिसंख्या चेति SetuBa. 297.17.

अनुक्तवारतिथि (anukta-vāratithi) *m., f.* day of the week and the lunar day which are prohibited अनुक्तवारतिथिषु त्वमायां विष्टिपातयोः। औपधेन युतं तैलं न दूष्यं ग्रहणं विना VasiS. 15.10.

अनुक्तविधिक (anuktavidhi-ka) *adj.* not having a prescribed rule सर्वेषु दानेषु अनुक्तविधिकेषु च। अग्निं ब्रूम इति सूक्तम् आज्यतन्त्रेण होमयेत् AVPari. 14(1).9.

अनुक्तविभावाद्यूहन (anuktavibhāvādy-ūhana) *n.* guessing of the determinants or stimulants etc. which are not mentioned तथाशब्दा अनुक्तविभावाद्यूहनार्था इति यथायोगं योज्यम् AbhinBhā. i. 332.14 (*on* 6.82)

अनुक्तविशेष (anukta-viśeṣa) *adj.* particular features of which are not mentioned अनुक्तविशेषेषु च शाणक्षौमादिषु द्रव्याणां मूल्यह्रासवृद्धिज्ञः ··· यद् ब्रूयुस्तदसंशयं दाप्यमिति VīraMi. 658.24 (*on* 2.181)

अनुक्तविशेषदण्ड (anukta-viśeṣadaṇḍa) *adj.* for which a particular fine is not stated द्रव्याण्यनुक्तविशेषदण्डानि कटकानि ताम्रघटादीनि यो यस्य ज्ञानादज्ञानाद्वा नाशयेत्स तस्य द्रव्यान्तरादिना तुष्टिमुत्पादयेत् ManvaMu. 341.7 (*on* 8.288)

अनुक्तविशेषपर (anuktaviśeṣa-para) *adj.* concerning that where particular (fine) is not mentioned अथ वृक्षादिच्छेदे तद्दण्डस्तत्र कात्यायनः — वनस्पतीनां सर्वेषामुपभोगो यथा यथा। तथा तथा दमः कार्यो हिंसायामिति धारणा। एतदनुक्तविशेषपरम् DaṇḍaVi. 323.19.

अनुक्तविशेषशान्ति (anukta-viśeṣaśānti) *adj.* for which a propitiatory rite is not specifically prescribed अनुक्तविशेषशान्तिष्वगस्त्याद्युक्तेषु अगस्त्यादिपूजापूर्विका ··· सामान्यशान्तिः AdbhuSāg. 207.4.

अनुक्तविषया (anukta-viṣayā) *adj.* (*f.*) **A1** in which the object is not mentioned अनुक्तविषयाशङ्का सर्वस्याप्रतिषेधतः। यदि वाभावविषया न ह्यभावो निषिध्यते BṛĀraUBhVā. ii. 3.204; **A11** where the (relevant) object is not mentioned स्वरूपोत्प्रेक्षा उक्तविषयानुक्तविषया चेति द्विविधा Kuval. 35(5); AlaṅkāMañ. 39.11; **B** (an-uktaviṣayā) not being in the range of statement (i.e. not possible to be talked of) दुरितस्य चित्ताशुद्धिहेतुत्वेन तन्नाशे ज्ञानोदयो यतोऽतो मर्यादामार्गे मुक्तिरनुक्तविषयेति प्राप्त उच्यते AnuBh. 310.19 (*on* iv. 1.13) (better read अनुक्तिविषया cf. BI. Ed. 1897)

अनुक्तवृत्ति (anukta-vṛtti) *adj.* whose means of livelihood is not specified अनुक्तवृत्तिस्त्वज्ञातः परपूर्वापतिस्तथा। अजापालो माहिषिकः कर्मदुष्टाश्च निन्दिताः।··· पितृश्राद्धेषु वर्जिताः BṛParāSm. 7.9.

अनुक्तवेलाविशेष (anukta-velāviśeṣa) *adj.* for which specific time has not been prescribed अनुक्तकाल(v. l. वेला)विशेषाणां द्विव्यानां पूर्वाह्ण एव कालः VyavaNi. 142.10.

अनुक्तवैधर्म्य (anukta-vaidharmya) *adj.* in which dissimilarity is not mentioned (प्रतीपभेदः) पञ्चमस्त्वनुक्तवैधर्म्ये व्यतिरेके (अन्तर्भवति) RasGaṅ. 669.23.

अनुक्तशाखिन् (anuktaśākh-in) *adj.* who belongs to the Vedic branch in which (purifying ablution) is not prescribed मलस्नानेऽपि नित्यग्रहणमनुक्तशाखिनामपि तस्य नित्यत्वं यथा स्यात् SmṛtiCan. ii. 486.1.

अनुक्तशुद्धि (anukta-śuddhi) *f.* purificatory rite which is not mentioned पापानुबन्धं पुरुषस्य शक्तिं देशं च कालं च तथा विदित्वा। अनुक्तशुद्धिः प्रविचार्य देया ViṣṇuDhaP. iii. 234.159.

अनुक्तशेषत्व (anukta-śeṣatva) *adj.* whose accessory nature is not declared एवत्रासति सामर्थ्ये मन्त्रः शेषोऽभिधीयते। अन्यत्रानुक्तशेषत्वं सामर्थ्ये संप्रतीयते TantrVā. 841.3 (*on* iii. 3.14)

अनुक्तषडङ्ग (anukta-ṣaḍaṅga) *adj.* (a *mantra*) whose six parts are not known अनुक्तषडङ्गस्य षड्जातियुक्तमायया षडङ्गम् ParāśuKS. 10.3 (255.22); मन्त्रेऽनुक्तषडङ्गे तु मायापड्दीर्घजातियुक् NityoNi. 153.8.

अनुक्तसंस्थान (anukta-saṁsthāna) *adj.* situated in a position not (specifically) stated उक्तादन्यस्थान एको दुर्भिक्षकरः। उक्तसंस्थानोऽनुक्तसंस्थानो वा द्व्यादिर्नृपविनाशाय AdbhuSāg. 21.4.

अनुक्तसंख्य (anukta-saṅkhya) *adj.* in whose case (specific) number is not mentioned अनुक्तसंख्येषु च सूक्तादिषु प्रत्यहं शतमष्टोत्तरं जप्यम् ManvaVi. 1467.17 (*on* 11.248)

अनुक्तसंख्या (anukta-saṅkhyā) *f.* number (the referent of) which is not mentioned तत्साद्गुहबिवृमते ऽधिरथशतं देयमिति ·· गवामिति शेषः। अनुक्तसंख्या गोगामिनीति न्यायात् VīraMi.(Saṁskāra.) 853.24.

अनुक्तसंग्रहार्थ (anuktasaṅgrahārtha) *adj.* meant for the inclusion of what is not mentioned पूर्वाधिगतमपिशब्दमनुक्तसंग्रहार्थं स्वीकृत्य BālamBha. i. 71.25 (*on* 1.14)

अनुक्तसम (anukta-sama) *adj.* [*f.* -ā] as good as not said न च वेदवचः किंचिद् द्विजातित्वादिम(?)साधकम्। व्यक्तेः सामान्यवचनमनुक्तसममेव तत् PramāVāBh. 12.3; सा वागुक्ताप्यनुक्तसमा यत्र नास्ति सद्युक्तिः NītiVā. 15.16.

अनुक्तसमत्व (anuktasama-tva) *n.* the state of being as good as not said एतदविदितत्व(दविदित्वा य)दृष्टत्वाशब्दोऽत्र छन्दोनिबद्धनिमित्ता(त्त?) निर्गीतत्वे वर्तत इत्याहुः तदसत्। अनुक्तसमत्वादस्य AbhinBhā. i. 226.21 (*on* 5.57)

अनुक्तसमस्तसंग्रह (anuktasamasta-saṅgraha) *m.* inclusion of all that is not mentioned चशब्दाद्वा अनुक्तसमस्तसंग्रहः NyāyPari. 271.2.

अनुक्तसमाख्यान्तर (anukta-samākhyāntara) *n.* another name which is not mentioned अपकर्षसमसमाख्यानिरुक्तिमात्रेण संग्रहे संभवत्यनुक्तसमाख्यान्तरोन्नीतिश्चायुक्ता NyāyPari. 249.17.

अनुक्तसमान (anukta-samāna) *adj.* as good as not said इदं त्वनुक्तसमास(?नं) निर्वचनशब्देनोक्तत्वादर्थस्य AbhinBhā. iii. 171.12 (*on* 20.46)

अनुक्तसमासान्त (anukta-samāsānta) *adj.* in which the *samāsānta*-suffix (causing a change at the end of a Cpd.) is not prescribed earlier अनुक्तसमासान्ताच्छेषाधिकारस्याद् बहुव्रीहेः कप् वा स्यात् SiddhāKau. 200B.18 (*on* v. 4.154)

अनुक्तसमासान्तत्व (anuktasamāsānta-tva) *n.* the state of having *samāsānta*- suffix (which causes change at the end of a Cpd.) which is not prescribed earlier अद्रल इति। अस्य वैकल्पिकत्वेऽप्यनुक्तसमासान्तत्वाभावादन न कप् LaŚabdeŚe. ii. 116.12.

अनुक्तसमुच्चय (anukta-samuccaya) *m.* inclusion of what is not (directly) mentioned अत्र 'विद्यां चाविद्यां च' इति चशब्दावनुक्तसमुच्चयपरौ ŚrutaPra. iA. 67.8 (*on* i. 1.1); चकारेणानुक्तसमुच्चयाच्च कृत्स्नस्यापि तन्त्रान्तरसिद्धान्तस्य विशेषतः श्रीकरस्य मोक्षमदस्यं च सिद्धम् PāñcRāRa. 31.5; वसिष्ठश्चेति चोऽनुक्तसमुच्चये, तेनान्येषामपि ग्रहणम् VīraMi. 16.16 (*on* 1.5); केचित्तु वायसेभ्यश्चेति पठन्तश्चकारेणानुक्तसमुच्चयमाहुः VīraMi. 197.27 (*on* 1.103); वाशब्दोऽनुक्तसमुच्चये तेन फाल्गुनोऽपि ग्राह्यः VīraMi.(Rājanīti.) 330.19.

अनुक्तसमुच्चयार्थ (anuktasamuccayārtha) *adj.* meant for inclusion

of what is not (directly) mentioned अनुक्तसमुच्चयार्थश्चकारः KāśiVṛ. *on* ii. 4. 18 = *on* iii. 1. 126 = *on* iii. 2.26 = *on* iii. 2. 30 = *on* v. 4.25; Prasā. i. 459. 19; चकाराधिकारोऽनुक्तसमुच्चयार्थः KātanVṛ. *on* i. 2.2; चकारोऽनुक्तसमुच्चयार्थः KātanVṛ. *on* iii. 6. 86 = *on* iv. 6. 91 = *on* iv. 6. 104 = Nyās. i. 139.8 (*on* i. 1.74) = Bhām. 131.10 (*on* i. 1. 8) = SāṁkhyaTaKau. 215.1 (*on* 7) = Prasā. i. 826. 9 = ii. 556. 22 = SiddhāKau. 508B.15 (*on* iii. 2.188); स चानुक्तसमुच्चयार्थः Nyās. i. 72.12 (*on* i. 1.23) = i. 223.8 (*on* i. 3. 16); i. 146.9 (*on* i. 2. 6); i. 404.15 (*on* ii. 3. 9); चशब्दोऽनुक्तसमुच्चयार्थः BālaKrī. i. 46.8 (*on* 1. 29) = SmṛtiCan. iv. 573.4 = NyāySu.(Ja.) 136B. 9 (*on* i. 1.6); SiddhāKau. 427A. 4 (*on* vii. 4. 97) = GoviBh. 80. 7 (*on* i. 4. 24); वाशब्दश्चार्थेऽनुक्तसमुच्चयार्थः Bhām. 396.1 (*on* ii. 2.11) = PrakaVi. 490. 17; VedāntKau. 185. 23 (*on* ii. 2. 11); चकारादिति। अनुक्तसमुच्चयार्थादित्यभिप्रायः Prasā. i. 70. 17; तुशब्दोऽनुक्तसमुच्चयार्थः JñānBiPra. 9.14; एतच्चानुक्तसमुच्चयार्थेन चकारेण संग्राह्यमिति केचित् SiddhāKau. 127A. 2 (*on* iv. 1.5); 'चः' एवार्थोऽनुक्तसम(?मु)च्चयार्थो वा Bhāsk. i. 93. 15 (*on* i. 2. 3)

अनुक्तसमुच्चयार्थक (anuktasamuccayārtha-ka) *adj.* meant to include what is not mentioned कृत्तद्धितसमासाश्चेत्यनुक्तसमुच्चयार्थकचकारेणैषां संग्रह इति मूलग्रन्थकृतः VaiyāBhū. 211. 22 (*on* 45)

अनुक्तसमुच्चयार्थकत्व (anuktasamuccayārthaka-tva) *n.* the state of being meant for inclusion of what is not mentioned इष्णुचो विधानं तु 'भुवश्चे'ति सूत्रे चकारस्यानुक्तसमुच्चयार्थकत्वेन वृत्तिकृता व्याख्यानान्(?त्) LalitāSaBh. 36. 26 (*on* 69)

अनुक्तसमुच्चयार्थत्व (anuktasamuccayārtha-tva) *n.* the state of being meant for inclusion of what is not mentioned एवं तर्ह्युत्तरसूत्रेऽनुक्तसमुच्चयार्थत्वाच्चकारस्य भविष्यतीत्यदोषः Nyās. i. 184. 9 (*on* i. 2. 43); i. 215. 3 (*on* i. 3.6); व्यवसितः प्रतिपन्न इत्यादिषु भावकर्मविहितोऽपि क्तः कर्तरि। गत्यादिसूत्रे चकारस्यानुक्तसमुच्चयार्थत्वात् KāvyālaṅSū. v. 2.43; v. 2. 68; अकथितं चेत्यत्र चकारस्यानुक्तसमुच्चयार्थत्वादत्र कर्मत्वमित्यन्ये DurghVṛ. *on* i. 4.52; *on* iii. 3.102; कुत्स्यत इति — कुत्सितं 'मति-' आदिसूत्रे चकारस्यानुक्तसमुच्चयार्थत्वात् वर्तमाने क्तः Pradī. iv. 398B.13 (*on* v. 3. 74); गुरोश्च हल इति चकारस्यानुक्तसमुच्चयार्थत्वात्। शोभा DhātuPra. 1. 753 (53. 2); चशब्दस्यानुक्तसमुच्चयार्थत्वादुपसर्जनत्वं स्यात् Prasā. i. 471. 20; i. 524.18.

अनुक्तसमुच्चायक (anukta-samuccāyaka) *adj.* which includes what is not mentioned चकारोऽनुक्तसमुच्चायकः SetuBa. 132. 27.

अनुक्तसमुदाय (anukta-samudāya) *m.* group of those who are not mentioned तत्रार्हतसौगतादिसमूहः संघः, चाण्डालादिसमूहो गुल्मः, अनुक्तसमुदायो वर्गः DaṇḍaVi. 267. 4.

अनुक्तसायंसंध्योल्लेख (anuktasāyaṁsandhyollekha) *m.* reference to the evening *sandhyā*-prayer which is not mentioned earlier न चैवं भाष्यादौ तत्र तत्रानुक्तसायंसंध्योल्लेखोऽपि किमर्थमिति वाच्यम् BālamBha. i. 103.12 (*on* 1.24½)

अनुक्तसिद्ध (anukta-siddha) *adj.* [*f.* -ā] established or known even though not mentioned इतरे तु गती बुद्धस्यानुक्तसिद्धे AbhidhKoBh. 425.12 (*on* 7. 47); वाङ्मनोनमस्कारोऽप्यत्रानुक्तसिद्धः Sphuṭā. i. 6. 26 (*on* 1. 1); अनन्तत्वमपि तल्लिङ्गमित्यनुक्तसिद्धम् ŚivārkaMaDī. i. 267. 14 (*on* i. 1. 23); ब्रह्मत्वे प्राणादित्युक्त्या ब्रह्म तदितरव्यवच्छेदे चानुक्तसिद्धे सति ब्रह्मैव सन्निति वा न वदेत् AṇuBh. 317.15 (*on* iv. 2. 1)

अनुक्तसिद्धत्व (anuktasiddha-tva) *n.* the state of being established or known even though not mentioned यत्किंचिदानन्तर्यं हि न वक्तव्यमनुक्तसिद्धत्वात् SiddhāSi. i. 14. 17.

अनुक्तसिद्धि (anukta-siddhi) *f.* comprehension or assumption (of something) even though (it is) not stated (listed as one of the characteristics of a good dramatic composition) प्रस्तावेनैव शेषोऽर्थः कृत्स्नो यत्र प्रतीयते। वचनेन विनानुक्तसिद्धिः सा परिकीर्तिता NāṭyaŚā. 16. + 40; NāṭaLaRaK. 1713; अनुक्तसिद्धिः कार्यं च परिहारस्तथाश्रयः BhāvPra.(Śā.) 223. 21(8); अनुक्तसिद्धिरुक्तार्थस्यान्यथासिद्धिरुच्यते BhāvPra.(Śā.) 225. 21 (8); आगमार्थो न कथितोऽपि सिध्यतीत्यनुक्तसिद्धिः NāṭaLaRaK. 1718; अनुक्तसिद्धिः सारूप्यम् ···षट्त्रिंशद् भूषणानि हि RasāSu. 248.7 (3. 100); अनुक्तस्यापि मेनकाविश्वामित्रसंगमस्य प्रतीतेरियमनुक्तसिद्धिः RasāSu. 260. 16 (3. 120); (नाटके) अनुक्तसिद्धिः प्रियवचस्तथा SāhiDa. 335. 4; विशेषार्थोहविस्तारोऽनुक्तसिद्धिरुदीर्यते SāhiDa. 343.19.

अनुक्तसुज्ञान (anuktá-sujñāna) *adj.* which can be easily known (though) not stated अनुक्तसुज्ञानस्यार्थस्य पुनर्वचनं प्रयोजनापेक्षमिव दृश्यत इति मन्वानं प्रति प्रयोजनमाह Kāśi. i. 13.12 (*on* 1.32)

अनुक्तस्थल (anukta-sthala) *n.* place not (specifically) mentioned अनुक्तस्थलेषु यात्रायोजनसंख्यया कृच्छ्रसंख्यया विज्ञेया BālamBha. iii. 199.7 (*on* 3. 327)

अनुक्तस्थान (anukta-sthāna) *n.* [Loc.] in place of the word *anukta* (not mentioned) अनुक्तस्थाने चाप्रतिपादितकरणेऽपि दोषः KhaṇḍanKhā. 972. 12.

अनुक्तस्थानग (anuktasthānag-a) *adj.* existing at a place which is not prescribed द्वारप्राकारपीठाद्यमनुक्तस्थानगं यदि। परिवारं च तत्रोक्तस्थाने कुर्यात् सलक्षणम् ĪśānŚiPa. ii. 35.5 = ŚilpaRa. ii. 29.14.

अनुक्तस्वरूप (anukta-svarūpa) *adj.* whose real nature is not stated अनुक्तस्वरूपस्य (प्रलयस्य) अनिमित्तत्वमेव प्रतिपादयितुं न शक्यते TātpaṬ. (U.) 121.16 (*on* 4. 2) = YuktiSneha. 36. 25 (*on* 1.1.4)

अनुक्तहितकारिता (anuktahitakāri-tā) *f.* the state of doing beneficial (things) even though unasked अनुक्तहितकारिता हि प्रकाशयति मनोगतां स्वामिभक्तिम् VeṇīSaṁ. 6. 165.

अनुक्तांश (anuktāṁśa) *m.* portion not stated or mentioned शास्त्रान्ते च सूत्राभ्यासफलमनुक्तांशज्ञापनम् ŚrutaPra. iA. 22. 17 (*on* i.1.1); ii. 336.16 (*on* ii. 2 42); अनुक्तांशदर्शनादिलोपप्रसक्त्यास्य NyāyPari. 480. 12; अनुक्तांशेऽनुक्तेरेवोपसंहारन्तत्काल्पनाभावात् ŚatDū. 192.9; क्वचिदनुक्तांशस्योक्तिः NyāySu. (Ja.) 8B. 2 (*on* i.1.1); प्रकृतिमहदादेरनुक्तांशस्यावश्यकत्वाद्योगोऽस्ति VedāntKau. 221. 6 (*on* ii. 3.15)

अनुक्ताकाङ्क्षित (anuktākāṅkṣita) *adj.* required even though not mentioned स ह्यनुक्ताकाङ्क्षितस्वीकारफलः ŚrutaPra. iA. 53.17 (*on* i. 1.1)

अनुक्ताङ्ग (anuktāṅga) *n.* part that is not mentioned अथानभिहितस्थानमनुक्ताङ्गविरूपता। अचोदितालंकरणमन्यत्रानिष्टदुःखदम् ĪśānŚiPa. ii. 35. 32; अत्र सुवर्णपरिमाणचतुर्थांशवत्सनिर्माणादिरनुक्ताङ्गोपसंहारः पूर्वोक्तसुवर्णेनैरवगन्तव्यः CaturCin. i. 437.21.

अनुक्तातिदेश (anuktātideśa) *m.* extended application of what is not mentioned अनुक्तातिदेशमाह JayaMa. 103.23 (*on* 2.2)

अनुक्ताधिकार (anuktādhikāra) *adj.* whose eligibility or right is not prescribed ये पुनः केचनाह्लवचनेनानुक्ताधिकारास्ते तदीयेभ्यः श्राद्धं कुर्युः CaturCin. iii(1). 115.20.

अनुक्ताध्यापक (anuktādhyāpaka) *m.* excellent teacher (*lit.* teacher who is not spoken ill of) अनुक्त। अनुक्ताध्यापकः KāśiVṛ. *on* viii. 1. 67.

अनुक्तानादर (anuktānādara) *m.* disregard for those which are not stated किं कतिपयोक्तिरनुक्तानादरमूलैव स्यात् ŚrutaPra. ii. 563. 18 (*on* iii. 4 46)

अनुक्तान्तस्ताप (anuktāntastāpa) *adj.* whose internal distress is not revealed अनारब्धाक्षेपं परमकृतवाप्यव्यतिकरमनुक्तान्तस्तापं हृदयविनिगीर्णव्यवसितम्। कृताज्ञया यत्पापे व्रजति मयि नैराश्यविधुरं क्व तैल्ल्यं(?कं) हृदयमिदमुन्मूलयति तद् Subhāṣi. 1333 (correct s. v. अनारब्धाक्षेपम् to अनारब्धाक्षेप *adj.* that has not started to abuse or reproach)

अनुक्तान्यकर्तृक (anuktānyakartṛ-ka) *adj.* not having any other performer prescribed क्वाभिषेकवर्ता तु पुरोहित एव। अनुक्तान्यकर्तृकेषु राजसंबन्धिकार्येषु तस्यैव कर्तृत्वदर्शनात् VīraMi.(Rājanīti.) 378.3.

अनुक्ताभोगवस्तु (anuktābhoga-vastu) *n.* composition in which the completion (i. e. the concluding portion) is not mentioned अनुक्ताभोगवस्तूनां पदैराभोगकल्पना SaṅgīRa. ii. 334. 1 (4.310)

अनुक्तार्थ (anuktārtha) *m.* thing-meant which is not stated ततः सर्वशास्त्रोपसंहारश्लोकोऽयं नानुक्तार्थोपदेशकः ManuBh. ii. 271.28 (*on* 2.102); *adj.* whose meaning is not expressed प्रत्ययन्यायो ह्यनुक्तार्थस्वीकारफलः ŚrutaPra. iA. 93. 15 (*on* i. 1.1); कश्चिदयमनार्यैः एतोत्सवाद्यर्हदिभिः ··· श्लोकमनुक्तार्थं लिखति JayaMa. 40.11 (*on* 1. 3)

अनुक्ताश्रम (anuktāśrama) *m.* (*āśrama*) order of life not mentioned (in the Vedas) त्रैविद्यविदेति पाठे तेषां विद्यायां वेदत्रय्यामनुक्ताश्रमविशिष्ट इत्यर्थः। वेदवाह्यागमार्थानुष्ठातार इति यावत् BālamBha. i. 391.4 (*on* 1. 190)

अनुक्तासनयोग (anuktāsana-yoga) *m.* employment of a sitting posture which has not been mentioned अनुक्तासनयोगेषु सर्वत्रैवं प्रकल्पयेत् MālinīT. 23. 16.

अनुक्तास्पदा (anuktāspadā) *adj.* (*f*) topic of which is not mentioned संभावना स्यादुत्प्रेक्षा वस्तुहेतुफलात्मना। उक्तानुक्तास्पदाद्यात्र सिद्धासिद्धास्पदे परे Kuval. 32.

अनुक्ति (an-ukti) *f.* non-statement, non-instruction, omission,

non-expression, absence of mention अनधिगतत्वादात्मनो युक्ता तदधिगमाय तद्विषया जिज्ञासा । कर्मविषये चानुक्तिस्तद्विरोधित्वात् KenUVāBh. 67.14 (*on* 1.1); याज्ञवल्क्यम् ··· जनकः पूर्वं पप्रच्छ । तत्रैव अनुक्तिः BṛĀraUBh. 514.10 (*on* iv. 3.1); उपमेयस्यानुक्तौ समानवस्तुन्यासः समासोक्तिः KāvyālaṅSū. iv. 3.3; ब्राह्मणस्य पुरानुक्तेस्तदुक्त्यर्था परा श्रुतिः BṛĀraUBhVā. i. 4.1634; हेत्वोरुक्तावनुक्तीनां त्रये साम्ये निवेदिते । शब्दार्थाभ्यामथाक्षिप्ते श्लिष्टे तद्वत्त्रिरष्ट तत् KāvyPra. 646.1; साम्यस्य चोक्तावनुक्तौ चोपमेयस्याधिक्यं व्यतिरेकः Kāvyānu. (He.) 332.5; अनुक्ताविह तालः स्यात्त्रिधैवैककलादिकः SaṁgīRa. i. 271.1 (1(7).110); बाहुल्यं लिङ्गशब्दानामनुक्तिश्च विरुद्धता ··· पूर्वपक्षेषु युक्तयः AnuVyā. 12B.5 (*on* 1.3); 28A.6 (*on* 2.2); 48B.4 (*on* 3.3); अतः सकलमित्यन्वयमुखेनानुक्तिः ŚrutaPra. iA. 4.5 (*on* i. 1.1); आकाशस्यानुक्तिः ··· उपपद्यते VedāntPāSau. 215.4 (*on* ii. 3.6); अत्र च शीलादीनामनुक्तिरपकृष्टत्वकथनार्थम् ManvaVi. 104.3 (*on* 2.9); अनुक्तांशेऽनुक्तेरेवोपबृंहणत्वगन्धाभावात् ŚatDū. 192.10; निरूप्यनियम एव तस्यान्तर्भावादनुक्तिः NyāyPari. 171.2; यदुक्तं कार्पासादिदृष्टान्त इति तदुक्तिमात्रम् । युक्तेरनुक्तेः SarvaDaSaṁ. 3.31; (कलानाम्) तासामनुक्तौ भविताल्पवेदिता ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 9.70; विषयादेः पूर्वं मुखतोऽनुक्तेस्तदनुवादपूर्वकं सूत्रं व्याचष्टे TattvPrakā. 23A.6 (*on* i. 1.22); 109B.8 (*on* ii. 3.8); 174A.6 (*on* iii. 3.35); उक्त्यनुक्त्योर्निमित्तस्य द्विधा तत्र स्वरूपगाः भेदाः SāhiDa. 542.11; 558.13; तदुत्तरमन्यस्यानुक्तेरानन्दमय एव परः AṇuBh. 31.2 (*on* i. 1.11); 348.16 (*on* iv. 4.6); नापि समासोक्तिः ।··· न च ··· शुद्धसादृश्यमूलोऽपि तस्या एव प्रकारो वाच्यः ··· व्यवस्थापकैस्तद्भेदताया अनुक्तेः RasGaṅ. 545.1; अन्तर्गृह इत्यनुक्तिरुक्तनिर्वचनस्मारणेन पुण्यातिशयवत्त्वद्योतनाय LalitāSaBh. 203.30 (*on* 242); बिन्दोः कण्ठरवेणानुक्तिः SetuBa. 49.22; 58.5; 175.22; वस्तुतस्तु यः प्रमायुकः स्यामित्यनुक्त्या होतृगत एवैष कामः प्रतीयते BhāṭṭCan. 115.8 (*on* xvi. 3.5); अत एवानुदात्ततरस्यानुक्तिः LaŚabdeŚe. i. 26.16; i. 385.19; i. 516.21.

अनुक्तिकारण (anukti-kāraṇa) *n.* [Abl.] because of non-statement निषेधाभ्यासो मा मेति ज्ञातब्रह्मप्रवादिनः । आबाधितधियाभ्यस्तो गार्ग्यस्यानुक्तिकारणात् BṛĀraUBhVā. ii. 1.47.

अनुक्तितस् (anukti-tas) *adv.* because of non-mention समाप्तः सप्तमोऽध्यायः प्राप्तावसर उच्यते । अष्टमः खिलकाण्डेऽस्मिन्पूर्वकाण्डेष्वनुक्तितः BṛĀraUBhVā. vi. 1.1.

अनुक्तित्रय (anukti-traya) *n.* three (types of) non-mention व्यतिरेकस्य हेतुः उपमेयगतमुत्कर्षनिमित्तम् उपमानगतमपकर्षकारणम् ··· एकतरस्य द्वयोर्वा अनुक्तिरित्यनुक्तित्रयम् KāvyPra. 647.2.

अनुक्तिनिदान (anukti-nidāna) *n.* reasoning for non-mention सूत्रकारैः सत्यज्ञानादीनां लक्षणत्वेनानुक्तिनिदानं च अनेनैव दर्शितं भवति ŚrutaPra. iB. 116.22 (*on* i. 1.2)

अनुक्तिप्रख्यातव्यप्रीतिबन्ध (anuktiprakhyātavya-pritibandha) *adj.* having the tie of friendship to be revealed without words नृत्यन्ति स्म प्रत्यनीकेष्वनुक्तिप्रख्यातव्यप्रीतिबन्धाः कबन्धाः RāmC. 30.69.

अनुक्तिप्रसङ्ग (anukti-prasaṅga) *m.* (undesired) contingency of non-mention अन्यथोभयान्तर्गतस्यैकत्राप्यनुक्तिप्रसङ्गः TattvPrakā. 86A.11 (*on* ii. 1.14)

अनुक्तियुत (anukti-yuta) *adj.* accompanied by silence संवादानुक्तियुता निग्रहाः PramāLa. 2A.2.

अनुक्तिविरोध (anukti-virodha) *m.* contradiction because of non-mention सर्वनामाभिधेयश्चेत्यनेनैवादित्यशब्दस्येश्वरवाचित्वं चोक्तं भवति । न चादित्येऽनुक्तिविरोधः TattvPrakā. 31A.10 (*on* i. 2.7)

अनुक्तिसंयुक्त (an-uktisaṁyukta) *adj.* accompanied by silence संवादानुक्तिसंयुक्ता एत एव तु निग्रहाः AnuVyā. 19A.7 (*on* 2.1)

अनुक्तिसंभव (anukti-sambhava) *m.* non-requirement of prescription कृदन्तत्वात् सिद्धौ निपातस्यानर्थकस्येति वार्तिकस्यानुक्तिसंभवापत्तेः VaiyāBhū. 48.15 (*on* 10)

अनुक्तिसंभावितत्व (anuktisambhāvita-tva) *n.* the state of being that which is made possible due to non-mention अयोग्यतानिश्चयरूपस्य तस्याप्रतिबन्धकताया अनुक्तिसंभावितत्वात् VaiyāBhū. 85.11 (*on* 22)

अनुक्तिसहत्व (anuktisaha-tva) *n.* the state of being that which is fit for non-mention स्वयमेव पत्नीसंयाजानां हारियोजनोत्तरत्वस्योक्तत्वेनैकदेशलक्षणाया अनुक्तिसहत्वात् BhāṭṭDī. iii. 64.17 (*on* ix. 1.9); iv. 39.21 (*on* xi. 5.25); iv. 231.22 (*on* xii. 1.10); मथिते मथनव्याप्यत्वयोग्यताया अनुक्तिसहत्वात् MīmāKau. i. 241.23 (*on* i. 4.12); ii. 7.21 (*on* ii. 3.1); iii(2). 295.26 (*on* ii. 2.27)

अनुक्तिस्वारस्य (anukti-svārasya) *n.* significance of non-mention श्रीशैलो मेरुको गिरिरिति ज्ञानार्णवेऽपि तत्संवादाद्भिन्नपदस्वारस्यान्मेरुपर्वत इत्यनुक्तिस्वारस्याच्च तथैवास्थेयम् LalitāSaBh. 169.17 (*on* 207); SetuBa. 287.23.

अनुक्तेन्द्रिय (anuktendriya) *n.* sense-organ which is not mentioned प्राणादीनामिन्द्रियत्वानिश्चयात् । तन्निश्चये सति ह्यनुक्तेन्द्रियग्रहणापेक्षा ŚrutaPra. ii. 125.17 (*on* i. 4.13)

अनुक्तोत्कर्ष (anuktotkarṣa) *adj.* superiority of which is not mentioned (अपरः पक्षः···श्राद्धस्य) ननु शुक्लपक्षादनुक्तोत्कर्षस्यापरपक्षस्य कथं दृष्टान्तता ManvaMu. 140.29 (*on* 3.278)

अनुक्तोत्तर (anuktottara) *adj.* who has not uttered (i.e. given) a reply उत्पलहस्तकः । अनुक्तोत्तर एवास्यै तथेति प्रतिपन्नवान् BṛKathāŚloSaṁ. 3.39.

अनुक्तोदाहरण (anuktodāharaṇa) *n.* illustration which is not mentioned तेषामनुक्तोदाहरणान्यूह्यानि MṛtaSaṁ. 53.1 (*on* 4.23)

अनुक्तोदाहरणान्तर (anuktodāharaṇāntara) *n.* another instance which is not mentioned एवं यद्यनुक्तोदाहरणान्तराणि संभवन्ति तदा जात्यन्तरं वा तत्संग्रहलक्षणं वा कल्पनीयमेव NyāyPari. 236.11.

अनुक्तोपयोग (anuktopayoga) *adj.* purpose or result of which is not mentioned सर्वं उद्भिदाद्यपि यत्पूर्वमनुक्तोपयोगं तत्तदर्थप्रकारविशेषोन्नयनेन प्रयोजनवदर्थपरमेव स्यात् MīmāKau. i. 157.2 (*on* i. 4.1)

अनुक्तोपसंहार (anuktopasaṁhāra) *m.* inclusion (for meditation) of what is not stated कचिदप्यनुक्तोपसंहारस्यानपेक्षितत्वात् ŚrutaPra. ii. 495.24 (*on* iii. 3.31)

अनुक्तोपसंग्रह (anuktopasaṅgraha) *m.* inclusion of what is not mentioned तथेति चानुक्तोपसंग्रहार्थम् BālaKrī. i. 10.2 (*on* 1.5)

अनुक्तोपाय (anuktopāya) *m.* means which is not mentioned लोकादनुसरणीयोऽनुक्तोपायस्तथा वशीभावे KandaCū. vi. 2.38.

अनुक्तोपालम्भ (anuktopālambha) *m.* blaming for what is not stated, objection against what is not said नाहमनुष्णमग्निं ब्रवीमीत्यनुक्तोपालम्भोऽयमित्येतत्प्रतिज्ञासंन्यासलक्षणं निग्रहस्थानमिति NyāySā. 24.9; नोच्यत इत्यादिना सिद्धान्तवादी चोदकस्यानुक्तोपालम्भमाह DharmoPra. 26.31; कथं पुनरनेन प्रमाणादिचतुर्वर्गोऽत्र लभ्यत इति वार्तिकमनुक्तोपालम्भो मा भूदित्यत आह । तेनेति NyāyVārPari. 129.7; तथा चेत्यादिना यतो भाष्ये लक्षणमप्युक्तं अतो वार्त्तिके तदाक्षेपो नानुक्तोपालम्भ इत्याह NyāyVārPari. 444.13; ŚatDū. 201.10; अन्यथा हि जिज्ञास्यत्ववादिनापि तन्मात्रालम्बनत्वानङ्गीकारादनुक्तोपालम्भः स्यादिति VedāntKa. 4.22 (*on* i. 1.1); किं त्वगृहीतविवेकस्य ज्ञानद्वयस्य प्राप्तसमीचीनपुरःस्थितरजतज्ञानसारूप्यस्येत्यनुक्तोपालम्भोऽयमिति चेत् — तदप्ययुक्तम् SarvaDaSaṁ. 16.498; न चास्य सूत्रस्येदं प्रतिपाद्यं व्यवस्थितम् । जगदुपादानत्वस्य प्रागनुक्तत्वेनानुक्तोपालम्भप्रसङ्गात् NyāySu.(Ja.) 295A.11 (*on* ii. 1.5); नाद्यः (पक्षः) ··· अनुक्तोपालम्भमात्रत्वे निरनुयोज्यानुयोगापत्तेः AdvaiSi. 369.1; अनुक्तोपालम्भ एषः, प्रकृष्टभावनाजन्यत्वस्य केवलज्ञानेऽभ्युपगमवादेनैव टीकाकृतोक्तत्वात् JñānBiPra. 20.25.

अनुक्तोपालम्भत्व (anuktopālambha-tva) *n.* the state of being an objection against what is not said प्राणादौ जनशब्दस्य समुदायैकदेशस्यार्थो नास्तीति जनशब्दस्य प्राणादौ कथं प्रयोग इति यच्चोद्यं तदचोद्यं स्यादनुक्तोपालम्भत्वादित्यर्थः VedāntKa. 207.18 (*on* i. 4.11)

अनुक्तोपालम्भन (anuktopālambhana) *n.* objection against what is not said सर्वत्र न बाधकत्वं वक्तुं शक्यम्, युक्त्यादिबाधकताया अनुस्त्रियमाणप्रत्यक्षगौरवनिबन्धनत्वात् इत्युक्तम् । एतदनुक्तोपालम्भनम् AdvaiSi. 391.11; 472.8; यदुक्तम् — विधानभेदे सत्येव वाक्यभेदः इत्येव नास्ति नियम इति, तन्नियमभञ्जनमनुक्तोपालम्भनम् PūrvottaVāNaMā. 26.14.

अनुक्तोपालम्भनता (anuktopālambhana-tā) *f.* the state of being an objection against what is not said एवं च भाविबाधशङ्कामादाय यत्परैर्दूषणमुक्तं तदनुक्तोपालम्भनतया अपास्तम् AdvaiSi. 393.3.

अनुक्तोपालम्भनत्व (anuktopālambhana-tva) *n.* the state of being an objection against what is not said न चैवम् ··· सुखादिकं प्रकाशत इत्यनुभवार्थं चितोऽज्ञानानवच्छेदेन प्रकाशोऽङ्गीकरणीय इति वाच्यम्, इष्टापत्तेः अनुक्तोपालम्भनत्वात् AdvaiSi. 587.19.

अनुक्त्वा (an-uktvā) *ger.* 1 not having uttered, not having expressly stated, not having told, not having informed, not having said (anything) अनुक्त्वा त्वं धर्ममेवं सभायामथेच्छसे पाण्डवस्योपदेष्टुम् MahāBhā. v. 29.35; अनुक्त्वा समरे तात शूरा युध्यन्ति शक्तितः MahāBhā. viii. 17.54; viii. 39.35; तेन संजातरोषेण रामेण ···। अनुक्त्वा परुषं किंचिच्छरैर्व्यापारितं धनुः Rāmā. iii. 34.7; vi. 75.25; कमप्यर्थं चिरं ध्यात्वा वक्तुं प्रस्फुरिताधराः । बाष्पस्तम्भितकण्ठत्वादनुक्त्वैव वनं गताः Prati. 2.17; निगद्यासौ सुनासीरं व्रीडानम्री-

कृतानना। न्यवीविददनुक्त्वैव यौवनाविनयं पुरा JānaHa. 6.15; हेतोरनैकान्तिकत्वं सामान्यदृष्टान्तेन परेण चोद्यते तस्यानैकान्तिकदोषोद्धारमनुक्त्वा स्वदृष्टान्ते नित्यतां प्रतिपद्यते NyāyVār. 559.4 (*on* v. 2.2); मीमांसाख्या तु विद्येयं बहुविद्यान्तराश्रिता। न शुश्रूषयितुं शक्या प्रागनुक्त्वा प्रयोजनम् ŚlokaVār. 1.13 (5.2); अनुक्त्वा वचनं किंचित्कृतं भवति कर्मणा BrahmP. 201 22; इति निश्चित्य सा नाथमनुक्त्वैव वराङ्गना। यथाशास्त्रं चचारोग्रं तथा नियममास्थिता YogVā. iii. 16.30; अनुक्त्वापसृते तस्मिंस्तत्संबन्धिनियोगिनाम्। पलायनव्यतिकरः कोऽपि जातो गृहे गृहे NarmaMā 3.89; यथात्रैव रूपरसगन्धानां पाकजत्वमनुक्त्वा सौरसाद्युक्तम् Kiraṇā. 57.18; गोविन्दे गुरुसंनिधौ परवशावेशादनुक्त्वा गते DaśāvaC. 8.175; अनुक्त्वैव परामृश्यं प्रयोगो यत्र यत्तदोः। निरन्तरः पुनस्तत्र तयोरुक्तिर्न दुष्यति VyaktiVi. 43.3; तीर्थे तदीये … इत्यत्र परामर्शनीयमर्थमनुक्त्वैव यस्तस्य तदा परामर्शः सोऽस्थानस्थपदत्वं दोषः Kāvyānu. (He.) 174.6; तद्वाचकैः पदैः साक्षादनुक्त्वा तस्य सिद्धये। भङ्ग्यन्तरेण कथनं पर्यायोक्तिरुदाहृता Mānaso. iv. 2.85(?285); भावज्ञः स महीपतेः। अनुक्त्वैव हितं तत्तत्प्राणांस्त्यक्त्वाप्यसाधयत् RājTa.(Ka.) 5.62; अनुक्त्वैव प्रचलिता राजधानीमलक्षिता। स्त्रीधर्मिण्यस्मि जातेति पश्चाद्वार्तां व्यसर्जयत् RājTa. (Ka.) 6.270; विपणः … पृष्टोऽनुक्त्वा निर्जगाम दीनवक्त्रो लतागृहात् SamarāSaṁ. 7.245; कथं तर्हि आकाशं वायुं चानुक्त्वा तेजआद्युद्भव उक्तः VedāntKau. 215.14 (*on* ii. 3.6); यस्तु जिह्वासहस्रः स्यात् जीवेच्च शरदां शतम्। अनन्यकर्मा स्त्रीदोषाननुक्त्वा निधनं व्रजेत् SūktiRa. 54.5; किं चेक्षतेर्गौणत्वकल्पनस्य बाधकाभावमनुक्त्वा आत्मशब्दादित्यसंगतम् NyāySu.(Ja.) 120A.6 (*on* i. 1.5); आनन्दस्य फलात्मकत्वेन साधनशेषभूते ब्रह्मणि तमनुक्त्वा यो वेदेत्यन्तयर्चा ब्रह्मविदित्येतावतो वाक्यस्य विवरणं क्रियते AnuBh. 28.5 (*on* i.1.11); 268.17 (*on* iii. 4.1); 320.25 (*on* iv. 2.5); रुद्रपदमनुक्त्वा सर्वानुस्यूतं शिवपदं प्रयुक्तम् LalitāSaBh. 233.22 (*on* 302); नमामि त्रिपुरामित्यनुक्त्वा नौमि श्रीत्रिपुरामित्युक्तम् SetuBa. 20.26; 44.4; (with grammatical object in Gen.) अद्य चैषा ममानुक्त्वैवागतेमं शिवालयम्। ततः प्रज्ञप्तिविद्यातो विज्ञायाहमिहागता KathāSaSāg. ix. 1.51; तावत्स सुमनःप्राप्त्यै भ्रान्तुं पाटलिपुत्रकात्। कन्दर्पोऽनिच्छतोऽनुक्त्वा केसटस्य ययौ ततः KathāSaSāg. xviii. 4.294; **ii** not having specified, not having explained लोकप्रतीतत्वात्तस्य खललक्षणमनुक्त्वा प्रभेद एव कथ्यते वर्णश्चतुर्विधो नीलादिरिति Sphuṭā. i. 28.15 (*on* 1.10); स्वयं ब्रह्मस्वरूपमनुक्त्वा तपसाधिकारातिशयक्रमेण स्वयमेव ज्ञास्यतीति तदेव साधनं सर्वत्रोपदिष्टवान् AnuBh. 28.19 (*on* i. 1.11); **iii** not having instructed, not having taught प्रब्रूहि अस्मै विद्यामिष्टाम् उपकोसलायेति। तस्मै एवं जायया उक्तोऽपि ह अप्रोच्यैव अनुक्त्वैव किंचित्प्रवासांचक्रे प्रवसितवान् ChāndoUBh. 234.6 (*on* iv. 10.2); **iv** not having pointed out न हि स्थूलां तारकाममुख्यामरुन्धतीमनुक्त्वा तत्समीपवर्तिनी सूक्ष्मा मुख्या अरुन्धती सौकर्येण निर्देष्टुं शक्यते PañcPra. 44.5; **v** not having prescribed संप्रति वषट्कारादिनिमित्तं भक्षमनुक्त्वाधिकरणसमाप्त्यैवान्तरा समाख्याभक्षप्रसङ्गमेवानुसरति ŚāstrDī. 287.10 (*on* iii. 5.7); शौचाचारादिशिक्षामुक्त्वास्तमिते संध्यामनुक्त्वा समिदाधानं ततो वाग्विसर्गः BālamBha. i. 103.20 (*on* 1.24½); एकैकामृचं संतन्वन्तीति विधावृचः संतन्वन्तीत्यनुक्त्वैकैकामित्युक्तेरेकैकस्या ऋचो यावव्ययवावर्धर्चौ तयोराम्नायपाठेन प्राप्तस्य मध्येऽवसानस्य निषेधः प्रतीयते BhāṭṭCan. 103.7 (*on* xvi. 1.7)

अनुक्थ (an-ukthá) *adj.* [*f.*-ā] **i** not knowing songs of praise or panegyrics किं मामनिन्द्राः कृणवन्ननुक्थाः ṚV. v. 2.3; **ii** not having songs of praise or panegyrics न सामानुक्थोऽप्रहोऽस्तीत्याहुरनायतनः सः KāṭhS. 30.7 (ii. 189.11); यदुक्थिन्योऽन्या होत्रा अनुक्था अन्याः कथमस्यैता उक्थिन्यः सर्वाः समाः समृद्धा भवन्ति AitBr. 28.5(715)

अनुक्रंस्यमान (anu-kraṁsyamāna) *adj.* which will be subsequently stated or introduced ये प्रत्ययास्तिङ्शिद्वर्जितास्ते आर्धधातुकसंज्ञा भवन्ति न त्वनुक्रंस्यमाना इत्यर्थः PradI. iii. 286A.23 (*on* iii. 4.114)

अनुक्रकच (anu-krakaca) *adj.* dentated like a saw, serrated [MW., Apte]

अनुक्रन्द् (anu-krand-) I. U. **i** to roar यं क्षोणीरनुचक्रदे ṚV. viii. 3.10; AV. xx. 9.4; xx. 49.7; **ii** to cry in reply दात्यूहैस्तिनिशस्य कोटरवति स्कन्धे निलीय स्थितं वीरुन्नीडकपोतकूजितमनुक्रन्दन्त्यधः कुक्कुटाः MālaMā. 9.44; SubhāRaK. 31.7; **iii** to lament after भाग्यैकलभ्यं सौभाग्यं वसुदेवस्य संस्मरन्। राजानमनुचक्रन्द सर्वोऽपि विधुरो जनः PāṇḍaC. 2.120.

अनुक्रन्दत् (anu-krandat) *adj.* shouting loudly बलो मनुमनुक्रन्दन्नवर्षीदम्भसीमकम् Kapphiṇā. 18.22

अनुक्रन्दन (anu-krandana) *n.* a cry in reply [Apte]

अनुक्रन्दमाना (anu-krandamānā) *adj.* (*f.*) crying after रुदता स्त्रीजनेनोच्चैः पत्न्यानुक्रन्दमानया। जनेन वीक्ष्यमाणश्च दरिद्रः पञ्चतां गतः SamarāSaṁ. 9.159.

अनुक्रम् (anu-kram-) I. U. [P. vii. 3.76] **1** to go after, to follow in order शर्धंशर्धं व एषां व्रातंव्रातं गणंगणं सुशस्तिभिः। अनु क्रामेम धीतिभिः ṚV. v. 53.11; अनु प्रत्नास आयवः पदं नवीयो अक्रमुः SV. ix. 23.2; SV. I. vi(1). 2 6; SVAnukramaṇikā 1.502; य इन्दोः पवमानस्यानु धामान्यक्रमीत्। तमाहुः सुप्रजा इति ṚV. ix. 114.1; (धर्म) दिवस्त्वा धर्मणा वृषमनुक्रामाम VājaS. 38.19; VājaS.(K.) 38.5; ŚatBr. XIV iii. 1.9; 283.12; अथास्या दक्षिणेन पदा दक्षिणानि षट् पदान्यनुनिक्रामति (v.l. अनुक्रामति) BhārŚS. x. 15.6; यज्ञेन वै देवा अनुक्रमिष्यामः MānŚS. 177.18; पृथिव्यास्त्वा धर्मणा। वयमनुक्रामाम TaiĀ. iv. 11.3 (501 3); BaudhŚS. i. जातीयेन तृणान्तर्धानेन सर्वाननुक्रामति VārāŚS. III. ii. 1.18; III. ii. 6.6; III. ii. 6 49; दक्षिणेन प्रक्रम्य सव्येनानुक्रामेत् GobhiGS. ii. 2.12; कृतस्थानलिङ्गो वृत्तिविशेषाननुक्रामेत् ŚaṅkhaLiDS. 158; 253; 326; नियमाय परोपाम्यामेव नान्यस्य हेः। अनुक्रामति JainaVyā. 28.13 (*on* i. 2.35); सतां प्रसङ्गान्मम वीर्यसंविदो भवन्ति हृत्कर्णरसायनाः कथाः। तज्जोषणादाश्वपवर्गवर्त्मनि श्रद्धा रतिर्भक्तिरनुक्रमिष्यति BhāgP. iii. 25.25; (*caus.*) **i** to go after, to chase ओं ह्रीं चामुण्डे। श्मशानवासिनि।… ओं मारय ओमनुक्रमय AgniP. 135.1 (388.1); **ii** to set in motion अत्रापि त एव प्रक्रियामनुक्रमयन्ति PrakaPañ. 372.1; **2** to go through in order, to narrate, to introduce नेतायुर्दीर्घमश्नुते। इत्युक्त्वानुक्रामेद् वंशमा ब्राह्मणः VaṁśBr. 3.1; अथ निगदव्याख्याताः (मन्त्राः)।ताननुक्रमिष्यामः TaiĀ. i. 9.4 (67.1); i. 13.3 (109.3); अथातोऽनुक्रमिष्यामः Nir. 2.5 (46.13); 4.1 (75.2); ब्राह्मणव्याख्याता विकाराः। ताननुक्रमिष्यामः ĀpaŚS. xix. 14.5; xix. 18.13; xxii. 20.13; MānŚS. 32.20; KāṭhGS. iv. 3.9; इह उत्तरं या विभाषा अनुक्रमिष्यामोऽप्राप्ते ता द्रष्टव्याः MahāBh. i. 105.22 (*on* i. 1.44); इदानीं साध्यशेषमनुक्रमिष्यामः TantrVā. 863.12 (*on* iii. 3.14); क्वचित् सर्वेन्द्रियाणि अनुक्रामन्ति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 360.9 (*on* ii. 2.10); 503.1 (*on* ii. 4.6); अधिकारोऽयमाध्यायसमाप्तेः। यदित ऊर्ध्वमनुक्रमिष्यामस्तत् पाद इत्यधिकृतं वेदितव्यम् MṛtaSaṁ. 17.3 (*on* 3.1); Prasā. i. 468.20; MṛtaSaṁ. 94.9 (*on* 5.1); आर्षीयतां कर्मकाण्डशेषाननुक्रमिष्ये त इमान् सुपेशान् BhāgP. ii. 6.45; सोऽयं भाष्यकारानुसारेण पादार्थोऽनुक्रान्तः। वृत्तिकारमतं तु पश्चादनुक्रमिष्यामः ŚāstrDī. 19.13 (*on* i. 1.2); इदानीं ताः क्रिया अनुक्रामति Mitā. 5.15 (*on* 1.11); तस्य हेत्वादि वाक्यं तदर्थतोऽनुक्रामति VedāntKa. 125.13 (*on* i. 1.10); जन्मादिसूत्रार्थमनुक्रामति अनन्तेति ŚrutaPra. iB. 234.16 (*on* i. 2.1); इदानीमुत्तरसूत्राणि संगमयन् … एतत्पादगतपदार्थाननुक्रामति YuktiSneha. 18.36 (*on* i. 1.2); (श्लोकाः) उक्ता एव निषेकादिक्रियाः कालविशेषसंबन्धेनान्वक्रामन् VīraMi 27.14 (*on* 1.11); (pass.) to be narrated, to be introduced, to be mentioned यथानुक्रान्तं यच्चानुक्रंस्यते सर्वस्यैव शेषस्तस्य चेति MahāBh. i.186.9 (*on* i. 1.72); ii. 131.8 (*on* iii. 2.135); आथर्वणे उत्पत्तिप्रकरणे भूतानामात्मनश्चान्तराले करणान्यनुक्रम्यन्ते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 444.11 (*on* ii. 3.15); स इदानीं स्वविपर्ययक्रमशो दुष्कृतशेषचिह्नरूपतोऽनुक्रम्यते ManuBh. ii. 384.5 (*on* 11.47); नामधेयत्वेनतद्वो विस्तरभयान्नानुक्रम्यन्ते Kāśi. ii. 27.4 (*on* 5(2).3); दाशतयानां हि सूक्तानां ऋषिभिः साकल्येन संयोगोऽनुक्रम्यते SaṅkarKāBh. 72.8 (*on* ii. 1.61); अथ स्मृत्यन्तरोक्तानि रहस्यप्रायश्चित्तान्यनुक्रमिष्यन्ते Aparā. 1215.12 (*on* 3.311); अधिकरणं तु गुणोपसंहारेऽनुक्रमिष्यते VedāntKa. 25.17 (*on* i.1.1); 66.21 (*on* i.1.4); **3** to go around, to wander नाराचाभिहतः शीघ्रमात्मत्राणपरो मृगः। गिरिपादपसंबाधां सोऽन्वाक्रामन्महाटवीम् MārkP. 21.7; **4** to begin, to undertake तत्र शल्यादिसाध्ये भेषजमनुक्रमते न तु भेषजसाध्ये शल्यादि AṣṭāSaṁ. i. 74.22 (1.12); अधिकारात् द्वादशमात्राकालव्यापकं पूरकं च प्राणायाममनुक्रमेदारभेत VīraMi. 901.23 (*on* 3.200)

अनुक्रम (anu-krama) *m.* **1** index, list **2** due order, serial order, genealogical order **3** order of medical treatment **4** routine order, daily practice, daily exercise **5** beginning **6** step, stride **7** movement (Abl.) in due or serial order, in accordance with the order, one by one **ii** later on, subsequently, in course of time **iii** alternatively **1** index, list पुन्याख्यानस्य वक्तव्यः … (Inst.) **i** in due or serial order, successively … विपुलोऽयमनुक्रमः। पुन्याख्यानस्य वक्तव्यः मुक्तस्तु विस्तरेण त्वनुक्रमः BṛDe. 1.79; पुराणानामनुक्रमम्। यः प्रोक्तः कृष्णद्वैपायनेरितः MahāBhā. i. 485*(1); अथ संक्षेपतो वक्ष्ये पुराणानामनुक्रमम् MatsyaP. 53.73; द्रापि स याति परमां गतिम् … विज्ञेयोऽयमनुक्रमः CaturCin. i(1). SkandP. vii(1). 2.2; महाप्रकरणानां च विज्ञेयोऽयमनुक्रमः; **2** due order, serial order, genealogical order क्रियतेऽनुक्रमः स्पष्टः सुबोधार्थं सुभाषिते ŚārṅgaPa. 13; 56; अथ हस्तिवृन्दानामनुक्रमं वक्ष्ये AVPari. 4.10; एवं सम्यगवयवत्वानुक्रमश्च भवति NidāSū. 103.2 (6.7); अनुक्रमः 14(1). 1; हेतुफलैकत्वे प्रवृत्तौ अनुक्रम इति प्रज्ञप्तिः AbhidhSa. 11.19; 1.4; आनुकतमः। AbhidhKoBh. 15.20 (*on* 1.20); तनधातूनां षण्णां चक्षुरादीनामनुक्रमो वक्तव्यः ViṣṇuP. iv. 23.1; स्वार्थं मागधानां बार्हद्रथानां भाविनामनुक्रमं कथयिष्यामि

भुवानि सर्गे तु व्याख्यातान्यन्तराणि च । भविष्याणि च सर्वाणि तेषां वक्ष्याम्यनुक्रमम् BrahmāṇḍP. i.22.1; क्रमेण च वाक्यप्रतिपत्तिर्दृष्टा, सर्ववाक्यव्याहारश्रवणस्मरणकालस्थानेक्षणनिमेषानुक्रमप्रसिमाप्तेः PramāVāSvopVṛ 86.5; मत्तातमरणे राज्ञानुक्रमं जानता तराम् । समर्पितानि सर्वाणि वृत्तिस्थावरकाणि मे BṛKathāK. 126.184; नामधेयानि मन्त्राश्च दक्षिणाश्च व्रतानि च । देवतानुक्रमः कल्पः BhāgP. ii.6.25; धिष्ण्यम् ··· द्रव्याणि ··· हेतुरेषां च सर्वेषां स्याच्च कीदृगनुक्रमः SamarāSū 3.32; अनुक्रमे वाच्ये घञ् नाच् । पर्यायः Prasā. ii. 653.7; बभुवुः श्रीमहार्वीरपट्टानुक्रमभूपणाः । ··· आर्यरक्षितसूरयः EI. ii. 64.5; [Kośas give *anukrama* as the synonym of the following — *ānupūrvī*, AmaK. 1425; Vaija. 92.113; AbhidhāCin. 1503; ŚabdaRa.(Vā.) 2408; KośaKaTa. 1.5675; KalpaK. 71.27; *āvṛt*, AmaK. 1425; Vaija. 92.113; AbhidhāCin. 1503; ŚabdaRa.(Vā.) 2408; KośaKaTa. 1.5675; *paripāṭī*/*ṭi*, AmaK. 1425; Vaija. 92.113; AbhidhāCin. 1503; ŚabdaRa.(Vā.) 2408; KośaKaTa. 1.5675; KalpaK. 71.27; *paryāya*, Vaija. 92.113; AbhidhāCin. 1503; ŚabdaRa.(Vā.) 2408; KośaKaTa. 1.5675; KalpaK. 71.27; *krama*, Vaija. 92.113; AbhidhāCin. 1503; KośaKaTa. 1.5675; KalpaK. 242.68; *anupāṭyaya*, Vaija. 92.113; ŚabdaRa.(Vā.) 2408; *ānupūrvya*, KośaKaTa. 1.5675; *paurvāparya*, Vaija. 92.113; *āvṛtā*, KalpaK. 71.27; and they give *anukrama* as the meaning of the following — *anu*, ViśvaPra. 188.34; DharK. 2917; MediK. 198.43; ViśvaLoK. 412.38; *om*, DharK. 2936; *krama*, MediK. 115.4; ŚabdaRa.(Su.) 6.81; ŚabdaRaSaK. 222.11; *ānupūrvya*, NāmŚil. 1885; *prakrama*, ViśvaLoK. 250.53; *paripāṭi*, ŚabdaRa.(Su.) 6.81; *paripāṭī*, ŚabdaRa.(Su.) 6.81]; 3 order of medical treatment यस्य त्वयोगस्तं स्निग्धं पुनः संशोधयेन्नरम् । मात्राकालबलापेक्षी स्मरन् पूर्वमनुक्रमम् CaraS. i. 16.25; बलं यत्त्रिविधं प्रोक्तमतस्तत्र क्रमस्त्रिधा । तत्रानुक्रममेकम् ··· प्राहुः SuśruS. iv. 39.17; vi. 10.13; 4 routine order, daily practice, daily exercise मानेन रक्ष्यते धान्यमश्वान् रक्ष्य(?क्ष्य)त्यनुक्रमः MahāBhā. v. 34.38; अश्वान् रक्षत्यनुक्रमः ।··· अनुक्रमः चलनम् ViraMi.(Rājanīti.) 480.8; 5 beginning विप्रदुष्टं यथानङ्गं मृदुपूर्वैरनुक्रमैः । सुचिरेण वशं कुर्यात् तथा चित्तं महामनाः ParaS. 10.33; 6 step, stride भगवानप्यसंपूर्णे तृतीयेऽनुक्रमे विभुः । समभ्येत्य बलिं प्राह VāmaP. 92.33; 7 movement (एवं प्रदक्षिणावृत्तः) प्रदक्षिणा आवृत् अनुक्रमो यस्य स यजमानः ViraMi. 309.21 (*on* 1.250); (Abl.) in due or serial order, successively अथ वर्णास्तु पञ्चानां प्राणादीनामनुक्रमात् AmṛNāU. 36; अन्योऽन्यमाश्रित्य होतं प्रोतमनुक्रमात् TriBrU. 4; अगस्त्यश्च शिवः प्रोक्ता मुनयोऽनुक्रमादिमे RāmRaU. 2.20; सत्त्वान्यमूर्तान्यपि च ··· महर्षयः । तुष्टुवुः ··· स्तुतौ स्तुतौ प्रवक्ष्यामि तानि तेषामनुक्रमात् BṛDe 1.85; स्पर्शानामुत्तमैः स्पर्शैः संयोगाश्चेदनुक्रमात् । आनुपूर्व्या यमांस्तत्र जानीयात् MāṇḍūŚi. 11.2; विशुद्धवर्थे चरेत्कृच्छ्राण्यनुक्रमात् AtriS. 169; समाहितमतिः पश्येद् व्यवहारानुक्रमात् NāraSm. 15.35; SmṛtiCan. iii.66.11; ŚukraNī. 4(5).5; कनिष्ठादेशिन्यङ्गुष्ठमूलान्यग्रं करस्य च । प्रजापतिपितृब्रह्मदेवतीर्थान्यनुक्रमात् DakṣaSm. 2.18; YājñaSm 1.19; स्त्रीसंपर्कादिकं सर्वं जातमन्त्यजसंज्ञकम् ।··· विप्रक्षत्रियविट्शूद्रा वर्णिजात्येष्वनुक्रमात् BṛYamaSm. 5.3; ब्रह्मक्षत्रियविट्छूद्रा विप्रोत्पन्नास्त्वनुक्रमात् । चतुस्त्रिद्व्येकभागेन भवेयुस्ते यथाक्रमम् BṛhaspaSm. 202.42; छन्दांस्येतान्यनुक्रमात् BṛParāSm. 2.64; 7.333; मन्वन्तराण्यशेषाणि श्रोतुमिच्छाम्यनुक्रमात् ViṣṇuP. iii. 1.3; BrahmāṇḍP. i. 36.1; ViṣṇuP. iv. 6.3; v. 13.51; भवद्भिरिदमाख्यातं यथाप्रश्नमनुक्रमात् MārkP. 8.1; 34.94; 100.41; निधाय पिण्डमेकैकं सर्वदर्भेष्वनुक्रमात् MatsyaP. 16.37; कथाम् ··· विप्रास्तां वै वक्ष्याम्यनुक्रमात् BrahmāṇḍP. i. 1.35; ii. 25.85; iii. 38.28; गृहीतानुक्रमाद्याप्यो धनिनामधमर्णिकः YājñaSm. 2.41; शेषैरमितमिद्धायुरनुक्रमाद् विना स्यात् Bṛhajjā. 7.14; मान्दं कर्मैकमेकेन्द्रोर्भौमादीनामयोच्यते । शैघ्र्यं मान्दं पुनर्मान्दं शैघ्र्यं चत्वार्यनुक्रमात् SūrySi. 2.43; 12.27; नारीसंकेतकं वक्ष्ये ···। पोटलीबकपुष्पाणां ताम्बूलस्याप्यनुक्रमात् NāgaSa. 5.3; 6.3; स कर्मदेवतायोगज्ञानकाण्डेष्वनुक्रमात् । प्रवर्तयति SarvaSiSam. 11.50; नरपतिः सर्वदारानुक्रमात् । गच्छेदनुदिनं नित्यम् NītiSā. 7.56; विप्रः ···। एकैकां हासयेन्मात्रां वर्णत्रयमनुक्रमात् PāraS. 2.56; 7.131; 18.358; देवभूतपितृब्रह्ममनुष्याणामनुक्रमात् । महासत्राणि जानीयात्त एवेह महामखाः GobhiSm. 2.26; दयिते चिरयत्यनुक्रमाद्वियदास्कन्दति चन्द्रमण्डले ।··· मुमुदुर्मृद्रमनोरथाः स्त्रियः HarVi. 24.39; ग्रन्थिजन्यं कलाकालविद्यारागनुमातरः । गुणधीगर्वचित्ताक्षमात्राभूतान्यनुक्रमात् MṛgendraT. i. 10.1; ii. 2.26; अथोपविष्टेषु कपिष्वनुक्रमात् ··· उवाच सुग्रीवमुदीक्ष्य राघवः RāmC. 5.11; सर्वावस्थासु नारीणां न युक्तं स्यादरक्षणम् । तदेवानुक्रमात् कार्यं पितृभ्रातृसुतादिभिः VedavyāSm. 2.54; घ्राणं चक्षुस्तथा श्रोत्रं मनश्चैवमनुक्रमात् । वसुदेवाः BṛĀraUBhVā. i. 3.154; अन्तर्देशे तोधविन्दुशक्तिशक्तीरनुक्रमात् संयोज्य (पठेद्) NityāṢoḍa. 1.114; 1.200; मां प्रत्युपासीन(? नः)सर्वभावानुक्रमात् । कुर्वीत सात्त्विकेनैव नाशयित्वा रजस्तमः ParaS. 2.10; 17.29; 26.22; 29.65; सिकतस्यैकपादो हि खड्गधेन्वा निश्चलते । तत्पादेषु च सर्वेषु नूनं छिन्नेष्वनुक्रमात् । धरामप्राप्य वेगेन गमनं दिवि जायते BṛKathāK. 4.41; (षट्कर्माणि) पूजाद्रव्यैर्देशकालैः कथ्यन्ते साध्वनुक्रमात् TantrRā. 6.36; 10.65; 20.15; 33.17; इयं बीजत्रयी विद्या कथिता त्रिपुराह्वया । व्युत्क्रमानुक्रमाभ्यां सा ह्यात्मसाम्यप्रदापि च LakṣmīT. 26.35; मुनिसत्तमम् ।··· समादाय पाद्यार्घ्यमनुक्रमात् NīlaP. 47 (App.); महेश्वरः प्रीत ऋषीन् सर्वाननुक्रमात् । पूजयामास VāmaP. 52.66; तत्फलं भुज्यते ब्रह्मन् भोगभूमिष्वनुक्रमात् BṛNāraP. 3.40; ततो बिन्दुस्ततो नादस्ततो मात्रास्त्वनुक्रमात् BṛDeśī. 1.8; संक्षेपतो वक्ष्ये ···। कल्पत्वं चैव कल्पानामाख्यामेदेष्वनुक्रमात् LiṅgaP. i. 2.15; नयश्च सप्त तासां तु वक्ष्ये नामान्यनुक्रमात् BrahmP. 20.43; 173.7; 194.6; वस्त्रालंकारभोज्याद्यैः तदपत्येष्वनुक्रमात् । मातृदोषाननादृत्य तुल्यदृष्टिः पिता भवेत् BhaviP. 29A.11 (i. 3.46); 251B.7 (i. 171.31), 347A.25 (ii. 1.10); 378A.21 (ii. 17.26); अस्तीति न विनश्यन्ति देहान्तरमनुक्रमात् ĀdiP. 9.51; ब्राह्मणादीनां वर्णधर्माननुक्रमात् । कथयामि BṛDharmaP. ii. 1.118; ओंकाराद्यं जपेद्धीमान् प्रतिवर्णमनुक्रमात् SaurP. 44.34; मही ।··· स्वादुः कषाया तिक्ता च कटुका चेत्यनुक्रमात् SamarāSū. 8.49; 12.30; 17.126; 65.81; अष्टौ वास्तुनामानि राजकाण्डैरनुक्रमात् YuktiKa. 28.14; 104.10; 118.25; नियङ्गवस्त्राद्यैश्चैवं वैणवश्चेत्यनुक्रमात् ।··· बीजानि कथितानि ĪśānŚiPa. i. 12.23; i. 25.57; ii. 1.49(12); ii. 6.31; अथैषामेव तत्त्वानां धरादीनामनुक्रमात् । प्रपञ्चः कथ्यते MālinīT. 2.1; पुरुषाश्च स्त्रियश्चैव नपुंसकमनुक्रमात् Rasā. 6.68; देवतागुरुविप्राणां नमस्कारेष्वनुक्रमात् । कार्यः शिरोमुखोरस्सु··· अञ्जलिः AbhinDa. 176; वैमानिका नरा नार्यः स्युरैशान्यामनुक्रमात् PārśvC. 6.238; उवाच चैनं विधिवत्स्वसंभवः स्वविक्रमप्रीतमनुक्रमाद्विदन् Yādavā. 14.24; अम्बरादवतरन्त्यनुक्रमाद् दिद्युते सुरविमानमण्डली Nalābhyu. 3.55; पूर्वकोष्ठादि विलिखेत्सप्तवर्गाननुक्रमात् TantrSā.(K.) 42.16; त्रिधा भक्तेरनुक्रमात् ।··· माहात्म्यं परिकीर्तितम् BhaktiRaSi. i. 1.21; तेजोऽवन्नानां सृष्टिमभिधाय हन्ताहमिमास्तिस्रो देवता इत्यनुक्रमात् ŚivārkaMaDī. i. 503.18 (*on* i. 3.42); एकेनैव शरेण ··· अनुक्रमाद्विद्धेषु प्रथितेन दाशरथिना तालेषु सप्तस्वपि MahāN. 4.66; [Inst.] 1 in due or serial order, successively, in accordance with the order, one by one कर्मानुगान्यनुक्रमेण देही स्थानेषु रूपाण्यभिसंप्रपद्यते ŚvetāU. 5.11; योऽनुक्रमेण संन्यस्यति स संन्यस्तो भवति KaṭhŚrU. 1(1); SaṃnyāU. 1(1.2); पुरस्तादनुक्रमेण इन्द्रादीन् कलशेष्वावाहयामि ĀgniveGS. ii. 4.6 (65.17); अनुक्रमेण सर्वाणि तानि वक्ष्यामि MahāBhā. xiv. App. I. 4(269); एतास्त्वनुक्रमेणैव पञ्चावस्था भवन्ति NāṭyaŚā. 19.14; श्वश्रूजनं सर्वमनुक्रमेण विज्ञापय RaghuVa. 14.60; ततोऽनुक्रमेण क्रमाक्षमाह Tantrākhyā. 106.30; मन्त्रोत्पत्तिक्रमेणैव यादृक्संस्थं तथा शृणु । अनुक्रमेण संयोज्य ···। सत्तकं चैव वर्णानाम् JayaS. 6.213; अनेनानुक्रमेणैव पुराणं संप्रकाशते BrahmāṇḍP. i. 1.168; इयेष पर्यायजयावसादां रणक्रियां शंभुरनुक्रमेण Kirāta. 17.18; छन्दसां नामानि ··· अनुक्रमेण वक्ष्यन्ते Jānāśra. 1.2(1); 1.4(1); दूतः ··· अनुक्रमेण स्वमागमनप्रयोजनमित्यमाचचक्षे AvantiKa. 55.5; राजवाहनोऽनुक्रमेण चौलोपनयनादिसंस्कारजातमलभत DaśKuC. 11.12; शालातुरीयमतमेतदनुक्रमेण को वक्ष्यति Kāvyālaṅ.(Bh.) 6.62; तेनैवानुक्रमेण यजिमदभिधानबुद्धौ प्रसक्तायामपवादोऽयं क्रियते TantrVā. 607.13 (*on* ii. 3.16); अनुपद्य आलोच्य विभावयानुक्रमेण KāṭhUBh. 105.11 (*on* 1.6); अष्टौ देवपर्वता विज्ञेयाः । ते चानुक्रमेण हेमरजतरत्नवैदूर्यमनःशिलादिवर्णाः VarāP. 81 (358.13); लिखवा भ्राम्यदनुक्रमेण युगपत् — स्वाचन्द्रकाल्यो व्यधः BṛKathāK. 57.389; 131.28; अनुक्रमेण देवेश लक्ष्म्यादीनां च साधनम् ।··· अवधारय LakṣmīT. 46.1; कथयस्व सुरादीनां शयने विधिमुत्तमम् । सर्वाननुक्रमेणैव पुरस्कृत्य जनार्दनम् VāmaP. 16.5; जायन्ते । तेभ्यश्च सत्याख्येभ्योऽनुक्रमेण लोका भूरादयः Bhām. 126.9 (*on* i. 1.5); अनुक्रमेणैव देवताः [Read श्रीमदर्घं]तीर्थे गंगायां स्नात्वा EI. xi. 145.42; वर्जं तिलान् व्रीहियवान् हिरण्यम् ··· दद्यात्क्रमादस्तु अनुक्रमेण BhaviP. 163B.31 (i. 112.13); अनुक्रमेण कथय नामानि द्वादशैव मे GaṇeP. i. 92.35; ii. 18.9; पश्चाज्ज्ञातमनुक्रमेण पुरतस्तत्तावकं नामकम् SaraKaṇṭhā. 638.3; स्वजातिभाजीत्युदितानि षड् यान्यङ्गानि नेत्रान्त्यमनुक्रमेण ĪśānŚiPa. i. 16.35; कालिकानुक्रमेणैव हरिण्यादिषु बुद्धिमान् । द्वौ द्वौ वर्षेण जानीयाद् वाजिनां व्यञ्जने प्रति AśvaVai. 4.34; नम्राणां चिकुरभरो हि निर्झराणां तत्क्षणमहणमनुक्रमेण चक्रुः ŚrīKaC. 17.11; सम्यग् विचार्यैवमनुक्रमेण जालाश्यकूटे च फलं ब्रवीमि VasiS. 32.210; अथाभयप्रदिनोऽनुक्रमेणोपदिश्यन्ते हिक्कादयः DhātuPra. 1.863 (63.4); परीक्षयेत् ···। ब्राह्मणान् क्षत्रियान् वैश्यान् शूद्रांश्चानुक्रमेण Rasā. 2.12; पद्मैश्च गन्धैश्च नवोत्थितैः । अनुक्रमेण ··· संस्तूयमाना शिवकेशवाभ्याम् ।··· श्रीशारदा सादरमित्युवाच VasaViKā. 1.61; हेमाद्रिरनुक्रमेण द्रयोदशीषु व्रतवृन्दमाह CaturCin. ii(2).1.4; पराचीभिरनुक्रमेणाम्नाताभिरित्यर्थः NyāyMāVi. 43.29 (*on* i. 4.3); 466.17 (*on* ix. 4.1); ब्राह्मणेषु भोजितेषु क्षत्रियादयोऽनुक्रमेण भोजनीयाः DīpKa. 15.2 (*on* 1.107); अनुक्रमेण वक्तव्यं लहरीणां चतुष्टयम् BhaktiRaSi. i. 1.8; श्रियम् । [प्रा]साद[Read प्रासादं]

तदनुक्रमेण बहवश्चाकारयन् भूगुजः EI. ii. 56. 55; i. 324.31; जनाः -- अन्नराशीन् शतशोऽवशिष्टान् आवेदयामासुरनुक्रमेण देव्याः ŚivLī. 12. 67; अकचटतपयशाख्यवर्णानामनुक्रमेण संबन्धोपलक्षितवशिन्यादिवाग्देवताष्टकेन युक्ता सा SetuBa. 50. 27; (अनुक्रामति) अनुक्रमेण वर्त्तीत्यर्थः BālamBha. i. 13.27 (*on* 1.11-12); i. 43. 15 (*on* 1. 11-12); यथा यथा श्रेष्ठपदे ह्यधिकारी यदा भवेत् । अनुक्रमेण संयोज्यः ŚukraNī. 2.116; **II** later on, subsequently, in course of time गौराहारं हृद्यमाहृत्य विश्वं कामं रोमन्थायतेऽनुक्रमेण RāghPāṇ.(Dha.) 11. 6; भवद्वंशः समायातो दूरतोऽनुक्रमेण हि BṛKathāK. 127. 14; 68. 9; निर्ययौ नगराद् बहिः । अनुक्रमेण संप्राप्तः सहकारवने नृपः UttaKuC. 523; 525; अनुक्रमेण तद्देहे संजातनवयौवनम् CampaŚreKa. 198; 273; अनुक्रमेण संप्राप्तः पत्तनोपान्तकानने ।··· राजा CitraPaC. 494; **III** alternatively समान एव संज्ञोक्तौ प्राप्तप्राप्तव्यलक्षणौ । अनुक्रमेणाविद्यावान् सदा संचरतीश्वरः BṛĀraUBhVā. iv. 3. 403; iv. 3.1084; अनुक्रमेण संप्राप्तोऽन्यायपुरनिवेशने CampaŚreKa. 379; *adj.* following the order स्मृतिसमारोहिणो वर्णा वाचकाः, ततो न गौरवमिति चेद् न, अक्रमानुक्रमविपरीतक्रमाणां तत्राविशेषेणार्थधीसमुत्पादप्रसङ्गात् TattvBi. 30.1; न चाक्रमानुक्रमविपरीतक्रमाणामविशेषो वर्णानाम् TātpaṬ.(Vā.) 471. 17 (*on* ii. 2.57)

अनुक्रमकृतत्व (anukramakṛta-tva) *n.* the state of being caused by the sequential order तदविशेषेऽप्यनुक्रमकृतत्वाद्वाक्यभेदस्यानुक्रमवती वाक्यप्रतीतिः PramāVāSvopVṛ. 86 6.

अनुक्रमचरण (anukrama-caraṇa) *n.* going in due order अनुक्रमचरणाचक्रचरत्वम् BaudhDS. iii. 1. 3 (comm. अनुक्रमेण चरणमनुक्रमचरणम् । यायावराणामेवैषा संज्ञा । अनुक्रमचरणं नाम विप्रक्षत्रियविशां गेहेषु पूर्वस्य पूर्वस्याभावे उत्तरोत्तरचरणम्)

अनुक्रमज्ञा (anukrama-jñā) *adj.* (*f.*) knowing the proper order (of presentation) प्रचक्रमे वक्तुमनुक्रमज्ञा सविस्तरं वाक्यमिदं सुनन्दा RaghuVa. 6.70 (comm. वाक्यपौर्वापर्याभिज्ञा)

अनुक्रमण (anu-kramaṇa) *n.* **A** daily practice, daily exercise स्वाश्रमेष्वेवानुक्रमणं स्वधर्मस्य वा MaiU. 4.3; MaitriU. 379.15(4); मानेन रक्ष्यते धान्यमश्वात्रक्ष्य(?क्ष)त्यनुक्रमः (v. l. अनुक्रमणम्) MahāBhā. v. 34. 38; **B** proceeding further, continuation अत्रैवावेदनमनुक्रमणमनुमन्त्रणमिलधीयते VārāŚS. III. iii. 2. 2 (KASHIKAR Ed.); बहुलवचनस्याकृत्स्नत्वादुत्तरत्रानुक्रमणसामर्थ्यम् Vār. 1 *on* P. ii. 1.58; Vār. 2 *on* P. iii. 3.20; अथ किमर्थमुत्तरत्रैवमाद्यनुक्रमणं क्रियते MahāBh. i. 400. 3 (*on* ii. 1.58); i. 400. 6 (*on* ii. 1.58); नेर्विश इत्येवमाद्यनुक्रमणं यदि नियमार्थम् MahāBh. ii. 180. 25 (*on* iii. 4.69); ii. 287.3 (*on* iv. 2.70); iii. 430.20 (*on* iii. 3.34); तदेव ब्रह्म परमं कवीनामिति वाक्यस्य च तत्रानुक्रमणात् ŚivārkaMaDī. i. 95.3 (*on* i.1.1); **C** listing, enumeration लुगलुगनुक्रमणं बहुलवचनस्याकृत्स्नत्वात् Vār. 2 *on* vi. 3. 14; न तर्हीदानीं गत्भाद्यनुक्रमणं कर्तव्यम् MahāBh. ii. 21. 17 (*on* iii. 1.11); तुल्यानां च तुल्यवदनुक्रमणं भवति ŚābaBh. 1276.19 (*on* iv. 4. 15); तत्सिद्धिसूत्रे च सारूप्यादीनां गौणवृत्तिनिमित्तानामनुक्रमणात् TantrVā. 148.19 (*on* i. 3. 8); 'एकीभवति न पश्यतीत्याहुः' इत्येवमादिना अनुक्रमणेन BrahmSūBh.(Śaṅ.) 502. 3 (*on* ii. 4 6); नन्वत्र विज्ञानमष्टममनुक्रान्तम्, कथं सप्तानामेवानुक्रमणम् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 502.8 (*on* ii. 4.6); सिद्धान्ते भूमनस्सर्वतो भूयस्त्वार्थमेव नामादिप्राणान्तानामुत्तरोत्तरभूयस्त्वेनानुक्रमणमिति चेन्नैवम् ŚivārkaMaDī. i. 415.7 (*on* i. 3. 7); **D** inclusion, mention इदं शूद्रवर्जितानामेवानुक्रमणं भवति ŚābaBh. 1377. 16 (*on* vi. 1. 28); 1533.4 (*on* vii. 1. 8); घोषवदादीनां च शिक्षाप्रातिशाख्येष्वनुक्रमणात् TantrVā. 216. 4 (*on* i. 3.18); प्रतिपत्तिविधिविषयतयैव शास्त्रेण ब्रह्म समर्प्यते ··· तथा हि शास्त्रतात्पर्यविदामनुक्रमणम् — 'दृष्टो हि तस्यार्थः कर्मावबोधनं नाम' इति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 17. 6 (*on* i. 1.4); तत्र तत्र पृथक् प्राणस्यानुक्रमणात् BrahmSūBh (Śaṅ.) 506. 9 (*on* ii. 4. 9); आम्नायस्य क्रियार्थत्वादानर्थक्यमतदर्थानामिति कार्यपरत्वेनैव तत्र तत्रानुक्रमणात् BrahmSūBh.(Bhā.) 11.21 (*on* i. 1. 3); उपपातकिनामेनस्विन इत्येवं संज्ञा कृता, तन्मध्ये निस्संदिग्धोपपातकिनां परिवित्त्यादीनामनुक्रमणात् BālaKrī. ii. 93. 19 (*on* 3.242); उत्तरत्र च 'हविर्यच्चिररात्रायेति' प्रक्रम्य 'तिलैर्व्रीहियवैर्माषैरिति' ग्राम्याणामप्यनुक्रमणम् ManuBh. i. 317.23 (*on* 3. 247); Bhām. 105.9 (*on* i. 1. 4); [Inst.] in due order मन्त्रं समुपचाराणां शृण्वनुक्रमणेन च PañcaRā.(Nā.) ii. 4.14.

अनुक्रमणश्रुतिविरोध (anukramaṇaśruti-virodha) *m.* contradiction with the Vedic statement (indicative) of succession न चात्रापि करणेभ्यः पृथक् प्राणस्यानुक्रमणश्रुतिविरोधः Bhām. 513. 10 (*on* ii. 4.9)

अनुक्रमणाभाव (anukramaṇābhāva) *m.* absence of mentioning again तत्फलकत्वस्य च विद्याद्वारा समर्थनीयत्वात् तस्य विद्याविशेषस्य अनुक्रमणाभावात् PūrvottaVāNaMā. 331. 7.

अनुक्रमणि (anu-kramaṇi) *adj.* [DEBRU. 207] which enlists संक्षेपं कृतवानृषिः । अनुक्रमणिमध्यायं (better अनुक्रमणिकाध्यायम्) वृत्तान्तानां सपर्वणाम् MahāBhā. i. 1.62; i. 1.199.

अनुक्रमणिक (anukramaṇi-ka) *m.* index, table of contents अनुक्रमण्या (v. l. अनुक्रमणिकाद्) यावत्स्यात् MahāBhā. i. 1.200.

अनुक्रमणिका (anukramaṇi-kā) *f.* index, table of contents क्रीडाविंशतिः परिकीर्त्यते । अनुक्रमणिकां तत्र वच्मि संक्षेपतः पुरः Mānaso. i. 1.13; गौणश्रेदिति । सूत्रसंबन्धिभाष्यमनुक्रमणिकायां व्याख्यातम् VedāntKa. 108. 6 (*on* i. 1. 5); अगु(?नु)क्रमणिकावी(?बी)जं सुखमस्तु BṛDharmaP. i. 25. 87(2); अनुक्रमणिकायां प्रतिज्ञातं श्राद्धकल्पमुपक्रमते ManvaMu. 110.18 (*on* 3. 122)

अनुक्रमणिकाध्याय (anukramaṇikādhyāya) *m.* chapter dealing with the list of contents अनुक्रमणिमध्यायं (v. l. अनुक्रमणिकाध्यायं) वृत्तान्तानां सपर्वणाम् MahāBhā. i. 1.62; i. 1.199 (v.l.); अनुक्रमणिकाध्यायं तथा माहात्म्यमुत्तमम् । पाराशर्ये समाकर्ण्य यथापूर्वमिदं भवेत् SkandP. iv. 100.2; iv. 100. 4; iv. 100. 34.

अनुक्रमणी (anu-kramaṇī) *f.* index, list of contents अनुक्रमण्या यावत्स्यादह्ना रात्र्या च संचितम् MahāBhā. i. 1.200; अत उत्साहजननार्थं शास्त्रार्थसंकलनात्मिकामनुक्रमणीं पठति ManuBh. i. 48.17 (*on* 1.111); तदेवमनुक्रमणीनिर्दिष्टेन वाक्येन भगवद्व्यतिरेकिणः सर्वस्यान्यस्यानित्यतां प्रकाशयता मोक्षलक्षण एवैकः परः पुरुषार्थः शास्त्रनये विवक्षितः Dhvanyā. 533. 3 (*on* 4. 5)

अनुक्रमणीय (anu-kramaṇīya) *adj.* to be introduced अनुक्रमणीयः संबन्धो न ज्ञातव्योऽयम् ManuBh. ii. 328. 17 (*on* 10.1)

अनुक्रमत् (anu-kramat) *adj.* **I** narrating in order जन्मकर्माणि मे नृप । अनुक्रमन्तो नैवान्तं गच्छन्ति परमर्षयः BhāgP. x. 51.39; **II** going, proceeding सुकन्यां मे प्रयच्छस्य निवेशार्थं ह्यहं नृप। अनुक्रमन्सुकन्यां तु दत्वा राजन् सुखी भव BhavīP. 46A. 21 (i. 19. 16)

अनुक्रमतस् (anukrama-tas) *adv.* in due order, serially यथा नानाविधैः शब्दैरपश्यदृषयः पुरा । विविधानीह वाक्यानि तान्यनुक्रमतः शृणु BṛDe. 1. 46; एतेऽमिस्वेऽनुक्रमतस्तुर्यविभक्त्या मन्त्रात् पूर्वं मन्मथबीजादथ पश्चात् स्वाहान् PañcaRā.(Nā.) iii 3. 21(3); ततोऽनुक्रमतः पूजामवाप्य भुवनत्रयात् ।··· आर्हतमाप्स्यति PadmP.(Ra.) 123.126; परिणतिं च विवर्तदशाद्वयं स्थितमनुक्रमतः श्रुतिशासने । अनुशशास मुनिप्रवरः SaṁkṣeŚā. 3.243 (ii. 291. 7); पञ्च जातानि । आकाशादीनां सत्त्वांशेभ्यो धीन्द्रियाण्यनुक्रमतः SarvaVeSāSaṁ. 341; प्रजानां नित्यानि च । सुवर्णश्रेष्ठजात्यानुक्रमतश्च ··· विन्यसेत् ŚukraNī. 1.252.

अनुक्रमदर्शन (anukrama-darśana) *n.* indication of the serial order तथापि अनुक्रमदर्शनाय कितिः पठितो न त्वयमनुदात्तेदिति कैयटः LaŚabdeŚe. ii. 546. 5.

अनुक्रमपरिसमाप्ति (anukrama-parisamāpti) *f.* completion of sequence (of moments) क्रमेण च वाक्यप्रतिपत्तिर्दृष्टा, सर्ववाक्यव्याहारश्रवणस्मरणकालस्यानेकक्षणनिमेषानुक्रमपरिसमाप्तेः PramāVāSvopVṛ. 86.5.

अनुक्रमप्रदर्शन (anukrama-pradarśana) *n.* indication of the serial order अनुक्रमप्रदर्शनाय कितिः पठितो न त्वयमनुदात्तेत् PradI. iii. 20B.16 (*on* iii. 1.5)

अनुक्रमम् (anukramam) *adv.* in due order उद्धात्रादींश्च यः कृत्वा यज्ञांल्लोकाननुक्रमम् BrahmāṇḍP. ii. 72.29; (योगी) निरूपयति पञ्चसु वर्णेनितानुक्रमम् YogŚā. 8. 69; नौकादश्चकमित्युक्तं राजहस्तैरनुक्रमम् YuktiKa. 225. 5; अनुक्रमम् । निजमियं नित्यं प्रतिनोदिते ŚṛṅgāSar. 48. मुदन्तमशेषमनुक्रमं कथयितुं दयिताय ···।

अनुक्रममाण (anu-kramamāṇa) *adj.* introducing परिव्याणेन यूपधर्माननुक्रममाणः ··· यूपं दर्शयति ŚābaBh. 2170. 11 (*on* xi. 3. 7)

अनुक्रमयोग (anukrama-yoga) *m.* [Inst.] by way of serial order भूयोऽनुक्रमयोगेन पञ्चविंशतिधा मुने JayāS. 16.28; वर्णानां पूर्वोक्तानामनुक्रमयोगेन क्रमानुसारिसंबन्धेन SetuBa. 19. 5.

अनुक्रमवती (anukrama-vatī) *adj.* (*f.*) possessing sequential order (of sounds) तदविशेषेऽप्यनुक्रमकृतत्वाद्वाक्यभेदस्यानुक्रमवती वाक्यप्रतीतिः PramāVāSvopVṛ. 86.6.

अनुक्रमविधान (anukrama-vidhāna) *n.* [Inst.] by following the order भिक्षार्थं ··· तत्पुरे । अनुक्रमविधानेन गृहपङ्क्त्या परिभ्रमन् BṛKathāK. 94.2

अनुक्रमविधानतस् (anukramavidhāna-tas) *adv.* by following the order मह्यायै विद्वीर्दौ गजोऽयं पश्चाद्दिक्रम् । पश्चात्या दद्वौ पश्चादनुक्रमविधानतः BṛKathāK. 127.167.

अनुक्रमविधि (anukrama-vidhi) *m.* **I** procedure for circumambulation प्रदक्षिणाफलं सम्यगनुक्रमविधिं वद VarāP. 159.16; **II** injunction of successive order कथात्रानुक्रमविधिः प्रमाणैरुपपादितः SamarāSū. 3.14.

अनुक्रमविभाग (anukrama-vibhāga) *m.* division dealing with order

अनुक्रमविभागे श्लोकः MaYānaSū. 101.11 (16.13)

अनुक्रमव्यक्त (anukrama-vyakta) *adj.* revealed in succession तयोः … अनुक्रमव्यक्तसमस्तदिङ्मुखं मुखं दिनस्य स्पृहणीयतां ययौ RāmC. 4.2.

अनुक्रमशस् (anukrama-śas) *adv.* in succession, in respective order रज्ज्वस्थिकाष्ठकण्टकिनिःसारशिरोरुहानने रुवति (काके)। भुजगगदंष्ट्रितस्करशस्त्राग्निभयान्यनुक्रमशः BṛSaṁ. 95.40; लक्षितैर्लक्षितव्यानि त्वयानुक्रमशो नव ViṣṇuDhaP. iii. 39.33; विष्णुपद्मभवशंकरदैवं तत्त्रयं पृथगनुक्रमशः स्यात् ĪśānŚiPa. i. 12.3; ii. 10.8.

अनुक्रमश्रुति (anukrama-śruti) *f.* Vedic statement about order अनुक्रमश्रुत्यां तु 'पारुष्ये दण्डवाचिके' इति 'दण्ड'शब्दस्य … पूर्वनिर्देशः ManvaMu. 337.15 (*on* 8.266)

अनुक्रमश्लक्ष्णमसृण (anukrama-ślakṣṇamasṛṇa) *adj.* continuously soft and tender कुर्यान्नेत्रं विचक्षणः। मूलादनुक्रमश्लक्ष्णमसृणं तु विशेषतः AśvaVai. 16.3.

अनुक्रमसंचार (anukrama-sañcāra) *m.* moving turn by turn अनुक्रमसंचारेण स्थानत्रयस्य व्यतिरेकः साधितः BṛĀraUBh. 561.3 (*on* iv. 3.17)

अनुक्रमसंन्यास (anukrama-sannyāsa) *m.* renunciation in the prescribed order इत्यनुक्रमसंन्यासे संप्रत्तिरुपदिश्यते BṛĀraUBhVā. i. 5.263.

अनुक्रमसमुच्चय (anukrama-samuccaya) *m.* collection (of views) in successive order एतेन सापि इत्यत्र स्थितस्य अपिशब्दस्य अनुक्रमसमुच्चयद्योतकत्वं सूचितम् Bhāsk. ii. 189.17 (*on* ii. 4.14)

अनुक्रमागत (anukramāgata) *adj.* coming down through line (of the family) लुप्यते प्राशनं यस्य जीवतोऽनुक्रमागतम् RaubiC. 99.

अनुक्रमान्वित (anukramānvita) *adj.* (speech) construed in due order पवनं च परिष्वज्य जगादानुक्रमान्वितम् PadmP.(Ra.) 18.111.

अनुक्रमापक्रमयोगचिन्ता (anukramāpakramayoga-cintā) *f.* pondering over the application of what is proper and what is improper क्रियापचारा न भवन्ति धीमतामनुक्रमापक्रमयोगचिन्तया HarVi. 12.43 (comm. अनुक्रमापक्रमावन्वयव्यतिरेकौ)

अनुक्रमाभिव्यक्त (anukramābhivyakta) *adj.* revealed in sequential order (वर्णानाम्) युगपद्विपरीतक्रमाभिव्यक्तानामनुक्रमाभिव्यक्तेभ्यो विशेषाभावात TattvBi. 33.5.

अनुक्रमालंकार (anukramālaṅkāra) *m.* the figure of speech called *anukrama* (or respective order) यथासंख्यम् … केचिदेनमनुक्रमालंकारमाहुः AlaṅkāMaṇ. 151.11.

अनुक्रमितुम् (anu-kramitum) *inf.* to list, to enumerate ते ते विशेषा व्यभिचारविरोधिनो न प्रतिपदमनुक्रमितुं शक्यन्ते NyāyVārPari. 105.7.

अनुक्रमिष्यत् (anu-kramiṣyat) *adj.* 1 who will be introducing subsequently यज्ञादीनि कर्माण्येव अनुक्रमिष्यन् वेदानुवचनशब्दं प्रयुङ्क्ते BṛĀraUBh. 645.7 (*on* iv. 4.22); इदानीं धर्मान्तराण्यनुक्रमिष्यन्नग्निसाध्ये कर्मणि व्यवस्थामाह VīraMi. 176.2 (*on* 1.97); II intending to enumerate यो वा अनन्तस्य गुणाननन्ताननुक्रमिष्यन् स तु बालबुद्धिः BhāgP. xi. 4.2 (Anvitārthaprakāśikā अनुक्रमिष्यन् साकल्येन गणयितुमिच्छन्)

अनुक्रमोदित (anukramodita) *adj.* mentioned in respective order ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्चानुक्रमोदिताः ViṣṇuP. ii. 4.53; BrahmP. 20.39.

अनुक्रम्य (anukram-ya) *ger.* 1 having mentioned in order, having enumerated छन्दांस्यनुक्रम्य … वाणं त्रिरूर्ध्वमुल्लिखति AitĀ. V. i. 4.6; आज्यपान्तमनुक्रम्य देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि यक्षत् … इत्यनवानं यजति ĀśvaŚS. I. i. 6.5; पञ्च रोहितादीन्यमृतान्यनुक्रम्य … दर्शयति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 202.12 (*on* i. 3.31); 500.19 (*on* ii. 4.6); तैत्तिरीयकेऽन्नमयं प्राणमयं मनोमयं विज्ञानमयं चानुक्रम्याम्नायते BrahmSūBh.(Bhā.) 24.16 (*on* i. 1.12); VedāntKau. 28.24 (*on* i 1.13); परस्य ब्रह्मणः सुखप्रतिपत्त्यर्थमन्नमयादीननुक्रम्य तदेव जगत्कारणमानन्दमय इत्युपदिशति BrahmSūBh.(Rā.) 180.9 (*on* i. 1.13); अमावास्याष्टकादिनित्यकालाननुक्रम्योक्तम् CaturCin. iii(1). 24.18; iii(1). 25.10; शङ्खेन विद्यास्थानान्यनुक्रम्योक्तम् NyāyPari. 28.1; शतशस्तीर्थान्यनुक्रम्य TristhaSe. 78.24; चत्वारिंशतं कर्माण्यनुक्रम्य तेषु संस्कारशब्दः प्रयुक्तः ŚivārkaMaDī. i. 39.33 (*on* i. 1.1); i. 72.8 (*on* i. 1.1); i. 460.13 (*on* i. 3.25); स्मृतिविरुद्धशिष्टाचरणान्यनुक्रम्य MīmāKau. i. 51.16 (*on* i. 3.7); i. 66.19 (*on* i. 3.9); ii. 153.4 (*on* iii. 1.11); 2 having commenced तयादेवतेनानुक्रम्य पारे सुददोहसः कुर्वीतेति बौधायनः BaudhŚS. iii. 125.13; एकादश जुहूरुत्पाधावदानेनानुक्रम्य चरणेनानुक्रामति VārāŚS. III. ii. 6.49; क्रमो द्वाभ्यामनुक्रम्य प्रत्यादायोत्तरं तयोः। उत्तरेणैव संदध्यात् KauhaŚi. 46; पदद्वयमनुक्रम्य व्युत्क्रम्योत्क्रम्य संधिमत्। यथावत् स्वरसंयुक्तं प्रयुञ्ज्यात् सा जटा मता KauhaŚi. 54; 3 having dealt with, having introduced, having referred to अविशेषेण सर्वमात्मनेपदप्रकरणमनुक्रम्य शेषात्कर्तरि परस्मैपदमित्युच्यते MahāBh. i. 285.10 (*on* i. 3.60); i. 297.15 (*on* i. 4.1); ii. 40.8 (*on* iii. 1.31); अग्निरिदं हविरजुषतावीवृधत इत्येवं देवतामनुक्रम्य ŚābaBh. 762.7 (*on* iii. 2.13); 1536.13 (*on* vii. 1.16); सर्वान्सवनीयाननुक्रम्य निन्दा श्रूयते TantrVā. 1092.21 (*on* iii. 6.20); पृथिव्यग्न्याद्यात्मके चाधिदैवतमृक्सामे, वाक्प्राणाद्यात्मके चाध्यात्ममनुक्रम्याह BrahmSūBh.(Śaṅ.) 66.2 (*on* i. 1.20); 570.6 (*on* iii. 2.7); एकाख्यानगृहीतानां नियतः कर्मणां क्रम इति अयथासूत्रमेतान्यनुक्रम्य विरोधे पारदौर्बल्यमेतेषामपि पूर्ववदित्युक्तम् TantrRa. 261.17; भाष्यद्वयमनुक्रम्य YuktiSneha. 108.20 (*on* i. 1.5); नाडीरनुक्रम्य तासु तदा भवति AnuBh. 186.11 (*on* iii. 2.7); 'पुरा त्रेतायुगे … अगायत हरिं तत्र लयतालसमेधितम्' इत्यादिना द्विजाधिकारेणाख्यायिकामनुक्रम्याम्बरीषं क्षत्रियं प्रत्युपसंहृतं मार्कण्डेयेन VīraMi.(Bhakti.) 32.33; भाष्यकारेणाप्यमुमेवार्थमङ्गीकृत्य सप्ताहादीन्विशेषाननुक्रम्येतरदिति प्रयोगात् MayūMāli. 528.7 (*on* vii 1.2); 4 having taken into account, having taken into consideration सर्वशास्त्राण्यनुक्रम्य प्रयोगमुपलभ्य च। कौटल्येन नरेन्द्रार्थे शासनस्य विधिः कृतः ArthŚā. i. 178.1 (2.10); सर्वशास्त्राण्यनुक्रम्य संक्षिप्य ग्रन्थविस्तरम् MatsyaP. 93.3; 'नैनं सेतुमहोरात्रे तरतः' इत्यत्र सह दुष्कृतेन सुकृतमप्यनुक्रम्य BrahmSūBh.(Śaṅ.) 790.5 (*on* iv. 1.14); प्रकृतमेवानुक्रम्य संशयलक्षणमाह TārkiRa. 165.4; 5 having gone through स संहितां भागवतीं कृत्वानुक्रम्य चात्मजम्। शुकमध्यापयामास BhāgP. i. 7.8; 6 having followed ज्येष्ठमनुक्रम्य अनुज्येष्ठम् MugdhaBo. 6.62 (61.15); PrakriKau. i. 476.5.

अनुक्रष्टव्य (anu-kraṣṭavya) *adj.* to be dragged along, to be continued शरीरविशेषगुणत्वप्रतिषेधहेतवः प्राचीनाश्च अत्रानुक्रष्टव्याः ĀtmaSi. 37.12; अत्रापि हेतुरनुक्रष्टव्यः Bhām. 197.3 (*on* i. 3.4)

अनुक्रान्त (anu-krānta) *adj.* [*f.* -ā] 1 stated or mentioned in order, listed, enumerated छन्दश्चितमिति काम्याः। ते शुल्बेष्वनुक्रान्ताः ĀpaŚS. xvii. 26.2; अनुक्रान्ता देवताः सूक्तभाजो हविर्भाजश्चोभयथा निपातैः BṛDe. 8.129; Nir. 7.13 (138.18); इतीमानि चत्वारि पदजातान्यनुक्रान्तानि Nir. 1.12 (36.7); 2.7 (48.10); इतीमा आप्रीदेवता अनुक्रान्ताः Nir. 8.21 (157.3); 10.42 (187.10); तिस्रो वृत्तीरनुक्रान्ता द्रुतमध्यविलम्बिताः MāṇḍūŚi. i. 1.1; सर्वेऽभोज्यान्ना अनुक्रान्ताः BālaKrī. i. 227.14 (*on* 2.72); यानि तीर्थानि…। अनुक्रान्तानि … सर्वपापहराणि SkandP. ii(1). 51.62; घटादयः षितः। एते अनुक्रान्ता घटादयः षकारानुबन्धा भवन्ति DhātuPra. 1.779 (55.8); मुक्तस्येश्वरभावापत्तिं स्पष्टमाह। तदभावे … अनुक्रान्तस्य गुणाष्टकस्य ईश्वरादन्यत्रापि भावे कृतशङ्कापरिहारालाभात् SiddhāLeSaṁ. 458.2; 2 introduced, dealt with, referred to इह सर्वमनुक्रान्तमुक्तं ग्रन्थस्य लक्षणम् MahāBhā. i. 1.48; सर्वादीनीत्येवं यान्यनुक्रान्तान्यसंज्ञायां तानि द्रष्टव्यानि MahāBh. i. 87.24 (*on* i. 1.27); i. 351.9 (*on* i. 4.104); ii. 131.8 (*on* iii. 2.135); iii. 78.5 (*on* vi. 1.102); iii. 251.25 (*on* vii. 1.28); अधिकृत्य क्रमात्प्रकरणात्प्रकरणमनुक्रान्तम् NāraSm. 3.1; एष निचयोऽग्नीनामनुक्रान्तो यथाक्रमम् BrahmāṇḍP. i. 12.53; ŚivaP. vii. 17.43 (520A.3); तीर्थयात्रां गत इति तु, उक्त्वा कानिचित्तीर्थान्यनुक्रान्तानि ŚābaBh. 1559.7 (*on* vii. 3.21); 1620.18 (*on* viii. 3.15); शतमिदमध्यायानामनुपरिपाटिक्रमादनुक्रान्तम् BṛSaṁ. 107.13; सत्त्वस्य क्षणिकतायामन्वयव्यतिरेकसिद्धिः संपद्यते अनपेक्षयानुक्रान्तसत्त्वक्षणिकत्वयोस्तादात्म्यसिद्धेः तन्निबन्धनयोरन्वयव्यतिरेकयोरपि निश्चयात् HetuBiṬ. 144.7; अनुक्रान्तानामेव गुपादीनां धातुसंज्ञा स्यात् Nyās. i. 523.19 (*on* iii. 1.32); त्रिवृद्बहिष्पवमानमित्युक्त्वा तृचत्रयमनुक्रान्तम् TantrVā. 152.9 (*on* i. 3.8); 659.3 (*on* iii. 1.1); विज्ञानमष्टममनुक्रान्तम् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 502.7 (*on* ii. 4.6); 514.13 (*on* ii. 4.17); मेधाकामस्य श्रीकामस्य चानुक्रान्ता मन्त्राः TaiUBh. 200.17 (*on* 1.5); इदं ब्रह्मेति — यान्यनुक्रान्तानि तानि सर्वाणि, आत्मैव BṛĀraUBh. 305.15 (*on* iv. 7.6); एतदिति यदनुक्रान्तं 'मध्यंदिनेऽर्धरात्रे वेति' ManuBh. ii. 69.9 (*on* 7.226); प्रत्यक्षवेदोपयोगप्रतिपादनप्रसङ्गेन … नामधेयपादार्थोऽनुक्रान्तः। तत्रादिशब्देनानुक्रान्तः स्मृतिपादार्थः Kāśi. ii. 27.11 (*on* 5(2).1); यत्पुनरेकदेशिना शास्त्रविद्वचनं साक्षित्वेनानुक्रान्तं तदन्यथोपपादयति Bhām. 105.9 (*on* i. 1.4); सोऽयं भाष्यकारानुसारेण पादार्थोऽनुक्रान्तः ŚāstrDī. 19.13 (*on* i. 1.2); ब्रह्मचारिधर्माननुक्रान्तान् … पारं नीत्वा … स्नायात् Mitā. 14.24 (*on* 1.50); 59.3 (*on* I. 175); अन्य एव पशवः पञ्चशारदीये पृश्नयोऽनुक्रान्ताः SaṅkarKāBh. 163.14 (*on* iii. 3.38); 199.9 (*on* iv. 3.1); येयं सपादा सप्ताध्यायी अनुक्रान्ता Rūpāva. 1.12 (*on* viii. 2.1); तस्यानुक्रान्तायां त्रिसूत्र्यां प्रकृतस्य मुख्यार्थस्य वाच्यस्य समन्वयविषयतया त्यागेऽसंभवः कथम् NyāySu.(Ja.) 121B.2 (*on* i. 1.5); प्रागुपास्यत्वेनानुक्रान्तस्य नामादिप्राणपर्यन्तस्य वस्तुजातस्य प्रकृतादात्मन उत्पत्तिमुक्त्वा सर्वस्यापि प्रपञ्चस्य तत उत्पत्त्युक्त्योपसंहृतम् ŚivārkaMaDī. i. 203.12 (*on* i. 1.12); ii. 216.14 (*on* iii. 1.23); एतेषां च विग्रहवाक्यक्रमेणानुक्रान्तानामविरोधे सर्वेषां संभूय प्रामाण्यम् BālamBha. i. 258.1 (*on* I. 89); 3A followed एवं धर्ममनुक्रान्तं सदा दानपरैर्नरैः (पाल्यन्तः। इष्टाँल्लोकानवाप्स्यामः) MahāBhā. xii. 18.37; 3B who has followed एवं

धर्ममनुक्रान्ताः ··· संप्राप्ता गतिमुत्तमाम् MahāBhā. xii. 21.17; 4 traversed मया ···। दक्षिणा दिगनुक्रान्ता Rāmā. v. 33.69; 5 treated medically कुशलेन त्वनुक्रान्तः क्षिप्रं संपद्यते सुखी CaraS. i. 18.42 (1922 Ed.); 6 gone through, completed प्रथमोऽध्यायः शास्त्रप्रतिपाद्यार्थतत्त्वदर्शनार्थोऽनुक्रान्तः ManuBh. i. 51.3 (on 2.1); तदेतदनन्तरमनुक्रान्तं प्रकरणमेतत् ManuBh. i. 430.21 (on 5.26); अनुष्ठानोपदेशाय षष्ठोऽध्यायः समस्त एव मनुनानुक्रान्तः NyāyMañ. ii. 85.8; 7 undertaken वर्णनं यथा ··· विप्रलम्भशृङ्गारे नायकस्य कस्यचिद्वर्णयितुमनुक्रान्ते ··· समुद्रादेः Kāvyānu.(He.) 144.12.

अनुक्रान्तकारणत्रय (anukrānta-kāraṇatraya) *n.* trio of causes already mentioned अनु[क्रा]न्तकारणत्रयजन्यो घटः HetuBiṬ. 96.21.

अनुक्रान्तत्व (anukrānta-tva) *n.* the state of being mentioned तत्र हि त्रिवृद्बहिष्पवमानमित्युक्त्वा स्तोत्रीयानवकस्य वेदेऽनुक्रान्तत्वात्तदेवार्थः VaiyāBhū. 92.1 (on 22)

अनुक्रान्तदशा (anukrānta-daśā) *f.* position or aspect (of a planet) which has progressed upto त्रिंशद्भागमनुक्रान्तदशायां मरणं नृणाम् JātaPā. 5.46.

अनुक्रान्तफल (anukrānta-phala) *n.* reward mentioned after death (i. e. transcendental reward) तस्मात्प्रमुकार्योद्देशेन यन्मरणं तदनुक्रान्तफलार्थैव ManuBh. ii. 29.18 (on 7.89)

अनुक्रान्तमान (anukrānta-māna) *adj.* based on continued authority यथागमप्रज्ञाश्रुतिस्मृतिविभवादनुक्रान्तमानादविवादप्रतिष्ठादभयं शं भवे नो अस्तु ŚāṅkhāGS. vi. 6.16.

अनुक्रान्तरूप (anukrānta-rūpa) *adj.* having a form which is already mentioned न [च हेत्व]न्तरमत्यन्ताभावतयोपगतमनुक्रान्तरूपम् HetuBiṬ 6.8.

अनुक्रान्तसंज्ञिन् (anukrānta-saññin) *adj.* possessor of technical name already mentioned ते द्रयः। ते त्र्यादयो द्विसंज्ञका भवन्ति। ··· ते ग्रहणम् अनुक्रान्तसंज्ञिप्रतिपत्त्यर्थम् JaineVyā. 268.13 (on iv. 2.9)

अनुक्रान्तापेक्ष (anukrāntāpekṣa) *adj.* dependent on what is already mentioned अनुक्रान्तापेक्षं शेषग्रहणम् MahāBh. ii. 188.8 (on iii. 4.114)

अनुक्रान्तापेक्षा (anukrāntāpekṣā) *f.* dependence on what is already introduced अथ भूवादीनामनुक्रान्तापेक्षा न भवति Nyās. i. 523.20 (on iii. 1.32)

अनुक्रान्तापेक्षित्व (anukrāntāpekṣi-tva) *n.* the state of being dependent on what is already introduced एवं हि क्रियमाणे सनाद्यन्तस्यानुक्रान्तापेक्षित्वाद् भूवादीनामप्यनुक्रान्तापेक्षित्वं स्याद् Nyās. i. 523.18 (on iii. 1.32)

अनुक्रान्ति (anu-krānti) *f.* the passage (of the Sun or any planetary body) from one zodiacal sign to another अनुक्रान्तियुगादयः। वैधृतिश्च व्यतीपातः श्राद्धकालाः प्रकीर्तिताः LaghvāśvaSm. 20.74.

अनुक्रामत् (anu-krāmat) *adj.* [P. vii. 3.76] A proceeding in due order अनुक्रामन्तश्च विकारान्व्याख्यास्यामः ŚāṅkhāŚS. i. 16.11; वसूस्त्वा रुद्रैः पश्चात्पान्त्विति घृतेन प्रोक्षति पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्नुत्तरैः पर्यायैरनुक्रामन् VārāŚS. II. ii. 3.1; सप्तवर्गे पादविशेषात्संज्ञाविशेषास्ताननुक्रामन्त एवोदाहरिष्यामः VājaS. (Pariśiṣṭa) 16B.10; Bi describing तथा च मनुनोक्तं स्थावराद्यां संसारगतिमनुक्रामता MuṇḍUBh. 321.7(on i. 2.11); Bii mentioning, explaining आख्यायिकामर्थतोऽनुक्रामन् विषयं विविनक्ति VedāntKa. 151.12 (on i. 3.8); मैत्रेयीब्राह्मणार्थमनुक्रामन् ··· जामितामाशङ्कते VedāntKa. 217.6 (on i. 4.19); शौचादीन् यथायथमनुक्रामन्नाह VīraMi. 33.5 (on 1.16); Ci going on तीर्थयात्रामनुक्रामन्प्राप्तोऽस्मि कुरुजाङ्गलम् MahāBhā. iii. 11.11; Cii chasing रुक्मी कृष्णमनुक्रामन् रुक्मिणीं हृतवान् हठाद् RukmiHa. 3.10; D acting in accordance तत्रायमध्ययनविधिः ··· सुखोपविष्टो मनःपुरःसराभिर्वाग्भिः सूत्रमनुक्रामन् पुनः पुनरावर्तयेत् CaraS. iii. 8.7 (1941 Ed.)

अनुक्रामिन् (anukrām-in) *adj.* which enlists or enumerates अनुक्रमणि(v. l. °क्रामिण)मध्यायं वृत्तान्तानां सपर्वणाम् MahāBhā. i. 1.62; i. 1.199 (v.l.); i. 1.200 (v.l.)

अनुक्रियमाण (anu-kriyamāṇa) *adj.* [*f.* -ā] which is being imitated अनुक्रियमाणस्यानुकरणस्य यदि भेदो विवक्ष्यते ततोऽर्थवत्तायां सत्यां स्यादिति: Nyās. i. 65.26 (on i. 1.16); तेन रतिरनुक्रियमाणा शृङ्गार इति तदात्मकत्वम् ··· युक्तम् AbhinBhā. i. 273.14 (on 6.31); Kāvyānu.(He.) 70.19; पुस्तकवाचकपाठो ह्यनुक्रियमाणोऽभिनयतामवलम्बते AbhinBhā. ii. 388.18 (on 17.106); नाट्येषु क्रियमाणा(v. l. नाट्येऽनुक्रियमाणा)स्ते नटैरभिनयाः स्मृताः SaraKaṇṭhā. 559.4.

अनुक्रियमाणत्व (anukriyamāṇa-tva) *n.* the state of being imitated सर्वेषां च स्वरूपेणानुक्रियमाणत्वात् लक्षणप्रतिपदोक्तयोर्निरनुबन्धकेति च परिभाषयोरनुपस्थानम् PadMañ. on KāśiVṛ. on P. i. 1.20; Prasā. ii. 108.10.

अनुक्रियमाणरूपविनाश (anukriyamāṇarūpa-vināśa) *m.* destruction of the form which is being imitated न च प्रकृतिवदनुकरणेन भवितव्यम्। अनुक्रियमाणरूपविनाशप्रसङ्गात् KāśiVṛ. on iii. 4.60; अनुक्रियमाणरूपविनाशप्रसङ्गस्तु न परिहारः Pradī. iii. 267B.10 (on iii. 4.60)

अनुक्रिया (anu-kriyā) *f.* I doing again, repetition of an action पृष्ठं नाम यत्कृतस्य पुनरनुक्रिया AbhidhKoBh. 271.10 (on 4.119); II likeness or similarity वसुंधरा तदा भेजे जिनमातुरनुक्रियाम् MahāP. 12.101; 18.172; 32.110.

अनुक्री (anukrī) *m.*, *f.* [Debru. 39] name of a Soma-sacrifice, a kind of *Sādyaskra* sacrifice अथैषोऽङ्गिरसामनुक्रीः PañcBr. xvi. 14.1; अथैतावनुक्रियौ JaimiBr. 2.120; सद्यस्क्रियानुक्रिया परिक्रिया वा स्वर्गकामः ĀśvaŚS. II. iii. 5.12; यस्य द्विषन्भ्रातृव्योऽनुक्रिया यजेत परिक्रिया यजेत ŚāṅkhāŚS. xiv. 42.6; अनुक्रियां यक्ष्यमाणो व्रीहिषु दीक्षते BaudhŚS. ii. 370.9; अथास्या॰ सद्यस्क्रियामनुक्रियां परिक्रियामतिक्रियां प्रवर्ग्यस्य करण इति BaudhŚS. iii. 179.8; iii. 318.4; हीनानुजावरोऽनुक्रिया ĀpaŚS. xxii. 4.3; HirŚS. xvii. 2.5 (406.17); अङ्गिरसामनुक्रीयं आनुजावरो हीन इव स्यात् स एतेन यजेत MānŚS. 198.5; हीनस्त्वनुक्रीः KātyŚS. xxii. 2.19; भ्रातृव्येप्सायामनुक्रियौ पश्वालम्भो भोजन॰ हिरण्यान्वसन॰ श्र्यावनयनम् HirŚS. xvii. 2.15 (407.18); एकरात्रीणो द्व्यहीनोऽनुक्रीः LāṭyāŚS. viii. 4.3; DrāhyŚS. xii. 4.4; अपरेद्युः क्रयणाच्चानुक्रीरित्याख्या LāṭyāŚS. viii. 4.5; viii. 4.8; DrāhyŚS. xxii. 4.8; xx. 4.12; [*adj.* bought subsequently (i. e. not early on the first day) pw., MW]

अनुक्रीड् (anu-krīḍ-) I. Ā. [P. i. 3.21] to play, to sport आकर्षक्रीडा ··· तत्सास्यात्तदानदासखेटिकाभिस्तया च सहानुक्रीडेत Kāmsū. 209.4 (3.3); अनु परि आङ् इत्येवंपूर्वात् क्रीडो दो भवति। अनुक्रीडते JaineVyā. 25.31 (on i. 2.15); CāndraVṛ. on i. 4.58; KāśiVṛ. on i. 3.21; अन्वक्रीडन्त ··· अश्वाः Rāvaṇā. 2.12; MugdhaBo. 23.4 (135.15); DhātuPra. 1.352 (31.16); कः पुनरनुक्रीडित मूढतरः ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 4.89.

अनुक्रीडमान (anu-krīḍamāna) *adj.* sporting, playing सानुप्लु। साध्वनुक्रीडमानानि पश्य वृन्दानि पक्षिणाम् Bhaṭṭi. 8.10.

अनुक्रुश् (anu-kruś-) I. P. I to shout, to cry out उत स्मैनं वस्त्रमथिं न तायुमनु क्रोशन्ति क्षितयो भरेषु ṚV. iv. 38.5; Nir. 4.23 (86.7); अस्नावहुत्वा नाश्नीयाद् ···। नानुदग्धमनुक्रोशेत् ParaS. 13.32; NānārthāSaṁ. iii. 27.26; II to feel sorry, to grieve, to lament, to take pity on or sympathise अहो कष्टं वर्तते इति अनुक्रोशति च भगवान् GītāBh.(Śaṅ.) 439.12 (on 15.10); स एष परमोऽध्यात्मा ···। संवृत्तः पुरुषाकार इत्यनुक्रोशतीव नः BṛĀraUBhVā. i. 4.32; iv. 3.952; एवः ···। कोशपञ्चकतां यातस्तमनुक्रोशतीव हि TaiUBhāVā. 92.24(2); सोऽयम् ··· आत्मानं प्रतिस्त्रोऽनुक्रोशति NaiṣkaSi. 101.7; (*caus.*) to pity, to show mercy यथा त्वाम् ···। दिव्यकर्म प्रपश्यामि तथानुक्रोशय प्रभो SkandP. ii(2).16.49.

अनुक्रोश (anu-krośa) *n.* name of a Sāman अथानुक्रोशम् JaimiBr. 2.398; तानेतेनैवानुक्रोशेनेन्द्रा हो ह वेहो इत्येवास्मिन् लोकेऽन्वानवद् JaimiBr. 2.400; इन्द्रस्य क्रोशानुक्रोशे द्वे ĀrṣeBr. iv. 4.1; क्रोशानुक्रोशे अरात्युः ŚāṅkhāĀ. 1.4(3.6) [NānārthāSaṁ. iii. 27.26]; *m.* I dissatisfaction, unhappiness अनुक्रोशेऽप्रये संसर्गायाद्युतिवा KātyŚS. xxv. 4.30; II sympathy, compassion, affection, softness or tenderness of heart स्वयंतिथु दानमनुक्रोशः ŚaṅkhaLiDS. 252; ततो क्रोशेऽहं नन्दनाद क्षीणपुण्यः। वाचोऽश्रौषं चान्तरिक्षे सुराणामनुक्रोशाच्छोचतां मानवेन्द्र MahāBhā. i. 84.19; MatsyaP. 38.20; MahāBhā. i. 99.33; iii. 13.91; क्षमाबाल्विरमर्षश्च नैव स्त्री न पुनः पुमान्। संतोषो वै श्रियं हन्ति तथानुक्रोश एव च MahāBhā. v. 131.31; v. 144.7; ix. 32.5; सर्वभूतेष्वनुक्रोशं कुर्वतस्तस्य ··· सर्वास्वं पदं भवेत MahāBhā. xii. 66.13; xii. 89.19; xii. 149.64; अनुक्रोशश्च साधूनां सदा प्रीतिं प्रयच्छति MahāBhā. xiii. 5.23; अभियातोऽस्मि ···। तुष्टाः ···। अनुक्रोशैस्तथा शूद्राः MahāBhā. xiv. 92.14; आनृशंस्यमनुक्रोशः ··· अनुक्रोशेन चानेन सर्वभूतेषु MahāBhā. xvii. 3.17; SūktiRa. 39.34; Rāmā. ii. शोभयन्त्येते षड् गुणाः Rāmā. ii. 30.12; बालः कामो मनुष्याणां यस्मिन् किल निबध्यते। जने 1058*(8); iii. 20.13; तस्मिंस्त्वनुक्रोशः स्नेहश्च किल जायते Rāmā. v. 20.4; v. 51.25; भूतेष्वनुक्रोशं पुरस्कृत्य महर्षयः ···। चक्रुः कथामिमाम् CaraS. i. 1.7; एवमुपालब्धस्य ते न मां प्रत्यनुक्रोशः Śāk. 3.5(1); अनुक्रोशः क्षमा ··· सनातनस्य धर्मस्य मूलम् BrahmāṇḍP. i. 30.38; शिष्यानुक्रोशः सहं न बाधते VāyuP. i. 57.116;

BhagAjju. 76.7; लोकं प्रति अनुक्रोशं दर्शयति श्रुतिः BṛĀraUBh. 552.4 (*on* iv. 3.14); एवंभूतमपि परमेश्वरम् … मां नाभिजानाति जगत् इति अनुक्रोशं दर्शयति भगवान् GītāBh.(Śaṅ.) 220.1 (*on* 7.12); वागिन्द्रियमनुक्रोशात् …परिरक्षति । स यमः ParaS. 10.11; गुणाधिकान्मुदं लिप्सेदनुक्रोशं गुणाधमात् BhāgP. iv.8.34; x. 38.30; अस्मासु चेदनुक्रोशो यथावद्वक्तुमर्हसि SkandP. ii(2).49.6; ii(2). 23.22; iv. 1.50; त्वं कृपां कुरु धर्मज्ञ मय्यनुक्रोशमावह VāmaP. 86.35; अनुक्रोशादधर्मं च जयेत् BrahmP. 237.47; देवो वा मानुषो वा त्वमनुक्रोशादिहागतः AdhyāRā. vi. 14.60; संतोषार्जवधैर्यसंयमदमानुक्रोशशान्ति° … °समाधिमग्नमनसो नारायणैकात्मनः । …चरिते यस्यात्र साक्षी जनः EI. ii. 337.27; अनुक्रोशो दया Aparā. 289.14 (*on* 1.201); CaturCin. i. 16.2; व्यसनैः क्रोशतां पुंसां यस्य क्रोशोऽनुजायते । सोऽनुक्रोश इति ज्ञेयः BhāvPra.(Śā.) 30.11(2); भक्ते मय्यनुकम्पादनुक्रोशात् NyāySu.(Ja.) 656A.10 (*on* 4.4); भक्तिभाजामनुक्रोशाय्यत्तु रूपं त्वमग्रहीः RājTa. (Jo.) 1065; [Kośas give following words as synonyms of *anukrośa*—*anukampā*, AmaK. 398; AgniP. 359.78; NāmMā. 110; Vaija. 99.192; AbhidhāCin. 369; ŚabdaRa.(Vā.) 1935; ParaNā. 1710; KośaKaTa. 1.1956; *karuṇā*, AbhidhāRaMā. 4.39; AgniP. 359.78; NāmMā. 110; Vaija. 99.192; AbhidhāCin. 369; ŚabdaRa.(Vā.) 1935; ParaNā. 1710; KośaKaTa. 1.1956; *kāruṇya*, AgniP. 359.78; Vaija. 99.192; AbhidhāCin. 369; ŚabdaRa.(Vā.) 1935; KośaKaTa. 1.1956; *kṛpā*, AmaK. 398; AgniP. 359.78; AbhidhāRaMā. 4.39; NāmMā. 110; Vaija. 99.192; AbhidhāCin. 369; ŚabdaRa.(Vā.) 1935; ParaNā. 1710; KośaKaTa. 1.1956; *ghṛṇā*, AbhidhāRaMā. 4.39; AgniP. 359.78; Vaija. 99.192; AbhidhāCin. 369; ŚabdaRa.(Vā.) 1935; ParaNā. 1710; KośaKaTa. 1.1956; *dayā*, AmaK. 398; AbhidhāRaMā. 4.39; AgniP. 359.78; NāmMā. 110; Vaija. 99.192; AbhidhāCin. 369; ŚabdaRa.(Vā.) 1935; ParaNā. 1710; KośaKaTa. 1.1956; *śūka*, AbhidhāRaMā. 4.39; AbhidhāCin. 369; ParaNā. 1710; KośaKaTa. 1.1956; Kośas give following words in the sense of *anukrośa*—*ghṛṇā*, KośaKaTa. 2.4856; *pīḍā*, KośaKaTa. 2.4726; *bata*, DharK. 2888; MedK. 196.26; NānārthMa. 661; *śūka*, AnekāSa. 698; Vaija. 218.58; TrikāŚe. iii. 3.45; AnekāSaṁ. 2.20; ViśvaPra. 5.36; DharK. 20; AnekāK. 20; AnekāTi. 2.302; *śūkavāc*, NānārthāSaṁ. i. 162.1405; and give following words as the meaning of *anukrośa*—*anukrośana*, NānārthāSaṁ. iii. 27.26; *kṛpā*, NānārthāSaṁ. iii. 27.26; *karuṇā*, ParyāŚaRa. 333]; [*adj.* one who has gone over a *krośa* (2 miles) ĀPTE.]

अनुक्रोशक (anu-krośaka) *adj.* 1 who speaks in a loud voice (to invite the attention of others) आलभते । … मोदायानुक्रोशकम् TaiBr. III. iv. 15.1; 2 who sympathizes हरेश्चारित्रसुधया …। क्षाल्यान्तर्मम मुने यद्यनुक्रोशको मयि SkandP. ii(2). 11.114.

अनुक्रोशतस् (anukrośa-tas) *adv.* because of compassion हीतोऽनुक्रोशतो मानान्न वक्ष्यामि कथंचन MahāBhā. xii. 308.90; SkandP. i(2). 45.73.

अनुक्रोशधी (anukrośa-dhī) *f.* sympathetic attitude कस्मात्ते गतिरीदृशी । अनुक्रोशधिया रक्षः पृच्छामि SkandP. iv. 54.23.

अनुक्रोशन (anu-krośana) *n.* shouting अनुक्रोशः कृपायां ना स्यादनुक्रोशनेऽपि च NānārthāSaṁ. iii.27.26.

अनुक्रोशन्ती (anu-krośantī) *adj.* (*f.*) showing pity (श्रुतिः) यथोक्तात्म्यध्यानसाधनानुष्ठानं प्रति साधकानामुत्साहजननार्थमनुक्रोशन्त्याह ChāndoUBh. 484.7 (*on* viii. 3.1)

अनुक्रोशप्रिया (anukrośa-priyā) *adj.* (*f.*) fond of showing compassion प्रजाः शुभाः । … कृते युगे …। पर्वतोदधिवासिन्यो ह्यनुक्रोशप्रियास्तु ताः SkandP. i(2). 40.178.

अनुक्रोशबुद्धि (anukrośa-buddhi) *f.* sympathetic attitude पतत्कृत्वा प्रियम् … मे … मय्यनुक्रोशबुद्ध्या । इष्टान् देशान् विचर जलद MeghDū. 111; मय्यनुक्रोशबुद्ध्या च कृपां कुरु दयानिधे VarāP. 144.90.

अनुक्रोशवती (anukrośa-vatī) *adj.* (*f.*) compassionate, sympathetic (मातः) सर्वथा ब्राह्मणस्यार्थे यदनुक्रोशवत्यसि MahāBhā. i. 1644.*

अनुक्रोशवश (anukrośa-vaśa) *m.* [Abl.] out of sympathy अनुक्रोशवशादृत्तं दानमक्षयतां व्रजेत् Aparā. 289.12 (*on* 1.201); CaturCin. i. 16.1.

अनुक्रोशवियुक्ता (anukrośa-viyuktā) *adj.* (*f.*) bereft of compassion अनुक्रोशवियुक्तेति कामं वक्ष्यन्ति मां जनाः । त्यजन्तीं दयितं पुत्रम् Rāmā. iv. App. I.12(9)

अनुक्रोशवैफल्य (anukrośa-vaiphalya) *n.* hopelessness due to sympathy किमनुक्रोशवैफल्यमुत्पादयसि मेऽनघ MahāBhā. xiii. 5.22.

अनुक्रोशसंपन्न (anukrośa-sampanna) *adj.* 1 endowed with compassion देशः … कस्यासौ न प्रियो भवेत् । युक्तोऽनुक्रोशसंपन्नैर्यो जनैरिव योजनैः NalaCam. 1.28; 2 rich (in agricultural products) in each *krośa*, NalaCam. 1.28.

अनुक्रोशसुसत्त्वशीलिन् (anukrośasusattvaśīl-in) *adj.* characterised by compassion and good disposition भूतेष्वनुक्रोशसुसत्त्वशीलिनां स्यात्संगमोऽनुग्रह एष नस्तव BhāgP. iv. 24.58.

अनुक्रोशहृदय (anukrośa-hṛdaya) *adj.* whose heart is full of compassion अनुक्रोशहृदयो भगवानाह तान् शिवः BhāgP. iv. 24.32.

अनुक्रोशाक्षेप (anukrośākṣepa) *m.* name of a variety of the figure of speech *ākṣepa* (*lit.* poetic objection expressing pity) प्रतिषेधोक्तिराक्षेपः …। नाम्रातं न कृतं कर्णे स्त्रीभिर्मधुनि नार्पितम् । तद्द्विपां दीर्घिकास्वेव विशीर्णं नीलमुत्पलम् । असावनुक्रोशाक्षेपः Kāvyāda. 2.158.

अनुक्रोशात्मता (anukrośātma-tā) *f.* the state of being compassionate राज्ञा …। अनुक्रोशात्मतां तस्य शमीकस्यावधार्य तु । पर्यतप्यत MahāBhā. i. 38.24.

अनुक्रोशानुवर्तिन् (anukrośānuvartin) *adj.* following compassion दयनीयेषु देवेषु देवदेव त्वयाधुना । अपाङ्गाः परिपाल्यन्तामनुक्रोशानुवर्तिनः Yādavā. 16.24.

अनुक्रोशार्थम् (anukrośārtham) *adv.* for the sake of (showing) compassion सत्यव्रतो महाबाहुर्भरणं तस्य चाकरोत् । विश्वामित्रस्य तुष्ट्यर्थमनुक्रोशार्थमेव च ŚivaP. v. 37.58 (450A.8)

अनुक्रोशिन् (anukroś-in) *adj.* [*f.* -ī] compassionate एतद्विदं ब्रह्मचारिणमनिराकृतिनं संवत्सरावमं चारयित्वा व्रतमनुयुञ्ज्यादनुक्रोशिने प्रब्रूयादुत्तरमहः ĀśvaŚS. II. ii. 14.1 (comm. आत्मगुणयुक्ताय); पुनः पृष्ट्वानुक्रोशिने संमील्यैवानुब्रूयात् सपुरीषपदांस्त्रिः ĀśvaŚS. II. ii. 14.16; सुहृदं सर्वभूतानां निर्वैरं शान्तमानसम् । दृष्ट्वा त्वां मम संजाता त्वय्यनुक्रोशिनी मतिः MahāBhā. xii. 220.108.

अनुक्रोश्य (anukroś-ya) *ger.* having joined in lamenting, having shown sympathy for किमनुक्रोश वैफल्य (v. l. अनुक्रोश्य वैफल्य)मुत्पादयति मेऽनघ MahāBhā. xiii. 5.22.

अनुक्शा (anu-kśā-) II. P. [Vār. 1 and 2 *on* ii. 4.54; AltGr. 1.209; MAYR. *khyāti*] to gaze along अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः MaiS. 1.8.9 (i. 128.11); MānŚS. 99.7; 142.10; cf. अनुख्या.

अनुक्शाति (ánu-kśāti) *f.* discovering, descrying अग्निर्वै यत्र यत्रागच्छत्… सवितान्वपश्यत्तत्साविश्राणि हूयन्ते अग्नेरेवानुक्शात्यै MaiS. iii. 1.1 (iii. 1.6); यद्देवेन यन्त्यग्नेरेवानुक्शात्यै MaiS. iii. 1.3 (iii. 3.11); यद्यूपः पुरस्तान्मीयेत स्वर्गस्य लोकस्यानुक्शात्यै MaiS. iii. 9.4 (iii. 118.11); अथो ज्योतिरुपरिष्टाद्धाति स्वर्गस्य लोकस्यानुक्शात्यै MaiS. iv. 8.3 (iv. 111.3); वत्सं पराहन्ति वत्सनिकान्ताः पशवः पशूनामनुक्शात्यै KāṭhS. 7.7 (i. 69.12); 7.8 (i. 70.14); छन्दोभिरेनत्कमग्निरपश्येयः पशूनामनुक्शात्यै KāṭhS. 7.10 (i. 72.2); प्राजापत्योऽश्वो यदश्वेन यन्त्यग्नेरेवानुक्शात्यै KāṭhS. 19.2 (ii. 1.13); 20.6 (ii. 24.12); 20.11 (ii. 31.1); 21.3 (ii. 39.15)

अनुक्शातृ (anu-kśātṛ) *m.* discoverer अनुक्शात्रे नमः KāṭhS. 26.12 (ii. 137.1)

अनुक्शाय (anukśā-ya) *ger.* having discovered यस्माद्वुतमग्निहोत्रं सूर्योऽभ्युदियादनुक्शायैवैनत्पुनरेवरुन्धे MaiS. i. 8.9 (i. 128.13)

अनुक्षणकदर्थित (anukṣaṇa-kadarthita) *adj.* [*f.* -ā] disdained or disregarded at every moment कष्टमनुक्षणकदर्थिता एव वयम् … इति धूमायमानैः स्वामिपादैः AdbhuDa. 1.15(3); सम्यगुपपादितमनुक्षणकदर्थिताः (वयम्) AdbhuDa. 1.15(7); क्षुद्रैरनुक्षणकदर्थितयापि गत्वा प्राप्तव्यदेशमभिराडिव नीत एव AdbhuDa. 3.2.

अनुक्षणक्षण (anukṣaṇa-kṣaṇa) *adj.* having delight at every moment यदयमथाप्यनुक्षणक्षण एव वाशिष्ठविषये CaitaCa. 24.9(1)

अनुक्षणक्षिप्त (anukṣaṇa-kṣipta) *adj.* cast at every moment, cast frequently रत्नकूटाद्रिकटकदेशेष्वनुक्षणक्षिप्तविस्मयस्मेरलोचनं तारकमवोचम् TilaMañ. 156.16.

अनुक्षणधर्मिन् (anukṣaṇadharm-in) *adj.* having properties which exist for a moment (i.e. having properties changing at every moment) यो जागरे बहिरनुक्षणधर्मिणोऽर्थान् भुङ्क्ते … तत्सदृक्षान् । स्वप्ने सुषुप्त उपसंहरते स एकः BhāgP. xi. 13.32.

अनुक्षणम् (anukṣaṇam) *adv.* 1 at every moment, continuously, constantly, always अनुक्षणं जपश्चैव निश्चयः परिकीर्तितः । द्वितीयोपासकानां हि परिपाटीयमीरिता GuhyKāU. 83; विहगाः कदम्बसुरभाविह गाः कलयन्त्यनुक्षणमनेकलयम् ŚiśuVa. 4.36; SaraKaṇṭhā. 204.23; व्रजतोरपि प्रणयपूर्वमेकतामसुरारिपाण्डुसुतसैन्ययोस्तदा । रुरुषे विषाणिभिरनुक्षणं मिथः ŚiśuVa. 13.6; प्रादुर्भवन्त्यर्थ-

समं यस्माच्चित्तान्यनुक्षणम् । तस्माद्योगीव सततं तानि पश्येत्समाहितः NitiSā. 5.90; स च कविः ··· सद्वृत्तानुगतो गतो गुणवतामाराधनेऽनुक्षणं कर्तुं वाञ्छति सर्वदा प्रणयिनां प्राणैरपि प्रीणनम् TāpaVa. 0.2; मृगयाव्यसनिभिः क्षितिपतिकुमारैः क्षपणाय (श्वापदविशेषाणाम्) तेषामनुक्षणं व्यापार्यत TilaMañ. 183.3; पञ्चाशत्कामिनीनां च पतिः शृङ्गारतत्परः ।··· अनुक्षणं पपुस्तास्ते सुन्दरं मुखपङ्कजम् BrahmVaiP. iv. 23.8; बालाभिः ··· । वीक्षितोऽनुक्षणं नेमिः प्रतस्थे स्यन्दनस्थितः PāṇḍaC. 12.115; अनुक्षणं बल्लवसुन्दरीभिरभ्यस्यमानं विभुमाश्रयामः KṛṣṇaKa. 1.10; केचित्तप्तलोहेन फालभुजवक्षःस्थलेषु मण्डलचिह्नानि धृत्वा स्वमनस्येव देवमनुक्षणं ध्यायन्तः सन्ति ŚaṅkaVi.(Ā.) 96.5; गौरी यत्र स्फुरति वपुषानुक्षणं वर्धमाना MayūSaṁ. 1.105; काठिन्यं विषये कुर्याद् द्रवत्वं भगवत्पदे । उपायैः शास्त्रनिर्दिष्टैरनुक्षणमतो बुधः BhaktiRa. 1.30; 2 moment after moment, frequently, often, again and again गोर्णां जनेन स्म निधातुमुद्धृतामनुक्षणं नोक्षतरः प्रतीच्छति ŚiśuVa. 12.10; प्रस्तुतविचित्रकथाविनोदं चैनमागत्यागत्य नगरनिवासिनो वैदेशिकाश्च लोकाः कलासु शास्त्रेषु शिल्पेषु च प्रकाशयितुमात्मनो विचक्षणतामनुक्षणं पश्यन्ति TilaMañ. 163.19; वीरभद्रोद्धृतारातिः केसरीव वनद्विपान् । दिशो विलोकयामास कः कुत्रास्तीत्यनुक्षणम् ŚivaP. ii(2). 37.52 (115B.12); कुर्युस्त्वनुक्षणमशिक्षितलक्षणा ये कापेयमाः कविपदाधिगमस्पृहायाः । तेऽनुद्गतच्छदपुटा इव पक्षिशावा व्यग्रा हठोड्डयनभूम्यसकृत्पतन्ति ŚrīKaC. 2.36; NaiṣC. 16.5; पस्पर्श पाणिना कश्चिद् मासुरीं स्वामनुक्षणम् MalliC. 6.66; अधिमञ्चमनुक्षणं जिघृक्षुः कुरुविन्दस्तबकं कुतूहलेन । समनह्यदयम् Acyutarā. 2.33; 10.34; प्रविशन्तश्च ते ददृशुः ··· अनुक्षणमुच्चलन्तीभिः किंवदन्तीभिः समाकुलमभितो रसातलम् NīlaVi. 81.5; अश्रुधाराशतैः सेकंसेकमनुक्षणं तु मघवा गात्रं दधौ जीवितम् NīlaVi. 91.4; (*anukṣaṇam* has the synonyms *anupadam*, *tatkṣaṇam*, *sadyas* and *sapadi*, ParyāRaMā. 553); 3 within a moment, immediately निदधिरे दयितोरसि तत्क्षणस्नपनवारितुषारभृतः स्तनाः । सरसचन्दनरेणुरनुक्षणं विचकरे च करेण वरोरुभिः ŚiśuVa. 6.24; हारदाम ··· तापहारि कुचयोः समर्पितम् । अस्फुटद्वरतनोरनुक्षणं मन्मथज्वरविजृम्भिणोष्मणा Nalābhyu. 3.6; 4 successively, in the order of moments उपाधौ गच्छत्युपाधिना स्वसंयुक्तब्रह्मप्रदेशाकर्षणयोगादनुक्षणमुपाधिसंयुक्तब्रह्मप्रदेशविशेषभेदात्क्षणे क्षणे बन्धमोक्षौ स्याताम् BrahmSūBh.(Rā.) 166.7 (*on* i.1.4); कलशा मृण्मयाः ···। तण्डुलानि विशुद्धानि पाक्ययोग्यान्यनुक्षणम् ।··· संभर्तव्याः PāraS. 20.55; अनुक्षणं बन्धुजनैरमुष्यामामुच्यमानेषु विभूषणेषु ।··· कृतास्पदा केवलतात्यशेत Yādavā. 12.86.

अनुक्षणरामकोपकर (anukṣaṇa–rāmakopakara) *adj.* which will always be causing anger to Rāma तथा च नित्यानुषक्तमेव वैरमनुक्षणरामकोपकरमस्माकं विभीषणेन स्यात् AdbhuDa. 6.3(5)

अनुक्षणविनाशिन् (anukṣaṇa–vināśin) *adj.* perishing at every moment अनुक्षणविनाशिनोऽपि कर्मणोऽपूर्वव्यवधानेन कालान्तरभाविफलदाने सामर्थ्यमस्त्येव BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 273.7 (*on* iii. 2.37)

अनुक्षणसमुल्लसत् (anukṣaṇa-samullasat) *adj.* shining at every moment, ever-shining रेजे स राक्षसपतिस्तपनीयबद्धैः दोष्षु त्विषः शिरसि चाश्मभिरुत्किरद्भिः । सानुष्वनुक्षणसमुल्लसदोषधीकं न्यक्कृत्य नक्तमचलाधिपतिं सुवेलम् RāmC. 19.55.

अनुक्षणावलोकित (anukṣaṇāvalokita) *adj.* glanced at every moment अनुक्षणावलोकितगलन्तिकामूलसंगलज्जलकणासु द्विजातिगृहिणीषु गृहाभिमुखतरुशाखासीनवायसकुलावलोकितबलिषु हूयमानेषु ··· भूमिपतिः ··· मध्याह्नकृत्याय प्रवर्तितः ··· प्रववृते ··· स्वनिवासमागन्तुम् TilaMañ. 67.22.

अनुक्षणे (anukṣaṇe) *adv.* [P. ii. 4.84] at every moment, constantly मुहुः क्षणेऽनुक्षणे च Vaija. 286.27.

अनुक्षणोपचिता (anukṣaṇopacitā) *adj.* (*f.*) increasing at every moment निष्ठाम् ··· शक्तिम् ···। श्रावंश्रावमनुक्षणोपचितया प्रीत्याहमस्म्यागतः NīlaVi. 63.15.

अनुक्षणोपचिति (anukṣaṇopaciti) *f.* increase (in strength) at every moment अथ जातु पुरंदरः ···। अविजेयमनुक्षणोपचित्या विमतं वृत्रममन्त्रयद्विजेतुम् ŚivLī. 3.1.

अनुक्षणोपचीयमान (anukṣaṇopacīyamāna) *adj.* increasing (itself) at every moment अनुक्षणोपचीयमानममरबलम्, अपक्षीयमाणमात्मबलं च निरीक्षितुमप्यतितिक्षवः ··· महासुराः ··· आदिमं जयमापेदिरे NīlaVi. 20.18.

अनुक्षणोपारूढ (anukṣaṇopārūḍha) *adj.* growing at every moment एवमनुक्षणोपारूढचित्तभेदश्च (रावणः) AdbhuDa. 5.19(1)

अनुक्षत (anu-kṣata) *adj.* trodden over दाती मोक्षमनुक्षतक्षितितले कृत्वाब्दमब्दव्रजे राजार्थं रचयांचकार चतुरः स्वार्थं प्रजार्थं च यः Surath. 15.38.

अनुक्षत्तृ (anu-kṣattṛ́) *m.* charioteer's assistant (यूपे नियुनक्ति) आध्यक्षायानुक्षत्तारम् VājaS. 30.11; VājaS.(K.) 34.11; अध्यक्षायानुक्षत्तारम् TaiBr. III. iv. 9.1 (*but* Bhaṭṭabhāskara आयव्ययप्रत्यवेक्षिणं राज्ञः); औपद्रष्टायानुक्षत्तारं बलायानुचरम् VājaS. 30.13 (*but* Mahīdhara प्रतिहारसेवकम्); VājaS.(K.) 34.13.

अनुक्षन्तुम् (anu-kṣantum) *inf.* to forgive, to pardon यन्मयापकृतं किंचित्तदनुक्षन्तुमर्हसि MahāBhā. vi. 117.28.

अनुक्षपम् (anukṣapam) *adv.* at every night (अभियवौ स हिमाचलम्) स्मरयन्तमनुक्षपं त्रिपुरदाहमुमापतिसेविनः KirāAr. 5.14; पद्मः संकोचं यात्यनुक्षपम् MahāP. 15.181; इन्दुकरसंस्पर्शाद् प्रक्षरन्तोऽप्यनुक्षपम् । चन्द्रकान्ता न हीयन्ते MahāP. 33.62; 18.165; PāṇḍaC. 5.85.

अनुक्षम् (anu-kṣam) I P. to endure, to put up with [DBHS. अनुक्षमति]; cf. अनुक्षन्तुम्.

अनुक्षर् (anu-kṣar-) I P. to flow सुदेवो असि वरुण यस्य ते सप्त सिन्धवः । अनुक्षरन्ति काकुदं सूर्म्यं सुषिरामिव ṚV. viii. 69.12; AV. xx. 92.9; MaiS. iv. 7.8 (iv. 104.12); Nir. 5.27 (107.20)

अनुक्षरन्ती (anu-kṣarantī) *adj.* (*f.*) trickling down ध्वजाग्रभिन्नात् तुहिनांशुबिम्बादनुक्षरन्त्या सुधयानुलिप्तैः । चिरप्ररूढैरपि यत्र सौधैर्नित्यं नवीनैरिव निर्बभासे Yādavā. 11.56.

[1]**अनुक्षि** (anu-kṣi-) VI P. [to dwell, AV. vi. 121.4; x. 2.22-23 better adnominal usage] I to survive, cf. **अनुक्षियत्**[1]; II to brood over, cf. **अनुक्षियत्**[2].

[2]**अनुक्षि** (anu-kṣi-) V. P. (pass.) to be diminished, cf. **अनुक्षीयमाण**.

अनुक्षित (an-ukṣita) *adj.* [*f.* -ā] not sprinkled (with water) सिक्ताम्भोभिः कापि दूराद् सपत्नीनामप्राहं दाहसंवेगमापत् । शान्तिं मेनेऽनुक्षितापीतरा स्वां संज्ञां कृत्वा कीर्तितां वल्लभेन HarVi. 18.31; अनुक्षितकलोदग्रात् ···। असंकल्पितकल्पद्रोरस्त्वत्तः फलमवाप्नुयाम् Vītarā. 13.5; TriṣaŚaPuC. iii. 1.346.

अनुक्षितीशम् (anukṣitīśam) *adv.* towards the king अनुक्षितीशं नलिनीदलासने कयाचिदस्ते परिवारशोभिता । रमाङ्कदोऽप्यासनबन्धमाददे वसुंधरावाम् NavaSāC. 7.34.

अनुक्षिप् (anu-kṣip-) VI.P. to stipulate, cf. **अनुक्षिप्त**.

अनुक्षिपत् (anu-kṣipat) [w. r. for अनुक्षियत्सु] ArthŚā. ii. 191.1 (5.1) cf. **अनुक्षियत्** 1.

अनुक्षिप्त (anu-kṣipta) *adj.* stipulated समन्यूनाधिकैरंशैर्लाभस्तेषां तथाविधः । समो न्यूनोऽधिको ह्यंशो योऽनुक्षिप्तस्तथैव सः ŚukraNī. 4(5).308 [w. r. for अनुक्षिप्त, AvantiKa. 104.8; Pañcā. 4.28]

अनुक्षियत् (anu-kṣiyat) *adj.* 1 surviving तेषां च पुत्रेष्वनुक्षियत्सु (v. l. क्षियत्सु Kangle Ed.) यो निर्विकारः स पितृदायं लभेत ArthŚā. ii. 191.1 (5.1); 2 brooding over अपकारसमर्थानुक्षियतो वा भर्तृविनाशमुपांशुदण्डेन प्रशमयेत् ArthŚā. iii. 210.11 (13.5)

अनुक्षीयमाण (anu-kṣīyamāṇa) *adj.* which is being diminished क्वचित्तद्धृदयेनानुक्षीयमाणविज्ञानोऽन्धकूपेऽन्धवत् पतति BhāgP. v. 14.21.

अनुक्षेत्रम् (anu-kṣetram) *n.* Apte.

अनुक्षेपगति (anukṣepa-gati) *f.* name of a particular gait in duel न्यस्तौ च पादावुत्क्षिप्य प्रसर्पेश्च शनैः शनैः । अनुक्षेपगतिं कुर्याद् दर्पेण विशेषतः Mānaso. iv. 1.36.

अनुक्ष्मा (anu-kṣmā-) II. P. to shake, to make tremble अव त्रिप्रमनुक्ष्माद्यस्तिमन्यात्मनः । वर्चो आ धीयतां मयि AV.(P.) xvi. 149.12.

अनुक्ष्माधर (anu-kṣmādhara) *adj.* going towards a mountain शौरिं पीताम्बरधरमनुक्ष्माधरं मेघमेतं प्रेक्ष्य ··· स्मरामि NemiDū. 84.

अनुखड्ग (anukhaḍga) (Gr.) listed in the *parimukhādigaṇa*, KāśiVṛ. on iv. 3. 59.

अनुखञ्ज (anukhañja) *m.* name of a country, MW.

अनुखण्ड (anu-khaṇḍa) *m.* [listed as v.l. for अनुषण्ड in the *kacchādi gaṇa*, GaṇPā. 35.10] name of a state having independent monarchy अनुखण्डो जनपदस्तस्य पौरवो राजा Prasā. i. 779. 20.

अनुखन् (anu-khan-) I P. to dig चमसाध्वर्यवो मार्जयन्ते(? न्ते) ··· तदन्वखनन् VādhūlaŚS. iv. 26a.26; MaVastuAva. iii. 301.16 [DBHS.]

अनुखम् (anukham) *adv.* through the sky उत्खनद्भिरनुखं निखिलानां खञ्जिनान् ··· मुखरागैः । प्रेङ्खितैर्मुखरितम् ··· खुरशब्दैः (वल्गमानात्) Kapphiṇā. 17.19.

अनुखर (anu-khara) *m.* one of the synonyms for the mystical syllable ṣṭa ष्टः षडोऽनुखरोऽक्षरोऽज्ञातुरोऽङ्कुरश्छमः DvyakṣaNā. 2.110.

अनुखात (anu-khāta) *adj.* which is dug प्रतिप्रस्थाता पूर्वेणानुखातान् कूपान् खनति VādhūlaŚS. (Chaube Ed.) x. 3.99.

अनुख्या (anu-khyā-) II P. [substitute for *cakṣ-* before *ārdhadhātuka* endings and optionally before pf. endings, P. ii. 4.54-55]; [PW.

to descry, RV. vii. 70.4, better *adn.* usage] to behold, to descry, to discover त्वं सोम ··· सुगां अस्मभ्यं पथो अनु ख्यः AV.(P.) i. 51.3 (Bhattacharya's Ed.); KauśiSū. 4.2; साविदत् वा अख्यन्निति KāṭhS. 7.10 (i. 72.2); KapiKaS. 5.9 (57.12); अहं वै तदन्वख्यम् JaimiBr. 3.354; तं (पुरुवसन्) सा विद्युति नग्नमनुचख्यौ BaudhŚS. ii. 398.8; तान् वनस्पतयोऽनुचख्युः VādhūlaŚS. iv. 11.10.

अनुख्या (anu-khyā) *f.* I mention न ह्येतस्यानुख्या विज्ञायत इति शालीकिः BaudhŚS. iii. 33.10; II name of an oblation अपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वानुख्यां जुहोति BaudhŚS. i. 55.4; BhārGS. 3.2 (69.16); अन्तरागमने प्रायश्चित्तं — दशहोतारं चानुख्यां च जुहोति BaudhGS. iv. 9.7; iv. 9.10; अन्वग्निरुषसमित्यनुख्याम् (जुहोति) VaikhāGS. 6.16.

अनुख्यात (anu-khyāta) *adj.* beheld, descried अनुख्यातैनैव यज्ञेन स्वर्गं लोकं समश्नुवते JaimiBr. 3.282.

अनुख्याता (anukhyātā) *f.* name of an oblation पुरुषाहुतिर्ह्यस्य प्रियतमा इत्येतामनुख्यातां दहनस्य ब्रुवते ĀgniveGS. iii. 6.2 (151.2)

अनुख्याति (ánu-khyāti) *f.* beholding, descrying, discovering यत् तूष्णीमा॑घारमा॑घारयति यज्ञस्यानु॑ख्यात्यै TaiS. II. v. 11.3; VI. iii. 7.2; अन्व॒ग्नि॒रु॒षसा॒मग्र॑मख्यदित्या॑हानु॑ख्यात्यै TaiS. V. i. 2.6; KapiKaS. 30.1 (138.1); VādhūlaŚS. v. 2.6 (CHAUBE Ed.); ज्योति॑रे॒वास्मै॒ उप॒रिष्टा॑द् दधाति सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै TaiS. V. i. 8.6; VI. v. 4.1; VI. vi. 1.5; VII. ii. 6.2; VII. iv. 6.2; VII. v. 1.3; TaiBr. III. iii. 7.11; (इष्टका) स्व॒य॒मा॒तृ॒ण्णा भ॑वति ··· अथो॑ सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै TaiS. V. ii. 8.1; V. iii. 2.2; KapiKaS. 31.8 (155.10); ज्योति॑रति॒रा॒त्रो भ॑वति सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै TaiS. VII. iv. 2.2; VII. iv. 3.2; II. vi. 2.1; V. iv. 1.4; नक्तमग्निरुपस्थेयः पशूनामनुख्यात्यै KapiKaS. 5.9 (57.12); 29.8 (136.5); यदुत्तमामदिति यजति ··· स्वर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै AitBr. 2.2(40); 6.1 (139); 20.4(541); 22.9 (594); वासिष्ठं भवति।···स्वर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै PañcBr. xi. 8.14; xi. 10.22; xiv. 5.25; xv. 3.13; अथो॑ पु॒रोरु॑च॒मे॒वै॒तां द॑धाति। उत्त॑रस्य क॒र्म॒णोऽनु॑ख्यात्यै TaiBr. III. ii. 10.2; III. ii. 9.14; III. viii. 8.3; III. ix. 20.2; ऐन्द्राग्नमुत्तमं पदं निराह ··· यज्ञस्यानुख्यात्यै JaimiBr. 3.282; 3.306.

अनुख्यातृ (anu-khyātṛ́) *adj.* one who beholds or descries or discovers यो वा उ॑पद्र॒ष्टार॑मुपश्रो॒तार॑मनु॒ख्याता॑रं वि॒द्वान् यज॑ते स॒मु॒ष्मिं॑ल्लो॒क इ॑ष्टापू॒र्तेन॑ गच्छ॒तेऽ॒ग्निर्वा उ॑पद्र॒ष्टा वा॒युरु॑पश्रो॒ता दि॑व्यो॒ऽनु॒ख्याता॑ TaiS. III. iii. 8.5; AitBr. 34.6 (872); TaiBr. III. vii. 5.4; BhārŚS. iv. 13.1; ĀpaŚS. iv. 9.6; HirŚS. vi. 3.2 (515.14); xxvii. 2.2 (151.18); ĀpaDS. ii(3). 6.2; य एवं वेद सदः प्रसर्पन् ब्रुयादनुख्यात्रे नम इत्यादित्यो वा अनुख्याता GopBr. ii. 2.19 (184.12); ĀśvaŚS. I. i. 2.1; ŚāṅkhaŚS. i. 4.5; BaudhŚS. i. 98.17; ii. 206.20; HirŚS. xiv. 1.12 (211.20); VaitāSū. 18.15; BaudhDS. ii. 8.12.

अनुख्याय (anukhyā-ya) *ger.* having discovered or descried अग्निष्टोमेन ··· ऋतुपर्णः ··· इष्ट्वा मृगयामभियौ तत इन्द्रोऽनुख्यायैवेक्षांचक्रेऽहमु त्वा तथातये यन्मा यज्ञक्रतोरन्तराय इति BaudhŚS. ii. 357.10.

अनुग (anug-a) *adj.* [*f.* -ā́] [MahāBh. ii. 103.14 (*on* iii. 2.48)] 1 going after, dependent on 2 following, going in accordance with, loyal 3 what is agreeable 4 following or going behind 5 corresponding to, tallying with 6 accompanying 7 going forward, not going backwards 8 continuing in order, lasting long 9 subsidiary (implying weakness) 1 going after, dependent on ब्रह्मण एव तत् क्षत्रं च विशं चानुगे करोति PañcBr. ii. 8.2; ब्रह्मणे चैव तत् क्षत्राय च विशमनुगां करोति PañcBr. iii. 9.2; xi. 11.8; xv. 6.3; स्त्रीरेव तदनुगाः कुरुते ŚatBr. XIII. ii. 2.4; शिखण्डिताण्डवमण्डनं नाम वनम्।··· युधिष्ठिरमिव मरुद्भवार्जुननकुलसहदेवानुगम् YaśasCam. ii. 195.1; 2 following, going in accordance with, loyal अन्तरैते त्रयो वेदा भृगूनङ्गिरसोऽनुगाः GopBr. i. 1.39 (32.7); कर्मानुगान्यनुक्रमेण देही स्थानेषु रूपाणि अभिसंप्रपद्यते ŚvetāU. 5.11; अग्निमेवानुगेऽथा BṛDe. 3.13; श्रुतिं वाचोऽनुगां कृत्वा वाचं कृत्वा मनोऽनुगाम् MāṇḍūŚi. 2.14; शल्यस्य प्रेष्यतां शीघ्रं ये च तस्यानुगा नृपाः MahāBhā. v.4.11; श्रुतं प्रज्ञानुगं यस्य प्रज्ञा चैव श्रुतानुगा MahāBhā. v. 33.29; देवास्तामहल्यां समपूजयन्।··· गौतमस्य वशानुगाम् Rāmā. i. 48.20; पश्यन् ··· सरितश्चैव पथि मार्गवशानुगाः Rāmā. iii. 10.43; शयनानि प्रयुज्यन्ते ···। विचित्रान् गन्धसंयोगान् सर्वगन्धानुगान् तथा Rāmā. iv. 937*; न ह्येवंलक्षणाढ्यमीद्विचलन्ति नयानुगाः Rāmā. v. 81.36; vi. App. I. 2(69); अलम् ···। प्रमदा ह्युत्पथं नेतुं कामक्रोधवशानुगम् ManuSm. 2.214; गोत्ररिक्थे जनयितुर्न हरेद्दत्रिमः क्वचित्। गोत्ररिक्थानुगः पिण्डो व्यपैति ददतः स्वधा ManuSm. 9.142; चरणस्यानुगश्चापि दक्षिणस्तु भवेत्करः NāṭyaŚā. 4.58; गीतानुगं वारिमृदङ्गवाद्यम् RaghuVa. 16.64; विशामधिपतिः ··· अनुगान्नरपतीनपि तन्निवासं प्रस्थाप्य वासभवनं स्वयमध्यासीत् BrahmāṇḍP. ii. 27.42; लोकशास्त्रानुगो नेयो दण्डः NītiSā. 2.39; तक्षकः ···। गुरुभक्तः सदा हृष्टः स्थपत्यायनुगः सदा VāstuVi. 1.19; तेन ··· पितृकारितजिनालयाय ··· श्रे(से)नान्वयानुगाय ··· °कनकश्रे(से)नसूरिमुख्याय ··· सहस्रवलिमात्रक्षेत्रम् ··· दत्तम् EI. xiii. 193.8; वचसि फलवत्तन्त्रावापप्रयोगनयानुगैर्नरपतिसुतः कृत्योऽसौ सर्वैर्यशोर्धकृतोऽपि च YaśasCam. i. 418.6; ii. 360.26; धनभृत्याङ्गनापत्यैः सामन्तैश्चान्वितोऽनुगैः।··· वृद्धिमिति तदा नृपः SamarāSū. 17.86; केवल वायको दैवः शालापतिरिवानुगः PārśvC. 2.738; स पुनरनुगान् दैत्यतनयान् भवद्धक्तैस्तत्वं परममपि विज्ञानमदिशत् Nārāy. vii. 24.8; अलंकृतिस्त्रिजालमनुगा वेतालपारम्परी।··· अहो नृणां भवत्स्वेविनाम् YātrāPra. 7.186; 3 what is agreeable धर्मार्थौ यः परित्यज्य स्यादिन्द्रियवशानुगः MahāBhā. v. 34.60; SūktiRa. 44.5; गर्भिणीं हित्वा स्वं प्रियं मनसोऽनुगम्। गर्भस्य हितमाधत्ते MahāBhā. xii. 56.45; SūktiRa. 162.2; NītiPra. 8.2; प्रियमावेदयिष्यामि भवतो मनसोऽनुगम् HariVaṃ. 106.20; अलाबुवीणानिर्घोषो दन्तमूल्यः स्वरानुगः। अनुस्वारस्तु कर्तव्यः PāṇiŚi. 23; पुरुषेणोत्पथगो निवारणीयः।··· परतस्तस्य मनोऽनुगं विधेयम् PañcT. 1.80 (90.7); न चैष विरहो जातः स च वत्सोऽनुजो नृपः (v.l. वत्सोऽनुगोऽनुजः) MahāvīC. 4.43; दृष्टीनामनुगं चैव भ्रुवोः कर्म प्रयोजयेत् ViṣṇuDhaP. iii. 25.52; हरिवन्मेदेवः। तन्नन्दने वलति यस्य च दण्डनीतिवर्त्मानुगा व(ब)हलकल्पलतेव लक्ष्मीः EI. vi. 206.11; मन्त्रः कार्यानुगो येषां कार्यं स्वामिहितानुगम् SiṃhāDvā. 24.5; दक्षा नीतिपथानुगास्समभवन् क्षीरापगाकामिनः EI. iii. 243.67; स्वस्वामिमतबोधीनि शास्त्राणि ···। तत्तन्मतानुगैः सूर्यैर्विधृतानि जनैः सदा ŚukraNī. 1.10; 4 following or going behind सर्वाश्चाप्सरसो राम भगीरथस्यानुगाः Rāmā. i. 42.23; पृष्ठानुगं दाशरथिं लक्ष्मणं लक्ष्मिवर्धनम् Rāmā. iii. 10.75; विमानम् ···। ज्योतिष्पथादवततार सविस्मयाभिरुद्वीक्षितं प्रकृतिभिर्भरतानुगाभिः RaghuVa. 13.68; कुन्दक्षेपानुगमधुकरश्रीमुपामात्मबिम्बं पात्रीकुर्वन् दशपुरवधूनेत्रकौतूहलानाम् MeghDū. 47; युद्धकालेऽग्रगो यः स्यात् सदा पृष्ठानुगः पुरे।··· स भवेद्राजवल्लभः PañcT.(Kos.) 1.63 (14.8); स एव गोधनं लक्ष्म्या निकेतम् ··· चारयन्ननुगान् गोपान् रणद्वेणुररीमत् BhāgP. iii. 2.29; तेषां हरिभटादीनाम् ···। द्वे चायुते पदातीनामेकैकस्यानुगं बलम् KathāSaSāg. viii. 3.36; अनुगास्तु सुरा द्रष्टुं प्रभुमग्रे ययिवसवः TriṣaŚaPuC. i. 2.427; अनुगानापृच्छ्य ··· पौरान् ··· मन्त्रीश्वरः ··· प्रस्थितः VasaViKā. 14.47; ओषधीनाम् ··· प्रयोजनं विना छेदे क्षीराशी दिनमेकं गोऽनुगो भवेत् DīpKa. 103.7 (*on* 3.275); लब्धवाक्षाणि मुनेः ··· तस्यानुगः कौतुकात् ··· राघवः ··· प्राप्तः पुरीम् MahāN. 1.21; 5 corresponding to, tallying with छिद्रं च वारयेत्सर्वं श्वसूकरमुखानुगम् ManuSm. 8.239; वसा मज्जा च ···। मांसानुगस्वरूपौ AṣṭāSaṃ. i. 27.5 (1.6); AṣṭāHṛ. i. 5.62; पक्षनस्यानुगान्येवं गृहाण्यष्टादश क्रमात् SamarāSū. 21.56; 6 accompanying तत्रेष्टं सर्पिषः पानम् ··· वायुः पित्तानुगो यदि CaraS. i. 5.36 (1922 Ed.); जीवो ह्यस्यानुगो देहो भूतेन्द्रियमनोमयः BhāgP. iii. 31.44; 7 going forward, not going backwards (शनिः) अनुगोऽर्धशतेनाद्यौ पदकृत्या चास्तगो दहनम् PañcSi. 18.20; 8 continuing in order, lasting long अयं सोमकुण्डकाग्रामः ··· पुत्रपौत्रानुगः ··· अग्रहारत्वेन प्रतिपादितः EI. i. 73.11; vii. 158.11; iv. 211.9; सर्वेषामेव दानानामेकजन्मानुगं फलम् EI. xxi. 145.55; i. 56.58; vii. 93.51; 9 subsidiary (implying weakness) जाङ्गला हिताः। पित्तोत्तरे वातमध्ये संनिपाते कफानुगे AṣṭāHṛ. i. 6.54; [adopted to, MW.; adequate to, APTE]

अनुग (anug-á) [*adj.* used as noun] *m.* 1 companion अ॒स्मिन् सी॑दन्तु मे पि॒तरः॑ सो॒म्याः। पि॒ता॒म॒हाः प्र॑पितामहाश्चानु॒गैः स॒ह TaiBr. III. vii. 4.10; BaudhŚS. i. 47.14; BhārŚS. i. 7.8; ĀpaŚS. i. 7.13; HirŚS. ii. 7.18 (249.16); आयात पितामहाः प्रपितामहाश्चानुगैः सह BhārGS. 2.11 (43.6); त्रीननुगेभ्यः स्वधा नमः BhārGS. 3.14 (82.4); 2 follower, attendant, servant, assistant भोजयित्वानुजानपि (v.l. नुगानपि) MahāBhā. iii. 4.7; iii. 25.25 (v.l.); अस्य सर्वाननुगान् हनिष्ये MahāBhā. iii. 120.9; जनार्दनस्यानुगा वृष्णिवीराः MahāBhā. iii. 252.16; न मे व्यलीकं कर्तव्यं त्वया वा तव चानुगैः MahāBhā. iii. 287.7; iv. 11.2; v. 191.15; अनुगाश्चास्य वित्रस्ताः प्राद्रवन् सर्वतोदिशम् MahāBhā. vii. 37.7; viii. App. I. 24(12); तानानय यथाक्षिप्रं सानुगान्सहबान्धवान् Rāmā. i. 12.24; त्वमद्य दुर्बुद्धे मया हतबलान्वयः (v.l. बलानुगः) Rāmā. iii. 539*(2); प्रत्युवाच ततः सीता क्रुद्धा ···। सानुगस्त्यक्ष्यसि प्राणान् ··· राक्षसाधम Rāmā. iii. 924*(3); वीरः शतबलिर्नाम ययौ बहुबलानुगः Rāmā. iv. 972*(1); अस्मानुगा महात्मानः सर्वे सुग्रीवविक्रमाः Rāmā. vi. 410*(1); vi. 31.34; vi. 962*(1); अयोध्यायाः पती रामो दीर्घकालं भविष्यति। सुखिनश्च समृद्धाश्च भविष्यन्त्यस्य येऽनुगाः Rāmā. vii. 51.20; भगवद्भिः ···। साहाय्यं चैव दातव्यमस्मिन्नाट्ये सहानुगैः NāṭyaŚā. 3.11; 3.45; भूतनाथानुग नाईसि त्वं संबन्धिनो मे प्रणयं विहन्तुम् RaghuVa. 2.58; प्राप्तानुगः ··· राजा ··· निवृत्तः RaghuVa. 9.82; यमाय च सहानुगैः।··· क्षिपेद्बारि BṛPara-

Sm. 4.169; व्याख्यास्ये ··· बीजमन्त्रचतुष्टयम्। चतुर्णामनुगानां तु क्रमेण JayaS. 27.10; ददर्शाम्बुजपत्राक्षं राक्षसं धनदानुगम् MārkP. 2.4; सशरीराश्च श्रूयन्ते जनलोके सहानुगाः BrahmāṇḍP. iii. 1.123; प्रभो रक्ष ··· अनुगं माम् ŚivBhuSt. 19; तस्याहवे विनिहतेषु मयानुगेषु HarVi. 37.30; 33.17; तवानुगैरेभिरदभ्रविग्रहैर्विजीयते कोटिशिरोवरोऽप्यरिः RāmC. 5.40; 11.23; 23.84; 31.98; दौर्जन्यहलैर्महतां पारुष्यहलैश्च हृदयमनुगानाम्। कृषति नितान्तं मन्त्री YaśasCam. i. 449.2; भावोऽनुगेन सूत्री (आमन्त्रणीयः) DaśRū. 2.69; NāṭyaDa. 212.4; SāhiSū. 4.83; यं प्राणाः ···। अपानन्तमपानन्ति नरदेवमिवानुगाः BhāgP. ii. 10.16; भगवाननुगावाह यातं मा भैष्ट BhāgP. iii. 16.29; सुग्रीवस्यानुगो वीरो हनूमान्नाम वानरः KūrmaP. 233.10 (1.21); गते गताश्च परमे नरदेवमिवानुगाः BrahmVaiP. i. 28.14, iii. 35.90; दयितानुगान्। अवमन्य SkandP. i(2). 51.20; ददामि ···। तथानुगौ शाखविशाखसंज्ञौ VarāP. 25.38; 23.25; यः ··· सन्मूलोऽपि वृषानुगो धृतधनुः EI. xii. 59.5; ii. 218.37; महेश्वरस्य चानुगो गणेश्वरः LiṅgaP. i. 30.26; कफलो नाम चौरस्तु ···। कामिन्या अनुगो भूत्वा ··· मन्दिरं तद् प्रविष्टवान् BhaviP. 431B.8 (iii(2). 4. 53); अहं तस्यानुगः शुद्धे भवामि BṛDharmaP. i. 8.32; त्वरया यायाद्धर्मदत्तपुरःसरः।··· बालकैरनुगैर्बली GaṇeP. ii. 14.11; सर्वे ते ऋक्षराजस्य भविष्यन्ति वशेऽनुगाः AdhyāRā. vii. 3.20; क्रीडासु विद्याविनये विस्रम्भे चानुगोऽभवत्। रामस्य लक्ष्मणः RāmāMañ. 7.15; गुरुः ··· हृष्टः प्रातः समेष्यामीत्युक्त्वा प्रायात्सहानुगैः NarmaMā. 2.116; पतितः पाशनिकरैर्बद्धोऽभूत् सपरिच्छदः। तद् दृष्ट्वा चानुगान्सर्वांश्चित्रग्रीवो जगाद सः KathāSaSāg. x. 5.63; vii. 1.161; xii. 2.59; क्षणाच्च सा ययौ कन्या नीयमानानुगैस्ततः KathāSaSāg. xii. 8.75; भृङ्गैरिवानुगैर्दानलोभात् पर्यायवृत्तिभिः। श्रीर्दुःस्याभूत्तयोरन्तः RājTa.(Ka.) 4.375; हतः। चन्द्रराजः ··· इन्दुराजोऽस्य चानुगः RājTa. (Ka.) 7.1502; 7.1730; 8.27; पुरोगैरनुगैः स्फारा विशिखान्तःकृशा चमूः NemiNir. 12.23; अनुगः सोऽब्रवीद्रङ्कः PariPar. 11.44; रात्रौ रात्रौ चतुर्बाहुस्स एवादृश्यतानुगैः PṛthvīVi. 5.80; जातं राजकुले नेतुरनुगा ह्यनुजीविनः PāṇḍaC. 6.719; यातवान् ··· घटयितुं तत्कार्यमस्यानुगः VasaViKā. 14.34; अनुगः। आस्ते समस्तकृत्येषु प्रधानस्तव सज्जनः PārśvC. 1.355; 3.658; 5.237; अनुगानामनाख्यातभावो निद्राविवर्जितः SamarāSam. 7.579; यतिराड्(?ट्) तत्र मासमास सहानुगैः ŚaṅkaVi. (Ā.) 103.1; नास्माकं शिबिका ··· न कश्चिदनुगः ··· नः BhojPra. 55.4; सर्वेऽपि लोभिनो यत्र मन्दबुद्धिजनाश्रिताः। तत्र नैवानुगैर्भाव्यम् Bharat. 13A. 9; छित्वा इन्धनवाञ्छया।··· तरवोऽनुगैः RājTa. (Prā.) 26; दण्डव्रतकृद् सहानुगैः। अवन्दत ··· गुरून् Garvā. 308; दासाः ···। चतुर्धामी अधिकृताश्रितपारिषदानुगाः BhaktiRaSi. iii. 2.13; iii. 2.22; त्वं नालं बलवानपि प्रभुररिः स्नातुं कुतोऽस्यानुगाः Jīvān. 365.7; स इलः तस्मिन्नेव वने ··· सहानुगैरुवास BālamBha. i. 250.4 (on 1.89) [Kośas give *anuga* as the meaning of — *anvakṣa* and *anvañc*, AmaK. 2181; AbhidhāCin. 1457; ŚabdaRa.(Vā.) 3308; ŚabdaRa.(Su.) 6.54; KośaKaTa. 2.521; *sevaka*, AnekāSaṁ. 3.100; *anupada*, AbhidhāCin. 1457; also *anuga* is given as synonymous with — *parikarman*, *paricara*, ParyāRaMā. 212; *sahāya*, ParyāRaMā. 212; Vaija. 105.16; ParyāMu. 23.189; ŚabdaRa.(Vā.) 2731; *paricāraka*, *preṣya*, ParyāRaMā. 212; *bhṛtya*, ParyāRaMā. 212, ParyāMu. 23.189; NāmMā. 29; *upasthātṛ*, ParyāRaMā. 212; *sevaka*, ParyāRaMā. 212; AbhidhāRaMā. 2.273; Vaija. 105.16; ParyāMu. 23.189; *abhisara*, ParyāRaMā. 212; ParyāMu. 23.189, ŚabdaRa.(Vā.) 2731; *anucara*, AbhidhāRaMā. 2.273; Vaija. 105.16; NāmMā. 29; ŚabdaRa.(Vā.) 2731; *abhisāra*, Vaija. 105.16; *anujīvin*, Vaija. 105.16; NāmMā. 29; *anuplava*, Vaija. 105.16; ŚabdaRa.(Vā.) 2731; *kiṅkara*, ParyāMu. 23.189; NāmMā. 29; *bhṛtaka*, *patti*, *padāti*, *padaga*, *bhaṭa*, *śastrajīvin*, NāmMā. 29; *anvaggāmin*, ŚabdaRa. (Vā.) 2731; *anugāmin*, ŚabdaRa.(Vā.) 2731; ŚabdaRa.(Su.) 3.107; *anvañc*, *anvakṣa*, KalpaK. 229.138; Kośas give the following as the meanings of *anuga* — *anugāmin*, NānārthāSaṁ. ii. 41.3; NāmŚil. 1788; *sevaka*, NānārthāSaṁ. ii. 41.3; *bhṛtya*, ŚabdaRaSaK. 63.3] **3** husband, lover प्राणाधिनाथोऽनुगः AbhidhāRaMā. 2.342; ŚabdaRa. (Vā.) 2099.

अनुगकल्पना (anuga-kalpanā) *f.* assumption of (the generic feature) which is common to all instances कल्पनागौरवात्तेन युक्ता नानुगकल्पना AnuVyā. 27A. 4 (*on* 2.2)

अनुगगनम् (anugaganam) *adv.* into the air अनुगगनमुदस्थुः स्थूलमुक्तोच्चयाः EI. ii. 184.13.

अनुगङ्गम् (anugaṅgam) *adv.* [P. ii. 1.16] so as to suit the length of the Ganges, along the side or length of the Ganges अनुगङ्गं हास्तिनपुरम्। अनुगङ्गं वाराणसी MahāBh. i. 380.19 (*on* ii. 1.16); JaineVyā. 49.8 (*on* i. 3.13); CāndraVṛ. *on* ii. 2.9; *on* iii. 3.23; KāśiVṛ. *on* ii. 1.16; अनुगङ्गं प्रयागं च साकेतं(?तं) मगधांस्तथा। एतान् जनपदान् सर्वान् भोक्ष्यन्ते गुप्तवंशजाः VāyuP. ii. 37.377; देवि ···। अनुगङ्गमिमं चारुचम्पकं द्रुममाश्रय MalliC. 1.354; यस्य दैर्घ्यवाची अनुना तेन लक्षणेन समस्यते सोऽव्ययीभावः। अनुगङ्गं काशी PrakriKau. i. 482.6; अनुगङ्गं तु काशी स्याद्गङ्गायामुपलक्षिता KośaKaTa. 2.3109; अनुगङ्गं वाराणसी – गङ्गाया अनु। गङ्गादैर्घ्यसदृशदैर्घ्योपलक्षितेत्यर्थः SiddhāKau. 164B.1 (*on* ii. 1.16)

अनुगङ्गरचित (anugaṅga-racita) *adj.* built along the side of the Ganges कीर्तिस्थितिः पोतपो नामासीत्। स कदाचिदनुगङ्गरचितकृतस्थितिः ··· चन्द्रगुप्तम् ··· उपस्थितवान् AvantiKa. 176.1.

अनुगङ्गा (anu-gaṅgā) *adj.* (*f.*) [MahāBh. i. 416.20 (*on* ii. 2.18)] extending along the Ganges पद्मावत्यां स वै पुरि। अनुगङ्गामाप्रयागं गुप्तां भोक्ष्यति मेदिनीम् BhāgP. xii. 1.37.

अनुगङ्गातटम् (anugaṅgātaṭam) *adv.* along the bank of the Ganges अनुगङ्गातटं भाति सप्तपर्णमिदं वनम्। सुमनो रेणुभिर्व्योम्नि वितानश्रियमादधत् MahāP. 27.30; अतीव यदि खिन्नासि वहन्ती पुत्रमात्मना। अनुगङ्गातटं रूढं तदा चम्पकमाश्रय PārśvC. 3.742.

अनुगचतुष्क (anuga-catuṣka) *n.* group of four companions तस्यानुगचतुष्कं यदेवीनां तदनुन्यसेत् JayaS. 27.22; LakṣmīT. 46.5; तदानुगचतुष्कं तु चतुर्हस्तं सिताम्बरम्। वामदक्षिणहस्ताभ्यां मुख्याभ्यां तेषु चिन्तयेत् JayaS. 27.68.

अनुगचतुष्टय (anuga-catuṣṭaya) *n.* group of four attendant (deities) पूर्ववद्हृदयादीनि ततोऽनुगचतुष्टयम्। ध्यात्वा पादलान्तस्थं न्यसेद्यथावं निबोध मे JayaS. 29.118.

अनुगच्छत् (anu-gacchat) *adj.* [*f.* -ntī, -tī; AV. anugácchantī] **1** going after, pursuing, running after अनुगच्छन्ती प्राणानुपदासयति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यस्य AV. xii. 5.27; AV.(P.) xvi. 143.7; त्रितं गास्त्वनुगच्छन्तं क्रूराः सालावृकीसुताः। कूपे प्रक्षिप्य BṛDe. 3.132; गोघ्नः ··· गोचर्मणा प्रावृतो गाश्चानुगच्छन् गोभ्यो गां च दद्यात् ŚaṅkhaLiDS. 393; चर्यायां ह्यमुत्सृष्टं पाण्डवस्यानुगच्छतः।··· युद्धानि राजपुत्रैः MahāBhā. i. 2.208; यथैषा रमते राम इह सीता तथा कुरु।··· वने त्वामनुगच्छती Rāmā. iii. 12.4; इमं तार्क्ष्योपमजवं तुरङ्गमनुगच्छता। दर्शिता सौम्य मद्भक्तिः BuddhaC. 6.5; चित्रग्रीवोऽपि तम् (कूर्मम्) अनुयान्तं (v.l. अनुगच्छन्तम्) दृष्ट्वा शीघ्रं गन्तुमारब्धः PañcaT. 2.2(1) (186.1); वसिष्ठो भगवानृषिः। (राजानम्) संनिवर्त्यानुगच्छन्तं प्रजगाम निजाश्रमम् BrahmāṇḍP. ii. 47.100; अनुयास्यन् (v.l. अनुगच्छन्, SaraKaṇṭhā. 615.17) मुनितनयां सहसा विनयेन वारितप्रसरः Śāk. 1.28; केलिकुपितामुन्नम्य रासे रसम्। गच्छन्तीमनुगच्छतोऽश्रुकलुषां कंसद्विषो राधिकाम्।··· अनुनयः ··· पुष्णातु वः VeṇīSaṁ. 1.10; त्रिशूलेनेवाङ्कितमुपजातपरिचयैरनुगच्छद्भिः ··· श्वभिः ··· अनुगम्यमानम् ··· शबरसेनापतिमपश्यम् Kād. 30.19; वामदेवः ··· अनुगच्छन्तं विसृज्य राजानं निजं तपोवनं जगाम AvantiKa. 217.15; मातरमनुगच्छन्त्यवन्तिसुन्दरी DaśKuC. 28.19; अनुलभस्व मामनुगच्छन्तम् MahāvīC. 4.57(2); दृष्टाः श्रुताश्च (जगति ?) प्रायो नारीभिरनुगताः पुरुषाः। तामनुगच्छन्त्यान्तां करोमि विपरीतमनुसरणम् TāpaVa. 2.24(2); सहसैव बोत्सल्य कश्चित् पशुवेगेन श्वभ्रे गच्छेदनुगच्छताऽपि न शक्यः प्रत्यावर्तयितुम् ManuBh. ii. 181.1 (*on* 8.292); किमिति तामेकाकिनीं प्राणेश्वरीं गच्छन्तीमनुगच्छन्तं मां रुणत्सि SubhaDhā. 5.3(31); नायकमनुदृष्टसैन्योऽसावनुगच्छन् मृगम् ··· दृष्टवान् सुरते रतम् BṛNāraP. 9.11; कथमनुगच्छन्तीं किं मां धारयसि JayaMa. 320.24 (*on* 6.2); ऋतु तमथ विद्यावसा गच्छन्तीं किं मां धारयसि; न जाने दिशं यान्तमनुव्रजन्तम्। रमसवशादनुगच्छतो नृपस्य NavaSāC. 3.42; न जाने दिशं यान्तमनुव्रजन्तम्। UdaySaKa. 139.29; ततश्च गच्छतो मे कियच्चिरमन्तराले विलम्बोऽपमेवं समभूत् UdaySaKa. 139.29; ततश्च गच्छतो मे कियच्चिरमन्तराले; शूद्रके त्वरितं गेहं निशि वीरवरो ययौ। Kathā-गूढे जिज्ञासौ तस्मिन्राज्ञश्चानुगच्छति। KathāSaSāg. xii. 11.55; गोष्ठे ··· शयानः स्वपन् दिवा गोऽनुगामी नियमेन गच्छन्तीश्चानुगच्छन् संयतो मासं यावदासीत Aparā. 1093.16 (*on* 3.264); गच्छन्तमनुगच्छन्तो मुक्ता सारङ्गदीक्षाः Mānaso. iv. 15.1609; तिरोधाय परिभ्रम्यातिदूरतः। गच्छन्तमनुगच्छन्तो मुक्ता; या गतिर्भूमुजोऽमुष्य मया तामनुगच्छता। पात्रापात्रविवेकृत्यस्यादिनैया प्रकाशताम् RājTa.(Ka.) 3.317; नृपस्तदनुगच्छंश्च दिनैः कतिपयैरपि। नितम्बं दक्षिणं प्राप वैताढ्यस्य महागिरेः TriṣaŚaPuC. ii. 4.137; प्रियतममनुगच्छन्ती जानकी PrasaRā. 5.22(3); अनुद्रुतः प्रतस्थेऽथ पाण्डुनिजपुरं प्रति। अनुगच्छन्नाक्रम्य कियतीमपि मेदिनीम् PāṇḍaC. 4.425; 5.57; 6.353; 8.561; नगोऽनुगच्छन्निव स व्यराजत् KīrtiKau. 9.39; तद्ध्वनादः सुमनोऽनुगच्छन्प्रेमर्स सौरभमागमानाम् Yādavā. 8.48; कोकः ··· गच्छन्नेवाकर्णयति। श्रीहर्षस्तु तमनुगच्छन् पठति प्रत्यहम् PuruṣPa. 59.10; देवि, मितं भवत्या यदिषमनुसरणाय महीं··· BhartṛNī. 1.10(3); ··· मनुगच्छन्ती ··· पुरन्ध्रीणां प्रणयं कमपि महिमाननारोहयति; प्रेतं सम्यगुदहनादिप्रकारेण स्वजातामपिकारेणानुगच्छतां च गृहप्रवेशनादिस्पर्शनादिकं कर्म कर्तव्यम् VīraMi. 771.28 (*on* 3.14); गच्छति वृषेऽनुगच्छन्नुत्तिष्ठ

BālamBha. i. 588.4 (*on* 1. 252); प्रातस्ता एव वनं गच्छन्तीरनुगच्छन्। तिष्ठन्तीरनुतिष्ठन् BālamBha. iii. 191.28 (*on* 3. 325); **2A** following, taking up, going in accordance with मयाप्याचरितं पूर्वैः पन्थानमनुगच्छता। प्रजा नित्यमतन्द्रेण यथाशक्त्यभिरक्षिता Rāmā. ii. 2.4; मयाप्ता महती बुद्धिर्भवतीमनुगच्छता Mṛcch. 4.21; रुमण्वन्, सत्पुरुषोचितं मार्गमनुगच्छतो यत्सत्यं व्रीडिता एव वयं विन्ध्यकेतोर्मरणेन PriyDa. 1.10(1); नित्यस्तस्माद्भवति पुरुषः स्वप्रणीतानुगच्छद्धर्माधर्मक्रमपरिणतानन्ततापोपभोगः NyāyMañ. ii. 44.6; सर्वलोकप्रसिद्धां च विवक्षानुसृतां श्रुतिम्। अनुगच्छद्भिरेकान्तात्कार्यो मार्गः परीक्षकैः ŚlokaVār. 6.88 (753 1) (NyāyRa. अनतिक्रामद्भिः); किं तु संभावितैः कार्यं प्रतिसंभाषणं यतः। आचारमनुगच्छद्भिरस्माभिरिदमुच्यते BṛKathāŚloSam. 3.110; इति तामनुगच्छन्तो नवां चरणपद्धतिम्। सप्तपर्णानपश्याम प्रवृत्तभ्रमरोत्सवम् BṛKathāŚloSam. 9.37; भर्तारमनुगच्छन्ती सहधर्मचरी सती। इति कीर्तिमवाप्नोति प्रेत्य चानुत्तमां गतिम् SūktiRa. 26.7; मानुषत्वमनुगच्छता त्वया मोहितैस्त्वमवधीर्यसे जनैः Yādavā. 17.111; तथाप्यल्पाच्तरस्य पूर्वनिपातमनुसृत्य प्रवृत्तं सूत्रमनुगच्छता क्रमो भग्नः NyāySu.(Ja.) 280B. 8 (*on* ii. 1. 3); **2B** going into (i. e. spreading), entering into एवमप्यनुगच्छति वर्त्मनि किंचिचालयेत् AṣṭāSam. i. 165.6 (1.32); अयं ज्योतिरात्मा विवस्वानपो भिन्ना बहुधैकोऽनुगच्छन्। उपाधिना क्रियते भेदरूपः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 587.18 (*on* iii. 2.18); भूपतिः। लोकान् वाचयति स्म ··· आख्यायिकामात्मनः कापि काप्यनुगच्छदर्जुनकथासंभारलम्भावतीम् SubhāRaK. 46.12.

अनुगजम् (anugajam) *adv.* to every elephant भक्तार्धमेवानुगजं मुद्गयूषेण भोजयेत् Hastyāyur. 285. 23 (2.56)

अनुगण् (anu-gaṇ-) x. P. to count क्रौञ्चान् सहस्रं सहस्रं पञ्चकेनान्वजीगणन्। सहस्रेण शुकान् गोप्यः DvyāśraKā. 3.19.

अनुगण (anu-gaṇa) (Gr.) listed in the *ukthādigaṇa*, JaineVyā. iii. 2.52.

अनुगणित (anu-gaṇita) (Gr.) listed in the *iṣṭādigaṇa*, GaṇPā. 22.30; CāndraVṛ. *on* iv. 2. 94; JaineVyā. 248.22 (*on* iv. 1.22); GaṇRa. 7.411(436)

अनुगणितिन् (anugaṇit-in) *adj.* [used with Loc. for the grammatical object, Vār. 1 *on* P. ii. 3. 36] who has counted over अनुगणिती निरुक्ते GaṇRa. 7.411(437)

अनुगण्डम् (anugaṇḍam) *adv.* upto the cheek धनुरनुगण्डमग्रेऽवसज्यावसज्य त्वया। गिरिरियमखिलोऽधिरूढः AdbhuDa. 3.3.

अनुगत (ánu-gata) *adj.* [*f.* -ā] [listed in the *akṣadyūtādigaṇa*, GaṇPā. 2. 10; JaineVyā. 213.3 (*on* iii. 3. 142); KāśiVṛ. *on* iv. 4.19; GaṇRa. 6. 381 (407)] **1** gone out subsequently, extinguished **2A** (thing or person) followed by, accompanied by, endowed with, associated with, attended upon **B1** who or which has followed, following, subsequent **ii** who has come to or approached **3** practising, resorting to **4** existing, being present, belonging to **5** which is in harmony with, tallying with, agreeing with **6** absorbed in, merged in **7** mentioned, prescribed **8** which has entered into **9** running through, pervading **10** adequate, appropriate, suitable, fit for **11** supported by, approved by **12A** common to all instances, all-comprehensive, uniform, continuous **B** characterized by common property **13** covered at the back **14** going in the direction of **15** which has passed through **1** gone out subsequently, extinguished यस्योभा अनुगता अभिनिम्रोचेद्यस्य वाभ्युदियात्पुनराधेयमेव तस्य प्रायश्चित्तिः MaiS. i. 8.7 (i. 125.21); BhārŚS. v. 21.14; ĀpaŚS. v. 29.13; MānŚS. 98. 18; VārāŚS. I. v. 1.1; HirŚS. xv. 2. 33 (288. 20); VaikhāŚS. xx. 14.4; AVPrāyaścitta 4. 4; ŚābaBh. 1447.15 (*on* vi. 4.26); तद्यद्वेवास्यात्र कामानां व्यवछिद्यतेऽग्नावनुगते तद्वेवैतत्संतनोति ŚatBr. VI. vi. 4.11; VI. viii. 2.11; अनुगतो वा एष तावद् भवति यावद् गार्हपत्यो नानुगच्छति JaimiBr. 1.61; प्रणीतेऽनुगते प्राग्घोमादिष्टिः ĀśvaŚS. I. iii. 12.27; सर्वाञ्च(? श्चे)दनुगतानादित्योऽभ्युदियात् ĀśvaŚS. I. iii. 12. 29; आहवनीयेऽनुगते गार्हपत्यादुद्धरणम् ŚāṅkhāŚS. iii. 19.10; ĀpaŚS. ix. 9. 4; उभयोरनुगतयोर्गार्हपत्योल्मुकादुत्तरारण्या मन्थनम् ŚāṅkhāŚS. iii. 19.14; आहवनीये संतनीं जुहोति ··· एतत्प्रायश्चित्तमनुगतेऽहुतेऽभ्युदिते BaudhŚS. iii. 329. 4; अष्टाकपालं निर्वपेत।··· एतदेव गार्हपत्ये धारयत्याहवनीयेऽनुगते प्रायश्चित्तम् BhārŚS. ix. 11.12; HirŚS. xv. 3.3 (291. 6); AVPrāyaścitta 5.4; पूर्वोऽनुगतः संचर्यम् ĀpaŚS. vi. 2. 8; दक्षिणाग्नेरनुगतस्याधानकल्पः ĀpaŚS. ix. 6. 13; HirŚS. iii. 6.28 (337.16); xv. 2.19 (285.8); VaikhāŚS. xx.12.2; स्वयमनुगते सर्वे आयन्ति MānŚS. 183.3; गार्हपत्येऽनुगते ग्रामाग्निमाहृत्य चातुष्प्राश्यं पक्त्वा विहरेत् KātyŚS. iv. 8. 12; xxv. 3. 4; VaikhāŚS. xx. 16. 6; प्रयात्यनुगते चैवं विहितं ब्रह्मौदनं पक्त्वैताः समिधोऽभ्यज्यादध्यात् HirŚS. iii. 2. 59 (303. 13); VaikhāŚS. i.6. 10; यस्य समारूढोऽग्निरनुगतो वा मथ्यमानो न जायेत VaikhāŚS. xx. 7.2; अनुगतेऽग्नौ सर्वप्रायश्चित्ताहुती हुत्वा ŚāṅkhāGS. v.1. 8; अथास्यानुगतस्य या प्रकृतिस्तत आहरणम् BaudhGS. ii. 6.27; उपवासोऽनुगतेऽन्यतरस्य भार्यायाः पत्युर्वा BaudhGS. ii. 6.28; HirGS. i. 22. 5; ĀgniveGS. ii. 7. 2 (107.19); औपासनो नित्यो धार्योऽनुगतो मन्थ्यः BhārGS. 1.18 (19.5); ĀpaGS. ii. 5.17; HirGS. i. 22.4; ĀgniveGS. i. 6.3 (39.19); ii 7. 2 (107. 18); अनुगतेऽपि वोत्तरया जुहुयान्नोपवसेत् ĀpaGS. ii. 5. 20; अत्यन्तरसंसर्गेऽनुगते वा पत्नी कृच्छ्रं चरति VaikhāGS. iii. 6.4; गृह्यप्रायश्चित्तानि जुहोति अनुगतेऽग्नौ ĀgniveGS. ii. 7. 4 (110.7); अग्नावनुगते जायमाने।··· आत्मन्येव जुहुयात् KauśiSū. 72.39; यद्यनुगतमग्निं शङ्कमाना मन्येयुः AVPrāyaścitta 2.4; 2. 7; शरप्रहाराभिहतैर्महाबलैः ··· मही बभूवानुगतैरिवाग्निभिः MahāBhā. viii. 68.20; पूर्वं गार्हपत्यादाहवनीये उद्धृते पुनरनुगते तत वोद्ध्रियेत SaṅkarKā. iii. 2. 14 (Madras Ed.); अनुगतेषु प्रायश्चित्तमाम्नातम् SaṅkarKā. iii. 2. 57 (Madras Ed.); BhāṭṭCan. 85.6 (*on* xv. 2. 29); तदेकस्मिन्ननुगते, एकस्मिन्नाधीयमाने वैगुण्यम् ŚābaBh. 1448.10 (*on* vi. 4.27); 1781.7 (*on* ix. 4.28); अनुगते इष्टिः कार्या न वेति ṬupṬ. 228.15 (*on* ix. 4.19); कर्ममध्ये चानुगतेऽग्नौ ··· होमविधिदर्शनात् NyāySu.(So.) 782. 9 (*on* ii. 2.16); आहवनीयगार्हपत्यावुभावग्नी अनुगतौ नष्टौ ··· तदा पुनराधेयं कर्तव्यम् NyāyMāVi. 333.24 (*on* vi. 4. 8); **2A** (thing or person) followed by, accompanied by, endowed with, associated with, attended upon तमस्यामन्वगच्छन् सोऽनुगतो व्रीहिरभवत् AitBr. 6.8 (177); पुत्रे दारान्विनिक्षिप्य तया वानुगतो वने ŚaṅkhaLiDS. 159; बृहद्रथः। पत्नीद्वयेनानुगतस्तपोवनरतोऽभवत् MahāBhā. ii. 17. 22; पौरैरनुगतस्यैव पत्नीभ्यां सहितस्य च Mahātamपृच्छत्तदाविप्रः किमागमनमित्यथ। MahāBhā. ii. 179*(4); iii. 40.4; iii. 71.27; सद्भिश्चानुगतः पन्थाः MahāBhā. ix. 60. 62; xiii. 12. 10; (रामः) पौरैरनुगतो दूरम् ··· सूतं गङ्गाकूले व्यसर्जयत् Rāmā. i. 1. 25; राघवः श्रीमांस्तापसाश्रममण्डलम्। अभ्यगच्छत् ··· सीतयानुगतः ··· लक्ष्मणेन च Rāmā. iii. 6*; iv. 489*; iv. 38. 24; रामलक्ष्मणौ। विभीषणेनानुगतौ प्रवरैश्च प्लवंगमैः Rāmā. vi. 621*(5); vii. 72. 21; पत्न्या चानुगतो दुःखी वने प्राणानवासृजत् HariVaṁ. 10. 32; BrahmP. 8.37; ततः स तैरनुगतः स्यन्दनस्थैर्नभोगतः Saund. 1. 31; रौक्ष्यानुगते चामाशये वमनविरेचनम् CaraS. ii. 3.10 (1922 Ed.); पित्तलस्य ··· उत्पलकुमुदकोकनदसौगन्धिकपद्मानुगतैश्च वारिभिरभिप्रोक्षणम् CaraS. iii. 6. 17; अनेकरोगानुगतो बहुरोगपुरोगमः।··· शोषो व्याधिः SuśruS. vi. 41. 3; वायुः कफेनानुगतः पञ्च हिक्काः करोति हि SuśruS. vi. 50.7; RugVi. 12.4; अरण्यं सारङ्गैः ··· दिगन्ता मातङ्गैर्वनमपि सरोजैरनुगतम् ŚatTrayī. 379; संध्ययाप्यनुगतं रवेर्वपुर्वन्द्यमस्तशिखरे समर्पितम् KumāSaṁ. 8.44; मदगुरुपक्षैर्लोकपालद्विपानामनुगतमलिवृन्दैर्गण्डभित्तीर्विहाय।··· मूर्ध्नि पौलस्त्यशत्रोः सुरभि सुरविमुक्तं पुष्पवर्षं पपात RaghuVa. 12.102; 16.26; 16. 69; किसलयपुटभेदसीकरानुगतः।··· मलयवातः Mālavikā. 3.9; शौरिः ···। जगामानुगतः स्त्रीभिर्लतागृहमनुत्तमम् MārkP. 6.23; ताभ्यामनुगता सती।··· निर्जगाम कुमारिका BrahmāṇḍP. 26.95; ii. 25.77; व्रजन्नपि तथात्मानं मन्यतेऽनुगतं परैः YājñaSm. 1.274; ViṣṇuDhaP. ii. 105.5; BhaviP. 53A.20 (i. 23.7); तैस्तैराकृतिविस्तरैरनुगतैर्मेघैः समभ्युन्नतैः पत्रच्छेद्यमिवेह भाति गगनम् Mṛcch. 5.5; 5. 12; भविष्यद्राजभिश्च ··· ष्विभवानभावानुव[न्]धानायुर्व्वियोगा[नुग]तम् ··· दानं च गुणवतामवदातम् EI. x. 75. 16; मधुरमभिहन्यमानमृदङ्गमृदङ्गानुगतसंगीतमधुरः पुरः पौराणां समुच्चरति चर्चरीध्वनिः Ratnā. 1.7(2); पौरजनेनानुगतम् ··· कुसुमपुरं नाम नगरम् VāsaDa. 114. 1; कपिञ्जलः ··· कुब्जकिरातबधिरवामनवर्षधरकलमूकानुगतेन परिजनेन सर्वतः संरुद्धे द्वारदेशे कथमप्यवाप्तनिर्गमः प्रययौ Kād. 159. 14; पोतपः ··· एकावलीम् ··· अपरैरप्यलंकारैरनुगतां शपथपूर्वं प्रतिप्राहिणोत् AvantiKa. 176. 17; अनुगतश्च मया त्वमुपगतो धर्मासनगतं धर्मवर्धनमेवं वक्ष्यसि DaśKuC. 99.2; पाण्डुरच्छत्रचामरवालव्यजनैरनुगतम् ··· नायकगृहमनुप्रवेशयेत् AṣṭāSaṁ. i. 52.3 (1. 8); i. 102.15 (1.19); श्लेष्मणानुगता तस्मात् संक्षयस्तद्विपर्ययात्। वायुनानुगतः AṣṭāHṛ. i. 11.28; प्रथमवयस्त्वं भजता ताम्बूलकरङ्कवाहिनानुगतः KuṭṭaMa. 67; तथा च लौकिको न्यायोऽनुगतो भवति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 777.12 (*on* iv. 1.5); ता आपः ··· इतरैश्च भूतैरनुगताः ChāndoUBh. 299. 2 (*on* v. 10.4); पूजयन्ति श्रद्धया आस्तिक्यबुद्ध्या अन्विताः अनुगताः GītāBh.(Śaṅ.) 269.2 (*on* 9.23); 439. 14 (*on* 15.10); आप्तशस्त्र्यनुगतः प्रविशेत् तत् सङ्कटे च गहने न च तिष्ठेत् NītiSā. 7. 37; हा देवि वासवदत्ते पादपैरप्यनुगतासि TāpaVa. 2.22(10); (समासोक्तौ) व्यङ्ग्येनानुगतं वाच्यमेव प्राधान्येन प्रतीयते Dhvanyā. 109.4 (*on* 1.13); अथ वानराधिपतिभिः प्रबलैः परमः पुमान्बलयुतोऽनुगतः। ··· प्रययौ ··· सिद्धशिलाम् RāghPāṇ. (Dha.) 12. 1; चत्वारः ··· अर्थाः ···। प्रत्येकमष्टत्ववशाद्भवन्ति द्वात्रिंशता तेऽनुगताः प्रभेदैः KāvyMī. 65.23; भस्मीभवन्ति काष्ठानि तेजसानुगतान्यपि YaśasCam. ii. 144.4; i. 105. 4; ii. 401.2; बलैरनुगतः प्रभुः। ददर्श सागरम् BrahmP. 44. 43; देवः ··· अनुगतस्तूर्ण

परया लीलया तदा PadmP. ii. 58.19; कान्तयानुगतः कोऽयम् SaraKaṇṭhā. 300.4; क्रिययानुगतस्तेन स्थिरसत्त्वेन वासवः KIcaVa. 1.22; न विवक्षामनुसृता श्रुतिरनुगता स्यात् NyāyRa. 753.16 (on 6.88); (सुराङ्गना) सा शापचकिता प्रायात्कौशिकस्य तपोवनम्। शक्रवाक्यादनुगता मधुना मदनेन च RāmāMañ. 38.18; अनेककामुकविषयमभिलाषं तस्याः स्तुम इत्याद्यनुगतं बहुव्यापारोपादानं व्यनक्ति KāvyPra. 122.6; Kāvyānu.(He.) 123.14; महाभिषेकानुगतस्ततः स्याद् पञ्चलम्बकः KathāSaSāg. i. 1.8; i. 4.71; पश्चात्करेणुकारूढे देव्यौ द्वे तस्य रेजतुः। श्रीभुवावनुरागेण साक्षादनुगते इव KathāSaSāg. iii. 4.6; vi. 8.89; xii. 5.197; xiv 3.13; क्रीडते सानुरागो नागेन्द्रो हस्तिनीभिस्तिसृभिरनुगतः Lilā. 51(13); उमाकान्तेनानुगतः शूरः शौरिरयं पुनः Candrā. 3.1; अनुगतो बलेन। नराधिपः स्वां नगरीं प्रतस्थे RāghPāṇ.(Ka.) 13.25; अनुगतं ग्रहोघैः (भौमम्)।… तं वीक्ष्य भूपतिरचिन्तयत् PṛthvIVi. 4.33; 11.53; मायामयं जगत्। अनेनानुगतं यस्माद-नृतं तेन कथ्यते ViṣṇuTaNi. 11B.6; हिंस्रैरनुगता नित्यं राजानः पर्वता इव Pañcā. 9.27; निषधापतिः …। भीमेनानुगतो हर्षादचलत्कोशलां प्रति PāṇḍaC. 6.284; आत्मवत् कर्मणा तेनानुगतः श्रितवत्सलः कुमारः PārśvC. 1.143; दीर्घं दृग्युगलं तद[प्य][नु]गतं लास्येन किंचिद्भ्रुवोरेतस्यास्तनु मध्यमं विजयते सौभाग्य-बीजं वयः EI. viii. 111.55; विष्कम्भकः … नीचेनानुगतः संकीर्णः NāṭaLaRaK. 372; तत्र च प्रतीयमानेनानुगतस्य वाच्यस्य प्राधान्येन अङ्गित्वम् Ekāva. 4.2(8) (132.1); यथा ज्येष्ठानुवृत्त्यास्मि भवतानुगतो यथा। तथा त्वामनुयास्यामि गुणज्येष्ठो हि मे भवान् SūktiRa. 76.10; ते …। प्रस्थिता निजदेशाय वृद्धेनानुगतास्ततः KumāDeC.(So.) 13.6; 20.19; स्मृतिसदाचारबहिर्भूतेन वर्त्मना परेणानुगतः। अर्थतः शरीरतो वा पीडितः DIpKa. 36.21 (on 2.5); भीतैर्मौनिभिरप्युभावनुगतौ रत्नाकरौ द्वावपि Subhāṣi. 2579; सफलैः साक्षात्कारैः अनुगता उपहिताश्चित्तवृत्ति-निरोधाः YogSā. 8.19(1); पूर्वाह्णे … वेश्यया सहिताः। प्रति(परि)चारकैरनुगता गच्छेयुः शोभनोद्यानम् KandaCū. i. 4.35; वस्तुगत्यापि व्रजन् आत्मानं परैरनुगतं क्रियमाणपश्चाद्गमनं मन्यते भ्रान्त्या विपर्यीकरोति VIraMi. 331.17 (on 1.274); मूर्तिं जीवमहेश्वरौ विदधती मायावशेनात्मनस्तद्वद्धानुगता विशुद्धचिदसि YātrāPra. 6.155; नासा समासादितचारुभासा मुक्ताफलेनानुगता रराज PadyāTa. 141; यक्ष्मराजः कैश्चिदसाध्यरोगैः सहानुगतः Jīvān. 461.4; सामन्तक्ष्मेशसहस्रैः … अतन्द्रितैरनुगतः … स नासरकेसरी ĀnandRa. 7.35(136)(11); रामः … अन्व-गादनुगतः सौमित्रिणा MahāN. 1.23; **2Bi** who or which has followed, following, subsequent तदैवैनामनुगता नामसंख्यादिका दृशः MahāU. 5.123; त्वं मां मूढेति वा मत्वा भक्ता वानुगतेति वा। मन्त्रानेन … संयोजय MahāBhā. i. 143.9; भवाननुगतो वीरं जामदग्न्यं महाबलम् MahāBhā. iii. 115.7; स्वकृतं कर्म छायेवानुगतं सदा। फलति MahāBhā. iii. 181.25; iii. 64.16; iii. 281.16; रहस्यानि महात्मनाम्। तानि पुत्राय वा दद्युः शिष्यायानुगताय वा MahāBhā. vii. 166.6; आचार्यशापोऽनुगतो ध्रुवं त्वां यदग्रसच्चक्रमियं धरा ते MahāBhā. xi. 21.11; किमनुक्रोशवैफल्यमुत्पादयसि मे … भक्तस्यानुगतस्य च MahāBhā. xiii. 5.22; सीताप्यनुगता रामम् Rāmā. i. 1.24; कृतकृत्या हि वैदेही छायेवानुगता पतिम् Rāmā. ii. 35.21; i. 1327*(1); ii. 935*(2); v. 844*(2); राघवं हि सततमनुगतास्तापसाश्चर्षिचरितधृतगुणाः Rāmā. ii. 108.26; ii. 35.29; ii. 77.19; तत्सहायैरनुगतैः …। विद्यात् … पूर्वतस्करैः ManuSm. 9.267; धर्मान्वयं चानुगतं प्रसादं मेघस्वरस्तं मुनिराबभाषे Saund. 18.21; एष दर्शनविधिः सर्वभावरसाश्रयः। … अस्यानुगतं पुटकर्म निबोधत NāṭyaŚā. 8.110; महाराजेनानाज्ञापिता अप्यनु-गताः पञ्च सेनापतयः Abhiṣe. 3.6(5); स तमनुगतो व्याघ्रेण मारितो बटुः Avimā. 6.8(2); सूर्य इव गतो रामः सूर्यं दिवस इव लक्ष्मणोऽनुगतः Prati. 2.7; Karṇa-Bhā. 9(14); क्लेशज्ञेयवृत्तीनां सततमनुगतं बीजमुत्कृष्टकालम् यस्मिन्नस्तं प्रयातं भवति सुविपुलैः सर्वहानिप्रकारैः MaYānaSū. 35.19 (9.12); रामादेशादनुगता सेना RaghuVa. 15.9; स विस्मयाविष्टः प्रोवाचानुगतान् द्विजान् MārkP. 2.46; 21.49; तयोरनुगतो दैत्यः कालनेमिर्महाबलः MatsyaP. 150.208; 10.13; तमसि सत्त्वे च रजोऽप्यनुगतं स्थितम् BrahmāṇḍP. i. 4.4; चक्षुष्मन्तोऽप्यबालाश्च किमित्यनुगता गतम् PañcT. 1.136 (145.4); Tantrākhyā. 42.25; PañcT. 2.2(3) (186.3); श्रीगीता। तामेवानुगताः … प्रजाः MudrāRā. 6.5; अनुगतो ज्येष्ठमनुज्येष्ठः KāśiVṛ. on vi. 2.189; अनुगतः पुरुषोऽनुपुरुषः इति। यः पश्चाद्भवः पुरुष स एवमुच्यते Nyās. ii. 420(7).16 (on vi. 2.190); Pad-Mañ. on KāśiVṛ. on P. vi. 2.189; Prasā. ii. 784.5; तामेवानुगतं चेतो मुक्तमूलमिदं मम KaumuMa. 1.31; 2.1(4); कौ त्वामनुगतावेतौ MahāvIC. 1.22; तदस्य पुरुषयज्ञस्य … वसवः देवा अन्वायत्ताः अनुगताः, सवनदेवतात्वेन स्वामिनः ChāndoUBh. 184.5 (on iii. 16.1); गुरवः … विदितवन्तः एतदस्तु, कथं मे गुणवते भक्तायानुगताय नावक्ष्यन् ChāndoUBh. 340.4 (on vi. 1.7); 68.7 (on i. 10.9); ŚivārkaMaDI. i. 265.3 (on i. 1.23-24); मध्यमं प्राणं रुद्रः अन्वायत्तः अनुगतः BṛĀraUBh. 276.7 (on ii. 2.2); पितरोऽपि तदर्थम्, दर्वीम् दर्वीहोमम् अन्वायत्ता अनुगताः BṛĀraUBh. 449.17 (on iii. 8.9); 62.6 (on i. 3.18); 179.5 (on i. 5.3); Bhām. 147.1 (on i. 1.23); गुणान्वितायानुगताय सर्वदा। प्रदेयमेतत् सततं मुमुक्षवे UpadeSā. 302.72; 345.86; क्षेमामयानामनुगतमखिलं संविधास्ये विधानम् KalyāKā. 10.1; 4.18; स्याद्वत्स रामहतकात्क्लीबः कः पुरुषोऽपरः। एकपत्नीमनुगतामरातेर्यो न रक्षति RāmC. 1.78; जलनिधिरिव क्षुब्धैर्लक्ष्मीधरोऽनुगतोऽग्रजम् RāghPāṇ.(Dha.) 5.59; श्रुत्या सोमक्रयमनुगतः साधनत्वेन … अरुणिमगुणः SaṁkṣŚā. 1.376 (i. 279.1) (comm. सोमक्रयेण संबद्धः); हिरण्यकाद्यस्त्वमनुगताः Hitopa. 1.163(17); अल्पेच्छुर्धृतिमान्प्राज्ञश्छायेवानुगतः सदा Hitopa. 2.40; RājNIRa. 12.19; BṛKathāMañ. iii. 1.219; मृगाननुगतः श्रान्तः क्षुधितस्तृषितो भृशम् BhāgP. i. 18.24; अनार्यविद्याविधानः … °भालहरिगीतानुगतकरतालिकाविडम्ब-नावसरः … तरसमपि भक्षितवान् YaśasCam. ii. 328.7; अस्त्यौर्वोऽपि सरस्वती-मनुगतो नाद्याप्युविच्छित्तये DevIPañ. 1.5; एवं त्वनुगता नारी सह भर्त्रा दिवं व्रजेत् BrahmP. 80.76; भर्तारमरं चानुगतागाद्वेगशालिनी … गङ्गा BṛDharmaP. i. 51.53; i. 19.3; i. 52.35; क्रिया उत्तमप्रार्थनमगर्हितत्वादनुगतमेव भवति Sara-Kaṇṭhā. 645.14; 645.8; तमूचतुरुपाध्यायं शिष्यावनुगतावुभौ KathāSaSāg. i. 8.9; मधुमथनमनुगतमनुसर राधिके GItGo. xi. 20.1; viii. 17.6; xii. 23.2; समीरान्। स्पर्शवशादनुगतेन ततो हयेन प्रातिष्ठत प्रवविना नरलोकपालः PṛthvIVi. 4.75; सुबाहुत्वादवतात्काम्येवानुगतः PrasaRā. 2.2(18); 6.46(145); 7.69(1); (देवी) विराजमाना सर्वाङ्गं मुक्तामयविभूषणैः। वदनेन्दोरनुगतैः TriṣaŚa-PuC. i. 4.543; ओषधीनाम् … वृथा … छेदने दिनमेकं गवामनुगतः पयोव्रतः स्याद् Aparā. 1138.11 (on 3.278); साध्वीनद्रिः पतिमनुगताम् … स्वागतं व्याजहार NemiDū. 4; अनुगतममरीणाम् … अव्यात्त्रिभुवनसुकुमारं देवकैशोरकं नः Kṛṣṇa-Ka. 3.50; SāhiDa. 281.10; मया …। निवृत्तास्ते दृष्टा गतमनुगता येऽस्य सुहृदः Subhāṣi. 1142; भगवन् … भवन्तमनुगतानां नास्ति कृतान्तादपि भयशङ्का KāmVa. 5.35(5); मित्रं तु तमनुगतम् PurāPraSam. 8.12; उपबृंहयेदनुगतैरनामिह नाय-कस्य चैवैषा। गुणकथनैरुपबृंहणमुचितम् KandaCū. v. 4.22; ततो नृपतिनिदेशात् सा कन्या सत्त्वशीलम् अनुगता VetāPañ.(Jam.) 58.2; अनुरहसमित्यादि। अनुगतं रहः … इति तत्पुरुषः Prasā. i. 651.15; °मारीचमायासारङ्गं सारसाक्ष्या स्पृहित-मनुगतः प्रावधीर्वाणवातम् Nārāy. ix. 34.9; परितो वनं ननु दवानुगता परितोष-यामि सदयं हृदयम् Rāgh. 8.33; 19.59; कंचिन्नायकमनुरक्ता … काचन नायिका मन्दं मन्दमनुगता AlaṅkāMañ. 79.6; अनुपदसंज्ञकमन्त्राणामभावात्पदं स्थान-मनुगताविति व्युत्पत्त्या प्राकृतावेवेत्यर्थः BhaṭṭCan. 123.9 (on xvi. 4.2); धन्यासि प्रिये या पुत्रमनुगतासि Nāṭa. 24.20; शत्रुघ्नः … स्नेहानुवृत्त्या भरतमनुगतः MahāN. 1.168; **2Bii** who has come to or approached (person or thing) सोऽनु-गतः पुरीमिति व्यपेक्षया ते नगरीं पुनर्ययुः Rāmā. ii. 1031*(3); पश्चात्तापमनुगतो देवः Śāk. 6.4(15); अहमपि … तयोरेव पृष्ठतोऽनुगतः Tantrākhyā. 101.20; निमित्तान्यत्यरिष्टानि काले त्वनुगते नृणाम् BhāgP. i. 14.5; महाभये चानुगते न्यायः कोऽन्यत्र वर्ण्यते BrahmP. 128.13; स्वर्लोकमनुगते पितरि … मातुलेन परिपालितः UdaySuKa. 151.27; धात्रा रक्षति कर्तारं पितेवानुगतं सुतम् VasiS. 37.74; अन्धकारः सारङ्गाक्ष्या मुखमनुगतः केशपाशच्छलेन Subhāṣi. 1489; स्वयं नायको गच्छेत्। तस्याः सविधेऽनुगता नानोपायैर्वशीकार्या KandaCū. i. 4.26; जरठगणिका … प्रसूते … अनर्थाङ्कुरमनुगता सर्वदा देहभाजाम् Jīvān. 362.8; **3** practising, resorting to ते ध्यानयोगानुगता अपश्यन् ŚvetāU. 1.3 (Śaṅ. अनुगताः समाहिताः); NāraPaU. 9.2; रामः … मायागुणाननुगतो हि तथा विभाति AdhyāRā. i. 1.43; **4** existing, being present, belonging to एकाध्वरगो … स्वशाखानुगतमन्त्रैरष्टश्राद्धान्यष्टदिनेषु वा … ब्राह्मणानभ्यर्च्य NāraPaU. 4.38; प्राच्यादौ क्रमानुगता वगला स्तम्भिनी … एता हृदयकानुगताः पूज्याः PItāU. 422.7; अनुगताश्च सर्वत्राभिमानिन्यश्चेतना देवताः मन्त्रार्थवादेतिहासपुराणादिभ्योऽवगम्यन्ते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 293.13 (on ii. 1.5); 294.2 (on ii. 1.5); Brahm-SūBh.(Bhā.) 90.6 (on ii. 1.5); यत्र … आकाशं देहच्छिद्रम् … अनुविष्टम् अनुप्रवेशम् अनुगतम् ChāndoUBh. 543.5 (on viii. 12.4); (मयि) सर्वमिदं जगत् प्रोतम् अनुस्यूतम् अनुगतम् अनुविद्धं ग्रथितमित्यर्थः GItāBh.(Śaṅ.) 217.2 (on 7.7); भूतेष्वात्मानमात्मन्यनुगतमखिलं भूतजातं प्रपश्येत् ŚatŚlo. 60; TattvBi. 117.2; KandaCū. ii. 2.20; **5** which is in harmony with, tallying with, agreeing with धर्मानुगतया बुद्ध्या न किंचित् साहसं कृतम् MahāBhā. iii. 299.22; पादन्यासो लयमनुगतः Mālavikā. 2.8; SimhāDvā. 16.6; आयमानस्य पुनरर्थस्य जनिशब्दो वाचकतया नैव लक्षणेनानुगतः TantrVā. 201.9 (on i. 3.18); तदप्यनुगतं सूत्रैर्भविष्यति TantrVā. 958.2 (on iii. 4.13); तत्र कर्माणि फलोपरि-ग्रहे सूत्रेणानुगतं भवति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 8.4 (on i. 1.1); सर्वासां न सपत्नीनां सर्वत्रानुगता भवेत् BhaviP. 37A.33 (i(1).5.8); **6** absorbed in, merged in गन्धस्येत्त्वे तदेकान्तग्रहणं कर्तव्यम्।… सुगन्ध आपणिक इति। अननु-लिते कथं भवितव्यम्। यदि तावदनुगते तदभिव्यक्तिर्भवति सुगन्धिरिति भवितव्यम् MahāBh. ii. 443.12 (on v. 4.135) (Pradī. अनुगते विलीननिर्भागावयवम्); रसे चानुगते तस्मात् पोषयेत्तत्र चार्णवत् CaraS. vi. 2(4).30 (1922 Ed.); तत्रैव देवेऽनुगतं विभूतिजातं प्रसूनायैर्गतो विभाव्य TantrSa. 7.105; **7** mentioned,

prescribed एते शास्त्रेष्वनुगताः क्लेशदण्डा महात्मनाम् ArthŚā. ii.171.3 (4.11); **8** which has entered into जानीयात् … दोषम् … कुक्षिसमाध्मापनेन च कुक्षिमनुगतम् CaraS. i. 15.11 (1941 Ed.); गर्भस्य सद्योऽनुगतस्य कुक्षौ …। किं लक्षणम् CaraS. iv. 2.22; अविकृता भावाः … दृश्यन्तेऽनुगता इव BhāgP. x. 3.16; **9** running through, pervading सर्वत्रानुगतं देहे शुक्रम् CaraS. vi. 2(4). 46; (दोषः) मांसस्रोतांस्यनुगतो जनयेत् तृतीयकम् CaraS. vi. 3. 66 (1941 Ed.); एको निष्कम्प आत्मा … न हि तमनुगतं जानते चक्षुराद्याः ŚatŚlo. 30; **10** adequate, appropriate, suitable, fit for इत्थं च ते नानुगतोऽयमर्थो मत्पुत्रदोषात् कृपणीकृतोऽस्मि DūtGha. 36; वृथा अनुगतं युक्तं मन्यसे यच्च साधितं PañcT. 3.41 (295.6); अनुगतानि प्रसिद्धार्थेऽक्षराणि KenUVāBh. 71.5 (on 1.2); दुष्टशृणुश्रुतिश्च … अनुगतमपि वचसं ततं नानुमोदते (खलः) VāsaDa. 77.2; कपामर्थस्तास्वनुगतः NyāyKa. 68.23; अनुगतराजीत्वनुगता विवर्णा मध्ये लेखा यस्य (नखस्य) JayaMa. 118.8 (on 2.4); क्रिया उत्तमप्रार्थनमर्गहितत्वादनुगतमेव भवति SaraKaṇṭhā. 645.14; BālamBha. i. 13.27 (on 1.11-12); **11** supported by, approved by असूययापि मदीयस्तर्कोऽनुगतः Śāk. 3.11(6); समस्तोऽयं शरीरभुवनादिविभवः तं परमेश्वरागमसिद्धं युक्त्याप्यवगतं (v. l. युक्त्याप्यनुगतम्) प्रत्यक्षतस्तत्त्वग्रामं दर्शयति PratyabhiVi. ii. 214.3 (on ii. 1.1); विबुधविद्विषामनुगतं शुक्रमपि मूर्खं गणयति UdaySuKa. 8.25; नो युक्त्यानुगतः प्रभातसलिलस्नानेन सोऽयं विधिः Subhāṣi. 2565; **12A** common to all instances, all-comprehensive, uniform, continuous कथं प्रतिपिण्डम् … संस्कारादतीतज्ञानप्रबन्धप्रत्यवेक्षणाद् यदनुगतमस्ति तत्सामान्यमिति PadārthaSam. 311. 19; भिन्ना विशेषशक्तिभ्यः सर्वत्रानुगतापि च। प्रत्येकं समवेता च ŚlokaVār. 5(12). 17 (550.1); यदि मतम् — अनुगतं चाननुगतं चाश्वे गोवस्तु BrahmSi. 67.21; सामान्यस्यापि नीलादिरूपत्वे गुणतोऽस्य कः। भेदो नानुगतश्चैको नीलादिरूपलक्ष्यते TattvSam. 740; 766; तत्तत्तिमांसिनोऽनुगतस्य सामान्याकारस्यासाधारणरूपावलम्बिना दर्शनेनानधिगमात् तत् कुतोऽस्याप्रामाण्यम् HetuBiṬ. 27.9; नेतत्तुल्यं वृक्षत्वं प्रागभिधायकव्यापाराज्ज्ञानान्तरव्यवच्छिन्नं स्वव्यक्तिष्वनुगतं शाखादिमद्रूपेण दृश्यते TantrVā. 5.22 (on i. 2.2); 182.14 (on i. 3.11); गायत्र्याख्यविकारेऽनुगतं जगत्कारणं ब्रह्म निर्दिष्टम् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 79.13 (on i. 1.25); साधुशब्दवाच्योऽर्थो धर्मो ब्रह्म वा सर्वथापि लोकादिकार्येष्वनुगतम् ChāndoUBh. 86.11 (on ii. 2.1); यदनुगतं तत् कथं व्यावृत्तम् Śarka. 16.5; 25.1; 31.20; जाड्यं जगत्यनुगतं खलु भावरूपम् SaṁkṣeŚā. 1.322 (i. 241.7); न च ज्ञानत्वं नाम सामान्यं ग्राह्यग्राहकयोरनुगतं गोत्वमिति शाबलेयादौ भाति NyāyMañ. ii. 112.10; न चेह कश्चिदनुगतो व्यावृत्तो वा धर्मः संशयकारणम् NyāyMañ. ii. 124.31; ii. 118.32; ii. 119.2; न हि ककारगकारयोरेकमाकारमनुगतं परामृशन्ती मनीषा समुन्मिषति PrakaPañ. 100.6; अनुगतं हि सामान्यमुच्यते, व्यावृत्तिश्च विशेषः PrakaPañ. 164.1; यदि धर्मातिरिक्तो धर्मी न स्यात् कोऽयमाविर्भावतिरोभावधर्मकेषु रूपादिष्वनुगतः प्रत्यभिज्ञायते Kāśi. i. 265.12 (on 4.152); ii. 150.20 (on 5(3).131); न हि नानानरेषु … अनुगतमाकारमनुसंदधाना धीरस्तेति NayaVi. 102.5 (on i. 1.5); न खलु … धर्मः पञ्चतन्मात्रादिभ्यो व्यावृत्तः सत्त्वादिषु चानुगतः कश्चिदस्ति Bhām. 296.14 (on i. 4.11); अभावः कल्पितो भाव इव चानुगत इव च सर्वपुरुषेषु गम्यते TattvVai. 15.22 (on 1.9); अयुतसिद्धा निरन्तरा येऽवयवाः सामान्यविशेषास्तद्देहेष्वनुगतः समुदायः TattvVai. 168.21 (on 3.44); 37.15 (on 1.32); अनुभूयन्ते हि रूपत्वरसत्वादयः सामान्यविशेषा अनुगतास्तासु व्यक्तिषु परस्परव्यावृत्तिमतीषु TātpaṬ.(Vā.) 109.21 (on i. 1.4); 97.2 (on i. 1.1); अत एव पूर्वत्रैव … सामान्यलक्षणमनुगतमेव AbhinBhā. i. 216.13 (on 5.21); तदेवं विशेषेभ्यो व्यावृत्तं गोत्वादिषु चानुगतं सामान्यं नास्तीत्युक्तम् NyāyRa. 551.14 (on 5(12).23); 170.7 (on 4.115); 241.14 (on 5(2).102); न हि तन्त्रसिद्धतत्त्वेषु पञ्चसु पञ्चस्वनुगतं तत्तत्संख्यानिवेशनिमित्तं जात्यादस्ति BrahmSūBh (Rā.) 359.14 (on i. 4.11); सर्वप्रयोगेष्वनुगतस्यैकस्यैव शब्दार्थत्वात् GītāBh.(Rā.) 384.8 (on 7.14); न चान्यदपि विविधविचित्रदेवतिर्यङ्मनुष्यस्थावरशरीरेष्वनुगतम् … एकरूपं किंचिदुपपद्यते NītiMā. 40.3; साधर्म्यं त्वनुगतमेव AlaṅkaSa. 35.3; तत्कालस्यानुगतं किं रूपम् KhaṇḍanKhā. 55.2; 209.1; 554.11; न च व्यभिचारिकरणजन्यज्ञानानां चैतन्यरूपमनुगतमनुसंधातारमन्तरेण प्रतिसंधानानुपपत्तिः TattvPradī.(Ci.) 374.3; अनुगतमधिष्ठानं प्रकृतिः PrakaVi. 374.24; स्वरूपं चेदनुगतं व्यावृत्तं तत्र किं भवेत् AnuVyā. 41A.4 (on 3.2); 27A.3 (on 2.2); प्रयोजनवदर्थावबोधनमनुगतमिति दर्शितं भवति ŚrutaPra. iA. 33.10 (on i. 1.1); iB. 39.28 (on i. 1.1); किमवस्थाभेदः कार्यकारणयोरनुगत एव, उतानियतः NyāyKu. 144.14; 191.8; न हि द्रव्यादिषु समवायान्तेषु अनुगतमेकं लक्षणमालक्ष्यते TarkSam.(A.) 13.6; न च चतुर्षु मासेष्वनुगतं मासत्वसामान्यमनुभूयते उपपद्यते वा CaturCin. iii(2). 11.16; iii(2). 31.12; द्रव्यादिषु मुख्योऽयमनुगतः प्रत्ययः सामान्यादिषु तु गौण इति चेद् न SyādvāMañ. Ekāva. 8.2(13) (197.4); 8(140); साधर्म्यं तु गुणक्रियारूपमनुगतमिह भवेद् Ekāva. 8.2(13) (197.4); तत्तदवस्थायामपि सुखाज्ञानविषयकज्ञानाश्रयाभिन्नोऽहमर्थोऽनुगत एव VedāntRaMañ. 1.1 (8.4); सर्वत्र सपक्षे योऽसौ साध्यत्रदनुगत उपाधिः NyāyPari. 114.13; अनुगतव्यवहारात् प्रमात्वमनुगतमिति प्रमामात्रे अनुगतो हेतुर्वाच्यः … इति चेत्। न TattvCin. i. 290.1; i. 248.1; iv(2). 47.2; सर्वेषमहीधरादिषु विलक्षणेषु क्षणेष्वनुगतस्याकारस्य मणिषु सूत्रवद् भूतगणेषु गुणवच्चाप्रतिभासनाच्च SarvaDaSaṁ. 2.125; नन्वेतेष्वविद्याविशेषेषु किंचिदनुगतं सामान्यलक्षणं वर्णनीयम् SarvaDaSaṁ. 15.303; हिरण्यगर्भादिस्थावरान्तेषु देहेष्वनुगतं साक्षिचैतन्यरूपं यद्ब्रह्म तदेवाहमस्मि JīvanVi. 137.16; विशुद्धं यत्तत्त्वं क्षितिजनिलयेष्वप्यनुगतम्। … तद्विष्णोः परमपदमाख्याति निगमः ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 5.111; 10.91; किंचन सत्त्वं नानैकमनुगतं किं तु प्रतिवस्तुस्वलक्षणानि भिद्यन्ते NyāySu (Ja) 37B.6 (on i. 1.1); 372A.8 (on ii. 2.6); 374B.4 (on ii. 2.6); साधर्म्यमनुगतो धर्मः Upask. 16.7 (on i. 1.4); 59.11 (on i. 2.8); अगोव्यावृत्तत्वं सकलगोव्यक्तिष्वनुगतम् SarvaDaKau. 40.20; स्वप्रकाशत्वाभावश्च (प)टादौ विशेषणाभावेन धर्मादौ विशेष्याभावेनेति विशिष्टाभावोऽनुगतः Nyāyāmṛ. 22A.7; 10B.7; अनुगतं प्रकाशपदवाच्यं शङ्कते YuktiSneha. 56.37 (on i. 1.5); अनुगतं पृथग्व्यावहारिकं सत्त्वमिति तु मते द्वितीयः प्रयोगः AdvaiSi. 402.1; 405.11; 455.17; ननु पुरे सकलकलत्वं कलकलशब्दरहितत्वं सुधांशुबिम्बे सकलाकलत्वमिति, नैकोऽनुगतो गुणो लभ्यते CitraMī. 9.12; 38.9; यागादिषु च न धर्मत्वजातिरेकानुगतास्ति ŚivārkaMaDī. i. 17.10 (on i. 1.1); किमिदमिन्द्रियत्वं यद् ज्ञानेन्द्रियकर्मेन्द्रियान्तःकरणेष्वनुगतम् ŚivārkaMaDī. ii. 181.6 (on ii. 4.15); i. 307.33 (on i. 2.1); प्रकाशत्वं च तेजस्सत्त्वचैतन्येष्वनुगतमखण्डोपाधिरनुगतव्यवहारात् SāṁkhyaPraBh. 64.20 (on 1.145); 68.30 (on 1.152); न च प्रमामात्रे नानुगतो गुण इति पूर्वं मयाभिहितत्वात् सामान्यतः प्रमात्वं नैव जन्यतावच्छेदकमिति वाच्यम् GuruCandr. i. 160.22; घटादिरूपावस्थानुगतमप्यज्ञानं घटादिनाशेऽपि न नश्यति LaCandr. 487.40; 21.7; नोक्तव्यभिचारप्रसक्तिरिति वाच्यम्, उभयसाधारणवृत्तित्वस्यानुगतस्य दुर्वचत्वात् ŚaktiVā. 34.21; न चैवं ब्राह्मणादिसामान्येष्वनुगतानि कारणान्यसमर्थितान्येवेति शङ्कास्त्येव VīraMi. 174.9 (on 1.96); कार्यताज्ञानानां कार्यताज्ञानत्वेनानुगतानां प्रवृत्तौ हेतुत्वमिति लाघवम् BhāṭṭCin. i. 64.12 (on i. 1.4); i. 30.16 (on i. 1.4); ननु शक्यतावच्छेदकतयैवानुगतस्य तस्य सिद्धिर्धेया कारणतावच्छेदकत्वादिना VaiyāBhū. 4.7 (on 2); यजमानकर्तृकार्त्विज्यकाहर्गणत्वं यजमानभिन्नऋत्विग्युक्ताहर्गणत्वं महीनत्वमित्यनुगतं लक्षणं बोध्यम् MayūMāli. 751.4 (on x. 6.16); यद्वेतीनिष्ठत्वेन कथितं स एव पञ्चस्वनुगत एको धर्मः SetuBa. 260.2; 333.11; नन्वनुगतं कारणं हि लोके दृश्यते BālamBha. ii. 208.29 (on 2.135); **12B** characterized by a common property अनुगतानां विशेषितानां साक्षादवच्छिन्नसंनिकर्षाश्रयतया व्यक्तीनां व्यञ्जकत्वम् GuruCandr. i. 169.3; **13** covered at the back तपनमण्डलदीपितमेकतः सततनैशतमोवृतमन्यतः। हसितभिन्नतमिस्रचयं पुरः शिवमिवानुगतं गजचर्मणा Kirātā. 5.2; **14** going in the direction of लोम्नामनुगतमनुलोमं मर्दनम् Loc. 54.8 (on 1.19); वातम् अनुगतम् अनुवातं वाताभिमुखं पशुम् … अवस्थाप्य VīraMi.(Saṁskāra.) 1000.11; **15** which has passed through अनुगतो नासिकामनुनासिको वर्णधर्मः Prasā. i. 23.20.

अनुगत (anu-gata) [*adj.* used as noun] *m.* **1A** follower इदं सत्यम् … जपेत्कर्णे शिष्यस्यानुगतस्य च MahāBhā. iii. 83.84; KūrmaP. 359.5 (1.39); तेषां चानुगता ये च क्षत्रियाः …। तांश्च सर्वानवामृद्नात् MahāBhā. iii. 117.8; ix. 30.38; ये ममानुगता नित्यं प्रसादधनभोजनैः। अनुवृत्तिं ध्रुवं तेऽद्य कुर्वन्त्वल्पमहीभृताम् MārkP. 81.13; स्वजने सखिष्वनुगतेषु … स्नेहम् … क्षपयन्निरपेक्ष एव समुपैति निर्वृतिम् ŚiśuVa. 15.38 (+12); TāpaVa. 3.2(3); कुटिन्यमेवानुगतैः पूज्या वा जरती जनैः DaśRū. 2.71; SāhiDa. 332.9; प्रयताय प्रवक्तव्यं हितायानुगताय च BrahmP. 237.35; **1B** dependant (ऋत्विक्पुरोहिताचार्यैर्मातुलातिथिसंश्रितैः) संश्रितैरनुगतैः ManvaVi. 543.4 (on 4.179); **2** (anugata) name of a mode of catching elephants स बन्धोऽनुगतो ज्ञेयः बन्धविद्यासु कोविदैः Mānaso. ii. 3.212; यावत् पादपरिभ्रमेण कलभाः स्तब्धाः स्फुरेतांल्लदा बध्नीयुश्चतुरा जवादनुगताख्योऽयं गजानां ग्रहः MātaLī. 10.11; *n.* name of a technical term for medium tempo in music तत्त्वं चानुगतं चापि …। स्थिरे तत्त्वं प्रयोक्तव्यं मध्ये चानुगतं भवेत् NāṭyaŚā. 4.308; 34.40; समपाण्यवपाणिपुतं स्फुटप्रहारकरणानुगं चैव गेयस्य च वाद्यस्य च भवेदधातायतदनुगतम् NāṭyaŚā. 31.137; किंचिद्गीतानुहरणाद्याद्यं त्वनुगतं मतम् SaṁgīRa. iii. 263.7 (6.173)

अनुगतकथन (anugata-kathana) *n.* mention of what is common to all instances अनुगतकथने ज्ञानमर्थप्रकाशः TattvMu. 2.5.

अनुगतकर्तृत्व (anugata-kartṛtva) *n.* comprehensive agenthood घटो भवतीत्यत्र घटस्य कर्तृत्वेन तत्संज्ञया कर्मसंज्ञाया बाधात द्वितीयेति चेन्न। त्वन्मते घटस्य कर्तृत्वासंभवाद्। अनुगतकर्तृत्वस्य त्वन्मते दुर्वचत्वात् VaiyāBhū. 38.18 (on 7)

अनुगतकलभा (anugata-kalabhā) *adj.* (*f.*) followed by young elephants अनुगतकलभानाम् … करिणीनां चीत्कृतेन … सर्वतः प्रचलितमिव तदरण्य-

मभवत् Kād. 28.14.

अनुगतकल्प (anugata-kalpa) *adj.* almost common to all instances गुणादयस्तु व्यावृत्तत्वेऽप्यनुगताकारतयाङ्गीकृता अनुगतकल्पा एव NyāySu.(Ja.) 494A. 2 (*on* iii. 2. 1)

अनुगतकारण (anugata-kāraṇa) *n.* cause common to all instances विशेषणसंबन्धश्च कारणत्वेनैक एव सिध्यति लाघवात् अनुगतकार्यस्यानुगतकारणनियम्यत्वाच्च TattvCin. i. 650. 2; iv(2). 91. 2; तत्र (भाष्ये) चान्यत्र चानुगतकारणरूपेणावस्थानं तदात्मनावस्थानं न तु तदात्मत्वेनैव परिसमाप्तिः VedāntKa. 316. 16 (*on* ii. 3. 13); लाघवादैक्यसिद्धेरीश्वरानुमाननिरासे प्रतिक्षिप्तत्वादिह संयोगस्यानुगतकारणस्य संभवात् ŚivārkaMaDī. ii. 73. 32 (*on* ii. 2. 12); आद्यपक्षे कार्यमात्रवृत्तितादृशजात्यवच्छिन्नेऽनुगतकारणासंभवात् GuruCandr. ii. 63. 22.

अनुगतकारणता (anugatakāraṇa-tā) *f.* the state of being a cause common to all instances तेषामेव संयोगत्वेनास्तु तत्रानुगतकारणता ŚivārkaMaDī. ii. 73. 34 (*on* ii. 2. 12)

अनुगतकारणत्व (anugatakāraṇa-tva) *n.* the state of being a cause common to all instances परश्शतं धर्माः तेषामन्यतमस्यात्रानुगतकारणत्वसंभवे कुतस्तदतिरिक्तस्य समवायस्य सिद्धिः स्यात् ŚivārkaMaDī. ii. 73. 28 (*on* ii. 2. 12)

अनुगतकारणापेक्षत्व (anugatakāraṇāpekṣa-tva) *n.* the state of being that which requires a cause common to all instances अवयवादिविशिष्टाद्धीनां स्वयमननुगतत्वेनानुगतकारणापेक्षत्वाभावात् विशिष्टबुद्धित्वेनानुगमोऽस्तीति चेत् न ŚivārkaMaDī. ii. 73.19 (*on* ii. 2. 12)

अनुगतकारणापेक्षा (anugatakāraṇāpekṣā) *f.* requirement of a cause common to all instances अवयवगुणक्रियादिविशिष्टबुद्धीनामनुगतकारणापेक्षायामनुगतं किंचित्तत्कारणं सिध्यति स समवायः ŚivārkaMaDī. ii. 73. 17 (*on* ii. 2. 12); ii. 74. 6 (*on* ii. 2. 12)

अनुगतकारणोपाधि (anugatakāraṇopādhi) *m.* adjunct or imposed property as a cause common to all instances चिकीर्षाकारणत्वग्रहः स च तव जातिरूपो मम त्वनुगतकारणोपाधिरूपः TattvCin. iv(2). 47.1.

अनुगतकार्य (anugata-kārya) *n.* common effect प्रमामात्रे अनुगतो हेतुर्वाच्यः अनुगतकार्यस्याननुगतादनुत्पत्तेरिति चेत् । न TattvCin. i. 290.2; अन्यथानुगतकार्यानुपपत्तेः TattvCin. i. 312.2; i. 550. 1; अनुगतकार्यस्यानुगतकारणनियम्यत्वात् TattvCin. iv(2). 91.2; ŚivārkaMaDī. ii. 73. 26 (*on* ii. 2. 12)

अनुगतकिंचिद्धर्म (anugata-kiñciddharma) *m.* some property common to all instances अननुगतहरित्वसिंहत्वादिनिष्ठानां नानाहर्यादिपदसंकेतविषयतानामनुगतकिंचिद्धर्मावच्छिन्नत्वाभावान्न शक्तेरैक्यम् ŚaktiVā. 102.1.

अनुगतकृत्य (anugata-kṛtya) *n.* appropriate act कथमनुगतकृत्यैः प्राप्यते शं मनुष्यैः PadmP.(Ra.) 43.123.

अनुगतक्रिय (anugata-kriya) *adj.* whose acts are followed or imitated परितोऽकरोद्भ्रमणमस्य जलरमणसक्तचेतसोदारचतुरकरणेऽनुगतक्रियस्य हलइतिलैक्ष्मणः PadmP.(Ra.) 42. 83.

अनुगतक्षार (anugata-kṣāra) *adj.* permeated with salt आमलकसहस्रम् ··· °क्षारोदकेनाप्लाव्य शुचौ भाण्डे स्थापयेत् । ततोऽनुगतक्षारम् ··· चूर्णयित्वा ·· यथाग्निबलमुपयुञ्जीत AṣṭāSaṁ. ii. 382. 22 (6.49)

अनुगतक्षारोदक (anugata-kṣārodaka) *adj.* permeated with salty water आमलकसहस्रम् ··· °क्षारोदकोत्तरं तिष्ठेत्, तदनुगतक्षारोदकम् ··· चूर्णीकृतम् ··· अग्निबलसमां मात्रां खादेत् CaraS. vi. 1(2).7 (1941 Ed.)

अनुगतगुण (anugata-guṇa) *m.* quality common to all instances प्रत्यक्षानुमित्यादिसाधारणं घटप्रमात्वं नानुगतगुणजन्यतावच्छेदकम् LaCandr. 311. 26; प्रामाण्यम् ।··· न तु अधिकं गुणमपेक्षते, प्रमामात्रे अनुगतगुणाभावात् VedāntPari. 264. 4.

अनुगतगोत्व (anugata-gotva) *n.* generic character of a cow which is common to all instances अनुगतगोत्वे तु गोशब्दवृत्तिनिमित्ततयोपदेशादिनावगते नायं दोषः प्रादुःष्यात् NyāySu.(Ja.) 372A. 5 (*on* ii. 2. 6)

अनुगतचन्द्र (anugata-candra) *adj.* followed by (king) Candra अनुगतचन्द्रश्च जन्याय ··· हीरभूपालो वीराग्रणीः अतिष्ठत ĀnandRa. 7.14 (115)

अनुगतजगत् (anugata-jagat) *n.* continuously existing world जनिरिह जगतो नामरूपात्मकस्य । कामाद्धातुः सिसृक्षोरनुगतजगतः कर्मभिः संप्रवृत्ताद् ŚatŚlo. 25.

अनुगतजनवृन्द (anugatajana-vṛnda) *m.* host of relations स्वजनगुरुजनाद्यैर्मित्रभृत्यादिवर्गैरनुगतजनवृन्दैरत्र भोक्तव्यमादौ (गृहप्रवेशे) MayaMa. 28.31.

अनुगतजन्यतावच्छेदक (anugatajanyatāvacchedaka) *adj.* common limitor of production करणान्तराभावेन तदंशे परोक्षेऽप्युपनयसहकारिसामर्थ्यादिन्द्रियस्यैव जनकत्वात् अनुगतजन्यतावच्छेदकाग्रहेणानेकेन्द्रियजन्यत्वस्य दुर्ग्रहत्वाच्च SiddhāLeSaṁ. 221.5.

अनुगतजातिनिमित्ता (anugatajāti-nimittā) *adj.* (*f.*) caused by a common generic property यदनुगतजातिनिमित्तैव सर्वत्र व्युत्पत्तिः NyāySu. (Ja.) 373B. 9 (*on* ii. 2.6)

अनुगतजातिविशेष (anugata-jātiviśeṣa) *m.* particular generic property common to all instances सीकरीतादिष्वनुगतजातिविशेषोऽनुभवसिद्ध एव SiddhāMu. 57. 7 (*on* 100)

अनुगतज्ञान (anugata-jñāna) *n.* uniform or common knowledge अनुगतव्यवहारस्यानुगतज्ञानसाध्यत्वात् शब्दधातीन्द्रियत्वात् TattvCin. ii(2). 92.5.

अनुगततत्स्वभाव (anugata-tatsvabhāva) *adj.* having continuation of its nature दृश्यादृश्ये अनुगततत्स्वभावे महाणुरे । अव्यक्तं चैव तद् ब्रह्म बुध्यते तात केवलम् BrahmP. 244 9.

अनुगततनूज (anugata-tanūja) *adj.* accompanied by (his) sons अयोध्यामभ्यावादनुगततनूजो दशरथः Ragh. 4. 84.

अनुगतता (anugata-tā) *f.* the state of being that which is common to all instances अननुगतमेवानुगततया दर्शयति NyāyVārPari. 596. 9

अनुगततैला (anugata-tailā) *adj.* (*f.*) soaked in oil तामनुगततैलां मृत्तिकामादाय पञ्चमूलेन सह क्वाथयेत् AṣṭāSaṁ. ii. 128. 2 (4. 23)

अनुगतत्व (anugata-tva) *n.* the state of being that which is common to all instances, the state of being continuously present, the state of being closely connected साध्यर्थस्य लोकादिकार्येषु कारणस्यानुगतत्वात् ChāndoUBh. 86. 9 (*on* ii. 2.1); विभावभूतस्य सौन्दर्यस्यानुगतत्वेन ·· व्यभिचारिणः प्रतिभाति KāvyAnu.(He.) 30.16; उभयत्राकाशद्रव्यस्यानुगतत्वाच्चोत्पादव्यययोरेकाधिकरणम् SyādvāMañ. 5(54); सर्वत्रानुगतत्वेन पृथक्क्रियतेऽखिलैः AnuVyā. 1B.8 (*on* i.1.1); वेदार्थविचारस्यानुगतत्वान्मीमांसाया एकप्रबन्धत्वम् ŚrutaPra. 1A. 23.21 (*on* 1.1.1); 1A. 89.5 (*on* i.1.1); अनुगतत्वाननुगतत्वविकल्पपराहतेश्च SarvaDaSaṁ. 2.124; 2.157; तत् सर्वत्रस्थेष्वनुगतत्वेनाभिमतेन निमित्तेनोपपद्यते NyāySu.(Ja.) 10A. 10 (*on* 1. 1. 1); 361A. 4 (*on* ii. 2.6); 475A.4 (*on* iii. 2 1); अनुगतत्वाननुगतत्वलक्षणविरुद्धधर्माध्यासेन तेभ्यो भेदस्य सिद्धत्वात् Upask. 59.11 (*on* i. 2. 8); गोपदस्यानयनबन्धनमोचनादौ अनुगतत्वात् SarvaDaKau. 69.2; TantrRaha. 35.24; AṇuBh. 121.18 (*on* ii. 1. 5); GuruCandr. i. 106. 16; अस्तु तर्हि सैव सर्वत्र फलमनुगतत्वात् SiddhāTa. 24. 6; MīmāNyāPra. 272.29; कार्यवर्गे कारणस्यानुगतत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 373. 4 (*on* i. 2. 20); कमण्डलुसंस्थानस्यानुगतत्वात्तद्रूपमत्रवाचिनो जातित्वमप्यस्ति LaŚabdeŚe. i. 396.10.

अनुगतत्वाभाव (anugatatvābhāva) *m.* absence of being common to all instances ज्ञानत्वभावानामनुगतत्वाभावात् तेषामेव न तेषु व्यावर्तकत्वम्, न वा व्यवहारादिजनकताविशिष्टव्यावर्तकत्वम् GuruCandr. ii. 39.19.

अनुगतदक्षिणसदागति (anugata-dakṣiṇasadāgati) *adj.* for whom the southern wind is favourable यस्मै चानुगतदक्षिणसदागतये ··· वसन्तायेव वनलताः ··· तरुवः स्पृहयांचक्रुः VāsaDa. 38.3; *f.* (anugatadakṣiṇasadāgati) resort of the attendants, the skilful and the noble, VāsaDa. 38. 3.

अनुगतदयित (anugata-dayita) *adj.* accompanied by the beloved अतिमधुरवं कराभिघातैर्मरुजारवादपि सुन्दरं विचित्रम् । अनुगतदयितो रघुवानः सलिलमवादयदन्वितं सुगीत्या PadmP.(Ra.) 42.82.

अनुगतदार (anugata-dāra) *adj.* followed by the wife अनुदारोऽनुगतदारः KāvyAnu.(He.) 50.21.

अनुगतदेवतावेदन (anugatadevatā-vedana) *n.* knowledge of the corresponding deity एवमेवोद्गातारं प्रतिहर्तारं चोवाच उद्गीथप्रतिहारभक्त्यनुगतदेवतावेदनं विनोद्गाने प्रातहरणे च स्वपुरतः क्रियमाणे तयोर्मूर्धा विपतिष्यति ŚivārkaMaDī. i. 265.4 (*on* i. 1. 23)

अनुगतद्रव्य (anugata-dravya) *n.* substance common to all एकं अनुगतद्रव्यं कारणभूतं नानान्वं न तस्य संयोग इत्यर्थः VedāntKa. 267. 17 (*on* ii. 2. 15)

अनुगतधर्म (anugata-dharma) *m.* property common to all instances तदेव हि स्वतः प्रयोजनं यदनुगतं सद् स्ववृत्तितयेष्यते । किं चानुगतधर्मकल्पनापि कारणे TattvCin. iv(2). 92. 5; संसृष्टीत्यनुगतधर्मविवक्षया एकवचनम् Subodhi. 75. 20 (*on* 2.138); अनेनैव प्रसिद्धावितरेतराश्रयत्वात् पक्षेऽनुगतधर्माभावात् SarvaDaKau. 97.16; कारणस्य स्वभावोऽयं यदनुगतधर्मस्वजन्यतावच्छेदकं कल्पयति GuruCandr. ii. 137. 11; अननुगतत्वेन व्यक्तेरनुगतधर्ममपुरस्कृत्य हेतुत्वज्ञानासंभवात् LaCandr. 405. 34; अस्तु बुद्धिसत्त्वेनानुगतधर्मेणानानुगतानां प्रकाराणां शक्तिविषयत्वम् ŚaktiVā. 98. 13; 110. 1; वेदे वाच्यवाचकप्रयोगविषयत्वस्यैकस्यैवानुगतधर्मस्य तेष्वनु-

तटस्थस्य संभवान्न नानार्थत्वप्रसङ्गः MayūMāli. 430.14 (*on* v. 3.3); नानाभूतेष्वनुगतधर्माभावेन पक्षताया ग्रहीतुमशक्यत्वात् GoviBh. 68.10 (*on* i. 4.11)

अनुगतधर्मालाभ (anugatadharmālābha) *m.* non-availability or non-possibility of a uniform property (सकलकलं पुरमेतज्जातं संप्रति सुधांशुबिम्बमिव) न च — एकत्र कलासाकल्यम्, अन्यत्र च कोलाहलवत्त्वम्, इत्यनुगतधर्मालाभः — इति वाच्यम्, तयोरभेदाध्यवसायेन धर्मैक्यसंपत्तेः AlaṅkāKau. (Vi.) 14.11.

अनुगतधर्मावच्छिन्न (anugatadharmāvacchinna) *adj.* delimited by a common property विशेष्यविशेषस्य प्रमाणान्तरावगमोपपत्तौ अनुगतधर्मावच्छिन्नमादाय शाब्दबोधोपपत्तेः BhāṭṭDI. iv. 102.3 (*on* x. 8.2)

अनुगतधर्मिन् (anugata-dharmin) *adj.* common property-possessor योऽर्थ उपपद्यमानोऽपि तावतैवानुपयोगाद्धर्मान्तरसंवलनयान्यतामिव गतोऽपि लक्ष्यमाणोऽनुगतधर्मी सूत्रन्यायेनास्ते स रूपान्तरपरिणत उक्तः Loc. 61.9 (*on* 2.1); अपरामृष्टभेदस्य मुखादेर्मात्रार्थत्वेनानुगतधर्म्यतिरेकसंभवात् AdvaiSi. 580.3.

अनुगतधातु (anugata-dhātu) *adj.* whose bodily humors are affected वसामेदोभ्यामभिपन्नशरीरस्य त्रिभिर्दोषैश्चानुगतधातोः प्रमेहिणो दश पिडका जायन्ते SuśruS. ii. 6.14.

अनुगतधी (anugata-dhī) *f.* all-comprehensive cognition भवति हि रूपरसादावनुगतधीः सा च जातिव्यवस्थापिकैव Upask. 54.5 (*on* i. 2.3)

अनुगतध्वजयष्टि (anugata-dhvajayaṣṭi) *f.* continuous series of flag-staffs परलोकप्रयाणे सुहृदेव रक्तेनोपगूढं तस्यैरिव(?)ध्वनद्भिराक्रन्दैरनुगतध्वजयष्टिभिरिवोत्थिताभिर्दुःखपरंपराभिः परिगतम् ··· प्रयत्नप्रत्यभिज्ञेयाकारं पृथिवीपतिम् AvantiKa. 131.6.

अनुगतनयन (anugata-nayana) *adj.* whose eyes are following or going after कालिन्दीं वीक्ष्य यातां सुललितवदनो मातरं गेहगोपीः कार्यासक्ताः समन्तादनुगतनयनो गोरसागारमन्तःगत्वा ··· गोरसं भक्षमाणः ··· नन्दसूनुः PadyaVe. 27.

अनुगतनयमार्ग (anugata-nayamārga) *adj.* [*f.* -ā] following the path of righteous policy इति विशकलितार्थामौद्धवीं वाचमेनामनुगतनयमार्गामर्गलां दुर्नयस्य । जनितमुदमुदस्थात् ··· शुश्रुवान् सः ŚiśuVa. 2.118; अनुगद(त)नयमार्गो बाणवंशैकदीपः ··· कृष्णराजप्रियो यः अजनि EI. iii. 77.10.

अनुगतनवयौवनश्री (anugata-navayauvanaśrī) *f.* glory of fresh youth which has been attained अनुगतनवयौवनश्रियापि व्यपनयतापि धृतिं पतिव्रतानाम् । समसमयमयत्यताङ्गनानां नरपतिरूपगुणेन कञ्चुकित्वे PṛthvīVi. 10.3.

अनुगतनाद (anugata-nāda) *adj.* resembling the humming श्रवणकुवलयान्तश्चारिणा षट्पदेन क्षणमनुगतनादं गीतमन्तः स्मरामि SaduktiKa. 145.9.

अनुगतनिजबिम्ब (anugata-nijabimba) *adj.* whose own image is reflected (*lit.* entered into) अनुगतनिजबिम्बमेनमन्या मणिमुकुरस्थमवेक्ष्य मन्दहासम् । न खलु तदवलोकनाय पश्चाद्व्यतनुत साचिविधिं तदेकतृष्णा Yādavā. 24.50.

अनुगतनित्यत्व (anugata-nityatva) *n.* eternality common to all instances समवायेन जन्यत्वेनैव द्रव्यकार्यत्वसंभवात् रूपादेर्घटत्वादिवत् अनुगतनित्यत्वसंभवेन रूपाद्यजन्यत्वसंभवाच्च नोक्तं विनिगमकमिति भावः GuruCandr. i. 253.15.

अनुगतनिमित्त (anugata-nimitta) *n.* cause common to all instances विवादपदमनुगतबुद्धिः अनुगतनिमित्तसाध्या अबाधितानुगतमतित्वात् दामकुसुमबुद्धिवत् Upask. 55.8 (*on* i. 2.3); न च ··· ब्रह्मशब्दस्य कश्चिज्जात्यादिविषयत्वनियामकानुगतोपाधिरुपलभ्यते, येन शक्तिर्वा प्रयोगो वा नियम्येत । तदेवमनुगतनिमित्तासंभवादनेकशक्तिकल्पनागौरवात् ··· निरवधिकबृहत्त्वे पुरुषोत्तम एव ब्रह्मशब्दो मुख्यः SiddhāSi. i. 24.7.

अनुगतनियम (anugata-niyama) *m.* common or general rule तत्फलं ज्ञातता व्यवहारो वा । नाद्यः । अतीतादौ तदभावेनाविषयत्वप्रसङ्गात्, तत्रैव फलजननेऽप्यनुगतनियमाभावात् TattvPradī.(Ci.) 45.8.

अनुगतनियामक (anugata-niyāmaka) *m.* regulating factor common to all instances यद्यपि चाक्षुषवृत्तिस्थले आलोकादितेजः संभवति ··· कार्यान्यथानुपपत्त्या तेजस्त्रसरेण्वादिसंनिकर्षकल्पनायाश्चानुगतनियामकाभावेनासंभवात् GuruCandr. ii. 131.11; एवं हि कर्मणि प्रत्ययोत्पत्तावनुगतनियामकालाभप्रसङ्गात् VaiyāBhū. 30.4 (*on* 5)

अनुगतनिषेधव्यवहार (anugata-niṣedhavyavahāra) *m.* statement of negation which is common to all instances, uniform statement of negation एवं चत्वारोऽनुगतनिषेधव्यवहाराश्चतसृभिरेव व्यक्तिभिः क्रियन्ते TattvCin. i. 714.14.

अनुगतपदमात्र (anugata-padamātra) *n.* continuous walking only तच्चित्रं तद्रथाकृति कर्तव्यं तत्त्वनुगतपदमात्रमेव, येन रथो यातीति प्रतीयते AbhinBhā. ii. 151.18 (*on* 12.90)

अनुगतपद्धति (anugata-paddhati) *adj.* whose steps are followed by दूरतो दधिपर्णेन राज्ञानुगतपद्धतिः । नलेनोन्मूलितालानः कोऽप्यदृश्यत कुञ्जरः PāṇḍaC. 6.463.

अनुगतपरःशतशतघ्नीक (anugataparaśśataśataghnī-ka) *adj.* having or carrying more than a hundred *śataghnīs* (i.e. weapons like canons) विजयानन्दरङ्गः ··· सरजाभिधानम् ··· आहूय चान्द्रिम् ··· अनुगतपरःशतशतघ्नीकेन ··· बहुलहूणानीकेन सह प्रस्थापयामास ĀnandRa. 6.34(11)

अनुगतपर्याप्ति (anugata-paryāpti) *f.* pervasive occurrence common to all instances रूपादिपर्याप्तित्वेनानुगतपर्याप्तीनामनतिप्रसक्ते घटादिनिष्ठयावत्त्वादिनाप्यवच्छेदात् ŚaktiVā. 154.20.

अनुगतपादार्थ (anugatapādārtha) *m.* meaning of the subsequent quarter यद्यप्येतेनाधिकरणेन स्वप्नावस्थायाः ··· हेयत्वसंसूचनात् पूर्वपादेनैव वैराग्यदृढीकरणमपि लभ्यते । तथापि तदानुषङ्गिकं प्रयोजनं न त्वनुगतपादार्थरूपम् ŚivārkaMaDI. ii. 196.12 (*on* iii. 1.1)

अनुगतप्रकाश (anugata-prakāśa) *m.* illumination common to all instances घटः प्रकाशते इत्यनुगतप्रकाशातिरेकेण घटादेरसिद्धेः PrakaVi. 374.21.

अनुगतप्रतिभास (anugata-pratibhāsa) *m.* uniform congnition अपिशब्दद्वयेन प्रथमग्रहणे प्रतियोगिग्रहणाभावेनानुगतप्रतिभासाभावात् जातेरग्रहणम् TātpaṬ.(U.) 176.21 (*on* 4.232)

अनुगतप्रतीति (anugata-pratīti) *f.* uniform cognition प्राभाकरास्तु संस्थानमात्रव्यङ्ग्यं सामान्यमाचक्षते तद्यद्यनुगतप्रतीतिसाक्षिकं तदा किमपराद्धं गुणकर्मगतैः सामान्यैः Upask. 54.3 (*on* i. 2.3); अननुगतेनापि अनुगतप्रतीतौ जातिमात्रोच्छेदप्रसङ्गात् AdvaiSi. 354.1; ब्राह्मणोऽयमित्यनुगतप्रतीत्या ··· ब्राह्मणत्वादिजातिस्वीकारे बाधकाभावात् MīmāKau. iii(1). 9.10 (*on* i. 2.2); नापि प्राच्य इत्यनुगतप्रतीत्या प्राच्यत्वं जातिः BhāṭṭCin. ii. 38.15 (*on* i. 3.7); अभावोऽपि नाधिकरणस्वरूपः, किं तु 'न' इत्यनुगतप्रतीतिसिद्धः सप्तमः पदार्थः MaṇiKa. 28.15.

अनुगतप्रत्यक्ष (anugata-pratyakṣa) *n.* uniform perception न च सामान्यं कल्पितम् । अनुगतप्रत्यक्षसिद्धत्वात् SarvaDaKau. 41.1.

अनुगतप्रत्यय (anugata-pratyaya) *m.* uniform cognition पदार्थान्तरव्यावृत्तेन रूपेण यस्तदितरेष्वनुगतप्रत्ययः KhaṇḍanKhā. 257.15; न च कर्मत्वमप्रसिद्धम् । चलतीत्यनुगतप्रत्ययवेद्यत्वात् TattvPradī.(Ci.) 181.5; सामान्यस्यानुगतप्रत्ययावलम्बनत्वात् PrakaVi. 566.2; अनुगतप्रत्ययस्य तत्र प्रमाणत्वे विप्रतिपत्त्यभावप्रसङ्गात् TarkSaṁ.(Ā.) 20.27; 51.20; न चैकैकस्य व्यभिचारादनुगतरूपाभावाच्चानुगतप्रत्ययः ··· न स्यादिति वाच्यम् TattvCin. iii. 11.2; अनुगतप्रत्ययमहिम्ना सत्ताया एकत्वं सिद्धम् Upask. 103.2 (*on* ii. 1.30); PadārthaTaNi. 49.2-4; सत्त्वमनुगतप्रत्ययात् सत्ताजातिरूपं वा SiddhāLeSaṁ. 235.1; सर्वत्र प्रपञ्चे सत्सदित्यनुगतप्रत्ययविषयतया स्फुरन्ती सर्वप्रकृतिभूता सैव चिच्छक्तिस्सत्ता ŚivārkaMaDI. i. 123.18 (*on* i. 1.2)

अनुगतप्रधानमूलभृत्या (anugata-pradhānamūlabhṛtyā) *adj.* (*f.*) followed by chiefs and important servants अनुगतप्रधानमूलभृत्याम् ··· परिप्लुतगर्भखेदामितोऽपवाह्य देवीम् AvantiKa. 49.19.

अनुगतप्रपञ्च (anugata-prapañca) *adj.* in whom the whole universe is absorbed आत्मानुभूत्यानुगतप्रपञ्चं स्वच्छन्दशक्तिं कपिलं प्रपद्ये BhāgP. iii. 24.33.

अनुगतप्रयोग (anugata-prayoga) *m.* uniform usage व्युत्पत्तिरनुगतप्रयोगश्च व्यक्तिजातिविशेषादिशब्दानामिव गवादिशब्दानामपि सुसदृशोपाधिवशादुपपद्यत इति भावः ŚrutaPra. iA. 126.14 (*on* i. 1.1)

अनुगतप्रयोजक (anugata-prayojaka) *m.* uniform causal factor ततश्च अनुगतप्रयोजकसद्भावादपृथग्विशेषणत्वस्याप्यनुगतत्वेन सामानाधिकरण्यप्रयोगाणां सर्वेषां मुख्यत्वे संभवति ŚrutaPra. iB. 66.11 (*on* i. 1.1); बाधकाभावे ह्यनुगतप्रयोजककल्पनम् ŚivārkaMaDI. ii. 91.24 (*on* ii. 2.24)

अनुगतप्राच्यत्व (anugata-prācyatva) *n.* easterliness which is common to all अनेनैव यथानुगतप्राच्यत्वाद्यभावेन होलाकादीनां न व्यवस्था तथा गवादीनां प्रयोगेऽपि न व्यवस्थेति ··· सूचितम् MayūMāli. 44.13 (*on* i. 3.9)

अनुगतप्राशस्त्य (anugata-prāśastya) *n.* glorification common to all instances विध्यपेक्षितप्राशस्त्यबोधकत्वमर्थवादानाम् ···। अन्यस्यासंभवात् । अत एवान्यलभ्यत्वान्नात्र विधेः शक्तिः ···। तन्न ।··· शीघ्रफलदातृत्वादेरेवानुगतप्राशस्त्यस्य सुवचत्वात् VaiyāBhū. 96.6 (*on* 22)

अनुगतफल (anugata-phala) *n.* uniform result सादृश्यस्य तु व्यावृत्तत्वेऽपि ··· अनुगतफलसाधकत्वानुभवात् NyāySu.(Ja.) 373B.2 (*on* ii. 2.6)

अनुगतबन्दिव्यजन (anugata-bandivyajana) *adj.* followed by bards and chowries (-bearer) अनुगतबन्दिव्यजनः समागमद्द्रष्टुमाहवं दिव्यजनः YudhiVi. 7.7.

अनुगतबलवत्त्व (anugata-balavattva) *n.* powerfulness common to all instances बह्वायाससाध्ये प्रवृत्त्यनापत्तेः। तत्र बहुतरदुःखस्यापि जायमानत्वात्। अल्पदुःखस्यापि कुतश्चिद्बलवत्त्वात्। अनुगतबलवत्त्वस्य दुर्वचत्वाच्च VaiyāBhū. 79.6 (*on* 22)

अनुगतबहुलबल (anugata-bahulabala) *adj.* followed by a great army अनुगतबहुलबलेनाभिगम्य पुरस्कृतोपहारेण ··· विजयानन्दकेन संगतौ Ānand-Ra. 6.53(7)

अनुगतबुद्धि (anugata-buddhi) *f.* uniform cognition पृथगस्य निजभेदं मण्डनं चापि नाम्ना मुखमनुगतबुद्धिर्वस्तुवास्यं मुनीनाम् MayaMa. 30.1; भिन्नानप्यनुगतबुद्ध्याधाधानपदेऽभिषिञ्चता त्वया जातिमात्राय जलाञ्जलिर्दत्तेति Khaṇḍan-Khā. 58.19; तत एवानुगतबुद्ध्युपपत्तेः। निर्विकल्पकेश्वरयोगिप्रत्यक्षे च प्रत्यक्षत्वं धर्मिग्राहकमानसिद्धम् TattvCin. i. 544.5; कथं जात्यादिशब्दव्युत्पत्तिरनुगतबुद्धिकारणत्वावधारणम् ··· इत्यादिकं स्यात् NyāySu.(Ja.) 373B.10 (*on* ii. 2.6); अनुगतबुद्धेरन्यथैवोपपादितत्वात् NyāySu.(Ja.) 494B.11 (*on* iii. 2.1); अनुगतबुद्धिः अनुगतनिमित्तसाध्या अबाधितानुगतमतित्वात् दामकुसुमबुद्धिवत् Upask. 55.7 (*on* i. 2.3); घटभेदाद्दिव्यक्तेर्नानात्वे तदंशे कुण्डादावनुगतबुद्धित्वानापत्तेः LaCandr. 797.35.

अनुगतबुद्धिवश (anugatabuddhi-vaśa) *m.* [Inst.] due to uniform cognition अनुगतबुद्धिवशेन परभागो जायते AlaṅkāRa. 111(76)

अनुगतबुद्ध्यन्तरादि (anugata-buddhyantarādi) *adj.* another cognition etc. which are uniform तत्र तत्रानुगतबुद्ध्याद्यन्तरापत्तेः [better as comm. अनुगतबुद्ध्यन्तराद्यापत्तेः] KhaṇḍanKhā. 617.24.

अनुगतभूभुज् (anugata-bhūbhuj) *adj.* followed by kings उच्चलिते च प्रेम्णानुगतभूभुजि ··· सालङ्कायने NalaCam. 4.30(34)

अनुगतभेदाकारबुद्धि (anugata-bhedākārabuddhi) *f.* uniform notion having the form of distinction अनुगतो हि तत्तद्धीविषयो वाच्यः ··· अनुगतभेदाकारबुद्ध्यनुपपत्तेश्च LaCandr. 798.29.

अनुगतभ्रूविलास (anugata-bhrūvilāsa) *adj.* accompanied by graceful movement of the eye-brows वाचः श्रोत्रामृतमनुगतभ्रूविलासाः कटाक्षाः ··· पौरस्त्रीणां द्रविणसुलभा प्रक्रिया भूषणं च PavaDū.(Dh.) 52.

अनुगतमति (anugata-mati) *f.* uniform notion अनुगतमतेरतद्व्यावृत्त्यैवोपपत्तेः Upask. 52.1 (*on* i. 2.3); 194.3 (*on* iv. 1.1)

अनुगतमदनविकार (anugata-madanavikāra) *adj.* followed by the feeling of love श्रीजयदेवभणितमिदमुदयति हरिचरणस्मृतिसारम्। सरसवसन्तसमयवनवर्णनमनुगतमदनविकारम् GītGo. i. 3.9.

अनुगतमनस् (anugata-manas) *adj.* whose mind is absorbed (in Kṛṣṇa) यः पूर्णानन्दमग्नोऽप्यनुगतमनसां बल्लवीनां विधेयः GuruCandr. iii. 194.12 = LaCandr. 659.39.

अनुगतमिथ्यावस्तु (anugata-mithyāvastu) *n.* false entity which is uniform वृद्धव्यवहारानुसारेण मिथ्याहस्त्यादावनुगतमिथ्यावस्तुनि मायाशब्दो रूढः PrakaVi. 746.23.

अनुगतमुखरा (anugata-mukharā) *adj.* (*f.*) continuously chattering सुरतरुचिविलासाः सत्सखीभिः समेताः ···। अनुगतमुखराभिः श्रोणिमध्ये विनोदं शरदि तरुणकान्ताः सूचयन्ति प्रमोदान् ṚtuSaṁ. (Add. after) 3.22.

अनुगतमूर्ति (anugata-mūrti) *adj.* having the form filled with चेतःसदागते त्वं प्रत्याशावात्ययानुगतमूर्तिः। मा वह विषयारण्ये लीनो भव सच्चिदाकाशे ĀryāŚ. 55.

अनुगतराजिन् (anugatarāj-in) *adj.* agreeably beautiful अनुगतराजि समनुज्ज्वलममलिनमविपाटितं विवर्धिष्णु मृदु स्निग्धदर्शनमिति नखगुणाः KāmSū. 118.6 (2.4) (*but* JayaMa. अनुगतराजीत्यनुगता विवर्णा मध्ये लेखा यस्य ··· इति नखगुणाः)

अनुगतरूप (anugata-rūpa) *n.* common form अनुगतरूपविषयैव सा प्रत्यभिज्ञा NyāyMañ. i. 283.14; विषयतः स्मृतिविवेचनम् ततो वाक्येनाप्यनुभाव्यत्वात् कार्यकारणाभ्यां चानुगतरूपस्य प्रागसिद्धेः अशक्यम् KhaṇḍanKhā. 381.25; 750.5; सामान्यं हि भेदविकल्पाधिष्ठानत्वे कारणमित्यर्थः। ननु सादृश्यसिद्धौ तद्बलादनुगतरूपसिद्धिः VedāntKa. 278.11 (*on* ii. 2.20); साध्यांशे निषेधेऽपि तदज्ञानवतो विशेषाभावात्, विधेश्च पक्षविशेषपक्षपातेन अनुगतरूपाभावात् अव्याप्तेः TarkSaṁ.(Ā.) 117.26; न चैकैकस्य व्यभिचारादनुगतरूपाभावाच्चानुगतप्रत्ययः TattvCin. iii. 11.2; अवस्थानां भेदेऽप्यवस्थास्वनुगतरूपं प्रत्यभिज्ञादिबलात् स्वीक्रियते LaCandr. 484.37; निगीर्याध्यवसानमेवातिशयोक्तिः। प्रभेदान्तरं त्वनुगतरूपाभावादलंकारान्तरमेव RasGaṅ.418.6; *adj.* [*f.* -ā] having a uniform appearance अङ्गुलिचतुष्टयं हि प्रतिभासमानमितरेतरविभक्तरूपमप्यनुगतरूपमपि प्रकाशते NyāyMañ. ii. 96.21; केयं सत्ता नामानुगतरूपा वा स्वरूपमेव वा NyāySu.(Ja.) 222A.7 (*on* i. 4.6)

अनुगतरूपान्तर (anugata-rūpāntara) *n.* another form common to all instances न च तावता तादात्म्यानन्त्यात्तद्घटितान्यतमत्वनिवेशे गौरवमिति वाच्यम् अनुगतरूपान्तरसत्त्व एव तेन रूपेणावच्छेदकत्वे अन्यथासिद्धेः स्वीकारात् GuruCandr. i. 169.11.

अनुगतलक्षण (anugata-lakṣaṇa) *n.* definition common to all instances अनुगतलक्षणसिद्ध्यर्थं तु द्वितीये पक्षं परिगृहीतः NyāySu.(Ja.) 254B.13 (*on* ii. 1.2); अनुगतलक्षणं विना प्राचीनोक्तिराज्ञामात्रमेव राज्ञाम् RasGaṅ. 616.16.

अनुगतवती (anu-gatavatī) *adj.* (*f.*) who has gone towards हिमगिरिपादनिवेशितं सुदेशम्। तदनुगतवती निशाचरी सा YogVā. iii. 76.17.

अनुगतवायसकङ्क (anugata-vāyasakaṅka) *adj.* who is followed by crows and herons क्षितिपालः ···। अनुगतवायसकङ्कः सम दलैरवलग्नाङ्गवत्य सकङ्कः YudhiVi. 6.9.

अनुगतविकल्प (anugata-vikalpa) *m.* constructional congnition common to all instances औपाधिक एषु सामान्येष्वनुगतविकल्पः NyāyMañ. i. 275.26.

अनुगतविपरीतभाषणप्रतिषेध (anugata-viparītabhāṣaṇapratiṣedha) *m.* prohibition of use of incorrect words in a general way पञ्च पञ्चनखा भक्ष्या इति स्मृतिन्यायेनानुगतविपरीतभाषणप्रतिषेधोऽर्थापत्तिसिद्धः स्मर्यते TantrVā. 192.20 (*on* i. 3.18)

अनुगतविरोधानिर्वचन (anugatavirodhānirvacana) *n.* non-expression of comprehensive contradiction अभावपक्षे भावव्यवच्छेदो भावपक्षे चाभावव्यवच्छेदो नियमार्थे इति चेन्न। एकरूपानभिधानेऽनुगतविरोधानिर्वचनात् KhaṇḍanKhā. 1268.14.

अनुगतविशिष्टाभावव्यवहार (anugata-viśiṣṭābhāvavyavahāra) *m.* uniform usage of the absence of the qualified तत्तदुत्तेजकाभावानामननुगतत्वेनानुगतविशिष्टाभावव्यवहारानुपपत्तेः उत्तेजकाभावेनानुगमेऽतिप्रसङ्ग एव TattvCin. ii(2).97.8.

अनुगतविषयकत्व (anugataviṣayaka-tva) *n.* the state of having a reference common to all instances भातीत्यादिव्यवहारसामान्येऽनुगतविषयकत्वोपपत्तिः GuruCandr. ii. 65.15.

अनुगतविषयत्व (anugata-viṣayatva) *n.* common objecthood अतीतादावनुगतविषयत्वं नास्तीति चेत्, प्रतिनियतमेवास्तु Vadā. 89.3.

अनुगतवीण (anugata-vīṇa) *adj.* which is in consonance with the lute गतमनुगतवीणैरेकतां वेणुनादैः ··· गायकैर्घोषहेतोः। अस्फुटस्वरगीतं गीतम् ŚiśuVa. 11.10.

अनुगतवीणानिक्वण (anugata-vīṇānikvaṇa) *adj.* which is in harmony with the sound of the lute ध्वनिरनुगतवीणानिक्वणः कोमलोऽयं जयति मदनबाणः पञ्चमः पञ्चमस्य NalaCam. 6.44.

अनुगतवीणावेणुरव (anugata-vīṇāveṇurava) *m.* sound of the lute and the flute which are in harmony with अनुगतवीणावेणुरवरम्यम् ··· अनवरतसंगीतमृदङ्गध्वनिम् ··· आकर्णयता ··· गन्धहस्तिना सनाथीकृतैकदेशम् ··· राजकुलं विवेश Kād. 87.11.

अनुगतवृत्ति (anugata-vṛtti) *f.* existence common to all instances सन् घटः सन् पट इति सर्ववस्तुष्वनुगतवृत्त्या सद्रूपस्य ब्रह्मणः सर्वोपादानत्वं सिध्यति BrahmSūBh.(Śrī.) i. 126.2 (*on* i. 1.2)

अनुगतव्यञ्जकत्व (anugata-vyañjakatva) *n.* indicativeness common to all instances व्यावृत्तानां स्वभावाद्यदि तदनुगतव्यञ्जकत्वं जितस्त्वम् TattvMu. 5.117.

अनुगतव्यञ्जकनियम (anugatavyañjaka-niyama) *m.* rule of a common indicator or determinant न च जातावनुगतव्यञ्जकनियमः ज्ञानेच्छाप्रयत्नसुखदुःखादेस्तदभावात् TattvCin. i. 544.2.

अनुगतव्यवहार (anugata-vyavahāra) *m.* comprehensive expression or uniform usage (i. e. usage dealing with what is common to all instances) निःसामान्यत्वेऽपि विशेषोऽयं विशेषोऽयमिति अनुगतव्यवहारः उपाधेर्लक्षणं चोपाधिरध्यवसेयः Kiraṇā. 23.15; क्षणिकत्वानुपपत्तिश्चानुगतव्यवहारानन्यथासिद्धेः ĀtmaTaVi. 275.16; सामान्येष्वपि सामान्यान्तरं कल्प्येत अनुगतव्यवहारानुरोधात् ĀtmaTaVi. 386.13; कथं च भिन्नैरनुगतव्यवहारः स्यात् KhaṇḍanKhā. 1158.6; न च द्वित्वं जातिरस्ति द्विपृथक्त्वैकार्थसमवायोपाधीनामस्त्विनुगतव्यवहारात्। द्वित्वैकार्थसमवायात् द्विपृथक्त्वेऽनुगतव्यवहाराभ्युपगमात् नैवम् TarkSaṁ.(Ā.) 2.26; 8.19; 68.24; अनुगतव्यवहारात् प्रमात्वमनुगतम् TattvCin. i. 296.1; i. 596.12; अननुगतैरपि स्वरूपैरनुगतव्यवहारश्चेत्तदा गोत्वादिभिरपि गतम् Upask. 60.3 (*on* i. 2.8); न चान्योऽपोहादनुगतव्यवहारः SarvaDaSaṅ. 41.1; न चाकाशत्वं च तेजस्त्वत्त्वचैतन्येष्वनुगतमखण्डोपाधिरनुगतव्यवहारात् SāṁkhyaPraBh. 64.2 (*on* i. 1.144); एकेनैव सर्वानुगतेन सर्वत्र सत्प्रतीत्युपपत्तौ महावत् प्रपञ्चस्य प्रत्येकं सत्त्व-

भावताकल्पने मानाभावात्, अनुगतव्यवहाराभावप्रसङ्गाच्च AdvaiSi. 56.1; 799.6; वृत्तिसाक्षिणोः ज्ञानत्वादिजातिस्वीकारेण मन्मते घटं जानामि सुखं जानामि इत्याद्यनुगतव्यवहारसंभवादिति वाच्यम् GuruCandr. i. 148.9; i. 256.21; न हि भातीत्यनुगतव्यवहारो भानस्यैकत्र तादात्म्येनान्यत्रान्यसंबन्धेनेति युक्तम् GuruCandr. ii. 64.1; प्राच्योऽयमित्यनुगतव्यवहारान्यथानुपपत्त्या ब्राह्मणत्वादिजातिवत्प्राच्यत्वादिजातिः MīmāKau. i. 104.13 (*on* i. 3.20); सामान्यतः समवेतासमवेतस्य द्वैविध्यात् कारकत्वं कर्तृत्वादिकं चानुगतव्यवहारसिद्धमखण्डोपाधिरूपं सामान्यम् BhāṭṭCin. i. 93.1 (*on* i. 1.4); अथ पचतीत्यनुगतव्यवहारादस्ति पचित्वं जातिः सैव क्रिया VaiyāBhū. 3.9 (*on* 2); मूर्धावसिक्तादावनुगतव्यवहारप्रयोजकतया प्रसिद्धक्षत्रियभेदकतया क्षत्रियादुत्कृष्टं ब्राह्मणात्किंचिन्न्यूनं मूर्धावसिक्तत्वं नाम जात्यन्तरमेवास्थेयम् BālamBha. i. 281.20 (*on* 1.91)

अनुगतव्यावृत्तरूप (anugatavyāvṛtta-rūpa) *n.* common and singled out nature (समष्टिव्यष्टिरूपेण हैरण्यगर्भेण प्राणात्मनैव एतद्विभुत्वमाम्नायते) समष्टिव्यष्टिरूपेण अनुगतव्यावृत्तरूपेणेत्यर्थः PrakaVi. 688.22.

अनुगतशूर (anugata-śūra) *adj.* skilled (*lit.* brave) in following क्षणमुपकुरु शयनोपरि मामिव नूपुरमनुगति (v.l. °गत)शूरम् GītGo. xii. 23.2.

अनुगतसंस्थानव्यङ्ग्य (anugatasaṁsthāna-vyaṅgya) *adj.* [*f.* -ā] to be revealed by a common shape (आकृतिग्रहणा जातिः) अनुगतसंस्थानव्यङ्ग्येत्यर्थः SiddhāKau. 127B.12 (*on* iv. 1.63); तटीति । अनुगतसंस्थानव्यङ्ग्यमेतत् LaŚabdeŚe. i. 407.3.

अनुगतसंस्थानव्यङ्ग्यत्व (anugatasaṁsthānavyaṅgya-tva) *n.* the state of being what is to be revealed by a common shape नन्वेताभ्यामपि औपगवी कठी इत्यादेरसंग्रहोऽनुगतसंस्थानव्यङ्ग्यत्वाभावात् LaŚabdeŚe. i. 408.7.

अनुगतसचिव (anugata-saciva) *m.* associate or companion going along (with the *nāyaka*) इति कथितमशेषं लक्षणं नायकानामनुगतसचिवानां हीनमध्योत्तमानाम् Kāvyālaṅ.(Ru.) 12.47.

अनुगतसत्ता (anugata-sattā) *f.* existence common to all instances न च सन्घटः इत्यादिसद्बुद्ध्यनुगमविरोधः, अनुगतसत्ताया अधिष्ठानत्वात् VivaPraSaṁ. 255.6; अस्माभिरप्यनुगतसत्ताया अनभ्युपगमात् NyāySu.(Ja.) 56A.7 (*on* i. 1.1); Vādā. 45.5.

अनुगतसदर्थ (anugata-sadartha) *m.* existing entity common to all instances सर्वभ्रमेष्वधिष्ठानत्वेनानुगतसदर्थविषयापरोक्षवृत्तौ बाधश्च Nyāyāmṛ. 319B.7.

अनुगतसद्व्यवहार (anugata-sadvyavahāra) *m.* usage of *sat* which is common to all instances तां कल्पयतामपि जात्यादिषु तदभावेन तेष्वनुगतसद्व्यवहारस्य तथा निर्वोढुमशक्यत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 27.32 (*on* ii. 1.16)

अनुगतसमाहित (anugata-samāhita) *adj.* devoted and engrossed भगवतीमम्बिकामनुगतसमाहितेन चेतसा संभाव्य तद्विमानमारूढवानस्मि UdaySuKa. 62.22.

अनुगतसंबन्ध (anugata-sambandha) *m.* common relation एवंप्रकारमेव च विशेषमाश्रित्य किंचित् पञ्चविधत्वं विपञ्च्यते, परमार्थतस्तु सर्वत्रानुगतसंबन्धो दुष्परिहरः NyāyMañ. ii. 125.19; तादात्म्यभिन्नयोरेव केवलोपहितयोः तादात्म्यस्वीकारात्। अतः सदाकारबुद्धौ नानुगतसंबन्धहानिः GuruCandr. i. 26.23.

अनुगतसाधारणधर्म (anugata-sādhāraṇadharma) *m.* general property common to all instances पक्षियागयोश्च मुख्य उपमानोपमेयभावः स्यात् अनुगतसाधारणधर्माभावेन मुख्यसादृश्यासंभवात् UpaParā. 37.14; पितापुत्रयोस्तु ··· प्राशस्त्यमनुगतसाधारणधर्मः CitraMī. 38.8.

अनुगतसामान्य (anugata-sāmānya) *n.* generic character common to all instances समानशब्दस्त्वाक्षिप्तसामान्यवचनः सत्सामान्यवचनमाह अनुगतसामान्यवचनस्तु विशेषलक्षणमिति, कथं पुनरयमेवाक्षिप्तसामान्यवचनः कथं वानुगतसामान्यवचन इति NyāyMañ. ii. 118.25; सामान्यव्याप्तौ अपि द्व्यणुके पटादौ च अनुगतसामान्याभावात् एष एव दोषः TarkSaṁ.(Ā.) 71.10; यथा चानुगतसामान्याभावेऽप्युत्सर्गापवादन्यायसंभवस्तथा वक्ष्यामः NyāySu.(Ja.) 158A.10 (*on* i. 2.1); उपाधीनां व्यावृत्तत्वेऽप्यनुगतसामान्याश्रयत्वेन दोषाभावात् NyāySu.(Ja.) 372A.8 (*on* ii. 2.6); अनुगतसामान्यानभ्युपगमेनैव व्युत्पत्त्यादिकं समर्थितम् NyāySu.(Ja.) 373B.8 (*on* ii. 2.6); यद्यनुगतसामान्यनिबन्धनैव सर्वत्र व्युत्पत्तिस्तदा सकलपदार्थस्वरूपं स्वरूपशब्दवाच्यतया कथं ज्ञायते NyāySu.(Ja.) 374B.3 (*on* ii. 2.6); एकं केवलमनुगतसामान्यहीनमिति यावत् NyāySu.(Ja.) 374B.9 (*on* ii. 2.6); अनवस्थादिपरिहारायानुगतसामान्येन विनापि व्युत्पत्तिरङ्गीकरणीयेति भावः NyāySu.(Ja.) 374B.11 (*on* ii. 2.6); समवायादौ स्वरूपमेव संबन्ध इत्यतो न कश्चिद्दोष इत्याशङ्कां परिहरन्ननुगतसामान्यदूषणमुपसंहरति NyāySu.(Ja.) 375A.5 (*on* ii. 2.6)

अनुगतसुखप्राश्निककथा (anugata-sukhapraśnikakathā) *adj.* (*f.*) inquiring into the well-being of those who approach सलीलं भ्रूक्षेपैरनुगतसुखप्राश्निककथा विरक्ता रक्ता वा शिरसि रुजमाख्याति गणिका PādaTā. 14.15.

अनुगतसुहृत्समुदाय (anugata-suhṛtsamudāya) *adj.* followed or attended by host of friends छत्रपतिः (गर्भधारकः) ··· अनुगतसुहृत्समुदायः ··· धर्मेण वसुमतीं पालयामास ĀnandRa. 2.18(9)

अनुगतस्फुलिङ्ग (anugata-sphuliṅga) *adj.* accompanied by sparks of fire दग्धुं वियोगिविपिनं सितरश्मिवह्नेर्धूमो ज्वलिष्यत इवानुगतस्फुलिङ्गः SūktiMu. 69.14.

अनुगतस्मितलक्षणा (anugatasmita-lakṣaṇā) *adj.* (*f.*) characterized by the accompanying smile परमेश्वरः। अनुगतस्मितलक्षणया गिरा शमितसर्वभयः समभाषत ŚivaP. vii(1). 23.52 (528B.6)

अनुगतस्वरूप (anugata-svarūpa) *n.* uniform feature स्वशब्दस्य ज्ञानमात्रार्थत्वे दोषस्योक्तत्वात् स्वत्वस्य चानुगतस्वरूपस्य निर्वक्तुमशक्यत्वात् KhaṇḍanKhā. 549.9.

अनुगतस्वार्थपदद्वय (anugatasvārtha-padadvaya) *n.* pair of words having componential meanings of their own अनुगतस्वार्थपदद्वयगम्यत्वान्नीलोत्पलवद्वाक्यार्थः TantrVā. 765.8 (*on* iii. 2.1)

अनुगतहेतु (anugata-hetu) *m.* cause common to all instances अनुगतहेतुं विना अनुगतकार्यस्याकस्मिकतापत्तेः TattvCin. i. 549.2.

अनुगता (anuga-tā) *f.* the state of being a follower अर्थो धर्मानुगो यत्र कामश्चार्थानुगो नृणाम्। कामस्य शिवकामानां मोक्षोऽप्यनुगतां गतः PṛthvīVi. 5.145.

अनुगताकार (anugatākāra) *adj.* [*f.* -ā] having a uniform nature कथमनुगताकारा बुद्धिः Śarka. 2.19; यदि सामान्यं न स्याद् भिन्नेष्वेष्वनुगताकारः प्रत्ययः न स्यात् Kiraṇā. 23.5; नानासिद्धजीवेषु सिद्धोऽयं सिद्धोऽयमित्यनुगताकारः सिद्धजातिप्रत्ययः TātpaVṛ. 120.13 (*on* 2.2); सिद्धे निरुपाधिकव्यक्तिभेदे अनुगताकारः प्रत्ययः सामान्यमवलम्बते PrakaVi. 279.15; सत्ताजातिः ··· संबन्धांशेऽप्यनुगताकार LaCandr. 57.16; *m.* common form नन्वनुगताकारविषयत्वाद् गोत्वादिकं कल्पितमिति चेदित्थं शृणु SarvaDaKau. 40.9.

अनुगताकारज्ञान (anugatākāra-jñāna) *n.* knowledge having a uniform nature लक्ष्यतेऽनेनेति लक्षणमनुगताकारज्ञानम् NyāyKa. 316.24.

अनुगताकारत्व (anugatākāra-tva) *n.* the state of having a uniform nature संबन्धांशेऽप्यनुगताकारत्वाय तादात्म्यत्वरूपेण संबन्धेऽपि तदतिरिक्तरूपेणानुयोगित्वसंभवात् GuruCandr. i. 26.15; अभावांशे प्रतीतेरनुगताकारत्वायेदम् LaCandr. 555.39.

अनुगताकारद्रव्य (anugatākāra-dravya) *n.* substance having a uniform nature बहिरात्मावस्थान्तरात्मावस्थापरमात्मावस्था मोक्षावस्थात्रयं तिष्ठति। अवस्थात्रयेऽनुगताकारद्रव्यं तिष्ठति TātpaVṛ. 329.11 (*on* 3.38)

अनुगताकारधी (anugatākāra-dhī) *f.* uniform congnition ननु भेदत्वांशे अनुगताकारधीरस्तु LaCandr. 800.26.

अनुगताकारप्रत्यय (anugatākāra-pratyaya) *m.* cognition having a uniform nature अस्ति च तावद् गौरयमित्यनुगताकारप्रत्ययः NyāySu.(Ja.) 372A.13 (*on* ii. 2.6)

अनुगताकारबुद्धि (anugatākāra-buddhi) *f.* cognition which has a uniform nature अनुगताकारबुद्धिवेद्यानि द्रव्यत्वादीनि व्यावृत्तिबुद्धिवेद्याश्च द्रव्यादिव्यक्तयः NyāyKa. 315.2; समानानां भावस्सामान्यम्। अनुगताकारबुद्धिहेतुस्सामान्यम् SarvaDaKau. 60.12; अश्रुतचरेऽपि शब्दे श्रूयमाणे झटिति शब्दोऽयं शब्दोऽयमित्यनुगताकारबुद्धिदर्शनाच्छब्दत्वसिद्धिः MānaMe. 237.5.

अनुगताकारवित्ति (anugatākāra-vitti) *f.* knowledge which has a uniform nature न चैकैकस्य व्यभिचारादनुगतरूपाभावाच्चानुगतप्रत्ययः सादृश्यपदव्युत्पत्तिश्च न स्यादिति वाच्यम्। अनुगताकारवित्तिवेद्यसादृश्यत्वसामान्यात् TattvCin. iii. 11.3.

अनुगताकारानिरूपण (anugatākārānirūpaṇa) *n.* non-describing of a common form इह भूतले घटो नास्तीति घटभूतलयोरपि विशिष्टाभावबुद्धिविषयत्वात्, अनुगताकारानिरूपणाच्च TattvPradī.(Ci.) 279.13.

अनुगताकारापरिस्फुरण (anugatākārāparisphuraṇa) *n.* non-appearance of a common form प्रत्यक्षाप्रत्यक्षनिष्ठा द्रव्यत्वपृथिवीत्वगुणत्वशब्दत्वकर्मत्वादयोऽपि निराकृताः। अनुगताकारापरिस्फुरणात् TantrRaha. 19.9.

अनुगताकाराभाव (anugatākārābhāva) *m.* absence of a common form क्वचिदप्रतिपत्तिः क्वचिद्विप्रतिपत्तिरिति व्यवस्थाश्रयणेऽप्यनुगताकाराभावेनालक्षणत्वादुभयानुगततत्त्वाप्रतिपत्तिस्ताभ्यां लक्ष्यते TārkiRa. 318.6.

अनुगताकारावगाहित्व (anugatākārāvagāhi-tva) *n.* the state of being that which comprises of a common form सविकल्पकं तु शब्दलिङ्गवदनुगताकारावगाहित्वात् सामान्यविषयं कथं प्रत्यक्षमर्थजस्यैव प्रत्यक्षत्वात् TarkBhā. (Ke.) 36.8.